

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Wydział Nauk Społecznych
Instytut Pedagogiki

mgr Urszula Krzyżanowska
nr albumu 108177

**Działalność oświatowa liceów katolickich w Lublinie
w latach 1989-2019**

Rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem
prof. dr. hab. Mariana Surdackiego

Lublin 2024

Spis treści

Wykaz skrótów	1
Wstęp	3
Rozdział 1. Idea szkoły katolickiej.....	17
1.1. Szkoła katolicka w nauczaniu i prawodawstwie Kościoła.....	17
1.2. Specyfika edukacyjna szkoły katolickiej	36
1.3. Pedagogika chrześcijańska a wychowanie w szkole katolickiej	42
Rozdział 2. Szkolnictwo katolickie w Polsce.....	49
2.1. Zarys dziejów szkolnictwa katolickiego	49
2.2. Rozwój szkół katolickich po 1989 roku.....	70
2.3. Szkoła katolicka a polskie prawo	77
2.4. Edukacja katolicka na Lubelszczyźnie	82
Rozdział 3. Struktura liceów katolickich.....	99
3.1. Powstanie i organizacja.....	99
3.2. Organy prowadzące	113
3.3. Baza materialna	125
3.4. Katolickie licea na tle szkolnictwa średniego w Lublinie.....	132
Rozdział 4. Społeczność nauczycielska	134
4.1. Dyrektorzy.....	134
4.2. Grono pedagogiczne	140
4.3. Zadania nauczycieli	147
4.4. Rady pedagogiczne	153
4.5. Wyróżniający się nauczyciele	161
Rozdział 5. Społeczność uczniowska	171
5.1. Liczba i płeć uczniów	171
5.2. Charakterystyka młodzieży	185
5.3. Prawa i obowiązki uczniów.....	192
5.4. Wyróżniający się uczniowie i absolwenci	202
Rozdział 6. Praca dydaktyczna	210
6.1. Modele kształcenia i style nauczania.....	210
6.2. Profile klasowe	220

6.3. Przedmioty.....	224
6.4. Sukcesy i niepowodzenia edukacyjne.....	229
6.5. Ocenianie, klasyfikacja i promocja uczniów.....	236
6.6. Biblioteki szkolne	244
6.7. Stypendia.....	247
6.8. Współpraca ze szkołami wyższymi	252
Rozdział 7. Działalność wychowawczo-opiekuńcza i jej patriotyczno-religijny wymiar	256
7.1. Założenia pracy wychowawczej	256
7.2. Uroczystości i imprezy szkolne.....	273
7.3. Zajęcia pozalekcyjne.....	285
7.4. Wyjścia i wycieczki	291
7.5. Współpraca z rodzicami.....	296
Zakończenie	304
Bibliografia	310
Aneks 1. Kwestionariusz wywiadu dla dyrektorów	361
Aneks 2. Kwestionariusz wywiadu dla nauczycieli	362
Aneks 3. Kwestionariusz wywiadu dla uczniów	363

Wykaz skrótów

AKOL – Archiwum Zakładowe Kuratorium Oświaty w Lublinie

AKUL – Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

ALOSK - Archiwum XXI Liceum Ogólnokształcącego im. S. Kostki w Lublinie

APKLO – Archiwum Prywatnego Katolickiego Liceum im. ks. K. Gostyńskiego w Lublinie

APL – Archiwum Państwowe w Lublinie

AUML – Archiwum Urzędu Miasta Lublin

ATNN – Archiwum zakładowe Ośrodka „Brama Grodzka-Teatr NN”

BLOSK – Biblioteka XXI Liceum Ogólnokształcącego im. S. Kostki w Lublinie

ILOSK – Internat XXI Liceum Ogólnokształcącego im. S. Kostki w Lublinie

KAL – Kuria Archidiecezjalna Lubelska

KEK – Kongregacja ds. Edukacji Katolickiej

KGLOSK – Zbiory kierownika gospodarczego XXI Liceum Ogólnokształcącego im. S. Kostki w Lublinie

KLOT – Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy w Lublinie

KO – Kurator Oświaty

KPRP – Księga Protokołów Rady Pedagogicznej

KUL – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

LOSK – XXI Liceum Ogólnokształcącego im. S. Kostki w Lublinie

PKLO – Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie

PLOB – Pallotyńskie Liceum Ogólnokształcące im. S. Batorego w Lublinie

PPRP – Protokół Posiedzenia Rady Pedagogicznej

SHK-Z – Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”

SLOZ – Społeczne Liceum Ogólnokształcące Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” w Lublinie

UMCS – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ZMB – Zbiory prywatne Michała Bobrzyńskiego

ZPP – Zbiory prywatne Pawła Policzkiwicza

ZWA – Zbiory własne autorki

Wstęp

Badania historyczne są niezbędne w pedagogice. Bez nich grozi jej ahistoryczność, która z kolei powoduje niemożność zrozumienia teraźniejszości¹. Stanisław Palka argumentuje, że wykorzystywanie wiedzy uzyskanej w toku badań z dziedziny historii wychowania jest użyteczne dla naukowego rozwoju pedagogiki oraz praktyki pedagogicznej². Zadaniem prac z historii wychowania jest nie tylko dostarczenie określonej sumy wiedzy historycznej, ale także kształcenie kultury pedagogicznej³. Winny one uczyć wartościowania zjawisk historyczno-pedagogicznych, ukazywania ich roli i znaczenia, a w rezultacie ułatwiać rozumienie obecnych tendencji w teorii i praktyce pedagogicznej⁴. Od pewnego czasu badania historyczno-edukacyjne ciążą ku współczesności⁵. Postuluje się wręcz, aby w tego rodzaju dociekaniach sięgać nie tylko do odległej przeszłości, lecz również do przeszłości niedalekiej, gdyż wyniki tych badań mogą służyć prognozowaniu i realizowaniu polityki oświatowej⁶.

Niniejsza rozprawa, zatytułowana *Działalność oświatowa liceów katolickich w Lublinie w latach 1989-2019*, wpisuje się w ten postulat. Użycie w tytule określenia „działalność oświatowa” inspirowane było pracami Eleonory Sapii-Drewniak, Władysławy Szulakiewicz oraz Anny Szylar⁷. Pojęcie oświaty jest tutaj równoznaczne z szeroko

¹ J. Kulbaka, *Między pedagogiką a historią wychowania. Rozważania metodologiczne*, „Studia Społeczne” 2018, nr 23 (4), s. 14.

² S. Palka, *Pedagogika teoretycznie i praktycznie zorientowana a badania historii wychowania i myśli pedagogicznej* [w:] *Konteksty i metody w badaniach historyczno-pedagogicznych*, T. Jałmużna, I. Michalska, G. Michalski (red.), Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2004, s. 19.

³ S. Michalski, *Rola historii wychowania w systemie nauk pedagogicznych*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1989, nr 32, s. 128.

⁴ W. Jamrożek, *Źródła w badaniach historyka wychowania dziejów najnowszych (wybrane problemy)* [w:] *Źródła w badaniach naukowych historii edukacji*, W. Szulakiewicz (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2003, s. 164–165.

⁵ C. Majorek, *Najnowsza historia edukacji wobec potrzeb pedagogiki* [w:] *Edukacja i jej historiografia. W poszukiwaniu płaszczyzny twórczego dialogu*, S. Sztobryn, J. Semkow (red.), Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2006, s. 44.

⁶ A. Meissner, *Współczesna koncepcja historii wychowania. Wybrane zagadnienia* [w:] *Historia wychowania u progu XXI wieku. Potrzeby badań naukowych i wyzwania edukacyjne*, A. Meissner, R. Ślęczka (red.), Wydawnictwo Naukowe UKEN, Kraków 2024, s. 23.

⁷ E. Sapia-Drewniak, *Działalność oświatowa Uniwersytetu Krakowskiego w dobie Komisji Edukacji Narodowej* [w:] *Komisja Edukacji Narodowej: kontekst historyczno-pedagogiczny*, K. Dormus, B. Popiołek, A. Chłosta-Sikorska, R. Ślęczka (red.), Wydawnictwo Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej, Kraków 2014; Sapia-Drewniak, Eleonora, *Działalność oświatowa polskich towarzystw na Górnym Śląsku na przełomie XIX i XX stulecia*, „Studia Paedagogica Ignatiana” 2016, t. 19, nr 2; Szulakiewicz, Władysława, *Działalność oświatowa i myśl pedagogiczna Kazimierza Twardowskiego* [w:] *Historyczne źródła wybranych ofert edukacyjnych w Polsce współczesnej*, D. Drynda (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1996; A. Szylar, *Działalność oświatowa benedyktynek sandomierskich w latach 1616-1865*, Tow. Nauk. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2002.

rozumianą edukacją, obejmującą zarówno oddziaływania dydaktyczne, wychowawcze, jak i opiekuńcze. Liceum ogólnokształcące oznacza tu szkołę średnią, sytuującą się aktualnie w polskim ustroju szkolnym pomiędzy szkołą podstawową a uczelnią wyższą, która ma dostarczać kompletne wykształcenie ogólne i przygotowywać uczniów do kontynuacji kształcenia na poziomie wyższym albo do podjęcia pracy zawodowej. Istotne jest, że zgodnie z wymogami aktualnie obowiązującego Kodeksu Prawa Kanonicznego, aby szkoła mogła nosić miano katolickiej, musi za taką zostać uznana przez kompetentną władzę kościelną.

Badania dotyczą lat 1989-2019. Za cezurę początkową obrano rok, który był końcem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a początkiem III Rzeczypospolitej Polskiej. Rozważania kończą się na roku 2019, by uwzględnić skutki reformy systemu oświaty z 2017 roku i ująć likwidację drugiej z czterech badanych szkół. Takie ramy czasowe pozwalają ukazać wznowienie działalności katolickich szkół po upadku komunizmu, jak również przemiany, jakim podlegały w każdej z trzech dekad, a także podjąć próbę wyłonienia przyczyn zamknięcia aż połowy badanych jednostek oraz przetrwania drugiej. Nieprzypadkowe jest też obranie za miejsce badań miasta Lublin. Jest to jednocześnie stolica województwa oraz archidiecezji, w której funkcjonowały obok siebie cztery licea katolickie prowadzone przez cztery różne organy – diecezję, zakon, stowarzyszenie świeckie, osobę fizyczną.

Uzasadnienie podjęcia tematyki

Około 94% mieszkańców Polski twierdzi, że przynależy do wyznania religijnego. Większość – 92% – stanowią wierni Kościoła katolickiego, według danych NSP z 2011 roku jest to 88%. Z danych CBOS wynika, że odsetek wierzących Polaków począwszy od lat 90. XX wieku utrzymuje się na bardzo wysokim poziomie⁸. Katolicyzm odegrał znaczącą rolę w polskim procesie narodotwórczym, utrwaliła się nawet diada „Polak-katolik”⁹. Jednym z najbardziej konserwatywnych w kraju jest region lubelski¹⁰. Zasadne jest zatem

⁸ A. Himniak, *Polska religijność w liczbach*, „Społeczeństwo. Studia, prace badawcze i dokumenty z zakresu nauki społecznej Kościoła” 2020, nr 4.

⁹ Zob. B. Domagała, *Polak-katolik w oglądzie socjologicznym (analiza wyników badań i wybranych problemów debaty publicznej)*, „Humanistyka i Przyrodoznawstwo” 2018, nr 24, s. 269–273; A. Wysocki, „Polak-katolik”? *O związkach między deklarowaną religijnością a poczuciem tożsamości narodowej Polaków*, „Przegląd Religioznawczy” 2022, nr 2/284, s. 126.

¹⁰ D. Błaszczak, *Wybory prezydenckie w latach 2000-2010. Lubelszczyzna versus Polska. Socjologiczno-politologiczna analiza zachowań wyborczych*, „Rozprawy Społeczne” 2011, t. 5, nr 1, s. 55.

przyjrzenie się lokalnemu szkolnictwu wyznaniowemu. Przyjęto założenie, że w badaniu realiów i specyfiki szkoły katolickiej lepiej sprawdzą się pogłębione analizy mniejszego wycinka rzeczywistości, niż powierzchowne większego.

Za przeprowadzeniem badań przemawiała także specyfika Lublina jako stolicy województwa, stolicy archidiecezji oraz miasta akademickiego. Duża ilość uniwersytetów i szkół wyższych uzasadnia bliższe przyjrzenie się lubelskim liceom jako instytucjom przygotowującym do edukacji wyższej. Usytuowanie w Lublinie największego we wschodniej Polsce Uniwersytetu Katolickiego przemawia za zbadaniem lubelskich liceów katolickich. Co równie ważne, Lublin jest jedynym polskim miastem¹¹, w którym w tym samym czasie funkcjonowały katolickie licea prowadzone przez cztery różne organy – diecezję, zakon, stowarzyszenie i osobę fizyczną. Przeprowadzone badania pozwoliły wyciągnąć wnioski odnośnie oddziaływania organów prowadzących na organizację szkoły oraz procesy dydaktyczno-wychowawcze.

Działalność oświatowa lubelskich liceów katolickich po roku 1989 nie znalazła dotychczas szerszego naświetlenia w dostępnej literaturze historyczno-oświatowej. Brak w niej syntezy dziejów katolickiej oświaty licealnej w Lublinie zarówno w ostatniej dekadzie wieku XX, jak i dwóch pierwszych dekadach wieku XXI. Jest to okres znaczących przemian zarówno w polskim systemie oświaty, jak i sferze społeczno-kulturowej – postępująca laicyzacja oraz sekularyzacja oddziaływały na relacje między religią i religijnością a kształceniem i wychowaniem. Istniała zatem wyraźna potrzeba powstania pracy naukowej z zakresu najnowszej historii wychowania, której przedmiotem są katolickie licea w Lublinie.

Kolejną przesłanką do przeprowadzenia badań są ich implikacje praktyczne. Analiza porównawcza działalności oświatowej lubelskich liceów katolickich pozwoliła wskazać zarówno ich podobieństwa i różnice, jak też wysnuć wnioski odnośnie oddziaływania różnych czynników na efektywność procesów dydaktyczno-wychowawczych w tych placówkach. Wyłoniono problemy, z jakimi spotykały się badane szkoły, jak również przestrzenie, w których pozytywnie się wyróżniały. Na tej podstawie zaproponowano modyfikacje w organizacji i funkcjonowaniu wciąż istniejących jednostek edukacyjnych, a także wyeksponowano dobre praktyki. Ustalono antecedencje i wniknięto w przyczyny likwidacji aż połowy liceów katolickich w Lublinie w drugiej dekadzie XXI wieku. Jest to tym bardziej ważne, ponieważ jedna ze zlikwidowanych szkół (Pallotyńskie Liceum

¹¹ Wnioski na podstawie danych Rady Szkół Katolickich.

Ogólnokształcące im. Stefana Batorego w Lublinie) w przedostatnim roku funkcjonowania znajdowała się na 1. miejscu w rankingu liceów na Lubelszczyźnie i na 25. w skali kraju¹².

Ostatnim, choć nie mniej ważnym argumentem za podjęciem danej tematyki jest wpisywanie się ich w misję Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, która obejmuje nie tylko intelektualny rozwój, ale również kształtowanie mocnych charakterów¹³. Ważną częścią dysertacji są bowiem biografie uczniów i nauczycieli. Jak podkreśla prof. Grażyna Karolewicz, badania biografistyczne są wręcz konieczne na KUL, gdyż ukazują te poszukiwane wzory i pomagają Uniwersytetowi dbać o ocalenie od zapomnienia ludzi zasłużonych dla kultury chrześcijańskiej¹⁴. Zadanie to aktualnie zyskuje na doniosłości z powodu postępujących procesów zeświecczenia kultury i społeczeństwa, których skutkiem są przemiany w sferze wartości oraz pojmowania podstawowych pojęć i kategorii.

Dotychczasowy stan wiedzy

Szkoła katolicka od dawna jest najczęściej występującym typem szkoły wyznaniowej zarówno w Polsce, jak i na świecie¹⁵. Mimo to edukacji katolickiej poświęca się stosunkowo mało badań¹⁶, wymagają też one ciągłego uwspółcześniania. W międzynarodowej debacie dominują badania dotyczące szkolnictwa katolickiego w krajach anglojęzycznych (Stany Zjednoczone, Kanada, Australia, Wielka Brytania)¹⁷, choć pojawiają się też i polskie głosy¹⁸. Badania nad szkolnictwem katolickim w Polsce mają przeważnie charakter ogólny i/lub krajowy. Adam Maj eksploruje zmiany, jakim podlegało polskie szkolnictwo katolickie

¹² Ranking szkół czasopisma *Perspektywy*, zob. <https://licea.perspektywy.pl>

¹³ I. Radziszewski, *Uniwersytet katolicki w Polsce*, „Wiadomości Towarzystwa Uniwersytetu Lubelskiego” 1923, t. 1, nr 1, s. 19.

¹⁴ G. Karolewicz, *Potrzeba badań nad biografistyką pedagogiczną*, Katolicki Uniwersytet Lubelski. Wydział Nauk Społecznych, Lublin 2002, s. 7.

¹⁵ Secretaria Status, *Annuarium Statisticum Ecclesiae 2018, 2020*; Q. Wodon, *How well do Catholic and other faith-based schools serve the poor?*, „International Studies in Catholic Education” 2019, t. 11, nr 1.

¹⁶ G. Grace, *On the international study of Catholic education: why we need more systematic scholarship and research*, „International Studies in Catholic Education” 2009, t. 1, nr 1, s. 6–14.

¹⁷ Odsyłam do czasopism *International Studies in Catholic Education* oraz *Journal of Catholic Education*.

¹⁸ P. Mąkosa, *Challenges for teachers of religious education in Catholic and state schools in Poland: a comparative study*, „International Studies in Catholic Education” 2016, t. 8, nr 2; P. Mąkosa, *St. John Paul II and Catholic education. A review of his teachings: an essay to inspire Catholic educators internationally*, „International Studies in Catholic Education” 2020, t. 12, nr 2; M.L. Opiela, *Catholic pedagogy in early childhood education: a report on a neglected field of research*, „International Studies in Catholic Education” 2020, t. 12, nr 2.

w latach 90. XX wieku¹⁹. Badania Ryszarda Małachowskiego²⁰ i Elżbiety Osewskiej²¹ mają charakter porównawczy i zestawiają polskie szkoły z jednostkami z krajów europejskich. Publikacje pod redakcjami Krzysztofa Bielińskiego²² i Tadeusza Zasepy²³ są zbiorami luźno powiązanych artykułów skupionych na formacyjnym wymiarze szkół katolickich. Katarzyna Więcek²⁴ zaś koncentruje się na prawnym statusie nauczycieli w szkołach katolickich. Co istotne, wymienione opracowania wymagają aktualizacji, gdyż przedstawiają badania do roku 2001. Natomiast badania nad lokalnym szkolnictwem średnim dotyczą pierwszej połowy XX wieku. Przedmiotem badań Zdzisława Kowalskiego²⁵ były lubelskie szkoły średnie w latach 1900-1915. Szkolnictwu średniemu w międzywojniu badania poświęcili Bożenna Wierzchowska-Konera²⁶ i Andrzej Woch²⁷. Barbara Kalinowska-Witek²⁸ skupiła się na działalności Liceum Ogólnokształcącego Wacławy Arciszowej w Lublinie do roku 1949. Edward Walewander²⁹ zaś poddawał analizie pedagogię katolicką w diecezji lubelskiej od 1918 do 1939 roku. Najnowsze artykuły i monografie pedagogiczne dotyczące poszczególnych liceów katolickich dotyczą jednostek spoza terenu Lublina – w Siedlcach³⁰, Warszawie³¹, Sandomierzu³², Poznaniu³³. Opracowania dotyczące konkretnych liceów ogólnokształcących w Lublinie skupiają się natomiast na szkołach niekatolickich – I Liceum Ogólnokształcącym im. Stanisława

¹⁹ A. Maj, *Szkolnictwo katolickie w III RP (1989-2001). Status i rozwój w okresie przemian oświatowych*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „ADAM”, Warszawa 2002.

²⁰ R. Małachowski, *Średnie szkolnictwo katolickie w Polsce i wybranych państwach europejskich (lata 1945 - 2000)*, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2005.

²¹ E. Osewska, *Die Katholische Schule: zu Beginn des XXI. Jahrhunderts am Beispiel Polens und Englands*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2015.

²² *Edukacja katolicka: szanse i zagrożenia*, K. Bieliński (red.), Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej, Toruń 2009.

²³ *Szkoła katolicka w XXI wieku*, T. Zasepa (red.), Norbertinum, Lublin 2003.

²⁴ K. Więcek, *Status prawny nauczycieli w szkołach prowadzonych przez osoby prawne Kościoła katolickiego*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2016.

²⁵ Z. Kowalski, *Szkolnictwo średnie w mieście Lublinie w latach 1900-1915*, UMCS, Lublin 1968.

²⁶ B. Wierzchowska-Konera, *Szkolnictwo średnie ogólnokształcące w województwie lubelskim w latach 1918-1939*, UMCS, Lublin 1981, t.1, 2.

²⁷ A. Woch, *Szkolnictwo średnie ogólnokształcące Lublina w latach 1918-1939*, Norbertinum, Lublin 2013.

²⁸ B. Kalinowska-Witek, *Kartka z dziejów oświaty lubelskiej: Prywatne Żeńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące Wacławy Arciszowej w Lublinie (1912-1949)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2012.

²⁹ E. Walewander, *Pedagogia katolicka w diecezji lubelskiej: 1918-1939*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2007.

³⁰ D. Cabaj, R. Dmowski, *Pod opieką Świętej Rodziny: od Podlaskiego Liceum Biskupiego do I Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego 1923-2018*, Fundacja „Bonum Educationis”, Siedlce 2018.

³¹ J.J. Górski, *Rzecz o Liceum św. Augustyna*, Pax, Warszawa 1994.

³² K. Kołodziej, *Dzieje szkół prowadzonych przez Zgromadzenie Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej w Sandomierzu*, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia, Sandomierz 2007.

³³ A. Strzelecka, *Liceum Ogólnokształcące Sióstr Urszulanek Unii Rzymskiej w Poznaniu* [w:] *Edukacja w PRL*, M. Wiśniewska (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2016.

Staszica³⁴, II Liceum Ogólnokształcącym im. Hetmana Jana Zamoyskiego³⁵, Ogólnokształcącym Liceum Wojskowym³⁶ oraz XXIII Liceum Ogólnokształcącym im. Nauczycieli Tajnego Nauczania³⁷. Żadna z wyżej wymienionych pozycji nie jest studium porównawczym w skali mezo.

Problematyka badawcza

W niniejszej dysertacji główny problem badawczy koncentruje się wokół pytania: Jak przedstawiała się działalność oświatowa katolickich liceów na terenie miasta Lublina w latach 1989-2019? Wyróżniono siedem problemów szczegółowych:

- Jaka jest specyfika szkoły katolickiej?
- Jak funkcjonowało szkolnictwo katolickie w Polsce przed i po 1989?
- Jak było zorganizowane katolickie szkolnictwo średnie w Lublinie w latach 1989-2019?
- Czym charakteryzowała się społeczność nauczycielska w badanych liceach?
- Czym cechowała się społeczność uczniowska?
- Jak wyglądała praca dydaktyczna?
- Jak przedstawiała się działalność wychowawczo-opiekuńcza oraz współpraca z rodzicami?

Pierwsze dwa pytania szczegółowe mają charakter ogólniejszy i wprowadzający – odpowiedzi na nie stanowią część teoretyczną pracy. Pięć kolejnych dotyczy *stricte* tematu rozprawy – odpowiedzi na nie oparte są na przeprowadzonych badaniach empirycznych.

³⁴ *Szkoła czterech wieków: Liceum Ogólnokształcące im. Stanisława Staszica w Lublinie*, R. Kucha (red.), Zakład Historii Wychowania UMCS, Lublin 1992.

³⁵ *II Liceum Ogólnokształcące im. Hetmana Jana Zamoyskiego w Lublinie: krótka historia z życia szkoły 2008-2011*, E. Choduń (red.), Petit Skład-Druk-Oprawa Wojciech Guz i Wspólnicy: na zlec. II Liceum Ogólnokształcącego im. Hetmana Jana Zamoyskiego, Lublin 2011; M. Giermakowski, *Zamoy to my: II Liceum Ogólnokształcące im. Hetmana Jana Zamoyskiego w Lublinie*, Petit Skład-Druk-Oprawa SK: na zlec. II LO im. Hetmana Jana Zamoyskiego, Lublin 2013.

³⁶ M. Okrasa, G. Leśniewski, *Z historii szkolnictwa Lubelszczyzny: Ogólnokształcące Liceum Wojskowe w Lublinie w latach 1985-1992*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2017.

³⁷ M. Soboń, *20 lat XXIII Liceum Ogólnokształcącego im. Nauczycieli Tajnego Nauczania w Lublinie: 1998-2018*, Drukarnia AKAPIT: na zlecenie XXIII Liceum Ogólnokształcącego im. Nauczycieli Tajnego Nauczania, Lublin 2018.

Przedmiot badań

Przedmiotem badań jest działalność oświatowa katolickich liceów w Lublinie w latach 1989-2019. W tym czasie na terenie miasta funkcjonowały cztery licea katolickie – dwa z nich wciąż istnieją (XXI Liceum Ogólnokształcące im. św. Stanisława Kostki oraz Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Kazimierza Gostyńskiego), dwa zostały zlikwidowane (Pallotyńskie Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego, Katolickie Liceum im. św. Teresy). Co istotne, każda szkoła prowadzona była przez inny organ: XXI LO im. św. Stanisława Kostki przez Archidiecezję Lubelską, Prywatne Katolickie LO im. ks. Kazimierza Gostyńskiego przez osobę fizyczną – Michała Bobrzyńskiego, Pallotyńskie LO im. Stefana Batorego przez wspólnotę Pallotynów – Societas Apostolatus Catholici (Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego), a Katolickie Liceum im. św. Teresy przez Katolickie Stowarzyszenie Oświatowe im. św. Teresy. Dodatkowo, Liceum im. św. Teresy zostało w 2010 roku pozbawione przez biskupa prawa do posługiwania się terminem „katolickie” i jeszcze kilka lat funkcjonowało jako szkoła świecka. Działające w Lublinie po 1989 roku katolickie licea różnił także status i forma finansowania – XXI LO szybko uzyskało status szkoły publicznej, przez co nie pobierano opłat od uczniów, natomiast trzy pozostałe szkoły pozostawały niepubliczne przez cały okres swojej działalności, w związku z czym ważnym elementem ich finansowania było różnej wysokości czesne. Omawiane szkoły licealne znacząco różniły się także ilością uczniów (XXI LO to szkoła bardzo duża, a Prywatne Katolickie LO im. ks. Kazimierza Gostyńskiego bardzo mała) oraz organizacją i sposobem funkcjonowania (w XXI Liceum im. St. Kostki, Liceum im. S. Batorego i Liceum im. św. Teresy obowiązywał tradycyjny system klasowo-lekcyjny, w szkole Michała Bobrzyńskiego zrezygnowano z niego na rzecz systemu nauczania symultanicznego maksymalnie indywidualizującego proces kształcenia).

Metodologia

Badania poprzedziło uzyskanie zgody komisji ds. etyki badań naukowych Instytutu Pedagogiki KUL. W celu zwiększenia wartości poznawczej pracy zdecydowano się na triangulację metod. Podstawą przeprowadzonych badań była analiza dokumentów

zastanych. Dokumenty różnie się definiuje i klasyfikuje³⁸. Na potrzeby niniejszej rozprawy przyjęto, że dokumentem jest każdy przedmiot dający wiedzę o faktach i wydarzeniach społecznych. Objaśnienie to jest zasadniczo niesprzeczne z proponowaną przez Jerzego Topolskiego szeroką definicją źródła historycznego. Uważa on, że są to wszelkie źródła poznania historycznego, czyli informacje o przeszłości społecznej³⁹. W badaniach wykorzystano również egodokumenty, rozumiane za W. Szulakiewicz jako „źródła, które zawierają autopercepcję i prezentację historycznego wydarzenia, osoby/osób, instytucji, obiektu. [...] Zawierają informacje odzwierciedlające stosunek autora/ów do systemów wartości i ich ewolucji na przestrzeni czasu. Ujawniają też stan wiedzy i doświadczenia życiowe”⁴⁰. Tu były to pamiętniki i listy. Kwerendy przeprowadzono między październikiem 2020 a wrześniem 2023. Łącznie przestudiowano ponad 25 tysięcy stron i wykonano blisko 400 stron notatek. W pierwszej kolejności analizowano archiwalia w szkołach, które jeszcze funkcjonują, czyli w XXI Liceum Ogólnokształcącym im. S. Kostki oraz Prywatnym Katolickim Liceum Ogólnokształcącym im. ks. K. Gostyńskiego. Następnie odbyto kwerendę w archiwum zakładowym Kuratorium Oświaty w Lublinie, gdzie przechowywana jest dokumentacja przebiegu nauczania zlikwidowanego Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego i Katolickiego Liceum im. św. Teresy. Jako ostatnie odwiedziono Archiwum KUL, Archiwum Państwowe w Lublinie oraz agendy Kurii Metropolitalnej w Lublinie⁴¹. Skorzystano także ze źródeł w zbiorach prywatnych Michała Bobrzyńskiego i Pawła Policzkiewicza. W trakcie kwerend archiwalnych na bieżąco prowadzono zewnętrzną i wewnętrzną krytykę źródeł, porządkowano i klasyfikowano materiał źródłowy pod względem jego genezy, rodzaju, formy oraz zawartych informacji. Istotną część materiału badawczego stanowiły artefakty cyfrowe – oficjalne strony internetowe szkół oraz ich media społecznościowe – konta szkół na portalach Facebook, Instagram i YouTube. Uwzględniono ich warstwę tekstową, jak i wizualną⁴². Prześwietlono strony zarówno wciąż działające, jak i te już nieaktywne. Te drugie odzyskano za pomocą narzędzia Wayback Machine – elektronicznego archiwum

³⁸ Zob. R. Skrzyniarz, *Dokumenty źródłem analiz i badań biograficznych w pedagogice*, „Biografistyka Pedagogiczna” 2018, t. 3, nr 1, s. 277–287.

³⁹ J. Topolski, *Metodologia historii*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1968, s. 266–267.

⁴⁰ W. Szulakiewicz, *Ego-dokumenty i ich znaczenie w badaniach naukowych*, „Przegląd Badań Edukacyjnych” 2013, t. 1, nr 16, s. 67.

⁴¹ W Archiwum Archidiecezjalnym Lubelskim znajdują się materiały archiwalne do 31.12.1982 r., stąd dokumentów dotyczących katolickich liceów w Lublinie z lat 1989-2019 poszukiwać należało w poszczególnych agendach Kurii Metropolitalnej Lubelskiej.

⁴² Zob. M. Wilkowski, *Strona internetowa jako źródło historyczne*, „Historyka. Studia Metodologiczne”, 2021, t. 51, s. 83–110.

zasobów World Wide Web⁴³. Było ono szczególnie pomocne w rekonstrukcji działalności Katolickiego Liceum im. św. Teresy w Lublinie w latach 2003-2010. Do analiz wykorzystano również źródła drukowane oraz materiały prasowe z lat 1989-2019. Uwzględniono tytuły prasy lokalnej i ogólnokrajowej. Podczas kwerend ustalono, że:

1) Dokumentacja szkolna z lat 1993-2019 w XXI Liceum Ogólnokształcącym im. św. Stanisława Kostki w Lublinie jest bardzo obszerna, choć niepełna (małe braki), bardzo dobrze zachowana i uporządkowana. Obejmuje ona: dokumenty założycielskie, w tym korespondencję pierwszego dyrektora i ówczesnego arcybiskupa z przedstawicielami Kuratorium Oświaty w Lublinie z lat 1992-1993; statuty, księgi arkuszy ocen z lat 1993-2019; księgi protokołów Rad Pedagogicznych z lat 1995-2019, wszystkie załączniki do protokołów, w tym sprawozdania z działalności pedagoga szkolnego, szkolnej biblioteki, organizacji uczniowskich, internatu, analizy dalszych wyborów edukacyjnych uczniów, programy wychowawcze i profilaktyczne, regulaminy. Szczegółowa dokumentacja działalności nauczycieli-bibliotekarzy znajduje się w bibliotece szkolnej. U kierownika gospodarczego szkoły dostępne są plany i dokumentacja budynków szkolnych. W internecie można obejrzeć trzy tomy kroniki internackiej. Dodatkowo, wartościowe dla przygotowywanej rozprawy są także źródła wystawione w gablotach na szkolnym korytarzu dotyczące działalności oświatowej szkoły przed rokiem 1989, jak również wydana w 2004 roku książka *Biskupiak. Historia i Teraźniejszość* autorstwa Krzysztofa Fiołki, wieloletniego nauczyciela historii w XXI Liceum Ogólnokształcącym.

2) Dokumentacja szkolna z lat 1991-2019 w Prywatnym Katolickim Liceum im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie jest obszerna choć niepełna, bardzo dobrze zachowana. Wymagała uporządkowania. Obejmuje ona: dokumentację założycielską, statuty i regulaminy, programy wychowawcze, księgę uczniów z lat 1991-2019, arkusze ocen z lat 1991-2019. Protokołów posiedzeń rady pedagogicznej nie udostępniono. Tematykę, sposób przebiegu i częstotliwość posiedzeń trzeba było rekonstruować na podstawie relacji ustnych żyjących uczestników. Członkowie rady pedagogicznej liceum w latach 1991-2019, zarówno ci wciąż pracujący w szkole, jak i byli pracownicy, wyrazili zgodę na przeprowadzenie wywiadów i chęć opowiedzenia o swojej pracy w szkole. Właściciel szkoły Michał Bobrzyński udostępnił także całkowicie swoje prywatne archiwum, które obejmuje między innymi prywatną korespondencję z ministrem oświaty, listy do rodziców oraz spisane wspomnienia dotyczące działalności edukacyjnej właściciela

⁴³ Zob M. Wilkowski, *Wayback Machine – podstawy wykorzystania*, „Biuletyn EBIB” 2017, nr 2 (172).

oraz jego szkoły. Wartościowa dla badań jest także wydana w 2013 przez Prywatne Katolickie LO im. K. Gostyńskiego publikacja *Eksploratory XXI wieku: programy nauczania dla LO: przedmioty matematyczno-przyrodnicze, informatyka, przedsiębiorczość* autorstwa M. Bobrzyńskiego i innych. Istotne jest również, że właściciel szkoły i wieloletni dyrektor Michał Bobrzyński zna losy większości absolwentów szkoły. Niezwykle wartościowe poznawczo są źródła drukowane – publikacje autorstwa Mariusza Ausza, Michała Bobrzyńskiego, Magdaleny Marzec-Jóźwickiej i Sławomira Żurka dotyczące placówki. Korzystano także z niepublikowanej pracy magisterskiej Piotra Kalwińskiego, dostępnej w Archiwum KUL.

3) Dokumentacja przebiegu nauczania zlikwidowanego Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Batorego w Lublinie zgodnie z wymogami prawa oświatowego została przekazana po likwidacji placówki do archiwum zakładowego Kuratorium Oświaty w Lublinie. Jest ona bardzo obszerna, choć niepełna, bardzo dobrze zachowana. Obejmuje: arkusze ocen z lat 1991-2019, księgi protokołów posiedzeń rady pedagogicznej z lat 1999-2019 wraz z załącznikami, protokoły egzaminów dojrzałości z lat 1994, 1996-2004 oraz dzienniki lekcyjne z lat 2014-2019. Dokumentacji pozostałej u księży Pallotynów w Lublinie nie udostępniono. Kopie statutu placówki, programu wychowawczego z załącznikami oraz regulamin przyznawania stypendiów autorka uzyskała od dawnych nauczycieli i uczniów. Do badań dużo wniosły zbiory prywatne Pawła Policzkiwicza obejmujące zaproszenia na wydarzenia szkolne z lat 1991-2015, broszury opisujące działalność szkoły w latach 1991-2001, listy, kopie dyplomów, a także liczne fotografie. Sporo informacji uzyskano z lokalnej prasy, w szczególności licznych artykułów w *Kurierze Lubelskim* opublikowanych w latach 90. Korzystano też z artykułu jednego z dyrektorów ks. Mieczysława Olecha w pracy zbiorowej *Pluralizm w oświacie niepublicznej* pod redakcją A. Rebety wydanej w Lublinie w 1998 roku oraz z publikacji Zenobii Kitówny.

4) W przypadku Katolickiego Liceum im. św. Teresy baza źródłowa jest bardzo uboga. Dokumentacja szkolna zlikwidowanego Liceum im. św. Teresy została przekazana do archiwum zakładowego Kuratorium Oświaty w Lublinie dopiero w 2022 roku po śmierci likwidatora szkoły (po likwidacji placówki w 2013 roku mężczyzna trzymał ją w swoim mieszkaniu). Obejmuje ona jedynie arkusze ocen z lat 1992-2002 oraz zeszyt z pokwitowaniami odbioru świadectwa dojrzałości i ukończenia szkoły. Zgodnie z informacjami uzyskanymi w lubelskiej Prokuraturze oraz w Sądzie Okręgowym w Lublinie, część dokumentacji przebiegu nauczania w Liceum im. św. Teresy w Lublinie

z lat 2002-2010 znajduje się w obrębie 70 tomów akt sprawy Antoniego L. (byłego dyrektora Zespołu Szkół im. św. Teresy w Lublinie oskarżonego o fałszowanie świadectw i defraudację dotacji oświatowej). Organ prowadzący szkołę – Katolickie Stowarzyszenie Oświatowe im. Świętej Teresy – wydał w 1998 roku publikację o tytule „Róże świętej Teresy: wiersze nagrodzone w Ogólnopolskim Konkursie Poetyckim” pod redakcją Janiny Teresy Ostrowskiej, dyrektor szkoły. Jedyne dwa egzemplarze tej publikacji znajdują się w zbiorach Biblioteki Narodowej w Warszawie. W 2002 roku wydano krótką książkę wspomnieniową J. T. Ostrowskiej na temat działalności szkoły w latach 90. pod tytułem „Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy”. Publikacja nie została przekazana do żadnej z bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych, a wydawnictwo Polihymnia nie dysponuje żadnym jej egzemplarzem ani kopią cyfrową. Jeden egzemplarz odnaleziono w bibliotece XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. S. Kostki w Lublinie. Do badań wykorzystano również artykuł Ostrowskiej w publikacji zbiorowej *Pluralizm w oświacie...* Bardzo pomocne były także artykuły w lokalnej prasie, a także portale internetowe i media społecznościowe.

Drugą, komplementarną część badań stanowiły wywiady. Tematyka wywiadu była ściśle powiązana z tematem rozprawy i dotyczyła procesów dydaktyczno-wychowawczych w badanych szkołach. Zdecydowano się na wywiad częściowo skategoryzowany. Opracowane kwestionariusze nadały rozmowom określone ramy, obejmowały po 25 pytań otwartych dla każdej z grup rozmówców. Możliwość dokonywania zmian w scenariuszu w zależności od toku rozmowy oraz zadawania pytań nadplanowych pozwoliła uzyskać dodatkowe informacje i uzupełnienia niezbędne dla pogłębionego rozumienia i interpretacji otrzymanego materiału. Wywiady przeprowadzono od czerwca 2022 roku do października 2024 roku. Dobór rozmówców do badań był celowy. Na bazie uzyskanych ze źródeł archiwalnych personaliów ustalono listę osób, których relacje mogły wnieść do badań wartościowy poznawczo wkład rozszerzając i pogłębiając to, co znajduje się w badanych dokumentach. Wytypowano przedstawicieli każdej z następujących grup: organów prowadzących, dyrekcji, nauczycieli, uczniów, rodziców oraz pracowników niepedagogicznych i osób współpracujących. Pod uwagę wzięto także zróżnicowanie czasowe – starano się, by każda z trzech badanych dekad miała swoich reprezentantów. Kolejnym krokiem było szukanie i nawiązywanie kontaktu z osobami z listy, uzyskanie odpowiednich zgód, nagranie relacji oraz dokonanie transkrypcji. Podjęto próbę kontaktu ze 145 osobami. Ostatecznie udało się przeprowadzić wywiady z 40 osobami. Z 3 osobami (dwoma przedstawicielami organów prowadzących i jednym pracownikiem

niepedagogicznym) przeprowadzono wywiady swobodne. Większość wywiadów przeprowadzono osobiście w bezpośrednim, indywidualnym kontakcie z respondentami. Ze względu na odległość miejsca pobytu lub preferencje części osób wywiady z nimi przeprowadzono poprzez aplikację Microsoft Teams lub telefonicznie. 3 osoby udzieliły odpowiedzi w formie pisemnej. Uzyskano ponad 20 godzin nagrań.

Struktura pracy

Dysertacja ma układ problemowo-chronologiczny, składa się z siedmiu rozdziałów. Podstawy teoretyczne zostały zaprezentowane w pierwszych dwóch rozdziałach. Pierwszy, zatytułowany *Idea szkoły katolickiej*, zawiera rozstrzygnięcia natury definicyjnej oraz stanowi próbę uporządkowania treści zawartych w nauczaniu i prawodawstwie Kościoła. Odwołano się tu do ustaleń II Soboru Watykańskiego, materiałów Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego, Kodeksu Prawa Kanonicznego, wypowiedzi trzech ostatnich papieży, a także postanowień II Polskiego Synodu Plenarnego (1991-1999) oraz Konferencji Episkopatu Polski. Na tej podstawie podjęto staranie określenia specyfiki edukacyjnej szkoły katolickiej. Omówiono między innymi kwestie aksjologiczne, rolę nauczyciela i relację nauczyciel-uczeń. Część tą kończy rozpatrzenie relacji szkolnictwa katolickiego do pedagogiki chrześcijańskiej rozumianej jako pewien model wychowania.

Rozdział drugi otwiera syntetyczny zarys dziejów szkolnictwa katolickiego w Polsce. Prześledzono historię tego rodzaju placówek od średniowiecza do 1989 roku. Ich rozwojowi po transformacji ustrojowej poświęcono oddzielny podrozdział. Zawarto tu opis reakcji struktur kościelnych na to zjawisko oraz wpływu reform systemu oświaty z 1999 i 2017 roku posiłkując się danymi liczbowymi. W kolejnej sekcji podniesiono zagadnienie zależności szkolnictwa katolickiego i polskiego prawa. Przyjrano się ustawie o systemie oświaty, Konkordatowi między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską oraz Konstytucji. Wreszcie nakreślono losy szkół katolickich na Lubelszczyźnie od początku osadnictwa do chwili obecnej wprowadzając do części właściwej rozprawy.

Kolejne partie pracy przedstawiają wyniki przeprowadzonych badań empirycznych. Rozdział trzeci *Struktura liceów katolickich* rozpoczyna rekonstrukcja ich początków. Zidentyfikowano czynniki sprzyjające reaktywacji szkół katolickich w Lublinie, ujawniono również wzajemne powiązania placówek. Umieszczono tu także biogramy kluczowych dla tych wydarzeń postaci. Dalej scharakteryzowano organy prowadzące badane placówki starając się uwypuklić cechy, które mogły wpływać na podległe im jednostki.

Przy deskrypcji obiektów szkolnych uwzględniono wymiar proksemiczny. Na koniec usytuowano katolickie licea na tle szkolnictwa średniego w Lublinie.

W rozdziale czwartym zaprezentowano społeczność nauczycielską lubelskich liceów katolickich. Zaczęto od charakterystyki dyrekcji jako głównych decydentów w szkołach. Następnie zaprezentowano kadre pedagogiczną – liczbę zatrudnionych osób, ich wykształcenie, relacje z innymi nauczycielami i przełożonymi. Potem zanalizowano powierzone im zadania. Oddzielnie przestudiowano zasady, częstotliwość i tematykę posiedzeń rad pedagogicznych. Rozdział zamyka przegląd sylwetek nauczycieli wyróżniających się łączeniem pracy edukacyjnej z działalnością społeczną, naukową, literacką, publicystyczną, dobroczynną lub patriotyczną.

Społeczność uczniowską ukazano w rozdziale piątym. Na początku porównano liczbę i płeć młodzieży lubelskich liceów katolickich ukazując różnice w wielkości i strukturze badanych szkół. W dalszej charakterystyce zwrócono uwagę na pochodzenie społeczne i terytorialne, religijność, usposobienie, stosunek do nauki i preferencje aksjologiczne młodzieży. Później przyjrzano się prawom i obowiązkom uczniów w poszczególnych placówkach oraz ich konsekwencjom dla procesu edukacyjnego. Rozdział zakończono, analogicznie do poprzedniego, zestawieniem portretów uczniów, którzy odznaczeni swoją aktywnością podczas uczęszczania do szkoły, a także po jej ukończeniu.

Rozdział szósty traktuje o pracy dydaktycznej. Rozpoczyna go analiza modeli kształcenia i stylów nauczania w badanych szkołach ze szczególnym uwzględnieniem ich pedagogicznych skutków. Potem zlustrowano podejście lubelskich liceów katolickich do tworzenia oferty edukacyjnej – oddzielnie omówiono profile klasowe i proponowane przedmioty. Kolejny podrozdział rozpatruje stosunek badanych placówek do sukcesów i niepowodzeń szkolnych. Ocenianie i promowanie uczniów stanowi przedmiot następnej sekcji. Dalsza część opisuje działalność bibliotek oraz możliwe do uzyskania stypendia naukowe. Jako ostatnią wyeksplorowano współpracę liceów ze szkołami wyższymi, zwłaszcza z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim – uczelnią, która współdzieli z nimi wartości i misję.

Ostatni, siódmy rozdział zatytułowano *Działalność wychowawczo-opiekuńcza i jej patriotyczno-religijny wymiar*. Wybrzmiewają tam bowiem mocno dwie wartości – *Deo et Patria*. Otwiera go obszerniejsza analiza założeń pracy wychowawczej. Następnie prześwietlono trzy istotne wychowawczo obszary: uroczystości i imprezy szkolne, zajęcia pozalekcyjne oraz wyjścia i wycieczki. Wyłoniono punkty wspólne i rozpatrzono różnice.

Na końcu przyjrano się interakcjom z rodzicami uczniów. Dysertację zamykają konkluzje, bibliografia oraz aneksy przedstawiające kwestionariusze wywiadu dla dyrektorów, nauczycieli i uczniów.

Rozdział 1. Idea szkoły katolickiej

1.1. Szkoła katolicka w nauczaniu i prawodawstwie Kościoła

Szkoła katolicka jako szkoła wyznaniowa ma charakter dwupodmiotowy. Jest szkołą, czyli placówką oświatową, której podstawową działalność reguluje system prawny państwa, w którym funkcjonuje. Jest to również instytucja katolicka, której swoistość określają nauczanie i prawodawstwo Kościoła katolickiego. Wymienić tu należy akty normatywne II Soboru Watykańskiego, a dokładnie – deklarację o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis*, dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes divinitus* oraz dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, materiały Kongregacji do Spraw Wychowania Katolickiego, postanowienia Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, a także nauczanie papieży – Jana Pawła II, Benedykta XVI oraz Franciszka, w Polsce dodatkowo postanowienia II Synodu Plenarnego i Konferencji Episkopatu.

Jednym z celów II Soboru Watykańskiego, którego sesje odbyły się w latach 1962-1965, było umożliwienie Kościołowi – jak to ujął papież Jan XXIII w swojej mowie inauguracyjnej – „spojrzenia w przyszłość bez lęku”⁴⁴. Stąd wśród podniesionych podczas obrad kwestii nie mogło zabraknąć edukacji. Efekty rozważań *Vaticanum Secundum* nad tym tematem zawarte zostały w deklaracji *Gravissimum educationis*. To tu znajdujemy większość soborowych regulacji dotyczących szkół katolickich. Nie ma ich jednak dużo (niewiele ponad dwie strony tekstu) i są dosyć ogólne. W pierwszej kolejności zaakcentowana została religijna rola szkoły katolickiej – ma być nakierowana na duchowość i „prawdziwie humanistyczną formację młodzieży”⁴⁵, tworzyć we wspólnocie szkolnej „atmosferę ożywioną ewangelicznym duchem wolności i miłości”⁴⁶, sprzyjać, by rozwijanie osobowości i poznawanie świata przez młodzież odbywało się z czynnym udziałem wiary⁴⁷. Ojcowie soborowi nie zapomnieli dodać, że szkoła katolicka powinna dostosowywać się do współczesnych zmian, co wpisuje się w przyświecającą Soborowi ideę *aggiornamento* (wł. aktualizacja, uwspółcześnienie). Dwukrotnie zaznaczono też, że działa ona *pro publico*

⁴⁴ J.W. O'Malley, *What Happened at Vatican II?*, Belknap/Harvard University Press, Cambridge, MA 2008, s. 95, tłum. własne.

⁴⁵ Sobór Watykański II, *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim* [w:] *Sobór Watykański II: konstytucje, dekrety, deklaracje*, M. Przybył (red.), Pallotinum, Poznań 2002, s. 320.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*.

*bono*⁴⁸. Dalej ogłoszono w związku z tym prawo Kościoła do tworzenia i administrowania szkołami różnego rodzaju i stopnia.

Deklaracja porusza także kwestie obowiązków nauczycieli oraz powinności rodziców. To nauczyciele zostali uznani za filary szkół katolickich w *Gravissimum educationis*. Przez to stawiane im są następujące wymagania: dysponowania odpowiednią wiedzą zarówno teologiczną, jak i dotyczącą rzeczywistości pozareligijnej; posiadania nowoczesnych kwalifikacji wychowawczych; kochania siebie nawzajem oraz uczniów; apostołowania; przykładowego życia; współpracowania z rodzicami; zważania w wychowaniu na różnicę płci i przypisane płciom role rodzinne i społeczne; wspierania swoich uczniów również po ukończeniu szkoły poprzez doradztwo, przyjaźń i inicjowanie powstawania organizacji „przenikniętych duchem kościelnym”⁴⁹. Rodzicom zaś ojcowie soborowi przypominają, że powinni posyłać dzieci do katolickich szkół, o ile mają taką możliwość, wspierać szkoły katolickie i z nimi współpracować dla dobra potomstwa⁵⁰. Czego wyraźnie brakuje w dokumencie, to obowiązki i przede wszystkim prawa uczniów. Brak ten zaskakuje biorąc pod uwagę ilość miejsca poświęconego zadaniom i przywilejom dorosłych, jak również fakt, że to przecież dla dzieci i młodzieży są szkoły, o których mowa w dokumencie.

Ojcowie soborowi zalecają, by szkoły katolickie dążyły do wyżej opisanej wizji. Dopuszczają jednak zróżnicowanie form katolickich jednostek edukacyjnych ze względu na warunki lokalne. Za najważniejsze dla procesu wychowania Sobór uznał „szkoły niższego i średniego rzędu”⁵¹. Polecił jednocześnie dowartościowanie typów szkół odpowiadających potrzebom danego czasu, wówczas były to szkoły zawodowe i techniczne, ośrodki kształcenia dorosłych, służb socjalnych, osób z niepełnosprawnością oraz katechetów. Część deklaracji poświęconą szkołom katolickim kończy apel do osób duchownych i świeckich o wsparcie tych placówek w ulepszaniu ich działalności⁵² – nie uściślono jednak, w jaki sposób.

Od publikacji deklaracji, która oceniona została raczej surowo⁵³, minęło kilkadziesiąt lat, dlatego zasadne jest pytanie, czy zawarte w niej treści nie

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibid.*, s. 321.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ Joseph Ratzinger określił deklarację „niestety słabym dokumentem”, zob. J. Ratzinger, *Theological Highlights of Vatican II*, Paulist Press, Nowy Jork/Mahwah 2009, s. 253, tłum własne. Vincent Alan

zdezaktualizowały się. Stanisław Chrobak broni tezy o aktualności *Gravissimum educationis*, wskazując na postulowaną integralność wychowania, odwołanie do godności osoby ludzkiej oraz uniwersalnych wartości, a także uwzględnienie perspektywy celu ostatecznego⁵⁴. Michael Bayldon jest bardziej krytyczny wobec deklaracji. Wychodzi od rozróżnienia pojęć edukacji jako procesu trwającego całe życie oraz szkolnictwa dotyczącego młodości i wskazuje, że dotychczasowa edukacyjna aktywność diecezji opierała się na działalności szkolnej. Odwołując się do praktyki szkolnictwa katolickiego w Anglii i Walii pokazuje, że nie przyczyniło się do stworzenia tam dojrzałego Kościoła ani bezpiecznej przyszłości dla niego⁵⁵. W ten sposób wykazuje nie tyle fałszywość twierdzenia *Gravissimum educationis* o wyjątkowym znaczeniu szkoły, co jego górnolotne brzmienie i brak szczegółowych zaleceń co do działania szkół katolickich. Autor zaznacza, że od publikacji dokumentu miało miejsce wiele zmian zarówno w sferze kościelnej, jak i państwowej. Zwraca także uwagę na dwie kwestie nie rozwinięte przez deklarację – konieczność dialogu między Kościołem a państwem (od którego szkolnictwo jest uzależnione) oraz na potrzebę formacji dorosłych (którzy powinni ten dialog prowadzić)⁵⁶. Obaj badacze zdają się mieć rację. Z jednej strony soborowy akt wyznacza pewne istotne podstawy i ideologiczny kierunek dla edukacji chrześcijańskiej, z drugiej jest zbyt krótki i brakuje mu precyzyjności.

Odniesienia do szkoły katolickiej pojawiają się w jeszcze dwóch dokumentach soborowych – w dekrecie o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes divinitus* oraz w dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*. W *Ad gentes divinitus* udobitniono wartość działalności katechistów jako ważnych współpracowników stanu kapłańskiego w szerzeniu wiary i Kościoła. Podkreślono, że ich kształcenie ma uwzględniać kulturowe zmiany, a liczba przeznaczonych dla nich szkół diecezjalnych i regionalnych powinna się zwiększać. W szkołach tych adepci mieliby poświęcać się nie

McClelland nazwał ją „jakoś nieinspirującą i miejscami banalną”, zob. V.A. McClelland, *Education (Gravissimum Educationis)* [w:] *Modern Catholicism: Vatican II and After*, A. Hastings (red.), Londyn 1991, s. 173, tłum. własne. Paige E. Hochschild skomentowała, że dokument ten „jest nieproporcjonalny do znaczenia edukacji dla Ojców Soboru” oraz „mniej ambitny”, zob. P.E. Hochschild, *Gravissimum Educationis* [w:] *The Reception of Vatican II*, M. L. Lamb, M. Levering (red.), Oxford University Press, Oxford, s. 393, tłum. własne. Cristóbal Madero pisze zaś o jej bardzo słabym odbiorze w Ameryce Łacińskiej, zob. C. Madero, *50 years of the Declaration on Christian Education Gravissimum Educationis: A review of its reception in Latin America*, „International Journal of Christianity & Education”, 2018.

⁵⁴ Zob. S. Chrobak, *O aktualności przesłania Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim Gravissimum educationis*, „Pedagogika Społeczna” 2016, nr 3(61), s. 145–156.

⁵⁵ Zob. M. Bayldon, „*Gravissimum Educationis*” 30 Years on, „New Blackfriars” 1996, t. 77, nr 902, s. 131–133.

⁵⁶ *Ibid.*, s. 135.

tylko nauce katolickiej, ale również zgłębianiu metod katechetycznych oraz „urabianiu siebie”⁵⁷. Przygotowanie katechetyczne nie ogranicza się zatem do poszerzania wiedzy teologicznej, ale obejmuje także pogłębianie kompetencji metodycznych, jak też rozwój moralny i duchowy. W dalszej części dokumentu, we fragmencie dotyczącym konferencji biskupów, odnajdujemy zalecenie zakładania „wspólnymi siłami” szkół różnego rodzaju jako instytucji służących dobru powszechnemu⁵⁸. W dekrecie *Christus Dominus* sprecyzowano zaś, że zakonne szkoły katolickie podlegają miejscowym ordynariuszom, z zachowaniem prawa do zakonnego kierownictwa szkoły. Podległość odnosi się do „ogólnej organizacji i nadzoru”⁵⁹ szkoły, zakonnicy mają też być posłuszni wszelkim nakazom synodów lub konferencji biskupów⁶⁰.

Kolejne kościelne ustalenia co do szkolnictwa katolickiego zawierają materiały Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego/Kongregacji Edukacji Katolickiej. Początki tej dykasterii sięgają XVI wieku, gdy Sykstus V (lata pontyfikatu 1585-1590) dokonał administracyjnej organizacji Kurii Rzymskiej. Od tamtego czasu aż do drugiej połowy wieku XX zajmowała się ona przede wszystkim seminariami duchownymi i uniwersytetami (katolickimi). Podczas reformy Kurii dokonanej przez Pawła VI (lata pontyfikatu 1963-1978) w 1967 roku rozszerzono kompetencje tej jednostki o pieczę nad szkolnictwem katolickim, tworząc oddzielny departament im poświęcony. Za pontyfikatu Jana Pawła II zmieniono nazwę organu z Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego na Kongregację Edukacji Katolickiej⁶¹. Uprawnienia Departamentu Szkół Katolickich określone zostały w konstytucji apostolskiej *Pastor Bonus*. Według tego dokumentu Departament miał popularyzować wśród osób wierzących podstawowe reguły katolickiego wychowania oraz pilnować, by wierni spełniali swoje powinności w tym obszarze i jednocześnie domagali się uszanowania swych praw do wychowania zgodnego z religią przez społeczność świecką⁶². Oprócz tego jednostka formułowała zasady regulujące funkcjonowanie szkolnictwa katolickiego, a także wspierała zwierzchników diecezji w erygowaniu szkół katolickich i znajdowaniu dla nich poparcia oraz dopilnowywaniu, by w żadnej szkole nie zabrakło

⁵⁷ Sobór Watykański II, *Dekret o misyjnej działalności Kościoła* [w:] *Sobór Watykański II: konstytucje, dekrety, deklaracje*, M. Przybył (red.), Pallotinum, Poznań 2002, s. 451.

⁵⁸ *Ibid.*, s. 464.

⁵⁹ Sobór Watykański II, *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele* [w:] *Sobór Watykański II: konstytucje, dekrety, deklaracje*, M. Przybył (red.), Pallotinum, Poznań 2002, s. 254.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ R. Selejdak, *Watykańska Kongregacja Edukacji Katolickiej: historia, kompetencje i działalność*, „Collectanea Theologica” 2011, t. 2, nr 81, s. 112–114.

⁶² Jan Paweł II, *Konstytucja Apostolska „Pastor bonus” o Kurii Rzymskiej* [w:] *Dziela zebrane. Konstytucje Apostolskie*, 2006, Kraków, s. 74.

katechezy i duszpasterstwa⁶³. W wyniku reformy Kurii Rzymskiej ogłoszonej przez papieża Franciszka w konstytucji apostołskiej *Praedicate Evangelium* w 2022 roku Kongregacja Edukacji Katolickiej została skonsolidowana z Papieską Radą ds. Kultury tworząc nowy organ z jednym, wspólnym zwierzchnikiem – Dykasterię ds. Kultury i Edukacji.

Najważniejszym z przedstawionych zadań Departamentu Szkół Katolickich Kongregacji Edukacji Katolickiej było wyznaczanie norm kierujących szkolnictwem katolickim. W związku z tym urząd stworzył podczas 55 lat działalności wiele dokumentów odnoszących się do istoty i działalności szkół katolickich. Wymienić tu należy publikacje: *Szkoła katolicka* z 19 marca 1977 roku; *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole* z 15 października 1982 roku; *Educational Guidance in Human Love* z 1 listopada 1983 roku; *Religijny wymiar wychowania w Szkole Katolickiej* z 7 kwietnia 1988 roku; *The apostolate of religious teaching in the Catholic schools* z 15 października 1996 roku; *Szkoła Katolicka u progu trzeciego tysiąclecia* z 28 grudnia 1997 roku; *Osoby konsekrowane i ich misja w szkole: refleksje i wskazania* z 28 października 2002 roku; *Educating Together in Catholic Schools. A Shared Mission between Consecrated Persons and the Lay Faithful* z 8 września 2007 roku; *Circular letter to the Presidents of Bishops' conferences on religious education in schools* z 5 maja 2009; *Educating to Intercultural Dialogue in Catholic Schools. Living in Harmony for a Civilization of Love* z 28 października 2013; *Educating Today and Tomorrow: A Renewing Passion (Instrumentum laboris)* z 7 kwietnia 2014 roku; *Educating to fraternal humanism - Building a "civilization of love". 50 years after Populorum progressio* z 16 kwietnia 2017 roku, *"Male and female he created them" towards a path of dialogue on the question of gender theory in education* z 2 lutego 2019 roku oraz *The Identity of the Catholic School for a Culture of Dialogue* z 25 stycznia 2022 roku⁶⁴. Warto dodać, że pięć z powyższych dokumentów powstało, gdy prefektem Kongregacji był polski kardynał Zenon Grocholewski (lata 1999-2015)⁶⁵. Na potrzeby niniejszej pracy omówione zostaną tylko wybrane tytuły i poruszane w nich wątki.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ Polskie tytuły za: *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła: wybór dokumentów*, A. Dymier (red.), Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Szczecin, Warszawa 2002, s. 271–368. oraz Kongregacja Wychowania Katolickiego, *Osoby konsekrowane i ich misja w szkole: refleksje i wskazania*, Pallotinum, Poznań 2003.; angielskie tytuły za oficjalną stroną Kongregacji Edukacji Katolickiej, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccatheduc/index.htm, dostęp: 04.04.2022.

⁶⁵ Zob. W. Góralski, *Wkład kard. Zenona Grocholewskiego w dzieło edukacji katolickiej w świecie*, „Prawo Kanoniczne” 2015, t. 58, nr 4; U.M. Krzyżanowska, *Poglądy pedagogiczne Zenona Grocholewskiego*, „Polska Myśl Pedagogiczna” 2022, t. 8, nr 8.

Akt *Szkoła katolicka* z 1977 roku wydaje się być tym, czym powinna być soborowa deklaracja *Gravissimum educationis* – dość obszernym i bardziej szczegółowym wyłożeniem idei chrześcijańskiej edukacji i szkolnictwa katolickiego w duchu *aggiornamento*. Gerald Grace nazywa go nawet „przełomowym”⁶⁶. Przeczytać tu możemy wreszcie po co mają istnieć szkoły katolickie – jakie są powody ich tworzenia i jakie cele, zaadresowana zostaje też krytyka wobec tego rodzaju szkolnictwa, a także przedstawiona charakterystyka programu wychowawczego oraz zarysowana organizacja. Dokument Kongregacji przedstawia szkołę katolicką jako „uprzywilejowany środek wychowania integralnego”⁶⁷ oraz odpowiedź na pluralizm kulturowy, relatywizm, materializm, pragmatyzm i technicyzm⁶⁸. Integralna formacja osoby ma odbywać się „poprzez systematyczną i krytyczną asymilację kultury”⁶⁹. Wśród zadań szkoły wymienione są wychowanie w wierze⁷⁰, ale też pobudzenie intelektu i pomoc w osiągnięciu wolności moralnej, która ma być możliwa tylko po skierowaniu ku wartościom absolutnym wyznaczającym sens ludzkiego życia⁷¹. Ma ona również dążyć do połączenia wiary z kulturą i życiem. Pierwsza synteza zachodzi dzięki naświetlonemu ewangelicznie zdobywaniu wiedzy naukowej, druga przez doskonalenie moralności chrześcijańskiej⁷². Dokument podkreśla także wspólnotowy charakter szkoły katolickiej i jej chrystocentryzm. W programie wychowawczym wyróżnia zaś otwartą postawę, dialogiczność i dążenie do sprawiedliwości⁷³. W kwestii organizacji szkoły katolickiej zaznaczono jej funkcję apostołską, a przez to ścisłą zależność od władzy hierarchicznej⁷⁴. Należy zatem zgodzić się z Johnem Sullivanem⁷⁵, że akt Kongregacji z 1977 roku zawiera sporo świeżych wątków co do konstytucji szkoły katolickiej.

Warto jeszcze wspomnieć o treściach zawartych w dwóch innych tekstach kongregacyjnych, a mianowicie aktach *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole* (1982)

⁶⁶ G. Grace, *Vatican II and New Thinking about Catholic Education. Aggiornamento thinking and principles into practice* [w:] *Vatican II and New Thinking about Catholic Education: The Impact and Legacy of Gravissimum Educationis*, S. Whittle (red.), Abington 2016, s. 14.

⁶⁷ Kongregacja ds. Edukacji Katolickiej, *Szkoła Katolicka* [w:] *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła: wybór dokumentów*, A. Dymier (red.), Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamińskiej, Szczecin, Warszawa 2002, s. 272.

⁶⁸ *Ibid.*, s. 273–274.

⁶⁹ *Ibid.*, s. 277.

⁷⁰ *Ibid.*, s. 273.

⁷¹ *Ibid.*, s. 277.

⁷² *Ibid.*, s. 279–281.

⁷³ *Ibid.*, s. 283–284.

⁷⁴ *Ibid.*, s. 287–288.

⁷⁵ J. Sullivan, *Catholic Education: Distinctive and Inclusive*, Springer Netherlands, Dordrecht 2001, s. 76.

i *Religijny wymiar wychowania w Szkole Katolickiej* (1988). W pierwszym dokumencie powtarzają się dwa motywy ze *Szkoły katolickiej z 1977* – integralność wychowania oraz synteza wiary i kultury, ale też przedstawiono nowy istotny dla szkoły katolickiej element – dbałość o powołanie i duchowość nauczyciela będącego osobą świecką. Dwie pierwsze idee zostają rozwinięte. Dowiadujemy się, że „integralna formacja osoby – jako cel wychowania – obejmuje rozwój wszystkich ludzkich zdolności ucznia, przygotowanie do życia zawodowego, kształtowanie zmysłu etycznego i społecznego, jego otwarcie na transcendencję i jego wychowanie religijne”⁷⁶. Integralność procesu wychowawczego polega więc na uwzględnieniu nierozdzielności różnych, ale uzupełniających się sfer – materialnej i duchowej, przyrodzonej i nadprzyrodzonej, a zatem całości potrzeb i możliwości człowieka. Za charakterystyczny dla szkoły środek integralnej formacji wychowanka dokument uznaje upowszechnianie kultury⁷⁷. Kultura nie jest tu jednak zdefiniowana. W poprzedzającym akcie Kongregacji z 1977 roku również nie była. Nie wiadomo przez to, czy określenie dotyczy działalności społeczeństw, wytworów będących efektem tej działalności, zwyczajów w różnych kręgach geograficznych, czy też jeszcze czegoś innego⁷⁸. Powołaniem nauczyciela ma być uświadomienie wychowankowi osiąganego w kulturze syntezy „aspektów świeckich i religijnych”⁷⁹. W innym punkcie dokumentu zaznaczono, że powinnością uczącego jest otwieranie dialogu między kulturą a wiarą celem „odpowiedniej wewnętrznej ich syntezy – ze strony ucznia”⁸⁰ oraz że syntezę taką nauczyciel powinien najpierw osiągnąć w sobie⁸¹. Wyłania się dysonans: najpierw przedstawiono religię jako część kultury, a następnie jako coś od niej innego. Niejasne pozostaje również, czy mowa o jednej syntezie czy dwóch różnych – pierwszej w kulturze

⁷⁶ Kongregacja ds. Edukacji Katolickiej, *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole* [w:] *Szkoła Katolicka w nauczaniu Kościoła. Wybór dokumentów*, A. Dymier (red.), Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Szczecin, Warszawa 2002, s. 300.

⁷⁷ *Ibid.*, s. 301.

⁷⁸ Kultura to jeden z najczęściej używanych terminów zarówno w naukach humanistycznych i społecznych, jak i w języku potocznym. Sformułowano (i wciąż formułuje się) wiele jej definicji. Badania A.L. Kroebera i Clyde’a Kluckhohna w asyście Wayne’a Untereinera wyłoniły ich ponad sto zob. A.L. Kroeber, C. Kluckhohn, *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*, Peabody Museum of Archaeology & Ethnology, Harvard University, Peabody Museum of Archaeology & Ethnology, Harvard University 1952. Joanna Hańderek zwraca uwagę, że problem z pojęciem kultury wynika nie tylko z tego, że dotyczy wyjątkowo złożonego, wielokontekstowego zjawiska, ale również ze względu na jego powiązanie z naszą tożsamością zob. J. Hańderek, *Pojęcia i definicje kultury* [w:] *Filozofia kultury*, P. Mróz (red.), Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2015, s. 23. Choć kategoria kultury używana była w dokumentach kongregacyjnych bardzo licznie – ponad kilkaset razy, to precyzacje jej dotyczące pojawiły się dopiero w roku 2002, a pogłębione zostały w 2013.

⁷⁹ Kongregacja ds. Edukacji Katolickiej, *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, *op. cit.*, s. 301.

⁸⁰ *Ibid.*, s. 305.

⁸¹ *Ibidem*.

między świeckim a religijnym, a drugiej w człowieku między kulturą a wiarą. Co zostaje dookreślone, to kwestia powołania nauczyciela i jego relacja z uczniem. Kongregacja, podobnie jak wcześniej Sobór, mocno akcentuje rolę autorytetu wychowawcy. Wzywa go do „osobistej świętości i apostołstwa”⁸², „wypracowywania społecznego wzorca”⁸³ oraz „ubogacania owego wzorca i wrażliwości społecznej własną postawą i doświadczeniem życiowym”⁸⁴. Wyeksponowana zostaje moralna i socjalizacyjna funkcja nauczania. Zadanie wychowania ma być dla nauczyciela nie tylko wypełnianiem obowiązków zawodowych, ale przede wszystkim misją o nadprzyrodzonej proveniencji⁸⁵. Relacja z uczniem zaś ma opierać się na bezpośrednim kontakcie i dialogu⁸⁶. Ze względu na możliwość osobistego odniesienia, dialogiczny związek postrzegany jest jako preferowany sposób dawania świadectwa życiem. Nauczyciel ma obowiązek odpowiedniego manewrowania w tego rodzaju kontakcie, by zachować odpowiednie proporcje między bliskością a dystansem. Dialog pomaga uczniowi w wyborze życiowej ścieżki, jak również stanowi metodę poznania i formowania uczuć⁸⁷. Ważny jest ustęp dotyczący relacji z podopiecznymi niebędącymi katolikami, ponieważ podkreśla uniwersalność wartości szkoły katolickiej. Kongregacja nie pozwala na przemoc wobec uczniów-innowierców, zaleca natomiast szacunek, życzliwość i dialogiczną otwartość⁸⁸. Należy zauważyć, że w dokumencie tym wybrzmiewa wreszcie właściwie idea *aggiornamento* – znacznie obszerniej niż w *Gravissimum educationis* zwrócono uwagę na postęp naukowo-techniczny oraz społeczne przemiany i wynikającą z nich ciągłą konieczność adaptacji i aktualizacji treści przedmiotowych, metod wychowawczo-dydaktycznych, jak i postaw indywidualnych⁸⁹.

Akt *Religijny wymiar wychowania w Szkole Katolickiej* (1988) prezentuje szkic chrześcijańskiego środowiska wychowawczego. Dowiadujemy się, że szkoła ma być przyjemną przestrzenią o warunkach podobnych do otoczenia rodzinnego. Na „przyjemność” wpływa stosowny rozkład budynku, z podziałem na sfery i dostosowany do potrzeb wszystkich grup szkolnej społeczności. Podkreślono, że zapewnione muszą być

⁸² Ibid., s. 297.

⁸³ Ibid., s. 301.

⁸⁴ Ibid., s. 301.

⁸⁵ Ibid., s. 308.

⁸⁶ Ibid., s. 302.

⁸⁷ Ibid., s. 306.

⁸⁸ Ibid., s. 310.

⁸⁹ Ibid., s. 317–318.

właściwe środki dydaktyczne, a wyposażenie w niekiedy kosztowny sprzęt nie jest zbytkiem, a obowiązkiem. Nie zapomniano również o zaleceniu umieszczenia w obrębie szkoły kościoła/kaplicy⁹⁰. Po ramowym opisie środowiska fizycznego szkoły katolickiej Kongregacja przechodzi do jego wymiaru eklezjalnego. Przedstawia szkołę jako wspólnotę chrześcijańską i wyróżnioną formę uobecniania Kościoła w społeczeństwie⁹¹. Podkreśla, że wzrastanie w chrześcijaństwie skorelowane jest z rozwojem szkolnym. W szkole katolickiej zaś z czasem coraz bardziej ujawnia się wzajemna zależność kultury i wiary⁹². Uwydatnione zostaje, że porządkowanie kultury według Ewangelii nie zagraża autonomii rozmaitych dziedzin ludzkiej wiedzy, natomiast niezależność kultury nie może oznaczać podważania czy ignorowania wartości duchowych. Dokument z 1988 roku wprowadza też dystynkcję pomiędzy nauczaniem religii a katechezą⁹³. Sean Whittle wskazuje na niejasność związaną z tym, że katecheza miałaby być nieodpowiednia w edukacji formalnej, ale już nie w warunkach nieformalnych⁹⁴. Na uwagę zasługuje tu jeszcze jedno niepozorne, ale niezwykle istotne stwierdzenie: „Szkoła Katolicka jest ośrodkiem życia. A życie jest syntezą. [...] Jest to cecha charakterystyczna Szkoły Katolickiej, która nie znajduje odniesienia w innych szkołach, nie opierających się na chrześcijańskich zasadach wychowawczych”⁹⁵. Szkoda, że tak ważna dla tożsamości szkolnictwa katolickiego wypowiedź nie zostaje rozwinięta ani doprecyzowana. Bez dopełnienia, czego syntezą jest życie, twierdzenie to pozostaje mętne, a przez to jałowe.

Z dokumentów wydanych po 2000 roku kwestii tożsamości szkoły katolickiej dotyczą *Educating Together in Catholic Schools. A Shared Mission between Consecrated Persons and the Lay Faithful* z 2007 roku oraz *The Identity of the Catholic School for a Culture of Dialogue* z 2022 roku. Pierwszy z tekstów, stworzony za prefektury kardynała Zenona Grocholewskiego, traktuje o szkole katolickiej jako przestrzeni (z)jednoczenia i współpracy. Centralnymi kategoriami są tu “komunia” [ang. *communion*,

⁹⁰ Kongregacja ds. Edukacji Katolickiej, *Religijny wymiar wychowania w Szkole Katolickiej* [w:] *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła: wybór dokumentów*, A. Dymier (red.), Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Szczecin, Warszawa 2002, s. 330.

⁹¹ *Ibid.*, s. 331.

⁹² *Ibid.*, s. 336–337.

⁹³ *Ibid.*, s. 342.

⁹⁴ S. Whittle, *A Theory of Catholic Education*, Bloomsbury, Londyn, Nowy Jork 2015, s. 42.

⁹⁵ Kongregacja ds. Edukacji Katolickiej, *Religijny wymiar wychowania w Szkole Katolickiej*, *op. cit.*, s. 356–357.

łac. *communio*, gr. *koinonia*]⁹⁶ oraz “ekleżjalność”. Podkreślone zostaje, że szkoła katolicka powinna tworzyć prawdziwą wspólnotę edukacyjną w oparciu o podzielane wartości. Uczestniczy ona w misji nauczycielskiej Kościoła jako podmiot ekleżjalny i ma być miejscem doświadczenia ekleżjalnego. To doświadczenie jest możliwe dzięki uczestniczeniu członków wspólnoty wychowawczej w braterskiej komunii opartej na żywej relacji z Chrystusem i z Kościołem⁹⁷. Szkoła katolicka wymaga nie tylko obecności, ale i aktywności nauczycieli, którzy są uformowani kulturowo i duchowo, ale także ukierunkowani na rozwój ich wspólnotowego zaangażowania wychowawczego w autentycznym duchu komunii kościelnej⁹⁸. Edukacja w szkole katolickiej ma stanowić pomoc w kierunku pełniejszego zrozumienia i komunii z człowiekiem, wydarzeniami i rzeczami. Dokument przedstawia także trzy podstawowe aspekty współpracy wiernych świeckich i osób konsekrowanych w szkole katolickiej: komunię w misji wychowawczej, konieczny przebieg formacji do komunii dla wspólnej misji wychowawczej oraz otwartość na innych jako owoc tej komunii. Zalecona zostaje również czynna współpraca z innymi instytucjami edukacyjnymi, zwłaszcza z katolickimi uczelniami, ze względu na łączącą je więź ekleżjalną⁹⁹.

Ostatni akt Kongregacji, wieńczący pięćdziesiąt pięć lat jej działalności, został opublikowany w styczniu 2022 roku jako instrukcja zatytułowana *The Identity of the Catholic School for a Culture of Dialogue*. Choć jest to raczej podsumowanie zawierające liczne cytaty i odniesienia do wcześniejszych dokumentów kongregacyjnych i papieskich, to warte odnotowania są dwa nowe wątki. Po raz pierwszy dykasteria wprost uznaje uczniów za aktywnych uczestników procesu edukacyjnego. Podkreślony zostaje dynamiczny charakter sytuacji wychowawczej oraz sprawczość dzieci i młodzieży. Z wiekiem, wraz z pogłębianiem osobowej dojrzałości podopieczni coraz bardziej partycypują w konstruowaniu własnego procesu uczenia się, dlatego należy nie tylko uczynić ich odpowiedzialnymi za realizację programu edukacyjnego, ale także pokierować

⁹⁶ komunია uznawana jest za fundamentalną zasadę i kluczowe pojęcie chrześcijaństwa, oznacza najgłębszy rodzaj więzi, uczestnictwo wielu w czymś wspólnym, proces wzajemnego przyjmowania się do tego uczestnictwa, o najintensywniejszą formę miłości i wspólnoty, zob. K. Gąsecki, *Prezbiter w kontekście ekleżjologii komunijnej*, „Studia Gdańskie”, 2010, t. XXVI, s. 10; M. Jagodziński, *Teologiczne znaczenie pojęcia koinonia*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2011, nr 3, s. 30; R. Skrzypczak, *Kościół jako misterium, communio i missio*, „Warszawskie Studia Teologiczne”, 2004, t. XVII, s. 173–180.

⁹⁷ KEK, *Educating Together in Catholic Schools. A Shared Mission between Consecrated Persons and the Lay Faithful*, nr. 5–14.

⁹⁸ Ibid., nr 34.

⁹⁹ Ibid., nr 15–53.

tak, by widzieli poza ograniczonym horyzontem ludzkiej rzeczywistości¹⁰⁰. Druga kwestia to jeszcze ściślejsze powiązanie edukacji katolickiej z hierarchią kościelną, która traktowana jest jako gwarant trwałości i jedności struktury eklezjalnej¹⁰¹. Choć zabieg ten miał na celu klaryfikację i ujednoczenie procedur, to może on także skutkować rezygnacją potencjalnych założycieli szkół katolickich w konfrontacji z machiną kościelnej biurokracji.

Przybliżając ideę szkoły katolickiej nie można nie odnieść się do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Aktualnie obowiązujący został promulgowany przez Jana Pawła II w 1983 roku konstytucją apostolską *Sacrae disciplinae leges*¹⁰². W podstawowym dokumencie ustawodawczym Kościoła szkolnictwu katolickiemu poświęcono kanony 796-806 w rozdziale I pod nazwą *Szkoły* mieszczącym się w tytule III – „Wychowanie katolickie”, który jest częścią księgi III – *Nauczycielskie zadanie Kościoła*. Edward Szafrowski precyzuje, że omawiany rozdział Kodeksu odnosi się przede wszystkim do szkół podstawowych i średnich¹⁰³. Zawarte tu przepisy poruszają obowiązki i uprawnienia laikatu (w tym rodziców i nauczycieli) oraz Kościoła i osób duchownych, wyłaniają cechy konstytutywne szkoły katolickiej, określają kwestie kierownictwa, podległości i nadzoru, a także dotyczą tematu szkolnej nauki religii. Spora ich część mocno nawiązuje do dokumentów soborowych i kongregacyjnych, pojawiają się jednak i nowe treści. Rozdział dotyczący szkół rozpoczyna istotne zalecenie docenienia ich przez wiernych jako podstawowego wsparcia dla rodziców w zadaniu wychowania (kan. 796 §1). W kolejnym paragrafie umieszczono bezpośrednią dyrektywę ścisłej współpracy rodziców z nauczycielami, podkreślając w ten sposób rolę obu grup w życiu ucznia. Następnie poruszona zostaje sprawa wyboru szkoły. Prawodawca kościelny postuluje wolność wyboru rodziców (kan. 797), jednocześnie nakazując wiernym zabieganie o uznanie jej przez społeczność świecką i zapewnienie jej pomocy finansowej ze środków publicznych. Dalej jednak poleca rodzicom posyłanie dzieci do szkół katolickich: „Rodzice powinni kierować swoje dzieci do szkół zapewniających katolickie wychowanie. Jeśli nie mogą tego uczynić, mają obowiązek sami zatroszczyć się o to, by dzieci poza szkołą otrzymały należne wychowanie katolickie” (kan 798). Z treści kan. 798 wynika zatem, że w wyborze placówki oświatowej pierwszeństwo mają mieć szkoły katolickie, ale dopuszcza się uczęszczanie

¹⁰⁰ KEK, *The Identity of the Catholic School for a Culture of Dialogue*, nr. 41.

¹⁰¹ *Ibid.*, nr 59–72.

¹⁰² Jan Paweł II, *Sacrae disciplinae leges* [w:] *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 1984, s. 6–17.

¹⁰³ E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1986, t.3, s. 57.

katolickich dzieci do innych miejsc kształcenia¹⁰⁴ z jednoczesnym nałożeniem na rodziców powinności przekazania dziecku wartości katolickich. Zapis ten wskazuje również na to, że prawodawca przypisuje szkole naczelną rolę w wychowaniu. Ponieważ kan. 797 nie podaje kryteriów doboru szkoły przez rodziców, można pośrednio wnioskować, że głównym wymogiem selekcji ma być reprezentowany przez jednostkę szkolną system wartości wychowawczych. Ostatni z kanonów dotyczących powinności osób świeckich domaga się od wiernych dokładania wszelkich starań, by w prawie państwowym nie zabrakło zagwarantowania w szkole wychowania religijnego i moralnego odpowiadającego przekonaniom, poglądom i wyznaniu rodziców (kan. 799).

Kolejne kanony odnoszą się do instytucji Kościoła. Istotnie podkreślono jego prawo do zakładania i kierowania szkołami różnego typu i stopnia (kan. 800). Oddzielny zapis poświęcono instytutom zakonnym. Prawodawca kościelny za ich zadanie upatruje wychowanie i zaleca, by realizowane było również poprzez własne jednostki oświatowe. By móc założyć szkołę zakon musi uzyskać zgodę biskupa diecezjalnego (kan. 801). Ten ostatni również zostaje zobowiązany do tworzenia szkół „jeśli nie ma szkół, w których wychowanie jest przepojone chrześcijańskim duchem” (kan. 802 §1). Szczególnie powinien on zadbać o organizowanie szkolnictwa zawodowego i technicznego (§2). Jan Dyduch zwraca uwagę na pominięcie roli proboszczów w zakładaniu szkół katolickich¹⁰⁵. Ważnym *novum* w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku są §1 i §3 kan. 803 rozpatrujące szkołę katolicką od strony formalnej. Pierwszy paragraf podaje zwięzłą definicję szkoły katolickiej: „Szkołę wtedy uważa się za katolicką, gdy jest kierowana przez kompetentną władzę kościelną albo kościelną osobę prawną publiczną, albo za katolicką została uznana przez władzę kościelną dokumentem na piśmie”. Trzeci paragraf precyzuje zaś, że „Żadna szkoła, chociażby naprawdę była katolicka, nie może nosić nazwy *szkoła katolicka* bez zgody kompetentnej władzy kościelnej”. Punkty te podkreślają aspekt formalno-instytucjonalny tworząc protokolarne ramy definicji szkoły katolickiej. Uzupełnia je §2, który skupia się na stronie materialnej: „W szkole katolickiej nauczanie i wychowanie powinny opierać się na zasadach chrześcijańskiej doktryny. Wykładowcy mają się odznaczać zdrową nauką i prawością życia”. Ujęto hasłowo co ma być przekazywane,

¹⁰⁴ Anna Szafranko zwraca uwagę, że Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku nie pozwalał kierować potomstwa do placówek akatolickich, niewyznaniowych lub mieszanych pod względem wyznania, zob. A. Szafranko, *Regulacje dotyczące szkół katolickich w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i w prawie polskim*, „Kościół i Prawo” 2014, t. 3 (16), nr 1, s. 235.

¹⁰⁵ J. Dyduch, *Szkoły katolickie w świetle nowego kodeksu prawa kanonicznego*, „Analecta Cracoviensia”, 1986, t. XVIII, s. 353.

jak i przez kogo. Zauważyć należy, że §2 wyraźnie odnosi się do treści zawartych najpierw w dokumentach soborowych, a potem w kongregacyjnych. Prawodawca kodeksowy nie zapomniał o kwestii podległości i nadzoru. Dał biskupowi diecezjalnemu prawo kontroli szkół katolickich na terenie mu podlegającym, również tych prowadzonych przez zakonników lub zakonnice, poprzez wizytacje oraz tworzenie przepisów odnośnie ogólnej struktury tych szkół (kan. 806 §1). Kierownictwu szkół zaś polecono „zabiegać, pod nadzorem miejscowego ordynariusza, by wykształcenie przekazywane w tych szkołach było przynajmniej na poziomie, co w innych tego rodzaju szkołach” (§2).

W Kodeksie nie mogło zabraknąć instrukcji dotyczących nauczania religii. W §1 kan. 804 znajdują się trzy istotne dla tematu stwierdzenia. Pierwsze określa podległość katolickiego nauczania i wychowania religijnego władzy kościelnej niezależnie od typu i stopnia szkoły. Procesy te zostają więc poddane zinstytucjonalizowanej kontroli, co ma zapewne służyć utrzymaniu ich odpowiedniej jakości. Następnie, prawodawca kościelny wyznacza zadania konkretnym jednostkom – konferencji episkopatu zleca stworzenie ogólnych norm, zaś biskupowi diecezjalnemu powierza kierownictwo i nadzór. Drugi paragraf omawianego kanonu stanowi, że „ordynariusz miejsca powinien zatroszczyć się o to, ażeby osoby wyznaczone do nauczania religii, także w szkołach niekatolickich, odznaczały się zdrową nauką, świadectwem życia chrześcijańskiego i umiejętnością pedagogiczną”. Należy zwrócić uwagę, że wymagania wobec nauczycieli religii są nieco inne niż wykładających pozostałe przedmioty. Jako przekazicieli treści wyznaniowych muszą nie tylko posiadać wolną od uprzedzeń, sprzyjającą rozwojowi ludzkiego potencjału wiedzę i cechować się życiową uczciwością (tak chyba należy rozumieć wymagane od pozostałych wykładowców „zdrową naukę i prawość życia”, o których mowa w kan. 803 §2), ale i być świadkami wiary reprezentującymi wartości chrześcijańskie. Przekazywanie wartości jako podstaw funkcjonowania wspólnoty eklezjalnej musi być poparte odpowiednim warsztatem pedagogicznym. Prawo do mianowania, zatwierdzania, jak również usuwania lub roszczenia usunięcia w przypadku naruszenia dobra religii lub powszechnie przyjętych norm moralnych legislator kodeksowy daje w diecezji ordynariuszowi miejsca (kan 805).

Dokumenty Soboru i Kongregacji Edukacji Katolickiej oraz zapisy w aktualnym Kodeksie Prawa Kanonicznego dotyczące szkolnictwa katolickiego uzupełniają nauczanie

papieży jako najwyższych zwierzchników i autorytetów Kościoła¹⁰⁶. Najwięcej miejsca w swoim nauczaniu poświęcił zagadnieniu szkoły katolickiej Jan Paweł II (lata pontyfikatu 1978–2005), poruszając je między innymi w adhortacjach apostolskich, listach i przemówieniach. W *Catechesi tradendae* czytamy: „Szczególną cechą i najgłębszą racją szkoły katolickiej — dla której też rodzice katolicy powinni ją stawiać ponad inne — jest właśnie ta, że wychowanie religijne wprowadzane jest w całe przygotowanie wychowanków”¹⁰⁷. Papież Polak wyróżnia w katolickich jednostkach oświatowych holizm kształcenia religijnego, zaznacza jednocześnie, że należy szanować wolność sumienia. Wyklucza on jakiegokolwiek nacisk w kwestii praktyk religijnych dzieci i młodzieży – zwraca jednak uwagę na obowiązek dawania formacji religijnej, dopasowanej do różnych warunków uczniów¹⁰⁸. Ojciec Święty zaznacza, że nie należy przeciwstawiać szkół katolickich szkołom państwowym. Wręcz przeciwnie – katolickie szkoły miały i nadal mają kształtować chrześcijan, którzy są równocześnie obywatelami mającymi znaczący wkład w społeczeństwo cywilne¹⁰⁹. Jednocześnie mówi: „Szkoła katolicka powinna odróżniać się od szkoły państwowej poziomem organizacyjnym i metodologicznym, czyli większą powagą dydaktyczną, lecz także specyficznym ukształtowaniem całości, które zarówno materiał nauczania jak i osobę ucznia stawia w szerszych ramach planu Bożego w odniesieniu do człowieka, zrealizowanego i przedstawionego w Jezusie Chrystusie”¹¹⁰. Papież ma więc wyższe oczekiwania wobec szkoły katolickiej – jej „katolickość” zobowiązuje kadrę kierującą i nauczycielską do większych starań i dążenia do wyższej jakości pedagogicznej, co wynika ze zorientowania jej misji na to, co pozaświatowe i ostateczne, a nie tylko doczesne. Szkoła katolicka ma łączyć kształcenie na wysokim poziomie z umożliwianiem podopiecznym udanego dialogu między rozumem a wiarą¹¹¹.

¹⁰⁶ Ze względu na ograniczenia formalne pracy omówione zostaną tylko wybrane wypowiedzi trzech ostatnich papieży – Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka – dotyczące *stricte* szkół katolickich.

¹⁰⁷ Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach Catechesi tradendae* [w:] *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, Wydaw. Św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 1996, t.1, s. 59 n. 69.

¹⁰⁸ *Ibidem* n. 69.

¹⁰⁹ Jan Paweł II, *Żywotność szkoły katolickiej. Do wspólnot szkolnych „Collegium Massimo” oraz „Santa Maria”, 9 lutego 1980* [w:] *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła: wybór dokumentów*, A. Dymier (red.), Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Szczecin, Warszawa 2002, s. 112 n. 2.

¹¹⁰ Jan Paweł II, *Świadomość specyfiki szkoły katolickiej, Do nauczycieli, uczniów i rodziców dwóch instytutów prowadzonych przez zakonnice, 27 listopada 1982* [w:] *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła: wybór dokumentów*, A. Dymier (red.), Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Szczecin, Warszawa 2002, s. 184.

¹¹¹ Jan Paweł II, *Zadania szkoły katolickiej dzisiaj. Przemówienie do uczestników Międzynarodowego Kongresu Katolickich Szkół Europy, Watykan, 28 kwietnia 2001* [w:] *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła: wybór dokumentów*, A. Dymier (red.), Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Szczecin, Warszawa 2002, s. 267.

Ma także przekazywać wartości, których urzeczywistnieniem jest Chrystus¹¹². Odnosząc się do idei chrystocentryzmu Jan Paweł II podkreśla, że poznawanie Jezusa przez nauczycieli i uczniów ma mieć charakter refleksyjny i praktyczny, ponieważ jego celem jest autentyczne życie w wierze i według określonych przez nią wartości¹¹³. Nawołuje więc do takiej praktyki pedagogicznej, której efektem jest rozwój umysłowości otwartej na wartości transcendentne¹¹⁴. Za punkt odniesienia dla szkół katolickich wskazuje Ewangelię jako „źródło prawdy i o Bogu i o człowieku”¹¹⁵. Stwierdza, że swoistość szkoły katolickiej oraz prężność jej działania są zależne od włączenia jej w życie szkolnej wspólnoty¹¹⁶. Mówiąc o integralnej formacji osoby w szkole, Jan Paweł II wprowadza nowe wątki – instruuje, że ma się odbywać w środowisku lokalnym i uwzględniać nie tylko wartości wolności i odpowiedzialności, ale również wartości estetyczne i artystyczne oraz otwartość wobec innych¹¹⁷. Istotne jest również wskazanie konieczności współpracy szkoły katolickiej z diecezją¹¹⁸. Co niezwykle ważne, Ojciec Święty wyznacza szkole katolickiej zadanie „konstruktywnego dialogu w wielokulturowym społeczeństwie”¹¹⁹ służącego wychowaniu do solidarności i zgody oraz szerzeniu integralnego humanizmu. Wpisuje w ten sposób edukację do pokoju w program szkoły katolickiej, a postawę otwartości wobec różnych kultur i wartości duchowych innych cywilizacji w jej ethos¹²⁰.

Benedykt XVI (lata pontyfikatu 2005-2013) w swoich wypowiedziach również nie abstrahuje od tematu szkolnictwa katolickiego, akcentuje jednak nieco inne elementy niż poprzednik. Zaznacza, nawiązując do punktu 22 konstytucji *Gaudium et spes* Pawła VI, że tożsamość katolicka szkoły „nie jest po prostu kwestią liczby ich studentów katolików.

¹¹² *Ibidem*.

¹¹³ Jan Paweł II, *Żywotność szkoły katolickiej. Do wspólnot szkolnych „Collegium Massimo” oraz „Santa Maria”, 9 lutego 1980, op. cit., s. 113 n. 4.*

¹¹⁴ Jan Paweł II, *Powołaniem nauczyciela jest przygotowanie uczniów do życia według zasad wiary. Audycja dla uczestników XV Krajowego Kongresu Włoskiego Katolickiego Związku Nauczycieli Szkół Średnich, Watykan, 16 marca 1981 [w:] Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła: wybór dokumentów, Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Szczecin, Warszawa 2002, s. 138 n. 4.*

¹¹⁵ Jan Paweł II, *Przez katolickie nauczanie dokonuje się pogłębienie treści wiary. Do wychowanków z Marsylii, 8 maja 1981 [w:] Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła: wybór dokumentów, A. Dymier (red.), Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Szczecin, Warszawa 2002, s. 144.*

¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ Jan Paweł II, *Szkoła katolicka miejscem integralnej formacji młodego człowieka. Do uczestników zebrania Federacji Instytutów Działalności Wychowawczej, 28 grudnia 1981 [w:] Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła: wybór dokumentów, A. Dymier (red.), Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Szczecin, Warszawa 2002, s. 157 n. 2.*

¹¹⁸ *Ibid.*, s. 158 n. 3.

¹¹⁹ Jan Paweł II, *Zadania szkoły katolickiej dzisiaj. Przemówienie do uczestników Międzynarodowego Kongresu Katolickich Szkół Europy, Watykan, 28 kwietnia 2001, op. cit., s. 268.*

¹²⁰ *Ibidem*.

Jest to kwestia przekonania: czy naprawdę wierzymy, że tylko w misterium Słowa Wcielonego wyjaśnia się misterium człowieka¹²¹. Fundamentem katolickiej instytucji edukacyjnej nie są więc deklaracje wyznania uczniów, ale faktyczna wspólnota wiary, która świadomie wybrała określoną filozofię człowieka. Następca Jana Pawła II mocno podkreśla jej prymat: „Szkoła katolicka, której pierwszorzędną misją jest kształcenie ucznia zgodnie z integralną wizją antropologiczną, choć jest otwarta na wszystkich i szanuje tożsamość każdego, nie może nie proponować właściwej sobie perspektywy wychowawczej i chrześcijańskiej wizji człowieka. W związku z tym pojawia się nowe wyzwanie, które ze względu na globalizację i coraz większy pluralizm staje się jeszcze poważniejsze – jest nim spotkanie religii i kultur we wspólnym poszukiwaniu prawdy¹²². Papież Benedykt zaleca akceptację różnorodności uczniów i rodziców oraz sprzeciwia się wykluczaniu kogokolwiek ze względu na przynależność kulturową czy religijną. Dodaje jednak, że uznanie odmienności nie oznacza dla szkoły katolickiej rezygnacji z własnej tożsamości, a przez to zmian w optyce edukacyjnej¹²³. Dlaczego Benedykt XVI tak broni religijnej perspektywy w szkole? Odpowiedź odnajdujemy w przemówieniu inauguracyjnym V Konferencję Ogólną Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów: „Jeśli nie poznamy Boga w Chrystusie i z Chrystusem, cała rzeczywistość staje się nierozwiązywalną zagadką; nie ma drogi, a skoro tak, to nie ma też prawdy ani życia¹²⁴. Papież Niemiec rozpoznaje, że absolut jest gwarantem sensu. Co więcej, według Benedykta XVI wychowanie bez Boga i wartości chrześcijańskich nie jest wychowaniem¹²⁵. Wychowanie do wiary opiera się według niego głównie na rozwijaniu w człowieku tego, co dobre. Stąd, upatruje w inspirowanym Ewangelią wolontariacie sposobności wychowawczej i postuluje tworzenie w szkołach młodzieżowych zespołów Caritas¹²⁶.

¹²¹ Benedykt XVI, *Przemówienie na Katolickim Uniwersytecie Ameryki, Waszyngton, 17 kwietnia 2008* [w:] *Służyć wzrastaniu w prawdzie i miłości: wybór dokumentów Kościoła na temat szkoły katolickiej i wychowania*, J. Poniewierski (red.), Wydawnictwo AA, Kraków 2009, s. 353.

¹²² Benedykt XVI, *Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Kongregacji do spraw Wychowania Katolickiego, Rzym, 21 stycznia 2008* [w:] *Służyć wzrastaniu w prawdzie i miłości: wybór dokumentów Kościoła na temat szkoły katolickiej i wychowania*, J. Poniewierski (red.), Wydawnictwo AA, Kraków 2009, s. 345–346.

¹²³ *Ibidem*.

¹²⁴ Cyt. za: K. Zabawa, K. Łukoszczyk (tłum.), *Aparecida*, Wydawnictwo Przystanek Jezus, Gubin 2014, s. 27 n. 22.

¹²⁵ D. Lubiński, *Integralne wychowanie w nauczaniu J. Ratzingera – Benedykta XVI* [w:] *Filozoficzny i teologiczny wymiar sprawności moralnych w wychowaniu*, I. Jazukiewicz, E. Kwiatkowska (red.), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2012, s. 193.

¹²⁶ Benedykt XVI, *Przemówienie do polskich biskupów przybyłych z wizytą ad limina Apostolorum* [w:] *Służyć wzrastaniu w prawdzie i miłości: wybór dokumentów Kościoła na temat szkoły katolickiej i wychowania*, J. Poniewierski (red.), Wydawnictwo AA, Kraków 2009, s. 338.

Jeszcze inną perspektywę przedstawia nauczanie Franciszka (lata pontyfikatu 2013-obecnie), które jest mocno humanistyczne. Papież wychodzi od tego, że Chrystus jest Bogiem-Człowiekiem. Dlatego jego wypowiedzi o katolickiej edukacji podkreślają myślenie o człowieku i jego wrodzonej, transcendentnej godności¹²⁷. Podkreśla on, że w czasie intensywnych przeobrażeń cywilizacyjnych tworzenie autentycznie chrześcijańskich szkół powinno odbywać się w oparciu o spotkanie i dialog oraz sprzeciwiać się podziałom i odrzuceniu – powinno po prostu uwzględniać ludzką godność¹²⁸. Szkoła katolicka powinna być inkluzyjna i otwierać na istnienie poza granicami bytu i ludzkiego poznania – na to, co boskie¹²⁹. Biskup Rzymu stwierdza, że szkoły katolickie, które podejmują się łączenia wychowania z przekonującym apostołstwem, odgrywają istotną rolę w ewangelizacji kultury, również tam, gdzie niekorzystne warunki wymuszają dużą kreatywność w wyborze metod¹³⁰. Jednocześnie Franciszek nie boi się krytycznie spojrzeć na szkoły katolickie, dostrzega potrzebę ich doskonalenia: „Niemniej szkoła potrzebuje pilnej samokrytyki, jeśli weźmiemy pod uwagę wyniki duszpasterstwa wielu instytucji oświatowych, duszpasterstwa skoncentrowanego na nauce religii, które często okazuje się niezdolne do wzbudzenia trwałych doświadczeń wiary. Ponadto istnieją szkoły katolickie, które wydają się być zorganizowane tylko po to, aby trwały. Lęk przed zmianami czyni je niezdolnymi, by tolerować niepewność, i popycha je do zamykania się w obliczu zagrożeń rzeczywistych lub wymaginowanych, jakie przynosi z sobą każda zmiana”¹³¹. Głowa Kościoła bardzo zwraca też uwagę na zachodzące współcześnie zmiany kulturowe i przyrodnicze oraz wynikające z nich zagrożenia dla człowieka, dlatego postuluje, by wprowadzić do szkół szeroko rozumianą edukację ekologiczną¹³².

¹²⁷ Relację między godnością a transcendencją poruszył Franciszek w przemówieniu podczas wizyty w Parlamencie Europejskim 25 listopada 2014 roku. Zaznaczył wtedy, że *Edukacja nie może ograniczać się do dostarczania zbioru wiedzy technicznej, ale musi sprzyjać bardziej złożonemu procesowi rozwoju całego człowieka* Franciszek, *Między godnością a transcendencją, Przemówienie w Parlamencie Europejskim*, „opoka.org”, 2015..

¹²⁸ R. Kozłowski, *Edukacja inkluzyjna w ujęciu papieża Franciszka* [w:] *Sprawności moralne a wartości*, I. Jazukiewicz, E. Rojewska (red.), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2017, s. 45.

¹²⁹ A. Maj, *Inspiracje papieża Franciszka dla współczesnej szkoły katolickiej*, „Roczniki Pedagogiczne” 2016, t. 8 (44), nr 2, s. 79.

¹³⁰ Franciszek, *Adhortacja apostołska Evangelii gaudium: o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie*, Wydawnictwo M, Kraków 2013, s. 73 n. 134.

¹³¹ Franciszek, *Posynodalna adhortacja apostołska Christus vivit Ojca Świętego Franciszka: do młodych i całego ludu Bożego*, Tum Wydawnictwo i Drukarnia Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Warszawa 2019, s. 96 n. 221.

¹³² Franciszek, *Encyklika Laudato si: w trosce o wspólny dom*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2015, s. 190–193 n. 210-213.

Oprócz dokumentów Kościoła Powszechnego kwestie szkół katolickich poruszają postanowienia II Polskiego Synodu Plenarnego (1991-1999) oraz Konferencji Episkopatu Polski. Efektem prac Synodu nad zagadnieniem szkolnictwa jest dokument *Szkoła i uniwersytet w życiu Kościoła i narodu*¹³³. Podzielony jest on na trzy części. Pierwsza opisuje skrótowo nauczanie Kościoła o szkole i uniwersytecie. W paragrafie dotyczącym szkół katolickich znajdują się jedynie cztery punkty, które są powtórzeniem dotychczasowych ustaleń soborowych, kongregacyjnych i kodeksowych o konieczności zatwierdzenia szkoły katolickiej przez władzę kościelną, jej dążeniu do prawdziwie ludzkiej formacji uczniów, chrystocentryzmie oraz wartościach wolności, miłości i wiary, a także powinności katolickiego wychowawcy do opierania się na chrześcijańskiej antropologii i zmierzania do integralnego rozwoju podopiecznych¹³⁴. Część druga opisuje sytuację polskiej szkoły po 1989 roku. Szkół katolickich dotyczy *sensu stricto* tylko jeden punkt, w którym Synod zauważa ich znaczenie wśród szkół niepublicznych, pochwała założycieli i organy prowadzące, oraz stwierdza, że liczba szkół katolickich w Polsce „nie odpowiada potrzebom i nie odzwierciedla możliwości Kościoła”¹³⁵. *Novum* pojawia się w części trzeciej - *Wskazania i postulaty synodalne*. Synod zachęca nauczycieli do aktywności w życiu szkolnym oraz korzystania z możliwości łączenia się i współpracy w różnego rodzaju stowarzyszeniach katolickich i nauczycielskich grupach duszpasterskich. Osobom duchownym pracującym w szkole szczególnie zaleca wchodzenie w oparte na dialogu interakcje z gronem pedagogicznym i rodzicami oraz organizowanie dla uczniów zajęć pozaprogramowych¹³⁶. W punktach 63-65 Synod kładzie nacisk na wspólnotowy aspekt szkolnictwa katolickiego. Wzywa diecezje, zakony, parafie, wspólnoty międzyparafialne, fundacje i stowarzyszenia katolickie do zakładania szkół katolickich¹³⁷. Pomija, nie wiadomo czy celowo, osoby fizyczne – być może chcąc w ten sposób podkreślić, że dzieło tworzenia szkoły wymaga wysiłku zbiorowego ze strony członków Kościoła. Pojawia się także apel o takie rozważenie podstaw ideowych oraz dydaktyczno-wychowawczych szkół katolickich, by faktycznie służyły one formowaniu absolwentów będących świadomymi członkami i Kościoła i społeczeństwa¹³⁸. W punkcie ostatnim

¹³³ II Polski Synod Plenarny, *Szkoła i uniwersytet w życiu Kościoła i narodu* [w:] *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*, Pallotinum, Poznań 2001, s. 49–63.

¹³⁴ *Ibid.*, s. 51 n. 11-14.

¹³⁵ *Ibid.*, s. 54 n. 26.

¹³⁶ *Ibid.*, s. 58 n. 53.

¹³⁷ *Ibid.*, s. 60 n. 63.

¹³⁸ *Ibidem* n. 64.

wymienione zostaje „jedno z najistotniejszych zadań szkoły katolickiej”, czyli – według Synodu – inspirowanie i afirmowanie działań nauczycieli i uczniów w zakresie wspólnego apostołowania, duchowości i kultury chrześcijańskiej. Zadanie to ma być wypełniane między innymi poprzez obecność w szkole wszelkiego rodzaju stowarzyszeń i ruchów katolickich (wcześniej zaakceptowanych przez Kościół)¹³⁹. Polski Synod podkreśla więc wspólnotowość katolickich instytucji szkolnych, a w jej ramach aktywność i zróżnicowanie. Drugim dokumentem, o którym należy wspomnieć jest wydane w 2001 roku przez Konferencję Episkopatu Polski *Dyrektorium katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce*. W trzech punktach odnoszących się do szkolnictwa katolickiego większość treści to powtórzenie wytycznych Kościoła Powszechnego. Nowy natomiast jest fragment: „W Szkołach Katolickich nauczanie religii ma charakter przedmiotu obowiązkowego i stanowi ośrodek całego procesu wychowania. Odbywa się ono w wymiarze przynajmniej 2 godzin tygodniowo. Do nauczania religii w Szkołach Katolickich stosuje się pozostałe zasady odnoszące się do nauczania religii w szkołach publicznych”¹⁴⁰. Nauczanie religii jako trzon szkoły, która wychowuje do wiary musiało zostać uznane za obligatoryjny element programu szkolnego. Nie doprecyzowano natomiast, jak ma się to do uczniów niekatolickich, którzy również uczęszczają do szkół katolickich.

Analiza dokumentów kościelnych i nauczania papieży pokazuje nie tylko zainteresowanie Kościoła tematem szkolnictwa, wychowania i opieki, ale też nieustającą dążność do ustalenia konkretnej wizji katolickiej oświaty oraz do formułowania i doprecyzowania wraz z biegiem czasu regulacji jej dotyczących. Kościelne spojrzenie na edukację jest głęboko osadzone w chrześcijańskiej antropologii i etyce, zważa także na kwestie eschatologiczne. Stąd, wielokrotnie przywoływane są idee przekazu wiary i zgodnych z nią wartości, chrystocentryzmu, integralności wychowania oraz wspólnotowości. Te powtarzające się w dokumentach elementy należy uznać za trzon tożsamości katolickiej szkoły. Obok przywiązania do doktryny religijnej widoczne jest również – szczególnie w nauczaniu papieskim – staranie uwzględnienia aktualnej problematyki społecznej i kulturowej w odniesieniu do edukacji. Czynione jest to jednak nienachalnie, a zalecenia mają charakter uzupełniający wobec treści doktrynalnych.

¹³⁹ *Ibidem* n. 65.

¹⁴⁰ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce*, WAM, Kraków 2001, s. 71.

1.2. Specyfika edukacyjna szkoły katolickiej

Szkoła katolicka posiada swoją specyfikę, to jest zespół cech swoiście jej właściwych, które są istotną częścią jej tożsamości i odróżniają ją od innego typu jednostek oświatowych – od szkół świeckich z jednej strony oraz od innych szkół wyznaniowych, np. islamskich czy talmudycznych, z drugiej. Na czym zatem polega „katolickość” szkoły i jak wpływa na jej strukturę, funkcje i cele? Wyłonione w poprzednim podrozdziale elementy tworzą pewien zarys, który wymaga uporządkowania i pogłębienia. Przed tym jednak należy się bliżej przyjrzeć pojęciu szkoły wyznaniowej [ang. *faith school*] jako kategorii nadrzędnej i bardziej pojemnej. Michael Hand uznaje za cechę konstytutywną szkoły wyznaniowej wpajanie religijnego światopoglądu¹⁴¹, a Ruhul Ameen i Nasima Hassan definiują ją jako „organizację edukacyjną o wyraźnym charakterze religijnym”¹⁴². Gerald Grace zaś podkreśla, że szkoły wyznaniowe są cenione przez chrześcijan, muzułmanów i żydów za duchową, moralną, społeczną i edukacyjną formację dzieci i młodzieży oraz zapewnianie środowiska moralnego i etycznego alternatywnego wobec kultury zdominowanej przez konsumpcję¹⁴³. Uwidaczniają się tu dwa wyróżniki tego typu szkolnictwa. Szkoła nie jest zredukowana do funkcji dydaktycznej, kształcącej, ale jest też instytucją wychowującą. Oprócz przekazu wiedzy i umiejętności oczekuje się także przekazu treści wyznaniowych oraz wartości. Marian Nowak zauważa, że takie połączenie sprzyja integralnemu rozwojowi człowieka¹⁴⁴. Druga kwestia to pozytywny stosunek do religii, szczególnie własnej, oraz szeroko pojętej religijności¹⁴⁵. Ma to skutki w każdym wymiarze funkcjonowania szkoły – od jej przestrzeni po procesy w niej zachodzące. Szkoły wyznaniowe odróżni więc od świeckich wyeksponowanie w ich wnętrzach symboliki

¹⁴¹ M. Hand, *A philosophical objection to faith schools*, „Theory and Research in Education” 2003, t. 1, nr 1, s. 90–92.

¹⁴² R. Ameen, N. Hassan, *Are faith schools educationally defensible?*, „Research in Teacher Education” 2013, t. 3, nr 1, s. 11.

¹⁴³ G. Grace, *Faith Schools: democracy, human rights and social cohesion*, „Policy Futures in Education” 2012, t. 10, nr 5, s. 501.

¹⁴⁴ Zob. M. Nowak, *Czy szkoła ma przekazywać wiedzę, czy też wychowywać?*, „Paedagogia Christiana” 2012, t. 1, nr 29.

¹⁴⁵ Istnieje wiele definicji religii, w środowisku religioznawczym nie ma zgodności co do objaśnienia tego pojęcia, zob. A. Bronk, *Kłopoty nauk religiolologicznych z definicją religii*, „Roczniki Filozoficzne” 1995, t. 43/44, nr 2; S. Kamiński, Z. Zdybicka, *Definicja religii a typy nauk o religii*, „Roczniki Filozoficzne” 1974, t. 22, nr 1. Na potrzeby niniejszej pracy przyjmuję za Adamem Majem, że religia jest relacją człowieka z czymś lub kimś transcendentnym (Absolutem, Bogiem), a na jej strukturę składają się elementy, jak doktryna, zasady moralne, kult, organizacja, zob. A. Maj, *Wartości religijne konstytuujące tożsamość szkoły katolickiej* [w:] *Kreowanie tożsamości szkoły*, K. Chałas, B. Komorowska (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2009, t.2, s. 564.

sakralnej oraz wygospodarowanie oddzielnego pomieszczenia do modlitwy i odprawiania obrzędów religijnych oraz/lub bliskość większej świątyni¹⁴⁶. Rytuały religijne zostają włączone w edukacyjną codzienność – przed, po lub w przerwie między zajęciami dydaktycznymi zarówno uczniowie, jak i pracownicy szkoły mogą uczestniczyć w zbiorowych czynnościach obrzędowych lub oddawać się indywidualnej kontemplacji modlitewnej.

Funkcjonowanie szkół wyznaniowych różni się w zależności od ich statusu w danym kraju i, w konsekwencji, rodzaju finansowania oraz nadzoru. W Polsce mogą mieć one charakter publiczny, jednak większość jest niepubliczna. W Anglii i Walii z publicznych funduszy korzysta 35% wyznaniowych szkół podstawowych i 19% szkół średnich¹⁴⁷. W wielu krajach sytuacja jest podobna. Natomiast w kanadyjskiej prowincji Ontario z publicznego dofinansowania mogą korzystać tylko szkoły katolickie, natomiast placówki innych wspólnot religijnych nie¹⁴⁸. Różnice między szkołami publicznymi a niepublicznymi są dosyć spore. Szkolnictwo niepubliczne ma większe możliwości w kształtowaniu procesu edukacyjnego i jego indywidualizacji. Bernard Sack i Magdalena Czerniawska wskazują na jego większą samorządność i autonomię w ustalaniu rozwiązań wewnętrznych z czynnym udziałem nauczycieli, uczniów oraz rodziców. Zwracają także uwagę, że wartość jego oferty dydaktycznej jest często wyższa, co wiąże się z mniejszą zależnością wobec decydentów oświatowych i administracji państwowej w zakresie realizowanego programu nauczania¹⁴⁹. Placówki niepubliczne zazwyczaj mają mniej uczniów, przez co częściej może być tam realizowany tutoring i interaktywny mentoring, a podejście bardziej humanistyczne i podmiotowe. Odwrotnie proporcjonalna do liczby uczniów jest wysokość czesnego, czyli głównego (choć nie jedynego¹⁵⁰) źródła finansowania szkół niepublicznych. Jest to często nieprzekraczalna bariera dla wielu zainteresowanych, co skutkuje elitaryzmem.

Szkoły katolickie od innych szkół wyznaniowych odróżniają wartości i artykuły wiary. Szkoła jest tu przede wszystkim przestrzenią wspólnoty, która podziela określone

¹⁴⁶ Badania prowadzone pod przewodnictwem Marii Mendel potwierdzają pedagogiczną doniosłość przestrzeni dla – szczególnie młodego – człowieka. Zob. *Pedagogika miejsca*, M. Mendel (red.), Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji TWP, Wrocław 2006; M. Mendel, *Pedagogika miejsca wspólnego: miasto i szkoła*, Wydawnictwo Naukowe Katedra, Gdańsk 2017.

¹⁴⁷ R. Pring, *The Future of Publicly Funded Faith Schools. A Critical Perspective*, Routledge, Abington 2018, s. 2.

¹⁴⁸ K. Ensslen, *Who Has a Genuine Interest in the Funding of Catholic Schools?*, „Education & Law Journal” 2014, t. 23, nr 2, s. 174.

¹⁴⁹ B. Sack, M. Czerniawska, *Poczucie podmiotowości nauczycieli szkół niepublicznych*, <http://edukacyjne.dyskursy.univ.szczecin.pl/poczucie.htm>.

¹⁵⁰ Zob. A. Jeżowski, *Finansowanie publiczne oświaty niepublicznej*, Wolters Kluwer, Wolters Kluwer 2013, s. 206–287.

przekonania metafizyczne i etyczne, ideały oraz cele. Zadaniem katolickich placówek edukacyjnych jest przygotowanie do pracy zawodowej lub dalszego kształcenia, do bycia członkiem społeczeństwa, ale także do zbawienia. Mamy w tym przypadku do czynienia z dwoma kategoriami celów – doczesnymi i nadprzyrodzonymi, do których dąży się równolegle. Wśród kultywowanych w szkole katolickiej wartości Katarzyna Olbrycht wymienia w pierwszej kolejności prawdę, dobro, piękno i świętość, jak również godność osobową, człowieczeństwo, miłość¹⁵¹. Adam Maj dodaje do tego Kościół, nadzieję, mądrość i życie¹⁵². Konsekwencją nakierowania na wartości w szkole katolickiej jest dopuszczanie innych form poznania poza poznaniem zmysłowym i rozumowym¹⁵³, jak również przekonanie, że nie powinno, czy wręcz nie da się przekazywać wiedzy i umiejętności bez jednoczesnego kształtowania postaw („neutralnie”¹⁵⁴). To właśnie „niemożliwość rozdziału wiedzy, zdolności praktycznych i działań o charakterze moralnym, jest kluczem do ukazania związku, jaki zachodzi między szkołą a jej katolickością”¹⁵⁵.

Szkoła katolicka rozszerza więc rolę nauczyciela o zadania związane z realizacją wychowania ku wartościom. Wartości zaś upatruje się jako siłę sprawczą zachowań¹⁵⁶. Do elementów edukacji aksjologicznej Krystyna Chałas zalicza między innymi poznanie przez opiekuna sytuacji duchowej wychowanka oraz wspieranie go w poznawaniu, akceptacji i urzeczywistnianiu wartości religijnych¹⁵⁷. W przypadku szkoły katolickiej, która opiera się na chrystocentryzmie, misją nauczyciela będzie prezentacja osoby i nauczania Chrystusa i podkreślenie ich cenneści. Stefan Kunowski nazywał to funkcją *christianisare*¹⁵⁸. Szkoły katolickie dążą do tego, aby nauczyciel był nie tylko dydaktykiem przekazującym wiadomości, ale jednocześnie – zgodnie z etymologią słowa „pedagog” – przewodnikiem dla młodego człowieka po świecie i jego różnych wymiarach, z aksjologicznym włącznie. Aby móc to zadanie zrealizować musi mieć nie tylko należyte

¹⁵¹ K. Olbrycht, *Aksjologia szkoły katolickiej*, „Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL” 2006, t. 3, nr 75, s. 96.

¹⁵² A. Maj, *Wartości religijne konstytuujące tożsamość szkoły katolickiej*, *op. cit.*, s. 566.

¹⁵³ Wśród rodzajów poznania wartości wymienia się m.in. wiarę, uczucia czy intuicję. Odsyłam do: M. Przełęcki, *Intuicja wartości jako rodzaj poznania*, „Przegląd Filozoficzny” 1996, t. V, nr 3; F. Sawicki, *Poznanie wartości*, „Polonia Sacra”, 1952, t. 5, z. 1–4; M. Sieńkowski, *Wiara a inne typy poznania*, „Civitas et Lex” 2014, nr 4.

¹⁵⁴ M. Nowak, *Program wychowawczy szkoły katolickiej i jego konstruowanie*, „Ateneum Kapłańskie” 2007, t. 149, nr 3 (592), s. 426.

¹⁵⁵ P. Wawrzyńczak, *Szkoła katolicka wyrazem misji nauczycielskiej Kościoła*, „Seminare” 1997, nr 13, s. 211.

¹⁵⁶ K. Denek, *Wartości i cele edukacji szkolnej*, Edytor, Poznań-Toruń 1994, s. 12–13.

¹⁵⁷ K. Chałas, *Wychowanie ku wartościom religijnym - elementy teorii i praktyki pedagogicznej* [w:] *Wychowanie ku wartościom religijnym. Elementy teorii i praktyki*, Jedność, Lublin - Kielce 2009, t. IV, s. 316.

¹⁵⁸ S. Kunowski, *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2004, s. 197.

kompetencje, ale i prezentować odpowiednią postawę. W pedagogice katolickiej obecne jest bowiem przekonanie, że rola przykładu w wychowaniu jest niezmiernie istotna. Wzory osobowe i autorytety przeciwdziałają relatywizowaniu wartości¹⁵⁹ i są szczególnie niezbędne w wychowaniu moralnym¹⁶⁰. Proces uczenia się odbywa się tu przez naśladowanie, modelowanie i identyfikację¹⁶¹. Stąd, wychowawca jest kluczową postacią w procesie edukacyjnym w szkole katolickiej¹⁶². Może to niekiedy skutkować sytuacjami konfliktowymi, jak w Kanadzie i Stanach Zjednoczonych, gdzie zwalniano ze szkół katolickich nauczycielki o orientacji homoseksualnej¹⁶³.

Ważną, może nawet najważniejszą częścią pracy pedagogicznej w szkole katolickiej jest ewangelizacja, czyli propagowanie zasad wiary chrześcijańskiej¹⁶⁴. A. Maj stwierdza wręcz, że funkcja ewangelizacyjna, uzasadniona chrystocentrycznie i eklezjalnie, urzeczywistniana indywidualnie i we wspólnocie w procesie edukacyjnym, stanowi o tożsamości szkoły katolickiej. Bez ewangelizacji ztraca ona swoją specyfikę, stając się zwykłą placówką oświatową¹⁶⁵. Nauczyciel realizuje funkcję ewangelizacyjną poprzez bycie świadkiem Chrystusa we wspólnocie szkolnej¹⁶⁶. Dawanie świadectwa przez wychowawcę polega na byciu swego rodzaju zwierciadłem wartości ewangelicznych, co umożliwia dostrzeżenie w sobie obrazu człowieka ewangelicznego wszystkim członkom ekumenicznej wspólnoty, jaką jest szkoła katolicka¹⁶⁷. Ewangelia musi być także źródłem inspiracji programu nauczania w szkole katolickiej¹⁶⁸. Zbigniew Marek i Anna Walulik uważają, że odnalezienie w tekstach biblijnych inspiracji do podjęcia tematów powiązanych z działalnością wychowawczą jest dla pedagoga kwestią chęci i uważności¹⁶⁹. Realizacja wartości ewangelicznych przez nauczyciela może się objawiać zarówno w treściach,

¹⁵⁹ A. Rynio, *Wzory osobowe a budowanie autorytetu nauczyciela i wychowawcy* [w:] *Sprawności moralne a przestrzenie pedagogiczne*, I. Jazukiewicz, E. Rojewska (red.), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2017, s. 24.

¹⁶⁰ M. Łobocki, *Wychowanie moralne w zarysie*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2006, s. 117.

¹⁶¹ Zob. L. Bakiera, B. Harwas-Napierała, *Wzory osobowe w rozwoju człowieka*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2016, s. 47–68; zob. też M. Nowak, *Program wychowawczy szkoły katolickiej i jego konstruowanie*, *op. cit.*, s. 430–432.

¹⁶² H. Stawniak, P. Wawrzyńczak, *Wychowawca w szkole katolickiej*, „Seminare” 2000, nr 16.

¹⁶³ Zob. T.D. Callaghan, A. Esterhuizen, *‘Too gay to teach’: dismissals of lesbian teachers in select North American Catholic schools*, „Teaching Education”, 04.03.2020.

¹⁶⁴ G. Grace, *Leadership in Catholic Schools* [w:] *The Contemporary Catholic School: Context, Identity And Diversity*, T. McLaughlin, J. O’Keefe (red.), The Falmer Press, Londyn - Waszyngton 2003, s. 74.

¹⁶⁵ Zob. A. Maj, *Szkolnictwo katolickie w III RP (1989-2001). Status i rozwój w okresie przemian oświatowych*, *op. cit.*, s. 89–94.

¹⁶⁶ H. Stawniak, P. Wawrzyńczak, *Wychowawca w szkole katolickiej*, *op. cit.*, s. 256.

¹⁶⁷ *Ibid.*, s. 260.

¹⁶⁸ P. Wawrzyńczak, *Szkoła katolicka wyrazem misji nauczycielskiej Kościoła*, *op. cit.*, s. 211.

¹⁶⁹ Z. Marek, A. Walulik, *Ewangelia inspiracją dla nauk o wychowaniu*, 2019, t. 18, nr 45, s. 102.

jak i w sposobie nauczania. Dotyczy to dydaktyki wszystkich przedmiotów, również ścisłych, nie tylko szkolnej katechezy.

Specyfika szkoły katolickiej ma swoje odzwierciedlenie także w relacji nauczyciel-rodzic. Rodzice są pierwszymi i głównymi wychowawcami, a szkoła jest instytucją pomocową, która zapewnia wsparcie w edukacji i socjalizacji¹⁷⁰, ale nie wyręcza matki i ojca w ich powołaniu. Wspieranie odbywa się poprzez dialog i osobistą relację¹⁷¹, która powinna być symetryczna i partnerska. Wspólne cele i zgodność światopoglądowa podnoszą jakość komunikacji między rodzicami a gronem pedagogicznym¹⁷² i ułatwiają dzielenie odpowiedzialności za dziecko i jego rozwój. Istotną częścią działań nauczycieli jest pedagogizacja rodziców. Szkoły katolickie starają się edukować pedagogicznie rodziców oraz pokazywać im, że oddają oni potomstwo pod opiekę profesjonalistów w obszarze nauczania i wychowania¹⁷³. Jednocześnie, by proces edukacyjny przebiegał właściwie, rodzice muszą być aktywni i spełniać swoje obowiązki wobec szkoły: dokonywać świadomego wyboru wychowania chrześcijańskiego, akceptować program wychowawczy szkoły i powiązane z nim wartości, chcieć współpracować ze szkołą i angażować się oraz udzielać informacji zwrotnej¹⁷⁴. Współpraca z rodzicami jest ważna, ponieważ umacnia relacje rodzinne i buduje szkolną społeczność¹⁷⁵, które są częścią większej wspólnoty eklezjalnej.

Również relacja nauczyciel-uczeń jest swoista w szkole katolickiej. Kieruje się ona ku pedagogice konserwatywnej, odwołuje się bowiem do klasycznego modelu mistrz-uczeń i autorytetu¹⁷⁶, a nauczyciel pełni rolę przekaziciela (obiektywnej) prawdy i reprezentanta tradycji¹⁷⁷. Uczeń nie jest jednak biernym odbiorcą, urabianym przedmiotem, jest osobą, wymaga się więc od niego podmiotowej aktywności, którą można integrować

¹⁷⁰ R. Jusiak, *Szkoły katolickie w Polsce jako instytucje pomocowe rodziny*, „Pedagogika Rodziny” 2011, nr 1 (2), s. 18.

¹⁷¹ W. Cichosz (red.), *Nauczyciel świadkiem wiary i kultury w szkole katolickiej* [w:] *Formacyjna rola szkoły katolickiej*, Bernardinum, Gdynia 2007, s. 95.

¹⁷² D. Opozda, *Współpraca rodziny i szkoły – o lepszą jakość relacji rodzice-nauczyciele*, „Paedagogia Christiana” 2009, t. 23, nr 1, s. 141–143.

¹⁷³ R. Jusiak, *Szkoły katolickie w Polsce jako instytucje pomocowe rodziny*, *op. cit.*, s. 30–31.

¹⁷⁴ A. Maj, *Integralne wychowanie w szkole katolickiej. Koncepcja i jej rola we współczesnych tendencjach pedagogicznych*, Polihymnia, Lublin 2010, s. 225.

¹⁷⁵ J. Kędzierski, *Rodzice uczniów szkoły katolickiej. Wychowanie do życia we wspólnocie*, „Ateneum Kapłańskie” 2007, nr 3 (592), s. 490.

¹⁷⁶ Zob. A. Maj, *Standardy kwalifikacji wyróżniających nauczyciela w szkole katolickiej* [w:] *Edukacja „głębszego poziomu” w dialogu i perspektywie*, A. Karpińska (red.), Trans Humana Wydawnictwo Uniwersyteckie, Białystok 2005.

¹⁷⁷ M. Nowak, *Personalistyczna koncepcja szkoły i dydaktyki*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1997, t. XXV, nr 2, s. 15.

z działaniami wychowawcy¹⁷⁸. Dążenie do urzeczywistnienia wartości mądrości, która „warunkuje trwałość wspólnoty, jej rozwój duchowy, odniesienie do tradycji”¹⁷⁹, sprawia, że w katolickich jednostkach edukacyjnych encyklopedyzm nie powinien mieć miejsca. Proces kształcenia powinien obejmować nie tylko przekazywanie konkretnych faktów (które są przedmiotem poszczególnych nauczanych dyscyplin), ale także zmierzać do nabywania przez uczących się umiejętności ich łączenia i odpowiedniego interpretowania¹⁸⁰. Jednocześnie rozwija się rozum i wiarę, które nie są traktowane jako przeciwstawne, ale uzupełniające się. „Szkoła jest więc wspólnotą, w której nauczyciele przygotowują swoich uczniów do życia, tzn. do takiego przeżywania życia, aby osiągnęli swoje cele doczesne i te wieczne”¹⁸¹. Choć jest to organizacja hierarchiczna, gdzie nauczyciel jest bardziej dojrzały¹⁸² i kieruje procesem kształcenia i wychowania, to uczeń „jako osoba stanowi centrum założeń i wszystkich funkcji szkoły katolickiej”¹⁸³. Szkole katolickiej daleko jednak do pądocentryzmu w wydaniu antypedagogiki. Podopiecznemu nie daje się skrajnej swobody, ma on prawa, ale i obowiązki – wolność łączona jest z odpowiedzialnością¹⁸⁴. Jednocześnie nie może być mowy o opresji – „autorytet” nie jest równoznaczny z „autorytaryzmem”. Ich utożsamieniu zapobiegają wartości miłości i godności osobistej będące częścią etosu szkoły katolickiej.

Istotną cechą szkoły katolickiej jest jej otwartość – aby do niej uczęszczać, nie trzeba być katolikiem. Przykładowo, w Belgii ponad 50% dzieci francuskojęzycznych uczy się w szkołach katolickich, ale tylko połowa z nich jest wyznania rzymskokatolickiego. W zlaicyzowanej Francji zaś szkoły katolickie praktycznie zdominowały szkolnictwo prywatne¹⁸⁵. Pozwala to sądzić, że motyw religijny nie jest głównym czynnikiem wyboru

¹⁷⁸ A. Maj, *Integralne wychowanie w szkole katolickiej. Koncepcja i jej rola we współczesnych tendencjach pedagogicznych*, op. cit., s. 215.

¹⁷⁹ K. Chałas, *Edukacja aksjologiczna i wychowanie ku wartościom podstawą budowania szkoły jako wspólnoty życia, pracy i służby*, „Prima Educatione”, 2018, t. 2, s. 17.

¹⁸⁰ R. Jusiak, *Szkoły katolickie w Polsce jako instytucje pomocowe rodziny*, op. cit., s. 29.

¹⁸¹ M. Nowak, *Personalistyczna koncepcja szkoły i dydaktyki*, op. cit., s. 15–16.

¹⁸² Podzielam przekonanie Zdzisława Chlewińskiego, że dojrzałość można ująć w trzech wymiarach – niezależności myślenia i zgodności działania z przyjętymi wartościami, umiejętności traktowania drugiego człowieka jako osoby i dokładności wglądu we własną motywację, zob. Z. Chlewiński, *Dojrzałość, osobowość, sumienie, religijność*, W drodze, Poznań 1991, s. 15.

¹⁸³ A. Maj, *Integralne wychowanie w szkole katolickiej. Koncepcja i jej rola we współczesnych tendencjach pedagogicznych*, op. cit., s. 117.

¹⁸⁴ Zob. S. Sławiński, *Uczeń szkoły katolickiej. Wychowanie do odpowiedzialności*, „Ateneum Kapłańskie” 2007, t. 149, nr 3 (592).

¹⁸⁵ Z. Babicki, *Edukacyjny wymiar Kościoła katolickiego* [w:] *Różne oblicza edukacji: instytucje i ich znaczenie edukacyjne w zmieniającym się świecie*, J. Korczak, B. Przybylski (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2019, s. 118.

tego typu placówek. Przeprowadzone na gruncie polskim badania potwierdzają, że i w Rzeczypospolitej motywy dydaktyczny i wychowawczy wyprzedzają religijny powód podjęcia nauki w szkołach katolickich¹⁸⁶. Kluczowe jest także postrzeganie ucznia – w pedagogice katolickiej uczeń nie jest „klientem szkoły”, ale podmiotem, osobą, którą należy rozwijać fizycznie, intelektualnie, psychicznie i duchowo, czyli całościowo. Nie można się zatem zgodzić z Jolantą Urbańską, według której „wyznaniowy charakter, determinujący światopogląd, model zachowań i preferowanych wartości, ogranicza przestrzeganie zasady podmiotowości, samodzielności, kreatywności”¹⁸⁷. Podstawową strategią komunikacyjną jest tu bowiem dialog, a nie monolog, co sprzyja doznawaniu przez ucznia podmiotowości¹⁸⁸. Dodatkowo, skupienie na sferze aksjologicznej i traktowanie jej jako fundamentu procesu edukacyjnego w szkole katolickiej sprzyjają rozwijaniu refleksyjności i zdolności rozpoznawania wartości podczas sprawstwa, czyli dwóch elementów ściśle z podmiotowością powiązanych¹⁸⁹.

1.3. Pedagogika chrześcijańska a wychowanie w szkole katolickiej

Jako że jednym z fundamentów szkół katolickich jest chrystocentryzm, niezbędne wydaje się rozpatrzenie relacji szkolnictwa katolickiego do pedagogiki chrześcijańskiej rozumianej jako pewien model wychowania. Alina Rynio zauważa, że określenie „pedagogika chrześcijańska”, podobnie jak wiele terminów pedagogicznych, nie ma jasno określonej treści ani zakresu, jakkolwiek są one inspirowane przez chrześcijaństwo. Jako synonimy lub określenia bliskoznaczne – zakresowo zachodzące na siebie, podaje między innymi takie terminy, jak: pedagogika katolicka, pedagogika religii, pedagogika personalno-egzystencjalna, pedagogika personalistyczna, pedagogika klasyczna, pedagogika otwarta (inspirowana chrześcijaństwem). Dodaje, że trudno ustalić relacje między wymienionymi terminami¹⁹⁰. Agnieszka Salamucha i Piotr Magier także zwracają uwagę na różne nazwy pedagogiki chrześcijańskiej i skłaniają się ku traktowaniu ich jako

¹⁸⁶ B. Komorowska, *Motywy podejmowania nauki w szkołach katolickich* [w:] *Tożsamość współczesnej szkoły katolickiej*, A. Maj (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2015, s. 280; M. Smak, *Czynniki warunkujące zainteresowanie szkołami katolickimi*, „Opuscula Sociologica” 2014, nr 4(10), s. 20–21.

¹⁸⁷ J. Urbańska, *Szkolnictwo niepubliczne jako składnik systemu oświatowego*, „Chowanna” 1997, nr 2, s. 21.

¹⁸⁸ Zob. T. Zubrzycka-Maciąg, *Uczeń jako podmiot/przedmiot oddziaływań pedagogicznych we współczesnej szkole*, „Edukacja – Technika – Informatyka” 2018, nr 3/25, s. 160.

¹⁸⁹ Zob. M. Woś, *Pojęcie podmiotowości i podmiotu w kontekście wychowania aksjonormatywnego*, „Edukacja Humanistyczna” 2022, nr 2 (47), s. 97.

¹⁹⁰ A. Rynio, *Wybrane paradoksy pedagogiki chrześcijańskiej podstawą jej tożsamości*, „Forum Pedagogiczne”, 2013, t. 2, s. 42–43.

synonimów mimo dostrzegalnych różnic¹⁹¹. Inni badacze, jak Janina Kostkiewicz nie utożsamiają pedagogiki katolickiej i chrześcijańskiej: „Pedagogika katolicka, jak wiadomo, mieści się w szerszym nurcie pedagogiki chrześcijańskiej i zarazem personalistycznej – innymi słowy, każda katolicka koncepcja wychowania jest zarazem chrześcijańska i personalistyczna. Relacja odwrotna zdaje się nie zachodzić, bowiem nie każdy personalizm jest chrześcijański, tym bardziej katolicki”¹⁹². Podobną optykę prezentują Z. Marek i A. Walulik¹⁹³. Zależność między pedagogiką katolicką a pedagogiką chrześcijańską wydaje się być analogiczna do relacji katolicyzm-chrześcijaństwo. Poszczególne gałęzie chrześcijaństwa, jak katolicyzm, prawosławie i protestantyzm mają ten sam trzon – punktami wspólnymi są osoba i nauczanie Jezusa Chrystusa, a także wiara w grzech pierworodny, Kościół, zmartwychwstanie i życie wieczne¹⁹⁴. Niezgodności uwidaczniają się w interpretacji tych elementów, zarówno na poziomie doktrynalnym, jak też kultowym, obrzędowym oraz organizacyjnym. Od pozostałych denominacji chrześcijańskich katolicyzm wyróżniają między innymi hierarchia kościelna, w tym prymat Piotrowy, wykluczenie kapłaństwa kobiet, znaczenie celibatu, sakramentalność małżeństwa (i w konsekwencji niedopuszczanie rozwodów). Te i inne, niewymienione tu kwestie będą miały swoje odzwierciedlenie w opartym na wyznaniu wychowaniu. Badania Anny Marii Chyły potwierdzają powyższe w odniesieniu do protestantyzmu¹⁹⁵.

Chrześcijańskie wychowanie też jest różnie definiowane. Marian Nowak opisuje je jako „proces w którym ci, którzy doświadczyli duchowego odrodzenia z wody i Ducha Świętego oraz pozostają w relacji z Bogiem, wspierają innych i realizują w sobie obraz Chrystusa”¹⁹⁶. Dodaje też, że „w wychowaniu chrześcijańskim należałoby widzieć możliwości urzeczywistniania swojego człowieczeństwa”¹⁹⁷. Można pośrednio wnioskować, że ucłowieczenie jednostki jest powiązane z pogłębianiem jej życia

¹⁹¹ P. Magier, A. Salamucha, *W obronie pedagogiki chrześcijańskiej*, „Paedagogia Chirsitana” 2013, t. 31, nr 1, s. 157.

¹⁹² J. Kostkiewicz, *Aksjologiczne podstawy katolickich koncepcji pedagogicznych* [w:] *Chrześcijańskie inspiracje w pedagogice*, J. Kostkiewicz (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011, s. 15.

¹⁹³ Zob. Z. Marek, A. Walulik, *Pedagogika katolicka w perspektywie pedagogiki transcendentnej*, „Horyzonty wychowania” 2017, t. 16, nr 38, s. 128 rys. 1.

¹⁹⁴ Zob. K. Grzesiak, *Koncepcje zbawienia w głównych nurtach chrześcijaństwa* [w:] *Zbawienie bez zbawiciela? Idea samozbawienia i jej kulturowe konsekwencje*, R. T. Ptaszek (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2014, s. 14.

¹⁹⁵ Zob. A.M. Chyła, *Szkolnictwo ewangeliczne i ewangelikalne w Polsce po 1989 roku*, Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2019.

¹⁹⁶ M. Nowak, *Tożsamość pedagogiki chrześcijańskiej*, „Paedagogia Christiana” 2013, t. 1, nr 13, s. 30.

¹⁹⁷ *Ibid.*, s. 36.

wewnętrznego i związku z *sacrum*. Mariusz Sztaba wskazuje, że „wychowanie chrześcijańskie, będąc wychowaniem integralnym, uwzględnia w działalności pedagogicznej cele przyrodzone i nadprzyrodzone oraz wymiar indywidualny i społeczny osoby ludzkiej [...] jest wprowadzaniem wychowanka do samowychowania”¹⁹⁸. Proces wychowawczy ma zatem uwzględniać złożoność człowieka i dążyć do pełni jego rozwoju oraz samodzielności opartej na poczuciu sprawczości. Katarzyna Olbrycht wnosi zaś, iż „wychowanie chrześcijańskie obejmowałoby więc wychowanie religijne, ale i wychowanie oparte na antropologicznych i aksjologicznych założeniach religii chrześcijańskiej”¹⁹⁹. W refleksji wymienionych badaczy powtarzają się te same wyróżniające cechy wychowania – integralność, ukierunkowanie na urzeczywistnianie człowieczeństwa w człowieku, uwzględnianie zarówno wymiaru naturalnego, jak i nadnaturalnego egzystencji ludzkiej oraz włączenie w rozwój pogłębiania religijności i moralności ze szczególnym uwzględnieniem wartości chrześcijańskich. Według Andrzeja Bronka pojęcie wartości chrześcijańskich jest niejednoznaczne, a mimo to zrozumiałe dla każdego z kręgu kultury zachodniej²⁰⁰. M. Nowak pochylając się nad tym zagadnieniem zaznacza, że z perspektywy chrześcijańskiej aksjologicznym fundamentem jest zbawienie. Wartość ta transcenduje wszystkie inne, które można określić jako „wartości ogólnoludzkie”. Autor nadmienia, że chrześcijaństwo jako wyznanie jest wyjątkowe dzięki złączeniu wartości boskich z ludzkimi poprzez wcielenie Boga w człowieka – Chrystus staje się niejako uosobieniem wartości. Chrześcijanie uznają „wartości ogólnoludzkie” jednocześnie starając się odnaleźć ich głębię oraz sens, przekraczający ludzkie poznanie²⁰¹. Chrześcijańskie wartości można pojmować również szerzej jako wszelakie treści chrześcijańskie mające znaczenie dla człowieka, zarówno w kontekście indywidualnym, jak i zbiorowym²⁰².

Teoretyczne podstawy pedagogii szkoły katolickiej stanowią pedagogika personalistyczna z jej koncepcją człowieka oraz rozumienia wychowania i jego celów,

¹⁹⁸ M. Sztaba, *Zagadnienie duchowości i religijności w integralnym wychowaniu osoby* [w:] *Wychowanie integralne w edukacji katolickiej. Idee – twórcy – instytucje*, M. L. Opiela, M. Łobacz, E. Świdrak (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2014, s. 77–78.

¹⁹⁹ K. Olbrycht, *Współczesne obszary pedagogiki chrześcijańskiej*, „Paedagogia Christiana” 2013, t. 1, nr 3, s. 125.

²⁰⁰ A. Bronk, *Wartości chrześcijańskie (Uwagi amatora)*, „Roczniki Filozoficzne” 1993, t. XLI, nr 2, s. 60.

²⁰¹ M. Nowak, *Podstawy pedagogiki otwartej. Ujęcie dynamiczne w inspiracji chrześcijańskiej*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1999, s. 395.

²⁰² S. Nazaruk, J. Marchel, A. Kruszewska, *Znaczenie wartości chrześcijańskich w wychowaniu dzieci w wieku przedszkolnym wśród rodziców ze środowisk wiejskich i miejskich*, „Rozprawy Społeczne” 2020, t. 14, nr 3, s. 91.

a także pedagogika otwarta w inspiracji chrześcijańskiej, akcentująca całościowe i wieloaspektowe ujmowanie faktów, zjawisk i okoliczności procesu wychowania i nauczania²⁰³. Personalizm chrześcijański umiejscawia w centrum pełny i integralny rozwój osoby ludzkiej. Dla Mieczysława Alberta Krąpca osoba jest wyjątkowym i jednostkowym bytem osobowym, który dominuje nad naturą. Ludzką bytowość charakteryzuje dynamiczność, stopniowy rozwój i osiągnięcie doskonałości poprzez reorganizację danego sobie potencjału. Ta dynamika osoby – ściśle powiązana z potencjalnością – stanowi ważny wymiar życia²⁰⁴. Człowiek realizuje się właśnie poprzez aktualizację potencji. Podstawowym wymiarem człowieka i jego człowieczeństwa jest godność. Godność osoby ludzkiej stanowi fundament dla powinności moralnej, a wymóg uznania oraz respektowania jej nie wynika ze znaczenia czy wpływów danej osoby, lecz z samej godności. Wartości człowieka musi odpowiadać intencja oddziaływań pedagogicznych. Omawiając zagadnienie personalizmu nie można nie odnieść się do Jana Pawła II. W jego rozumieniu człowiek wychowany to ten, który osiągnął samodzielność jako istota rozumna, kto stanowi sam o sobie i poddaje swoje działanie pod osąd własnego sumienia jako istota moralna i wolna. Te atrybuty uzdalniają go zarazem do wzięcia odpowiedzialności za życie i nadawanie wzrostu innym²⁰⁵. Papież Polak stosował pojęcie normy personalistycznej i argumentu personalistycznego, które miały uwydatniać godność osoby i wymiar miłości. Zgodnie z normą personalistyczną do człowieka powinno się podchodzić z miłością, ponieważ zapobiega ona uprzedmiotawianiu osoby i traktowaniu jej jako środka do celu. Argument personalistyczny natomiast opiera na tym, że osoba ludzka jako podmiot pracy chce mieć poczucie, że pracując nawet „na wspólnym”, pracuje jednocześnie „na swoim”²⁰⁶.

Blisko personalizmu sytuuje się pedagogika otwarta w inspiracji chrześcijańskiej, której propagatorem jest Marian Nowak. Otwartość, rozumiana jako nieograniczenie i gotowość uwzględnienia różnych perspektyw i idei, stanowi przeciwdziałanie alienacji pedagogiki i tendencjom redukcjonistycznym. Do jej założeń należy otwarcie na wszystko,

²⁰³ A.M. Zakrzewska, *Wielorakość kulturowo-religijna a wychowanie obywatelskie w szkole katolickiej*, „Paedagogia Christiana” 2017, t. 1, nr 39, s. 155.

²⁰⁴ M. Krąpiec, *Człowiek bytem osobowym* [w:] *Wychowanie na rozdrożu. Personalistyczna filozofia wychowania*, F. Adamski (red.), Kraków 1999, s. 82.

²⁰⁵ K. Wrońska, *Uzasadnienie wychowania w świetle personalizmu chrześcijańskiego Karola Wojtyły - Jana Pawła II* [w:] *Wychowanie w refleksji Karola Wojtyły - Jana Pawła II: wybrane aspekty*, M. Sztaba, A. Różyło (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2015, s. 24.

²⁰⁶ B. Gacka, *Personalizm chrześcijański św. Jana Pawła II*, „Studia Theologica Varsaviensia” 2014, t. 52, nr 1, s. 35–39.

co realnie istniejące w świecie, na „żywy konkret”, czyli na fakty jako to, co intersubiektywne, a także unikanie zbędnego abstrahowania, by nie popaść w idealizm. Stąd, w centrum zainteresowania będzie stawiana „rzeczywistość wychowania” („fakt wychowania”) i „sytuacja wychowawcza”²⁰⁷. Pedagogika otwarta kładzie nacisk na antropologiczny aspekt wychowania – jego nierozłączny związek z człowiekiem. Rzeczywistość wychowania jest częścią rzeczywistości ludzkiej, którą cechuje wielowymiarowość. Integralność tego podejścia polega na jej uznaniu²⁰⁸. W konsekwencji, obok przyrodniczego/biologicznego, społecznego i kulturowego aspektu „faktu ludzkiego” rozpatrywać musi też jego wymiar duchowy i religijny. Inspiracja chrześcijańska ma tu ujęcie dynamiczne, a nie substancjalne (statyczne). Nie wiąże się z hierarchią norm i wartości, ale podkreśla animacyjną rolę chrześcijaństwa jednocześnie przyznając pewną niezależność poznania rozumowego od poznania wiary²⁰⁹.

Szkoła katolicka jest specyficznym środowiskiem społeczno-wychowawczym. Oprócz doskonalenia umysłowego ma tworzyć warunki do rozwoju moralnego, a także wspomagać w pogłębianiu rozumienia religijnych potrzeb własnych oraz innych ludzi²¹⁰. Sensem jej istnienia, a co za tym idzie – powinnością, jest wychowanie chrześcijańskie²¹¹. K. Olbrycht wymienia sześć zasadniczych celów wychowawczych szkoły katolickiej. Pierwsze jest pogłębianie świadomości osobowej godności i osobowej struktury uczniów; motywowanie ich do rozwijania swojego człowieczeństwa pojmowanego w sposób osobowy przez wsparcie wszystkich wymiarów osoby, z duchowym włącznie poprzez nakierowanie na wartości duchowe. Drugi cel stanowi kształtowanie postaw szacunku, miłości, gotowości do pomocy i ofiarności w różnych wspólnotach. Trzecie dążenie obejmuje kształcenie tożsamości kulturowej i odpowiedzialności za kulturę. Czwarty cel to stwarzanie warunków wewnętrznych (psychicznych i duchowych) oraz warunków zewnętrznych (przestrzeganie odpowiednich zasad) sprzyjających rozwojowi osobowemu i religijnemu. Kolejne zadanie polega na przygotowywaniu do krytycznego korzystania z osiągnięć cywilizacyjnych, traktowania ich jako środków do rozwoju osobowego. Ostatni cel stanowi formacja religijna uczniów wierzących-katolików i zapoznawanie z religią

²⁰⁷ M. Nowak, *Podstawy pedagogiki otwartej. Ujęcie dynamiczne w inspiracji chrześcijańskiej*, op. cit., s. 59–62.

²⁰⁸ Ibid., s. 269, 292.

²⁰⁹ Ibid., s. 29–30.

²¹⁰ R. Jusiak, *Szkoły katolickie w Polsce jako instytucje pomocowe rodziny*, op. cit., s. 27.

²¹¹ R. Chałupniak, *Pedagogika katolicka - znaczenie i aktualność w kontekście chaosu wartości*, „Studia Pastoralne” 2017, nr 13, s. 67.

katolicką uczniów innych wyznań lub niewierzących oraz przygotowywanie podopiecznych do odpowiedzialnego udziału w życiu Kościoła²¹². Wyliczone cele wychowania uwzględniają wymiar indywidualny i osobowy wzrostu ucznia, jak też jego uspołecznienie, inkulturację oraz bycie częścią wspólnoty eklezjalnej. Wychowanek postrzegany jest jako wielopłaszczyznowa i jednocześnie nierozdzielna całość, a poszczególne elementy procesu wychowawczego wzajemnie się dopełniają. Tak określona strategia działania wymusza na szkole katolickiej i działających w jej ramach podmiotach jednoczenie nauczania i wychowania. Bez tego uzyskanie tak szeroko zakrojonych efektów edukacyjnych byłoby niemożliwe.

Pedagogia bazująca na wartościach chrześcijańskich może stanowić atrakcyjną propozycję szczególnie teraz, w czasie „synergii kryzysów”. Załamania czy nawet regres w różnych sferach – ekologicznej, demograficznej, kulturowej, społecznej, intelektualnej, energetycznej, gospodarczej – wzajemnie na siebie wpływają i wzmacniają się²¹³. W społeczeństwie ponowoczesnym coraz większą rolę odgrywa kultura masowa, wolność rozumiana jest permissywnie odrzucając wszelki przymus, a rosnący pluralizm i relatywizm skutkują ciągłą zmiennością, również postaw. Wywołuje to w człowieku niepokój i poczucie utraty stabilności²¹⁴, czy wręcz doświadczenie kryzysu sensu²¹⁵. Dlatego współcześnie do kluczowych zadań nauczyciela należy facylitacja oraz zapewnianie uczniowi wsparcia i w ich ramach prezentowanie pozytywnych wzorów²¹⁶. Według Teresy Zawojskiej ostatnie wieki pokazały, że większość alternatywnych propozycji pedagogicznych nie przyniosła pomyślnych rezultatów wychowawczych. Brak oczekiwanych efektów ma być skutkiem ich nieadekwatności do kondycji bytowej człowieka-osoby. Autorka zauważa również, że próby wyeliminowania z życia człowieka postawy religijnej nie nadało sensu jego życiu²¹⁷. Jarosław Michalski przekonuje, że religia

²¹² K. Olbrycht, *Aksjologia szkoły katolickiej*, op. cit., s. 96–97.

²¹³ J. Morbitzer, *Edukacja w epoce współczesnych kryzysów*, „Studia Edukacyjne” 2020, nr 56, s. 8.

²¹⁴ C. Langier, *Wychowanie moralne w kontekście przemian społeczno-kulturowych epoki ponowoczesnej. Zarys problematyki*, „Peace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika”, 2014, t. XXIII, s. 88–92.

²¹⁵ N. Piłkuła, J. Łukasik, *Edukacja współczesnego człowieka do sensu życia [w:] Septuaginta Pedagogiczno-katechetyczna. Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi dr. hab. Zbigniewowi Markowi SJ w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, A. Walulik, J. Mółka (red.), Akademia Ignatianum, Kraków 2017, s. 244; M. Sztaba, *Źródło i przyczyny współczesnego, wielopostaciowego kryzysu społecznego*, „Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne”, 2014, t. 24, s. 16; A. Ziombra, *Fides et ratio w epoce kryzysu humanistycznego*, „Społeczeństwo. Studia, prace badawcze i dokumenty z zakresu nauki społecznej Kościoła” 2021, nr 2 (154), s. 97.

²¹⁶ J. Morbitzer, *Edukacja w epoce współczesnych kryzysów*, op. cit., s. 13.

²¹⁷ T. Zawojska, *Wychowanie oparte na wartościach chrześcijańskich jako odpowiedź na poczucie kryzysu sensu we współczesnym świecie*, „Paedagogia Christiana” 2017, nr 2/40, s. 43.

rozszerza życiowe horyzonty, powiększa ramy ludzkiego potencjału i wolnych wyborów, a oskarżanie jej o ograniczanie człowieka wynika często z niewłaściwego rozumienia wolności, a także z różnych deformacji w postrzeganiu zjawiska religii²¹⁸. Opierając się na takim założeniu można wnioskować, że dojrzałość religijna uzyskiwana w trakcie wychowania ma znaczenie dla rozwoju jednostki. „W istocie dwie sfery: religijność i osobowość wzajemnie się warunkują w swoim dynamicznym rozwoju. Religijność wpływa na zakres i strukturę, integrację wartości, które z kolei modyfikują i ukierunkowują osobowość”²¹⁹. Szkoły katolickie sprzyjają zachodzeniu takich procesów. W tego typu jednostkach edukacyjnych w duszpasterstwo szkolne włączeni są bowiem wszyscy pracownicy szkoły, a nie tylko osoby zajmujące się posługą pastoralną skupioną na liturgii, diakonii i martyrii. Dzięki temu szkoła katolicka nie stanowi przestrzeni, w której osoba duchowna jest kimś „z zewnątrz”, ale cały personel szkoły buduje wspólnie środowisko wiary formujące postawy uczniów. Zadaniem instytucji szkolnej jest zatem dawanie żywego świadectwa wiary przez całą społeczność szkolną²²⁰. To oraz „wierność własnej tożsamości” – jak to określa A. Maj²²¹ – stanowią największe walory szkół katolickich i decydują o ich wysokiej konkurencyjności w niełatwych czasach współczesnych.

²¹⁸ J. Michalski, *Doświadczenie przeżyte czy rytualne wdrożenie. Propozycja edukacji religijnej w epoce ponowoczesnej*, „Społeczeństwo. Edukacja. Język”, 2017, t. 1(5), s. 128.

²¹⁹ *Ibid.*, s. 133.

²²⁰ A. Płaziński, *Rola szkoły katolickiej wobec wyzwań społeczeństwa ponowoczesnego*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 2019, nr 18, s. 153.

²²¹ A. Maj, *Wybrane aspekty wychowania w szkole katolickiej* [w:] *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, A. Rynio (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2007, s. 798.

Rozdział 2. Szkolnictwo katolickie w Polsce

2.1. Zarys dziejów szkolnictwa katolickiego

Historia szkolnictwa katolickiego w Polsce sięga wieków średnich. Od przyjęcia chrześcijaństwa przez kilkaset lat wszelkie szkoły były powiązane ściśle z instytucją kościelną. Jak podaje Antoni Karbowski, do połowy XIV wieku istniał na ziemiach polskich tylko jeden typ szkół – szkoły łacińskie, które kształciły przyszłych duchownych. Nazwy placówek – katedralne, kolegiackie, klasztorne – wskazywały miejsce istnienia szkoły, nie oznaczały zaś różnicy jakościowej²²². Autor przyjmuje zasadę, że każde nowe biskupstwo organizowało od razu szkołę diecezjalną, zatem daty powstania danych elementów struktur kościelnych są jednocześnie datami erygowania jednostek oświatowych. Zakłada więc, że skoro w roku 1000 powstała w Gnieźnie archikatedra, to musiała też pojawić się szkoła²²³. Założenie to podaje w wątpliwość Marian Rechowicz. Zwraca uwagę, że początkowo przy biskupie formowało się prezbiterium pełniące rolę jego przybocznej rady i obsługi katedry, z czasem przekształcało się ono w kapitułę i dopiero przy kapitule organizowano szkołę. Był to proces kilkudziesięcioletni (przynajmniej w przypadku Gniezna)²²⁴. Działalność oświatowa Kościoła była uzależniona od jego ustawodawstwa. Konkretniejsze decyzje dotyczące edukacji zapadły podczas II soboru laterańskiego (1139 rok). Wpływ na wzrost liczby szkół katedralnych w Polsce miały wedle Krzysztofa Ratajczaka postanowienia III soboru laterańskiego (1179 rok), zaś większe przedstawicielstwo polskiego episkopatu pojawiło się dopiero na IV soborze laterańskim (1215 rok)²²⁵. Przełom – znaczny wzrost liczby szkół oraz daleko idące przemiany sieci szkolnej – przypadał na XIII wiek. Stanowił on rezultat oddziaływań czynników duchownych i świeckich zarówno odgórnych, jak też lokalnych²²⁶. Dużą zasługę w upowszechnianiu oświaty w kraju nad Wisłą miały szkoły parafialne, które zaczęły powstawać od XIII wieku z inicjatywy mieszczaństwa. Pomiędzy mieszczaństwem

²²² A. Karbowski, *Dzieje wychowania i szkół w Polsce w wiekach średnich*, nakł. Księgarni K. Grendyszyńskiego, Petersburg 1898, t.1, s. 28.

²²³ Ibid., s. 29–30.

²²⁴ M. Rechowicz, *Początki szkoły katedralnej w Gnieźnie*, „Roczniki Humanistyczne” 1972, t. XX, nr 2, s. 38–39.

²²⁵ K. Ratajczak, *Ustawodawstwo szkolne soborów od XII do pierwszej połowy XIV w. i początki jego recepcji w średniowiecznej Polsce - zarys problemu*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2007, nr 23, s. 10–13.

²²⁶ K. Ratajczak, *XIII wiek - stulecie przełomu w dziejach średniowiecznego szkolnictwa w Polsce*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2009, nr 25, s. 19.

a klerem, który miał być niechętny edukacji świeckich, dochodziło do wielu konfliktów, które często kończyły się w sądach. Ostatecznie spór o zwierzchnictwo nad szkołami miejskimi zakończył się w XIV wieku zwycięstwem mieszczan²²⁷. W XIV i XV wieku przyrost szkół parafialnych był jeszcze większy. Jan Ryś podaje, że pod koniec XV wieku prawie każde ze 167 miast Małopolski miało szkołę²²⁸. W wielkopolskiej diecezji gnieźnieńskiej na przełomie XV i XVI wieku szkoły istniały przy niemal każdym kościele parafialnym²²⁹. Poziom scholaryzacji pozostawał jednak niewysoki – czytać i pisać potrafiło około 10% ludności²³⁰.

Średniowieczne szkoły katedralne miały dwóch nauczycieli – scholastyka, który kierował szkołą oraz nauczał teologii i prawa kościelnego oraz jego zastępcy, który uczył chłopców siedmiu nauk wyzwolonych (*magister puerorum* lub *submagister*)²³¹. Tak na przykład było w szkole katedralnej krakowskiej²³². Określenie *magister* mogło oznaczać tytuł naukowy lub po prostu przywilej uczenia²³³. W szkołach parafialnych uczono tylko gramatyki łacińskiej, retoryki i dialektyki, czyli przedmiotów wchodzących w skład *trivium*, niższego stopnia wykształcenia. Arytmetyki, geometrii, astronomii i muzyki (*quadrivium*) miały prawo nauczać jedynie szkoły katedralne²³⁴. Podstawą średniowiecznej dydaktyki były język łaciński i metoda pamięciowa. Wychowanie cechowało się dużą surowością i opierało na karach cielesnych i zastraszaniu²³⁵. Przy szkołach funkcjonowały szpitale uczniowskie o dwójakiej roli – miejsca dla chorych chłopców, ale też bursy dla uczniów zamiejscowych.

W wieku XVI, a szczególnie w jego drugiej połowie zaszły duże zmiany w szkolnictwie katolickim. W związku z reformacją i rozwojem szkolnictwa protestanckiego powstały szkoły katolickie skojarzone z nowymi zakonami kleryckimi.

²²⁷ Ł. Kurdybacha, *Dzieje Oświaty Kościelnej do końca XVIII wieku*, Czytelnik Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1961, s. 148–149.

²²⁸ J. Ryś, *Szkoły kolegiackie w nauczaniu kościelnym w Małopolsce w okresie średniowiecza* [w:] *Nauczanie w dawnych wiekach. Edukacja w średniowieczu i u progu ery nowożytnej. Polska na tle Europy*, W. Iwańczak, K. Bracha (red.), Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, Kielce 1997, s. 39.

²²⁹ D. Żołądź-Strzelczyk, *Szkoły w Wielkopolsce od średniowiecznych początków do reform Komisji Edukacji Narodowej*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2010, s. 37.

²³⁰ K. Ratajczak, *Edukacyjne aspekty ustawodawstwa kościelnego w Polsce (późne średniowiecze–początek czasów nowożytnych)*. *Zarys zagadnienia*, „Paedagogia Christiana”, 2021, t. 2/48, s. 25.

²³¹ A. Karbowski, *Dzieje wychowania i szkół w Polsce w wiekach średnich*, *op. cit.*, t.1, s. 33.

²³² J. Szymański, *Rola szkół kanonickich w Małopolsce XIII wieku*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, 1965, t. 8, s. 9.

²³³ A. Karbowski, *Dzieje wychowania i szkół w Polsce w wiekach średnich*, *op. cit.*, t.1, s. 43.

²³⁴ Ł. Kurdybacha, *Dzieje Oświaty Kościelnej do końca XVIII wieku*, *op. cit.*, s. 149.

²³⁵ A. Karbowski, *Dzieje wychowania i szkół w Polsce w wiekach średnich*, *op. cit.*, t.1, s. 59, 78; Ł. Kurdybacha, *Średniowieczna oświata kościelna*, Czytelnik Spółdzielnia Wydawnicza, Łódź 1950, s. 32–33.

Najprężniej w obszarze oświaty działało Towarzystwo Jezusowe. Zgromadzenie założone przez nawróconego żołnierza Ignacego Loyolę miało nader pedagogiczne cele, w związku z czym rozwinęło szeroką działalność misyjną oraz dydaktyczno-wychowawczą i na dwa wieki zdominowało szkolnictwo średnie w krajach katolickich²³⁶. Jezuitów sprowadził do Polski kardynał Stanisław Hozjusz w 1564 roku. Pierwsze kolegium i szkoła średnia powstały rok później w Braniewie, a w latach następnych kolejne szkoły pojawiały się w mniejszych ośrodkach – do końca wieku utworzono ich jedenaście²³⁷. Wychowanie ignacjańskie znacząco różniło się od stosowanego w wiekach poprzednich. Mocno ograniczono kary cielesne, pilnowano też, by nie były zbyt brutalne²³⁸. Przestano odrzucać dbałość o zdrowie fizyczne, zaczęto zalecać spędzanie czasu na świeżym powietrzu i uprawianie sportu²³⁹. Priorytetem pozostawał jednak rozwój duchowy, który miał zapewnić odpowiednio ułożony program szkolny. Obok nauki świeckich przedmiotów powszechnie wykorzystywano ćwiczenia duchowne, które starano się indywidualizować. Ważną rolę spełniał także teatr szkolny²⁴⁰. W procesie wychowawczym wykorzystywano rywalizację, narzędziem nauczyciela był system kar i nagród²⁴¹. Z jednej strony współzawodnictwo między uczniami pozytywnie wpływało na ich zaangażowanie, z drugiej – skutkowało denuncjacją. Jezuitów ją zinstytucjonalizowali – w każdej klasie wyznaczano informanta, którego nazywano syndykiem lub cenzorem. Początkowo donosicielstwo było tajne, potem jednak zaczęto odchodzić od takich praktyk²⁴².

Na drugim miejscu pod względem działalności edukacyjnej w okresie staropolskim sytuował się Zakon Kleryków Regularnych Ubogich Matki Bożej Szkół Pobożnych, czyli pijarzy. Jego geneza związana jest z postacią Józefa Kalasancjusza (hiszp. José

²³⁶ B. Topij-Stempińska, *Geneza pedagogiki ignacjańskiej* [w:] *Pedagogika ignacjańska: historia, teoria, praktyka*, A. Królikowska (red.), Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, Wydawnictwo WAM, Kraków 2010, s. 89–93.

²³⁷ J. Niemiec, *Z dziejów szkolnictwa jezuickiego na ziemiach Rzeczypospolitej w latach 1564-1886*, „Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej”, 1998, s. 265–266.

²³⁸ J. Kochanowicz, *Wychowanie w szkołach jezuickich okresu staropolskiego* [w:] *Pedagogika ignacjańska: historia, teoria, praktyka*, A. Królikowska (red.), Wydawnictwo WAM, Kraków 2010, s. 221.

²³⁹ S. Grabarczyk, *Podejście jezuitów do rywalizacji w szkolnictwie w okresie nowożytnym na podstawie „Ratio Studiorum”*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2022, nr 12, s. 188.

²⁴⁰ M. Nowicki, *Opieka duchowa w szkolnictwie jezuickim od XVI do XVIII wieku*, „Studia Paedagogica Ignatiana” 2021, t. 24, nr 2, s. 20–27.

²⁴¹ S. Grabarczyk, *Podejście jezuitów do rywalizacji w szkolnictwie w okresie nowożytnym na podstawie „Ratio Studiorum”*, *op. cit.*, s. 190–191.

²⁴² J. Kochanowicz, *Problem denuncjacji w szkolnictwie jezuickim* [w:] *Pamięć wieków kształtuje potomność: księga jubileuszowa dedykowana księdzu profesorowi Ludwikowi Grzebieniowi SJ z okazji 70. urodzin*, A. Bieś, B. Topij-Stempińska (red.), Wydawnictwo WAM, Kraków 2010, s. 442.

de Calasanz). W 1597 roku otworzył on na Zatybrzu pierwszą szkołę, która była bezpłatna i dostępna dla wszystkich, niezależnie od pochodzenia i statusu. Aby zapewnić nauczycieli do kolejnych takich placówek duchowny powołał w 1617 roku zgromadzenie *Scholarum Piarum*, które cztery lata później zostało podniesione przez papieża Grzegorza XV do stopnia zakonu. Wstępujący do niego składali śluby ubóstwa, czystości, posłuszeństwa oraz nauczania dzieci i młodzieży²⁴³ – działalność pedagogiczna była więc wpisana w charyzmat zakonu. Starania o sprowadzenie pijarów do Polski rozpoczęły się w 1633 roku z inicjatywy króla Władysława IV, a udało się to w 1642 roku²⁴⁴. W przeciwieństwie do jezuitów przyjmujących do swych szkół tylko absolwentów szkół elementarnych, pijarzy oferowali kształcenie od podstaw²⁴⁵. Wyróżniało ich także to, że edukowali dzieci nie tylko wyznania katolickiego, ale też innowierców²⁴⁶. Pijarska kadra pedagogiczna uzyskiwała przygotowanie zawodowe we własnych profesoriach. Takowe funkcjonowały między innymi w Podolińcu, Rzeszowie i Międzyrzeczu²⁴⁷. Pedagogię kalasantyńską cechowała elastyczność i demokratyczność, a także dążenie do integracji wychowania religijnego z rozwojem intelektualnym zgodnie z zakonnym hasłem *Pietas et litterae* – pobożność i nauka²⁴⁸.

Na wiek XVI przypada także progresja katolickiego szkolnictwa parafialnego. Łączyła się ona z postanowieniami Soboru Trydenckiego (1545–1563), któremu zależało nie tylko na ulepszeniu wykształcenia kapłaństwa, ale też na edukacji religijnej laikatu. Wzrost liczby szkół parafialnych następował w związku z wizytacjami przeprowadzanymi przez władze diecezjalne. Ich celem było sprawdzenie, czy w danych parafiach funkcjonowała szkoła. Jeśli brakowało placówki edukacyjnej, to dochodzono przyczyn takiej sytuacji i zalecano jej uruchomienie²⁴⁹. Możliwość kształcenia się w szkołach

²⁴³ J. Taraszkiewicz, *Józef Kalasancjusz - twórca szkół pijarskich* [w:] *Szlakami przeszłości i czasów współczesnych*, K. Puchowski, J. Żerko (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1996, s. 216–217.

²⁴⁴ A. Szmerek, *Okoliczności powstania Polskiej Prowincji Zakonu Pijarów (1642-1662)*, „Nasza Przeszłość. Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce”, 2012, t. 118, s. 196–197.

²⁴⁵ B. Gołek, *Pedagogia pijarów [Zakonu Kleryków Regularnych Ubogich Matki Bożej Szkół Pobożnych]* [w:] *Pedagogie katolickich zgromadzeń zakonnych. Historia i współczesność*, J. Kostkiewicz (red.), Impuls, Kraków 2012, t.1, s. 150.

²⁴⁶ K. Semrau, *Metody i formy pracy w szkolnictwie pijarskim*, „Progress. Journal of Young Researchers” 2018, nr 5, s. 13.

²⁴⁷ A. Pitala, *Pijarskie zakłady kształcenia nauczycieli w dawnej Polsce - profesoria* [w:] *Wkład pijarów do nauki i kultury w Polsce XVII-XIX w.*, I. Stasiewicz-Jasiukowa (red.), Zakład Historii Nauk Społecznych IHNOiT PAN, Wydawnictwo Zakonu Polskiej Prowincji Pijarów, Warszawa-Kraków 1993, s. 391.

²⁴⁸ M. Kozak, *Nowatorstwo myśli pedagogicznej św. Józefa Kalasancjusza* [w:] *Chrześcijańskie inspiracje w pedagogice*, J. Kostkiewicz (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011, s. 125–127.

²⁴⁹ L. Jażdżewski, *Szkolnictwo parafialne na obecnym obszarze archidiecezji gdańskiej w okresie staropolskim*, „Studia Gdańskie”, 2015, t. XXXVII, s. 236–237.

parafialnych mieli na ogół tylko chłopcy. Nauczano w nich czytania i pisania oraz liczenia. Podobnie jak w szkołach klasztornych, bardzo dbano o pogłębianie wiary. Uczono śpiewu chóralnego i religijnych pieśni, katechizmu, modlitwy, liturgii²⁵⁰. S. Litak charakteryzuje polskie szkolnictwo parafialne w XVI i pierwszej połowie XVII wieku jako szeroko rozpowszechnione, choć rozwinięte nierównomiernie – szkoły w miastach znacząco przewyższały organizacyjnie placówki wiejskie. Autor wskazuje, że pierwsze oznaki przyszłego regresu tego szkolnictwa są zauważalne już pod koniec pierwszej połowy XVII wieku. Podobne obserwacje poczynił Stanisław Olczak²⁵¹. Z początku powolny proces łączy z jednej strony z ówczesnym kryzysem trydenckiej reformy kościelnej, z drugiej szczególnie z prężnym rozrastaniem się szkolnictwa zakonnego, przede wszystkim jezuickiego²⁵². Postanowienia soboru w Trydencie spowodowały także zmiany w przygotowaniu kandydatów do stanu duchownego. Dotąd przyuczani byli w domach biskupich, klasztorach, szkołach katedralnych i parafialnych. Dekret *Cum adolescentium aetas* obligował każdą diecezję do założenia swojego seminarium duchownego²⁵³. Miało być to miejsce, które młodzieńców żywi, religijnie wychowuje i naucza teologii (*alere, religiose educare et in sacris disciplinis instituere*)²⁵⁴. W Polsce jako pierwsze powstały seminaria wrocławskie, warmińskie i wrocławskie, a następnie poznańskie²⁵⁵. Przyjmowano jedynie kandydatów, którzy mieli predyspozycje, by zostać dobrymi kapłanami. Oprócz tego nie mogli mieć mniej niż dwanaście lat, musieli pochodzić z legalnego małżeństwa oraz być świadomi swego powołania²⁵⁶.

Wiek XVII to czas, kiedy powstają w Rzeczypospolitej pierwsze szkoły dla dziewcząt. Najstarszy zakład dla wychowania i kształcenia – jak podaje Joachim Bar – miał powstać w Krakowie w 1627 roku i dać początek Zgromadzeniu Panien Ofiarowania

²⁵⁰ Ibid., s. 239.

²⁵¹ S.K. Olczak, *Sieć szkół parafialnych w wielkopolskiej części diecezji poznańskiej w XVII stuleciu (w świetle wizytacji kanonicznych)*, „Roczniki Humanistyczne” 1973, t. XXI, nr 2, s.216.

²⁵² S. Litak, *Sieć szkół parafialnych w Rzeczypospolitej w XVI i pierwszej połowie XVII w. Próba podsumowania*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1996, nr 37, s. 35.

²⁵³ W. Góralski, *Realizacja dekretu „Cum adolescentium aetas” Soboru Trydenckiego w Polsce w XVI wieku. Szkic do badań nad dziejami najstarszych polskich seminariów duchownych*, „Studia Włocławskie”, 2020, t. 22, s. 268–269.

²⁵⁴ A. Petrani, *Szkolnictwo teologiczne w Polsce*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny” 1964, t. 7, nr 1–2, s. 148.

²⁵⁵ W. Góralski, *Realizacja dekretu „Cum adolescentium aetas” Soboru Trydenckiego w Polsce w XVI wieku. Szkic do badań nad dziejami najstarszych polskich seminariów duchownych*, *op. cit.*, s. 270–272.

²⁵⁶ J. Gręźlikowski, *Pierwsze seminaria duchowne w Polsce – recepcja dekretu Soboru Trydenckiego o seminariach*, „Teologia i Człowiek” 2013, nr 2 (22), s. 70.

Najświętszej Maryi Panny (prezentki)²⁵⁷. Roman Pelczar wskazuje zaś, że katarzynki (Zgromadzenie Sióstr św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy) organizowały konwikty dla świeckich panien już od lat 80. XVI wieku²⁵⁸. Rozbieżności mogą wynikać z niejednolitego rozumienia terminu „szkoła”. Według Anny Szylar termin ten był wówczas raczej umowny i odnosił się do panien mieszkających w klasztornej internacie, uczonych i wychowywanych przez zakonnice, bez podziału na klasy i określonych ogólnie programów nauczania²⁵⁹. Natomiast Małgorzata Borkowska za „szkołę” uznaje każdy fakt wychowywania się dziewcząt u zakonnice, a więc zjawiska bardzo różnorodne²⁶⁰. Uczennicami były przede wszystkim katoliczki z rodzin szlacheckich i mieszczańskich²⁶¹, rzadziej sieroty lub dzieci biedne²⁶². Funkcje nauczycielek, które nazywano mistrzyniami, pełniły zakonnice wyznaczone przez ksienię. Wymagano, by cechowały się dojrzałym wiekiem i dłuższym stażem zakonnym²⁶³. Kształcenie obejmowało czytanie, pisanie, rachunki, edukację religijną i moralno-obyczajową oraz roboty kobiece, nazywane też domowymi. Trzy ostatnie elementy traktowano jako ważniejsze niż rozwój intelektualny²⁶⁴. Z biegiem lat w działalność edukacyjną zaangażowały się wszystkie żeńskie zakony, z wyjątkiem karmelitanek bosych²⁶⁵.

W latach trzydziestych XVII wieku pojawiły się pierwsze przejawy załamania procesu wzrostu szkolnictwa jezuickiego. J. Niemiec upatruje przyczyn tego zjawiska w spadku jakości przygotowania kadry pedagogicznej będącej skutkiem braku łączności z Zachodem i wpływów sarmackich, zbyt ścisłym przestrzeganiu regulacji *Ratio studiorum*, ale także w destabilizującej działalności edukacyjną wojnach²⁶⁶. Podobne zdanie

²⁵⁷ J. Bar, *Z dziejów wychowania dziewcząt w dawnej Polsce*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny” 1959, t. 2, nr 3–4, s. 313.

²⁵⁸ R. Pelczar, *Klasztorne szkoły żeńskie w Polsce w XVI-XVIII w.: problematyka i perspektywy badawcze*, „Nasza Przeszłość. Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce”, 1998, t. 89, s. 96.

²⁵⁹ A. Szylar, *Ideale wychowawcze w klasztornych szkołach żeńskich w okresie potrydenckim do początków XIX wieku*, „Paedagogia Christiana” 2012, t. 2, nr 30, s. 13.

²⁶⁰ M. Borkowska, *Szkoły klasztorne [w:] Zakony żeńskie w Polsce w epoce nowożytnej*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010, s. 257.

²⁶¹ R. Pelczar, *Klasztorne szkoły żeńskie w Polsce w XVI-XVIII w.: problematyka i perspektywy badawcze*, *op. cit.*, s. 100.

²⁶² M. Borkowska, *Szkoły klasztorne*, *op. cit.*, s. 261; A. Szylar, *Nasze najmilsze siostrzyczki... czyli habitki w klasztorze Wzytek Warszawskich w XVII wieku*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2010, nr 26, s. 7.

²⁶³ R. Pelczar, *Klasztorne szkoły żeńskie w Polsce w XVI-XVIII w.: problematyka i perspektywy badawcze*, *op. cit.*, s. 98–99.

²⁶⁴ A. Szylar, *Ideale wychowawcze w klasztornych szkołach żeńskich w okresie potrydenckim do początków XIX wieku*, *op. cit.*, s. 14, 19, 21, 23.

²⁶⁵ *Ibid.*, s. 13.

²⁶⁶ J. Niemiec, *Z dziejów szkolnictwa jezuickiego na ziemiach Rzeczypospolitej w latach 1564-1886*, *op. cit.*, s. 273–274.

ma Ludwik Grzebień²⁶⁷. Impas w edukacji ignacjańskiej objawiał się rosnącą niedbałością uczących, znacznym obniżeniem wymagań i immobilizmem wychowawczym²⁶⁸. Sytuację dosadnie podsumowuje Stanisław Kot: „Słowem, szkoła jezuicka w Polsce w latach 1650-1750, uczyła mało i lichy, wychowywała źle”²⁶⁹. Pomimo poważnych pedagogicznych niedomagań jezuitów byli na początku XVIII wieku szkolną potęgą – w prowincji polskiej działały 32 szkoły, w litewskiej 31, które kształciły łącznie 50 tysięcy uczniów. Rywalizujący z nimi pijarzy mieli 13 szkół, a w nich około 4000 słuchaczy²⁷⁰. To właśnie oni, oraz ojcowie teatyni, wyprzedzili jezuitów w otwarciu w Polsce szkół nowego typu – kolegiów szlacheckich (*collegia nobilium*) i próbach wprowadzenia zmian w krajowej oświacie²⁷¹. Kluczową dla tego okresu postacią był ks. Stanisław Konarski, który w 1740 roku otworzył w Warszawie pierwsze pijarskie *Collegium Nobilium*. Powstanie tej szkoły, o odmiennej niż dotychczas strategii edukacyjnej, można uznać za koniec epoki staropolskiej i początek oświecenia w Rzeczypospolitej²⁷². Była to elitarna instytucja dla młodzieży szlacheckiej, w której kładziono duży nacisk na wychowanie obywatelskie²⁷³. W kształceniu retorycznym zwalczano przerost formy nad treścią i inne barokowe tendencje (dzieło Konarskiego „O poprawie błędów wymowy” pełniło rolę podręcznika). Ilość lekcji łaciny została ograniczona, *novum* stanowiło wprowadzenie nauki języków nowożytnych – francuskiego i niemieckiego, a także uwzględnienie języka polskiego przy przerabianiu gramatyki. Istotną rolę w dziele Konarskiego odegrali jego współpracownicy, a następnie kontynuatorzy (m.in. Ignacy Konarski, Cyprian Komorowski, Antoni Popławski)²⁷⁴. Warszawskie kolegium stało się wzorem dla pozostałych szkół pijarskich i bodźcem do ich reformy²⁷⁵. Teatyni jako pierwsi w szkolnictwie katolickim wprowadzili nowożytne

²⁶⁷ L. Grzebień, *Pedagogika ignacjańska na tle innych pedagogik zakonnych (refleksje nad dziejami szkolnictwa polskiego)* [w:] *Pedagogika ignacjańska: historia, teoria, praktyka*, A. Królikowska (red.), Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, Wydawnictwo WAM, Kraków 2010, s. 116–117.

²⁶⁸ S. Bednarski, *Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce: studjum z dziejów kultury i szkolnictwa polskiego*, Wydawnictwo Księży Jezuitów, Kraków 1933, s. 35–37.

²⁶⁹ S. Kot, *Reforma szkolna Stanisława Konarskiego*, Gebethner i Wolff, Kraków 1923, s. 9.

²⁷⁰ T. Bieńkowski, *Na przełomie epok: edukacja na ziemiach polskich w latach 1720-1740*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1996, nr 37, s. 53.

²⁷¹ K. Puchowski, *Kolegia szlacheckie teatynów, pijarów i jezuitów a reformy edukacyjne w Rzeczypospolitej Obojga Narodów doby oświecenia*, „Nasza Przeszość”, 2012, t. 117, s. 302.

²⁷² T. Bieńkowski, *Na przełomie epok: edukacja na ziemiach polskich w latach 1720-1740*, *op. cit.*, s. 51.

²⁷³ Zob. D. Koźmian, *Wychowanie obywatelskie w poglądach ks. Stanisława Konarskiego (1700-1773)*, „Szczezińskie Studia Kościelne” 1993, nr 4, s. 114–117.

²⁷⁴ Zob. M. Ausz, *Pijarzy - współpracownicy i kontynuatorzy dzieła reformy ks. Stanisława Konarskiego w okresie przedrozbiorowym* [w:] *Staropolski etos wychowania*, E. J. Kryńska (red.), Trans Humana Wydawnictwo Uniwersyteckie, Białystok 2006, s. 115–125.

²⁷⁵ S. Kot, *Reforma szkolna Stanisława Konarskiego*, *op. cit.*, s. 13–25.

przyrodznawstwo, w tym fizykę eksperymentalną²⁷⁶. Jezuici, choć początkowo bardzo niechętni, również otworzyli swoje kolegia. Wdrożyli także szereg zmian w podlegających im szkołach. Wprowadzono nowe przedmioty, między innymi matematykę, historię i geografę. Zreformowano przedmioty dotychczasowe, w tym nauczanie języków klasycznych oraz retorykę. Wreszcie, uwypuklono funkcję społeczną szkoły i zwiększono w niej odniesienia do spraw publicznych²⁷⁷. Część przemian była zapewne inspirowana działalnością Konarskiego, trzeba jednak zaznaczyć, że nie była to rewolucja, a ewolucja²⁷⁸.

Kolejną cezurę stanowi rok 1773. Miały wtedy miejsce trzy wydarzenia – kasata zakonu jezuitów, powstanie Komisji Edukacji Narodowej oraz śmierć Stanisława Konarskiego. Decyzja papieża Klemensa XIV o likwidacji Towarzystwa Jezusowego²⁷⁹ spowodowała, że państwo musiało objąć kuratelą jego szkoły, ale stanowiła także okazję do przejścia pozostawionych przez zgromadzenie dóbr. W związku z tym sejm ustanowił uchwałą „Komisję do Edukacji Młodzi Narodowej Szlacheckiej, pod protekcją króla...”. Ten organ kolegialny, który miał odpowiadać jedynie przed niższą izbą parlamentu, był pierwszym na świecie resortem edukacji²⁸⁰. Kalina Bartnicka opisuje KEN jako instytucję samokreującą się, wzorcową, na wskroś oryginalną²⁸¹. Swoistą jednostką specjalistyczną Komisji stanowiło powołane w 1775 roku Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych. W jego skład wchodził doświadczeni pedagodzy, których zadaniem było napisanie postępowych podręczników, jak również przygotowanie programów nauczania oraz zaleceń metodycznych dla przełożonych szkół i kadry nauczycielskiej²⁸². Podczas swojej dwudziestojednolietniej działalności Komisja Edukacji Narodowej wprowadziła do nauczania język polski, wdrożyła nowe metody dydaktyczne, uregulowała status prawny nauczycieli, a przez reformę uniwersytetów zdynamizowała badania naukowe.

²⁷⁶ K. Puchowski, *Kolegia szlacheckie teatynów, pijarów i jezuitów a reformy edukacyjne w Rzeczypospolitej Obojga Narodów doby oświecenia*, op. cit., s. 311.

²⁷⁷ L. Piechnik, *Przemiany w szkolnictwie jezuickim w Polsce w XVIII wieku*, „Roczniki Humanistyczne” 1977, t. XXV, nr 2, s. 32.

²⁷⁸ Zob. S. Bednarski, *Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce: studjum z dziejów kultury i szkolnictwa polskiego*, op. cit., s. 32–48; L. Grzebień, *Czy Stanisław Konarski SP był natchnieniem dla jezuitów w reformie szkolnictwa XVIII wieku?*, „Analecta” 2001, t. 10, nr 2 (20).

²⁷⁹ Zagadnienie jest zbyt złożone, by je tu opisywać. Odsyłam do: B. Topij-Stempińska, *Kasata zakonu jezuitów w polskiej historiografii XX wieku i początkach XXI wieku*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2018, nr 1–2, s. 214–231.

²⁸⁰ Ł. Bednarski, *Zasady funkcjonowania Komisji Edukacji Narodowej jako pierwszego Ministerstwa Oświaty*, „Roczniki Humanistyczne” 2009, t. LVII, nr 2, s. 101–103.

²⁸¹ K. Bartnicka, *Oryginalność Komisji Edukacji Narodowej na tle europejskim*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2015, nr 33, s. 20.

²⁸² Ł. Bednarski, *Zasady funkcjonowania Komisji Edukacji Narodowej jako pierwszego Ministerstwa Oświaty*, op. cit., s. 106.

Według Łukasza Bednarskiego elementy te przyczyniły się do powstania mocnej struktury szkolnej²⁸³. Choć główną ideą reformowanej przez KEN edukacji było wychowanie obywatelskie, to – jak zauważa Danuta Koźmian – równolegle upowszechniano ideał chrześcijanina i człowieka głęboko pobożnego. Pobożność była jednak pojmowana inaczej niż dawniej. Wiara nie miała być fanatyczna i manifestacyjna, a czynić człowieka dobrym, wolnym od wad szlacheckich okresu saskiego²⁸⁴. Komisja była instytucją państwową, jednak jej przewodniczącym był biskup wileński Ignacy Massalski, a w strukturze nie brakowało duchownych. Bronisław Latoński nie ma wątpliwości, że „bez majątku pojezuickiego i bez pomocy byłych jezuitów było rzeczą niemożliwą przeprowadzenie planów reformy szkolnictwa pod nadzorem Rzeczypospolitej”²⁸⁵. Byli jezuita wypełniali zadania we wszystkich instancjach Komisji. Działali w centrali, w Towarzystwie do Ksiąg Elementarnych (wśród 23 członków znalazło się 10 byłych jezuitów, rolę sekretarza również pełnił eks-jezuita), sprawowali funkcje wizytatorów generalnych szkół, rektorów wydziałów oraz rektora Szkoły Głównej Wielkiego Księstwa Litewskiego²⁸⁶. Wśród zasłużonych dla sprawy Jerzy Flaga wymienia Marcina Poczobuta, Józefa Rogalińskiego, Franciszka Cernera, Remigiusza Kossakowskiego i Grzegorza Piramowicza²⁸⁷. I pijarzy, mimo śmierci Stanisława Konarskiego, zaangażowali się w działania Komisji Edukacji Narodowej – wizytowali szkoły, tworzyli podręczniki, czy po prostu uczyli. Przywołać tu należy trzy postaci – Antoniego Popławskiego, Kazimierza Narbutta i Onufrego Kopczyńskiego²⁸⁸. Kolegia Zakonu Szkół Pobożnych w Koronie utworzyły oddzielny wydział w ramach nowego systemu szkolnego²⁸⁹. Po podporządkowaniu Komisji szkoły pijarskie utraciły jednak swe odrębne cechy²⁹⁰. M. Ausz i K. Puchowski zwracają uwagę, że zestawiając ilości podręczników autorstwa pijarów – 14, przy 9 napisanych przez byłych jezuitów, oraz doliczając do tego dzieła pijarów nieuznanych formalnie za książki elementarne,

²⁸³ Ibid., s. 108.

²⁸⁴ D. Koźmian, *Ideał wychowawczy Komisji Edukacji Narodowej na tle pedagogiki nowożytnej w Europie Zachodniej i w Polsce XVIII wieku (w 240 rocznicę powstania Komisji Edukacji Narodowej)*, „Edukacja Humanistyczna” 2014, nr 1 (30), s. 68–69.

²⁸⁵ B. Natoński, *Jezuici a Komisja Edukacji Narodowej*, „Roczniki Humanistyczne” 1977, t. XXV, nr 2, s. 77.

²⁸⁶ Ibid., s. 80–81.

²⁸⁷ J. Flaga, *Losy jezuitów polskich po kasacie zakonu w 1773 roku* [w:] *Grzegorz Piramowicz i jego epoka*, K. A. Boreczek, A. A. Witusik (red.), Kurowskie Towarzystwo Regionalne, Lubelski Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego, Kurów 2001, s. 41–43.

²⁸⁸ Zob. S.K. Olczak, *Wkład pijarów w dzieło Komisji Edukacji Narodowej w funkcji edukacji młodzieży*, „Biblioteka Teologii Fundamentalnej” 2008, nr 3, s. 208 i dalej.

²⁸⁹ P.P. Gach, *Szkoły i drukarnie zakonne na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej w XVIII-XIX wieku*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2002, t. XXX, nr 2, s. 109.

²⁹⁰ M. Ausz, K. Puchowski, *Komisja Edukacji Narodowej 1773-1794. Szkoły w wydziale pijarskim*, Wydawnictwo IHN PAN, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2018, t.9, s. 108.

ale w praktyce służących za podręczniki, to wkład pijarów prezentuje się znacznie korzystniej niż eks-jezuitów²⁹¹.

Szkolnictwo parafialne w Polsce w początkach XVIII wieku – w opinii S. Litaka – znajdowało się w stanie upadku. Powodami tej sytuacji były liczne wojny, ale też zaniedbania samego Kościoła. Od lat trzydziestych zaczęło się jednak powoli odradzać – na niektórych synodach zaczęto podnosić jego kwestię, pojawiła się nawet idea rozbudowy. W późniejszych dziesięcioleciach pewne obszary cechowało duże zagęszczenie szkół parafialnych (głównie północ kraju), inne takich placówek nadal nie posiadały²⁹². Najczęstszymi przyczynami braku szkoły przy parafii były brak funduszy, a także niechęć szlachty do kształcenia dzieci chłopskich, jak również bieda i brak zrozumienia dla oświaty wśród chłopów²⁹³. Mieszczanstwo bardziej zabiegało o możliwość edukacji²⁹⁴. Szkolnictwo parafialne w Polsce przedrozbiorowej było więc niejednolite i znacznie słabsze niż zakonne²⁹⁵. Problem ten był dostrzegany. Wyróżnić tu trzeba postać biskupa wileńskiego Ignacego Massalskiego, który jako zwolennik fizjokratyzmu i orędownik oświaty ludu poddał tą ostatnią kwestię pod publiczną debatę. W 1770 roku ogłosił w prasie konkurs zapytaniem „Jakie nauki należałoby dawać kmiotkom tej tak szacownej części społeczeństwa ludzkiego, a tak u nas upodlonej?”²⁹⁶. Z odpowiedzią zgłosił się pijar Antoni Popławski. Jego projekt przekonywał o potrzebie edukacji chłopstwa, odwołując się do racji humanitarnych i ekonomicznych. Zawierał też propozycje metodyczne i program kształcenia obejmujący czytanie, pisanie, rachunki oraz elementy fizyki, edukacji zdrowotnej, jak też wiedzę rolniczą i ogrodniczą²⁹⁷.

Zagadnienia oświaty ludu i szkolnictwa parafialnego nie zostały pominięte w działalności reformacyjnej Komisji Edukacji Narodowej. Najpierw podjęto je w *Przepisie dla szkół parafialnych* z 1774 roku, którego głównym autorem był biskup Massalski, następnie w *Przepisach dla szkół parafialnych* z 1780 roku, a ostatecznie w XXII rozdziale *Ustaw* z 1783 roku. W pierwszym z wymienionych dokumentów *novum* stanowiło

²⁹¹ Ibid., s. 113.

²⁹² S. Litak, *Szkoły parafialne w Polsce XVIII w. przed powstaniem Komisji Edukacji Narodowej*, „Roczniki Humanistyczne” 1977, t. 25, nr 2, s. 138, 143.

²⁹³ Ibid., s. 150.

²⁹⁴ Ibid., s. 158.

²⁹⁵ Ibid., s. 161.

²⁹⁶ M. Krupa, *Szkoła parafialna Komisji Edukacji Narodowej a szkoła ludowa w Prusach i Austrii*, „Rocznik Lubelski”, 1972, t. 15, s. 58–60.

²⁹⁷ Zob. A. Popławski, *Zdanie na podaną w roku 1770 do rezolucji kwestią następującą: jakie nauki należałoby dawać kmiotkom* [w:] *Pisma pedagogiczne*, Ossolineum, Wrocław 1957, s. 103–130.

zaznaczenie równości między uczniami, niezależnie od ich pochodzenia społecznego. Szkoła parafialna miała być dla dzieci przygotowaniem do dalszej nauki, a dla nauczyciela wstępem do przyszłej kariery i awansu zawodowego. Wyeksponowano też temat przygotowania kadry pedagogicznej. Ponownie działaniem odznaczył się I. Massalski, zakładając w 1775 roku w Wilnie seminarium dla nauczycieli parafialnych²⁹⁸. *Przepisy* z 1780 roku powtarzały wprawdzie tezę o przeznaczeniu szkół przy parafiach dla wszystkich stanów, jednak – zauważa Tadeusz Mizia – program rozszerzony o gramatykę języka ojczystego, podstawy łaciny i język niemiecki miał profil bardziej szlachecko-mieszczański. Pojawiły się w nim także wytyczne dla edukacji fizycznej, nauka moralna i wychowanie religijne²⁹⁹. Co innego obejmowała koncepcja szkoły parafialnej zawarta w wydanych trzy lata później *Ustawach*. Komisja oddała je pod nadzór rektorów szkół wydziałowych i prorektorów szkół podwydziałowych. Z programu usunięto łacinę, pozostawiono jedynie czytanie, pisanie i liczenie z mierzaniem. Te bazowe umiejętności miały uzupełniać podstawy ogrodnictwa, rolnictwa i hodowli zwierząt, a w szkołach miejskich – wiedza o handlu i rzemiosłach. Wykaz przedmiotów zamykały nauka obyczajów i nauka chrześcijańska³⁰⁰. Według Ireny Szybiak wdrożenie takiego planu nauczania hamował niski poziom nauczycieli szkół parafialnych. Po zamknięciu w 1782 roku seminarium nauczycielskiego w Wilnie, Komisja Edukacji Narodowej nie zaproponowała bowiem innej formy kształcenia pedagogicznego³⁰¹. Nie pozostawiła jednak Komisja uczących zupełnie bez pomocy merytorycznej. W latach 1778-1787 ukazało się sześć książek dla nauczycieli, w tym „Powinności nauczyciela mianowicie zaś w szkołach parafialnych i sposoby ich dopełnienia” Grzegorza Piramowicza. Pozostałe pięć tomów to tak zwane „przypisy” (zbiory wskazówek metodycznych do różnych przedmiotów szkolnych) autorstwa Onufrego Kopczyńskiego, Antoniego Popławskiego i Józefa Skrzetuskiego³⁰². Widzimy zatem, że na gruncie polskim oświeceniowa idea świeckości

²⁹⁸ M. Krupa, *Szkoła parafialna Komisji Edukacji Narodowej a szkoła ludowa w Prusach i Austrii*, op. cit., s. 67, 73.

²⁹⁹ T. Mizia, *Przepisy dla szkół parafialnych z 1780 roku*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, 1964, t. 7, s. 26–30.

³⁰⁰ *Ustawy Komisji Edukacji Narodowej dla Stanu Akademickiego i na szkoły w krajach Rzeczypospolitej przepisane*, K. Bartnicka (red.), Ministerstwo Edukacji Narodowej, Instytut Historii Nauki im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2015, s. 143–144.

³⁰¹ I. Szybiak, *Szkoły parafialne w Wielkim Księstwie Litewskim w czasach Komisji Edukacji Narodowej*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1968, nr 11, s. 115.

³⁰² Zob. A. Wałęga, *Autorzy podręczników szkolnych Komisji Edukacji Narodowej: próba zarysu portretu zbiorowego* [w:] *Komisja Edukacji Narodowej: kontekst historyczno-pedagogiczny*, K. Dormus, B. Popiołek, A. Chłosta-Sikorska, R. Ślęczka (red.), Wydawnictwo Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej, Kraków 2014, s. 187.

szkoły nie została zrealizowana, w praktyce szkolnictwo elementarne dalej znajdowało się w rękach duchowieństwa. Działalność Komisji Edukacji Narodowej została przerwana w 1794 roku.

W okresie między III rozbiorem Polski (1795) a upadkiem powstania listopadowego (1831) miały miejsce zmiany polityczne, gospodarcze i społeczne, które nie pozostały bez wpływu na sytuację lokalnego Kościoła katolickiego i jego działalność oświatową. W wyniku wojny między Francją a Rosją i Prusami utworzono w 1807 roku Księstwo Warszawskie. W tym samym roku powstała Izba Edukacji Publicznej będąca naczelnym organem administracji publicznej Księstwa właściwym do spraw nauki, oświaty i wychowania. Według Adama Winiarza zamiar przejęcia przez Izbę całkowitej kontroli nad szkolnictwem elementarnym i dążenie do laicyzacji oświaty zaostrzały konflikt władz państwowych z Kościołem rzymskokatolickim³⁰³. Niemniej, istotną rolę we wdrożeniu do szkół elementarnych nowych, zatwierdzonych przez Izbę Edukacyjną programów odegrał elementarz Konstantego Wolskiego, do którego część dotyczącą rachunków przygotował pijar Antoni Dąbrowski. Za radą innego pijara – Onufrego Kopczyńskiego – Wolski opracował zaś poradnik metodyczny dla nauczycieli³⁰⁴. Zakon Szkół Pobożnych pozostawał aktywnie zaangażowany w sprawy edukacji. W 1808 roku ukazało się „Urządzenie tymczasowe szkół pijarskich” ujednolicające program i metody nauczania w placówkach prowadzonych przez zgromadzenie³⁰⁵. W 1809 roku biskupi z Księstwa Warszawskiego domagali się od króla zapewnienia im bezpośredniego wpływu na edukację. Postulowali posiadanie przedstawicielstwa w departamentach egzaminujących kandydatów na nauczycieli oraz wyłączenie od nauczania dzieci katolickich wyznawców innych religii i osoby zachowujące się nieobyczajnie. Dozór nad szkolnictwem parafialnym i jego kadrami chcieli powierzyć miejscowym plebanom. W 1811 roku hierarchowie ponownie wnioskowali u króla o powierzenie im pieczy nad szkołami parafialnymi³⁰⁶. Pod koniec tego roku Izbę Edukacji Publicznej przekształcono w Dyрекcję Edukacji Narodowej³⁰⁷.

³⁰³ A. Winiarz, *Szkolnictwo Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego (1807-1831)*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2002, s. 100.

³⁰⁴ Ibid., s. 110.

³⁰⁵ M. Ausz, *Wkład pijarów w odbudowę i rozwój szkolnictwa Księstwa Warszawskiego* [w:] *Księstwo Warszawskie w historii i tradycji napoleońskiej (1807-2007)*, K. Bucholc-Srogosz, M. Trąbski (red.), Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Muzeum Częstochowskie, Częstochowa 2008, s. 160.

³⁰⁶ W. Jemielity, *Duchowieństwo katolickie w szkolnictwie elementarnym Królestwa Polskiego*, „Studia Podlaskie”, 2001, t. XI, s. 53.

³⁰⁷ Ł. Bednarski, *Struktura organizacyjna władz oświatowych Księstwa Warszawskiego 1807-1815*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2009, t. XIX, nr 2, s. 270.

Podczas kongresu wiedeńskiego (1814-1815) zapadła decyzja o podziale Księstwa Warszawskiego między Rosję, Prusy i Austrię. Wielkopolska i część Kujaw weszły w skład Prus jako Wielkie Księstwo Poznańskie. Choć Kraków mianowano „Wolnym Miastem”, *de facto* pozostawał on pod kontrolą trzech zaborców. Z pozostałego terytorium utworzono Królestwo Polskie połączone unią personalną z Imperium Rosyjskim. W granicach Królestwa znalazło się 16 spośród 23 szkół wydziałowych czynnych w Księstwie Warszawskim³⁰⁸. Dyrekcja Edukacyjna została w 1815 roku przekształcona w Wydział Oświecenia³⁰⁹. Od 1817 roku zarówno edukacja, jak i sprawy kościelne Królestwa podlegały Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, której przewodził Stanisław Potocki³¹⁰. Według Waldemara Glińskiego działania KRWRiOP obejmujące likwidację części klasztorów i przejmowanie ich majątków przyczyniły się do kryzysu szkolnictwa podwydziałowego. W 1817 roku bowiem 9 z 11 szkół tego typu prowadziły zakony (cystersi – 3, benedyktyni – 2, bernardyni – 2, reformaci i pijarzy po 1)³¹¹. Supresja nie dotknęła Zakonu Szkół Pobożnych. W 1820 roku pijarzy prowadzili cztery z 11 szkół wojewódzkich, sześć z 14 wydziałowych, jedną z 3 podwydziałowych. W tym czasie edukowali około 45% uczniów szkół wojewódzkich i około 30% szkół wydziałowych. Między 1817 a 1830 rokiem liczba młodzieży w szkolnictwie pijarskim wzrosła o 60%. Tuż przed powstaniem listopadowym pijarzy kształcili łącznie 29,1% uczniów w Królestwie Polskim, a ich kadra stanowiła 30,8% nauczycieli³¹². Dodać należy, że to właśnie pijar Jakub Falkowski założył w 1817 roku w Warszawie Instytut Głuchoniemych – pierwszy taki ośrodek na ziemiach polskich³¹³.

Po upadku powstania listopadowego w Królestwie Polskim wprowadzono liczne represje, także w obszarze edukacji. Zamknięto szkoły wyższe, zlikwidowano towarzystwa naukowe i rozpoczęto reorganizację publicznej oświaty na wzór rosyjski. Proponowano odsunięcie od nauczania, do czasu radykalnej przebudowy systemu szkolnictwa, zakonu

³⁰⁸ R. Stępień, *Szkoły publiczne benedyktynów sieciechowskich w latach 1791-1819*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 2020, t. 114, s. 335.

³⁰⁹ W. Jemielity, *Z dziejów Kościoła w Królestwie Polskim w XIX wieku*, „Roczniki Humanistyczne” 1973, t. XXI, nr 2, s. 265.

³¹⁰ *Ibid.*, s. 275.

³¹¹ W. Gliński, *Komisja Rządowa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wobec wspólnot religijnych w Królestwie Polskim 1815-1820*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 2002, s. 95.

³¹² M. Ausz, *Rola szkolnictwa pijarskiego w okresie zaborów* [w:] *Funkcja prywatnych szkół średnich w II Rzeczypospolitej*, E. J. Kryńska (red.), Trans Humana Wydawnictwo Uniwersyteckie, Białystok 2004, s. 31–32.

³¹³ G. Bachanek, *Osoba z dysfunkcją słuchu w świetle życia i twórczości ks. Jakuba Falkowskiego, założyciela pierwszego w Polsce Instytutu Głuchoniemych*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2018, t. 27, nr 3, s. 185.

pijarów³¹⁴. Część konwiktów i szkół zakonnych zamknięto, kilka zdegradowano, inne przeniesiono już jako placówki rządowe³¹⁵. W okresie międzypowstaniowym struktura wyznaniowa młodzieży szkolnej Królestwa była stosunkowo jednolita - 72,6% uczących się było katolikami³¹⁶. W 1839/40 roku 779 z 957 szkół elementarnych miało charakter katolicki³¹⁷. Ruchy rewolucyjne w 1846 roku zmobilizowały rząd carski do zwiększenia nadzoru nad duchowieństwem³¹⁸. W lutym 1853 roku car zdecydował, że nie będzie można prowadzić szkół i pensji bez upoważnienia władzy szkolnej³¹⁹.

Na terenach zaboru pruskiego po 1815 roku likwidowano zakony³²⁰, a prowadzone przez nie szkoły zamykano pod pretekstem zwalczania zacofania. Wznowienie działalności oświatowej przez instytuty życia konsekrowanego było możliwe po wstąpieniu na tron Fryderyka Wilhelma IV w 1840 roku. Urszulanki otworzyły w Poznaniu szkołę dla dziewcząt w październiku 1857 roku. Siostry Sacré Coeur uruchomiły swój zakład miesiąc później³²¹. W pierwszym roku szkolnym u urszulanek uczyło się 88 panien, z których 50 mieszkało w internacie. Po trzech latach liczba uczennic wzrosła do 350. Szkoła sióstr Sacré Coeur była bardziej elitarna i mniej liczna. W 1858 roku liczyła 10 pensjonariuszek, a w 1868 roku – 60. Placówka ta uważana była za przeznaczoną dla dziewcząt z rodzin arystokratycznych, natomiast szkoła urszulanek przyjmowała uczennice z domów średniozamożnych i inteligenckich. Przy obu jednostkach działały nieodpłatne szkoły elementarne dla biednych³²². Doniosłą rolę w nauczaniu pełniła historia powszechna, w ramach której przerabiano przede wszystkim dzieje Polski. Przedmiot ten stanowił element wychowania patriotycznego³²³. W 1870 roku jeszcze zaostrożono ograniczenia³²⁴. Dwa lata później w związku z wprowadzeniem ustawy „antyjezuickiej” zamknięto szkołę

³¹⁴ K. Poznański, *Przebudowa struktury szkolnictwa w Królestwie Polskim w latach trzydziestych XIX stulecia* [w:] *Szlakami przeszłości i czasów współczesnych*, K. Puchowski, J. Żerko (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1996, s. 248–250.

³¹⁵ Zob. *Ibid.*, s. 52.

³¹⁶ R. Gerber, *Szkolnictwo Królestwa Polskiego w okresie międzypowstaniowym*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, 1960, t. 3, s. 45.

³¹⁷ *Ibid.*, s. 126.

³¹⁸ W. Jemielity, *Z dziejów Kościoła w Królestwie Polskim w XIX wieku*, *op. cit.*, s. 268.

³¹⁹ W. Jemielity, *Duchowieństwo katolickie w szkolnictwie elementarnym Królestwa Polskiego*, *op. cit.*, s. 62.

³²⁰ Zob. Z. Włodarczyk, *Losy zakonników i zakonnic z klasztorów skasowanych w Wielkim Księstwie Poznańskim (do 1841 r.)*, „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2022, nr 8.

³²¹ A. Maziarz, *Szkolnictwo poznańskich wspólnot zakonnych w XIX wieku* [w:] *Świat dziecka*, J. Kita, M. Korybut-Marciniak (red.), seria „Życie prywatne Polaków w XIX wieku”, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź - Olsztyn 2016, t. V, s. 240.

³²² *Ibid.*, s. 242–244.

³²³ *Ibid.*, s. 249.

³²⁴ W. Jemielity, *Z dziejów Kościoła w Królestwie Polskim w XIX wieku*, *op. cit.*, s. 271.

siostr Sacré Coeur. W 1875 roku przez ustawę antyzakonną swoją działalność zakończyły placówki urszulanek³²⁵. Wydalone z Poznania urszulanki osiedliły się w Krakowie i tam założyły szkołę z pensjonatem³²⁶. Siostry Sacré Coeur przeniosły się do Pragi³²⁷.

Jeszcze inaczej przedstawiała się sytuacja w zaborze austriackim. W 1820 roku do Galicji przybyli wydaleni z Rosji jezuici³²⁸. Zakon, przywrócony sześć lat wcześniej przez papieża Piusa VII³²⁹, od razu rozpoczął działalność edukacyjną. W Tarnopolu powstało gimnazjum (1820), a następnie konwikt szlachecki (1821) oraz studium filozofii (1823). W 1838 roku jezuici przejęli gimnazjum w Nowym Sączu, a w 1839 rozpoczęli we Lwowie budowę budynku pod konwikt³³⁰. Choć oficjalnym językiem wykładowym był niemiecki, to niektórym nauczycielom udawało się wdrażać język polski do wybranych aktywności szkolnych. Według Jana Charytańskiego nie był to jednak przejaw patriotyzmu jezuitów galicyjskich, a skutek jednej z reguł Towarzystwa nakazującej uczenia języka zamieszkiwanego kraju³³¹. Jezuici prowadzili swoje placówki w Galicji do 1848 roku, w którym cesarz austriacki zdelegalizował ich zakon. Po uchyleniu kasacji w 1852 roku pozwolono im jednak tylko na prowadzenie prywatnego konwiktu w Tarnopolu w latach 1856-1886³³². Od 1886 roku zarządzali Zakładem Naukowo-Wychowawczym w Bąkovicach pod Chyrowem³³³. W 1873 roku utworzono z inicjatywy pijara Adama Słotwińskiego konwikt w Krakowie. Zakład od początku zmagał się z licznymi trudnościami – od organizacyjnych (brak zatwierdzenia przez Radę Szkolną Krajową), przez finansowe, po wizerunkowe (m.in. śmiertelny wypadek konwiktor). Pomimo problemów miejsce

³²⁵ A. Maziarz, *Szkolnictwo poznańskich wspólnot zakonnych w XIX wieku*, op. cit., s. 252.

³²⁶ A. Rogozińska, *Edukacja w szkołach urszulanek na ziemiach polskich w XIX i XX wieku* [w:] *Edukacja w szkołach urszulańskich (XVII-XX wiek)*, U. Borkowska (red.), Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2012, s. 47.

³²⁷ S. Truchim, *Historia szkolnictwa i oświaty polskiej w Wielkim Księstwie Poznańskim 1815-1915*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź 1968, t.II, s. 102.

³²⁸ A. Gąsior, *Losy jezuitów na terenie diecezji tarnowskiej po ich wygnaniu z Rosji w 1820 roku* [w:] *Kasata Towarzystwa Jezusowego – 1773 rok. Zagadnienia wybrane*, A. Gąsior, J. Królikowski (red.), Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, Kraków 2020, s. 163.

³²⁹ J. Niemiec, *Z dziejów szkolnictwa jezuickiego na ziemiach Rzeczypospolitej w latach 1564-1886*, op. cit., s. 281.

³³⁰ B. Topij-Stempińska, *Uczniowie jezuickich instytucji edukacyjnych w Galicji w XIX wieku. Portret zbiorowy*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2019, s. 63, 81, 85, 95, 104.

³³¹ J. Charytański, *Życie narodowe w galicyjskiej szkole pierwszej połowy XIX w.*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 1966, t. 4, nr 2, s. 119.

³³² B. Topij-Stempińska, A. Bieś, *Rodzinne tradycje edukacji młodzieży ziemiańskiej w szkołach jezuickich w Galicji w XIX wieku* [w:] *W poszukiwaniu prawdy. Prace dedykowane profesorowi Stanisławowi Głazowi SJ z okazji 70-lecia urodzin i 50-lecia życia zakonnego*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2021, s. 489–490.

³³³ A. Królikowska, *Chyrowski Zakład Naukowo-Wychowawczy w Sprawozdaniach*, „*Studia Paedagogica Ignatiana*” 2016, t. 19, nr 2, s. 106.

cieszyło się uznaniem części społeczeństwa. Wśród wychowanków znajdowali się chociażby syn i bratankowie Jana Matejki. Ostatecznie placówka została zamknięta w latach 1892/1893³³⁴.

Po stłumieniu powstania w 1864 roku w Królestwie Polskim ograniczono duchowieństwu katolickiemu możliwość działania³³⁵. Odebrano parafiom szkoły elementarne, a kontrolę nad nimi dano nowym jednostkom podziału administracyjnego – gminom. Jedenaście lat później szkoły katolickie przemianowano na wiejskie, gminne i miejskie, a proboszczów pozbawiono urzędu opiekuna szkoły. Całe szkolnictwo upaństwowiono i zakazano edukacji niepublicznej³³⁶. Z obawy przed wykorzystywaniem działalności dydaktyczno-wychowawczej do celów narodowych, w ostatnim czterdziestoleciu XIX wieku nie pozwalano duchowieństwu na aktywność inną niż duszpasterska. Nie zezwalano także świeckim na pracę pedagogiczną pod patronatem Kościoła. Na Kresach kasowano parafie i zakony oraz zamykano prowadzone przez duchowieństwo placówki edukacyjne³³⁷.

W ostatnim dwudziestoleciu XIX wieku i na początku XX wieku w Królestwie Polskim powstało wiele sal zajęciowych, w których uczono dzieci podstawowych umiejętności rzemieślniczych. Często łączono to z tajnym nauczaniem polskiej historii i kultury. Przykład może stanowić nielegalna szkoła rzemiosł założona przez ks. Franciszka Abramowicza, w której uczono tkactwa oraz języka polskiego. Duży wkład w kształcenie zawodowe miały zakony żeńskie. Zgromadzenia honorackie prowadziły szwalnie i pracownie krawieckie, gdzie przygotowywano dziewczęta do pracy. Małe Siostry od Niepokalanego Serca Maryi prowadziły żeńskie przytułki i internaty w Warszawie i Łodzi. Podopieczne uczonego prowadzenia domu oraz czytania, pisania, historii ojczystej i katechizmu³³⁸. Duże dokonania w organizacji szkolnictwa dla dziewcząt miała Cecylia Plater-Zyberkówna należąca do Zgromadzenia Sióstr Posłanniczek Maryi od Najświętszego Serca Jezusa. W 1883 r. założyła w Warszawie zakład rękodzielniczy dla dziewcząt, gdzie prowadzono także tajne komplety z języka i literatury polskiej. W 1891 roku otworzyła

³³⁴ M. Ausz, *Odbudowa Polskiej Prowincji Pijarów: działalność wychowawczo-edukacyjna zakonu w latach 1873-1918*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013, s. 136–154.

³³⁵ W. Jemielity, *Z dziejów Kościoła w Królestwie Polskim w XIX wieku*, op. cit., s. 270.

³³⁶ W. Jemielity, *Duchowieństwo katolickie w szkolnictwie elementarnym Królestwa Polskiego*, op. cit., s. 62, 67.

³³⁷ A. Bołdyrew, M. Krakowiak, *Obszary działalności edukacyjnej i opiekuńczej Kościoła Katolickiego wobec dzieci i młodzieży w Królestwie Polskim i na Kresach zaboru rosyjskiego na początku XX w.*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 2019, t. 20, nr 1, s. 25.

³³⁸ Ibid., s. 37–39.

Szkołę Gospodarczą dla Kobiet w Chyliczkach pod Piasecznem. Była to nie tylko szkoła zawodowa, ale również miejsce wychowania obywatelskiego³³⁹.

Wiek XX otwierają dramatyczne wydarzenia w zaborze pruskim – strajk uczniów Katolickiej Szkoły Ludowej we Wrześni (1901-1902). Zarówno dzieci domagające się prawa do nauki religii w języku polskim, jak i broniący ich rodzice zostali surowo ukarani (chłosta dla małoletnich, więzienie dla opiekunów). Niewzruszone władze kontynuowały akcję wynaradawiania i agresywną germanizację, co w 1906/1907 roku doprowadziło do powszechnego strajku szkolnego w prowincji poznańskiej, na Pomorzu i Śląsku³⁴⁰. Jednocześnie w Królestwie Polskim trwała rewolucja (1905-1907)³⁴¹. W wyniku zrywu po 1905 roku pozwolono zakładać szkoły prywatne z polskim językiem nauczania³⁴². Szkolnictwo prywatne charakteryzowało zróżnicowanie, a jego wadą była dostępność przeważnie dla dzieci zamożniejszych³⁴³. Działały też jednak placówki szerzej dostępne. Z inicjatywy Cecylii Plater-Zyberkówny powołano w ramach Katolickiego Związku Polek szkołę dla ochroniarek, będącą *de facto* zakonspirowanym seminarium nauczycielskim. W 1907 r. uruchomione zostały Wyższe Kursy Naukowo-Pedagogiczne, zwane również Wyższą Szkołą dla Kobiet³⁴⁴. W 1915 roku powstała w Łodzi szkoła dla dzieci głuchych wyznania rzymsko-katolickiego. Uczęszczało do niej 24 uczniów w wieku od 7 do 16 lat³⁴⁵.

Tymczasem w Galicji dalej rozwijało się szkolnictwo zakonne. W latach 1903-1917 ponownie funkcjonował krakowski konwikt pijarów. W 1910 roku Zakon Szkół Pobożnych otworzył w Krakowie szkołę elementarną (ludową) oraz otrzymał pozwolenie na używanie nazwy „Prywatne Gimnazjum Realne im. X. Stanisława Konarskiego” dla założonej rok wcześniej szkoły średniej³⁴⁶. Działalność kontynuował Zakład Naukowo-Wychowawczy

³³⁹ T. Gumuła, *Działalność oświatowo-wychowawcza Cecylii Plater-Zyberkówny (1853-1920)*, „Kieleckie Studia Pedagogiczne i Psychologiczne”, 1996, t. 11, s. 167.

³⁴⁰ S. Sierpowski, *Stan wiedzy i ewolucja poglądów na temat strajku szkolnego we Wrześni z 1901 roku* [w:] *Strajk dzieci wrześnińskich z perspektywy wieku*, S. Sierpowski (red.), Urząd Miasta i Gminy Września, Poznań-Września 2001, s. 11–15; S. Truchim, *Historia szkolnictwa i oświaty polskiej w Wielkim Księstwie Poznańskim 1815-1915*, *op. cit.*, t.II, s. 71–73.

³⁴¹ Zob. P. Samuś, *Rola socjalistów w edukacji politycznej społeczeństwa Królestwa Polskiego w latach rewolucji 1905-1907*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2005, t. IV, nr 2 (8), s. 127–130.

³⁴² W. Jemielity, *Duchowieństwo katolickie w szkolnictwie elementarnym Królestwa Polskiego*, *op. cit.*, s. 68.

³⁴³ A. Suplicka, *Wpływ strajku szkolnego na rozwój szkolnictwa prywatnego* [w:] *Szkolnictwo, opieka i wychowanie w Królestwie Polskim od jego ustanowienia do odzyskania przez Polskę niepodległości 1815–1918*, H. Markiewiczowa, I. Czarnecka (red.), Wydawnictwo APS, Warszawa 2016, s. 56.

³⁴⁴ T. Gumuła, *Działalność oświatowo-wychowawcza Cecylii Plater-Zyberkówny (1853-1920)*, *op. cit.*, s. 168.

³⁴⁵ J. Kulbaka, *Tradycje kształcenia specjalnego w Królestwie Polskim* [w:] *Szkolnictwo, opieka i wychowanie w Królestwie Polskim od jego ustanowienia do odzyskania przez Polskę niepodległości 1815–1918*, H. Markiewiczowa, I. Czarnecka (red.), Wydawnictwo APS, Warszawa 2016, s. 203–204.

³⁴⁶ M. Ausz, *Odbudowa Polskiej Prowincji Pijarów: działalność wychowawczo-edukacyjna zakonu w latach 1873-1918*, *op. cit.*, s. 136, 173, 179.

oo. Jezuitów w Chyrowie. Żeńskie klasztory także były aktywne. Urszulanki założyły w 1904 roku w Tarnowie liceum dla dziewcząt, a w 1911 roku uruchomiły obok gimnazjum realne. Zorganizowały także placówki edukacyjne w Stanisławowie w 1908 roku oraz we Lwowie w 1910 roku³⁴⁷. W dobie autonomii galicyjskiej mocno zaangażowane w pracę pedagogiczną były żeńskie zgromadzenia franciszkańskie. Przykładowo, siostry klaryski założyły w 1903 roku seminarium nauczycielskie w Starym Sączu, a józefitki otworzyły w 1908 roku prywatne liceum dla kobiet w Tarnopolu³⁴⁸. Wiele szkół katolickich założonych pod koniec XIX i w początkach XX wieku przetrwało I wojnę światową.

Po odzyskaniu niepodległości Polska stanęła przed trudnym zadaniem reorganizacji i ujednoczenia systemu oświaty. Jedną z kwestii wymagających uregulowania była relacja edukacji i religii. Artykuł 114 konstytucji marcowej z 1921 roku przyznawał wyznaniu rzymskokatolickiemu nadrzędną pozycję. Artykuł 120 czynił naukę religii obowiązkową dla wszystkich uczniów poniżej 18 roku życia w szkołach w całości lub części utrzymywanych przez państwo, zwierzchnikom kościelnym zaś przyznawał prawo nadzoru. Postanowienia te zostały powtórzone w konkordacie podpisanym w 1925 roku³⁴⁹. Ustalenia konkordatowe uszczegóławiały zarządzenia wykonawcze, których do 1939 roku wydano piętnaście³⁵⁰. Najważniejszym było rozporządzenie Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 9 grudnia 1926 r. o nauce szkolnej religii katolickiej, nazywane od nazwiska ówczesnego szefa resortu „okólnikiem Bartła”. Zawierało między innymi nakaz praktyk religijnych dzieci i młodzieży szkolnej, a czuwanie nad realizacją tego obowiązku powierzało nie tylko księżom prefektom, ale także dyrekcji i nauczycielom³⁵¹. W marcu 1936 roku kolejny minister WRiOP Wojciech Świątosławski polecił kadrze pedagogicznej szkół powszechnych oraz gimnazjów zapoznać się z programem nauki religii rzymskokatolickiej i pamiętać o korelacji z nią przy realizowaniu swoich przedmiotów³⁵². Nie zadowalało to jednak Kościoła katolickiego, który całe

³⁴⁷ A. Rogozińska, *Edukacja w szkołach urszulanek na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, op. cit.

³⁴⁸ O. Jackiw, *Działalność edukacyjna żeńskich zgromadzeń franciszkańskich na terenie Galicji w drugiej poł. XIX i na pocz. XX w.*, „Wchodni Rocznik Humanistyczny” 2020, nr 4, s. 196.

³⁴⁹ D. Krześniak-Firlej, *Nauczanie religii rzymskokatolickiej w prawodawstwie państwowym i kościelnym Drugiej Rzeczypospolitej*, „Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne” 2003, nr 14, s. 255–262.

³⁵⁰ J. Szczepaniak, *Konflikt pomiędzy państwem a Kościołem dotyczący rozporządzeń wykonawczych do konkordatu z 1925 roku w sprawach nauczania religii w szkołach*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2006, nr 3, s. 70.

³⁵¹ Ibid., s. 73–74.

³⁵² P. Jaworski, *Korelacja nauczania religii z innymi przedmiotami szkolnymi na łamach „Miesięcznika Katechetycznego i Wychowawczego”*, „Kultura – Przemiany – Edukacja”, 2021, t. IX, s. 18.

dwudziestolecie dążył do urzeczywistnienia maksymalistycznego postulatu w postaci publicznej szkoły wyznaniowej³⁵³. Jak opisuje Paweł Bała: „Typowym poglądem dla znakomitej większości kleru katolickiego i prawicowych partii politycznych, ze Związkiem Ludowo-Narodowym/Stronnictwem Narodowym na czele, był pogląd wyrażony przez ks. A. Zimniaka, który dowodził, że szkoła wyznaniowa jest jedynym sprawiedliwym rozwiązaniem zagadnienia szkolnego, nie tylko ze względów religijnych, ale także narodowych”³⁵⁴. Kościół odrzucał szkoły świeckie nie nauczające religii jako propagujące ateizm i niemoralność, a ledwie tolerował szkoły symultanne (międzywyznaniowe), typowe dla szkolnictwa publicznego w międzywojniu³⁵⁵. Choć instytucji kościelnej nie udało się zrealizować projektu powszechnej szkoły wyznaniowej, a opinie na temat roli religii w oświacie były w środowiskach katolickich zróżnicowane, to należy zgodzić się z Aldoną Zakrzewską, że wychowanie religijne było znaczącym elementem formacji moralnej uczniów w Drugiej Rzeczypospolitej³⁵⁶. Trzeba też zaznaczyć, że w okresie tym miał miejsce istotny rozwój katolickiej myśli pedagogicznej³⁵⁷.

Szkoły wyznaniowe działały w okresie międzywojennym w sektorze niepublicznym. Zdaje się, że stan liczbowy szkół odpowiadał strukturze wyznaniowej kraju³⁵⁸ - przeważały placówki katolickie. Szczególną rolę odegrały żeńskie zgromadzenia zakonne, które prowadziły nauczanie na wszystkich poziomach oraz działalność opiekuńczą. W 1932 roku siostry kierowały 34 gimnazjami z 5800 uczennicami. Najwięcej szkół miały urszulanki, nazaretanki i niepokalanki³⁵⁹. W roku szkolnym 1935/1936 wspólnoty żeńskie utrzymywały

³⁵³ Zob. P. Beczek, „*Ateneum Kapłańskie*” (1925-1939) jako forum obrony katolickiego charakteru szkoły w *Drugiej Rzeczypospolitej*, „*Studia Gdańskie*”, 2014, t. XXXV, s. 169–170.

³⁵⁴ P. Bała, *Oświata w państwie autorytarnym. Spór o charakter szkoły w II Rzeczypospolitej Polskiej*, „*Acta Universitatis Wratislaviensis*” 2011, t. Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi XXXIII, nr 3365, s. 289.

³⁵⁵ J. Macała, *Z dyskusji o szkole katolickiej w II RP*, „*Polityka i Społeczeństwo*” 2006, nr 3, s. 67.

³⁵⁶ A.M. Zakrzewska, *Wychowanie katolickie w praktyce edukacyjnej II Rzeczypospolitej* [w:] *Szkoła polska od średniowiecza do XX wieku między tradycją a innowacją*, I. Szybiak, A. Fijałkowski, J. Kamińska (red.), Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2010, s. 405.

³⁵⁷ Zob. J. Kostkiewicz, *Kierunki i koncepcje pedagogiki katolickiej w Polsce 1918-1939*, Impuls, Kraków 2013.

³⁵⁸ Zob. T. Stegner, *Wyznania - państwo - naród w II Rzeczypospolitej*, „*Prace Historyczne*” 2020, t. 147, nr 4, s. 781.

³⁵⁹ W.W. Żurek, *Szkolnictwo zakonne w okresie międzywojennym na tle prądów epoki* [w:] *Katolicka a liberalna myśl wychowawcza w Polsce w latach 1918-1939*, E. Walewander (red.), Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 2000, s. 353.

41 internatów dla dziewcząt³⁶⁰. W 1937 roku odpowiadały za funkcjonowanie 46 gimnazjów z 8013 uczniami³⁶¹. W międzywojniu w działalność oświatową włączyły się także zgromadzenia bezhabitowe założone przez Honorata Koźmińskiego, które działały jako stowarzyszenia i towarzystwa świeckie³⁶². „Skrytki” pracowały w około 12 szkołach powszechnych, 21 szkołach zawodowych, 10 szkołach ogólnokształcących i gimnazjach, 10 kursach zawodowych oraz 150 warsztatach i pracowniach z nauką zawodu oraz 52 internatach³⁶³. Zakony męskie raczej nie angażowały się w szkolnictwo elementarne³⁶⁴. Włączały się bardziej w szkolnictwo średnie – w 1937 roku prowadziły ogółem 13 gimnazjów publicznych z 3323 podopiecznymi oraz 35 szkół dla własnego użytku, skupiających 4574 uczniów³⁶⁵. Najbardziej aktywni byli salezjanie, którzy w latach 1918-1939 prowadzili 8 szkół zawodowych, tyle samo gimnazjów, 5 Małych Seminariów Duchownych i 16 internatów³⁶⁶. Przed wybuchem II wojny światowej klasztory zarządzały łącznie 390 szkołami katolickimi³⁶⁷.

Nie można nie wspomnieć o osiągnięciach tyflopedagogicznych niewidomej zakonnicy Elżbiety Róży Czackiej. Założone przez nią jeszcze przed wielką wojną Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi (1911) stanowiło podwalinę pod rozwinięty w międzywojniu, a funkcjonujący do dziś katolicki ośrodek dla osób z dysfunkcją wzroku w Laskach pod Warszawą. W 1918 roku Czacka założyła Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża, którego celem była pomoc niewidzącym³⁶⁸. Wtedy też rozpoczęła się jej wieloletnia współpraca z księdzem Władysławem Kornilowiczem³⁶⁹.

³⁶⁰ T. Gumuła, *Prywatne szkoły żeńskie w systemie oświatowym II Rzeczypospolitej - stan badań, postulaty badawcze* [w:] *Funkcja prywatnych szkół średnich w II Rzeczypospolitej 1918-1939*, E. J. Kryńska (red.), Trans Humana, Białystok 2004, s. 99.

³⁶¹ T. Gumuła, S. Majewski, *Prywatne szkolnictwo średnie ogólnokształcące w Drugiej Rzeczypospolitej - organizacja i zasięg społecznego oddziaływania*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, 1994, t. 36, s. 142.

³⁶² Zob. A. Mirek, *Wychowanie integralne w pracy oświatowo-wychowawczej bezhabitowych wspólnot zakonnych na przykładzie Zgromadzenia Córek Maryi Niepokalanej* [w:] *Wychowanie integralne w edukacji katolickiej. Idee - twórcy - instytucje*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2014, s. 162–164.

³⁶³ *Ibid.*, s. 167.

³⁶⁴ Zob. W.W. Żurek, *Szkolnictwo zakonne w okresie międzywojennym na tle prądów epoki*, *op. cit.*, s. 349.

³⁶⁵ T. Gumuła, S. Majewski, *Prywatne szkolnictwo średnie ogólnokształcące w Drugiej Rzeczypospolitej - organizacja i zasięg społecznego oddziaływania*, *op. cit.*, s. 142.

³⁶⁶ J. Niewęglowski, *Oświata i wychowanie w II Rzeczypospolitej. Próby przeniesienia charyzmatu salezjańskiego na ziemię polskie*, „Seminare” 2018, t. 39, nr 2, s. 128.

³⁶⁷ A.M. Zakrzewska, *Edukacja religijna dzieci i młodzieży szkolnej okresu międzywojennego źródłem humanizacji życia społecznego*, „Paedagogia Christiana” 2012, t. 2, nr 30, s. 54.

³⁶⁸ E. Przybył-Sadowska, *Początki Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża w Laskach w świetle materiałów archiwalnych*, „Studia Religiologica” 2014, t. 47, nr 3, s. 179 i dalej.

³⁶⁹ R. Łętocha, *Laski jako przykład formacji katolickiej lat II Rzeczypospolitej*, „Studia Religiologica” 2001, t. MCCLIII, nr 34, s. 134.

W 1922 roku rozpoczęli budowę *Dziela*³⁷⁰ na podarowanych gruntach na skraju Puszczy Kampinoskiej. Powstał szereg budynków mieszkalnych, edukacyjnych i gospodarczych, gdzie współdziałały siostry zakonne, świeccy i osoby niewidome³⁷¹. Placówka wyróżniała się organizacją różnych form aktywności, opieki i nauki dla dzieci, młodzieży i dorosłych z niepełnosprawnością wzrokową³⁷². Do zasług matki Elżbiety należy między innymi dostosowanie alfabetu brajlowskiego do języka polskiego z uwzględnieniem jego specyfiki i opracowanie systemu skrótów, a także dostrzeżenie potrzeby wczesnego wspomagania rozwoju niewidzących dzieci³⁷³. Jej wysiłki na rzecz niepełnosprawnych doceniała Maria Grzegorzewska³⁷⁴.

Po II wojnie światowej sytuacja w kraju nad Wisłą nie sprzyjała szkolnictwu katolickiemu. Polska stała się państwem socjalistycznym zależnym od Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Wynikająca z założeń socjalizmu polityka wyznaniowa znacząco utrudniała funkcjonowanie kościołów i wspólnot konfesyjnych. Komunistyczne władze dążyły do ateizacji społeczeństwa i laicyzacji sfery publicznej nie przebijając w środkach³⁷⁵. Destrukcyjną rolę odegrały placówki edukacyjne rozpoczęto od zakonnych i biskupich szkół średnich. Wymierzone w nie dyrektywy dotyczyły też szkoły powszechne, zawodowe i przedszkola³⁷⁶. Podczas zjazdu PZPR w grudniu 1948 roku podjęto ostateczną decyzję o likwidacji szkół katolickich³⁷⁷. Skutkowało to rozwiązaniem większości katolickich szkół podstawowych. Rozpoczęto także sukcesywne eliminowanie szkół średnich i zawodowych³⁷⁸. Za rządów Władysława Gomułki proces zeświecczenia

³⁷⁰ Etymologię określenia omawia szerzej Elżbieta Przybył-Sadowska. Zob. też, *Triuno. Instytucje we wspólnocie Lasek 1911-1961*, Wydawnictwo Libron, Kraków 2015, s. 9–12.

³⁷¹ K. Zwoliński, *Dzieje Lasek do 1945 roku*, „Mazowieckie Studia Humanistyczne” 1998, t. 4, nr 2, s. 180–181.

³⁷² E. Chomentowska, A. Grzybowski, *Błogosławiona Elżbieta Róża Czacka (1876-1961) – niewidoma Matka niewidomych*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”, 2022, s. 110; J. Kulbaka, *Szkolnictwo i kształcenie specjalne w Polsce. W perspektywie setnej rocznicy odzyskania niepodległości*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 2018, t. 250, nr 4, s. 93–94.

³⁷³ J. Kuczyńska-Kwapis, M. Dycht, *Myśl i praktyka tyflopadaagogiczna matki Elżbiety - Róży Czackiej*, „Forum Pedagogiczne” 2019, t. 9, nr 1, s. 81–82.

³⁷⁴ Zob. T. Fetzki, *Dziela nas zaledwie poglądy; rzecz o współpracy Marii Grzegorzewskiej i Elżbiety Róży Czackiej*, „Biografistyka Pedagogiczna” 2022, t. 7, nr 2.

³⁷⁵ J. Krajczyński, *Wybrane problemy Kościoła katolickiego w PRL w zakresie realizacji własnej misji*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Iuridica” 2017, nr nr 80 W nurcie zagadnień prawa kanonicznego i wyznaniowego. Cz. 1, s. 66 i dalej.

³⁷⁶ W.J. Chmielewski, *Likwidowanie szkolnictwa katolickiego w drugiej połowie lat czterdziestych XX wieku*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2019, s. 30.

³⁷⁷ J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce (1944-1989)*, Wydawnictwo Neriton, Instytut Historii PAN, Warszawa 2003, s. 95–96.

³⁷⁸ A. Mezglewski, *Szkolnictwo wyznaniowe w Polsce w latach 1944-1980. Studium historyczno-prawne*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004, s. 202–204.

oświaty wszedł w kolejny etap. W 1958 roku I sekretarz KC PZPR mówił: „zgodnie z socjalistyczną istotą naszego ustroju społecznego i zgodnie z duchem wieku, w którym żyjemy, szkoła nasza posiada charakter świecki, a nie wyznaniowy”³⁷⁹. Konsekwentnie, Ministerstwo Oświaty wydało zarządzenie uderzające w prawa wyznaniowych placówek oświatowych. Skutkiem narzuconej przez reformę świeckości szkoły były dekrucyfikacja i eliminacja lekcji religii w szkołach państwowych oraz kasacja kolejnych szkół katolickich³⁸⁰. Latem 1962 roku zlikwidowano większość niższych seminariów (zostało 9 z 38). Zamknięto także liczne instytucje zakonne – 10 szkół średnich, 35 domów dziecka, 37 burs i 322 przedszkola³⁸¹. Część funkcjonujących jeszcze placówek próbowała przetrwać dostosowując się do wymagań władz. Przypadki utrzymania katolickich instytucji edukacyjnych były jednak niezwykle rzadkie³⁸². Sytuacja szkolnictwa katolickiego w Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej nie zmieniła się nawet po wyborze Karola Wojtyły na papieża w 1978 roku³⁸³. Wznowienie działalności szkół wyznaniowych w Polsce było możliwe dopiero po transformacji systemowej rozpoczętej w 1989 roku.

2.2. Rozwój szkół katolickich po 1989 roku

Polskie szkolnictwo pod koniec lat osiemdziesiątych XX wieku znajdowało się w kryzysie. Ponad połowa osób kończących szkołę podstawową nie kontynuowała nauki, a na studia wyższe aplikowało jedynie 10% absolwentów szkół średnich. Dodatkowo, 120 000 nauczycieli nie posiadało należytych kwalifikacji pedagogicznych³⁸⁴. Potrzeba było pilnie zmian. Rozpad bloku komunistycznego oraz przemiany społeczno-ustrojowe w Polsce po 1989 roku umożliwiły demonopolizację i demokratyzację oświaty. W konsekwencji doszło do odrodzenia szkolnictwa niepaństwowego, w tym wyznaniowego. W roku szkolnym 1990/1991 działało już 190 niepaństwowych szkół podstawowych

³⁷⁹ J. Wiśniewska, „*Szkoła należy do państwa, a nie do Kościoła*”: między polityką wyznaniową a oświatową Władysława Gomułki [w:] *Edukacja w PRL*, M. Wiśniewska (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2016, s. 225.

³⁸⁰ L. Szuba, *Polityka oświatowa państwa polskiego w latach 1955-1970*, Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit” oraz Jagielloński Instytut Wydawniczy, Toruń 2021, s. 111.

³⁸¹ A. Dudek, *Państwo i kościół w Polsce: 1945-1970*, PiT, Kraków 1995, s. 153.

³⁸² J. Gulczyńska, *Przemiany w szkolnictwie średnim ogólnokształcącym w latach 1944-1989*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2013, s. 227–228.

³⁸³ R. Małachowski, *Średnie szkolnictwo katolickie w Polsce i wybranych państwach europejskich (lata 1945 - 2000)*, *op. cit.*, s. 62.

³⁸⁴ S. Majewski, *Przemiany oświaty i wychowania w Polsce w latach 1989-1995*, „*Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne*” 1996, nr 11, s. 190.

i 173 licea³⁸⁵. Kluczowe dla tego procesu było anulowanie obowiązującego w latach 80. I ściśle egzekwowanego dokumentu *Główne kierunki i zadania w pracy wychowawczej szkół*. W związku z tym zachęcano do tworzenia własnych programów wychowawczych. Jak opisuje Stanisław Majewski, zauważalne były dwie dominujące postawy. Pierwszą cechowała pasywność i oczekiwanie. Druga – wręcz odwrotna – objawiała się manifestowaniem, również przez czynnych członków byłej PZPR, zbliżenia do Kościoła, propagowania wychowania religijnego³⁸⁶. Wynikało to prawdopodobnie z tego, że w homogenicznym pod względem wyznania społeczeństwie polskim Kościół rzymskokatolicki był ważną instytucją, stanowiącą *sui generis* podwalinę w utrzymaniu podmiotowości narodu i kanał wyrazu potrzeb i nastrojów obywateli. Zmiany rozpoczęte w 1989 umożliwiały redefinicję relacji państwo-Kościół³⁸⁷. Pod koniec 1989 roku poparcie dla Kościoła wynosiło prawie 90%, a osób wyrażających negatywny stosunek do jego działalności było tylko kilka procent. W kolejnych latach akceptacja aktywności społecznej Kościoła malała, w pierwszej połowie 1994 roku wynosząc nieco ponad 50%³⁸⁸.

W 1989 roku działało w kraju 12 szkół katolickich kierowanych przez zakony żeńskie. Większość stanowiły licea, wszystkie posiadały internaty. Do listy tej należy doliczyć 2 szkoły prowadzone przez diecezje i 10 należących do zakonów męskich. Były to głównie niższe seminaria duchowne na podbudowie liceum. Łączna liczba szkół katolickich pod koniec ery PRL-u wynosiła 24, a 14 wyłączając niższe seminaria duchowne³⁸⁹. Stanisław Majewski pisze, że w latach 1992/1993 organizacje wyznaniowe prowadziły 32 szkoły, a w roku następnym liczba ta miała wzrosnąć do 38³⁹⁰. Nie zgadza się to z wyliczeniami A. Maja, według którego w 1993 roku funkcjonowało 78 szkół katolickich – 18 podstawowych, 6 zawodowych oraz 54 licea i szkoły policealne³⁹¹. W 1998 roku działało już 178 szkół katolickich, w tym 109 liceów ogólnokształcących, 45 szkół podstawowych i 24 szkoły zawodowe. Internaty znajdowały się przy

³⁸⁵ E. Skoczko, *Szkoły społeczne w systemie edukacji w Polsce*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSB w Krakowie. Prace Socjologiczne” 1994, nr 162, s. 49.

³⁸⁶ S. Majewski, *Tendencje zmian w systemie zarządzania oświatą w Polsce doby transformacji ustrojowej (1989-2004)*, „Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne” 2005, nr 15, s. 130.

³⁸⁷ R. Głajcar, *Polski Kościół w dobie transformacji systemowej*, „Roczniki Administracji i Prawa”, 2012, t. XII, s. 76.

³⁸⁸ *Ibid.*, s. 82.

³⁸⁹ A. Maj, *Szkolnictwo katolickie w III RP (1989-2001). Status i rozwój w okresie przemian oświatowych*, *op. cit.*, s. 172–175.

³⁹⁰ S. Majewski, *Przemiany oświaty i wychowania w Polsce w latach 1989-1995*, *op. cit.*, s. 202.

³⁹¹ A. Maj, *Szkolnictwo katolickie w III RP (1989-2001). Status i rozwój w okresie przemian oświatowych*, *op. cit.*, s. 177.

29 placówkach. Zakony prowadziły 65 szkół, stowarzyszenia i osoby fizyczne – 61, a diecezje i parafie – 29. Spośród instytutów życia konsekrowanego wyróżniali się salezjanie, zarządzając 31 szkołami, a spośród stowarzyszeń – Stowarzyszenie Przyjaciół Szkół Katolickich z 11 placówkami i Stowarzyszenie Rodzin Katolickich z 9 szkołami³⁹².

Struktury kościelne nie pozostały obojętne na dynamiczny wzrost liczby katolickich placówek oświatowych. W 1994 roku Konferencja Episkopatu Polski utworzyła Radę Szkół Katolickich mającą zrzeszać te instytucje edukacyjne. W skład organu wchodzi dyrektorzy szkół, którzy wybierają zarząd. Przewodniczącemu zarządu wyznacza zaś KEP. Celem Rady jest wspieranie szkolnictwa katolickiego oraz jego integracji. Nacisk kładzie się na rozwój duchowości i kompetencji kadry nauczycielskiej oraz udoskonalanie programów wychowawczo-dydaktycznych poszczególnych jednostek szkolnych. Zadania te realizowane są poprzez organizację ogólnopolskich spotkań – raz w roku na Jasnej Górze odbywa się Forum Szkół Katolickich dla nauczycieli oraz Forum Młodzieży Szkół Katolickich dla uczniów. Oba wydarzenia gromadzą ponad tysiąc uczestników. Regularnie powstają materiały konferencyjne o charakterze formacyjnym i edukacyjnym³⁹³. Rada oferuje też szkolenia dla nauczycieli oraz wspomaga dyrektorów szkół w zakresie zarządzania zgodnego z ideą personalizmu chrześcijańskiego³⁹⁴. To drugie czyni między innymi poprzez organizowanie kilka razy w roku Ogólnopolskich Konferencji Dyrektorów Szkół Katolickich. Dodać należy, że Rada wydaje w formie drukowanej informator z listą funkcjonujących na terenie kraju placówek katolickich³⁹⁵. Aktualnie udostępnia także na swojej stronie internetowej regularnie aktualizowaną elektroniczną bazę szkół³⁹⁶. Nieustająca i prężna działalność Rady Szkół Katolickich nie tylko wskazuje na zasadność jej istnienia, ale pokazuje także dążenie do doskonalenia i potrzebę wspólnotowości osób związanych ze szkołami katolickimi w Polsce.

W 1999 roku przeprowadzono reformę systemu oświaty, której autorem był ówczesny minister edukacji Mirosław Handke³⁹⁷. Dwustopniową strukturę szkolnictwa

³⁹² A. Potocki, *Jaka powinna być szkoła katolicka?*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 1998, nr 7, s. 211.

³⁹³ Zob. Rada Szkół Katolickich, *Materiały formacyjne*, <https://rsk.edu.pl/dokumenty/biblioteka> [4 wrzesień 2023 r.].

³⁹⁴ S. Jeż, *Rada Szkół Katolickich – organizacja wspomagająca wychowanie w szkołach katolickich*, „Ateneum Kapłańskie” 2007, t. 149, nr 3 (592), s. 499–501.

³⁹⁵ Rada Szkół Katolickich, *Informator Adresowy Szkół Katolickich w Polsce*, 2001-.

³⁹⁶ Zob. Rada Szkół Katolickich, *Baza szkół*, <https://rsk.edu.pl/baza-szkol> [4 wrzesień 2023 r.].

³⁹⁷ Jako ciekawostkę można podać, że Handke, profesor nauk chemicznych, był również autorem tekstów z zakresu pedagogiki katolickiej. Zob. M. Handke, *Wychowanie misją szkoły katolickiej*, „Wychowawca” 2010, nr 9; M. Handke, *Wychowanie oparte na chrześcijańskim systemie wartości*, „Wychowawca” 2011, nr 12.

zastąpiono trzystopniową. Czas nauki w szkole podstawowej skrócono z 8 do 6 lat. Kolejnym etapem edukacyjnym stały się obowiązkowe 3-letnie gimnazja. Następnie uczniowie mogli kontynuować naukę w: 3-letnich liceach ogólnokształcących, 3-letnich liceach profilowanych, 4-letnich technikach zawodowych lub 2-3-letnich zasadniczych szkołach zawodowych. Taka reorganizacja miała znaczące skutki dla szkolnictwa katolickiego – nastąpił jego spory wzrost ilościowy. W 2001 roku w Polsce funkcjonowało 350 placówek katolickich na wszystkich poziomach kształcenia. Trzy lata później, w 2004 roku, ich liczba wzrosła do 413 z populacją przekraczającą 1% wszystkich uczniów³⁹⁸. W 2007 roku prowadzono już 483 szkoły katolickie, w tym 132 szkoły podstawowe, 166 gimnazjów, 140 liceów ogólnokształcących, 35 szkół kształcących w zawodzie, 4 szkoły policealne oraz 6 szkół specjalnych. Uczęszczało do nich ponad 50 tysięcy dzieci oraz młodzieży i pracowało co najmniej 7 tysięcy nauczycieli. 30% placówek miało status szkół publicznych, gdzie nauka była bezpłatna. Do najliczniejszych wspólnot szkolnych zaliczały się w tamtym czasie Liceum i Gimnazjum Archidiecezji Lubelskiej („Biskupiak”) w Lublinie – około 800 uczniów; Zespół Szkół Sióstr Salezjanek w Ostrowie Wielkopolskim – ponad 800 uczniów; Liceum i Gimnazjum Sióstr Prezentek w Rzeszowie – 750 uczniów; Zespół Szkół Michalitów w Miejscu Piastowym – około 600 uczniów oraz Szkoły Salezjańskie w Oświęcimiu, Krakowie, Świętochłowicach³⁹⁹. Opisując stan szkolnictwa katolickiego na Śląsku Cieszyńskim, jednym z najbardziej zróżnicowanych kulturowo i religijnie obszarów Polski, Urszula Klajmon-Lech odnotowuje, że między 1989 a 2008 rokiem powstało tam dziewięć jednostek oświatowych. Funkcjonowały one obok 2 szkół ewangelickich. Wyróżniała je zwiększona liczba godzin lekcyjnych – języków obcych, informatyki, czy zajęć dodatkowych, np. sportowych i plastycznych⁴⁰⁰.

W latach 2009-2019 liczba uczniów szkół katolickich wciąż rosła. Zauważyć należy, że wzrost następował pomimo zmniejszania się ogólnej liczby uczniów w Polsce. W roku szkolnym 2011/2012 zbiorowość uczniowska w placówkach katolickich przekroczyła 58 tys. Liczba szkół wynosiła łącznie 540 i obejmowała 162 szkoły podstawowe, 190 gimnazjów, 137 liceów ogólnokształcących, 20 szkół kształcących w zawodzie,

³⁹⁸ W. Cichosz, *Wychowanie integralne. Praktyczna recepcja gimnazjum w Zespole Szkół Katolickich im. św. Jana Pawła II w Gdyni 1992-2019*, Bernardinum, Gdynia 2019, s. 126.

³⁹⁹ M. Wojnar, *Stan szkolnictwa katolickiego w Polsce* [w:] *Szkolnictwo katolickie w myśli Kościoła*, J. Zimny (red.), Katedra Pedagogiki Katolickiej KUL, Stalowa Wola 2007, s. 11.

⁴⁰⁰ U. Klajmon-Lech, *Działalność wychowawcza Kościoła katolickiego na Śląsku Cieszyńskim w latach 1945-2008*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Cieszyn-Warszawa-Toruń 2010, s. 243–248.

21 szkół dla dzieci i młodzieży z problemami wychowawczymi oraz 10 szkół specjalnych⁴⁰¹. Spozrzeć można, że w ciągu minionych dwudziestu trzech lat uzewnętrznił się pluralizm w samym Kościele⁴⁰². W 2016 roku w kraju funkcjonowało 608 szkół. W wyniku reformy systemu oświaty z 2017 roku, w której powrócono do dwustopniowej struktury szkolnictwa (zlikwidowano gimnazja) liczba szkół katolickich znacząco się zmniejszyła. W roku szkolnym 2018/2019 było ich 467. Mimo to liczba uczniów w placówkach katolickich powoli rosła: od 0,74% całej populacji uczniów w roku szkolnym 2001/2002 do 1,44% w 2018/2019. Zatem procentowy udział uczniów w szkołach katolickich uległ w czasie piętnastu lat podwojeniu. Choć osiągnięty wynik dotyczy niewielkiej stosunkowo populacji dzieci i młodzieży w wieku szkolnym, to Wojciech Cichosz uznaje go za zadowalający. Zakłada bowiem, że wybór szkoły katolickiej najczęściej jest świadomy. Dane pokazują również, że katolickie szkoły działają zwłaszcza w wielkich aglomeracjach miejskich, będących jednocześnie dużymi ośrodkami akademickimi⁴⁰³. Zasadne zatem byłoby przyjrzenie się ich relacjom z uczelniami.

Czy przyrostowi ilościowemu towarzyszył rozwój jakościowy szkolnictwa katolickiego? Poziom kształcenia w szkołach katolickich w Polsce nie został do tej pory wystarczająco przebadany. Wstępnych analiz podjął się W. Cichosz. Wynika z nich, że w ciągu ostatnich 30 lat szkoły katolickie znalazły swoje miejsce w polskiej edukacji, na tyle znaczące, by uwzględniać je w zestawieniach stanu obecnego i w prognozowaniu danych przyszłych. Na poziomie szkoły podstawowej efektywność dydaktyczna placówek katolickich jest znacznie wyższa od przeciętnej, choć jeszcze lepsze są niepubliczne szkoły podstawowe, które nie mają charakteru wyznaniowego. Na poziomie ponadpodstawowym jakość nauczania szkolnictwa katolickiego dorównuje dobrym szkołom państwowym. Na tym poziomie szkoły niepubliczne, w tym katolickie, nie dominują w czołówce rankingów. Tutaj przodują głównie licea państwowe, które stanowią większość wśród szkół odnoszących sukcesy w konkursach ogólnopolskich i międzynarodowych⁴⁰⁴.

Ze względu na skalę działalności na uwagę zasługuje Stowarzyszenie Przyjaciół Szkół Katolickich, mające swą główną siedzibę w Częstochowie. Celem statutowym

⁴⁰¹ Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, Główny Urząd Statystyczny, *Kościół katolicki w Polsce 1991-2011*, Warszawa 2014, s. 232.

⁴⁰² R. Głajcar, *Polski Kościół w dobie transformacji systemowej*, op. cit., s. 89.

⁴⁰³ W. Cichosz, *Wychowanie integralne. Praktyczna recepcja gimnazjum w Zespole Szkół Katolickich im. św. Jana Pawła II w Gdyni 1992-2019*, op. cit., s. 128–136.

⁴⁰⁴ W. Cichosz, *Educational Effectiveness of Catholic Schools in Poland Based on the Results of External Exams*, „Religions” 2023, t. 14, nr 1, s. 8.

powstałej w 1990 roku⁴⁰⁵ organizacji „jest troska o integralny rozwój osoby ludzkiej, który umożliwi formację wszystkich wymiarów ludzkiej osobowości – wymiaru fizycznego, społecznego, kulturowego, moralnego i duchowego”⁴⁰⁶. Jest on realizowany przede wszystkim przez zakładanie i prowadzenie szkół katolickich. W placówkach Stowarzyszenia na pierwszy plan wysuwa się indywidualizacja procesu edukacyjnego poprzez umieszczanie ucznia w centrum działań, personalizowanie kontaktu, jak też odkrywanie w każdym wychowanku jego niepowtarzalności. Istotne jest także budowanie wspólnoty⁴⁰⁷. W 2000 roku organizacja opublikowała swój program wychowawczy⁴⁰⁸. Opracowanie oparte o Katechizm Kościoła Katolickiego oraz pozycje Ruchu Rodzin Nazaretańskich Aldona Zakrzewska oceniła bardzo pozytywnie jako poruszające kwestie uniwersalne i szczególnie sprzyjające rozwojowi duchowemu⁴⁰⁹. W 2012 roku Stowarzyszenie kierowało ponad 100 szkołami i przedszkolami na różnych poziomach kształcenia w całej Polsce, w 15 diecezjach – 9 województwach⁴¹⁰. Aktualnie nadzoruje 106 szkół w następujących województwach: kujawsko-pomorskim (10), łódzkim (23), małopolskim (15), mazowieckim (1), opolskim (12), podkarpackim (2), pomorskim (6), śląskim (19), warmińsko-mazurskim (9), wielkopolskim (9). Nadmienić trzeba, że prawie 1/3 wyliczonych placówek jest publiczna⁴¹¹.

Konkludując, należy stwierdzić, że edukacja i religia na gruncie polskim długo pozostawały ściśle współzależne. Przez pierwsze kilkaset lat polskie szkolnictwo było *de facto* szkolnictwem katolickim. Później, mimo rozluźnienia, relacje nie zanikały. Nawet w niezwykle trudnym dla Kościoła okresie 1945-1989 nie udało się całkowicie go wytrzebić z rzeczywistości oświatowej. Reaktywacja licznych placówek katolickich po opadnięciu żelaznej kurtyny oraz powstanie wielu nowych, a także regularny wzrost liczby uczniów w szkołach katolickich mimo postępującej sekularyzacji wskazują na społeczne

⁴⁰⁵ H. Szeloch, *Program wychowawczy „Stowarzyszenia Przyjaciół Szkół Katolickich” jako próba odpowiedzi na nauczanie magisterium Kościoła dotyczące wychowania chrześcijańskiego w szkole katolickiej*, „Warszawskie Studia Pastoralne UKSW” 2012, nr 15, s. 207.

⁴⁰⁶ Stowarzyszenie Przyjaciół Szkół Katolickich, *Cele i Misja Stowarzyszenia*, <https://www.spsk.edu.pl/cele-i-misja-stowarzyszenia/> [4 wrzesień 2023 r.].

⁴⁰⁷ *Ibidem*.

⁴⁰⁸ Zob. *Program wychowawczy Stowarzyszenia Przyjaciół Szkół Katolickich*, S. Gancarek (red.), Kuria Metropolitalna i Tygodnik Katolicki „Niedziela”, Częstochowa 2000.

⁴⁰⁹ A.M. Zakrzewska, „*Program wychowawczy Stowarzyszenia Przyjaciół Szkół Katolickich*”, red. Stanisław Gancarek, Częstochowa, 2000: [recenzja], „Chowanna” 2003, nr 2, s. 197–199.

⁴¹⁰ H. Szeloch, *Program wychowawczy „Stowarzyszenia Przyjaciół Szkół Katolickich” jako próba odpowiedzi na nauczanie magisterium Kościoła dotyczące wychowania chrześcijańskiego w szkole katolickiej*, op. cit., s. 207–208.

⁴¹¹ Stowarzyszenie Przyjaciół Szkół Katolickich, *Mapa szkół*, <https://www.spsk.edu.pl/mapa-szkol/> [4 wrzesień 2023 r.].

zapotrzebowanie na edukację zgodną z katolickim porządkiem aksjologicznym. Porównanie liczb uczniów szkół katolickich publicznych i niepublicznych pokazuje, że dużą przeszkodą są finanse – publiczne placówki o profilu katolickim, gdzie nie ma czesnego cieszą się dużo większym zainteresowaniem niż płatne szkoły niepubliczne. Należałoby również przyrzeć się sytuacji katolickiego szkolnictwa zawodowego oraz określić przyczyny tak małej liczby placówek.

Tabela 1. Stan szkolnictwa katolickiego w roku szkolnym 2016/2017.

Województwo	Łączna liczba szkół	Szkoły podstawowe	Gimnazja	Licea	Szkoły kształcące w zawodzie
dolnośląskie	28	9	12	7	-
kujawsko-pomorskie	34	14	12	7	1
lubelskie	15	3	6	6	-
lubuskie	14	6	6	2	-
łódzkie	51	21	15	11	3
małopolskie	78	31	27	14	6
mazowieckie	80	27	31	22	-
opolskie	12	7	3	2	-
podkarpackie	28	6	10	7	5
podlaskie	11	4	3	3	1
pomorskie	35	11	14	10	-
śląskie	79	25	33	19	2
świętokrzyskie	10	2	4	4	-
warmińsko-mazurskie	20	6	8	6	-

wielkopolskie	47	19	18	9	1
zachodniopomorskie	16	5	6	4	1
Razem	558	196	208	133	20

Opracowanie własne na podstawie: Rada Szkół Katolickich, *Informator adresowy Szkół Katolickich w Polsce. Stan na rok szkolny 2016/2017*, Warszawa 2017, s. 5-99.

2.3. Szkoła katolicka a polskie prawo

Organizacja i działanie szkół wyznaniowych uzależnione są od relacji nadzorującej je wspólnoty religijnej z państwem, na terenie którego się znajdują. Związki takie normuje odpowiednie ustawodawstwo. Funkcjonowanie katolickich placówek oświatowych w Polsce wiąże się zatem ze stosunkiem tutejszego prawa do religii w ogóle oraz konkretnie do Kościoła rzymskokatolickiego. Zmiany rozpoczęte w 1989 roku dokonały się także na poziomie legislacji. Za początek tego procesu uznaje się porozumienie „okrągłego stołu” zawarte 5 kwietnia pomiędzy reprezentantami rządu i opozycji w obecności przedstawicieli Episkopatu Polski. Fundamentalną rolę odegrał pakiet ustaw z 17 maja, który składał się z ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, ustawy o stosunku państwa do Kościoła katolickiego oraz ustawy o ubezpieczeniu społecznym duchownych⁴¹². Pierwszy z wymienionych aktów zabezpieczał swobodę czynności religijnych w aspekcie indywidualnym, grupowym i instytucjonalnym oraz regulował sytuację prawną wszelkich kościołów i związków wyznaniowych. W opinii Witolda Brodzińskiego ustawa ta przybliżyła Polskę do realizacji idei państwa prawa, bowiem określiła zasięg i tryb działania władzy, chroniąc obywateli przed arbitralnością aparatu państwowego⁴¹³. Ustawę o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej można wręcz nazwać przełomową, jako że otworzyła nowy rozdział w relacjach tych dwóch podmiotów. Należy zgodzić się z Bartoszem Rakoczym, który zauważa, że omawiany tekst stanowił swoisty kompromis. Z jednej strony udziela się pozwolenia na pewne działania, ale z drugiej zastrzeżone są one wieloma warunkami. Autor dodaje, że szerokie spektrum zagadnień w komentowanej ustawie wskazuje, iż zamiarem prawodawcy było kompleksowe

⁴¹² J. Krukowski, *Państwo polskie a Kościół katolicki w ujęciu historycznym*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2016, t. XXVI, nr 2, s. 94–95; P. Stanisławski, *Rozwój polskiego prawa wyznaniowego w latach 1989-2009*, „Premisla Christiana”, 2011.2010, t. 14, s. 20.

⁴¹³ W. Brodziński, *Gwarancje wolności sumienia i wyznania (kilka uwag na marginesie ustawy z 17 maja 1989 roku)*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica” 1991, nr 45, s. 185–186.

unormowanie kontaktów państwowo-kościelnych⁴¹⁴. Nauczaniu poświęcono rozdział 2 ustawy zatytułowany *Katecheza i szkolnictwo*, który obejmuje sześć artykułów. Najistotniejsze dla interesującego nas tematu są artykuły 18 i 20. Pierwszy przyznaje Kościołowi prawo do nauczania religii oraz religijnego wychowania dzieci i młodzieży, zgodnie z wolą rodziców lub opiekunów. Drugi mówi, że kościelne osoby prawne mogą organizować własne szkoły, a także inne placówki oświatowo-wychowawcze czy opiekuńczo-wychowawcze. Zakłady takie mają charakter katolicki i podlegają władzom kościelnym⁴¹⁵. Przepisy te spowodowały, że już w 1990 roku szkolnictwo katolickie zaczęło się odradzać.

Zmiany w szkolnictwie wymagały modyfikacji prawa oświatowego. 7 września 1991 roku uchwalono ustawę o systemie oświaty⁴¹⁶. Akt ten był wielokrotnie nowelizowany i obowiązuje do dziś (choć część kwestii reguluje od 2017 roku ustawa *Prawo oświatowe*⁴¹⁷). W. Cichosz słusznie odnotowuje, że choć w preambule dokumentu znajduje się odwołanie do chrześcijańskiego systemu wartości, to w treści ustawy mówi się o samodzielnym wyborze systemu wartości przez podmiot uczący. Takie sformułowania adresowane bezpośrednio do ucznia i pominięcie rodziny w procesie decyzyjnym mogą budzić wątpliwości, czy twórcy dokumentu uwzględnili wystarczająco wiedzę z zakresu psychologii rozwojowej oraz ujawniają brak sprecyzowanych celów i zadań wychowawczych⁴¹⁸. Katarzyna Więcek zauważa, że w polskim systemie prawnym pojęcie „szkoła katolicka” nie zostało wyodrębnione⁴¹⁹. Szkoły katolickie stanowią część sektora szkolnictwa niepaństwowego. Ich organem prowadzącym może być osoba prawna lub fizyczna, a placówki mogą mieć status publicznych lub niepublicznych o uprawnieniach publicznych. Komentowana ustawa nie wymienia Kościoła katolickiego jako podmiotu uprawnionego do uruchamiania i nadzorowania szkół. Nie jest to bowiem potrzebne, gdyż podmioty wyznaniowe zaliczają się do osób prawnych i fizycznych⁴²⁰. Osobowość prawną

⁴¹⁴ B. Rakoczy, *Ustawa o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska, Wolters Kluwer Polska 2008, s. 19.

⁴¹⁵ *Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 1989 Nr 29 poz. 154)*.

⁴¹⁶ *Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty (Dz.U. 1991 nr 95 poz. 425)*.

⁴¹⁷ *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe (Dz.U. 2017 poz. 59)*.

⁴¹⁸ W. Cichosz, *Możliwości dialogu wychowania chrześcijańskiego ze współczesną edukacją polską*, Bernardinum, Pelplin 2013, s. 51.

⁴¹⁹ K. Więcek, *Prawo Kościoła Katolickiego do zakładania i prowadzenia szkół*, „Studia z prawa wyznaniowego” 2014, nr 17, s. 240.

⁴²⁰ M. Romaniak, J. Węgrzyn, *Prowadzenie działalności edukacyjnej przez Kościół Katolicki – aspekty prawne*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2010, nr 3264, s. 113.

związki wyznaniowe w Polsce uzyskują przez wpisanie do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych lub na mocy odrębnej ustawy, dotyczącej danego związku wyznaniowego. W przypadku Kościoła katolickiego – odpowiedniej ustawie towarzyszy umowa międzynarodowa zawarta ze Stolicą Apostolską⁴²¹. Większe możliwości włączenia w proces edukacyjny treści związanych z kulturą i etyką chrześcijańską dały ścieżki edukacyjne, rodzaj zajęć między-przedmiotowych, wprowadzone *Rozporządzeniem MEN z dnia 15 lutego 1999 roku w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych*⁴²².

Kluczową rolę w porządkowaniu zagadnień wyznaniowych odegrały akty normatywne hierarchicznie wyższe: Konstytucja RP uchwalona 2 kwietnia 1997 roku i Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską podpisany 28 lipca 1993 roku, ale ratyfikowany dopiero pięć lat później. Polacy zatwierdzili Konstytucję w referendum, choć Kościół z prawicą były przeciwne. Jednak uchwalona przez lewicę i centrum ustawa podstawowa przyczyniła się do umocnienia konserwatywnego modelu społeczeństwa⁴²³. W najważniejszym dokumencie ustrojodawca nie użył określenia „wolności sumienia i wyznania”, ale zastosował trochę odmienne wyrażenie „wolność sumienia i religii”⁴²⁴. Zdania, co do przyczyn i konsekwencji takiego zabiegu są podzielone⁴²⁵. Dla szkolnictwa katolickiego duże znaczenie ma artykuł 25 Konstytucji, do którego wpisano: zasadę równouprawnienia Kościołów i innych związków wyznaniowych, zasadę bezstronności organów władzy publicznej wobec przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zasadę poszanowania autonomii niezależności Kościoła i państwa, zasadę regulacji stosunków między państwem a Kościołem katolickim w formie umowy międzynarodowej ze Stolicą Apostolską i ustawy. Istotny jest też artykuł 48, mówiący, że rodzice mogą wychowywać dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami. Gwarancje wolności sumienia i religii w życiu prywatnym i publicznym, a w szczególności poszanowanie prawa rodziców do nauczania ich dzieci religii w szkołach, zawarto w artykule 53. Polska jest państwem świeckim w wersji separacji

⁴²¹ K. Więcek, *Prawo Kościoła Katolickiego do zakładania i prowadzenia szkół*, op. cit., s. 239.

⁴²² W. Cichosz, *Możliwości dialogu wychowania chrześcijańskiego ze współczesną edukacją polską*, op. cit., s. 58–60.

⁴²³ G. Piwnicki, *Relacje państwo–Kościół na przełomie XX i XXI wieku. Przypadek Polski*, „Cywilizacja i Polityka” 2017, nr 15, s. 148.

⁴²⁴ V. Serzhanova, E. Tuora-Schwierskott, *Wolność sumienia i wyznania w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Gdańskie Studia Prawnicze”, 2018, t. XL, s. 306.

⁴²⁵ Zob. J. Sobczak, M. Gołda-Sobczak, *Wolność sumienia i wyznania jako prawo człowieka*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia” 2012, t. 19, nr 1, s. 28–31.

przyjaznej, gdzie państwo i Kościół współdziałają dla dobra wspólnego⁴²⁶. Według Janusza Węgrzeckiego „Artykuły 25 i 53 zawierają cztery, każdy po dwa, rozumienia wolności religii. Pomiędzy nimi istnieje nieusuwalne napięcie. Konstytucja RP jednocześnie uznaje prawo jednostki i prawo państwa do decydowania o wolności religii. Konstytucja nie rozstrzyga, aby któreś z nich osiągało status prymatu nad drugim”⁴²⁷. Ustęp 1 artykułu 70 podkreśla, że każdy ma prawo do nauki i że jest ona obowiązkowa do 18 roku życia. Następnie w ustępie 3 czytamy: „Rodzice mają wolność wyboru dla swoich dzieci szkół innych niż publiczne. Obywatele i instytucje mają prawo zakładania szkół podstawowych, ponadpodstawowych i wyższych oraz zakładów wychowawczych”. Daje to szkołom niepublicznym możliwość bycia szkołą o zdecydowanej orientacji religijnej czy świątopoglądowej⁴²⁸.

Podpisany w połowie 1993 roku Konkordat długo nie miał mocy prawnej z powodu braku ratyfikacji. Józef Krukowski za przyczynę uważa „spór wyreżyserowany przez przeciwników ratyfikacji”⁴²⁹. Partie lewicowe, które uzyskały w wyborach większość parlamentarną, miały przez kilka lat blokować wnioski o ratyfikację konkordatu⁴³⁰. Ostatecznie dokument wszedł w życie 25 kwietnia 1998 roku⁴³¹. Porównanie treści Konkordatu z Konstytucją pokazuje, że konkordatowe zabezpieczenia wolności religii są uszczegółowieniem gwarancji konstytucyjnych⁴³². Ustalenia dotyczące oświaty i wychowania zawiera artykuł 14. W ustępie 1 znajdujemy zapis o prawie Kościoła katolickiego do zakładania i prowadzenia „placówek oświatowych i wychowawczych”, włączając szkoły wszystkich typów, zgodnie z zapisami prawa kanonicznego i zasadami opisanymi w odpowiednich ustawach. W ten sposób podkreślona zostaje dwupodmiotowość szkół katolickich. Ustęp 2 informuje, że w realizacji programowych przedmiotów obligatoryjnych i w wystawianiu druków urzędowych szkoły katolickie mają podporządkowywać się prawu polskiemu. Nauczanie przedmiotów pozostałych należy dostosować do przepisów kościelnych. Warunki uzyskania publiczności przez szkołę ustala

⁴²⁶ J. Krukowski, *Państwo polskie a Kościół katolicki w ujęciu historycznym*, *op. cit.*, s. 95–96.

⁴²⁷ J.S. Węgrzecki, *Wolność religii w zamyśle autorów Konstytucji RP z 1997 roku*, „Horyzonty Polityki” 2018, t. 9, nr 28, s. 41–42.

⁴²⁸ M. Romaniak, J. Węgrzyn, *Prowadzenie działalności edukacyjnej przez Kościół Katolicki – aspekty prawne*, *op. cit.*, s. 108.

⁴²⁹ J. Krukowski, *Spór wokół ratyfikacji Konkordatu*, „Roczniki Nauk Prawnych”, 1996, t. VI, s. 59.

⁴³⁰ J. Krukowski, *Państwo polskie a Kościół katolicki w ujęciu historycznym*, *op. cit.*, s. 95.

⁴³¹ M. Romaniak, J. Węgrzyn, *Prowadzenie działalności edukacyjnej przez Kościół Katolicki – aspekty prawne*, *op. cit.*, s. 109.

⁴³² J. Krukowski, *Kościół i państwo. Podstawy relacji prawnych*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 2000, s. 302.

prawo polskie. Nasuwa się wniosek, że szkoły katolickie poprzez przestrzeganie ustalonego przez państwo „minimum programowego” zapewniają uczniom zdobycie porównywalnego zakresu wiedzy i kompetencji, jak w równoległych szkołach państwowych. Dopasowanie reszty przedmiotów do prawa kościelnego zapewnia tym placówkom charakter katolicki⁴³³. Widać też, że Kościół posiada wpływ na swoje szkoły⁴³⁴. Ustęp 3 dotyczy członków szkolnej społeczności, zarówno uczących, jak i uczonych. Precyzuje, że jeśli szkoła ma status szkoły publicznej lub posiada uprawnienia szkoły publicznej, to prawa i obowiązki wymienionych podmiotów są identyczne jak w równoległych szkołach publicznych. Według ustępu 4, ostatniego, szkoły katolickie otrzymują dotacje od państwa lub organów samorządu terytorialnego w przypadkach i na zasadach scharakteryzowanych w odpowiednich ustawach. Dla szkolnictwa katolickiego znaczenie ma także artykuł 21 Konkordatu mówiący, że Kościół ma prawo organizować zbiórki pieniężne na cele – między innymi – oświatowe i wychowawcze. Zatem, „Zgodnie z logiką Konkordatu, państwo i Kościół nie są wobec siebie instytucjami konkurencyjnymi, lecz równoprawnymi partnerami, którzy jednolicie mają służyć ochronie i poszanowaniu praw człowieka, zachowując przy tym własną tożsamość”⁴³⁵.

W konkluzji trzeba stwierdzić, że polskie ustawodawstwo nie powinno stanowić przeszkody w zakładaniu i prowadzeniu szkół katolickich. Prawo Kościoła katolickiego do realizacji jego misji, również działania edukacyjne, są zabezpieczone w kilku aktach normatywnych, w tym w ustawie zasadniczej. Ewentualnych trudności czy niepowodzeń szkolnictwa katolickiego należałoby zatem dopatrywać się w innych obszarach, na przykład ekonomicznym czy administracyjnym. Warto byłoby dociec, dlaczego nie ma więcej publicznych szkół katolickich (gdzie nauka jest bezpłatna). Sama dwupodmiotowość szkoły katolickiej może być problematyczna – jednoczesnego spełniania wymagań różnych źródeł prawa raczej nie można zaliczyć do zadań łatwych.

⁴³³ K. Warchałowski, *Szkoły katolickie w obowiązujących konkordatach z państwami europejskimi*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny” 1998, nr 41/3–4, s. 243.

⁴³⁴ A. Szafranko, *Regulacje dotyczące szkół katolickich w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i w prawie polskim*, *op. cit.*, s. 237.

⁴³⁵ W. Góralski, *Filozofia Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z dnia 28 lipca 1993 roku*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, 2022, t. 25, s. 168.

2.4. Edukacja katolicka na Lubelszczyźnie

Województwo lubelskie znajduje się we wschodniej części Polski i obejmuje obszary pomiędzy Wisłą a Bugiem. Graniczy z dwoma krajami na wschodzie – Białorusią i Ukrainą oraz czterema innymi województwami – od północy z podlaskim, od północy i zachodu z mazowieckim, od zachodu ze świętokrzyskim i podkarpackim od południa. Stolicą regionu jest Lublin, który otrzymał prawa miejskie w 1317 roku⁴³⁶. Najwcześniejsze znane źródło mówiące *explicite* o szkole lubelskiej pochodzi z 1406 roku. Choć nie ma dowodów na istnienie szkoły w Lublinie w XIV wieku, to prawdopodobieństwo jej powstania w tym czasie Władysław Froch ocenia jako wysokie. Jednostka szkolna była niezbędna zarówno dla miasta, jak i archidiakonatu. Dodać należy, że szkoła parafialna w Lublinie była jednocześnie instytucją miejską i kościelną⁴³⁷. Znajdowała się przy kolegiacie św. Michała bezpośrednio przy siedzibie archidiakona i oferowała trzy niepełne stopnie nauczania. Uczyla się w niej męska młodzież świecka oraz klerycy przygotowujący się do stanu duchownego⁴³⁸. Uczniowie pochodzili nie tylko z Lublina, ale również z innych, czasem odległych miejscowości. Świadczy to o znaczeniu placówki dla całego regionu. Rozwój szkoły w drugiej połowie XV wieku ilustruje zwiększenie liczby studentów Akademii Krakowskiej wywodzących się z Lublina z 11 do prawie trzech razy tylu. Tu Lublin zdecydowanie przodował. Dla porównania – w XV wieku z Krasnegostawu wyjechało do Krakowa 15 młodzieńców, z Urzędowa – 12, a z Kurowa – 5⁴³⁹. W archidiakonacie lubelskim w drugiej połowie XV wieku szkoły działały w 34, a może i w 40 parafiach z 59 istniejących (ok. od 58% do 68%). Szkoły znajdowały się w między innymi w Bełżycach, Bychawie, Kazimierzu, czy Niedrzwicy⁴⁴⁰.

W kolejnym wieku liczba szkół parafialnych w archidiakonacie lubelskim wzrosła nieznacznie. W XVI wieku w Lublinie działały następujące szkoły: parafialna przy kościele św. Michała, szkoła klasztorna i nowicjat bernardynów⁴⁴¹. W tym czasie w stolicy regionu

⁴³⁶ P. Okniński, *Formowanie się ram przestrzennych i instytucjonalnych gminy miejskiej w średniowiecznym Lublinie (XIII i XIV w.)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio F – Historia”, 2017, t. 72, s. 86.

⁴³⁷ W. Froch, *Lubelska szkoła parafialna w XV wieku*, „Rocznik Lubelski” 1966, nr 9, s. 190–191.

⁴³⁸ L. Zalewski, *Orlęta lubelskie. Nauka, wychowanie i życie młodzieży męskiej w Lublinie 1586- 1773*, Instytut Pracy Nauczycielskiej, Lublin 1947, s. 7.

⁴³⁹ W. Froch, *Lubelska szkoła parafialna w XV wieku*, *op. cit.*, s. 194–197.

⁴⁴⁰ W. Froch, *Dzieje szkoły lubelskiej przy kościele parafialnym św. Michała w XV-XVIII wieku*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1999, s. 13–14.

⁴⁴¹ W. Froch, *Lubelska szkoła parafialna w XVI w. do czasu powstania Kollegium Jezuickiego w roku 1586*, „Rocznik Lubelski” 1973, nr 16, s. 68.

obok szkół miejscowych przy kościele św. Michała funkcjonowała także szkoła przy kościele św. Mikołaja na wzgórzu Czwartek⁴⁴². Edukacji dziewcząt podjęły się w Lublinie brygidki i tercjarki rezydujące nieopodal kościoła Bernardynów⁴⁴³. W szkole lubelskiej zatrudnieni byli kantorzy i nauczyciele pomocniczy, można zatem domniemywać, że uczniów było sporo⁴⁴⁴. W 1574 roku szkoła parafialna została przemianowana na kolegiacką z powodu wzniesienia lubelskiej kolegiaty przy farze. Szkoła lubelska miała w XVI wieku ogromne znaczenie jako główna do 1586 roku instytucja edukacyjna, z której korzystali nie tylko mieszczanie, lecz także okoliczna szlachta⁴⁴⁵.

Kolegium jezuitów w Lublinie utworzono w 1582 roku, by umocnić katolickie szkolnictwo w regionie. Ponieważ dostosowanie budynku do celów edukacyjnych zajęło cztery lata, pierwsze zajęcia odbyły się w 1586 roku. Jednostka funkcjonowała do kasaty zakonu w 1773 roku⁴⁴⁶. Lubelskie kolegium, jako duża szkoła, miało dwóch prefektów. Jednego dla gimnazjum humanistycznego, drugiego dla wydziału filozoficznego i teologicznego⁴⁴⁷. Placówka w krótkim czasie zaczęła wieść prym w życiu kulturalnym miasta. W roku rozpoczęcia wykładów w kolegium prawie połowa uczniów szkoły parafialnej miała przejść do jezuitów⁴⁴⁸. Kolegium dysponowało biblioteką z księgozbiorem obejmującym kilka tysięcy pozycji⁴⁴⁹. W 1588 roku lubelscy radni zdecydowali, aby do miejscowego szpitala św. Ducha przyjmowano ubogich i chorych chłopców z lubelskich szkół – jezuickiej i kolegiackiej. Później uczniowie ci umiejscawiani byli w bursie dla ubogiej młodzieży⁴⁵⁰. Kazimierz Puchowski charakteryzuje edukację w *Collegium Nobilium Societatis Jesu* w Lublinie jako scentrowaną na pogłębianiu religijności i poczucia sprawiedliwości. Uczono historii ojczystej, kościelnej i powszechnej, geografii i chronologii, retoryki oraz trzech języków obcych. W programie były także jazda

⁴⁴² R. Szczygieł, *Lublin czasów renesansu i baroku. Gospodarczy, polityczny i kulturalny wizerunek miasta*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio FF”, 2005, t. XXIII, s. 17.

⁴⁴³ W. Froch, *Lubelska szkoła parafialna w XVI w. do czasu powstania Kollegium Jezuickiego w roku 1586*, *op. cit.*, s. 67–69.

⁴⁴⁴ *Ibid.*, s. 74.

⁴⁴⁵ *Ibid.*, s. 81–82.

⁴⁴⁶ L. Zalewski, *Orlęta lubelskie. Nauka, wychowanie i życie młodzieży męskiej w Lublinie 1586- 1773*, *op. cit.*, s. 74.

⁴⁴⁷ A. Kupisz, *Pedagodzy kolegium jezuickiego w Lublinie w XVI i XVII wieku*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2005, t. XXXIII, nr 2.

⁴⁴⁸ R. Szczygieł, *Lublin czasów renesansu i baroku. Gospodarczy, polityczny i kulturalny wizerunek miasta*, *op. cit.*, s. 17.

⁴⁴⁹ A. Dymmel, P. Dymmel, *Biblioteka kolegium Jezuitów w Lublinie i jej losy*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” 2018, nr 109, s. 145.

⁴⁵⁰ M. Surdacki, *Szpitala w służbie dawnego społeczeństwa polskiego. Próba typologizacji*, *op. cit.*, s. 30.

konna, szermierka, muzyka, tańce, rysunki oraz architektura. Rozwijano więc uczniów wszechstronnie⁴⁵¹. Nauczyciele kolegium łączyli pracę dydaktyczną z działalnością pisarską. Tworzyli traktaty polemiczne i teologiczne, pisali żywoty świętych, dzieła ascetyczne, moralistyczne i inne⁴⁵². Za czasu Komisji Edukacji Narodowej, kolegium rozwijało się jako szkoła wydziałowa, następnie jako Gimnazjum Wojewódzkie Lubelskie, by ostatecznie stać się działającym dziś państwowym I Liceum Ogólnokształcącym im. S. Staszica⁴⁵³.

Szkoły parafialne pojawiały się również w innych miastach Lubelszczyzny. Według badań Mariana Surdackiego pod koniec średniowiecza szkoła parafialna działała w Urzędowie⁴⁵⁴. Na jej istnienie w XV wieku wskazują powiązania mieszkańców miasta z Akademią Krakowską. Wśród studentów uczelni w II połowie tego stulecia widnieje 12 osób wywodzących się z tej miejscowości⁴⁵⁵. Wiemy też, że w Kraśniku szkołę otworzyli kanonicy regularni. Pośrednim potwierdzeniem jej funkcjonowania na przełomie XVI i XVII wieku są uczący się w Akademii Zamojskiej kraśniczanie. Wizytacje z lat 1598 i 1689 mówią o jednym nauczycielu. Program bazował na *trivium*, tak jak w zakładzie przy klasztorze macierzystym w Kazimierzu. W latach 80. siedemnastego stulecia, zakon zaczął doświadczać problemów ekonomicznych. Wizytacja przeprowadzona w 1748 roku wykazała, że wtedy nie prowadzono już szkoły⁴⁵⁶. Wraz z rozwojem sieci parafialnej szkoły otwierano też na ziemi łukowskiej⁴⁵⁷.

Pod koniec XVI wieku na Lubelszczyźnie erygowano pierwszą prywatną szkołę wyższą – Akademię Zamojską. Jej fundatorem był hetman Jan Zamojski. Doradzał mu Szymon Szymonowicz⁴⁵⁸. Bulla papieża Klemensa VIII z 29 października 1594 roku

⁴⁵¹ K. Puchowski, „*Sposobić do rady*” - edukacja w *Collegium Nobilium Societatis Jesu w Lublinie* [w:] *W przestrzeni słowa i czasu: księga jubileuszowa dla księdza profesora Jana Walkusza*, T. Moskał, M. Nabożny (red.), Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2020, s. 716–718.

⁴⁵² A. Kupisz, *Działalność pisarska nauczycieli kolegium jezuickiego w Lublinie w XVI-XVII wieku* [w:] *W służbie Bogu i społeczeństwu. Zakony na ziemiach polskich w XVI-XVII wieku*, D. Kupisz (red.), Radomskie Towarzystwo Naukowe, Radom 2004, s. 10.

⁴⁵³ B. Wierzchowska-Konera, *Sieć szkolnictwa średniego ogólnokształcącego w województwie lubelskim w latach 1918-1939* [w:] *Szkolnictwo Lubelszczyzny w XVIII-XX wieku*, Lublin 1993, s. 110.

⁴⁵⁴ M. Surdacki, *Szkoła parafialna i oświata w Urzędowie w XV-XVIII wieku*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 2003, nr 42, s. 30.

⁴⁵⁵ *Ibid.*, s. 32.

⁴⁵⁶ J. Szczepaniak, *Szkoła parafialna w Kraśniku w okresie staropolskim*, „Studia Sandomierskie” 2019, nr 26, s. 12–25.

⁴⁵⁷ S. Litak, *Formowanie sieci parafialnej w Łukowskiem do końca XVI wieku*, „Roczniki Humanistyczne”, t. XII, nr 2, s. 95.

⁴⁵⁸ M. Dyjakowska, M. Kuryłowicz, *Akademia Zamojska - historia i teraźniejszość*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Iuridica” 2023, nr 102, s. 37–38; A.A. Witusik, *Zamojskie „Ateny”* [w:] *Spojrzenia w przeszłość Lubelszczyzny*, K. Myśliński, A. A. Witusik (red.), UMCS, Lublin 1974, s. 63–64.

zatwierdzała założenie Akademii i dawała jej wszelkie prawa uniwersytetu łącznie z uprawnieniami do nadawania stopni naukowych. W dokumencie głowa Kościoła powierzyła uczelnię opiece władz duchownych⁴⁵⁹. Rok później rozpoczęto wykłady. W opinii Marzeny Dyjakowskiej wyznaniowy profil zamojskiej uczelni nie kłócił się z dążeniami fundatora do dopasowania programu kształcenia do potrzeb politycznych kraju. Wydział teologiczny otwarto kilkadziesiąt lat później za sprawą Katarzyny Zamojskiej w 1638 roku⁴⁶⁰. Dalsze dzieje Akademii Zamojskiej były niefortunne. W drugiej połowie XVII wieku zaniechano pracy badawczej, przez co na początku XVIII wieku przeinaczyła się *de facto* w szkołę kolegiacką. Po II rozbiórce Polski uczelnia zaprzestała działalności. W 1784 roku jej miejsce zajęło utworzone przez władze austriackie Liceum Królewskie. Dozór przekazano ordynatowi zamojskiemu, za źródło utrzymania posłużyły dawne fundusze akademickie i część kapitulnych. W pierwszych latach XIX wieku dokonano reorganizacji i przemianowano placówkę na Szkołę Wojewódzką im. Zamoyskich, później jednak i to liceum zlikwidowano⁴⁶¹. Z dniem 1 września 2021 roku reaktywowano Akademię Zamojską już jako uczelnię państwową i świecką⁴⁶².

Przy kolegiacie św. Michała w Lublinie utworzono w 1675 roku seminarium. Kuratelę nad nim sprawował rektor kolegium jezuickiego, zakon Ignacego Loyoli miał też zajmować się kształceniem kleryków. W 1760 roku Towarzystwo Jezusowe przekazało seminarium wraz z księgozbiorem biblioteki księżom misjonarzom⁴⁶³. Lubelscy jezuici próbowali kierować także inną instytucją edukacyjną. Inspirując się Collegium Nobilium S. Konarskiego, dążyli do otwarcia szkoły dla młodzieży szlacheckiej. W 1752 roku klasztor otrzymał pozwolenie na stworzenie takiej placówki w Lublinie⁴⁶⁴. Początkowo funkcjonowała jako konwikt, jednak z powodu braku zainteresowania nie rozwinęła się w pełnoprawne kolegium szlacheckie⁴⁶⁵.

Szkolnictwem w Lublinie zajmowali się także dominikanie. Według Jerzego Kłoczowskiego klasztor dominikanów lubelskich pełnił funkcję intelektualną, szkolną jeszcze w średniowieczu. Wskazuje na równoległe działanie lektorskiej szkoły teologii dla

⁴⁵⁹ M. Dyjakowska, *Wyznaniowy charakter Akademii Zamojskiej (1594–1784)*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, 2001, t. 3, s. 60.

⁴⁶⁰ *Ibid.*, s. 62.

⁴⁶¹ M. Dyjakowska, M. Kuryłowicz, *Akademia Zamojska - historia i terażniejszość*, *op. cit.*, s. 39–40.

⁴⁶² *Ustawa z dnia 8 lipca 2021 r. o utworzeniu Akademii Zamojskiej (Dz.U. 2021 poz. 1494)*.

⁴⁶³ A. Dymmel, P. Dymmel, *Biblioteka kolegium Jezuitów w Lublinie i jej losy*, *op. cit.*, s. 150–151.

⁴⁶⁴ L. Zalewski, *Orlęta lubelskie. Nauka, wychowanie i życie młodzieży męskiej w Lublinie 1586- 1773*, *op. cit.*, s. 35.

⁴⁶⁵ A. Dymmel, P. Dymmel, *Biblioteka kolegium Jezuitów w Lublinie i jej losy*, *op. cit.*, s. 151.

dorosłych, gdzie duchowni mogli doksztalić się u profesora-specjalisty, oraz szkoły dla młodzieży zakonnej⁴⁶⁶. Andrzej Szymanek pisze zaś, że w XVIII wieku w klasztorze dominikanów mieściło się studium materialne, gdzie nauczano filozofii i teologii. W 1761 roku czterech zakonników studiowało filozofię, a trzech – teologię. Jeszcze przed 1774 rokiem zamknięto studium z powodu braku studentów⁴⁶⁷.

Od 1719 roku w Krasnymstawie działało seminarium, które przygotowywało kapłanów dla łacińskiej diecezji chełmskiej. Początkowo seminarium zarządzało Towarzystwo Jezusowe, wkrótce jednak oddano nauczanie profesorom Akademii Zamojskiej, oni z kolei powierzyli opiekę nad klerykami księżom misjonarzom. Zgromadzenie Misji zrzekło się kierownictwa w 1783 roku. W 1809 roku seminarium krasnostawskie połączono z seminarium diecezjalnym w Lublinie, również prowadzonym przez misjonarzy św. Wincentego a Paulo⁴⁶⁸. W 1728 roku w Krasnymstawie otwarto także dwuletnie jezuickie studium matematyczne dla przyszłych profesorów⁴⁶⁹.

Na Lubelszczyźnie działalność edukacyjną prowadzili również pijarzy. Pierwszym miastem Lubelszczyzny, gdzie się osiedlili w 1667 roku był Chełm. Była to ich czwarta placówka w Polsce. Z zapisów powizytacyjnych dowiadujemy się, że pod koniec osiemnastego stulecia w placówce miała miejsce fluktuacja liczby uczniów. W 1782 roku do szkoły uczęszczało 160 uczniów. Rok później było ich już tylko 80. W 1784 zarejestrowano 98 słuchaczy. Poziom nauczania oceniano w tych latach jako dobry. Duże utrudnienie w chełmskim kolegium stanowiła niedostateczna ilość pomocy dydaktycznych do nauczania przedmiotów ścisłych⁴⁷⁰. Szkoła przestała istnieć w 1822 roku⁴⁷¹. Zakon Szkół Pobożnych sprawował jeszcze opiekę nad sześcioma szkołami

⁴⁶⁶ J. Kłoczowski, *Klasztor dominikański w Lublinie w prowincji polskiej w XV-XVI wieku* [w:] *Religie, edukacja, kultura. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Stanisławowi Litakowi*, M. Surdacki (red.), TN KUL, Lublin 2002, s. 31.

⁴⁶⁷ A. Szymanek, *Konwent Dominikanów Obserwantów przy kościele św. Krzyża w Lublinie w świetle inwentarza z 1743 roku* [w:] *W służbie Bogu i społeczeństwu. Zakony na ziemiach polskich w XVI-XVII wieku*, D. Kupisz (red.), Radomskie Towarzystwo Naukowe, Radom 2004, s. 88, 90.

⁴⁶⁸ S. Młynarczyk, *Z dziejów Seminarium Duchownego łacińskiej diecezji chełmskiej w Krasnymstawie*, „Roczniki Humanistyczne” 1953, t. 4, nr 3, s. 68.

⁴⁶⁹ L. Grzebień, *Pedagogika ignacjańska na tle innych pedagogik zakonnych (refleksje nad dziejami szkolnictwa polskiego)*, *op. cit.*, s. 117.

⁴⁷⁰ M. Ausz, *Szkoły pijarskie na Lubelszczyźnie w wiekach XVII-XIX*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2006, s. 53.

⁴⁷¹ M. Ausz, D. Kupisz, *Szkoły pijarskie w Radomiu, Chełmie i Opolu Lubelskim w latach 1809-1815* [w:] *W służbie Bogu i społeczeństwu. Zakony na ziemiach polskich w XVI i XIX wieku*, RTN, Radom 2004, s. 114.

elementarnymi – jedną w Krasnymstawie i pięcioma w pomniejszych miejscowościach w okolicach Chełma⁴⁷².

W Opolu Lubelskim pijarzy otworzyli szkołę rzemieślniczą⁴⁷³. Miało to miejsce w 1766 lub 1767 roku. Można tam było wyuczyć się konkretnego rzemiosła, na przykład stolarstwa, garbarstwa czy siodlarstwa. Najpierw młodzieńcy uczyli się czytać, pisać i liczyć, a następnie 5 lat doskonalili umiejętności rzemieślnicze⁴⁷⁴. Warto tu przedstawić inicjatywę pijara ks. Cypriana Siestrzewitowskiego, który przebywał w opolskim kolegium w latach 1753-1757 i 1764-1780. Kapłan ten wystąpił do Komisji Edukacji Narodowej z pomysłem stworzenia sieci przyparafialnych szkół dla dziewcząt ubogich i sierot. Było to znaczące *novum*, ale projekt niestety nie został zrealizowany. Siestrzewitowski zaimplementował go jednak w kolegium opolskim, za co KEN nagrodziła go roczną pensją w wysokości 500 złotych. Zakonnik zmarł w 1780 roku. Nie wiadomo, w którym roku powstała i jak długo działała wzmiankowana szkoła⁴⁷⁵.

Pijarzy mieli też swoje placówki w Łukowie. W 1701 roku zaczęła działać szkoła o czterech klasach. Kolegium miało wysoką frekwencję, co mogło wynikać z tego, że w promieniu 100 kilometrów nie było innej szkoły. Nadany mu po reformie S. Konarskiego status kolonii Akademii Krakowskiej stanowi świadectwo wysokiego poziomu i rangi placówki. Szkoła pijarska w Łukowie była jedną z pierwszych szkół zakonu, która realizowała nauczanie według przepisów KEN⁴⁷⁶. Przy szkole działał konwikt, który ufundował biskup krakowski Konstanty Felicjan Szaniawski w 1728 roku. Był on przeznaczony dla 10 młodzieńców z rodziny Szaniawskich⁴⁷⁷. Społeczne znaczenie zakładu wiązało się z promowaniem awansu przez edukację biedniejszej szlachty.⁴⁷⁸ Młodzieńcy rzadko – i tylko za pozwoleniem – opuszczali zabudowania konwiktu. Harmonogram dnia obejmował modlitwę, posiłki oraz naukę i rekreację. Po odebraniu przez

⁴⁷² M. Ausz, K. Puchowski, *Komisja Edukacji Narodowej 1773-1794. Szkoły w wydziale pijarskim*, *op. cit.*, t.9, s. 169–173.

⁴⁷³ Sprawa okazuje się kontrowersyjna. Choć Mariusz Ausz wskazuje dokumenty mówiące o szkole, to Krzysztof Jastrzębski broni tezy, że szkoła rzemieślnicza w Opolu nigdy nie istniała. Zob. M. Ausz, *Szkoły pijarskie na Lubelszczyźnie w wiekach XVII-XIX*, *op. cit.*, s. 85–90; K. Jastrzębski, *Pijarska szkoła rzemieślnicza w Opolu Lubelskim - pomyłka badaczy*, „*Analecta*” 2011, t. 20, nr 2(39), s. 51–53.

⁴⁷⁴ M. Ausz, *Szkoły pijarskie na Lubelszczyźnie w wiekach XVII-XIX*, *op. cit.*, s. 87–88.

⁴⁷⁵ M. Ausz, K. Puchowski, *Komisja Edukacji Narodowej 1773-1794. Szkoły w wydziale pijarskim*, *op. cit.*, t.9, s. 111.

⁴⁷⁶ S. Postek, *Dzieje szkoły pijarskiej w Łukowie 1701-1833*, „*Analecta*” 1996, t. 5, nr 2(10), s. 142, 143, 150–151, 155.

⁴⁷⁷ J. Miąso, *Rola Konwiktu Szaniawskich w Łukowie w edukacji młodzieży drobnoszlacheckiej* [w:] *Religie, edukacja, kultura: księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Stanisławowi Litakowi*, M. Surdacki (red.), TN KUL, Lublin 2002, s. 360.

⁴⁷⁸ *Ibid.*, s. 372.

rząd rosyjski prawa do nauczania i utracie kolegium łukowskiego, pijarzy wciąż kierowali konwiktem⁴⁷⁹.

Na początku XIX wieku na Lubelszczyźnie funkcjonowały trzy szkoły żeńskie: otwarta w 1716 szkoła elementarna ss. szarytek w Białej, uruchomiona w 1732 roku pensja (szkoła wyższa) ss. wizytek w Lublinie oraz założona w 1802 roku szkoła elementarna ss. jozafatek w Parczewie. W 1818 roku w Lublinie rozpoczęła działalność pensja ss. bernardynek, a rok później szkoła elementarna ss. brygidek⁴⁸⁰. W latach 1821 i 1826 ks. Wincenty Pieńkowski, przyszły biskup lubelski, angażował się w organizację szkolnictwa w województwie lubelskim. Szczególnie wspierał szkołę elementarną w Kurowie. Dbał o jakość kształcenia dostarczając książki i szkolny sprzęt. W 1837 roku przy szkole elementarnej otworzył szkołę rzemieślniczą, której zadaniem była nie tylko nauka zawodu, ale przede wszystkim przeciwdziałanie analfabetyzmowi wśród młodych ludzi⁴⁸¹. W okresie międzypowstaniowym w dyrekcji lubelskiej działało 68 szkół katolickich⁴⁸². W 1864 roku w diecezji lubelskiej miała miejsce kasata klasztorów⁴⁸³, co miało poważne konsekwencje dla szkolnictwa katolickiego. Według badań Ryszarda Kuchy w okresie 1864-1904 polityka caratu znacząco utrudniała funkcjonowanie szkół niepaństwowych. Wśród 11 prywatnych szkół średnich, których istnienie w tym czasie dało się stwierdzić, nie ma ani jednej placówki katolickiej⁴⁸⁴. Natomiast między 1909 a 1912 rokiem powstały w Lublinie aż 4 szkoły żydowskie⁴⁸⁵.

Na uwagę zasługuje działalność ks. Ignacego Kłopotowskiego, który od 1896 roku był wikariuszem kościoła pod wezwaniem św. Stanisława na Starym Mieście w Lublinie⁴⁸⁶. W 1895 roku założył w Lublinie przytułek dla kobiet, które chciały porzucić prostytutkę. Oficjalnie działał on pod szyldem Lubelskiego Towarzystwa Dobroczynności. W 1896 roku

⁴⁷⁹ M. Ausz, *Konwikt Szaniawskich przy kościele księży pijarów w Łukowie w XVIII-XIX wieku – kształcenie i życie codzienne* [w:] *Virginibus puerisque cz. I, Z dziejów szkolnictwa i oświaty w XVIII-XX wieku*, E. Kula, M. Pękowska (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego, Kielce 2011, s. 53–54.

⁴⁸⁰ A. Winiarz, *Prywatne szkolnictwo żeńskie na Lubelszczyźnie w latach 1809-1833* [w:] *Szkolnictwo Lubelszczyzny w XVIII-XX wieku*, R. Kucha (red.), Wydawnictwo UMCS, Lublin 1993, s. 60–61.

⁴⁸¹ E. Walewander, *Ks. Wincenty Pieńkowski (1786-1863): biskup lubelski, propagator szkolnictwa*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2017, t. 60, nr 1/2.

⁴⁸² R. Gerber, *Szkolnictwo Królestwa Polskiego w okresie międzypowstaniowym*, *op. cit.*, s. 126.

⁴⁸³ Zob. S. Gajewski, *Kasata klasztorów w diecezji lubelskiej w roku 1864*, „Roczniki Humanistyczne” 1973, t. XXI, nr 2, s. 351–389.

⁴⁸⁴ R. Kucha, *Szkolnictwo Lublina w latach 1864-1915: zarys dziejów*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1995, s. 125.

⁴⁸⁵ *Ibid.*, s. 303.

⁴⁸⁶ J. Styk, *Działalność i myśl społeczna ks. Ignacego Kłopotowskiego (1866-1931)*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1983, t. XI, nr 1, s. 249.

przytułek mianowano Zakładem św. Antoniego. Od 1906 roku prowadziły go siostry ze Zgromadzenia Sióstr Pasterek od Opatrzności Boskiej⁴⁸⁷. Księdzu Kłopotowskiemu zależało, by podopieczne uczyły się pięciu rodzajów prac zarobkowych: tkactwa, pończosznictwa, krawiectwa, prania i prasowania. Początkowo przytułek dawał schronienie kilkunastu kobietom. Kilkanaście lat później wspierał niemal 60 osób. W 1905 roku przeniesiono go poza granice Lublina⁴⁸⁸.

Współpraca duchownych z organizacjami oświatowymi zakładanymi przez osoby o poglądach lewicowych nie zdarza się często. Przykładem takiej rzadkiej sytuacji jest sprzymierzenie ks. Antoniego Kwiatkowskiego z Lubelskim Towarzystwem Krzewienia Oświaty „Światło”⁴⁸⁹. Działalność społecznika z Bychawy na tym się nie kończy. By umożliwić miejscowym zdobycie odpowiednich kwalifikacji, ks. Kwiatkowski otworzył w Bychawie szkołę handlową. Jego celem było zasilenie rejonu kompetentnymi kupcami, zapewnienie okolicznym wsiom przykładowo prowadzonych sklepów oraz zatrudnienie części lokalnej społeczności w handlu. Uważał bowiem, że autochtoni mają do tego predyspozycje⁴⁹⁰. Również z jego inicjatywy powstała w Bychawie Polska Macierz Szkolna, a później Towarzystwo Oświatowe „Samopomoc”, które uzyskało uprawnienia do zakładania w gminie Bychawa różnych placówek edukacyjnych. Udało się otworzyć 2 czytelnie i ochronkę dla dzieci⁴⁹¹. W głównej mierze dzięki ks. Kwiatkowskiemu zaraz po wojnie powstała w Bychawie pierwsza w województwie szkoła ludowa⁴⁹².

W okresie dwudziestolecia międzywojennego w Lublinie rozwijało się przede wszystkim wyższe szkolnictwo wyznaniowe. W 1918 roku utworzono Katolicki Uniwersytet Lubelski. Jego genezy należy upatrywać w środowisku polskiej emigracji w Petersburgu. Postacią najbardziej znaczącą w erygowaniu katolickiej uczelni był ks. Idzi Radziszewski. Fundatorami zostali Karol Jaroszyński i Franciszek Skąpski. W Komitecie organizacyjnym znaleźli się też ks. Czesław Falkowski, ks. Bronisław Żongołłowicz, ks. Piotr Kremer i Klemens Jędrzejewski. O wyborze Lublina na umiejscowienie uczelni zaważyły jego bogata historia, bliskość kresów oraz spokojna atmosfera sprzyjająca

⁴⁸⁷ A. Bołdyrew, M. Krakowiak, *Obszary działalności edukacyjnej i opiekuńczej Kościoła Katolickiego wobec dzieci i młodzieży w Królestwie Polskim i na Kresach zaboru rosyjskiego na początku XX w.*, *op. cit.*, s. 42.

⁴⁸⁸ W. Partyka, *Instytucje opieki w Lublinie w XIX wieku*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici Pedagogika” 2021, t. 42, nr 2, s. 30.

⁴⁸⁹ A. Bołdyrew, M. Krakowiak, *Obszary działalności edukacyjnej i opiekuńczej Kościoła Katolickiego wobec dzieci i młodzieży w Królestwie Polskim i na Kresach zaboru rosyjskiego na początku XX w.*, *op. cit.*, s. 47.

⁴⁹⁰ P. Mazurek, *Działalność społeczna ks. Antoniego Kwiatkowskiego*, „Roczniki Filozoficzne” 1975, t. 23, nr 2, s. 98.

⁴⁹¹ *Ibid.*, s. 102.

⁴⁹² *Ibid.*, s. 105.

nauce⁴⁹³. Członkowie społeczności KUL kierowali się ideą *Deo et Patriae* (*Bogu i Ojczyźnie*). Wyrażała się w prowadzeniu badań naukowych nie wykluczających duchowości, uwzględnianiu relacji katolicyzmu i narodowości polskiej oraz formowaniu chrześcijańskiej inteligencji⁴⁹⁴. Podobne zapisy znalazły się w statucie z 1928 roku, kiedy to przemianowano uczelnię na Katolicki Uniwersytet Lubelski (wcześniej uczelnia działała pod nazwą Uniwersytet Lubelski)⁴⁹⁵. Ustawą z dnia 9 kwietnia 1938 roku nadano Katolickiemu Uniwersytetowi Lubelskiemu pełne prawa państwowych szkół akademickich⁴⁹⁶.

W styczniu 1923 roku Kuria Diecezjalna Lubelska weszła w posiadanie cerkwi przy ulicy Zielonej razem z pobliskimi zabudowaniami i ogrodem. Biskup Marian Fulman zdecydował zagospodarować kompleks na potrzeby Instytutu Misyjnego – jednostki, której zadaniem było przygotowanie kapłanów do prowadzenia misji w Rosji. Pomysłodawcą projektu był arcybiskup mohylewski Edward Ropp⁴⁹⁷. Poza konwencjonalnymi przedmiotami alumni uczyli się orientalistyki, liturgii bizantyjskiej, języka rosyjskiego oraz cerkiewno-słowiańskiego. Instytut miał zapewnione stałe subsydium. W 1926 roku pojawiły się jednak problemy finansowe. Prowadzące placówkę Towarzystwo Misyjne poszukiwało środków pieniężnych na różne sposoby. Niepowodzenia w tej materii przyczyniły się ostatecznie do zamknięcia Instytutu z dniem 30 czerwca 1934 roku zgodnie z decyzją Stolicy Apostolskiej⁴⁹⁸.

W 1926 roku powstała w Lublinie jezuicka uczelnia teologiczna „Collegium Bobolanum”. Początkowo kolegium obejmowało dziewięć katedr: dwie Katedry Teologii Fundamentalnej, dwie Katedry Teologii Dogmatycznej, dwie Katedry Pisma Świętego, Katedrę Teologii Moralnej i Pastoralnej, Katedrę Prawa Kanonicznego oraz Katedrę Historii Kościoła, Patrologii i Archeologii Chrześcijańskiej. W kolejnych latach liczba katedr

⁴⁹³ G. Karolewicz, *Geneza Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego* [w:] *Katolicki Uniwersytet Lubelski. Wybrane zagadnienia z dziejów Uczelni*, G. Karolewicz, M. Zahajkiewicz, Z. Zieliński (red.), Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1992, s. 50–55; A. Wojtkowski, *Katolicki Uniwersytet Lubelski 1918-1944* [w:] *Księga Jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, S. Kunowski (red.), TN KUL, Lublin 1969, s. 22–29.

⁴⁹⁴ G. Karolewicz, *Katolicki Uniwersytet Lubelski jako ośrodek promieniowania kulturalnego w okresie międzywojennym*, „Roczniki Teologiczne” 1995, t. XLII, nr 4, s. 129.

⁴⁹⁵ P. Byzdra-Kusz, *Między wizją a rzeczywistością. Sto lat Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, „Analecta” 2019, t. XXVIII, nr 2, s. 57–58.

⁴⁹⁶ *Ustawa z dnia 9 kwietnia 1938 r. o nadaniu Katolickiemu Uniwersytetowi Lubelskiemu pełnych praw państwowych szkół akademickich* (Dz.U. 1938 nr 27 poz. 242).

⁴⁹⁷ J. Żywicki, *Adaptacje dawnych cerkwi na świątynie rzymskokatolickie w międzywojennym Lublinie*, 2018, t. LXVI, nr 3, s. 356.

⁴⁹⁸ A. Kozyrka, *Katolickie Towarzystwo Misyjne w Polsce (1921-1931)*, „Studia Polonijne”, 2007, t. 28, s. 47.

zwiększyła się do czternastu⁴⁹⁹. W 1929 roku jednostka ta uzyskała status równorzędny uniwersytetom, a także uprawnienie do nadawania stopnia doktora teologii⁵⁰⁰. Oferta edukacyjna obejmowała między innymi zajęcia z języka biblijnego greckiego i hebrajskiego oraz naukę śpiewu gregoriańskiego. Jednostka mogła się poszczycić cennym księgozbiorem (niemal 70 tys. woluminów, w tym rękopisy siedemnastowieczne) Po wojnie jezuici wrócili do dawnej siedziby, by kontynuować studia teologiczne. Część pomieszczeń zajęło wojsko na szpital. W 1951 roku zakon został usunięty ze swojego lokum i przeniósł się do Warszawy⁵⁰¹. W okresie międzywojennym do wyższych zakładów naukowych zaliczono także lubelskie Seminarium Duchowne⁵⁰².

W 1917 roku przy ulicy Narutowicza 8 w Lublinie powstała żeńska szkoła sióstr Urszulanek⁵⁰³. Fundacja ta była pierwszą placówką urszulanek na terenie Królestwa Polskiego⁵⁰⁴. We wrześniu 1933 roku rozpoczęła działalność dydaktyczno-wychowawczą sześcioklasowa prywatna żeńska szkoła powszechna z polskim językiem nauczania. Zgłosiły się 144 uczennice. W urszulańskim zakładzie w jednej klasie uczyło się nawet do pięciu różnych grup wiekowych⁵⁰⁵. W sprawozdaniu powizytacyjnym z 1937 roku napisano, że pod względem dydaktycznym szkoła zasługuje na pełne poparcie i specjalne wyróżnienie spośród prywatnych szkół w mieście. W procesie wychowawczym siostry dbały o budowanie wrażliwości na potrzeby drugiego człowieka i zabiegały o rozwój zgodny indywidualnymi predyspozycjami podopiecznych przez pracę na rzecz szkoły oraz w szerszym kręgu, np. przez uprawę roślin leczniczych czy publikowanie tekstów uczennic na łamach „Małego Światka”⁵⁰⁶.

⁴⁹⁹ P. Wawer, *Zakład Teologiczny Zakonu Ojców Jezuitów w Lublinie – Kolegium Bobolanum, czyli o kontemplacji w działaniu* [w:] *W służbie nauki, wychowania i wartości. Szkice biograficzne o lubelskim środowisku naukowym*, R. Skrzyniarz, M. Łobacz, Borowska (red.), Wydawnictwo Episteme, Lublin 2015, s. 53.

⁵⁰⁰ A. Jakubowski, *Lublin jako ośrodek nauki* [w:] *Lublin: historia - społeczeństwo - gospodarka*, W. Janicki (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2018, s. 96.

⁵⁰¹ R. Skrzyniarz, *Wyższe uczelnie Lublina, ich fundatorzy, założyciele, twórcy i pierwsi rektorzy* [w:] *W służbie nauki, wychowania i wartości. Szkice biograficzne o lubelskim środowisku naukowym*, R. Skrzyniarz, M. Łobacz, B. Borowska (red.), Wydawnictwo Episteme, Lublin 2015, s. 30–31.

⁵⁰² A. Jakubowski, *Lublin jako ośrodek nauki*, *op. cit.*, s. 96; R. Skrzyniarz, *Akademicki Lublin w biografkach - przedsięwzięcie podjęte z okazji rocznicy powstania lubelskich uczelni*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2015, nr 103, s. 428.

⁵⁰³ T. Wolski, *Rozwój szkolnictwa lubelskiego w latach 1917-1927* [w:] *Monografia szkolnictwa m. Lublina za czas od 1917 do 1927 roku*, T. Wolski (red.), Magistrat m. Lublina, Lublin 1928, s. 74.

⁵⁰⁴ A. Rogozińska, *Edukacja w szkołach urszulanek na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, *op. cit.*, s. 50.

⁵⁰⁵ A. Stężowska, *Prywatna Żeńska Szkoła Powszechna Sióstr Urszulanek w Lublinie w latach 1932-1939* [w:] *Edukacja w szkołach urszulańskich (XVII-XX wiek)*, U. Borkowska (red.), TN KUL, Lublin 2012, s. 99.

⁵⁰⁶ *Ibid.*, s. 114–115.

W 1925 roku przy ulicy Zamojskiej 6 zaczęło działać Gimnazjum Biskupie⁵⁰⁷. Problem erekcji tej szkoły analizuje szczegółowo Artur Mezglewski. Zwraca uwagę, że w lipcu 1923 roku profesorowie Wyższego Seminarium Duchownego w Lublinie podjęli decyzję o zorganizowaniu kursu przygotowawczego dla kandydatów do kapłaństwa. W maju 1924 roku obradowano nad rodzajem placówki i postanowiono, że będzie to gimnazjum typu humanistycznego. Zajęcia z uczniami gimnazjum początkowo prowadzili profesorowie seminarium⁵⁰⁸. Przedsięwzięcie miało być głównie inicjatywą biskupa lubelskiego Mariana Fulmana. W pierwszych latach funkcjonowały tylko dwie klasy: czwarta i piąta. Szkoła ta jako jedyna w województwie realizowała klasyczny program nauczania⁵⁰⁹. Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego w 1925 roku udzieliło koncesji na prowadzenie placówki pod nazwą „Liceum Męskie Biskupie w Lublinie”. W roku kolejnym zwrócono się już do lubelskiego kuratorium o modyfikację koncesji. Po otrzymaniu zgody zmieniono nazwę szkoły na „Wyższe Gimnazjum Biskupie Męskie w Lublinie” i przerejestrowano je z typu klasycznego na humanistyczny⁵¹⁰. W statucie szkoły z 1926 roku pojawiają się jeszcze inne nazwy – „Mniejsze Seminarium Duchowne Rzymsko-Katolickie w Lublinie” oraz „Wyższe Gimnazjum Biskupie Męskie w Lublinie⁵¹¹. Szkoła, jako że miała internat, skupiała młodzież ze środowisk wiejskich i małomiasteczkowych⁵¹². W 1932 roku w związku z reformą szkolnictwa nastąpiły zmiany wynikające z konieczności dostosowania szkoły do wymagań prawa oświatowego – zorganizowano w Gimnazjum Biskupim cztery klasy gimnazjalne i dwie licealne. Do zakładu uczęszczało wówczas 80 chłopców. Warto dodać, że do 1934 roku uczniowie „Biskupiaka” nosili sutanny⁵¹³. W tym roku przeniesiono szkołę do nowego budynku na lubelskim wzgórzu Czwartek⁵¹⁴. Wtedy też dyrektorem został ks. Kazimierz Gostyński, wieloletni zarządca placówki. Poza tym zauważalny był rozwój kulturalny wychowanków – wydawano szkolne czasopismo „Młoda Myśl”, działał też samorząd szkolny o nazwie

⁵⁰⁷ T. Wolski, *Rozwój szkolnictwa lubelskiego w latach 1917-1927*, *op. cit.*, s. 74.

⁵⁰⁸ A. Mezglewski, *Problem erekcji Gimnazjum Biskupiego w Lublinie*, „Roczniki Nauk Prawnych”, 1996, t. VI, s. 120–121.

⁵⁰⁹ B. Wierzchowska-Konera, *Sieć szkolnictwa średniego ogólnokształcącego w województwie lubelskim w latach 1918-1939*, *op. cit.*, s. 114.

⁵¹⁰ A. Mezglewski, *Problem erekcji Gimnazjum Biskupiego w Lublinie*, *op. cit.*, s. 123.

⁵¹¹ *Ibid.*, s. 128–129.

⁵¹² J. Marczyk, *Oświata i nauka w Lublinie w latach 1918-1939* [w:] *Dzieje Lublina*, S. Krzykała (red.), Wydawnictwo Lubelskie, Lublin 1975, t.2, s. 196–197.

⁵¹³ J. Misiurek, *Gimnazjum i Liceum Biskupie w Lublinie (1923-1962)* [w:] *Wychowawcy i wychowankowie Gimnazjum i Liceum Biskupiego w Lublinie (1923-1962)*, J. Misiurek (red.), Polihymnia, Lublin 2004, s. 11.

⁵¹⁴ J. Chmiel, *Z dziejów gimnazjum i liceum biskupiego w Lublinie w latach 1923-1939*, „Teki Komisji Historycznej Oddział PAN w Lublinie”, 2017, t. XIV, s. 212.

„Rzeczpospolita szkolna” wzorowany na ustroju politycznym Polski⁵¹⁵. Bezpośrednio przed wojną Gimnazjum liczyło 180 uczniów⁵¹⁶.

Szkolnictwo zakonne dotarło też na ziemię zamojską. W 1919 roku w leżącej między Janowem Lubelskim a Zamościem Radeczniczy posługę podjął bernardyn o. Metody Sikora. Na początku lat 20. zdecydował się stworzyć męskie gimnazjum typu klasycznego wraz z bursą. Do otwarcia szkoły doszło w styczniu 1922 roku. Sikora został rektorem całego Kolegium Serafickiego – szkoły i internatu. Kierownictwo nad szkołą przejął o. Jan Duklan Michnar. W 1923 roku w trzech klasach prowadzonych w oparciu o program filologiczny uczyło się 79 dzieci, większość z nich pochodziła z rodzin rolniczych⁵¹⁷. Działalność wychowawczą realizowano według pięciu nurtów: religijno-moralnego, naukowo-kulturalnego, społeczno-estetycznego, fizycznego oraz turystyczno-krajoznawczego⁵¹⁸. Po wyborach do Sejmu w 1947 roku wciąż funkcjonujące bernardyńskie gimnazjum musiało się mierzyć z wyzwaniem nie tylko pedagogicznymi. W związku z ofensywą ideologiczną w oświacie w szkole w Radeczniczy coraz częściej odbywały się wizytacje. W końcu, naciskane przez władze lubelskie kuratorium zarządziło upaństwowienie placówki i wyznaczenie na rok szkolny 1950/1951 nowego dyrektora⁵¹⁹.

W Lubelskiem były też inne konwenty. Od 1918 roku Salezianie utrzymywali Prywatne Gimnazjum Koedukacyjne w im. Henryka Sienkiewicza w Sokołowie Podlaskim, jednak w 1922 roku szkoła została przejęta przez sejmik⁵²⁰. Później, Salezianie na lubelskiej Kalinowszczyźnie planowali „założenie szkoły, która by wydawała dobrych majstrów i techników”⁵²¹. Planów niestety nie zrealizowano. W latach 1944-1954 zakon prowadził bursę dla młodzieży męskiej⁵²². Większość wychowanków stanowili chłopcy uczący się w Liceum Biskupim⁵²³. W roku 1926 powstało w Lublinie Gimnazjum Żeńskie Zrzeszenia

⁵¹⁵ Ibid., s. 213–215.

⁵¹⁶ E. Walewander, *Pedagogia katolicka w diecezji lubelskiej: 1918-1939*, op. cit., s. 52.

⁵¹⁷ J. Borowski, *Gimnazjum i liceum franciszkanów – bernardynów w Radeczniczy 1920–1950*, Oficyna Wydawnicza Fund. Uniwersyteckiej, Stalowa Wola 2015, s. 33–36.

⁵¹⁸ J. Borowski, *Pedagodzy bernardyńscy w kolegium serafickim w Radeczniczy w latach 1922-1939*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1999, t. XXVII, nr 2, s. 127–134.

⁵¹⁹ J. Borowski, J. Draus, *Klasztor i gimnazjum oo. Bernardynów w Radeczniczy w latach 1939-1950*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1996, t. XXIV, nr 2, s. 367–368.

⁵²⁰ B. Wierzchowska-Konera, *Sieć szkolnictwa średniego ogólnokształcącego w województwie lubelskim w latach 1918-1939*, op. cit., s. 108, 113.

⁵²¹ W.W. Żurek, *Salezianie na lubelskiej „Kalinie” 1927-1951: kronika*, Waldemar Witold Żurek, Lublin 2018, s. 20.

⁵²² J. Wnuk, *Działalność wychowawcza salezjanów na Kalinowszczyźnie [w:] 75 lat salezjanów w Lublinie*, J. Gocko, A. Paszek (red.), Poligrafia Inspektoratu Towarzystwa Salezjańskiego, Lublin 2002, s. 43.

⁵²³ Ibid., s. 54–55.

Siostr Kanoniczek Świętego Ducha⁵²⁴. W 1927 roku funkcjonowało w Lublinie 17 szkół prywatnych, wśród których dominowały placówki żydowskie⁵²⁵. W 1937 roku w Okręgu Szkolnym Lubelskim działało 5 katolickich szkół średnich – 3 w Lublinie (Gimnazjum Męskie Biskupie, Gimnazjum Żeńskie ss. Kanoniczek Św. Ducha, Gimnazjum Żeńskie ss. Urszulanek), 1 w Siedlcach (Gimnazjum Męskie Biskupie) oraz 1 w Sokołowie (Gimnazjum Żeńskie ss. Salezjanek)⁵²⁶. W grudniu 1937 roku minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego nadał wybranym niepublicznym szkołom średnim ogólnokształcącym uprawnienia szkół państwowych. Spośród szkół katolickich otrzymały je placówki siostr kanoniczek i urszulanek⁵²⁷. Warto dodać, że w obu tych szkołach prężnie działały sodalicje mariańskie⁵²⁸.

Podczas okupacji hitlerowskiej na Lubelszczyźnie zamknięto wszystkie szkoły średnie⁵²⁹. Jeszcze w roku szkolnym 1944/1945 zakłady wróciły do działalności - Prywatne Gimnazjum i Liceum Biskupie w Lublinie oraz Prywatne Gimnazjum i Liceum SS. Kanoniczek w Lublinie z 8 oddziałami, Prywatne Gimnazjum i Liceum SS. Urszulanek z aż 17 oddziałami, a Prywatne Męskie Gimnazjum Biskupie i Prywatne Gimnazjum OO. Bernardynów w Radecznicy z 3⁵³⁰. Szkoły biskupie w Lublinie i Siedlcach oraz ojców bernardynów w Zamojskiem miały właściwie charakter zamknięty i głównie sponożyły do stanu kapłańskiego. Za ich utrzymanie odpowiadała zasadniczo administracja kościelna. Szkoły pod nadzorem siostr kanoniczek i urszulanek gromadziły przeważnie dziewczęta z rodzin wyżej sytuowanych i z czasem stały się placówkami elitarnymi. Wychowanie czerpiące z tradycji zakonnych, większa swoboda w realizowaniu programu nauczania, własne spojrzenie na kwestie społeczne i polityczne nie zgadzały się z przyjętą polityką oświatową. Nie odpowiadało to wizji rządzących przez co w kolejnych latach szkoły te zostały przejęte przez państwo⁵³¹. W latach 1948-1951 upaństwowiano wszystkie

⁵²⁴ A. Woch, *Szkolnictwo średnie ogólnokształcące Lublina w latach 1918-1939*, op. cit., s. 53.

⁵²⁵ J. Doroszewski, *Szkolnictwo miasta Lublina w latach 1918-1939*, Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Lublin 2004, s. 28–29.

⁵²⁶ B. Wierzchowska-Konera, *Sieć szkolnictwa średniego ogólnokształcącego w województwie lubelskim w latach 1918-1939*, op. cit., s. 121.

⁵²⁷ A. Woch, *Szkolnictwo średnie ogólnokształcące Lublina w latach 1918-1939*, op. cit., s. 56.

⁵²⁸ W. Partyka, *Szkolne organizacje religijne w diecezji lubelskiej w dwudziestoleciu międzywojennym*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2023, nr 120, s. 341.

⁵²⁹ J. Doroszewski, *Szkolnictwo średnie ogólnokształcące na Lubelszczyźnie w latach 1944–1948*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio J” 1989, t. II, nr 6, s. 79.

⁵³⁰ Zob. J. Doroszewski, *Szkolnictwo średnie ogólnokształcące na Lubelszczyźnie w latach 1944–1948*, op. cit., tab. 11.

⁵³¹ Ibid., s. 83.

placówki niepubliczne. Liczba szkół prowadzonych przez stowarzyszenia religijne uderzająco zmalała⁵³².

Katolicki Uniwersytet Lubelski poniósł znaczące straty w czasie wojny. Wielu pracowników zginęło, gmach uczelni został zdewastowany, a urządzenia i księgozbiory rozkradzione lub zniszczone. Mimo to cały czas starano się kontynuować tajne nauczanie. Po wyzwoleniu Lublina zdecydowano o wznowieniu działalności akademickiej. Po doprowadzeniu budynku do stanu używalności, w listopadzie 1944 roku odbyło się ponowne otwarcie uniwersytetu⁵³³. W latach 1944-1989, zgodnie z antykościelną polityką komunistycznego państwa, lokalne władze finansowe działały na niekorzyść uczelni. Ataki dotyczyły dochodów i majątku, a więc materialnego zabezpieczenia uniwersytetu, co skutkowało poważnym ograniczeniem jego działalności⁵³⁴. Podejmowano także próby stopniowego osłabiania oferty edukacyjnej oraz zmniejszania liczby studentów. W pierwszym dziesięcioleciu PRL władze zawiesiły działanie Wydziału Prawa i Nauk Społecznych (1949) oraz kluczowe i ważne społecznie kierunki kształcenia, jak pedagogika czy psychologia. Poprzez eliminację kierunków „świeckich” dążono do przekształcenia KUL w seminarium, które kształciłoby wyłącznie duchownych. Próbowano również wprowadzać limity studiujących. Usiłowano uczynić kadrę dydaktyczną posłuszną, a samą uczelnię jeszcze bardziej podporządkować państwu⁵³⁵.

Przed wojną bezhabitowe Zgromadzenie Sióstr Sług Jezusa działało w Lublinie jako „Stowarzyszenie Opieka nad Dziewczętami”. W roku 1925 roku otwarto Szkołę Gospodarczo-Zawodową im. św. Kazimierza o profilu szkoły powszechnej, którą 12 lat później przekształcono w Średnią Prywatną Żeńską Szkołę Krawiecko-Bieliźniarską. Uczyło się w niej kilkadziesiąt dziewcząt. Zgromadzenie administrowało też Roczną Szkołą Przynależności w Gospodarstwie Rodzinnym. Jej celem było przygotowanie nastoletnich dziewcząt do zarządzania domostwem. W 1944 roku siostry reaktywowały swoje dwie placówki, a później założyły także Liceum Gastronomiczne. Popularność zakładów wymusiła wprowadzenie podwójnych oddziałów i pracy na dwie zmiany. Duża część uczennic korzystała z przyszkolnej bursy. Jednak w 1949 roku Kuratorium zamknęło

⁵³² D. Magier, *Szkolnictwo podstawowe i średnie [w:] Dzieje Lubelszczyzny 1944-1956. Aspekty społeczne, gospodarcze, oświatowe i kulturalne*, T. Osiński, M. Mazur (red.), Instytut Pamięci Narodowej - Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Oddział w Lublinie, Lublin 2017, s. 441-442.

⁵³³ J. Małarczyk, *Szkolnictwo wyższe i instytuty naukowe [w:] Dzieje Lubelszczyzny*, A. Kierek (red.), PWN, Warszawa 1979, t.II, s. 451.

⁵³⁴ Zob. M. Münnich, *Polityka finansowo-podatkowa władz komunistycznych wobec Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, „Roczniki Humanistyczne” 2018, t. LXVI, nr 2, s. 115-135.

⁵³⁵ P. Jaroszyński, *KUL w czasach PRL-u - kartka z historii*, „Człowiek w kulturze”, 2010, t. 21, s. 103.

gimnazjum krawieckie pod pretekstem negatywnego wpływu wychowawczego na młodzież. Uczennice włączono do placówki państwowej, gdzie brakło zgłoszeń. Po wizytacji Dyrekcji Okręgowej Szkolenia Zawodowego w Liceum Gastronomicznym w 1950 roku stwierdzono uchybienia polegające na braku ideologizacji i podjęto decyzję o zamknięciu szkoły. Rozprawiono się ze skrytkami stopniowo – najpierw zamknięto szkoły, potem jadalnię i bursy, następnie wywłaszczono, a na koniec zablokowano możliwość działania poprzez likwidację stowarzyszenia⁵³⁶.

Po wojnie i Gimnazjum Biskupie wznowiło działalność. Przez kilkanaście lat szkoła spotykała się z tak licznymi utrudnieniami ze strony władz, iż nie ulega wątpliwości, że były to celowe działania dyskryminacyjne i prześladowcze. Zakłócanie pracy szkoły odbywało się wielotorowo. Znaczące były problemy lokalowe – w związku z zajęciem budynku do dyspozycji placówki pozostała niewielka przestrzeń. Następnie zlikwidowane zostały internaty szkolne przy ulicach Złotej i Dolnej Panny Marii⁵³⁷. W 1947 roku komunistyczna ofensywa nasiliła się. Kuratorium słało do szkoły kolejne represyjne wizytacje, a nauczycieli zaczęto wzywać na przesłuchania do Urzędu Bezpieczeństwa. Ksiądz dyrektora Michała Słowikowskiego, który walczył o szkołę, próbowano usunąć ze stanowiska. Sposób przeprowadzania lustracji jednoznacznie wskazywał, że było to przygotowanie do zamknięcia szkoły⁵³⁸. W roku szkolnym 1948-1949 władze oświatowe odebrały Gimnazjum Biskupiemu uprawnienia publiczności. W kolejnych latach bardzo komplikowano, a w pewnym momencie uniemożliwiono uzyskanie matury przez uczniów⁵³⁹. W czerwcu 1962 roku lubelskie kuratorium poinformowało dyrekcję zakładu o zamiarze wystąpienia z wnioskiem do ministra oświaty o nieudzielenie zezwolenia na dalszą działalność placówki. Uzasadnieniem miały być „niewłaściwe stosunki wychowawcze”. Konsekwentnie, w lipcu władze państwowe zlikwidowały szkołę⁵⁴⁰.

⁵³⁶ M. Ordon, *Represje władz komunistycznych wobec lubelskiej placówki Zgromadzenia Sług Jezusa*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2000, nr 1, s. 123 i dalej.

⁵³⁷ A. Mezglewski, *Dyskryminacyjne działania władz oświatowych i lokalowych wobec Gimnazjum Biskupiego w Lublinie w latach 1944-1962* [w:] *Historia et ius: księga pamiątkowa ku czci księdza profesora Henryka Karbownika*, A. Dębiński (red.), Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1998, s. 470–478.

⁵³⁸ J. Konefał, *Wizytacje w lubelskim Biskupiaku z lat 1947-1949 przykładem walki komunistów z Kościołem i katolicką szkołą*, „Kwarta. Pismo historyczno-społeczne” 2012, nr 4(5), s. 79 i dalej.

⁵³⁹ A. Mezglewski, *Dyskryminacyjne działania władz oświatowych i lokalowych wobec Gimnazjum Biskupiego w Lublinie w latach 1944-1962*, *op. cit.*, s. 479–480.

⁵⁴⁰ *Ibid.*, s. 484–489.

W 1966 roku doszło do wywłaszczenia nieruchomości szkolnej Gimnazjum Biskupiego w Lublinie⁵⁴¹.

Szkolnictwo katolickie na Lubelszczyźnie odrodziło się po 1989 roku. Przez prawie dekadę placówki katolickie działały jedynie w Lublinie. W 1991 roku Katolickie Stowarzyszenie Wychowawców, przy współpracy ks. Jana Mitury, proboszcza parafii pw. bł. Jadwigi Królowej w Lublinie, otworzyło Społeczną Szkołę Podstawową. W 1994 roku arcybiskup Bolesław Pylak podpisał dekret zatwierdzający katolicki charakter placówki. Wtedy też organem prowadzącym stała się lubelska parafia bł. Jadwigi Królowej, a zakład zyskał nazwę Katolicka Szkoła Podstawowa im. św. Jadwigi Królowej w Lublinie⁵⁴². W 2004 roku powstała szkoła podstawowa w Zespole Szkół Katolickich im. św. Teresy⁵⁴³. We wrześniu 2008 roku – po 53. latach przerwy – reaktywowano Szkołę Podstawową Sióstr Urszulanek UR w Lublinie. Inicjatorką przywrócenia szkoły urszulańskiej była s. Regina Malińska⁵⁴⁴. Następne szkoły podstawowe powstały w Lublinie w związku z reformą oświatową w 2017 roku. Pierwsza to publiczna Szkoła Podstawowa im. św. Wincentego Pallottiego prowadzona przez księży pallotynów⁵⁴⁵. Drugą stanowi niepubliczna Katolicka Szkoła Podstawowa im. św. Dominika Savio, będąca częścią zespołu szkół „Collegium Gostynianum”, którego właścicielem jest Michał Bobrzyński⁵⁴⁶.

W latach dziewięćdziesiątych XX wieku lubelska młodzież mogła wybierać między czterema katolickimi liceami ogólnokształcącymi. Były to: Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Kazimierza Gostyńskiego, XXI Liceum Ogólnokształcące im. św. Stanisława Kostki („Biskupiak”), Pallotyńskie Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego oraz Liceum im. św. Teresy⁵⁴⁷. Nadmienić trzeba, że między 1999 a 2019 rokiem przy każdym lubelskim liceum funkcjonowało równoległe gimnazjum⁵⁴⁸. W roku szkolnym 2019/2020 czynne pozostały w Lublinie już tylko 2 licea katolickie.

⁵⁴¹ Zob. A. Mezglewski, *Wywłaszczenie nieruchomości szkolnej Gimnazjum Biskupiego w Lublinie w 1966 r.*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, 2001, t. III.

⁵⁴² *Historia naszej szkoły – Katolicka Szkoła Podstawowa im. św. Jadwigi Królowej w Lublinie*, <http://ksp.inten.pl/historia-naszej-szkoly/> [26 wrzesień 2023 r.].

⁵⁴³ *Archiwalna strona internetowa Zespołu Szkół Katolickich im. św. Teresy w Lublinie*, <http://web.archive.org/web/20071221170245/http://zsk.lublin.pl/>.

⁵⁴⁴ *Historia szkoły - Urszulanki Lublin*, <https://www.urszulanki.lublin.eu/historia-szkoly> [26 wrzesień 2023 r.].

⁵⁴⁵ *Fundacja „Do Mądrości”*, <http://domadrosci.pl/> [26 wrzesień 2023 r.].

⁵⁴⁶ *Historia szkoły - Collegium Gostynianum*, <https://gostynianum.pl/historia-szkoly/#reforma-2017> [26 wrzesień 2023 r.].

⁵⁴⁷ Więcej o wymienionych szkołach w dalszej części pracy.

⁵⁴⁸ P. Goliszek, *Szkoły katolickie [w:] W służbie ewangelii i człowiekowi. Archidiecezja Lubelska w latach 1992-2002*, J. Mariański (red.), Gaudium, Lublin 2005, s. 493–501.

Z czasem zaczęły powstawać szkoły katolickie również poza Lublinem. W marcu 1997 roku biskup siedlecki Jan Wiktor Nowak powołał Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. Cypriana Norwida w Białej Podlaskiej⁵⁴⁹. W 1998 roku założono w Puławach I Katolickie Społeczne Liceum Ogólnokształcące im. św. Brata Alberta Chmielowskiego⁵⁵⁰. Od września 1999 roku działa publiczne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. Papieża Jana Pawła II w Biłgoraju⁵⁵¹. W 2005 roku powstała Katolicka Szkoła Podstawowa im. św. Ojca Pio z siedzibą w Zamościu. Została założona przez tamtejsze Katolickie Stowarzyszenie Inteligencji. Od roku szkolnego 2010/2011 organem prowadzącym jest Diecezja Zamojsko-Lubaczowska⁵⁵². W 2016 roku, także w Puławach, Zgromadzenie Sióstr Benedyktynek Misjonarek stworzyło Niepubliczną Szkołę Specjalną Przystosowującą do Pracy⁵⁵³ – jedyną tego rodzaju placówkę w regionie.

Tabela 2. Stan szkolnictwa katolickiego na Lubelszczyźnie w latach 1989-2019

Rok	Łączna liczba szkół	Szkoły podstawowe	Gimnazjum	Licea	Szkoły kształcące w zawodzie
1989	-	-	-	-	-
1999	11	1	3	7	-
2009	15	2	6	7	-
2019	12	6	-	5	1

Opracowanie własne na podstawie: P. Goliszek, *Szkoły katolickie* [w:] *W służbie ewangelii i człowiekowi. Archidiecezja Lubelska w latach 1992-2002*, J. Mariański (red.), Lublin 2005, s. 493-501; Rada Szkół Katolickich, *Informator adresowy Szkół Katolickich w Polsce. Stan na rok szkolny 2016/2017*, Warszawa 2017 oraz <https://rsk.edu.pl/baza-szkol/> (dostęp: 30.08.2023)

⁵⁴⁹ *O nas - Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. Cypriana Norwida w Białej Podlaskiej*, <https://www.klobp.pl/o-nas/> [26 wrzesień 2023 r.].

⁵⁵⁰ P. Goliszek, *Szkoły katolickie*, op. cit., s. 500.

⁵⁵¹ *O szkole - Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. Papieża Jana Pawła II w Biłgoraju*, https://test6716.futurehost.pl/?page_id=9 [11 wrzesień 2023 r.].

⁵⁵² E. Jędruszczak, *Wpływ zarządzania na przyszłość szkoły katolickiej na przykładzie Zespołu Szkół Katolickich im. Św. Ojca Pio w Zamościu* [w:] *Pedagogiczne aspekty zarządzania organizacją*, M. Szpakowski, E. Dąbek (red.), Knowledge Innovation Center, Zamość 2014, t.3, s. 185.

⁵⁵³ *Szkoła Przystosowująca do Pracy - Benedyktynski Zakątek Pomoc dzieciom z niepełnosprawnością*, <https://benedyktynskizakatek.pl/niepubliczna-szkola-specjalna-przystosowujaca-do-pracy/> [11 sierpień 2023 r.].

Rozdział 3. Struktura liceów katolickich

3.1. Powstanie i organizacja

W latach 1989-2019 działały w Lublinie cztery katolickie licea ogólnokształcące: XXI Liceum Ogólnokształcące im. św. Stanisława Kostki, Pallotyńskie Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego, Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy i Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Kazimierza Gostyńskiego. Prowadziły je cztery różne organy: diecezja, stowarzyszenie życia apostołskie⁵⁵⁴, stowarzyszenie świeckie oraz osoba fizyczna. Wszystkie wymienione placówki powstały w latach 90. XX wieku. Szkoły – choć każda miała charakter katolicki – różniły się wielkością, sposobem funkcjonowania oraz interpretacją pedagogiki katolickiej wraz z idącymi za nią rozwiązaniami dydaktyczno-wychowawczymi. Pod koniec 2019 roku czynne pozostały już tylko dwa zakłady na poziomie szkolnictwa średniego – jeden publiczny, drugi niepubliczny.

Najwcześniej – w 1990 roku – uruchomiono w Lublinie Społeczne Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego. Chciano, by kontynuowało ono tradycje Prywatnego Męskiego Gimnazjum i Liceum im. Stefana Batorego⁵⁵⁵, które szkołą katolicką *de iure* nie było, ale miało katolickie nachylenie⁵⁵⁶. Głównym inicjatorem reaktywacji

⁵⁵⁴ Po Soborze Watykańskim II (1962-1965) w Kościele katolickim funkcjonują trzy rodzaje wspólnotowego życia konsekrowanego: zakony i zgromadzenia zakonne, instytuty świeckie oraz stowarzyszenia życia apostołskie. Aktywność tych ostatnich regulują kanony 731–746 Kodeksu Prawa Kanonicznego. Zagadnienie obszernie opisuje Czesław Parzyszek. Zob. tenże, *Natura życia konsekrowanego – „drzewo o licznych gałązkach”* [w:] *Życie konsekrowane w posoborowym nauczaniu Kościoła*, Wydawnictwo Księży Pallotynów „Apostolicum”, Żabki 2007, s. 388–470.

⁵⁵⁵ Placówka powstała w marcu 1906 roku jako Prywatna Ośmioklasowa Filologiczna Szkoła Męska S. Śliwińskiego. Nazywano ją również Szkołą Lubelską. Powołała ją do życia Spółka Cywilna Szkoły Średniej w Lublinie, której członkami byli lubelscy patrioci. Zadbali oni by w programie nauczania nie zabrakło języka polskiego i religii katolickiej. W latach 1914-1920 wielu członków społeczności szkolnej poległo broniąc ojczyzny. W 1932 roku uszczuploną do niespełna 40 udziałowców Spółkę przekształcono w Towarzystwo Oświatowe im. Stefana Batorego w Lublinie. 3 lata później szkołę przemianowano na Prywatne Męskie Gimnazjum im. Stefana Batorego. Zakład zamknięto pod zarzutem „reakcyjności” w 1948 roku. APL, *Prywatne Męskie Gimnazjum i Liceum „Szkoła Lubelska” im. Stefana Batorego w Lublinie, nr zesp. 533*; W. Godziszewski, K. Juszcakowski, *Historja Zakładu (1906-1936)* [w:] *Prywatne Męskie Gimnazjum imienia Stefana Batorego („Szkoła Lubelska”) w XXX lecie*, Lublin 1936; A. Przegaliński, *Z historii lubelskiej oświaty. Zarys dziejów Prywatnej Ośmioklasowej Filologicznej Szkoły Męskiej S. Śliwińskiego (tzw. „Szkoły Lubelskiej”) w latach 1906–1914*, „Rocznik Łódzki”, 2018, t. LXVIII.

⁵⁵⁶ Szkoła Lubelska była przeznaczona dla chłopców wyznania chrześcijańskiego. Przez kilka lat zarządzał nią prof. KUL Zygmunt Bolesław Kukulski (1890-1944), który wdrożył w niej własną koncepcję pedagogiki katolickiej. Dodatkowo, placówka miała własnego prefekta i kapelana. Wspominał on, że przed egzaminem dojrzałości uczniowie spowiadali się i przystępowali do Komunii św. W Radzie Opiekuńczej również zasiadali

był Paweł Policzkiewicz⁵⁵⁷, który posiadał powiązania rodzinne z placówką – szkołę tworzył jego dziad, potem uczęszczali do niej jego ojciec, stryjowie oraz brat stryjeczny⁵⁵⁸. Podjął on próbę reaktywacji zakładu w 1980 roku, gdy powstała Solidarność. Nie był to jednak właściwy czas, zdecydował się poczekać aż okoliczności będą bardziej sprzyjające. Powrócił do sprawy po zmianie sytuacji politycznej. 13 października 1989 roku zorganizował na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim zebranie dla zainteresowanych wznowieniem działalności „Batorego” i posłaniem tam swoich dzieci. Na spotkanie przyszli też byli wychowankowie szkoły, jeszcze przedwojennej, starsi panowie. W takim gronie postanowiono działać i ponownie otworzyć szkołę⁵⁵⁹. Ustalono, że kształcenie odbywać się będzie w duchu patriotycznym i religijnym, w małych grupach, zgodnie z zasadami współczesnej dydaktyki⁵⁶⁰. Kolejna narada z dawnymi uczniami odbyła się w marcu 1990 roku. Jak wspomina Paweł Policzkiewicz: „tam między innymi bardzo mnie wspierał i brał udział śp. ks. Zbigniew Starnawski⁵⁶¹. I wtedy, ja jeszcze raz tam podałem, jakie są założenia tej szkoły, co będzie w statucie, to zostało przez absolwentów przyjęte do wiadomości i zaakceptowane. Powstało wtedy Społeczne Stowarzyszenie Oświatowe, ja zostałem

księża. W 1918 roku szkołę odwiedził wizytator apostolski w Polsce Achilles Ratti (późniejszy papież Pius XI). Przed II Wojną Światową placówkę wizytował także biskup sufragan lubelski Władysław Goral. Zob. ZPP, Z. Starnawski, *Początki szkoły [w:] Społeczne Liceum Ogólnokształcące - Prywatne Męskie Gimnazjum imienia Stefana Batorego (d. „Szkoła Lubelska”) (broшура), Lublin 1991, sn.; R. Skrzyniarz, Zygmunt Kukulski, Stefan Kunowski i Teresa Kukulowicz – ich rola w rozwoju pedagogiki na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, „Biografistyka Pedagogiczna” 2018, t. 3, nr 1, s. 241–244; J. Kostkiewicz, *Kierunki i koncepcje pedagogiki katolickiej w Polsce 1918-1939, op. cit.*, s. 352–359; K. Wołk, *Sztuka wychowania Kukulskiego w Szkole Lubelskiej w latach 1930-1936 [w:] Zygmunt Bolesław Kukulski (1890-1944): pedagog, wychowawca i społecznik*, Wydawnictwo Episteme, Lublin 2018, s. 119–137.

⁵⁵⁷ Paweł Policzkiewicz (1948-) – lekarz weterynarii, doktor nauk medycznych. Ukończył Akademię Rolniczą w Lublinie oraz Szkołę Zdrowia Publicznego w Łodzi, posiada specjalizacje z zakresu higieny i epidemiologii. Pełnił funkcję dyrektora Wojewódzkiej Stacji Epidemiologicznej w Lublinie, sprawował także obowiązki głównego inspektora sanitarnego kraju. Zob. *Główny inspektor z Lublina*, „Kurier Lubelski” 1999, t. 43, nr 280, s. 2; ZWA, *Nota biograficzna sporządzona przez Pawła Policzkiewicza na prośbę autorki*, 2023.

⁵⁵⁸ ZPP, *Świadkowie najnowszej historii „Batorego” [w:] Palotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broшура), Lublin 2000/2001, s. 8-19.*, s. 8.

⁵⁵⁹ ZWA, *Wywiad z Pawłem Policzkiewiczem*, Lublin, 11.07.2023 r.

⁵⁶⁰ ZPP, *Przygotowanie do reaktywowania szkoły [w:] Pierwsza matura w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego (broшура), Lublin 1994, s. 9-11.*, s. 9.

⁵⁶¹ Zbigniew Starnawski (1920-1993) – duchowny rzymskokatolicki, doktor teologii, historyk Kościoła. Po ukończeniu Prywatnego Gimnazjum im. Stefana Batorego w Lublinie studiował w Lubelskim Seminarium Duchownym, następnie odbył studia specjalistyczne z historii Kościoła na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Pracę doktorską poświęconą biskupowi Walentemu Baranowskiemu obronił w 1955 roku. Później sprawował funkcję archiwariusza Kurii Biskupiej w Lublinie. Nauczał także w lubelskim Seminarium oraz w Instytucie Wyższej Kultury Religijnej przy KUL. Pełnił również obowiązki rektora kościoła św. Jozafata w Lublinie oraz duszpasterza niewidomych. Był autorem publikacji historycznych, w szczególności biograficznych. W 1992 roku otrzymał tytuł kanonika honorowego lubelskiej kapituły archikatedralnej. Przed śmiercią wykładał w Instytucie Teologiczno-Filozoficznym im. św. Tomasza z Akwinu przy Uniwersytecie Kijowskim. Zob. E. Walewander, *Starnawski Zbigniew [w:] Słownik Biograficzny Miasta Lublina*, P. Jusiak, M. Sioma, J. Ternes (red.), Wydawnictwo UMCS, Lublin 2014, t.4.

prezesem, ks. Starnawski był wiceprezesem i tam jeszcze parę osób, którzy mieli pilnować tej szkoły i tworzyć ją, żeby to było tak, no jakbyśmy widzieli to, czyli polska katolicka szkoła”⁵⁶². Wkrótce Zarząd STO uległ samorozwiązaniu, a na jego miejsce powołano tymczasowy komitet organizacyjny Towarzystwa Oświatowego im. Stefana Batorego. Kurator lubelski Wacław Czajka decyzją nr OW.KO-0138/18/90 z dnia 24 sierpnia 1990 roku reaktywował Prywatne Męskie Gimnazjum, dawną „Szkołę Lubelską” jako Społeczne Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego⁵⁶³. Oficjalna inauguracja odbyła się 3 września 1990 roku, na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, w obecności biskupa lubelskiego Bolesława Pylaka⁵⁶⁴, jego sufragana, biskupa Piotra Hemptera⁵⁶⁵, wychowanka szkoły z lat 1944-1948, oraz dr Anny Radziwiłł⁵⁶⁶ – wiceministra Edukacji Narodowej⁵⁶⁷. Wśród gości znaleźli się także prezydent miasta Lublina dr Sławomir Janicki oraz posłowie ziemi lubelskiej⁵⁶⁸. Potwierdzają to fotografie z uroczystości⁵⁶⁹.

⁵⁶² ZWA, Wywiad z Pawłem Policzkiwiczem, Lublin, 11.07.2023 r.

⁵⁶³ ZPP, J. Policzkiwicz, *Społeczne Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego [w:] Społeczne Liceum Ogólnokształcące - Prywatne Męskie Gimnazjum imienia Stefana Batorego (d. „Szkoła Lubelska”) (brozura), Lublin 1991, sn.*

⁵⁶⁴ Bolesław Pylak (1921-2019) – duchowny rzymskokatolicki, profesor teologii, najpierw biskup, a następnie arcybiskup lubelski i Wielki Kanclerz Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Po ukończeniu Lubelskiego Seminarium Duchownego i otrzymaniu święceń w 1948 roku odbył studia z teologii dogmatycznej na KUL. Doktorat z tej dziedziny obronił w 1953 roku, a habilitację uzyskał w 1969 roku. Tytuł profesora otrzymał w 1988 roku. W 1997 roku Rada Miasta Lublin nadała mu tytuł honorowego obywatela miasta. Zob. S. Sarek, *Abp prof. dr hab. Bolesław Pylak*, „Summariusz” 2019, nr 48 (68), s. 83–84.

⁵⁶⁵ Piotr Hempter (1931-1992) – duchowny rzymskokatolicki, profesor prawa, biskup pomocniczy lubelski w latach 1982-1992, rektor KUL w latach 1983-1988. Po ukończeniu studiów na KUL był katechetą w Technikum Drogowym w Lublinie oraz notariuszem lubelskiej Kurii Biskupiej. Tytuł doktora nauk prawnych uzyskał w 1963 roku. Następnie rozpoczął pracę na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL. Habilitował się w 1972 roku na podstawie rozprawy z zakresu historii prawa. Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1978 roku. Oprócz prowadzenia badań i wykładów, pełnił szereg funkcji administracyjnych na KUL – był prodziekanem, a następnie dziekanem Wydziału Prawa Kanonicznego, a potem prorektorem i rektorem KUL. Zob. R. Szytmiller, *Ś.p. Ks. bp prof. Piotr Hempter*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 1992, t. 2, nr 3.

⁵⁶⁶ Anna Radziwiłł (1939-2009) – historyk, pedagog, działaczka polityczno-oświatowa. Ukończyła studia historyczne na Uniwersytecie Warszawskim, tam też w 1967 roku obroniła rozprawę doktorską poświęconą modelowi wychowawczemu sanacji. Pracę pedagogiczną rozpoczęła jeszcze przed uzyskaniem magisterium, w 1959 roku – uczyła historii w szkołach średnich, później pełniła także funkcje wicedyrektora. W 1989 roku współtworzyła zespół oświatowy podczas obrad Okrągłego Stołu. Od tego roku przez trzy lata sprawowała obowiązki wiceministra edukacji. Publikowała teksty pedagogiczne, wydała też podręcznik historii dla szkoły średniej. Pod koniec lat 90. Wróciła do współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej, brała czynny udział w przeprowadzaniu reformy oświatowej i doradzała ministrom. Zob. Z.T. Kozłowska, *Życie Anny Radziwiłł było służbą*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 2014, nr 1-2 (231-232), s. 41–46.

⁵⁶⁷ ZPP, Z. Starnawski, *Początki szkoły [w:] Społeczne Liceum Ogólnokształcące - Prywatne Męskie Gimnazjum imienia Stefana Batorego (d. „Szkoła Lubelska”) (brozura), Lublin 1991, sn.*; ZWA, Wywiad z Pawłem Policzkiwiczem, Lublin, 11.07.2023 r.

⁵⁶⁸ ZPP, J. Policzkiwicz, *Społeczne Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego [w:] Społeczne Liceum Ogólnokształcące - Prywatne Męskie Gimnazjum imienia Stefana Batorego (d. „Szkoła Lubelska”) (brozura), Lublin 1991, sn.*

⁵⁶⁹ ZPP, *Fotografie z inauguracji roku szkolnego w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym im. S. Batorego, Lublin, 1990.*

W pierwszym roku szkoła mieściła się w należącej do Pawła Policzkiewicza kamienicy przy ulicy Staszica 14 w Lublinie, której piętro udostępniane było szkole bezpłatnie. Uczyły się wtedy 4 klasy pierwsze. Po roku, w związku ze znacznym zwiększeniem liczby uczniów po drugim naborze, konieczne było znalezienie większego lokalu. Dzięki życzliwości ks. Jerzego Błaszczaka, proboszcza Parafii Wierzy Pańskiej w Lublinie udało się wynająć na trzy lata trzypiętrowy dom parafialny przy alei Warszawskiej 31⁵⁷⁰. Jednocześnie prowadzono pertraktacje dotyczące odzyskania dawnej własności szkoły przy ul. Spokojnej (wtedy budynek Akademii Medycznej, dziś *Collegium Iuridicum* KUL) i baraku na boisku przy ul. I Armii Wojska Polskiego (aktualnie ul. Żołnierzy Niepodległej) – niestety, bez powodzenia⁵⁷¹. Udało się natomiast odtworzyć w starym budynku liceum zniszczoną w czasie PRL tablicę pamiątkową profesorów, absolwentów i wychowanków Szkoły Lubelskiej poległych i pomordowanych w latach 1939-1956. Jej odsłonięcie odbyło się 1 września 1992 roku podczas rozpoczęcia nowego roku szkolnego. W programie wydarzenia było także nabożeństwo i złożenie kwiatów na grobie Nieznanego Żołnierza⁵⁷². Powiodła się też rekonstrukcja sztandaru harcerskiego szkoły na podstawie zachowanych rycin i zdjęć oraz kawałków pozostawionej chorągwi⁵⁷³. Dawni absolwenci uroczyście przekazali odtworzony sztandar 11 września 1993 roku podczas inauguracji kolejnego roku szkolnego⁵⁷⁴.

Rok 1994 był dla „Batorego” przełomowy. W szkole zdawano pierwszy egzamin dojrzałości⁵⁷⁵. Doszło wtedy także do konfliktu, który był tak głośny, że jego przebieg relacjonowała lokalna prasa. Spór dotyczył charakteru szkoły. Pawłowi Policzkiewiczowi zależało na katolickim profilu liceum i dążył do jego sformalizowania. Wtedy ordynariusz miejsca (tu: arcybiskup) miałby prawo ingerencji w życie szkoły i podejmowane w niej decyzje. Część rodziców nie zgadzała się na to⁵⁷⁶. Zarząd Towarzystwa Oświatowego im. Stefana Batorego podjął decyzję o przekazaniu placówki księżom Pallotynom.

⁵⁷⁰ ZPP, J. Policzkiewicz, *Spoleczne Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego [w:] Spoleczne Liceum Ogólnokształcące - Prywatne Męskie Gimnazjum imienia Stefana Batorego (d. „Szkoła Lubelska”) (broszura), Lublin 1991, sn.; ZWA, Wywiad z Pawłem Policzkiewiczem, Lublin, 11.07.2023 r.*

⁵⁷¹ „Batory” chce osiąść na swoim. Tulacze, „Kurier Lubelski” 1992, nr 160.

⁵⁷² ZPP, *Zaproszenie na odsłonięcie tablicy pamiątkowej i inaugurację roku szkolnego 1992/1993, Lublin, 08.1992 r.*

⁵⁷³ ATNN, *Program Historia Mówiona, Relacja Pawła Policzkiewicza, Lublin, 22.01.2014 r. (rozmawiał E. Kijek).*

⁵⁷⁴ ZPP, *Ostatnie lata [w:] Pierwsza matura w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego (broszura), Lublin 1994, s. 12-18., s. 15.*

⁵⁷⁵ *Chrzest u Batorego*, „Kurier Lubelski” 1994, nr 90; ZPP, *Zaproszenie na pożegnanie pierwszych maturzystów, Lublin, 06.1994 r.*

⁵⁷⁶ ZWA, *Wywiad z Pawłem Policzkiewiczem, Lublin, 11.07.2023 r.*

Miało to umocnić jej podstawy moralne i wychowawcze. Kiedy rodzice się dowiedzieli, zaprotestowali. Pallotyni odrzucili jednak ofertę. Wtedy przekazano liceum Fundacji Sacrum-Paideia kierowanej przez ks. prof. Tadeusza Zasęę⁵⁷⁷. On też wybrał nowego dyrektora, muzykologa Jerzego Woźniaka. Zaskoczeni rodzice ponownie sprzeciwili się. Doszło do podziału. Większość uczniów i nauczycieli, łącznie z dyrektorem Alicją Rebetą, odeszła i utworzyła nową szkołę. Najpierw miało to być Społeczne Liceum Ogólnokształcące im. króla Batorego, ale ostatecznie powstało Liceum Ogólnokształcące im. Jana III Sobieskiego. Fundacja wycofała się, a zdziesiątkowany „Batory” wrócił do pierwszego właściciela, Zarządu Towarzystwa Oświatowego⁵⁷⁸. Niełatwe zadanie reorganizacji tego, co zostało powierzono nowej dyrektor dr Zenobii Kitównie⁵⁷⁹.

Pallotyni cały czas obserwowali zakład i po roku doszli do wniosku, że był warty objęcia w posiadanie⁵⁸⁰. Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego przejęło szkołę 28 października 1995 roku. Od tego momentu placówka nosiła nazwę Pallotyńskie Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego w Lublinie⁵⁸¹. Uroczyste przekazanie szkoły księżom przez Prezesa Zarządu Towarzystwa Oświatowego im. Stefana Batorego było częścią obchodów Święta Patrona Szkoły, które odbyło się 16 grudnia 1995 roku. Akademię poprzedziła msza święta celebrowana przez arcybiskupa Bolesława Pylaka. Podczas wydarzenia miało również miejsce ślubowanie klas pierwszych, odśpiewanie hymnu szkoły

⁵⁷⁷ Tadeusz Zasępa (1946-2016) – duchowny rzymskokatolicki, profesor teologii, medioznawca. Po studiach filozoficzno-teologicznych w Wyższym Seminarium Duchownym diecezji częstochowskiej w Krakowie kontynuował naukę na KUL. Zarówno doktorat, jak i habilitację poświęcił zagadnieniom z zakresu katechetyki. Następnie został kierownikiem Katedry Współczesnych Form Przekazu Wiary na Wydziale Teologii KUL. Prowadził zajęcia z tematyki mass mediów, stworzył czasopismo „Biuletyn Edukacji Medialnej” oraz specjalizację „Edukacja medialna” na Wydziale Teologii KUL. Wypromował 59 doktorów oraz 167 licencjatów i magistrów. Tytuł profesora uzyskał w 2001 roku. Bardzo angażował się w życie naukowe na Słowacji. Zob. M. Chmielewski, *Wykaz prac dyplomowych napisanych pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Tadeusza Zasępy*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2016, nr 1; J. Woźniak, *Ks. prof. dr hab. Tadeusz Zasępa – kapłan, naukowiec, wychowawca*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2016, nr 1.

⁵⁷⁸ *Liceum zmienia właściciela. Pallotyni przejmą Batorego*, „Kurier Lubelski” 1994, nr 122, s. 12; *Fundacja przejęła szkołę i wybrała dyrektora. Batory na nowym kursie*, „Kurier Lubelski” 1994, nr 143, s. 8; *Dorośli się klóć, uczniowie na wakacjach. Stary i nowy Batory*, „Kurier Lubelski” 1994, nr 147, s. 12; *Nie chciane dziecko. Batory wrócił do pierwszego właściciela*, „Kurier Lubelski” 1994, nr 154, s. 12; *Sobieski w teatrze. Stare liceum z nową twarzą*, „Kurier Lubelski” 1994, nr 231, s. 2.

⁵⁷⁹ ZWA, *Wywiad z Zenobią Kitówną*, Lublin, 14.09.2022 r.

⁵⁸⁰ ZWA, *Wywiad z Pawłem Polickiewiczem*, Lublin, 11.07.2023 r.

⁵⁸¹ ZPP, *Krótką historia szkoły [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (brochure)*, Lublin 2000/2001, s. 5-6.

oraz wykład ks. Mariana Nowaka⁵⁸² z KUL pt. „Dydaktyka w szkole katolickiej”⁵⁸³. Paweł Policzkiewicz został przewodniczącym Rady Opiekuńczej. Fundował różne stypendia i dbał, by tradycja szkoły była zachowana⁵⁸⁴.

W 1999 roku przy liceum powstało gimnazjum jako integralna część szkoły⁵⁸⁵ – w dokumentach pojawia się od tego czasu nazwa „Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego w Lublinie”⁵⁸⁶. Analiza archiwaliów pozwala stwierdzić, że zarządzający placówką dążyli do stałego doskonalenia jej funkcjonowania. Za przykład można tu podać przyjęty 27 sierpnia 2016 roku dokument „Koncepcja pracy szkoły”⁵⁸⁷. Od roku szkolnego 2017/2018 nie prowadzono już naboru do klas pierwszych⁵⁸⁸. W protokole posiedzenia rady pedagogicznej z września 2018 roku pojawia się jednak zapis: „do połowy października zostanie podjęta decyzja w sprawie przyszłości naszego liceum ogólnokształcącego”⁵⁸⁹. Pozwala to przypuszczać, że przynajmniej rozważano dalsze prowadzenie szkoły. Ostatecznie Pallotyńskie Liceum Ogólnokształcące im. S. Batorego zakończyło działalność w 2019 roku po odejściu ostatnich maturzystów. P. Policzkiewicz uważa, że powodem zamknięcia było niezadowolenie ze strony finansowej⁵⁹⁰. Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego w Lublinie nie zaprzestało działalności edukacyjnej. Jeszcze przed wygaszeniem gimnazjum i liceum, w 2017 roku, zdecydowali się otworzyć pod tym samym adresem publiczną Szkołę Podstawową im. św. Wincentego Pallottiego⁵⁹¹.

⁵⁸² Marian Nowak (1955-) – duchowny rzymskokatolicki, profesor pedagogiki, wieloletni pracownik KUL. W 1980 roku ukończył teologię na KUL. Doktorat z pedagogiki obronił na Papieskim Uniwersytecie Salezjańskim w 1989 r. Habilitował się również w dyscyplinie pedagogika w 1999 r. na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu na podstawie pracy „Podstawy pedagogiki otwartej. Ujęcie dynamiczne w inspiracji chrześcijańskiej”. Tytuł profesora uzyskał w 2013 r. Pełni funkcję przewodniczącego Sekcji Pedagogiki Chrześcijańskiej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN. *Ks. prof. dr hab. Marian Walerian Nowak [w:] Baza Nauka Polska*, <https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=12004&k=4v4uqq> [12 sierpień 2023 r.]; G. Polak, *Nowak Marian [w:] Kto jest kim w Kościele. Ekumeniczne „who is who” chrześcijaństwa w Polsce*, Katolicka Agencja Informacyjna, Warszawa 1999, s. 260.

⁵⁸³ ZPP, *Zaproszenie na Święto Patrona Szkoły, Lublin, 12.1995 r.*

⁵⁸⁴ ZWA, *Wywiad z Pawłem Policzkiewiczem, Lublin, 11.07.2023 r.*

⁵⁸⁵ ZPP, *Krótką historia szkoły [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura), Lublin 2000/2001, s. 5-6.*

⁵⁸⁶ Należy zaznaczyć, że organizowano wspólne posiedzenia rady pedagogicznej gimnazjum i liceum, co miało odbicie w protokołach – nie ma w nich jasnego podziału na etapy edukacyjne.

⁵⁸⁷ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 03.09.2015 r.*

⁵⁸⁸ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, Księga uczniów, t. 2.*

⁵⁸⁹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 13.09.2018 r., s. 369.*

⁵⁹⁰ ZWA, *Wywiad z Pawłem Policzkiewiczem, Lublin, 11.07.2023 r.*

⁵⁹¹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 14.06.2018 r., s. 345; J. Jarosińska, Z tradycjami, choć całkiem nowa, „Gość Lubelski” 2017, nr 40.*

Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Kazimierza Gostyńskiego jest kontynuacją Społecznego Liceum Ogólnokształcącego Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”. W 1991 roku, po nieudanej próbie utworzenia klasy społecznej w VII Liceum Ogólnokształcącym w Lublinie naczelnictwo Stowarzyszenia podjęło starania otwarcia szkoły społecznej⁵⁹². Z pomysłem stworzenia szkoły wyszli harcerze Wojciech Marczewski, Tomasz Torój, Paweł Kieszka, Konrad Kowalczyk, Grzegorz Grela i Jakub Kmiec⁵⁹³. Inicjatywę wsparli ich rodzice. Do realizacji projektu zachęciła Michała Bobrzyńskiego wiceminister edukacji Anna Radziwiłł – „Nie rób żadnej klasy harcerskiej, Rób szkołę!”⁵⁹⁴. Dodatkowym bodźcem było też dla niego powstanie Liceum im. Stefana Batorego w Lublinie⁵⁹⁵. Miała to być szkoła średnia bazująca na systemie harcerskiego wychowania. Projekt konsultowano z Kuratorium Oświaty w Lublinie. Uzyskano również poparcie biskupa ks. prof. Bolesława Pylaka. Zainteresowanie i deklarację pomocy wyrazili rektor KUL ks. prof. Stanisław Wielgus oraz prorektor UMCS prof. Jerzy Bartmiński⁵⁹⁶. W kwietniu 1991 roku ZHK-Z powołało Społeczne Liceum Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”. Szkołę uznano za jednostkę specjalną Stowarzyszenia równorzędną szczeptowi. Jednocześnie zaaprobowano utworzenie przez rodziców uczniów Środowiskowego Koła Członków Wspierających ZHK-Z, którego zadaniem było wspomaganie działalności liceum i troska o jego warunki bytowe i materialne. Stanowisko dyrektora-komendanta powierzono harcmistrzowi Michałowi Bobrzyńskiemu⁵⁹⁷. Tego samego miesiąca naczelnictwo Stowarzyszenia otrzymało zgodę na korzystanie z pomieszczenia Domu Katechetycznego przy Parafii św. Maksymiliana Kolbego przy ul. Droga Męczenników Majdanka 27⁵⁹⁸. Wtedy też wystąpiono do Ministra Edukacji Narodowej o pozwolenie na prowadzenie szkoły. Miesiąc później ministerstwo wydało

⁵⁹² APKLO, *List hm. Michała Bobrzyńskiego do rodziców zawiszaków - uczniów klas ósmych*, Lublin, 12.04.1991 r., msp.

⁵⁹³ *O szkole z perspektywy minionych 11 lat - Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie, 2002 r.*, <http://web.archive.org/web/20021015183202/http://www.pklo.lublin.pl/Szkola/historia.html> [21 lipiec 2024 r.].

⁵⁹⁴ ZMB, M. Bobrzyński, *"Na przekór i pod prąd. Subiektywna prehistoria lubelskiego środowiska »Zawiszy«, czyli jak doszło do tego, do czego doszło"*, tom II - 1980-1994, kps, s. 91.

⁵⁹⁵ M. Bobrzyński, *Szkoła ma wychowywać poprzez rzetelne uczenie*, „Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL” 2006, nr 3, s. 199.

⁵⁹⁶ APKLO, *Pismo Michała Bobrzyńskiego do Ministra Edukacji Narodowej (kserokopia)*, Lublin, 20.04.1991 r., kps.

⁵⁹⁷ APKLO, *Notatka o stanowisku rady harcmistrzowskiej SHK-Z w sprawie utworzenia Społecznego Liceum Ogólnokształcącego SHK-Z w Lublinie*, Lublin, 17.04.1991 r., kps.

⁵⁹⁸ APKLO, *Pismo Kurii Diecezjalnej w Lublinie do naczelnictwa Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”*, Lublin, 20.04.1991 r., nr 326/GŁ/91, kps.

decyzję zezwalającą⁵⁹⁹. Również w maju naczelnik SHK-Z Michał Bobrzyński zwrócił się do lubelskiego kuratora oświaty o wydanie zgody na podjęcie działalności przez liceum⁶⁰⁰. Kurator oświaty szybko wystawił zezwolenie⁶⁰¹.

Jeszcze w maju przystąpiono do wstępnej rekrutacji. Zaplanowano indywidualne spotkania z rodzicami, pierwsze spotkanie kandydatów obejmujące zapoznanie z charakterem szkoły i warunkami kwalifikacji, próbę kwalifikacyjną. Na sierpień przewidziano obóz zapoznawczy dla uczniów i nauczycieli-instruktorów szkoły⁶⁰². W czerwcu rozpoczęto akcję promocyjną mającą na celu jak najszersze rozpowszechnienie informacji o utworzeniu nowej szkoły o profilu katolickim i jednocześnie harcerskim. W gablotach przy kościołach rozwieszono plakaty informacyjne o powołanym liceum⁶⁰³. Zapraszano chłopców „pragnących rzetelną naukę w szkole średniej połączyć z wszechstronną harcerską przygodą”⁶⁰⁴. U dołu plakatu wyszczególniono: „Rzetelna formacja religijna i wychowanie w duchu prawa harcerskiego zawieszaka w służbie Bogu, Polsce i bliźnim”⁶⁰⁵. Liceum miało być szkołą męską, pierwotnie tylko dla członków Stowarzyszenia. Ostatecznie zdecydowano się jednak otworzyć i na osoby spoza środowiska harcerskiego. Rozesłano więc listy do dyrektorów liceów ogólnokształcących w Lublinie powiadamiające o gotowości przyjęcia chłopców, dla których zabrakło miejsc⁶⁰⁶.

Szkoła otrzymała czasowe uprawnienia szkoły publicznej w maju 1992 roku⁶⁰⁷. We wrześniu 1992 informacja o otwartym naborze trafiła do dyrektorów szkół podstawowych⁶⁰⁸. Katolicki charakter szkoły został także podkreślony w statucie szkoły, gdzie czytamy: „Jako społeczna instytucja edukacyjna stowarzyszenia katolickiego, szkoła działa w porozumieniu i pod duszpasterską opieką Kościoła Katolickiego: szkoła posiada

⁵⁹⁹ APKLO, *Decyzja Ministra Edukacji Narodowej nr WSN-0145/46/KPS, Warszawa, 14.05.1991 r., kps.*

⁶⁰⁰ APKLO, *Pismo Michała Bobrzyńskiego do KO Wacława Czajki (kserokopia), Lublin, 16.05.1991 r., l.dz. Z-2/91, kps.*

⁶⁰¹ APKLO, *Decyzja KO nr KO.0138/10/91 w sprawie zezwolenia na uruchomienie szkoły, Lublin, 22.05.1991 r.*

⁶⁰² APKLO, *List Michała Bobrzyńskiego do rodziców kandydatów Liceum Społecznego ZHK-Z, Lublin, 11.05.1991 r., l.dz. s-3/91.*

⁶⁰³ APKLO, *Pismo Michała Bobrzyńskiego do Wydziału Duszpasterstwa Kurii Biskupiej w Lublinie (kopia), Lublin, 14.06.1991 r., kps.*

⁶⁰⁴ APKLO, *Plakat informacyjny SŁOZ, załącznik do listu Michała Bobrzyńskiego do Wydziału Duszpasterstwa Kurii Biskupiej w Lublinie (kopia), Lublin, 14.06.1991.*

⁶⁰⁵ *Ibidem.*

⁶⁰⁶ APKLO, *List do dyrektorów liceów ogólnokształcących w Lublinie (kopia), brak podpisu, Lublin, 22.06.1991 r., kps.*

⁶⁰⁷ APKLO, *Decyzja KO nr WOK-018-23-JR/92 w sprawie nadania szkole uprawnień szkoły publicznej, Lublin, 26.05.1992 r.*

⁶⁰⁸ APKLO, *List dyrekcji SPLZ do dyrektorów szkół podstawowych w Lublinie, Lublin, 11.09.1992 r., kps.*

swojego asystenta kościelnego – prefekta, wyznaczonego przez Biskupa Lubelskiego”⁶⁰⁹. Prefektem w liceum zawiszackim mianowano w czerwcu 1993 roku ks. Józefa Sarzyńskiego⁶¹⁰, ówczesnego wikariusza parafii p.w. św. Maksymiliana w Lublinie⁶¹¹. W lipcu 1993 roku lubelski kurator oświaty nadał liceum uprawnienia szkoły publicznej na czas nieokreślony⁶¹². Liceum wpisano do rejestru szkół i placówek niepublicznych miasta Lublina pod nr 38/P/N⁶¹³.

„Z uwagi na ograniczone możliwości” Rada Harcmistrzowska Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” podjęła w czerwcu 1994 roku decyzję o wycofaniu się od 1 lipca z dalszego prowadzenia Społecznego Liceum SHK „Zawisza” w Lublinie. Jednocześnie szkoła została przekazana jej inicjatorowi i dyrektorowi Michałowi Bobrzyńskiemu jako placówka prywatna⁶¹⁴. O sprawie niezwłocznie poinformowano arcybiskupa Bolesława Pylaka⁶¹⁵ oraz kuratora oświaty Zbigniewa Kaznowskiego⁶¹⁶. Oprócz organu prowadzącego zmieniono nazwę szkoły na Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Kazimierza Gostyńskiego. Kazimierza Gostyńskiego⁶¹⁷ na patrona zasugerował nowemu właścicielowi ks. Zbigniew Starnawski⁶¹⁸. Bobrzyńskiemu zależało, by szkoła w jakiś sposób nawiązywała do tradycji dawnego Gimnazjum Biskupiego⁶¹⁹.

⁶⁰⁹ APKLO, *Statut Liceum Ogólnokształcącego SHK-Z w Lublinie, 1991 r.*, rozdz. 1 § 4.

⁶¹⁰ Józef Sarzyński – duchowny rzymskokatolicki, egzorcysta archidiecezjalny lubelski. Święcenia kapłańskie przyjął w 1985 roku. Wiele lat był rektorem kościoła św. Jozafata przy ul. Zielonej w Lublinie, aktualnie pełni obowiązki proboszcza parafii pw. św. Ducha w Ćmiłowie, a także kapelana Legionu Maryi oraz zastępcy diecezjalnego duszpasterza pracowników pomocy społecznej.

⁶¹¹ APKLO, *Pismo Abpa B. Pylaka do ks. Józefa Sarzyńskiego (kopia), Lublin, 19.06.1993 r.*, nr 532/GI/93.

⁶¹² APKLO, *Decyzja KO nr WOK-018-5-EK/93 w sprawie nadania szkole uprawnień szkoły publicznej, Lublin, 15.07.1993 r.*

⁶¹³ *Charakterystyka Liceum (Materiał przygotowany dla Kuratorium Oświaty w Lublinie z racji wizytacji Liceum w listopadzie 2003 r.)*, http://web.archive.org/web/20041120014145/http://www.pklo.lublin.pl/o%20liceum/charakterystyka_e.htm, 11.08.2024, .

⁶¹⁴ APKLO, *Uchwała Rady Harcmistrzowskiej ZHK-Z, Lublin, 11.06.1994 r.*

⁶¹⁵ APKLO, *List Michała Bobrzyńskiego do abpa B. Pylaka, Lublin, 05.07.1994 r.*

⁶¹⁶ APKLO, *List Michała Bobrzyńskiego do KO Zbigniewa Kaznowskiego (kopia), Lublin, 05.07.1994 r.*

⁶¹⁷ Kazimierz Gostyński (1884-1942) – duchowny rzymskokatolicki, błogosławiony Kościoła katolickiego, pedagog. Po ukończeniu lubelskiego Seminarium Duchownego został rektorem kościoła św. Piotra Apostoła w Lublinie. W latach 1918-1933 pełnił obowiązki dyrektora w stworzonym przez siebie Męskim Gimnazjum im. hetmana Jana Zamojskiego w Lublinie (dzisiejsze państwowe II Liceum Ogólnokształcące im. J. Zamojskiego), a między 1933-1935 kierował Gimnazjum Biskupim w Lublinie. Następnie prowadził kościół Matki Boskiej Zwycięskiej (powizytkowski) przy ul. Narutowicza. Zginął w obozie koncentracyjnym w Dachau. W 1999 roku Jan Paweł II ogłosił jego beatyfikację jako męczennika za wiarę. Zob. J.M. Popławski, *Błogosławiony ks. Kazimierz Gostyński: wierny woli Boga aż po krzyż*, Gaudium, Lublin 2021; T. Radzik, A.A. Witusik, J. Ziólek (red.), *Gostyński Kazimierz [w:] Słownik Biograficzny Miasta Lublina*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1996, t.2.

⁶¹⁸ ATNN, *Program Historia Mówiona, Relacja Michała Bobrzyńskiego, Lublin, 16.01.2014 r. (rozmawiał Ł. Kijek)*.

⁶¹⁹ APKLO, *List Michała Bobrzyńskiego do abpa B. Pylaka, Lublin, 05.07.1994 r.*

Zarówno metropolita lubelski, jak i władze oświatowe zaaprobowali zmiany wydając odpowiednie decyzje⁶²⁰. Uroczystość przyjęcia przez Liceum nowego statusu i imienia miało miejsce 14 października 1994 r. z udziałem arcybiskupa Bolesława Pylaka i proboszcza parafii św. Maksymiliana ks. kan. Józefa Siemczyka⁶²¹. Przejęcie placówki nie wpłynęło na funkcjonowanie liceum – nauczyciele, jak i uczniowie pozostali ci sami. Więź szkoły z harcerstwem nie osłabła⁶²². Oznaką szkoły uczyniono odnoszący się do tradycji ruchu polskiej katolickiej inteligencji i młodzieży akademickiej „Odrodzenie”⁶²³ znak „Veritas Vincit” (łac. prawda zwycięża) – symbol krzyża z wkomponowaną literą „V”, umieszczony na środkowym złotym polu pięciopolowej tarczy herbowej: na pierwszym czerwonym polu widnieje wizerunek orła białego, na polu drugim szafirowym – zaczerpnięty z tradycji ruchu skautowego srebrny symbol lilijki, na polu trzecim czerwonym – lubelski koziołek, a na polu czwartym szafirowym – nawiązujący do tradycji zakonów rycerskich srebrny krzyż ośmioramienny⁶²⁴.

Jeszcze w 1995 roku pojawił się pomysł nawiązania do dawnego polskiego modelu czteroletniego gimnazjum oraz dwuletniego liceum w celu wydłużenia i pogłębienia kontaktu formacyjnego z wychowankami⁶²⁵. Ideę tę zrealizowano w 1996 roku otwierając dwuletnią „Szkołę Podstawową przy PKLO” obejmującą jedynie klasy 7. i 8.⁶²⁶. Dwie ostatnie klasy szkoły podstawowej oraz dwie pierwsze klasy liceum ogólnokształcącego nazywano „gimnazjum”. Projekt ten wyprzedzał o trzy lata reformę systemu oświaty z 1999 roku. Wtedy możliwe było oficjalne zarejestrowanie Prywatnego Gimnazjum im. ks. K. Gostyńskiego⁶²⁷. Placówki tworzyły razem Collegium Gostynianum

⁶²⁰ APKLO, *Decyzja KO nr WOK-017-8a-PF/94 w sprawie przekształcenia SŁOZ w liceum prywatne*, Lublin, 29.07.1994 r.; KAL, *Dekret metropolity lubelskiego z dnia 15 lipca 1994 r.*, nr 628/GI/1994.

⁶²¹ *O szkole z perspektywy minionych 11 lat - Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie*, 2002 r.,

<http://web.archive.org/web/20021015183202/http://www.pklo.lublin.pl/Szkola/historia.html>, 01.07.2024 r., .

⁶²² APKLO, *List Michała Bobrzyńskiego do abpa B. Pylaka*, Lublin, 05.07.1994 r.; APKLO, *List Michała Bobrzyńskiego do nauczycieli PKLO*, Lublin, 08.08.1994 r.

⁶²³ Stowarzyszenie Katolickiej Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie” – organizacja działająca na polskich uniwersytetach w okresie międzywojennym. Jej celem była odnowa państwa polskiego przez religijny, moralny i intelektualny rozwój obywateli. Jedno z kół zrzeszenia operowało w Lublinie. Zob. K. Mazurek, *Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie” – geneza, działalność, znaczenie* [w:] *Sen o potęgę: bezpieczeństwo, suwerenność, mocarstwowość. Rzeczpospolita Polska 1918-1939*, E. Maj, J. Gryz, E. Kirwiol, E. Podgajna (red.), Wydawnictwo UMCS, Lublin 2014.

⁶²⁴ APKLO, *Statut Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego*, Lublin, 1995 r.

⁶²⁵ APKLO, *List Michała Bobrzyńskiego do rodziców*, Lublin, 17.08.1995 r.

⁶²⁶ APKLO, *Ogłoszenie przez PKLO naboru do klas 7. i 8. szkoły podstawowej (druk ulotny)*, 1996 r.

⁶²⁷ ZMB, *Statut Prywatnego Gimnazjum im. ks. K. Gostyńskiego*, Lublin, 1999.

– Zespół Szkół Prywatnych im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie⁶²⁸. W związku z reformą systemu oświaty z 2017 roku Michał Bobrzyński otworzył pod tym samym adresem co liceum Katolicką Szkołę Podstawową im. św. Dominika Savio. W jej statucie zaznaczono, że stanowi ona kontynuację Szkoły Podstawowej przy PKLO im. ks. Kazimierza Gostyńskiego z lat 1996-1999 oraz Gimnazjum im. ks. Kazimierza Gostyńskiego z lat 1999-2017⁶²⁹. W 2019 roku Katolicka Szkoła Podstawowa im. św. Dominika Savio oraz Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. K. Gostyńskiego miały tego samego dyrektora.

W 1992 roku grupa nauczycieli lubelskich podzielała ideę utworzenia liceum, które „szczególną troską objęłoby wychowanie przyszłych kobiet polskich”⁶³⁰. Proces wychowawczy miał opierać się na światopoglądzie katolickim i przykładać szczególną wagę do rozwoju moralnego uczennic. Miała zatem powstać szkoła katolicka, żeńska i społeczna, inspirowana tradycją przedwojennych pensji dla dziewcząt. By ten cel zrealizować należało najpierw stworzyć osobę prawną, która byłaby za ten projekt edukacyjny odpowiedzialna. Tak powstało Katolickie Stowarzyszenie Oświatowe im. św. Teresy. Następnie stowarzyszenie uruchomiło liceum ogólnokształcące dla dziewcząt. Szkołę umieszczono w budynku Parafii św. Teresy w Lublinie przy ulicy Krochmalnej 47⁶³¹. W zachowanych dokumentach z roku szkolnego 1992/1993 na pieczętkach widnieje jednak „Katolickie Żeńskie Liceum Społeczne” oraz adres „Betonowa 5”⁶³² (posesja na sąsiedniej ulicy). Na arkuszach ocen z roku 1994 i kolejnych na pieczęci figuruje już nazwa „Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy” i adres przy ulicy Krochmalnej⁶³³. Stamtąd również dowiadujemy się, że Kurator Oświaty w Lublinie przyznał placówce uprawnienia szkoły publicznej 4 czerwca 1993 roku decyzją nr WOK-018-4/EK/93⁶³⁴. Od roku szkolnego 2001/2002 przy liceum funkcjonowało gimnazjum⁶³⁵, początkowo również tylko dla dziewcząt⁶³⁶. Razem zakłady

⁶²⁸ APKLO, *Statut Zespołu Szkół Prywatnych im. bł. ks. Kazimierza Gostyńskiego „Collegium Gostynianum” w Lublinie*, 01.02.2008, Lublin.

⁶²⁹ ZMB, *Statut Katolickiej Szkoły Podstawowej im. św. Dominika Savio w Lublinie*, Lublin, 2023.

⁶³⁰ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, Polihymnia, Lublin 2002, s. 7.

⁶³¹ *Ibidem*.

⁶³² AKOL, *Zespół archiwalny KLOT, Arkusze ocen uczennic, które opuściły Liceum do czerwca 1996 r.*

⁶³³ *Ibidem*.

⁶³⁴ *Ibidem*.

⁶³⁵ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, *op. cit.*, s. 51–52.

⁶³⁶ *Pierwsze żeńskie gimnazjum w Lublinie. Tylko dla dziewcząt (artykuł reklamowy)*, „Kurier Lubelski” 2001, nr 111, s. 4.

te tworzyły od roku 2003/2004 Zespół Szkół Katolickich im. św. Teresy w Lublinie⁶³⁷. W drugiej połowie 2004 roku do Zespołu dołączono szkołę podstawową⁶³⁸. W treści pieczętek Zespołu jednostka zaczyna pojawiać się w 2005 roku⁶³⁹. Wtedy też szkoły przeniesiono do budynku przy ulicy 1 Maja 14C, należącego do Skarbu Państwa, a będącego w trwałym zarządzie Lubelskiej Wojewódzkiej Komendy Ochotniczych Hufców Pracy w Lublinie⁶⁴⁰. Pod tym samym adresem miały się także znajdować liceum dla dorosłych oraz szkoła policealna. W 2010 roku lokalna prasa zaczęła donosić o prowadzonym przez lubelską prokuraturę dochodzeniu w sprawie fałszowania świadectw i defraudacji dotacji oświatowej w szkołach im. św. Teresy. We wrześniu tego roku arcybiskup Józef Życiński⁶⁴¹ odebrał Zespołowi Szkół, w tym Liceum Ogólnokształcącemu im. św. Teresy prawo do posługiwania się określeniem „katolickie”⁶⁴². Po skandalu szkoła funkcjonowała jeszcze kilka lat jako placówka świecka. Została zamknięta w 2013 roku⁶⁴³.

Wywłaszczony w 1966 roku budynek dawnego Gimnazjum Biskupiego w 1990 roku wciąż pozostawał we własności Skarbu Państwa⁶⁴⁴. Zmiany ustrojowe i legislacyjne umożliwiały rewindykację mienia znacjonalizowanego przez władze komunistyczne. 30 października 1991 roku biskup diecezjalny lubelski Bolesław Pylak i kurator oświaty w Lublinie Waław Czajka podpisali umowę zawierającą ustalenia dotyczące zwrotu nieruchomości Rzymskokatolickiej Parafii Katedralnej św. Jana w Lublinie. Zdecydowano o wystąpieniu do Komisji Majątkowej o wydanie orzeczenia przywracającego dobra Kościołowi. Uzgodniono również, że Kuratorium przysługiwać będzie użytkowanie przywróconych zabudowań na prawach najmu przez okres nieprzekraczający sześciu lat.

⁶³⁷ AKOL, *Zespół archiwalny KLOT, Arkusze ocen Absolwenci Liceum 2006*; KAL, *Dekret metropolity lubelskiego z dnia 14 stycznia 2004 r., nr 32/Gł/2004*.

⁶³⁸ KAL, *Dekret metropolity lubelskiego z dnia 14 stycznia 2005 r., nr 16/Gł/2005*.

⁶³⁹ AKOL, *Zespół archiwalny KLOT, Arkusze ocen Absolwenci Liceum 2006*.

⁶⁴⁰ *Sąd Rejonowy Lublin-Zachód w Lublinie, X Wydział Ksiąg Wieczystych, Księga Wieczysta nr LU11/00114675/2*.

⁶⁴¹ Józef Życiński (1948-2011) – duchowny rzymskokatolicki, doktor teologii, profesor filozofii, najpierw biskup tarnowski, później arcybiskup lubelski. Ukończył Częstochowskie Seminarium Duchowne w Krakowie. W 1976 r. obronił doktorat z teologii na Papieskim Wydziale Teologicznym w tym samym mieście. Trzy lata później uzyskał doktorat z filozofii na Akademii Teologii Katolickiej W Warszawie. Po habilitacji kierował Katedrą Logiki i Metodologii PWT, współpracował m.in. z Uniwersytetem Katolickim w Louvain-la-Neuve, Uniwersytetem Śląskim w Katowicach i Papieską Akademią Teologiczną. W 1993 roku uzyskał tytuł profesora. W 1997 roku Jan Paweł II mianował go arcybiskupem lubelskim. Pozostawił po sobie bogatą spuściznę publikacyjną. Zob. P. Karpiński, *Sprawozdanie z Konferencji „Przyroda – Człowiek – Bóg. Wokół myśli filozoficznej Arcybiskupa Józefa Życińskiego”*, Lublin, 10 lutego 2012 r., „*Studia Philosophiae Christianae*” 2012, t. 48, nr 2; S. Pamuła, *Abp prof. Józef Życiński - życie i wspomnienia*, „*Częstochowskie Studia Teologiczne*” 2011, nr XXXIX, s. 7–20.

⁶⁴² KAL, *Dekret metropolity lubelskiego z dnia 17 września 2010 r., nr 618/Gł/2010*.

⁶⁴³ ZWA, *Wywiad z Sebastianem Sołdrkiem*, Lublin, 08.02.2024 r.

⁶⁴⁴ ALOSK, *Wypis z Ewidencji Gruntów i Budynków*, Lublin, 29.07.1991 r.

W tym czasie lokale zajmowane na potrzeby szkolnictwa prowadzonego przez Kuratorium miały być stopniowo zwracane prawowitemu właścicielowi⁶⁴⁵. Do reprezentowania Kurii Diecezjalnej w Lublinie w sprawach odzyskania gmachu przy ulicy Krzywej upoważniono ks. Krzysztofa Targońskiego, wówczas prezesa Lubelskiego Oddziału Towarzystwa Przyjaciół KUL⁶⁴⁶. Do zwrotu majątku doszło w kwietniu 1992 roku⁶⁴⁷. W maju metropolita lubelski powierzył ks. Targońskiemu administrowanie tą nieruchomością⁶⁴⁸, a w lipcu mianował go dyrektorem Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego Archidiecezji Lubelskiej i zlecił organizację tejże placówki⁶⁴⁹. Wtedy też Kuria Arcybiskupia wystąpiła do Urzędu Miasta z prośbą o nie meldowanie nikogo w przywróconych zabudowaniach⁶⁵⁰. Drugim zarządcą posiadłości przy ulicy Krzywej 4 i 6 został ksiądz kanonik Kazimierz Janik⁶⁵¹. Zlecono mu inspekcję stanu odzyskanych budynków i podjęcie remontów⁶⁵².

Pod koniec września arcybiskup Pylak zwrócił się do kuratora oświaty o wykreślenie z rejestru szkół i placówek niepublicznych województwa Liceum Ogólnokształcącego Archidiecezji Lubelskiej. Wystąpił jednocześnie z prośbą o wydanie zezwolenia na założenie pod tym samym adresem Liceum Ogólnokształcącego im. Stanisława Kostki jako szkoły publicznej. W piśmie metropolita podkreślił, że pragnie, by nie była to placówka elitarna. Miała to być „szkoła katolicka dostępna dla wszystkich”, koedukacyjna, z internatem dla przedstawicieli obu płci. Jej otwarcie planowano na wrzesień 1993 roku⁶⁵³. W roku szkolnym 1993/1994 przewidywano pięć oddziałów klasy pierwszej z ogólną liczbą 150 uczniów. Tyle samo osób zamierzano przyjąć do bursy⁶⁵⁴. Na stanowisko pełniącego obowiązki dyrektora powołano ks. Krzysztofa Targońskiego. Wśród jego zadań znalazło się dopełnienie formalności, przygotowanie lokali pod działalność szkoły i internatu oraz nabór

⁶⁴⁵ ALOSK, *Umowa między biskupem diecezjalnym lubelskim a kuratorem oświaty w Lublinie dot. zwrotu wywłaszczonej nieruchomości Rzymskokatolickiej Parafii Katedralnej św. Jana w Lublinie*, Lublin, 30.10.1991 r.

⁶⁴⁶ ALOSK, *Upoważnienie przez Biskupa B. Pylaka ks. mgr. Krzysztofa Targońskiego do reprezentowania Kurii Archidiecezjalnej w Lublinie w sprawach odzyskania tytułu własności byłego Liceum Biskupiego przy ul. Krzywej w Lublinie*, 5.02.1992, nr 77/GI/92.

⁶⁴⁷ ALOSK, *Orzeczenie Komisji Majątkowej w Warszawie o przywróceniu własności nieruchomości na rzecz Archidiecezji Lubelskiej*, Warszawa, 02.04.1992 r., sygn. akt W.KM-I-178/90.

⁶⁴⁸ ALOSK, *Pismo Abpa B. Pylaka do ks. K. Targońskiego*, Lublin, 08.05.1992 r., nr 411/GI/92.

⁶⁴⁹ ALOSK, *Pismo Abpa B. Pylaka do ks. K. Targońskiego*, Lublin, 03.07.1992 r., nr 779/GI/92.

⁶⁵⁰ ALOSK, *Pismo Kurii Metropolitalnej w Lublinie do Wydziału Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Lublin*, Lublin, 11.07.1992 r., nr 823/GI/92.

⁶⁵¹ ALOSK, *Pismo Abpa B. Pylaka do ks. K. Janika*, Lublin, 03.07.1992 r., nr 780/GI/92.

⁶⁵² ALOSK, *Pismo Abpa B. Pylaka do Kuratorium Oświaty w Lublinie*, Lublin, 10.08.1992 r., nr 941/GI/92.

⁶⁵³ ALOSK, *Pismo Abpa B. Pylaka do KO Wacława Czajki*, Lublin, 29.09.1992 r., nr 1130/GI/92.

⁶⁵⁴ ALOSK, *Informacja o liczbie uczniów Liceum Ogólnokształcącego imienia św. Stanisława Kostki oraz o liczbie wychowanków w internacie*, Lublin, 30.09.1992 r., nr 1143/GI/92.

odpowiedniego personelu⁶⁵⁵. Reaktywację liceum biskupiego anonsowano w lokalnej prasie⁶⁵⁶. W pierwszym statucie placówki podkreślono, że jest ona „kontynuatorem założonego w 1925 r. Gimnazjum Biskupiego, zlikwidowanego w roku 1962”⁶⁵⁷. Kurator udzielił zezwolenia na założenie szkoły publicznej decyzją nr WOK-014-1-EK/92 z dnia 14 grudnia 1992 roku i przyporządkował jej kolejny numer – „XXI”⁶⁵⁸. Arcybiskup podpisał akt założycielski XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. S. Kostki 9 lutego 1993 roku⁶⁵⁹. W kolejnych miesiącach trwało opróżnianie gmachu przy Krzywej 6 – działające pod tym adresem szkoły zostały translokowane⁶⁶⁰, a mieszkańcy otrzymali wypowiedzenia umów najmu⁶⁶¹. W czerwcu dyrektorem oficjalnie desygnowano ks. kan. Targońskiego⁶⁶². Choć Kuratorium odmówiło partycypowania w kosztach remontów obiektu liceum⁶⁶³, to przyznało wsparcie finansowe egzaminów wstępnych⁶⁶⁴, a także dotację na działalność dydaktyczną i opiekuńczo-wychowawczą w wysokości 100% wydatków⁶⁶⁵. XXI Liceum Ogólnokształcące im. św. Stanisława Kostki rozpoczęło funkcjonowanie planowo z początkiem września 1993 roku⁶⁶⁶.

Wiosną 2000 roku pracownicy zostali powiadomieni przez ówczesnego dyrektora ks. Krzysztofa Kłysiaka o planach utworzenia przy liceum gimnazjum. Zamierzano otworzyć trzy klasy równoległe. Liczono, że w przyszłości część absolwentów będzie kontynuować naukę w XXI LO⁶⁶⁷. Placówka rozpoczęła działalność we wrześniu tego roku.

⁶⁵⁵ ALOSK, *Pismo Abpa B. Pylaka do ks. K. Targońskiego, Lublin, 28.09.1992 r., nr 1129/Gł/92.*

⁶⁵⁶ K. Targoński, „Biskupiak” odżyje!, „Kurier Lubelski” 1992, nr 115; K. Targoński, Dawny „Biskupiak” zaprasza, „Kurier Lubelski” 1992, nr 139.

⁶⁵⁷ ALOSK, *Statut Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki szkoły publicznej w Lublinie, Lublin, 29.09.1992 r., s. 1.*

⁶⁵⁸ ALOSK, *Decyzja kuratora oświaty w Lublinie w sprawie udzielenia zezwolenia na założenie szkoły publicznej, Lublin, 14.12.1992 r., nr WOK-014-1-EK/92.*

⁶⁵⁹ ALOSK, *Akt założycielski XXI Liceum Ogólnokształcącego imienia św. Stanisława Kostki w Lublinie, Lublin, 09.02.1993 r., nr 90/Gł/93.*

⁶⁶⁰ ALOSK, *Pismo Dyrektora Wydziału Pedagogicznego KO w Lublinie Tomasza Biernata do ks. K. Targońskiego, Lublin, 04.03.1993 r.; ALOSK, Pismo KO Wacława Czajki do abpa Bolesława Pylaka, Lublin, 29.03.1993.*

⁶⁶¹ ALOSK, *Pismo Dyrektora Wydziału Organizacji i Kadr KO Genowefy Turskiej do ks. K. Targońskiego, Lublin, 02.06.1993 r., nr WOK-171-15-ZG/93.*

⁶⁶² ALOSK, *Pismo Abpa B. Pylaka do ks. K. Targońskiego, Lublin, 11.06.1993 r., nr 420/Gł/93.*

⁶⁶³ ALOSK, *Informacja udzielona przez dyrektora Wydziału Ekonomiczno-Administracyjnego KO, Lublin, 16.06.1993 r., nr WE-I-MW/202/158/93.*

⁶⁶⁴ ALOSK, *Pismo Kierownika Oddziału Planowania i Finansów KO do ks. K. Targońskiego, Lublin, 02.07.1993 r., nr WE-311-37/SG/93.*

⁶⁶⁵ ALOSK, *Decyzja KO w Lublinie w sprawie udzielenia dotacji LOSK, Lublin, 13.09.1993 r., nr WOK-014-20-EK/93.*

⁶⁶⁶ ALOSK, *List gratulacyjny KO Wacława Czajki do dyrektora LOSK i społeczności szkolnej, Lublin, 04.09.1993 r.*

⁶⁶⁷ ALOSK, *KPRP t. 2, PPRP z dn. 26.04.2000 r.*

Odtąd posługiwano się nazwą „Zespół Szkół im. św. Stanisława Kostki w Lublinie”. Oba zakłady miały tego samego zwierzchnika. W 2001 roku wyznaczono jednego wicedyrektora do spraw liceum, a drugiego do spraw gimnazjum⁶⁶⁸. We wrześniu 2004 roku Rada Miasta Lublin przyjęła uchwałę zmieniającą nazwę ulicy, przy której mieści się szkoła⁶⁶⁹. Dotychczasową Krzywą przemianowano na ulicę ks. Michała Słowikowskiego⁶⁷⁰. Wtedy też Rada Pedagogiczna przyjęła Program Rozwoju Szkoły oraz Wewnętrzny System Zapewniania Jakości Pracy XXI LO. Pierwszy dokument powstał w oparciu o wnioski z dotychczasowych doświadczeń i obejmował wersję roczną oraz pięcioletnią. Drugi stanowił zestaw działań mających usprawnić pracę szkoły w różnych wymiarach⁶⁷¹. W wyniku reformy systemu oświaty z 2017 roku, przywracającej dwustopniową strukturę szkolnictwa, Gimnazjum im. św. Stanisława Kostki zostało wygaszone z końcem roku szkolnego 2018/2019. Od 1 września 2019 Biskupiak funkcjonuje jako samodzielne czteroletnie liceum.

3.2. Organy prowadzące

Lubelskie licea katolickie w latach 1989-2019 były prowadzone przez cztery różne podmioty. Ta wielorakość ujawniała się w sposobach realizacji zadań oświatowych w podlegających im placówkach. Rozbieżności wynikały ze specyfiki poszczególnych ciał. Diecezje oraz zakony i stowarzyszenia życia apostołskiego to struktury złożone, mocno obciążone tradycją. Stowarzyszenia laickie jako organizacje społeczne mają większą dowolność, ale bywają mniej trwałe. W porównaniu z nimi osoba fizyczna jako pojedynczy człowiek wydaje się bytem prostszym i bardziej swobodnym w działaniu – decyzyjności nie ogranicza tu wielość czy hierarchiczność jednostek organizacyjnych, wspólnot eklezjalnych i zrzeszeń niekościelnych. Nie bez znaczenia pozostają również majątki i możliwości finansowe podmiotów, ich świecki lub kościelny charakter, a także stopień uprzywilejowania w danym państwie. Wszystkie je łączy natomiast konieczność przestrzegania warunków dla szkół katolickich określonych przez prawo kanoniczne i dokumenty kongregacyjne.

⁶⁶⁸ *ALOSK, KPRP t. 3, PPRP z dn. 31.08.2001 r.*, s. 78.

⁶⁶⁹ *AUML, Uchwała nr 479/XXII/2004 Rady Miasta Lublin z dnia 2 września 2004 r. w sprawie zmiany nazwy ulicy położonej w granicach administracyjnych miasta Lublin.*

⁶⁷⁰ Michał Słowikowski (1898-1991) – duchowny rzymskokatolicki, dyrektor gimnazjum biskupiego w Lublinie w latach 1935-1939 oraz 1944-1962.

⁶⁷¹ *ALOSK, KPRP t. 4, PPRP z dn. 02.09.2004 r.*, s. 85.

Najwcześniej powstało biskupstwo lubelskie, czyli organ prowadzący XXI Liceum Ogólnokształcące im. św. Stanisława Kostki w Lublinie. Zanim do tego doszło, w XII wieku wydzielono archidiakoniat lubelski, który należał do diecezji krakowskiej. Od XIII wieku pojawiały się projekty utworzenia diecezji lubelskiej, jednak realizacja tej idei rozpoczęła się dopiero pod koniec XVIII wieku. Decyzją Sejmu Wielkiego, a następnie papieża z 1790 roku województwo lubelskie, powiat urzędowski, ziemię łukowską i stężycką przekazano biskupowi chełmskiemu, tworząc tym samym diecezję chełmską i lubelską. W 1797 roku ustanowiono dekanat lubelski. W 1802 roku komisja państwowo-kościelna postulowała przesunięcie stolicy diecezji chełmskiej i lubelskiej z Krasnegostawu do Lublina i przemianowania jej na tylko „lubelską”. Przez wojny napoleońskie negocjacje z Watykanem odnośnie tej kwestii przedłużyły się do 1805 roku. Wtedy papież Pius VII bullą *Quemadmodum Romanorum Pontifi cum* erygował diecezję lubelską, która rozpoczęła funkcjonowanie dopiero dwa lata później, gdy nastąpiło wykonanie dokumentu⁶⁷².

Pierwsze stulecie istnienia diecezji przypadło na okres niewoli narodowej. Po utworzeniu Królestwa Polskiego w 1815 roku tereny diecezji ograniczyły się tylko do ziemi lubelskiej⁶⁷³. Na katedrę wybrano kościół pw. św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty, jednak można go było użytkować dopiero od 1932 roku⁶⁷⁴. W 1867 roku ordynariusz lubelski zarządził 238 kościołami parafialnymi i 44 filialnymi⁶⁷⁵. W tym samym roku carat zlikwidował diecezję podlaską. Tereny te włączono wówczas do diecezji lubelskiej. Diecezja podlaska odzyskała samodzielność administracyjną dopiero w 1918 roku⁶⁷⁶. Po II wojnie światowej – w latach sześćdziesiątych – diecezja lubelska obejmowała 253 parafie w sieci 23 dekanatów. W latach osiemdziesiątych zwiększono liczbę dekanatów do 30. Zmieniała się także przynależność metropolitalna biskupstwa lubelskiego – do 1818 roku podlegała Lwowowi. Później należała do nowej metropolii warszawskiej. Dopiero w 1992 roku decyzją papieża Jana Pawła II diecezja lubelska stała się archidiecezją i oddzielną metropolią. W jej skład weszły też diecezje sandomierska

⁶⁷² H. Gapski, *(Archi)diecezja lubelska* [w:] *Atlas historyczny (archi)diecezji lubelskiej 1805-2010*, H. Gapski (red.), TN KUL, Lublin 2011, s. 14–18; J. Kumor-Mielnik, *Organizacja terytorialna diecezji chełmskiej i lubelskiej do 1805 r.*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2010, nr 94, s. 64 i kolejne; M. Zahajkiewicz, *Diecezja, jej granice i organizacja terytorialna* [w:] *Dzieje archidiecezji lubelskiej (1805-2005)*, M. Zahajkiewicz (red.), Gaudium, Lublin 2005, s. 33–38.

⁶⁷³ M. Zahajkiewicz, *Diecezja, jej granice i organizacja terytorialna*, *op. cit.*, s. 40.

⁶⁷⁴ M. Zahajkiewicz, *Zarys historii Archidiecezji lubelskiej* [w:] *Archidiecezja lubelska. Historia i administracja*, M. Zahajkiewicz (red.), Kuria Metropolitalna w Lublinie, Lublin 2000, s. 104.

⁶⁷⁵ *Ibid.*, s. 107.

⁶⁷⁶ M. Zahajkiewicz, *Diecezja, jej granice i organizacja terytorialna*, *op. cit.*, s. 41–42.

i siedlecka⁶⁷⁷. Marek Zahajkiewicz wskazuje, że cechą charakterystyczną religijności omawianych terenów jest maryjność. Zwraca także uwagę na to, jak znaczącą rolę w archidiecezji pełnią jej wydawnictwo i drukarnia. Wyposażają one bowiem w literaturę konfesyjną katolików na Lubelszczyźnie, jak i tych mieszkających za wschodnimi granicami⁶⁷⁸.

Istotnym dla archidiecezji organem jest Kuria Metropolitalna, która składa się z instytucji i osób, które wspierają ordynariusza w zarządzaniu, a szczególnie w kierowaniu działalnością duszpasterską oraz prowadzeniu administracji i wykonywaniu władzy sądowniczej⁶⁷⁹. Oświatą zajmuje się Wydział ds. Wychowania Katolickiego, który do 1997 roku działał pod nazwą Wydział Nauki Chrześcijańskiej. Jednostka sprawuje nadzór nad katechezą dzieci i młodzieży, prowadzi wizytacje, opracowuje podręczniki, organizuje katechetyczne konferencje i sympozja, rekolekcje dla katechetów świeckich oraz pielgrzymki maturzystów na Jasną Górę. Sekretariat archiwizuje dokumentację pracy katechetycznej w archidiecezji: akta parafialne i personalne katechetów oraz protokoły wizytacyjne⁶⁸⁰. Wydział współpracuje z Seminarium Duchownym w Lublinie, Katolickim Uniwersytetem Lubelskim, Uniwersytetem Jagiellońskim i Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego, a także z Ministerstwem Edukacji Narodowej oraz lubelskim Kuratorium, Wojewódzkim Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli, jak również Komisją Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski. Wydziałowi podlegają diecezjalni wizytatorzy nauczania religii, wizytatorzy szkół katolickich i dekanalni wizytatorzy nauczania religii, eksperci zatwierdzeni przez MEN do komisji egzaminacyjnych, doradcy metodyczni i pracownicy centrum katechetycznego⁶⁸¹.

W pierwszych 200 latach diecezją rządziło 11 biskupów. Pierwszym był Wojciech Skarszewski. Jego następcami zostali Józef Dzieścielski i Wincenty a Paulo Pieńkowski. W czasie zaborów miały miejsce, niekiedy bardzo przedłużające się, wakaty na urządzie biskupim (1839-1852, 1863-1871, 1879-1883, 1885-1889, 1914-1918). Zdarzały się również okresy bez sufragana (1807-1819, 1845-1857, 1871-1918)⁶⁸². Carat narzucał

⁶⁷⁷ H. Gapski, *(Archi)diecezja lubelska, op. cit.*, s. 18–19.

⁶⁷⁸ M. Zahajkiewicz, *Zarys historii Archidiecezji lubelskiej, op. cit.*, s. 104–108.

⁶⁷⁹ F. Przytuła, *Struktury kurialne [w:] W służbie ewangelii i człowiekowi. Archidiecezja Lubelska w latach 1992-2002*, J. Mariański (red.), Gaudium, Lublin 2005, s. 323.

⁶⁸⁰ *Ibid.*, s. 336.

⁶⁸¹ R. Lis, *Działalność duszpastersko-katechetyczna Wydziału ds. Wychowania Katolickiego Archidiecezji Lubelskiej [w:] W służbie ewangelii i człowiekowi. Archidiecezja Lubelska w latach 1992-2002*, J. Mariański (red.), Gaudium, Lublin 2005, s. 469–471.

⁶⁸² M. Zahajkiewicz, *Centralne urzędy i instytucje diecezjalne [w:] Dzieje archidiecezji lubelskiej (1805-2005)*, M. Zahajkiewicz (red.), Gaudium, Lublin 2005, s. 51–53.

biskupstwu lubelskiemu liczne ograniczenia w XIX wieku. Początek tego stulecia przyniósł kasatę niektórych klasztorów⁶⁸³. Biskupi nie pozostawali beczynni. Dzieścielski włączył się w powstanie listopadowe. Walenty Baranowski też uczestniczył w akcjach patriotycznych. Franciszek Jaczewski w 1902 roku poparł strajk młodzieży gimnazjalnej, był bowiem nieugięty w kwestii nauki religii w języku polskim⁶⁸⁴. Lubelscy biskupi angażowali się także w działalność pedagogiczną. W XIX wieku wyróżniał się ks. Pieńkowski, który aktywnie wspierał szkolnictwo lokalne⁶⁸⁵. W wieku kolejnym ordynariusze lubelscy jeszcze bardziej dbali o sprawy edukacji. W 1918 biskupem został Marian Fulman. Od jego czasów zwierzchnikom diecezji przybył obowiązek opieki nad powstałą w Lublinie katolicką uczelnią wyższą. Biskup Fulman był jednym z tych pasterzy, którzy rozumieli kulturę, a wraz z nią także wychowanie. W związku z tym w diecezji lubelskiej funkcjonowały dynamicznie rozwijające się struktury wychowawcze. Stanowiły one rodzaj instytucji pedagogiczno-religijnej, którą można nazwać „szkołą chrześcijańską”⁶⁸⁶. Fulman wybudował Gimnazjum Biskupie (1923). Szczególną opieką otaczał także Seminarium Duchowne, dla którego zdobył prawa uczelni wyższej (1929)⁶⁸⁷. Krótka (1946–1949), ale bardzo owocna była posługa biskupia Stefana Wyszyńskiego w diecezji lubelskiej. Odzyskał on i odbudował zniszczony gmach Seminarium Duchownego w Lublinie. Udało mu się też częściowo odzyskać budynek Gimnazjum Biskupiego, gdzie zaczęło funkcjonować Niższe Seminarium Duchowne. W 1946 roku powołał do życia Ognisko Metodyczne Prefektów oraz Ognisko Metodyczne Szkół Podstawowych w Lublinie. Jego ważnym osiągnięciem było nakłonienie proboszczów do zakładania bibliotek i czytelni katolickich. Wyszyński nie tylko piastował urząd Wielkiego Kanclerza KUL, ale również prowadził rekolekcje dla młodzieży i profesorów, wykładał na Wydziale Prawa i Nauk Ekonomicznych oraz w Instytucie Wyższej Kultury Religijnej⁶⁸⁸. W latach 1989-2019 roku archidiecezja podlegała kolejno trzem biskupom – do 1997 roku Bolesławowi Pylakowi,

⁶⁸³ Zob. S. Gajewski, *Kasata klasztorów w diecezji lubelskiej w roku 1864*, op. cit.

⁶⁸⁴ M. Zahajkiewicz, *Centralne urzędy i instytucje diecezjalne*, op. cit., s. 51–53.

⁶⁸⁵ E. Walewander, *Ks. Wincenty Pieńkowski (1786-1863): biskup lubelski, propagator szkolnictwa*, op. cit., s. 184.

⁶⁸⁶ E. Walewander, *Znaczenie działalności biskupa Mariana Leona Fulmana dla współczesnej pedagogiki* [w:] *Biskup Lubelski Marian Leon Fulman. Pedagog trudnych lat*, E. Walewander (red.), Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2010, s. 203–214.

⁶⁸⁷ S.J. Dąbrowski, *200 lat diecezji lubelskiej w służbie Bogu, ojczyźnie i człowiekowi*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie, Lublin 2005, s. 37.

⁶⁸⁸ E. Kosobudzka, *Diecezja lubelska po II wojnie światowej oraz posługa biskupa lubelskiego Stefana Wyszyńskiego* [w:] *Letnia Szkoła Historii Najnowszej 2011. Referaty*, P. Gasztold-Señ, Ł. Kamiński (red.), Instytut Pamięci Narodowej, Warszawa 2012, s. 202, 205.

między 1997 a 2011 rokiem Józefowi Życińskiemu, następnie od 2011 roku Stanisławowi Budzikowi⁶⁸⁹. Wszyscy trzej posiadali tytuły naukowe i mieli doświadczenie w nauczaniu w szkolnictwie wyższym.

Od 1994 roku właścicielem Prywatnego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego jest Michał Justyn Bobrzyński, prawnuk Michała Hieronima Bobrzyńskiego⁶⁹⁰, urodzony w 1947 roku w Puławach⁶⁹¹. Podczas nauki w Liceum im. Stanisława Staszica w Lublinie, w 1961 roku, wstąpił do „1. Błękitnej Lubelskiej Drużyny Harcerzy”, założonej w 1911 roku⁶⁹². Duże zaangażowanie w harcerstwo zaskutkowało zaniedbaniem nauki. W konsekwencji musiał powtórzyć klasę, jak również przygotować reportaż o pracy szkoły dla głuchoniemych. Projekt udał się. Był to pierwszy w dziejach „Staszica” przypadek, w którym osoba powtarzająca rok szkolny została wyróżniona przez dyrektora prestiżową nagrodą za zaangażowanie społeczne⁶⁹³. W 1966 roku w drodze na egzamin na psychologię Bobrzyński spotkał znaną mu z obozu harcerskiego Zofię Sękowską⁶⁹⁴. Kobieta wyraziła opinię, że młodzieniec na psychologa się

⁶⁸⁹ Stanisław Budzik (1952-) – duchowny rzymskokatolicki, doktor habilitowany teologii, biskup pomocniczy tarnowski w latach 2004–2011, arcybiskup metropolita lubelski od 2011. W latach 1971–1977 studiował filozofię i teologię w Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie. W 1977 roku uzyskał magisterium na KUL oraz przyjął święcenia kapłańskie. Doktoryzował się w 1988 na Wydziale Teologicznym Leopold-Franzens-Universität w Innsbrucku. Habilitację z teologii uzyskał w 1997 r. na ówczesnej Papieskiej Akademii Teologicznej (dziś Uniwersytet Papieski Jana Pawła II). Od 1989 do 2011 wykładał w Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie i w tamtejszym Instytucie Teologicznym, gdzie był kierownikiem Katedry Teologii Dogmatycznej. Zob. S. Janeczek, *Opinia w sprawie nadania arcybiskupowi metropolicie lubelskiemu Stanisławowi budzikowi tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie* [w:] *Arcybiskup Stanisław Budzik Metropolita Lubelski: doktor honoris causa Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie*, I. Pacheińska (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego, Lublin 2020, s. 15–16.

⁶⁹⁰ Michał Hieronim Bobrzyński (1849-1935) – historyk i polityk, współtwórca krakowskiej szkoły historycznej. Studiował prawo na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie oraz historię prawa w Niemczech. Habilitował się w 1873 roku na podstawie pracy „O ustawodawstwie nieszawskim Kazimierza Jagiellończyka”. Cztery lata później objął katedrę historii prawa na UJ. Od 1878 r. był członkiem Akademii Umiejętności. Początkowo Bobrzyński interesował się dziejami prawa, później skupił się na historii polskiej literatury politycznej i polskiego ustroju państwowego. Politycznie związany był ze stronnictwem konserwatystów krakowskich, tzw. „stańczykami”, z ich ramienia został w 1885 r. posłem do Sejmu galicyjskiego i austriackiej Rady Państwa. W latach 1908-1913 był namiestnikiem Galicji, 1916-1917 Ministrem dla Galicji. Jego główne dzieło „Dzieje Polski w zarysie” powstało w latach 1877-1878, ale później uległo rozbudowie. Wedle Bobrzyńskiego analiza historyczna ma za zadanie stwierdzenie przyczyn badanych procesów dziejowych, a nie ich moralną ocenę. Zob. K. Grzybowski, *Bobrzyński Michał* [w:] *Filozofia w Polsce. Słownik pisarzy*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk 1971, s. 25.

⁶⁹¹ M. Dąbrowski, *Bobrzyński Michał Justyn* [w:] *Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*, G. Waligóra (red.), Stowarzyszenie Pokolenie, Stowarzyszenie Pokolenie 2012, t.2, s. 50.

⁶⁹² ZMB, M. Bobrzyński, *"Na przekór i pod prąd. Subiektywna prehistoria lubelskiego środowiska »Zawiszy«, czyli jak doszło do tego, do czego doszło", tom I - 1954-1980, kps*, s. 39–40.

⁶⁹³ *Ibid.*, s. 51.

⁶⁹⁴ Zofia Sękowska (1924–1997) – pedagog specjalny. Studiowała pedagogikę na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Po uzyskaniu magisterium objęła stanowisko asystenta w Katedrze Pedagogiki i Psychologii Wychowawczej KUL. Tytuł doktora uzyskała 1961 roku na Uniwersytecie Warszawskim. Jej rozprawa

nie nadaje i że powinien zostać „belfrem”. Jej argumenty go przekonały i zamiast studiów psychologicznych wybrał geografię w Studium Nauczycielskim⁶⁹⁵. Następnie, w 1968 roku podjął pracę w Szkole Podstawowej nr 29 w Lublinie⁶⁹⁶.

Przełom lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych był dla Bobrzyńskiego czasem intensywnego poszukiwania własnej drogi – odbył rok służby wojskowej, tyle samo spędził w Zgromadzeniu księży Marianów, zaangażował się również w tworzone przez jego przyjaciół przy lubelskiej Kurii Biskupiej Duszpasterstwo Rodzin⁶⁹⁷. W latach 1972-1976 piastował stanowisko w Zakładzie Wychowawczym Dzieci Głuchych, wtedy także powołał przyzakładowy Szcep Drużyn Nieprzetartego Szlaku „Zawisza” oraz rozpoczął współpracę z druhną Janiną Szymajdą (późniejszą wicedyrektor pallyotyńskiego „Batorego”)⁶⁹⁸. Bobrzyński wychowywał metodą harcerską gromadę dzieci profesorów i pracowników KUL, m.in. dra Adama Stanowskiego⁶⁹⁹ czy prof. Ewy Jabłońskiej-Deptuły⁷⁰⁰, jak również ich przyjaciół⁷⁰¹. Podczas pracy z dziećmi niesłyszącymi Bobrzyński podjął studia historyczne na Wydziale Humanistycznym KUL⁷⁰². Jego promotor, prof. Władysław Bartoszewski⁷⁰³ wspominał: „Były też prace, których w owym czasie nie można byłoby

doktorska dotyczyła tyflopedagogiki i powstała pod opieką prof. Marii Grzegorzewskiej. W 1966 roku podjęła pracę na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Habilitowała się w 1969 roku na podstawie pracy o procesach poznawczych u dzieci niewidomych. W 1977 roku otrzymała tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1987 roku – profesora zwyczajnego. Jej badania i publikacje skupiały się na rozwoju i edukacji dzieci z niepełnosprawnościami. Zob. M. Dycht, *Wartość osiągnięć pedagogicznych profesor Zofii Sękowskiej (1924–1997) dla pedagogiki specjalnej*, „Forum Pedagogiczne” 2022, t. 12, nr 1; Z. Palak, *Profesor Zofia Sękowska (1924–1997) – twórczyni lubelskiej szkoły pedagogiki specjalnej*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio J” 2012, t. XXV, nr 1–2; *Wykaz publikacji i innych osiągnięć prof. zw. dr hab. Zofii Sękowskiej 1924-1997*, Z. Palak, A. Lewicka, A. Bujnowska (red.), UMCS, Lublin 2002.

⁶⁹⁵ ZMB, M. Bobrzyński, *„Na przekór i pod prąd. Subiektywna prehistoria lubelskiego środowiska »Zawiszy«, czyli jak doszło do tego, do czego doszło”, tom I - 1954-1980, kps, s. 61.*

⁶⁹⁶ Ibid., s. 65.

⁶⁹⁷ Ibid., s. 68–70.

⁶⁹⁸ Ibid., s. 74, 79.

⁶⁹⁹ Adam Stanowski (1927–1990) – pedagog, działacz społeczny i religijny.

⁷⁰⁰ Ewa Jabłońska-Deptuła (1931-2008) – historyk, działaczka społeczna.

⁷⁰¹ ZMB, M. Bobrzyński, *„Na przekór i pod prąd. Subiektywna prehistoria lubelskiego środowiska »Zawiszy«, czyli jak doszło do tego, do czego doszło”, tom I - 1954-1980, kps, s. 75, 100.*

⁷⁰² Ibid., s. 100.

⁷⁰³ Władysław Bartoszewski (1922–2015) – historyk, pisarz, działacz społeczny, polityk. Od młodości niezwykle aktywny – był noszowym w czasie obrony Warszawy, potem pracował w Polskim Czerwonym Krzyżu. Od września 1940 do kwietnia 1941 przebywał w obozie w Oświęcimiu. Po uwolnieniu wszedł w krąg Związku Walki Zbrojnej. W październiku 1941 podjął studia polonistyczne na tajnym Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego, które kontynuował do początku 1944 roku. Od 1942 roku działał w katolickim Froncie Odrodzenia Polski. Służył w Armii Krajowej. Pomagał też Żydom. Uczestniczył w Powstaniu Warszawskim. Po wojnie współpracował z Instytutem Pamięci Narodowej i pracował jako redaktor publikując ponad sto tekstów. Między 1949 a 1954 rokiem przebywał w więzieniu „za szpiegostwo”. W 1958 r. uzupełnia studia i pisze pracę magisterską, ale decyzją rektora zostaje skreślony z listy studentów. W kolejnych latach dużo publikuje i uczestniczy w działalności opozycyjnej. W latach 1973-1985 wykłada

obronić na żadnym innym uniwersytecie. Bardzo dojrzały, pochodzący ze sławnej rodziny historyków Michał Bobrzyński napisał u mnie, w ramach studium zaocznego, pracę magisterską pod tytułem »Koncepcje ideowo-programowe konspiracyjnej organizacji katolików Frontu Odrodzenia Polski«. Potem napisał hasło »Front Odrodzenia Polski« do Encyklopedii Katolickiej KUL – tyle się już dowiedział przy robocie nad pracą magisterską, że nie mając jeszcze żadnych tytułów naukowych, stał się współautorem encyklopedii⁷⁰⁴. Bobrzyński zdecydowanie wolał jednak tworzyć historię niż ją badać⁷⁰⁵.

Po odejściu z ZWDG został nauczycielem historii w Technikum Chemicznym zarządzanym przez J. Szymajdę oraz opiekunem świetlicy lubelskiego oddziału Towarzystwa Przyjaciół Dzieci przy ulicy Bolesława Chrobrego. Przekształcił także „Drużyny Nieprzetartego Szlaku” w „Drużyny Środowiskowe” tworząc Szczęp Drużyn Środowiskowych „Zawisza”⁷⁰⁶. Powołał też w swoim środowisku harcerskie duszpasterstwo⁷⁰⁷. W 1979 roku, przez partyjne naciski na lubelską komendę ZHP w miejsce Szczepu związał Krąg Instruktorów Harcerskich „Zawisza”⁷⁰⁸. Wtedy też zaczął pracę na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim⁷⁰⁹. W 1981 roku zbiórka instruktorów lubelskiego środowiska wraz z przedstawicielami z Kraśnika, Puław i Nałęczowa przyjęła uchwałę o wystąpieniu z „ZHP” i utworzeniu Niezależnego Ruchu Harcerskiego⁷¹⁰. Uzyskano poparcie podopiecznych, NSZZ „Solidarności” oraz Kościoła⁷¹¹. Po wprowadzeniu stanu wojennego 13 grudnia Ruch zaprzestał jednak działalności. Nie zniechęciło to Bobrzyńskiego, wystąpił z inicjatywą połączenia skautingu z aktywnością duszpasterską: „najważniejszym postulatem formacji harcerskiej jest służba Bogu, Polsce, bliźnim. A dla kilkunastoletniego chłopca najbardziej realną formą służby Bogu jest (powinna być)

na KUL. W III RP kontynuuje pracę pisarską i naukową oraz działalność społeczną. Pod koniec lat 90. Zostaje senatorem. Przyznano mu liczne doktoraty honorowe. Zob. H. Gapski, *Władysław Bartoszewski. Z kalendarium człowieka niezwykłego* [w:] *Władysław Bartoszewski: doktor honoris causa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2008; J. Kłoczowski, *Laudacja* [w:] *Władysław Bartoszewski: doktor honoris causa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2008.

⁷⁰⁴ W. Bartoszewski, M. Komar,*Mimo wszystko. Wywiadu rzeki księga druga*, Świat Książki, Warszawa 2008, s. 237.

⁷⁰⁵ ZWA, *Wywiad z Michałem Bobrzyńskim*, Lublin, 21.11.2023 r.

⁷⁰⁶ ZMB, M. Bobrzyński, "Na przekór i pod prąd. Subiektywna prehistoria lubelskiego środowiska »Zawiszy«, czyli jak doszło do tego, do czego doszło", tom I - 1954-1980, kps, s. 102–103.

⁷⁰⁷ Ibid., s. 109.

⁷⁰⁸ Ibid., s. 126–127.

⁷⁰⁹ ZMB, M. Bobrzyński, "Na przekór i pod prąd. Subiektywna prehistoria lubelskiego środowiska »Zawiszy«, czyli jak doszło do tego, do czego doszło", tom II - 1980-1994, kps, s. 16.

⁷¹⁰ Ibid., s. 8–9.

⁷¹¹ E. Głowacka-Sobiech, *Harcerstwo w Polsce w latach 1944-1990*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2013, s. 280.

służba liturgiczna. Podejmiemy więc z naszymi chłopcami służbę liturgiczną – taką prawdziwą”⁷¹². Przedsięwzięcie spotkało się z aprobatą biskupa Bolesława Pylaka. W lutym 1982 roku odbyła się zbiórka lubelskiego hufca, na której Bobrzyński przedstawił zebranej setce chłopców założenia nowej formy pracy. Za pomysłem włączenia systematycznej służby liturgicznej do obowiązków każdego skauta opowiedziało się około 30 harcerzy. Zbiórki odbywały się w przykościelnych salkach m.in. u księży pallotynów na Sławinku (dzielnica w północno-zachodniej części Lublin)⁷¹³. Różnie nazywano ten harcerski eksperyment – używano określeń „ruch zawiszacki”, niekiedy „Harcerski Ruch Liturgiczny” lub nawet „Harcerska Służba Liturgiczna”⁷¹⁴. Przez cały okres działalności HRL jego przewodniczącym był Michał Bobrzyński⁷¹⁵. Powstały też drużyny żeńskie⁷¹⁶. Jednocześnie wciąż był dydaktykiem na KUL i zajmował się metodyką nauczania historii. W 1987 roku zrezygnował ze stanowiska w Instytucie Historii KUL i poświęcił się organizowaniu przy Kurii Biskupiej Diecezjalnego Ośrodka Służby Liturgicznej – centralnego ośrodka pracy harcerskiej⁷¹⁷. Do 1990 roku również katechizował w parafii św. Maksymiliana Kolbe. Powołanie Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej zmobilizowało Bobrzyńskiego do sformalizowania swojej działalności⁷¹⁸. Podczas sejmiku instruktorskiego w grudniu 1989 roku zapadła decyzja o przekształceniu HRL w Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”. Do celów organizacji zaliczono integralny rozwój powierzonych jej dzieci i młodzieży oraz wspomaganie rodzin katolickich w zadaniach wychowawczych⁷¹⁹. Sądową rejestrację Stowarzyszenie uzyskało w kwietniu 1990 roku⁷²⁰. Na przełomie 1993 i 1994 roku Bobrzyński rozstał się ze Stowarzyszeniem, które pod

⁷¹² ZMB, M. Bobrzyński, *"Na przekór i pod prąd. Subiektywna prehistoria lubelskiego środowiska »Zawiszy«, czyli jak doszło do tego, do czego doszło", tom II - 1980-1994, kps, s. 17.*

⁷¹³ Ibid., s. 23–30.

⁷¹⁴ Ibid., s. 43.

⁷¹⁵ T. Podkowiński, *Od ruchu zawiszackiego do skautów Europy*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2010, nr 5-6 (114-115), s. 76. Szczegółowiej zagadnienie opisuje L. Wojtowicz zob. AKUL, Leszek Wojtowicz, *„Harcerski Ruch Liturgiczny (Ruch Zawiszacki) 1982–1989”, Lublin 1998, [praca magisterska].*

⁷¹⁶ Niezależnie od Bobrzyńskiego drużyny żeńskie z własnym duszpasterstwem stworzyła jesienią 1982 Anna Frączek. Po zniesieniu stanu wojennego Janina Szymajda zorganizowała przy Katedrze własną koedukacyjną grupę harcerską, którą nazwała Harcerską Służbą Liturgiczną. Zob. ZMB, M. Bobrzyński, *"Na przekór i pod prąd. Subiektywna prehistoria lubelskiego środowiska »Zawiszy«, czyli jak doszło do tego, do czego doszło", tom II - 1980-1994, kps, s. 43, 57.*

⁷¹⁷ Ibid., s. 89.

⁷¹⁸ Ibid., s. 79.

⁷¹⁹ A. Baran, *Niepokorni i niezależni. Walka o kształt harcerstwa w Polsce (1980-1990)*, ISP PAN, Oficyna Wydawnicza RYTM, Fundacja „Historia i Kultura”, Warszawa 2007, s. 425–426.

⁷²⁰ ZMB, M. Bobrzyński, *"Na przekór i pod prąd. Subiektywna prehistoria lubelskiego środowiska »Zawiszy«, czyli jak doszło do tego, do czego doszło", tom II - 1980-1994, kps, s. 80.*

nowym kierownictwem odbiło w stronę Federacji Skautingu Europejskiego⁷²¹. SHK-Z do dziś kontynuuje działalność wychowawczą⁷²². Podobnie jak przekazane mu liceum. W 2014 roku odznaczono Bobrzyńskiego Krzyżem Wolności i Solidarności⁷²³.

Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego zostało reaktywowane przez społeczne towarzystwo, które nawiązywało do istniejącego aż do wybuchu II wojny światowej podobnego stowarzyszenia, funkcjonującego wówczas przy Prywatnym Męskim Gimnazjum im. Stefana Batorego. Rejestracji organizacji dokonano 4 lipca 1990 roku⁷²⁴. Członkami Towarzystwa Oświatowego imienia Stefana Batorego zostali synowie uczniów przedwojennego gimnazjum, jak również sami uczniowie byłej szkoły⁷²⁵. Stanowisko prezesa objął Paweł Policzkiewicz, a wiceprezesami zostali ks. Zbigniew Starnawski oraz Adam Jastkowiak. Funkcję sekretarza pełniła Małgorzata Gajewska-Santus, a skarbnika – Bolesław Dąbrowski⁷²⁶. Przewodniczącym Komisji Rewizyjnej wybrano Stanisława Zakrzewskiego, przewodniczącym Sądu Koleżeńskiego – Stanisława Bujaka, a przewodniczącym Koła Wychowanków i Absolwentów – Stanisława Trejgiela⁷²⁷. Wśród członków znaleźli się: Roman Doktor, Tadeusz Frankas, Tadeusz Okieńczyc, Lucjan Oszejca⁷²⁸.

W 1995 roku „Batory” został przejęty przez wspólnotę pallotyńską. Pallotyni, a właściwie Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego (Societas Apostolatus Catholici) to wspólnota zakonna założona przez Wincentego Pallottiego w 1835 roku⁷²⁹. Fundamentem charyzmatu zgromadzenia uczyniono apostołat i misjonarstwo⁷³⁰. Geneza wspólnoty

⁷²¹ Ibid., s. 97.

⁷²² Zob. J. Danecki, *The Process of Educating Children and Young People in the Association of Catholic Scouting* „Zawisza” *Federation of European Scouting*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 2020, t. 41, nr 4.

⁷²³ *Krzyż Wolności i Solidarności Lista Osób Odznaczonych: Michał Justyn Bobrzyński*, <https://odznaczeni-kwis.ipn.gov.pl/persons/view/c04bd218-7af6-472a-9b8c-2922ffdad6c5> [7 luty 2024 r.].

⁷²⁴ ZPP, *Krótką historia szkoły [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (brozura)*, Lublin 2000/2001, s. 5-6., s. 6.

⁷²⁵ F. Wawro, *Szkoła jako środowisko kształtujące aspiracje edukacyjno-zawodowe i społeczno-polityczne młodzieży*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1995, t. XXIII, nr 2.

⁷²⁶ ATNN, *Program Historia Mówiona, Relacja Pawła Policzkiewicza*, Lublin, 22.01.2014 r. (rozmawiał Ł. Kijek).

⁷²⁷ ZPP, J. Policzkiewicz, *Spoleczne Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego [w:] Spoleczne Liceum Ogólnokształcące - Prywatne Męskie Gimnazjum imienia Stefana Batorego (d. „Szkoła Lubelska”) (brozura)*, Lublin 1991, sn.

⁷²⁸ ATNN, *Program Historia Mówiona, Relacja Pawła Policzkiewicza*, Lublin, 22.01.2014 r. (rozmawiał Ł. Kijek).

⁷²⁹ Zob. J. Dyl, *Geneza i rozwój idei powszechnego apostołstwa nakreślone przez ks. Wincentego Pallottiego (1795-1850)*, „Roczniki Teologiczne” 1999, t. XLVI, nr 4, s. 47–49.

⁷³⁰ Z. Hanas, *Charyzmat pallotyński przejawiający się w charakterze i naturze Zjednoczenia Apostolstwa Katolickiego [w:] 100-lecie Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Polsce: dziedzictwo, charyzmat, apostołstwo*, A. Dyr, R. Forycki, M. Kowalczyk (red.), Apostolicum, Żabki 2009, s. 36–38.

pallotyńskiej w Polsce łączy się z postacią ks. Alojzego Majewskiego (1869-1947). Po ukończeniu Wyższego Seminarium Duchownego w Braniewie w 1894 roku przyjął święcenia kapłańskie. Następne osiem lat pełnił posługę kapłana diecezjalnego na Warmii⁷³¹. Wtedy też zetknął się ze środowiskiem Polaków, którzy wyemigrowali do Niemiec i nie mieli polskich duszpasterzy. Poznał także niemieckiego pallotylna ks. Maksymiliana Kugelmanna i zdecydował wstąpić do Pobożnego Stowarzyszenia Misyjnego⁷³². Po odbyciu nowicjatu wysłano go na misję do Kamerunu, gdzie spędził cztery lata. Po powrocie postanowił rozszerzyć działalność pallotynów na ziemię polskie. Inicjatywa spotkała się z aprobatą generała PSM, ks. Kugelmanna⁷³³. W listopadzie 1907 roku Majewski wraz z przydzielonym mu do pomocy ks. Alojzym Hübnerem dostali od arcybiskupa Józefa Bilczewskiego⁷³⁴ dworek Antoniówka we wsi Jajkowce. Tam zaczęto organizować szkołę i nowicjat tworząc w ten sposób pierwszą pallotyńską placówkę w kraju⁷³⁵.

W kolejnych latach Stowarzyszenie dynamicznie się rozwijało. W międzywojniu powstało wiele nowych domów pallotyńskich, np. w Ołtarzewie i Warszawie. Okresem wielkiej próby była dla pallotynów II wojna światowa. Zginęło wtedy wielu współbraci i księży. Zgromadzenie straciło także prawie wszystkie domy⁷³⁶. Nie zaniechano jednak działalności. Po 1950 roku utworzono domy w Szczecinie i Kielcach. W 1958 roku dla księży studiujących na KUL powstał dom w Lublinie. Poza domami erygowanymi kanonicznie powstawały mniejsze domy, zazwyczaj przy parafiach, m.in. w Ostrołęce

⁷³¹ T. Skibiński, *Pallotyni w Polsce* [w:] *100 lat pallotynów na ziemiach polskich*, P. Góralczyk (red.), Apostolicum, Ząbki 2007, s. 45.

⁷³² W 1854 roku przemianowano Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego na Pobożne Stowarzyszenie Misyjne. Do pierwotnej nazwy powrócono w 1947 roku.

⁷³³ S. Tylus, *100-lecie obecności pallotynów na ziemiach polskich (1907-2007)* [w:] *100-lecie Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Polsce: dziedzictwo, charyzmat, apostołstwo*, A. Dyr, R. Forycki, M. Kowalczyk (red.), Apostolicum, Ząbki 2009, s. 37.

⁷³⁴ Józef Bilczewski (ur. 1860 r. w Wilamowicach, zm. 1923 r. we Lwowie) – duchowny katolicki, teolog i archeolog, działacz religijny i społeczny, biskup lwowski, Święty Kościoła katolickiego. W 1884 roku ukończył studia teologiczne na Uniwersytecie Jagiellońskim i otrzymał święcenia kapłańskie. Doktoryzował się w Instytucie św. Augustyna w Wiedniu. Następnie studiował archeologię chrześcijańską i dogmatykę na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie i w Paryżu. W 1890 roku uzyskał habilitację w dziedzinie teologii fundamentalnej na Uniwersytecie Jagiellońskim. Rok później został profesorem nadzwyczajnym, a w 1893 roku profesorem zwyczajnym. W 1896 wybrano go na dziekana Wydziału teologicznego UJ, a w 1900 roku – na rektora tego uniwersytetu. Obowiązki rektorskie pełnił jednak tylko kilka tygodni, ponieważ mianowano go arcybiskupem lwowskim. Miał wówczas jedynie 40 lat. Prowadził intensywną działalność na polu naukowym, religijnym, społecznym i oświatowym. G. Chajko, *Święty Józef Bilczewski arcybiskup lwowski*, „Folia Historica Cracoviensia”, 2010.2009, t. XV/XVI; Zob. F. Stopniak, *Bilczewski Józef* [w:] *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, R. Bender (red.), TN KUL, Lublin 1994, t.1.

⁷³⁵ T. Skibiński, *Pallotyni w Polsce*, op. cit., s. 46; S. Tylus, *100-lecie obecności pallotynów na ziemiach polskich (1907-2007)*, op. cit., s. 37.

⁷³⁶ T. Skibiński, *Pallotyni w Polsce*, op. cit., s. 47.

i Ożarowie Mazowieckim. W ramach antykościelnej polityki ówczesny rząd wprowadził obostrzenia w stanie posiadania. Pallotyni utracili wtedy domy w Wadowicach i Chełmnie⁷³⁷. Po 1989 roku pallotyni mogli rozszerzyć swoją misję apostołską o szkolnictwo. Oprócz interesującego nas Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Batorego w Lublinie, powstały Katolickie Liceum Ogólnokształcące Księży Pallotynów w Chełmnie (1994), Liceum im. św. Wincentego Pallottiego w Ożarowie (2002), Katolickie Liceum im. bł. bpa Leona Wetmańskiego w Sierpcu (2005) oraz Szkoła Podstawowa w Hodyszewie i Szkoła Podstawowa nr 81 im. św. Wincentego Pallottiego w Krakowie (2004)⁷³⁸.

Jak wspomniano wyżej pallotyni przybyli do Lublina w 1958 roku. Komunistyczne władze nie zgadzały się na legalne otwarcie nowej pallotyńskiej placówki. Stąd na akcie nabycia domu i działki przy Alei Warszawskiej 48 nie widniało Stowarzyszenie lecz nazwiska prywatne trzech księży. Później pallotyni nabyli także dom z ogrodem przy ulicy Bohaterów Monte Cassino⁷³⁹. W latach sześćdziesiątych jednemu z księży udało się uzyskać pozwolenie na budowę pomieszczenia gospodarczego. Tak w przybudówce powstała kaplica. Funkcjonowała ona jednak tylko trzy miesiące, ponieważ władze wyznaniowe i Służba Bezpieczeństwa nakazały jej zamknięcie. W 1983 roku arcybiskup Pylak erygował parafię pod wezwaniem Wieczerzy Pańskiej. Pierwszym proboszczem mianował ks. Romana Tkacza. Wtedy też ponownie otwarto kaplicę w dobudówce i zakupiono posesję na budowę kościoła przy Alei Warszawskiej 31⁷⁴⁰. Projekt kompleksu sakralnego przygotowali architekci Bożena i Zbigniew Szeliga z Lublina⁷⁴¹. W czerwcu 1987 roku Jan Paweł II poświęcił kamień węgielny, a w sierpniu ks. Jerzy Błaszczak (proboszcz od 1984) położył pierwszą cegłę pod wieżę świątyni. Dom parafialny ukończono w 1991 roku. W 1992 roku księża pallotyni przenieśli się ze starego domu przy Alei Warszawskiej 48 do nowych pokoi przy Alei Warszawskiej 31. Społeczność pallotyńska w Lublinie zaczęła rosnąć, bowiem Rada Prowincjalna utworzyła przy parafii Wieczerzy Pańskiej nową

⁷³⁷ S. Tylus, *100-lecie obecności pallotynów na ziemiach polskich (1907-2007)*, op. cit., s. 42.

⁷³⁸ S. Tylus, *Formy działalności apostołskiej polskich pallotynów w latach 1907-2007* [w:] *100-lecie Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Polsce: dziedzictwo, charyzmat, apostołstwo*, A. Dyr, R. Forycki, M. Kowalczyk (red.), Apostolicum, Ząbki 2009, s. 141.

⁷³⁹ *Wspomnienia ks. Henryka Kietlińskiego SAC* [w:] *Wszystko dla Niego i przez Niego stworzone. 25 lat Parafii Wieczerzy Pańskiej w Lublinie. 50. rocznica przybycia Pallotynów do Lublina*, Polihymnia, Lublin 2008, s. 12, 15.

⁷⁴⁰ *Wspomnienia ks. Jerzego Błaszczaka SAC - cz. I* [w:] *Wszystko dla Niego i przez Niego stworzone. 25 lat Parafii Wieczerzy Pańskiej w Lublinie. 50. rocznica przybycia Pallotynów do Lublina*, Polihymnia, Lublin 2008, s. 34–35.

⁷⁴¹ *Archidiecezja lubelska. Historia i administracja*, M. Zahajkiewicz (red.), Kuria Metropolitalna w Lublinie, Lublin 2000, s. 343–344.

placówkę pallotyńską, niezależną od tej przy ul. Bohaterów Monte Cassino 16. Obowiązki rektora domu powierzono proboszczowi ks. Jerzemu Błaszczakowi. W czerwcu 1993 roku przekazano urząd proboszcza ks. Andrzejowi Jasińskiemu⁷⁴². Kolejnymi zarządcami parafii byli księża Jan Latoń (1998-2008), Wiesław Lenart (2008-2011), Zdzisław Słomka (2011-2017). Aktualnie funkcję tą pełni ks. Artur Manelski⁷⁴³. Definitywne zakończenie budowy i konsekracja kościoła miały miejsce w 2008 roku i były połączone z obchodami 50-lecia przybycia pallotynów do miasta oraz 25-lecia powstania parafii Wieczerzy Pańskiej⁷⁴⁴.

Organem prowadzącym Katolickie Liceum im. św. Teresy w Lublinie było Katolickie Stowarzyszenie Oświatowe im. św. Teresy. Utworzyła je grupa lubelskich nauczycieli w czerwcu 1992 roku⁷⁴⁵. Jak wspomina Janina Ostrowska, dwa miesiące później podmiot został zaaprobowany przez Kurię Metropolitalną i zarejestrowany przez Sąd Wojewódzki w Lublinie⁷⁴⁶. W pierwszym roku prezesem był historyk Andrzej Osoba. Po jego rezygnacji funkcję tę pełniła Genowefa Michalak, nauczycielka geografii z wieloletnim stażem. W 1998 roku na jedną kadencję powołano Joannę Rybak. Po zakończeniu jej współpracy ze szkołą ponownie wybrano G. Michalak. Stała ona na czele Stowarzyszenia łącznie 7 lat. Pod koniec dziesiątego roku jego istnienia osobą dowodzącą został Antoni Leśniak⁷⁴⁷. Organizacja mieściła się tam, gdzie szkoła – najpierw przy ul. Krochmalnej 47, a od 2005 roku przy ul. 1 Maja 14c w Lublinie. Wśród celów Stowarzyszenia znalazły się: rozwijanie chrześcijańskiej tożsamości osób wychowujących młodzież, mobilizowanie ich do stałego podnoszenia wiedzy, tworzenie optymalnych warunków do rozwoju intelektualnego i moralnego dzieci, młodzieży i dorosłych, pobudzanie świadomości religijnej i społecznego zaangażowania środowisk lokalnych, socjalizacja i przeciwdziałanie wykluczeniu, propagowanie inicjatyw kulturalnych i artystycznych, a także wspieranie osób niepełnosprawnych oraz realizowanie projektów

⁷⁴² J. Latoń, *Budowanie kościoła Wieczerzy Pańskiej w latach 1984-1993* [w:] *Wszystko dla Niego i przez Niego stworzone. 25 lat Parafii Wieczerzy Pańskiej w Lublinie. 50. rocznica przybycia Pallotynów do Lublina*, Polihymnia, Lublin 2008, s. 48–56.

⁷⁴³ *Historia parafii*, <http://www.wieczerza.lublin.pl/index.php/parafia/historia-parafii> [15 maj 2023 r.].

⁷⁴⁴ Z. Babicki, *Spoleczno-wychowawcza działalność Księży Pallotynów w Polsce: idee, zakresy, formy*, Apostolicum, Ząbki 2009, s. 251.

⁷⁴⁵ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, *op. cit.*, s. 59.

⁷⁴⁶ *Ibid.*, s. 7.

⁷⁴⁷ *Ibid.*, s. 56–57.

badawczych i programów edukacyjnych⁷⁴⁸. Założenia te są szerokie i ogólne, wykraczają poza rzeczywistość edukacyjno-religijną, na której skupienie sugeruje nazwa – „Katolickie Stowarzyszenie Oświatowe...”. Odnoszą się nie tylko do nauczycieli, uczniów i ich rodziców, ale również do społeczności lokalnych, osób z niepełnosprawnością oraz środowisk twórczych. Analiza działalności organu i podlegającej mu placówki pokazała jednak, że większości wymienionych celów nie udało się zrealizować. W listopadzie 2015 roku przyjęto uchwałę walnego zgromadzenia członków Katolickiego Stowarzyszenia Oświatowego im. św. Teresy stawiającą zrzeczenie w stan likwidacji. Pozostałość dokumentacji przebiegu nauczania (połowę zabrała lubelska prokuratura, reszta miała ulec zniszczeniu) została przekazana Archiwum zakładowemu Kuratorium Oświaty w Lublinie dopiero w 2022 roku przez matkę likwidatora, po jego śmierci. Część nauczycieli będących członkami organizacji nadal pracuje w lubelskich szkołach, jedna osoba pełni funkcję kierowniczą w lubelskim Kuratorium.

3.3. Baza materialna

Katolickie licea działające w Lublinie po 1989 roku mieściły się w różnych częściach miasta. XXI Liceum Ogólnokształcącego im. S. Kostki położone jest w dzielnicy Śródmieście (ściśle centrum), a Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. K. Gostyńskiego na Kośminku (rejon wschodni). Pallotyńskie Liceum Ogólnokształcące im. S. Batorego mieściło się na Sławinku (obszar północno-zachodni), a Liceum im. św. Teresy w dzielnicy Za Cukrownią (teren południowo-zachodni). Wszystkie placówki znajdowały się w bliskim sąsiedztwie obiektów sakralnych. Tylko jedna placówka – XXI Liceum Ogólnokształcące im. S. Kostki – posiadała internat. Architektura badanych szkół odpowiadała ich społecznym funkcjom. W każdym przypadku infrastruktura edukacyjna była zadowalająca.

Monumentalny gmach XXI Liceum Ogólnokształcącego im. S. Kostki wybudowano w latach 1927-1934⁷⁴⁹ na wzgórzu Czwartek, jednej z najstarszych części miasta. Ulica ks.

⁷⁴⁸ ZWA, *Odpis pełny z rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej*, nr 0000116237, wydany przez Oddział Centralnej Informacji Krajowego Rejestru Sądowego, ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego 18 21-040 Świdnik; stan na dzień 23.02.2021 godz. 13:23:01.

⁷⁴⁹ O. Błaszczak, M. Zająć, *Zespół Szkół im. Św. Stanisława Kostki [w:] Archikatedra i zabytkowe obiekty Lublina*, T. Pajurek i in. (red.), Vena Art na zlecenie Archidiecezji Lubelskiej, Lublin 2011, s. 110.

Słowikowskiego, przy której leży zakład, do września 2004 roku nazywała się Krzywa⁷⁵⁰. Idąc do szkoły mijamy po prawej zabytkowy kościół pw. św. Mikołaja. Świątynię tą uznaje się za pierwszą w Lublinie⁷⁵¹. Powierzchnia działki, na której postawiono kompleks szkolny, wynosi 1.3193 ha⁷⁵², z czego tereny sportowe zajmują 1325 m², a zieleń 6106 m²⁷⁵³. Czteropiętrowy (a włączając parter z podpiwniczeniem – pięciokondygnacyjny) budynek ma 2579 m² i składa się z dwóch prostokątnych skrzydeł połączonych pod kątem prostym. W miejscu zbiegu skrzydeł znajduje się wejście, hall i klatka schodowa⁷⁵⁴. Szkoła dysponuje 29 salami lekcyjnymi, 3 pracownikami komputerowymi, 6 innymi pracownikami, biblioteką, gabinetem pedagoga, gabinetem profilaktyki zdrowotnej i pomocy przedmedycznej, gabinetem dentystycznym, kuchnią, 2 stołówkami. Obiekty sportowe obejmują 2 sale gimnastyczne, siłownię, bieżnię prostą, boisko do koszykówki, boisko uniwersalne/wielozadaniowe, rzutnię i skocznię w dal⁷⁵⁵. Do szkolnych ośrodków aktywności należy kilkudziesięciometrowa kaplica. Odbyło się w niej nawet parę ślubów. Pomieszczenie ozdabiają witraże ufundowane przez dawnych uczniów i absolwentów: ks. bpa Ryszarda Karpińskiego, ks. prałata Stefana Wójcika, ks. Edwarda Wawerskiego oraz Stowarzyszenie Wychowanków Liceum i Gimnazjum Biskupiego. Dwa witraże sfinansowała parafia św. Piotra w Dylindze w Niemczech oraz Lucjana Gawrońska. Okazały krzyż do szkolnej kaplicy wykonała Anna Mizeracka dzięki środkom Józefa Godlewskiego⁷⁵⁶. Warto także odnotować, że wszystkie studniówki do 2019 roku odbywały się w szkole, najpierw w auli, a później sali gimnastycznej⁷⁵⁷.

Po odzyskaniu budynku w 1992 roku zniszczenia oszacowano na 70%. W trakcie trzydziestu lat szkołę sukcesywnie odnawiano – o planowanych renowacjach i już przeprowadzonych remontach nauczyciele byli informowani na bieżąco podczas posiedzeń Rady Pedagogicznej. Konieczne były prace termomodernizacyjne. Współfinansowane zostały z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Naprawiono instalację

⁷⁵⁰ AUML, Uchwała nr 479/XXII/2004 Rady Miasta Lublin z dnia 2 września 2004 r. w sprawie zmiany nazwy ulicy położonej w granicach administracyjnych miasta Lublin.

⁷⁵¹ J.A. Wadowski, *Kościół Ś. Mikołaja B. i W. na Czwartku* [w:] *Kościół lubelskie na podstawie źródeł archiwalnych*, Nakładem Akademii Umiejętności, Kraków 1907, s. 74 i dalej.

⁷⁵² KGLOSK, *Uproszczony wypis z rejestru gruntów z dnia 27.02.2018, nr GD-OI-I-6621.1198.2018.*

⁷⁵³ KGLOSK, *Wykaz informacji dot. nieruchomości i wyposażenia do Systemu Informacji Oświatowej*, Lublin, 07.03.2014, l.dz. 20-Sz/2014.

⁷⁵⁴ KGLOSK, *Plany budynku, b.d.*

⁷⁵⁵ KGLOSK, *Wykaz informacji dot. nieruchomości i wyposażenia do Systemu Informacji Oświatowej*, Lublin, 07.03.2014, l.dz. 20-Sz/2014.

⁷⁵⁶ K. Fiołka, *Biskupiak. Historia i teraźniejszość*, „Bamka” Studio Komputerowo-Wydawnicze, Lublin 2004, s. 48–49.

⁷⁵⁷ ZWA, *Wywiad z Edwardem Cieślą*, Lublin, 22.06.2022 r.

centralnego ogrzewania, do prawidłowego stanu doprowadzono stolarkę okienną. W 2003 roku zorganizowano pracownie chemiczną, fizyczną i biologiczną⁷⁵⁸. W 2006 roku siłami finansowymi szkoły, rodziców, archidiecezji oraz prywatnych sponsorów dokonano całościowego remontu kuchni i stołówki szkolnej⁷⁵⁹. Ilość zmian i ich skalę potwierdzają zachowane fotografie⁷⁶⁰. Edward Cieśla, kierownik gospodarczy opiekujący się kompleksem od 1996 roku, wyjaśnia, że purpurowy dach, który stał się znakiem rozpoznawczym szkoły⁷⁶¹ i punktem orientacyjnym miasta, był wynikiem pomyłki firmy produkującej farby dachowe. Zamiast czerwieni wyszedł fiolet biskupi⁷⁶². XXI LO jest jedną z niewielu lubelskich szkół, gdzie zainstalowane są prysznice oraz bidety. Mając na uwadze kwestie ekonomiczne oraz ekologiczne zainstalowano w Biskupiaku panele słoneczne⁷⁶³. Z ciekawostek można odnotować, że wnętrza szkoły służyły za plan filmowy do obrazu „Carte Blanche”⁷⁶⁴.

Przy wejściu do szkoły znajduje się portiernia, w której zawsze dyżuruje pracownik. Schody w dół prowadzą do szatni, schody na piętro do sekretariatu, gabinetu dyrektora, pokoju nauczycielskiego oraz sal dydaktycznych. Aranżacje pomieszczeń są konwencjonalne. Miejsca siedzące w pomieszczeniach dydaktycznych zaaranżowano tradycyjnie w rzędach, ławka za ławką. Grube mury zapewniają sprzyjające skupieniu środowisko akustyczne w klasach szkolnych. Stałym elementem wystroju są dewocjalia. W każdej sali wisi przynajmniej jeden krucyfiks, powtarzającym się elementem są również zdjęcia Jana Pawła II. Na szerokich korytarzach znajdują się gabloty z historycznymi artefaktami, wyeksponowane są liczne puchary i dyplomy uzyskane przez uczniów. Balustrady klatki schodowej zdobią elementy okuciowe układające się w litery „BG” – od nazwy „Gimnazjum Biskupie”. Zabytkowy charakter zespołu architektonicznego, liczne schody i brak windy niestety nie sprzyjają osobom z niepełnosprawnością ruchową. Szkołę wyróżnia natomiast internat. Znajduje się on na IV piętrze i liczy ponad 20 pokoi z miejscami dla kilkudziesięciu osób obu płci. Sypialnie są większości dwu- i trzyosobowe, wyremontowane w 2015 roku. Mieszkańcy bursy mają do dyspozycji salę ze stanowiskami

⁷⁵⁸ ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 29.08.2003 r., s. 44.

⁷⁵⁹ O. Błaszczak, M. Zając, *Zespół Szkół im. Św. Stanisława Kostki*, op. cit., s. 114–115.

⁷⁶⁰ KGLOSK, *Fotografie wykonane przez Edwarda Cieśłę*.

⁷⁶¹ J. Jarosińska, *Liceum z purpurowym dachem*, „Gość Niedzielny (Lublin)” 2018, nr 38, s. III.

⁷⁶² ZWA, *Wywiad z Edwardem Cieśłą*, Lublin, 22.06.2022 r.

⁷⁶³ K. Kudyba, *Słoneczna energia na Biskupiaku*, „Polska Kurier Lubelski” 2011, nr 209, s. 9.

⁷⁶⁴ M. Bielez, *Kręcą „Carte Blanche”*, „Gazeta Wyborcza. Lublin” 2014, nr 44, s. 39.

komputerowymi i telewizorem oraz sale cichej nauki. Mogą też korzystać z czajników elektrycznych, żelazka oraz sieci Wi-Fi. Wyżywienie zapewnia szkolna stołówka⁷⁶⁵.

Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Kazimierza Gostyńskiego mieści się koło Kościoła św. Maksymiliana Marii Kolbe przy Drodze Męczenników Majdanka 27. Zajmuje dwukondygnacyjny Dom Katechetyczny, który znajduje się we wschodnim skrzydle budynku parafialnego oddanego do użytku w 1985 roku⁷⁶⁶. Wjechać na teren można z dwóch stron – od ulicy Lotniczej lub od ulicy Wierzbowej. Powierzchnia użytkowa placówki wynosi 450 m²⁷⁶⁷. W wynajmowanym od proboszcza parafii segmencie znajduje się 6 sal dydaktycznych o pow. 30-50 m². Dwie sale połączone są rozsuwaną ścianą, tworząc lektorium o pow. ok. 90 m². Z pomieszczeń może jednorazowo korzystać do 100 uczniów. W 2003 roku Liceum posiadało dobrze wyposażoną pracownię informatyczną. Szkoła miała pełny komplet map, plansz i foliogramów do poszczególnych przedmiotów. Nauczyciel biologii dysponował trzema mikroskopami oraz kompletem preparatów. Sale dydaktyczne wyposażono w białe tablice do kolorowych flamastrów (likwidując problem kurzu z kredy). W lektorium znajdował się 30-calowy telewizor. Do dyspozycji nauczycieli i uczniów była także kopiarka. Zajęcia z wychowania fizycznego realizowano na sali gimnastycznej wynajmowanej w Technikum Energetycznym przy ul. Długiej. Zajęcia z samoobrony organizowano na sali wynajmowanej w Gimnazjum nr 10 przy ul. Wallenroda. Szkolne wyposażenie turystyczne obejmowało 7 namiotów 3-osobowych, 50 kompasów i 25 perforatorów z lampionami wraz z dużym zasobem map sportowych do biegów na orientację, 3 karabinki pneumatyczne wysokiej klasy; 6 kompletów uprząży do wspinaczki skałkowej wraz z oporządzeniem i linami alpinistycznymi, 12 markerów do paintballa wraz z oporządzeniem, 2 rowery górskie oraz łódź pontonową 6-osobową⁷⁶⁸.

Od nauczycielki Patrycji Mikulskiej dowiadujemy się, że „U Michała było kameralnie. Nie było poczucia, że czegoś brakuje”⁷⁶⁹. Szymon Furmaniak stwierdził: „to był

⁷⁶⁵ Obserwacje poczynione podczas wizyty w szkole.

⁷⁶⁶ ZMB, M. Bobrzyński, *"Na przekór i pod prąd. Subiektywna prehistoria lubelskiego środowiska »Zawiszy«, czyli jak doszło do tego, do czego doszło", tom II - 1980-1994, kps, s. 68.*

⁷⁶⁷ APKLO, *Protokół z okresowej „rocznej” kontroli stanu technicznego budynku przy ul. Droga Męczenników Majdanka 27 w Lublinie, Lublin, 15.01.2014 r.*

⁷⁶⁸ *Charakterystyka Liceum (Materiał przygotowany dla Kuratorium Oświaty w Lublinie z racji wizytacji Liceum w listopadzie 2003 r.),*
http://web.archive.org/web/20041120014145/http://www.pklo.lublin.pl/o%20liceum/charakterystyka_e.htm,
11.08.2024.

⁷⁶⁹ ZWA, *Wywiad z Patrycją Mikulską, Lublin, 18.05.2024 r.*

taki minimalizm”⁷⁷⁰. Nasturcja Toruj pozytywnie wspomina możliwość korzystania z szafek w szkole oraz dobrze wyposażoną bibliotekę, dzięki czemu uczniowie nie musieli nosić ze sobą podręczników⁷⁷¹. Od października 2008 roku w „Gostyńskim” funkcjonują obowiązkowe karty zbliżeniowe umożliwiające wejście i wyjście ze szkoły oraz będące formą sprawdzania obecności⁷⁷². W 2013 roku Collegium uzyskało w ramach finansowanego przez UE projektu edukacyjnego małe roboty do programowania, pracownię audiowizualną oraz prawdziwy teleskop⁷⁷³. Jakość klas szkolnych należy ocenić jako dobrą. Organizacja miejsc siedzących zależy od pomieszczenia – w części ławki są ustawione tradycyjnie w rzędach, w innych – w literę „U”. Usytuowanie dwóch sal lekcyjnych na parterze umożliwia osobom z niepełnosprawnością ruchową uczestnictwo w procesie dydaktycznym i przeciwdziała wykluczeniu. Trzeba zaznaczyć, że drzwi do gabinetów dyrektora oraz właściciela szkoły – również na parterze – są zawsze otwarte⁷⁷⁴.

W pierwszym roku działalności Liceum im. Stefana Batorego mieściło się na piętrze kamienicy przy ulicy Staszica 14 w Lublinie. Właściciel budynku i jednocześnie głowa organu prowadzącego Paweł Policzkiewicz użyczał lokal za darmo⁷⁷⁵. Uzyskał on zgodę kuratora oświaty na zbieranie w szkołach publicznych niepotrzebnych mebli i sprzętów na wyposażenie odrodzonej placówki. Tablice podarowało lubelskie wojsko. Ławki przyniesiono ze Szkoły Podstawowej nr 24 w Lublinie. Krzesel brakowało, trzeba było po nie jechać pod Piaski⁷⁷⁶. Z potrzebnych pracowni przedmiotowych korzystano z uprzejmości uczelni⁷⁷⁷. W 1991 roku przeniesiono szkołę do nowego, trzypiętrowego budynku Parafii Wieczerzy Pańskiej przy alei Warszawskiej 31. Jak wspomina pallotyn Janusz Dyl: „Pomieszczenia te zostały wybudowane z myślą o salkach katechetycznych, albowiem budowa odbywała się w czasie, gdy katecheza odbywała się w domu parafialnym przy kościele. W momencie, kiedy salki były w stanie surowym, na nowo wprowadzono lekcje religii do szkół, więc nie bardzo było wiadomo, co zrobić z licznymi

⁷⁷⁰ ZWA, Wywiad z Szymonem Furmaniakiem, Lublin, 06.02.2024 r.

⁷⁷¹ ZWA, Wywiad z Nasturcją Toruj, Lublin, 07.02.2024 r.

⁷⁷² Karty, https://web.archive.org/web/20091228131913fw_/http://www.pklo.lublin.pl/karty.html [13 lipiec 2023 r.].

⁷⁷³ Z kroniki - od września 2011, <https://web.archive.org/web/20161023074952/http://pklo.lublin.pl/o-szkole/aktualnosci/z-kroniki-od-wrzesnia-2011/>, [01.08.2024], .

⁷⁷⁴ Obserwacje poczynione podczas wizyty w szkole.

⁷⁷⁵ ZWA, Wywiad z Pawłem Policzkiewiczem, Lublin, 11.07.2023 r.

⁷⁷⁶ M. Szlachetka, *Jak dyrektor do szkoły ławki nosił*, „Gazeta Wyborcza. Lublin”, 2009.

⁷⁷⁷ ZPP, *Świadkowie najnowszej historii „Batorego”* [w:] *Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura)*, Lublin 2000/2001, s. 8-19., s. 9.

pomieszczeniami. Wynajęcie ich dla Liceum było więc obopólną korzyścią⁷⁷⁸. Franciszka Wawro oceniła warunki materialne szkoły w 1994 roku jako bardzo korzystne dla przebiegu procesu dydaktycznego i wychowawczego. Odnotowała, że placówka ma kompleksowo wyposażone pracownie: chemiczną, fizyczną, biologiczną, plastyczną, komputerową. Wymieniała także inne pomoce naukowe, m.in. odbiorniki telewizyjne, magnetowidy itp.⁷⁷⁹ W 2000 roku zmodernizowano część wyposażenia (stoły, krzesła, wykładziny, okna, sprzęt audio-wideo, programy komputerowe)⁷⁸⁰. Szkoła posiadała „własną salę gimnastyczną i wszystkie pracownie przedmiotowe wyposażone w nowoczesne pomoce dydaktyczne oraz sprzęt audiowizualny”⁷⁸¹. Od 2002 roku zaczęła funkcjonować kaplica szkolna⁷⁸². W szkole znajdował się również gabinet lekarski oraz barek. Szatnia była zorganizowana w formie indywidualnych szafek uczniowskich⁷⁸³.

Szkoła miała kierownika gospodarczego⁷⁸⁴. Opinie o klasach załączone do protokołów posiedzeń Rady Pedagogicznej pokazują, że uczniowie wykazywali się dbałością o mienie szkoły – pomagali w sprzątanii sal, a nawet przesadzali kwiaty⁷⁸⁵. W relacji ks. Jana Latonia w 2008 roku pallotyńskie liceum miało „świetnie wyposażone pracownie, dwa laboratoria językowe, salę gimnastyczną, aulę, siłownię, barek, bibliotekę”⁷⁸⁶. Biblioteka była ważnym punktem w majątku szkoły. Księgozbiór szkolny był stale poszerzany. W sali bibliotecznej nie zabrakło stanowisk komputerowych⁷⁸⁷. W zachowanej dokumentacji wielokrotnie powtarzają się wzmianki o kolejnych remontach i nowych zakupach dla szkoły. Na przykład w grudniu 2013 zostały nabyte rzutniki, tablice interaktywne, pomoce naukowe i urządzenie wielofunkcyjne do biblioteki⁷⁸⁸, a w 2016 –

⁷⁷⁸ J. Dyl, *Gimnazjum i Liceum im. Stefana Batorego w Lublinie (1906-1996)*, „Roczniki Teologiczne” 1998, t. XLV, nr 4, s. 204.

⁷⁷⁹ F. Wawro, *Szkoła jako środowisko kształtujące aspiracje edukacyjno-zawodowe i społeczno-polityczne młodzieży*, op. cit., s. 116.

⁷⁸⁰ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 1 PPRP w dn. 16.02.2000 r.*, nlb nlb.

⁷⁸¹ ZPP, *Założenia dydaktyczno-wychowawcze - Nauka [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (brozura)*, Lublin 1999/2000, s. 23-24.

⁷⁸² AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 13.02.2002 r.*, s. 44.

⁷⁸³ ZPP, *Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (brozura)*, Lublin 2000/2001., s. 30.

⁷⁸⁴ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 30.08.2018*, s. 367.

⁷⁸⁵ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, Opinie o klasach – Załącznik do PPRP w dn. 14.06.2000 r.*

⁷⁸⁶ J. Latoń, *Apostolski wymiar życia w parafii Wieczerzy Pańskiej [w:] Wszystko dla Niego i przez Niego stworzone. 25 lat Parafii Wieczerzy Pańskiej w Lublinie. 50. rocznica przybycia Pallotyńców do Lublina, Polihymnia*, Lublin 2008, s. 159.

⁷⁸⁷ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 2, PPRP w dn. 20.06.2003 r.*, s. 362–363.

⁷⁸⁸ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 09.01.2014 r.*, s. 114, 117.

laptopy⁷⁸⁹. W 2017 roku ankiety zespołu badającego, czy szkoła realizuje koncepcję pracy ukierunkowaną na rozwój człowieka wykazały, że wyposażenie szkoły umożliwi odpowiedni poziom kształcenia⁷⁹⁰. Podczas posiedzenia Rady Pedagogicznej w czerwcu 2018 roku zapowiedziano, że w części szkoły usytuowanej w budynku kościoła powstanie świetlica, pokój nauczycielski, mała szatnia, łazienka dla niepełnosprawnych, zostaną wymienione instalacje, a łazienki zostaną przystosowane do potrzeb małych dzieci⁷⁹¹. Ponieważ liceum miało być wygaszone, priorytetem stało się przekształcenie budynków na szkołę podstawową.

Katolickie Liceum im. św. Teresy przez pierwsze 13 lat swojego funkcjonowania mieściło się w baraku za kościołem św. Teresy od Dzieciątka Jezus w Lublinie przy ulicy Krochmalnej 47. Do potrzeb szkoły przystosowano dawne salki katechetyczne. Pomieszczenia były niewielkie, brakowało sali gimnastycznej. Warunki były skromne, ale zadowalające⁷⁹². Dwie pierwsze studniówki odbyły się w pomieszczeniach szkolnych⁷⁹³. Od roku szkolnego 1999/2000 zajęcia wychowania fizycznego zaczęły się odbywać w sali gimnastycznej – jak to określiła J. Ostrowska – „z prawdziwego zdarzenia”. Szkoła podpisała bowiem z Cukrownią umowę na wynajem hali sportowej. Była też wreszcie możliwość nauki informatyki. Uzyskano zgodę dyrekcji Zespołu Szkół nr 6 przy ul. Diamentowej na korzystanie z sali komputerowej z 17 stanowiskami⁷⁹⁴. W 2005 roku placówkę przeniesiono do parterowego budynku pofabrycznego przy ulicy 1 Maja 14C (dawniej mieściła się tam Fabryka Maszyn Rolniczych Mieczysława Wolskiego⁷⁹⁵), również w dzielnicy Za Cukrownią. Zmieniła się wtedy przynależność parafialna szkoły – zaczęła podlegać Kościołowi pw. św. Michała Archanioła, oddalonemu o 700 metrów. W placówce znajdował się monitoring, ochrona, by nikt obcy nie mógł wejść na teren⁷⁹⁶. Na ścianach sal dydaktycznych wisały krzyże oraz zdjęcia ze szkolnych pielgrzymek. Zaniżony standard budynku szkolnego nie zachęcał do nauki⁷⁹⁷.

⁷⁸⁹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 30.06.2016 r.*

⁷⁹⁰ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 02.06.2017 r.*, s. 207.

⁷⁹¹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 28.06.2018 r.*, s. 345–346.

⁷⁹² ZWA, *Wywiad z Maciejem Münnichem, Lublin, 03.07.2023 r.*

⁷⁹³ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002, op. cit.*, s. 51.

⁷⁹⁴ *Ibid.*, s. 43.

⁷⁹⁵ APL, *Spółka Akcyjna Fabryki Maszyn i Narzędzi Rolniczych M. Wolski i S-ka w Lublinie, nr zesp. 688.*

⁷⁹⁶ A. Przytuła, *Szkoła - to nie takie proste*, „Gość Lubelski” 2005, nr 35/364, s. IV–V.

⁷⁹⁷ ZWA, *Wywiad z Sebastianem Soldrkiem, Lublin, 08.02.2024 r.*

3.4. Katolickie licea na tle szkolnictwa średniego w Lublinie

Między 1989 a 2019 rokiem liczba szkół średnich w Lublinie zmieniała się. Ogółem jednak przybyło zarówno publicznych liceów, jak i techników. Tych pierwszych jest aktualnie ponad 20, a drugich – kilkanaście. Co istotne, XXI Liceum Ogólnokształcące im. św. S. Kostki jest jedyną publiczną szkołą średnią o charakterze katolickim, jak również jedyną publiczną placówką ponadpodstawową w mieście prowadzoną przez organ inny niż jednostka samorządu terytorialnego. Do kilkunastu zwiększyła się także liczba szkół niepublicznych. Część z nich powstała w latach dziewięćdziesiątych XX wieku po zniesieniu monopolu państwa w dziedzinie oświaty. Oprócz omawianych tu trzech niepublicznych liceów katolickich, zakładano placówki świeckie. Przykładowo, w 1993 roku założono Prywatne Liceum Ogólnokształcące im. Ignacego Jana Paderewskiego w Lublinie (obecnie Międzynarodowe Liceum Ogólnokształcące Paderewski)⁷⁹⁸, w 1994 roku Liceum Ogólnokształcące im. Jana III Sobieskiego⁷⁹⁹, a w 1997 roku Prywatne Liceum im. Królowej Jadwigi⁸⁰⁰. Działają też szkoły „młodsze”, otwarte po 2010 roku. Wymienić tu można Niepubliczne Liceum Ogólnokształcące Arche funkcjonujące od 2012 roku⁸⁰¹, czy Liceum Ogólnokształcące im. Kazimierza Wielkiego założone w 2014 roku⁸⁰². Organami prowadzącymi są zarówno osoby fizyczne, jak i stowarzyszenia. Katolickie Liceum im. św. Teresy oraz Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. K. Gostyńskiego były w latach dziewięćdziesiątych jedynymi szkołami w Lublinie, które nie miały koedukacyjnego charakteru. Gostynianum do tej pory jest jedyną szkołą w mieście, która zrezygnowała z klasycznego systemu lekcyjnego na rzecz indywidualizacji kształcenia.

Za najlepsze szkoły w Lublinie uchodzą trzy publiczne placówki – I Liceum Ogólnokształcące im. S. Staszica, II Liceum Ogólnokształcące im. Hetmana Jana Zamoyskiego oraz III Liceum Ogólnokształcące im. Unii Lubelskiej. To one na przestrzeni lat uzyskiwały najwyższe wyniki w konkursach oraz egzaminach i górowały

⁷⁹⁸ <https://paderewski.lublin.pl/liceum/pl/o-szkole/sukcesy/liceum-paderewski-historia-szkoly/>, [29 kwiecień 2023 r.].

⁷⁹⁹ <https://sobieski.lublin.pl/szkola/historia-szkoly/>, [30 kwiecień 2023 r.].

⁸⁰⁰ <https://jadwiga.lublin.pl/wprowadzenie-liceum/>, [29 kwiecień 2023 r.].

⁸⁰¹ <https://zsarche.pl/o-nas/>, [30 kwiecień 2023 r.].

⁸⁰² <https://kazimierz Wielki.lublin.pl/szkola/o-nas/>, .

w rankingach⁸⁰³. Ze szkół katolickich w zestawieniach wysoko plasowały się XXI Liceum Ogólnokształcące im. św. S. Kostki i Pallotyńskie Liceum Ogólnokształcące im. S. Batorego. Ta ostatnia dwa razy (w latach 1999 i 2018) zajęła pierwsze miejsce rankingowe w Lublinie i województwie⁸⁰⁴. W klasyfikacjach nie pojawiały się Katolickie Liceum św. Teresy i Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. K. Gostyńskiego. Pierwsza z wymienionych szkół w ostatnich latach funkcjonowania uzyskiwała bardzo słabe wyniki maturalne. Druga zdawalność egzaminu dojrzałości miała bardzo wysoką, ale jej uczniowie rzadko brali udział w konkursach i olimpiadach przedmiotowych liczących się w ocenie szkół⁸⁰⁵.

⁸⁰³ A. Dziaman, *Trzy pierwsze miejsca dla szkół z Lublina: „Staszic” zwycięzcą w rankingu szkół średnich*, „Kurier Lubelski” 2006, nr 16, s. 3; A. Dziaman, *Najlepsze licea regionu: podajemy wyniki V Rankingu Kuriera Lubelskiego: III LO z Lublina znów zwycięzcą*, „Kurier Lubelski” 2006, nr 110, s. 6; ep, *Blask kryształów*, „Kurier Lubelski” 1996, t. r. 40, nr 136, s. 16; M. Jackowski, *Staszic nadal najlepszy. Sześć szkół ze Złotą Tarczą*, „Gazeta Wyborcza. Lublin” 2016, nr 11, s. 2; E. Kalwińska, „Staszic” i „Elektronik” najlepsze, „Nowy Tydzień w Lublinie” 2018, nr 2, s. 15; M. Krzos, *Sześć rodzynek w jednej setce: Liceum im. Staszica w Lublinie numerem 1*, „Polska Kurier Lubelski” 2010, nr 12, s. 7; M. Wach, *Unia, Czarniecki, Liceum im. ONZ: finał IV wojewódzkiego rankingu liceów zorganizowany przez Kurier Lubelski*, „Kurier Lubelski” 2005, nr 107, s. 4–5.

⁸⁰⁴ U. Buglewicz, *Wartościowa szkoła*, „Niedziela” 2016, nr 9, s. VI–VII; A. Dunajska, „Batory” i Technikum Elektroniczne najlepszymi szkołami w województwie lubelskim, „Kurier Lubelski” 2018, nr 8, s. 4; T. Górski, *Ranking szkół: Pallotyni przed Unią, Zamojem i Staszicem. Młode wilki w ataku na świętą trójcę*, „Kurier Lubelski” 1999, t. r. 43, nr 74, s. 4; E. Kalwińska, „Staszic” i „Elektronik” najlepsze, *op. cit.*, s. 15; E. Kalwińska, *Kto ze złotą tarczą, a kto na tarczy*, „Nowy Tydzień w Lublinie” 2018, nr 3, s. 15; A. Kasperska, *Szkoły nie tylko dla orłów*, „Dziennik Wschodni” 2019, nr 8, s. 7; M. Krzos, *Sześć rodzynek w jednej setce: Liceum im. Staszica w Lublinie numerem 1*, *op. cit.*, s. 7.

⁸⁰⁵ ZWA, *Wywiad z Michałem Bobrzyńskim, Lublin, 21.11.2023 r.*

Rozdział 4. Społeczność nauczycielska

4.1. Dyrektorzy

Kluczową postacią w placówce oświatowej jest dyrektor. Do jego obowiązków według Karty Nauczyciela (Art. 7) należy reprezentowanie szkoły na zewnątrz, zwierzchnictwo nad wszystkimi pracownikami – zarówno pedagogicznymi, jak i niepedagogicznymi, przewodzenie radzie pedagogicznej. Dyrektor jest odpowiedzialny za uczące się w szkole dzieci i młodzież, za jakość świadczonych usług edukacyjnych, zapewnienie warunków do nauki i rozwoju uczniom i nauczycielom, a także zapewnienie każdemu bezpieczeństwa. Kierowanie szkołą wymaga więc nie tylko wiedzy pedagogicznej, ale także umiejętności menedżerskich. Dyrektorzy szkół katolickich mogą korzystać z pomocy Rady Szkół Katolickich oraz uczestniczyć w organizowanej przez nią co roku Ogólnopolskiej Konferencji Dyrektorów Szkół Katolickich na Jasnej Górze.

W pierwszym roku funkcjonowania reaktywowanego Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Batorego dyrektorami byli historyk Józef Juszczyński (1 września 1990 – 30 marca 1991) oraz polonista Leszek Dulik (1 kwietnia – 30 lipca 1991). Zenobia Kitówna opisała Juszczyńskiego jako poczciwego człowieka, dobrego historyka, mola książkowego, ale bez rozmachu organizacyjnego⁸⁰⁶. Od roku szkolnego 1991/1992 placówką zarządzała polonistka Alicja Rebeta. Pracowała ona również na KUL, gdzie była metodyczką⁸⁰⁷. Po odejściu oraz zabranii większości uczniów i nauczycieli stworzyła nowe Liceum Ogólnokształcące im. Jana Sobieskiego⁸⁰⁸. Po rozłamie, w trudnym roku szkolnym 1994/1995 szkołę przejęła Zenobia Kitówna, emerytowana nauczycielka języka polskiego. Doktorat z literaturoznawstwa obroniony na Wydziale Humanistycznym UMCS w 1968 roku napisała pod kierunkiem Janiny Garbaczowskiej⁸⁰⁹. Po rezygnacji Zygmunta Łupiny z prowadzenia Solidarności Nauczycielskiej do czasu nowych wyborów obowiązki te powierzono Zenobii Kitównie, następnie podczas I Walnego Zebrania Delegatów w dniu 29 marca 1981 w Lublinie została wybrana przewodniczącą Sekcji Oświaty i Wychowania. Przed pracą w Liceum im. Batorego uczyła w Technikum Kolejowym w Lublinie, a potem

⁸⁰⁶ ZWA, Wywiad z Zenobią Kitówną, Lublin, 14.09.2022 r.

⁸⁰⁷ ZWA, Wywiad ze Sławomirem Żurkiem, Lublin, 23.06.2023 r.

⁸⁰⁸ ZPP, *Historia Gimnazjum i Liceum im. Stefana Batorego w Lublinie (1906-1999)* [w:] *Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura)*, Lublin 1999/2000, s. 5-10., s. 8-9.

⁸⁰⁹ ZWA, Wywiad z Zenobią Kitówną, Lublin, 14.09.2022 r.

pełniła urząd wicekuratora oświaty w Nowym Sączu⁸¹⁰. Publikowała również prace z zakresu historii wychowania i biografistyki pedagogicznej⁸¹¹. Dyrekcja w „Batorym” była dla niej wyzwaniem. Jak trzeba było, to oprócz prowadzenia szkoły, sprzątała ubikacje⁸¹². Mimo to dobrze wspomina swój czas w szkole⁸¹³. Swoje urzędowanie podsumowała: „ani niczego dobrego w tej szkole nie zrobiłam, ani niczego nie popsłam”⁸¹⁴.

Pierwszym pallotyńskim dyrektorem placówki został ks. Andrzej Jasiński. W kolejnych latach szkołą zarządzali księża: Mieczysław Olech (1996-1999), Józef Targosz (1999-2000) oraz dr Jarosław Buchholz (2001-2005). W 2001 roku grono pedagogiczne wyraziło niezadowolenie, że decyzja o zmianie dyrektora zapadła poza nim. Poproszono Radę Prowincjalną o niepodejmowanie ważnych decyzji w wakacje, lecz w kontakcie ze środowiskiem szkolnym i po zapoznaniu się z jego pracą⁸¹⁵. Od 2005 roku funkcję dyrektora pełnił ks. dr Andrzej Zelek⁸¹⁶. Doktorat w dyscyplinie nauk teologicznych uzyskał na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie w listopadzie 2004 roku na podstawie pracy „Świętość chrześcijanina w świetle pism głównych założycieli Prymasowskiego Instytutu Życia Wewnętrznego – ks. Antoniego Słomkowskiego, o. Bernarda Przybylskiego OP i ks. Eugeniusza Werona SAC”⁸¹⁷. Jedna z uczennic wspomina go jako przyjaznego, uśmiechniętego i starającego się nawiązywać na co dzień kontakty z uczniami⁸¹⁸. Opinie nauczycieli na temat jego osoby były mieszane. W statucie liceum z 2013 roku szczegółowo opisano kompetencje dyrektora w ponad dwudziestu punktach. Przypisano mu odpowiedzialność za „podnoszenie poziomu pracy szkoły – jako katolickiej instytucji oświatowo-wychowawczej”, a także organizację i wsparcie

⁸¹⁰ Z. Kitówna, *Nasz jest ten dzień. Nauczyciele regionu środkowowschodniego wobec komunizmu w latach 1980-1989*, Sandomierz 2011 informacje na okładce; ZWA, *Wywiad z Zenobią Kitówną*, Lublin, 14.09.2022 r.

⁸¹¹ Zob. Z. Kitówna, *Harcerki lubelskie 1939-1989*, Koło Przyjaciół Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej Okręgu Lubelskiego, Lublin 2003; Z. Kitówna,*Całym życiem pełnić służbę* [w:] *Wychowanie chrześcijańskie metodą harcerską*, A. Petkowicz (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2009; Z. Kitówna, *Nasz jest ten dzień. Nauczyciele regionu środkowowschodniego wobec komunizmu w latach 1980-1989*, Sandomierz 2011; Z. Kitówna, *Ja też będę żołnierzem. Opowieść o Alinie Blaszyńskiej*, Związek Żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych. Okręg Lubelsk, Lublin 2013; Z. Kitówna, *Poprzedził Popiełuszkę. Książd Jan Szczepański (1890-1948)*, Krzysztof Szczepański, Warszawa 2017.

⁸¹² ZPP, *Świadkowie najnowszej historii „Batorego”* [w:] *Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura)*, Lublin 2000/2001, s. 8-19., s. 10-17.

⁸¹³ ZWA, *Wywiad z Zenobią Kitówną*, Lublin, 14.09.2022 r.

⁸¹⁴ *Szkoła prywatna - Szkoła społeczna. Debata o szkole z dyrektorami lubelskich szkół niepublicznych*, „Scriptores Scholarum” 1994, nr 5/6, s. 30.

⁸¹⁵ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, List nauczycieli do Rady Prowincjalnej Prowincji Chrystusa Króla Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Warszawie [kopia]*, Lublin, 22.06.2001 r.

⁸¹⁶ J. Latoń, *Apostolski wymiar życia w parafii Wieczerzy Pańskiej*, op. cit., s. 157-158.

⁸¹⁷ Ks. dr Andrzej Zelek, https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=133546&_k=gy6fxd [3 luty 2023 r.].

⁸¹⁸ ZWA, *Wywiad z Agatą Starownik*, Lublin, 05.02.2024 r.

doskonalenia zawodowego i formacji nauczycieli, prowadzenie nadzoru pedagogicznego zapewniającego „wysoki poziom wychowania i nauczania” oraz budowanie wspólnoty oddanej misji szkoły. Zastrzeżono również, że dyrektor ma prawo uczestniczenia we wszystkich spotkaniach i zebraniach inicjowanych przez nauczycieli lub organa szkoły⁸¹⁹.

Odkąd liceum przejęli pallotyni zaczęto powoływać również wicedyrektorów. W latach 1995-2001 zastępcą dyrektora był Robert Sędziewski, nauczyciel matematyki. Grono pedagogiczne miało o nim bardzo dobrą opinię: „Cieszy się On autorytetem wśród młodzieży, rodziców i nas. Szczególne uznanie budzi jego zorganizowanie, pracowitość, prawość, uczciwość i oddanie Szkole”⁸²⁰. Drugim wicedyrektorem był ks. dr Stanisław Tylus⁸²¹. W 2001 roku obowiązki wicedyrektora przejęła Janina Szymajda, magister chemii⁸²². W latach osiemdziesiątych zarządzała Zespołem Szkół Chemicznych w Lublinie, działała w Nauczycielskiej Solidarności, była także zaangażowana w pracę harcerską i katechetyczną przy parafii katedralnej. W latach 1989-2001 pełniła funkcję dyrektora IX LO w Lublinie⁸²³. Na przestrzeni lat w gronie wicedyrektorów znalazły się także matematyczki Jadwiga Kozdra i Agnieszka Krupa, nauczycielki języka polskiego Barbara Drożdż-Żytyńska i Iwona Bryła oraz nauczycielka fizyki Anna Kazańska. Barbarę Drożdż-Żytyńską i Agnieszkę Krupę określono jako „wspaniały tandem wychowawczo-naukowy” działający z niezwykłym zaangażowaniem i szczerym wychowawczym oddaniem⁸²⁴. Kilka lat później ks. dyrektor wyróżnił panie wicedyrektor Barbarę Drożdż-Żytyńską i Jadwigę Kozdrę za pracę na rzecz szkoły⁸²⁵. Barbara Drożdż-Żytyńska otrzymała także Nagrodę Lubelskiego Kuratora Oświaty⁸²⁶.

W Prywatnym Katolickim Liceum Ogólnokształcącym im. K. Gostyńskiego przez wiele lat organ prowadzący szkołę oraz dyrektor były tożsame. Sytuacja taka była przewidziana w statucie szkoły: „Obowiązki dyrektora Szkoły pełni właściciel osobiście

⁸¹⁹ ZWA, Statut Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego w Lublinie, Lublin, 05.09.2013 r., s. 8–9.

⁸²⁰ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, List nauczycieli do Rady Prowincjalnej Prowincji Chrystusa Króla Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Warszawie [kopia], Lublin, 22.06.2001 r.

⁸²¹ ZPP, Historia Gimnazjum i Liceum im. Stefana Batorego w Lublinie (1906-1999) [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura), Lublin 1999/2000, s. 5-10., s. 10.

⁸²² ALOS, KPRP t. 3, PPRP z dn. 31.08.2001 r.; ZWA, Wywiad z Jarosławem Krajką, Lublin, 07.07.2023 r.

⁸²³ ATNN, Program Historia Mówiona, Janina Szymajda - biogram świadka historii.

⁸²⁴ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 2, PPRP w dn. 20.06.2003 r., s. 138.

⁸²⁵ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 11.01.2008 r., s. 121.

⁸²⁶ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 24.10.2017 r.

lub może to stanowisko powierzyć kompetentnej osobie spełniającej warunki określone przez władze oświatowe”⁸²⁷. Placówką do 2006 roku zarządzał Michał Bobrzyński, który jest właścicielem szkoły. Przez ten czas nie było instancji odwoławczej od decyzji dyrektora. W jego gestii leżało między innymi określenie założeń Szkolnego Zestawu Programów oraz Szkolnego Programu Wychowawczego, zatwierdzanie rozkładów materiału poszczególnych nauczycieli, określanie zasad i szczegółowego szkolnego Regulaminu Pracy Dydaktycznej oraz Regulaminu Oceniania i Klasyfikowania oraz podejmowanie decyzji w sprawie struktury szkoły⁸²⁸. Kontakty Bobrzyńskiego z nauczycielami były bardzo bogate i bezpośrednie. Podkreślali jego otwartość, niekonwencjonalność w podejściu oraz pasję dla edukacji – „miał aspiracje, by robić coś więcej niż tylko zwyczajną szkołę”⁸²⁹. Określali go jako „osobowość”⁸³⁰, „niezwykłą osobowość” oraz „idealistę, który całe życie poświęcił sprawie edukacji”⁸³¹, a także „osobę znaczącą” i „autorytet”⁸³², a nawet „mistrza”⁸³³. Od 2006 roku funkcję dyrektora przejęła Grażyna Dziewulska⁸³⁴ – mgr matematyki, absolwentka UMCS, nauczycielka od 1991 roku; w Liceum im. ks. K. Gostyńskiego od 1992 roku⁸³⁵. Jej następcą został nauczyciel geografii Marcin Sokal, dotychczasowy dyrektor Katolickiej Szkoły Podstawowej im. św. Dominika Savio będącej częścią Collegium Gostynianum.

Pierwszym dyrektorem Katolickiego Liceum im. św. Teresy w Lublinie była współzałożycielka szkoły Janina Ostrowska. Funkcję tą pełniła od otwarcia placówki w 1992 roku do 2002 roku. W latach osiemdziesiątych uczyła matematyki w IV Liceum Ogólnokształcącym im. Stefanii Sempołowskiej w Lublinie. Tak jak Zenobia Kitówna była delegatem Tymczasowego Komitetu Koordynacyjnego Pracowników Oświaty i Wychowania⁸³⁶, działała w Solidarności Nauczycielskiej, była członkiem Zarządu Sekcji

⁸²⁷ APKLO, *Statut Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego, Lublin, 1995 r.*, s. 3.

⁸²⁸ APKLO, *Statut Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego, Lublin, 1995 r.*

⁸²⁹ ZWA, *Wywiad z Pawłem Skrzydlewskim, Zamość, 26.10.2023 r.*

⁸³⁰ ZWA, *Wywiad z Patrycją Mikulską, Lublin, 18.05.2024 r.*

⁸³¹ ZWA, *Wywiad z Jackiem Wojtysiakiem, Lublin, 27.06.2023 r.*

⁸³² ZWA, *Wywiad ze Sławomirem Żurkiem, Lublin, 23.06.2023 r.*

⁸³³ ZWA, *Wywiad z Piotrem Kalwińskim, Lublin, 12.02.2024 r.*

⁸³⁴ APKLO, *Podsumowanie roku szkolnego 2005/2006 (list do rodziców uczniów), bd, s. 8; Historia szkoły - Collegium Gostynianum, <https://gostynianum.pl/historia-szkoly/> [26 wrzesień 2023 r.].*

⁸³⁵ *Kadra Liceum (2004 r.) - Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. K. Gostyńskiego w Lublinie, <https://web.archive.org/web/20041120165353/http://www.pklo.lublin.pl/o%20liceum/kadra%20liceum.html> [22 styczeń 2023 r.].*

⁸³⁶ Z. Kitówna, *Nasz jest ten dzień. Nauczyciele regionu środkowowschodniego wobec komunizmu w latach 1980-1989, op. cit., s. 20.*

Oświaty i Wychowania⁸³⁷ oraz przewodniczącą komisji pedagogicznej⁸³⁸. Wspominając rok szkolny 1996/1997 pisała: „Piąty rok istnienia Szkoły zaczął się uroczyście. Na sierpniowym plenarnym posiedzeniu Rady Pedagogicznej poinformowałam kolegów i koleżanki, że minęło właśnie 40 lat mojej pracy pedagogicznej”⁸³⁹. Zmarła w 2010 roku⁸⁴⁰. Nauczyciele wspominają ją jako osobę zasadniczą, o silnym charakterze⁸⁴¹. Z nekrologu dowiadujemy się, że Janinę Ostrowską wyróżniono Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz Złotą Honorową Odznaką Zasłużonego Dla Miasta Lublina⁸⁴². W latach 2003-2010 szkołą zarządzał Antoni Leśniak, który wcześniej uczył w niej religii. W roku 1999 przedstawiał się jako „teolog, student filozofii i psychologii KUL”⁸⁴³. Publikował na tematy religijne⁸⁴⁴. Janina Ostrowska opisała go jako człowieka inteligentnego, elokwentnego i mającego dobry kontakt z młodzieżą⁸⁴⁵. W wyniku jego działań Liceum im. św. Teresy utraciło prawo do posługiwania się określeniem „Katolickie”⁸⁴⁶. W 2019 roku Antoni L. został skazany przez sąd pierwszej instancji za fałszowanie świadectw i przyjmowanie za to korzyści majątkowych oraz defraudację dotacji oświatowej⁸⁴⁷. Sąd apelacyjny podtrzymał wyrok⁸⁴⁸. Na krótko przed utratą statusu szkoły katolickiej dyrektorem Zespołu Szkół została Małgorzata Sidor⁸⁴⁹. Wcześniej była wicedyrektorem⁸⁵⁰.

W przypadku XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. S. Kostki funkcję dyrektora szkoły powierza i z tej funkcji odwołuje arcybiskup lubelski. W pierwotnej wersji statutu

⁸³⁷ Ibid., s. 37.

⁸³⁸ Ibid., s. 41.

⁸³⁹ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, op. cit., s. 23.

⁸⁴⁰ Z. Kitówna, *Nasz jest ten dzień. Nauczyciele regionu środkowowschodniego wobec komunizmu w latach 1980-1989*, op. cit., s. 309.

⁸⁴¹ ZWA, Wywiad z Ewą Karpińską, Lublin, 23.05.2024 r.; ZWA, Wywiad z Maciejem Münnichem, Lublin, 03.07.2023 r.

⁸⁴² *Nekrolog Janiny Ostrowskiej*, „Kurier Lubelski” 2010, nr 274, s. 8.

⁸⁴³ *Informacje o autorach*, „Scriptores Scholarum” 1999, nr 1 (22), s. 189.

⁸⁴⁴ Zob. A. Leśniak, *Mormoni: amerykański wynalazek religijny*, Maternus Media, Tychy 2001; A. Leśniak, *Katolicyzm wobec Unii Europejskiej*, Inicjatywa Wydaw. „ad astra”, Warszawa 2001.

⁸⁴⁵ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, op. cit., s. 36.

⁸⁴⁶ KAL, *Dekret metropolity lubelskiego z dnia 17 września 2010 r.*, nr 618/Gł/2010.

⁸⁴⁷ P. Nowak, *Afera w szkole im. św. Teresy w Lublinie. Były dyrektor skazany za fałszowanie świadectw i przyjmowanie łapówek*, „Kurier Lubelski”, 2019.

⁸⁴⁸ ZWA, *Korespondencja z Biurem Obsługi Interesantów Sądu Apelacyjnego w Lublinie dot. sprawy AKA 194/20 (IV K 3/14)*.

⁸⁴⁹ AKOL, *Zespół archiwalny KLOT, Arkusze ocen 2010 r.*

⁸⁵⁰ *Dyrekcja szkoły*,

https://web.archive.org/web/20080307204015/http://www.klo.lublin.pl/new/index.php?option=com_content&task=view&id=25&Itemid=50 [24 maj 2023 r.].

placówki z września 1992 roku zapisano, że dyrektor „stara się o to, by cała organizacja życia i pracy szkoły i internatu stwarzała w społeczności szkolnej atmosferę przesiąkniętą ewangelicznym duchem wolności i miłości i dopomagała młodzieży w pełnym rozwoju osoby”⁸⁵¹. W odrodzeniu lubelskiego Biskupiaka ogromną rolę odegrał ks. kan. Krzysztof Targoński. Jemu też biskup zlecił zarządzanie placówką w latach 1993–1999. Ks. Targoński uzyskał magisterium z teologii oraz licencjat z muzykologii na KUL. Doświadczenie duszpasterskie zdobywał jako wikariusz najpierw w kolegiacie zamojskiej, a następnie w lubelskich parafiach św. Pawła i św. Michała. Bezpośrednio przed objęciem stanowiska w Biskupiaku był prezesem Lubelskiego Oddziału Towarzystwa Przyjaciół KUL⁸⁵². Funkcję dyrektora szkoły sprawował do sierpnia 1999 roku⁸⁵³. Ze względu na stan zdrowia przeszedł wtedy na rentę⁸⁵⁴. Zastąpił go ks. Krzysztof Kłysiak – wówczas magister teologii i doktorant psychologii na KUL. Ks. Kłysiak pracował w XXI LO od 1 lutego 1994 jako pedagog i katecheta⁸⁵⁵. Wcześniej był zatrudniony w Międzywydziałowym Zakładzie Leksykograficznym KUL⁸⁵⁶. Po zakończeniu pracy w Biskupiaku w 2005 roku poświęcił się pracy duszpasterskiej we Francji. We wrześniu 2008 roku uzyskał na Wydziale Nauk Społecznych KUL tytuł doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie psychologia na podstawie pracy „Psychospołeczne korelaty faworyzacji własnej grupy”⁸⁵⁷. Opublikował również książkę „Wiara w epoce cyfrowej rewolucji”⁸⁵⁸. Następnym zarządcą placówki został w 2005 roku ks. Mirosław Zając, magister teologii. Uczniowie opisali go jako wymagającego i zasadniczego, a jednocześnie „ludzkiego”. Według Magdaleny Marzec-Jóźwickiej „To był dobry dyrektor i dobry człowiek”⁸⁵⁹. Ks. Zając przestał zarządzać Biskupiakiem w 2012 roku, kiedy powierzono mu Parafię pw. Świętej Trójcy w Wólce koło Lublina. Od 2012 roku dyrektorem w XXI LO jest ks. Grzegorz Strug, z wykształcenia

⁸⁵¹ ALOSK, *Statut Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki szkoły publicznej w Lublinie*, Lublin, 29.09.1992 r., s. 3.

⁸⁵² G. Polak, *Targoński Krzysztof [w:] Kto jest kim w Kościele. Ekumeniczne „who is who” chrześcijaństwa w Polsce*, Katolicka Agencja Informacyjna, Warszawa 1999, s. 376.

⁸⁵³ ALOSK, *KPRP t. 1, PPRP z dn. 30.08.1999 r.*

⁸⁵⁴ J. Misiurek (red.), *Targoński Krzysztof Kazimierz Andrzej ks. kan. mgr lic. [w:] Wychowawcy i wychowankowie Gimnazjum i Liceum Biskupiiego w Lublinie (1923-1962)*, Polihymnia, Lublin 2004, s. 317.

⁸⁵⁵ ALOSK, *Pismo ks. K. Targońskiego do bpa R. Karpińskiego [kopia]*, Lublin, 01.08.1997 r., l.dz. 323/96/97.

⁸⁵⁶ K. Fiolka, *Biskupiak. Historia i terażniejszość*, op. cit., s. 52.

⁸⁵⁷ *Dr Krzysztof Kłysiak*, https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=213089&_k=2iy9no [3 luty 2023 r.].

⁸⁵⁸ Zob. K. Kłysiak, *Wiara w epoce cyfrowej rewolucji*, Gaudium, Lublin 2024.

⁸⁵⁹ ZWA, *Wywiad z Magdaleną Marzec-Jóźwicką*, Lublin, 29.06.2023 r.

teolog, pracujący w szkole od 2002 roku⁸⁶⁰. Nauczyciele określali swoje relacje z dyrekcją na przestrzeni lat jako dobre.

Od 1995 roku w XXI LO powoływano także wicedyrektorów jako wsparcie dla głównego zarządcy⁸⁶¹. Kandydatury za każdym razem zatwierdzał arcybiskup. W 1995 roku zostali nimi polonistka dr Danuta Bilińska oraz matematyk Paweł Putowski⁸⁶². W sierpniu 1997 roku dr Bilińska ustąpiła, a funkcję wicedyrektora objął ks. Krzysztof Kłysiak⁸⁶³. Rok później wprowadzono nowy podział obowiązków dyrektorskich. Zdecydowano, że główny dyrektor zajmie się kwestiami administracyjnymi i finansowymi oraz remontami. Wicedyrektor Kłysiak wziął odpowiedzialność za angaże, ocenę nauczycieli, kontakty z Radą Rodziców i samorządem szkolnym, a także dbanie o katolicki wymiar szkoły i sprawy wychowawcze. Wicedyrektorowi Putowskiemu przydzielono dydaktykę⁸⁶⁴. W 1999 roku, gdy dyrektorem głównym został ks. Kłysiak, wicedyrektorem do spraw wychowania mianowano ks. Mirosława Zajacę⁸⁶⁵. W 2005 roku ks. Zajacę awansował na dyrektora, a wicedyrektorem wybrano ks. Strugę⁸⁶⁶. Po odejściu ks. Zajacę w 2012 roku, zastąpił go ks. Struga, a wicedyrektorem ds. organizacji i informatyzacji szkoły uczyniono Grzegorza Niećko, nauczyciela informatyki⁸⁶⁷. Taki skład utrzymał się do 2019 roku.

4.2. Grono pedagogiczne

Jak wykazano w rozdziale 1 nauczanie Kościoła przypisuje nauczycielowi kluczową rolę w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Uczący mają stanowić dla młodzieży wzorzec do naśladowania. Przy rekrutacji do Liceum im. Stefana Batorego, jeszcze przed przejściem przez pallotynów, uwzględniano nie tylko kompetencje zawodowe, ale również postawę życiową. Zenobia Kitówna przyznała, że jako dyrektor, zatrudniała jedynie osoby żyjące ściśle według katolickich zasad: „Nie było u nas propozycji pracy dla nauczycieli,

⁸⁶⁰ ALOSK, KPRP t. 3, PPRP z dn. 30.08.2002 r.; ZWA, Wywiad z Grzegorzem Strugiem, Lublin, 15.07.2024 r.

⁸⁶¹ ZWA, Wywiad z Krzysztofem Targońskim, Lublin, 26.09.2024 r.; ZWA, Wywiad z Pawłem Putowskim, Lublin, 26.09.2024 r.

⁸⁶² ALOSK, KPRP t. 1, PPRP z dn. 28.08.1995 r., s. 3–4.

⁸⁶³ ALOSK, KPRP t. 1, PPRP z dn. 29.08.1997 r., s. 150; ALOSK, Pismo ks. K. Targońskiego do bpa R. Karpińskiego [kopia], Lublin, 01.08.1997 r., l.dz. 323/96/97.

⁸⁶⁴ ALOSK, KPRP t. 1, PPRP z dn. 28.08.1998 r.

⁸⁶⁵ ALOSK, KPRP t. 1, PPRP z dn. 30.08.1999 r.

⁸⁶⁶ ALOSK, KPRP t. 3, PPRP z dn. 30.09.2005 r.

⁸⁶⁷ ALOSK, KPRP t. 5, PPRP z dn. 29.08.2012 r.

którzy byli przegrani w swoim życiu, na przykład byli rozwiedzeni. Tu nie chodziło o to, aby ludzie byli dyskryminowani – oni mogli znaleźć sobie inną placówkę, ale placówka katolicka ma być wspólnotą ludzi wierzących, wspólnie przystępujących do sakramentów św., razem odbywających rekolekcje. Pamiętam, że tak jak młodzież była wzywana na rozmowy o swoim stanie ducha, tak i nauczyciele musieli odbyć taką rozmowę z rekolekcjonistą. Nie było miejsca, aby uczył człowiek, który sam ma rany wewnętrzne”⁸⁶⁸. Wymagane było, aby wartości reprezentowane przez kandydata były zgodne z wartościami ewangelicznymi stanowiącymi aksjologiczny fundament szkoły. Miało to zapobiegać rozdźwiękowi w wychowaniu i zwiększać jego skuteczność. Sposobem weryfikacji katolickiej postawy była rozmowa, rzadziej zasięmano opinii proboszcza z parafii ubiegającego się o stanowisko. Jednocześnie przykładano dużą wagę do kompetencji pedagogicznych. Pytano o zdanie przełożonych z poprzedniej placówki⁸⁶⁹. Szukano utalentowanych wychowawców i dydaktyków. Niekiedy w decydowaniu pomagali rodzice. Umiejętności ubiegających się o przyjęcie sprawdzano także w czasie tzw. lekcji pokazowych⁸⁷⁰.

W roku szkolnym 1993/1994 w „Batorym” było 34 nauczycieli – 2 osoby bez tytułu, 25 magistrów, 6 doktorów oraz 1 osoba z habilitacją i tytułem profesora⁸⁷¹. Po rozłamie w szkole w 1994/1995 zaczynano od nowa z 17 pracownikami pedagogicznymi. Wraz z rozwojem szkoły wzrastała liczba nauczycieli. W roku szkolnym 1999/2000 na 43 nauczycieli 16 objęło wychowawstwo klas⁸⁷². Dekadę później liczba nauczycieli była nieco wyższa – 46 osób⁸⁷³. Według Agaty Starownik nauczyciele byli przyjaźni, dobrze traktowali uczniów. Natomiast poziom naukowy był zróżnicowany: „Przedmioty ścisłe, głównie przyrodnicze, były gorzej prowadzone. Przedmioty humanistyczne miały się w miarę dobrze, szkoła była dobra językowo”⁸⁷⁴. Trzeba zaznaczyć, że do nauczania

⁸⁶⁸ ZPP, *Świadkowie najnowszej historii „Batorego”* [w:] *Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (brozura)*, Lublin 2000/2001, s. 8-19., s. 13.

⁸⁶⁹ *Ibid.*, s. 14.

⁸⁷⁰ F. Wawro, *Szkoła jako środowisko kształtujące aspiracje edukacyjno-zawodowe i społeczno-polityczne młodzieży*, *op. cit.*, s. 116.

⁸⁷¹ ZPP, *Grono pedagogiczne szkoły* [w:] *Pierwsza matura w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego (brozura)*, Lublin 1994, s. 25-26.

⁸⁷² ZPP, *Skład osobowy „Batorego” w roku szkolnym 1999/2000* [w:] *Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (brozura)*, Lublin 1999/2000, s. 15-16.; ZPP, *Wychowawcy i Rada Rodziców w roku szkolnym 1999/2000* [w:] *Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (brozura)*, Lublin 1999/2000, s. 21.

⁸⁷³ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, Lista obecności na posiedzeniach Rady Pedagogicznej Pallotyńskiego Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Batorego w Lublinie*, 2013 r.

⁸⁷⁴ ZWA, *Wywiad z Agatą Starownik*, Lublin, 05.02.2024 r.

języków obcych oprócz filologów zatrudniano native speakerów. Ignacy Wiński opisuje dwie grupy nauczycieli. Do pierwszej należeli nauczyciele z pasją, zafascynowani tym, co robią i potrafiący przekazać wiedzę. Byli to zazwyczaj nauczyciele z najdłuższym stażem w tej szkole. Drugą grupę stanowili dydaktycy o bardziej standardowym podejściu, którzy po dwóch, trzech latach zmieniali pracę⁸⁷⁵. Jest to spójne z wynikiem badania ankietowego wśród nauczycieli – jako minus szkoły wskazali podział w gronie nauczycielskim⁸⁷⁶. W pierwszej dekadzie XXI wieku był też czas, kiedy kilku pracowników dydaktycznych szkoły przeszło do Liceum Śródziemnomorskiego w Lublinie⁸⁷⁷.

W celu uspoźnienia wymagań i ujednolicenia narzędzi pomiarów wyników nauczania wprowadzono w Pallotyńskim Liceum pracę zespołów nauczycieli na poziomach⁸⁷⁸. Kadre rozliczano jak w szkołach publicznych na podstawie stopnia awansu zawodowego, stażu pracy, dodatku za wychowawstwo i opiekę nad stażystą⁸⁷⁹. W 2007 roku zdecydowano o utrzymaniu systemu premii dla aktywnych, wyróżniających się pedagogów. Nauczyciele otrzymywali dodatek za wzorowe prowadzenie dokumentacji.⁸⁸⁰ Nagrodę dostawali też edukatorzy, którzy przygotowali laureatów i finalistów konkursów przedmiotowych⁸⁸¹. Warto odnotować, że dokształcanie nauczycieli w „Batorym” było finansowane przez szkołę. W 2006 roku przeznaczano na ten cel 1000 złotych miesięcznie⁸⁸². W 2011 roku ponad 85% nauczycieli liceum podnosiło swoje umiejętności pedagogiczne uczestnicząc w kursach i warsztatach⁸⁸³. Rok później, według ankiety przeprowadzonej wśród nauczycieli, blisko 100% nauczycieli brało udział w różnorodnych formach doskonalenia zawodowego, w tym blisko połowa respondentów wzięła udział w szkoleniach trwających powyżej 50 godzin⁸⁸⁴. Ankieta wykazała również, że 100% nauczycieli posiada i zna podstawę programową⁸⁸⁵.

Kierownictwo starało się poprawić jakość relacji kadry nauczycielskiej. Dyrekcja zachęcała pracowników do interakcji z psychologiem szkolnym⁸⁸⁶. Przeprowadzono

⁸⁷⁵ ZWA, Wywiad z Ignacym Wińskim, Lublin, 13.02.2024 r.

⁸⁷⁶ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 28.08.2008 r., s. 143.

⁸⁷⁷ ZWA, Wywiad z Jarosławem Krajką, Lublin, 07.07.2023 r.

⁸⁷⁸ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 31.08.2004 r., s. 200.

⁸⁷⁹ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 01.09.2006 r., s. 5.

⁸⁸⁰ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 31.08.2007 r., s. 97.

⁸⁸¹ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 19.06.2009 r., s. 273.

⁸⁸² AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 01.09.2006 r., s. 5.

⁸⁸³ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 28.08.2011 r., s. 178.

⁸⁸⁴ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 03.07.2012 r., s. 314.

⁸⁸⁵ Ibid., s. 318.

⁸⁸⁶ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 31.08.2007 r., s. 101.

szkolenie na temat „Efektywna współpraca zespołów nauczycielskich”⁸⁸⁷. Później sprawdzano także, jak przedstawia się współpraca wewnątrz grona pedagogicznego. Ponownie wykorzystano metodę ankiety. Nauczyciele wymieniali następujące przedsięwzięcia: praca w zespołach przedmiotowych, uaktualnienie PSO, przygotowanie do konkursów i egzaminów, wymiana materiałów dydaktycznych, konsultacje merytoryczne, wymiana informacji dot. szkoleń, analiza wyników egzaminów zewnętrznych, opieka nad salą, wymiana doświadczeń, multimediiów, pomoc dyrekcji nauczycielom w sprawach wychowawczych, udzielanie konsultacji w sprawach prac zespołów, organizacji imprez, wycieczek, wyboru pomocy dydaktycznych, omawianie problemów wychowawczych, organizacja wycieczek, imprez klasowych, uroczystości szkolnych, praca w zespołach ewaluacyjnych, promocja szkoły, przygotowanie godzin wychowawczych, współpraca stażysta-opiekun stażu, organizacja rekolekcji, czuwań nocnych, konsultacji katechetycznych. Widać zatem, że nauczyciele współpracowali między sobą, z dyrekcją i innymi pracownikami szkoły, podejmując różnorodne działania⁸⁸⁸.

W Społecznym Liceum Ogólnokształcącym Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” w pierwszym roku działalności uczyło 14 osób. W pierwszym składzie zdecydowanie przeważali mężczyźni. Michał Bobrzyński oprócz pełnienia obowiązków dyrektora uczył trzech przedmiotów – historii, geografii i przysposobienia do życia w rodzinie. Tomasz Stańko, również związany z harcerstwem, uczył matematyki oraz fizyki⁸⁸⁹. Po przekształceniu w Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. K. Gostyńskiego, między 1995 a 2002 rokiem nauczycieli było około 20⁸⁹⁰. W 2004 roku liczba nauczycieli spadła do 17 (12 mężczyzn i 5 kobiet). Dwóch nauczycieli miało wtedy tytuł doktora⁸⁹¹. Między 1991 a 2019 rokiem w gronie pedagogicznym „Gostyńskiego” było wielu doktorantów. Większość po obronie tytułu skupiała się na karierze akademickiej. W szkole nie było systemu klasowo-lekcyjnego ani dzwonek, obowiązywał specyficzny sposób organizacji procesu dydaktycznego, nauczyciele mieli przydzielone kilkugodzinne dyżury w danej sali, co nie sprzyjało integracji z pozostałym personelem. Część kadry płynnie się zmieniała. Piotr Kalwiński scharakteryzował atmosferę

⁸⁸⁷ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 11.10.2012 r.*, s. 365.

⁸⁸⁸ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 06.02.2014 r.*, s. 146.

⁸⁸⁹ APKLO, *Wykaz kadry nauczającej Społecznego Liceum Ogólnokształcącego SHK-Z w Lublinie, 1991 r. mps.*

⁸⁹⁰ P. Goliszek, *Szkoły katolickie, op. cit.*, s. 500.

⁸⁹¹ *Kadra Liceum (2004 r.) - Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. K. Gostyńskiego w Lublinie.*

jako bardzo domową, bez hierarchicznego podziału między nauczycielami. „Wszyscy znali się po imieniu”⁸⁹².

Michał Bobrzyński jako właściciel Prywatnego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. K. Gostyńskiego od początku przykładął ogromną wagę do składu nauczającego w swojej szkole. W pierwotnym zamierzeniu kadrę mieli tworzyć harcerze. Okazało się jednak, że oni albo nie są zainteresowani pracą nauczyciela, albo nie sprawdzają się w tej roli. To zmusiło Bobrzyńskiego do poszukiwania pracowników poza kręgiem harcerskim⁸⁹³. Osoby chcące uczyć w „Gostyńskim” sprawdzał w bezpośredniej interakcji: „Kandydata oceniam głównie w czasie rozmowy. Natomiast sceptycznie podchodzę do kandydatów z podaniem o pracę przygotowanym punkt po punkcie wg modnych dzisiaj schematów. Biorę też pod uwagę rekomendację, chociaż już zdarzało się, że osobę z dobrą opinią musiałem usunąć z pracy. Jeśli mnie ktoś zainteresuje, to zapisuję sobie jego dane. Potem, jeśli mam dla niego miejsce, kontaktuję się telefonicznie”⁸⁹⁴. Sławomir Żurek wspomina, że na rozmowie kwalifikacyjnej Bobrzyński pytał go o jego model katolicyzmu, co on rozumie przez katolicyzm. To go bardziej interesowało niż fakt, że kandydat miał obronę pracy magisterskiej jeszcze przed sobą⁸⁹⁵. Spójność wartości była priorytetem. Jednak miejscem właściwej weryfikacji predyspozycji pedagogicznych była sala szkolna. „To nie jest jednak system doskonały. Nie zawsze osoba, która dobrze wypada w indywidualnej rozmowie, równie dobrze poradzi sobie z klasą. Zdarzają się pomyłki. Po miesiącu praktyki np. musiałem już kogoś zwolnić. Zdarzyło się też, że po rozmowie miałem ogromne wątpliwości czy przyjąć jednego z późniejszych naszych nauczycieli. Dałem mu szansę i po roku ciężkiej pracy okazał się bardzo dobry. Poza tym, moi nauczyciele muszą się dobrze prezentować. Uczniowie chodzą w garniturach i pod krawatem, dlatego nie przyjmę nauczyciela ubierającego się niechlujnie, chodzącego w dżinsach.”⁸⁹⁶. W statucie Liceum w części IV dotyczącej nauczycieli zawarte są wymagania, jakie muszą spełniać, by móc pracować w tej szkole: „Z uwagi na charakter i metodyczną specyfikę Liceum jego nauczycielem może zostać osoba: przygotowana odpowiednio merytorycznie i metodycznie, zgodnie z wymaganiami określonymi dla nauczycieli szkół publicznych, akceptująca katolicki charakter Szkoły, gotowa w pełni,

⁸⁹² ZWA, Wywiad z Piotrem Kalwińskim, Lublin, 12.02.2024 r.

⁸⁹³ ZWA, Wywiad z Michałem Bobrzyńskim, Lublin, 21.11.2023 r.

⁸⁹⁴ *Optymista w marynarce*, „Kurier Lubelski” 1999, nr 178, s. 6.

⁸⁹⁵ ZWA, Wywiad ze Sławomirem Żurkiem, Lublin, 23.06.2023 r.

⁸⁹⁶ *Optymista w marynarce*, s. 6.

z przekonaniem uczestniczyć we wszystkich wspólnotowych formach życia religijnego społeczności szkolnej. Akceptując w pełni specyficzne rozwiązania metodyczne przyjęte w szkole”⁸⁹⁷. Warto dodać, że w 1991 roku Janina Ostrowska, która właśnie przeszła na emeryturę, przyszła do Michała Bobrzyńskiego, powiedziała, że dowiedziała się, że on zakłada szkołę i ona chciałaby uczyć. Stanowisko nauczyciela matematyki już było obsadzone i musiał jej odmówić⁸⁹⁸. Gdyby miał wolne miejsce, być może Liceum św. Teresy by nie powstało.

Podobnie, jak w „Gostyńskim”, dyrektorka Katolickiego Liceum im. św. Teresy podejmowała starania doboru nauczycieli, którzy mają odpowiednią wiedzę i umiejętności, a jednocześnie swoją postawą, szczególnie wobec religii, mogą dawać przykład: „Dla nas, oprócz wykształcenia, ważne jest, żeby nauczyciel był człowiekiem sympatycznym. Podczas pierwszej rozmowy staram się też zorientować, czy lubi młodzież. Nie powinien być zgorzkniały. Tym bardziej, że liceum ma katolicki profil i głoszeniem, nawet w sposób pośredni, Ewangelii, czyli Dobrej Nowiny, nie może zajmować się pesymista. Pytam o światopogląd. Interesują nas katolicy, ale rzeczywiście praktykujący. Biorę pod uwagę, czy są elokwentni. mają łatwość wyrażania myśli. Mogłabym to pominąć przy nauczycielach matematyki czy fizyki, ale w przypadku humanistów, nauczycieli języków, jest to warunek”⁸⁹⁹. Ostrowskiej nie przeszkadzało, jeśli ktoś pochwalił się pozytywnymi cechami. Uznawała to za świadomość siebie. Negatywnie odbierała osoby, które na początku pytały o warunki finansowe. Podkreślała także, że ważna jest odpowiednia prezencja: „Strój naszych przyszłych belfrów nie może być wyzywający. Tzn. że mini musi zakrywać część ud i wykluczone są bluzki na cieniutkich ramiączkach”⁹⁰⁰. Choć deklarowała, że chętnie zatrudniłaby mężczyzn, to w zachowanych arkuszach ocen wychowawstwo powierzone było tylko kobietom.

Po otwarciu placówki w roku szkolnym 1992/1993 grono pedagogiczne liczyło 17 osób. „Wszystkie podstawowe przedmioty prowadzili specjaliści. Nauczyciele traktowali swoje obowiązki bardzo sumiennie, w prowadzeniu lekcji ujawniając zdolności pedagogiczne”⁹⁰¹. Podsumowując dekadę funkcjonowania szkoły, J. Ostrowska podkreśliła,

⁸⁹⁷ APKŁO, *Statut Prywatnego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie*, 22.08.2002 r., Lublin, s. 4.

⁸⁹⁸ ZWA, *Wywiad z Michałem Bobrzyńskim*, Lublin, 21.11.2023 r.

⁸⁹⁹ *Optymista w marynarce*, s. 6.

⁹⁰⁰ *Ibidem*.

⁹⁰¹ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, *op. cit.*, s. 9.

że jakość pracy szkoły zależy przede wszystkim od nauczycieli. Jednoznacznie pozytywnie oceniła kadre nauczającą i jej wpływ na młodzież i środowisko szkolne⁹⁰². Relacje między nauczycielami były dobre, bez większych kłopotów. Nauczycieli było niewielu, więc wszyscy się znali⁹⁰³. W latach 1992-2002 w Liceum im. św. Teresy pracowało łącznie 64 nauczycieli. 26 osób uczyło tylko rok i nie kontynuowało współpracy z placówką⁹⁰⁴. 10 osób pracowało 8-10 lat⁹⁰⁵. Charakteryzując personel za kadencji kolejnego dyrektora ks. Adam Jaszcz zwrócił uwagę, że była to grupa bardzo młoda, wiele osób kończyło KUL. „Widać było, że prowadzącym szkołę zależy na stworzeniu takiej grupy, która jest uformowana po katolicku. Wielu nauczycieli należało do różnych grup, wspólnot – do neokatechumenatu, do oazy. To były osoby świadome swojej wiary i świadome swojej misji w tej szkole”⁹⁰⁶. W 2008 roku grono pedagogiczne Zespołu Szkół Katolickich im. św. Teresy obejmowało 29 nauczycieli (wyłączając nauczycieli nauczania początkowego), w tym 9 stażystów, 11 kontraktowych, 5 mianowanych, 3 dyplomowanych i 1 bez stopnia awansu zawodowego⁹⁰⁷.

Inaczej sytuacja wyglądała w XXI Liceum Ogólnokształcącym im. św. S. Kostki. W pierwszym roku po reaktywacji szkoły – 1993/1994 pracę rozpoczęło 29 nauczycieli⁹⁰⁸. Ich liczba wzrastała wraz z rozwojem placówki. Rok szkolny 1995/1996 rozpoczęto z 41 nauczycielami⁹⁰⁹. W roku 1997/1998 liczba uczących zwiększyła się do 45 osób (35 kobiet i 10 mężczyzn)⁹¹⁰. W roku 2000/2001 grono pedagogiczne składało się z 54 nauczycieli (15 mężczyzn i 39 kobiet)⁹¹¹. W sierpniu 2003 lista obecności obejmowała 57 nazwisk (41 kobiet, 16 mężczyzn)⁹¹². W roku 2010/2011 szkoła miała 65 nauczycieli (23 mężczyzn, 42 kobiety), w tym 5 doktorów⁹¹³. W roku szkolnym 2013/2014 zatrudniano 72 nauczycieli (21 mężczyzn, 51 kobiet), w tym 4 doktorów⁹¹⁴. W roku szkolnym 2018/2019

⁹⁰² Ibid., s. 53.

⁹⁰³ ZWA, Wywiad z Maciejem Münnichem, Lublin, 03.07.2023 r.

⁹⁰⁴ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, op. cit., s. 69–70.

⁹⁰⁵ Ibidem.

⁹⁰⁶ ZWA, Wywiad z Adamem Jaszczem, Lublin, 11.12.2023 r.

⁹⁰⁷ *Nasze Grono*,

https://web.archive.org/web/20080307204020/http://www.klo.lublin.pl/new/index.php?option=com_content&task=view&id=26&Itemid=51 [11 wrzesień 2023 r.].

⁹⁰⁸ P. Goliszek, *Szkoły katolickie*, op. cit., s. 499.

⁹⁰⁹ *ALOSK, KPRP t. 1, PPRP z dn. 28.08.1995 r.*

⁹¹⁰ *ALOSK, KPRP t. 1, PPRP z dn. 29.08.1997 r.*

⁹¹¹ *ALOSK, KPRP t. 2 PPRP w dn. 31.08.2000 r.*

⁹¹² *ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 29.08.2003 r.*

⁹¹³ *ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 30.08.2010 r.*

⁹¹⁴ *ALOSK, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 29.08.2013 r.*

kadra liczyła 69 osób (20 mężczyzn, 49 kobiet) – 65 magistrów, 3 doktorów i 1 doktora habilitowanego. W protokołach powakacyjnych posiedzeń Rady Pedagogicznej z lat 2005-2019 odnotowywano uzyskane przez kadrę awanse zawodowe. Mikołaj Barczentewicz opisał nauczycieli, z którymi miał kontakt jako „ludzi z misją”⁹¹⁵. Czterech dawnych uczniów wskazało na zróżnicowanie kadry – zarówno pod względem przygotowania merytorycznego i metodycznego, jak i zachowania, postawy wobec uczniów – obok nauczycieli świętych byli tacy, którzy „minęli się z powołaniem”⁹¹⁶. Jeden z wywiadowanych absolwentów stwierdził, że z perspektywy lat uważa niektóre zachowania jednego z nauczycieli za przemocowe. Opinie samej kadry nie są jednolite – większość nauczycieli, z którymi rozmawiano wypowiadała się pozytywnie o swoim miejscu pracy. Pojawił się jeden głos o zazdrości i braku życzliwości w gronie pedagogicznym.

4.3. Zadania nauczycieli

Obowiązki edukatora oprócz prawa oświatowego determinują poziom edukacyjny i rodzaj szkoły, w której jest zatrudniony, jak również przyjęte przez placówkę założenia pracy, a także okoliczności społeczne. Zadania nauczyciela Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego zostały szczegółowo opisane w rozdziale V statutu szkoły, a także w jej programie wychowawczym. Na wstępie wyszczególniono dwie kwestie. Oczekiwano od nauczyciela realizacji podstawowych zadań wychowawczych, dydaktycznych i opiekuńczych w zgodzie z katolickim nachyleniem szkoły. Wymagano także równoległego dążenia do rozwoju podopiecznego, jak i siebie. Dokument podkreślał konieczność ciągłego doskonalenia się kadry zarówno w sferze intelektualnej, jak i duchowej. Zaznaczono powinność stałego szlifowania warsztatu pedagogicznego oraz uzgadniania rozwoju zawodowego z charakterem i zadaniami szkoły katolickiej. W interakcji z uczniem postawa i działania miały być nakierowane na „prawdziwe spotkanie osób”⁹¹⁷. Nauczyciel miał stanowić dla wychowanka wzór osobowy, jego zadaniem było „ukazywanie odpowiedzialnej postawy życiowej, wynikającej z faktu bycia członkiem

⁹¹⁵ ZWA, Wywiad z Mikołajem Barczentewiczem, Lublin, 20.02.2024 r.

⁹¹⁶ ZWA, Wywiad z Franciszkiem Czachorowskim, Lublin, 11.07.2023 r.; ZWA, Wywiad z Magdaleną Świąć, Lublin, 20.02.2024 r.; ZWA, Wywiad z Mateuszem Targońskim, Lublin-Rzym, 19.02.2024 r.; ZWA, Wywiad z Polą Profetą, Warszawa, 15.02.2024 r.

⁹¹⁷ ZWA, Statut Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego w Lublinie, Lublin, 05.09.2013 r., s. 17.

wspólnoty szkolnej, rodziny, narodu, Kościoła”⁹¹⁸. Życie i praca uczących miały „ukazywać uczniom wartości, które są podstawą działania szkoły katolickiej”⁹¹⁹. Definiowane zadania powiązano zatem z wartościami miłości, odpowiedzialności, dobra i prawdy. Należało do nich dawanie świadectwa prawego życia; wdrażanie podopiecznego do podejmowania decyzji i ponoszenia odpowiedzialności za własne wybory; tworzenie atmosfery życzliwości na prowadzonych zajęciach; sprawiedliwe ocenianie pracy oraz zachowania uczniów; wykazywanie się profesjonalizmem i rzetelnością w przygotowaniu i prowadzeniu zajęć⁹²⁰. Obok obowiązków dydaktycznych nauczyciele na pierwszych lekcjach powinni zapoznać uczniów z przedmiotowym systemem oceniania oraz regulaminem ucznia”⁹²¹. Zobowiązano ich także punktualnie rozpoczynać zajęcia, dbać o sprzęt elektroniczny i inne pomoce dydaktyczne znajdujące się w pracowniach, sumiennie i poprawnie uzupełnić dokumentację przebiegu nauczania oraz pełnić dyżury w czasie przerw⁹²². Prowadzący zajęcia przedstawiali również kandydatów do stypendium motywacyjnego⁹²³. Nauczyciele prowadzący koła zainteresowań powinni przedstawić projekty tych zajęć, aby zaangażować młodzież i zachęcać uczniów do przygotowywania się do konkursów przedmiotowych⁹²⁴. Grono pedagogiczne aktywnie współtworzyło program wychowawczy szkoły⁹²⁵. Oprócz przekazywania wiedzy i umiejętności kadra dbała o porządek i prawidłowy przebieg rekolekcji⁹²⁶. Zobligowana była również do dopilnowania i poinformowania uczniów, aby zwracali się do osób duchownych w odpowiedni sposób⁹²⁷.

Ważnym zadaniem grona pedagogicznego „Batorego” była współpraca. Nowym nauczycielom przydzielano opiekunów, którzy wprowadzali ich w pracę szkoły⁹²⁸. W statucie zapisano możliwość formowania czterech typów zespołów nauczycielskich: klasowych (nauczycieli uczących w danej klasie), wychowawczych, przedmiotowych oraz problemowych⁹²⁹. Tworzono komisje przedmiotowe: wychowawców, humanistyczną (język

⁹¹⁸ Ibid., s. 18.

⁹¹⁹ Ibid., s. 19.

⁹²⁰ ZWA, *Program wychowawczy w Pallotyńskim Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego w Lublinie, Lublin, 01.09.2014 r.*, s. 8.

⁹²¹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 31.08.2004 r.*, s. 202.

⁹²² AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 15.02.2018 r.*, s. 292.

⁹²³ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 13.06.2003 r.*, s. 134.

⁹²⁴ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 22.01.2015 r.*

⁹²⁵ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 20.10.2004 r.*, s. 212.

⁹²⁶ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 13.12.2018 r.*, s. 380.

⁹²⁷ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 21.09.2005 r.*, s. 288.

⁹²⁸ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 31.08.2001 r.*, s. 1.

⁹²⁹ ZWA, *Statut Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego w Lublinie, Lublin, 05.09.2013 r.*, s. 18.

polski, historia, język łaciński), matematyczno-przyrodniczą (matematyka, fizyka, biologia, chemia), kulturową (religia, filozofia, kultura, plastyka, muzyka), języków obcych nowożytnych (angielski, niemiecki, francuski), wychowania fizycznego i zajęć pozalekcyjnych⁹³⁰. Wewnętrzne badanie wykazało, że funkcjonowała współpraca w zespołach: nauczyciele pracowali razem i analizowali efekty swojej pracy. Wspólnie planowali działania podejmowane w szkole, rozwiązywali problemy oraz doskonalili metody i formy współpracy⁹³¹. Całe grono pedagogiczne oprócz nauczycieli pracujących w szkole pierwszy rok miało być także zaangażowane w promocję szkoły⁹³². Natomiast relacja personelu z kierownictwem była asymetryczna. Zapisy w protokołach posiedzeń rady pedagogicznej przypominały o służbowej subordynacji: „Nauczyciele są zobowiązani dostosowywać się do decyzji dyrekcji, [...] wszelkie imprezy i konkursy zgłaszać dyrekcji, uzgadniać z dyrekcją wyjścia i podporządkowywać się wszelkim decyzjom dyrekcji”⁹³³. Podkreślano, że „rolą Dyrekcji jest kontrola, nadzór i ocena nauczycieli”⁹³⁴.

W „Batorym” przykładano dużo uwagi do stałego podnoszenia kompetencji przez zatrudnioną kadre. W szkole był wyznaczony zespół do badania obszaru „Procesy zachodzące w szkole – doskonalenie nauczycieli i jego wpływ na jakość pracy szkoły”⁹³⁵. Pod koniec roku szkolnego 2010/2011 nauczyciele byli zobowiązani wypełnić ankiety dotyczące analizy pracy własnej⁹³⁶. W tym czasie dyrektor poinformował, że będzie wprowadzony nowy dokument dotyczący oceny pracy nauczyciela⁹³⁷. W zaleceniach na rok szkolny 2012/2013 znalazły się zapisy o obowiązku uczestniczenia w szkoleniach zewnętrznych i wewnętrznych, konieczności dostarczenia zaświadczenia o ukończonych kursach, a także zobowiązanie do rzetelnego uczestniczenia w badaniach zespołu ewaluacyjnego⁹³⁸. Rok przed wygaszeniem szkoły przeprowadzono szkolenie na temat „Kompetencje kluczowe w procesie kształcenia przez całe życie”⁹³⁹. Nie zaniedbywano także sfery duchowej nauczycieli. Uczestniczyli oni w Forum Szkół Katolickich, a później

⁹³⁰ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 2, PPRP w dn. 31.08.2001 r.*, s. 5.

⁹³¹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 29.08.2013 r.*, s. 86.

⁹³² AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 14.01.2010 r.*, s. 305.

⁹³³ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 22.11.2012 r.*

⁹³⁴ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 16.04.2014 r.*, s. 188.

⁹³⁵ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 28.06.2011 r.*, s. 167–168.

⁹³⁶ *Ibid.*, s. 170.

⁹³⁷ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 28.08.2011 r.*, s. 257.

⁹³⁸ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 30.08.2012 r.*, s. 348.

⁹³⁹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 15.11.2018*, s. 357.

zdawali z wydarzenia relację na posiedzeniach Rady Pedagogicznej⁹⁴⁰. Dyrekcja zachęcała do zapoznawania się z materiałami formacyjnymi. Opracowano ankietę na temat formacji duchowej. Wszyscy nauczyciele byli zobowiązani do jej wypełnienia.”⁹⁴¹ Organizowano również wyjazdowe rekolekcje dla nauczycieli⁹⁴².

Inaczej do tematu podszedł właściciel Prywatnego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. K. Gostyńskiego. W 1991 roku, gdy szkoła działała pod egidą Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”, w statucie zastrzeżono, że nauczyciele nie będący członkami organizacji podejmując pracę w placówce powinni formalnie zaakceptować harcerski-zawiszacki charakter szkoły oraz zadeklarować prowadzenie pracy wychowawczej w duchu zgodnym z ideowymi założeniami Stowarzyszenia⁹⁴³. Dwa lata później rozszerzono opis obowiązków nauczycielskich. Pokazuje on odmienne od pozostałych szkół postrzeganie roli nauczyciela jako inspiratora i facylitatora. Wiązało się to intencją maksymalnego upodmiotowienia ucznia, a w konsekwencji z rezygnacją z tradycyjnego systemu klasowo-lekcyjnego. Do powinności uczącego zaliczono dążenie do zachęcenia jak największej liczby uczniów do podjęcia wysiłku przerobienia większej ilości materiału, a przez to uzyskania ocen wyższych od dostatecznej. Edukatorów zobligowano także do zainspirowania, a następnie otoczenia szczególną opieką uczniów pragnących (mogących) podjąć pracę nad materiałem mocno rozszerzonym i uzyskaniem ocen celujących. Zapisy odnoszące się do zadań nauczyciela uwzględniały nie tylko uczniów średnich i dobrych, ale też tych z trudnościami. Dydaktycy mieli udzielać niezbędnej pomocy i wykorzystywać każdą okazję do doprowadzenia do pierwszych sukcesów uczniów mających trudności w opanowaniu danego przedmiotu. Dwie kolejne powinności były związane z indywidualizacją kształcenia. Zalecono rytmiczną realizację materiału oraz terminowe egzekwowanie i ocenianie wiedzy oraz umiejętności uczniów w zakresie minimum programowego. Sumienne i systematyczne prowadzenie dokumentacji dydaktycznej w formie przyjętej w liceum, miało pozwolić w każdej chwili ocenić reprezentowany aktualnie przez ucznia poziom wiedzy, umiejętności i postawy w pracy szkolnej⁹⁴⁴.

⁹⁴⁰ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 04.12.2007 r.*, s. 107.

⁹⁴¹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 01.10.2009 r.*, s. 288–289.

⁹⁴² AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 27.08.2014 r.*

⁹⁴³ APKLO, *Statut Liceum Ogólnokształcącego SHK-Z w Lublinie, 1991 r.*

⁹⁴⁴ APKLO, *Założenia systemu oceniania, klasyfikowania i promowania w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” w Lublinie, 1993 r.*, s. 5.

W 1995 roku, gdy placówka przeszła pod wyłączną opiekę Michała Bobrzyńskiego, dodano w statucie istotną adnotację, która nawiązywała do religijności w duchu II Soboru Watykańskiego: „Powinnością nauczyciela Liceum jest realizacja programu nauczania oraz prowadzenia pracy formacyjnej z uczniami w oparciu o chrześcijańską wizję świata i człowieka, w dążeniu do syntezy wiary, nauki i życia, w pełnej zgodności z Magisterium Kościoła”⁹⁴⁵. W kolejnych latach doprecyzowywano zadania nauczyciela „Gostyńskiego”. Pojawiły się zapisy oczywiste, ale niezbędne jak troska o życie oraz zdrowie i bezpieczeństwo powierzonych sobie uczniów, prowadzenie obowiązkowej dokumentacji własnej pracy dydaktycznej czy dbałość o mienie szkolne. Wskazano także na obowiązek systematycznego udziału w zebraniach Rady Pedagogicznej i zespołowych formach pracy samokształceniowej i formacyjnej grona pedagogicznego. Polecono również opracowanie rozkładu materiału własnego przedmiotu oraz zestawu założeń metodycznych poszczególnych działów wraz z celami operacyjnymi oraz realizowanie programu i udział w pracy nad formacją uczniów w oparciu o wartości chrześcijańskie i tradycję Kościoła. Na koniec zobowiązano kadrę do przestrzegania obowiązujących szkołę niepubliczną o uprawnieniach szkoły publicznej zarządzeń ministerialnych oraz przyjętych w szkole rozwiązań określonych statutem i szkolnymi regulaminami⁹⁴⁶.

Zadania nauczycieli Katolickiego Liceum im. św. Teresy były mocno powiązane z wyznaniowym charakterem szkoły. Długoletnia dyrektorka podkreślała: „grono pracowników naszego Liceum starało się umożliwić młodzieży dostęp do źródeł pomocy nadprzyrodzonej. Katolickość tej Szkoły jest najistotniejszą jej cechą”⁹⁴⁷. W związku z tym dbano o formację religijną członków rady pedagogicznej. Uczestniczyli oni w szkolnych dniach skupienia oraz innych spotkaniach organizowanych przez Radę Szkół Katolickich lub przez szkoły niepubliczne w Lublinie i w Polsce⁹⁴⁸. Brali również udział wraz z uczniami w szkolnych mszach świętych i przygotowywali młodzież do udziału w liturgii. Oprócz prowadzenia lekcji część nauczycieli objęła wychowawstwo klas, a także angażowała się w przygotowywanie uroczystości i imprez

⁹⁴⁵ APKLO, *Statut Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego, Lublin, 1995 r.*, s. 7–8.

⁹⁴⁶ APKLO, *Statut Prywatnego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie, 22.08.2002 r., Lublin*, s. 4.

⁹⁴⁷ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002, op. cit.*, s. 53.

⁹⁴⁸ J.T. Ostrowska, *Katolickość szkoły podstawą jej pracy wychowawczej [w:] Pluralizm w oświacie niepublicznej*, A. Rebeta (red.), *Lubelskie Społeczne Liceum Ogólnokształcące im. Jana III Sobieskiego, Lublin 1998*, s. 33.

szkolnych (głównie religijnych i patriotycznych) oraz zajęć fakultatywnych⁹⁴⁹. Zachowane arkusze ocen pozwalają wysnuć wniosek, że kadra dobrze wywiązywała się z obowiązku prowadzenia dokumentacji szkolnej.

W XXI Liceum Ogólnokształcącym im. św. Stanisława Kostki zadania nauczycieli zostały sformułowane jeszcze przed otwarciem szkoły. W pierwszym statucie placówki podkreślono odpowiedzialność uczących za bezpieczeństwo podopiecznych oraz jakość i wyniki pracy dydaktyczno-wychowawczej w zakresie poszczególnych przedmiotów nauczania. Uwidacznia się zatem, że w optyce twórców dokumentu powodzenie procesu dydaktycznego jest zależne głównie od prowadzących zajęcia, a nauczanie ma charakter odgórny. Do podstawowych zadań i obowiązków nauczycieli zaliczono działania pedagogiczne wynikające z przyjętych przez szkołę wartości ewangelicznych dobra, miłości i odpowiedzialności oraz personalistycznej wizji człowieka. Jako pierwsze wymieniono „włączenie się w proces wychowawczy właściwy szkole – przez osobisty przykład i rzetelne przekazywanie wiedzy”⁹⁵⁰. Zgodnie z nauczaniem Kościoła nauczyciel ma stanowić wzór osobowy. Jednocześnie interakcje dydaktyczne mają mieć wysoką jakość, co wynika z szacunku nauczyciela do ucznia, jak i samego piastowanego stanowiska. Kolejnymi powinnościami według dokumentu są: „stymulowanie rozwoju uczniów, ich zdolności, zainteresowań i pozytywnych cech charakteru”⁹⁵¹ oraz „udzielanie pomocy uczniom w eliminowaniu niepowodzeń szkolnych”⁹⁵². Dostrzega się tu podmiotowość ucznia – nie dąży do zmieniania go, ale do pobudzenia tkwiącego w nim potencjału. Dwa pozostałe obowiązki to „bezstronne, obiektywne i sprawiedliwe traktowanie wszystkich uczniów”⁹⁵³ oraz „dbałość o warsztat pracy i wdrażanie uczniów do współodpowiedzialności za wspólne dobro szkoły”⁹⁵⁴. Odnoszą się one do doskonalenia moralnego – zarówno nauczyciela, jak i ucznia – i podkreślają ich przynależność do szkolnej wspólnoty.

Zadania nauczycielskie rozszerzono w programie wychowawczym XXI LO. Czytamy tam między innymi, że nauczyciel powinien budować relacje z uczniami na wzorce mistrz-uczeń. Taki związek ma charakter wertykalny i sprzyja duchowemu ojcostwu.

⁹⁴⁹ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, op. cit., s. 10–48.

⁹⁵⁰ ALOSK, *Statut Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki szkoły publicznej w Lublinie*, Lublin, 29.09.1992 r., s. 8.

⁹⁵¹ *Ibidem*.

⁹⁵² *Ibidem*.

⁹⁵³ *Ibidem*.

⁹⁵⁴ *Ibidem*.

W czasie zajęć edukator ma dbać o dyscyplinę i porządek, podczas przerw i dyżurów międzylekcyjnych zwracać uwagę na zachowanie norm etyki i kultury przez uczniów. Do obowiązków kadry pedagogicznej dodano również czuwanie nad odpowiednim zachowaniem uczniów, stosownym do okoliczności i miejsca przebywania oraz reagowanie na zachowania negatywne. Uczący staje się więc strażnikiem moralności i dobrych obyczajów oraz trenerem umiejętności społecznych. Kolejny raz zaznaczono, że nauczyciel „jest przykładem sumienności, kultury oraz dojrzałej postawy chrześcijańskiej, swoją postawą stara się budować klimat i ducha szkoły”⁹⁵⁵. Kolejne uszczegółowienie zagadnienia znajdujemy w nowej wersji statutu placówki. Podkreślono w nim konieczność realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych w zgodności z katolickim profilem szkoły. Dodano adnotację o samokształceniu i doskonaleniu się szkolnego personelu. Uwypuklono, że „Podstawową zasadą pracy nauczyciela jest kierowanie się dobrem uczniów, troską o ich zdrowie, postawę moralną i obywatelską, poszanowanie godności ucznia oraz dawanie dobrego przykładu życia w szkole i poza nią”. Część obowiązków powtarza się, ale mamy też *novum*, np. „uwzględnianie w procesie edukacyjnym indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów”⁹⁵⁶. Odpowiada on także za jakość współpracy z rodzicami, mienie szkoły oraz doskonalenie zawodowe i formację religijną⁹⁵⁷.

4.4. Rady pedagogiczne

Rada pedagogiczna to jeden z najważniejszych organów szkoły. Ma ona charakter kolegialny, w jej skład wchodzi wszyscy zatrudnieni nauczyciele. Przewodniczącym jest dyrektor placówki. To na nim spoczywa odpowiedzialność za właściwą organizację pracy rady, a także przestrzeganie procedur. Podstawą działalności rady pedagogicznej są zebrania, na których przekazuje się informacje, omawia kwestie dydaktyczne i wychowawcze oraz podejmuje decyzje. Do głównych kompetencji rady pedagogicznej należy zatem opiniowanie i stanowienie. Jej rozstrzygnięcia podejmowane są w formie uchwał. Ramy prawne funkcjonowania rad pedagogicznych określają między innymi Karta Nauczyciela, ustawa o systemie oświaty, ustawa Prawo oświatowe. Z badanych szkół najmniej informacji mamy o aktywności rady pedagogicznej Katolickiego Liceum im. św.

⁹⁵⁵ ALOSK, *Program wychowawczy XXI LO im. św. Stanisława Kostki w Lublinie, b.d.*

⁹⁵⁶ ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki publicznej katolickiej szkoły Archidiecezji Lubelskiej, Lublin, 2019 r., s. 16–17.*

⁹⁵⁷ *Ibidem.*

Teresy, nie zachowały się bowiem protokoły posiedzeń. Na podstawie arkuszy ocen można wnioskować, że odbywały się przynajmniej posiedzenia związane z czynnościami klasyfikowania i promowania uczniów. Ze wspomnień Janiny Ostrowskiej wynika, że miały też miejsce spotkania sierpniowe, poprzedzające rozpoczęcie roku szkolnego⁹⁵⁸.

Protokoły posiedzeń rady pedagogicznej Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Batorego w Lublinie są niekompletne – choć placówka funkcjonowała od roku 1991, to po wygaszeniu szkoły do Archiwum Kuratorium Oświaty w Lublinie przekazano księgi protokołów z lat 1999-2019. Dokumentacja jest obszerna i starannie wykonana, częściowo spisywana ręcznie, częściowo na komputerze. Zawiera liczne załączniki: opinie o klasach (niektóre bardzo szczegółowe, niektóre lakoniczne) wraz z tabelami ze średnią ocen, oceną zachowania oraz frekwencją – ilością nieobecności przy protokołach posiedzeń klasyfikacyjnych/semestralnych, a także uchwały. Tworzono wspólne protokoły dla gimnazjum i liceum jako zespołu szkół, z jedną listą obecności. Nie wyszczególniono, którzy nauczyciele pracowali w gimnazjum, a którzy w liceum. Opinie o klasach podpisywano bez oznaczenia, czy to klasa gimnazjalna czy licealna (np. „1a”). W celu weryfikacji konieczne było korzystanie jednocześnie z Księgi Uczniów.

W statucie XXI LO znajdujemy opis uprawnień rady pedagogicznej. Częściowo powtarza on treści zawarte w prawie oświatowym o kolegialności organu, członkostwie całej kadry nauczycielskiej oraz kierownictwie dyrektora. Umieszczono tam również zapisy dotyczące organizacji zebrań. Ustalono, że spotkania miały się odbywać przed rozpoczęciem roku szkolnego, w każdym semestrze w celu zatwierdzenia wyników klasyfikowania i promowania uczniów, po zakończeniu rocznych zajęć szkolnych oraz w miarę bieżących potrzeb. Inicjowane mogły być przez organ nadzoru pedagogicznego, przewodniczącego, organ prowadzący lub co najmniej 1/3 członków rady pedagogicznej. Osoby zaproszone przez dyrektora za zgodą lub na wniosek rady pedagogicznej mogły uczestniczyć w posiedzeniach z głosem doradczym. Nie przewidziano sytuacji, w której to kadra wychodzi z inicjatywą zaproszenia osoby z zewnątrz. Zastrzeżono również, że zebrania rady pedagogicznej mają być protokołowane, a uczestniczący w nich nauczyciele zobowiązani do utrzymania tajemnicy. Wśród kompetencji rady wymieniono przede wszystkim czynności związane z przebiegiem nauczania: zatwierdzanie planów pracy szkoły

⁹⁵⁸ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, op. cit., s. 23.

przedkładanych przez dyrektora oraz wyników klasyfikacji i promocji uczniów, a także podejmowanie uchwał w sprawach skreślenia z listy uczniów. Uwzględniono także kwestię jakości kształcenia uprawniając radę do ustalania wewnątrzszkolnego doskonalenia nauczycieli, jak również zatwierdzania innowacji pedagogicznych przedkładanych z pozytywną opinią organu prowadzącego. Według dokumentu rada pedagogiczna wydaje opinie odnośnie trzech głównych obszarów. Pierwszym jest organizacja pracy szkoły, w tym tygodniowy rozkład zajęć lekcyjnych oraz zajęć pozalekcyjnych. Drugim są propozycje dyrektora w sprawach przydziału nauczycielom stałych prac i zajęć w ramach wynagrodzenia zasadniczego oraz zajęć dodatkowo płatnych. Trzecim są okresowe i roczne oceny dotyczące stanu nauczania, wychowania i opieki oraz organizacyjnych i materialnych warunków pracy szkoły. Organ ma działać według ustalonego przez siebie regulaminu, a uchwały podejmować zwykłą większością głosów w obecności co najmniej połowy jej członków⁹⁵⁹.

Z protokołów posiedzeń wynika, że Regulamin Rady Pedagogicznej faktycznie funkcjonował, na jednym z zebrań opiniowano nową wersję tego dokumentu⁹⁶⁰. Dowiadujemy się także, że zwolnienia z tytułu opieki nad dzieckiem były w 95% udzielane w terminie wybranym przez osobę uprawnioną, jednak nie mogły być udzielane w dniach, w których odbywały się posiedzenia rady pedagogicznej⁹⁶¹. Z zapisów wyłaniają się też kolejne kompetencje rady – typowanie kandydatów do stypendium naukowego⁹⁶² oraz wybór ucznia do nagrody księdza rektora⁹⁶³. Z ksiąg protokołów rady pedagogicznej Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego wyłania się specjalna troska o zdrowie i bezpieczeństwo uczniów oraz doskonalenie umiejętności pedagogicznych kadry. Przykładowo, w samym roku 2017/2018 na 14 posiedzeniach odbyło się 9 szkoleń, z których 3 dotyczyły pracy z uczniami z różnymi przypadłościami (cukrzyca, padaczka, nadpobudliwość)⁹⁶⁴. Na wszystkich posiedzeniach obecny był element religijny – modlitwa i/lub odczytanie fragmentu Pisma Świętego.

⁹⁵⁹ ZWA, Statut Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego w Lublinie, Lublin, 05.09.2013 r., s. 10.

⁹⁶⁰ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 09.01.2008 r.

⁹⁶¹ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 14.09.2017 r.

⁹⁶² AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 19.11.2003 r.

⁹⁶³ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 21.01.2004 r.

⁹⁶⁴ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 28.06.2018 r.

Tabela 3. Liczba posiedzeń rady pedagogicznej Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego w Lublinie w latach 1999-2019

Rok szkolny	Liczba posiedzeń
1999/2000	9
1999/2001	9
2001/2002	8
2002/2003	12
2003/2004	8
2004/2005	7
2005/2006	9
2006/2007	11
2007/2008	11
2008/2009	11
2009/2010	11
2010/2011	13
2011/2012	13
2012/2013	14
2013/2014	11
2014/2015	13
2015/2016	14
2016/2017	13
2017/2018	14
2018/2019	13

Opracowanie własne na podstawie: AKOL, Zespół archiwalny PLOB, Księgi protokołów rady pedagogicznej

Dokumentacja działalności rady pedagogicznej XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. S. Kostki jest pełna, bardzo obszerna i dobrze utrzymana. Do kwerendy nie zostały

udostępnione jedynie sprawozdania z pierwszych dwóch lat funkcjonowania szkoły (powodu nie podano). Protokoły najpierw spisywano ręcznie, a od roku szkolnego 2014/2015 – na komputerze. Od tego czasu zwiększyła się także liczba załączników do protokołów. Choć przy liceum działało gimnazjum, prowadzono oddzielne księgi rad pedagogicznych. Dzięki temu archiwalia są bardziej czytelne. Kolejne wersje statutu pokazują, jak w kolejnych latach rozbudowywano opis zadań tego szkolnego organu. Podobnie jak w „Batorym” wszystkie rozpoczyna repetycja podstawowych elementów definicyjnych rady pedagogicznej z prawa oświatowego. W dokumencie z 1992 roku dodano dwa punkty. Pierwszy mówi o tym, że w skład rady wchodzi wszyscy nauczyciele i inni pracownicy pedagogiczni zatrudnieni w szkole, a także kierownik internatu z głosem doradczym. Choć internat był integralną częścią szkoły, jego pracownicy początkowo nie byli traktowani jako pełnoprawni członkowie rady. Drugi przyznaje prawo do udziału w posiedzeniach Arcybiskupowi Lubelskiemu lub jego delegatowi. Nie ma informacji o tym, czy przedstawiciel organu prowadzącego ma głos doradczy, czy pozostaje jedynie obserwatorem. Szczegółowe zadania oraz organizację rady określa jej regulamin⁹⁶⁵. W wersji statutu z 2010 roku rozszerzono zapisy dotyczące rady pedagogicznej. Wymieniono takie same kompetencje rady, jak w statucie Palotyńskiego LO – zatwierdzanie planów pracy szkoły i wyników klasyfikacji, podejmowanie uchwał w sprawie innowacji pedagogicznych, ustalanie wewnątrzszkolnego doskonalenia nauczycieli. Przy kwestii skreślenia z listy uczniów zaznaczono, że odbywa się to na wniosek dyrektora szkoły. W wyliczeniu elementów opiniowanych przez radę przytoczono organizację pracy szkoły, w tym rozkład zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych, propozycje dyrektora w sprawach przydziału nauczycielom prac i zajęć, opracowywanie okresowych i rocznych ocen dotyczących stanu nauczania, wychowania i opieki oraz organizacyjnych i materialnych warunków pracy szkoły, a także wnioski dyrektora dotyczące przyznania odznaczeń, nagród i innych wyróżnień dla nauczycieli oraz pozostałych pracowników szkoły. Wskazano również, że rada działa według opracowanego przez siebie i zatwierdzonego przez dyrektora szkoły regulaminu. W jej zebraniach mogą brać udział z głosem doradczym osoby zaproszone przez dyrektora za zgodą lub na wniosek rady⁹⁶⁶. Przewidziano tu więc inicjatywę nauczycieli. W statucie z 2019 roku radzie

⁹⁶⁵ ALOSK, *Statut Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki szkoły publicznej w Lublinie*, Lublin, 29.09.1992 r., s. 4.

⁹⁶⁶ ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcące im. Św. Stanisława Kostki, katolickiej, publicznej szkoły Archidiecezji Lubelskiej*, Lublin, 15.04.2010 r., nlb.

poświęcono dwa razy więcej miejsca niż wcześniej – dodano sporo nowych adnotacji. Zaznaczono, że dyrektor jest odpowiedzialny za zawiadomienie wszystkich jej członków o terminie i porządku zebrania rady. Ma on także przedstawiać radzie pedagogicznej, nie rzadziej niż dwa razy w roku szkolnym, ogólne wnioski wynikające ze sprawowanego nadzoru pedagogicznego oraz informacje o działalności szkoły. W uprawnieniach organu zamieniono „innowacje pedagogiczne” na „eksperyment” i wykreślono potrzebę opinii organu prowadzącego. Kompetencje rady rozszerzono o ustalanie sposobów wykorzystania wyników nadzoru pedagogicznego w celu doskonalenia pracy szkoły oraz ustalanie szczegółowych warunków i sposobu oceniania. Wyróżniono punkty o uchwalaniu przez organ zmian w statucie oraz przyjmowaniu programu wychowawczo-profilaktycznego. Istotna jest wzmianka o tym, że dyrektor szkoły wstrzymuje wykonanie uchwał niezgodnych z przepisami prawa i niezwłocznie zawiadamia organ prowadzący szkołę oraz organ sprawujący nadzór pedagogiczny⁹⁶⁷.

Tabela 4. Liczba posiedzeń rady pedagogicznej XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki w Lublinie w latach 1995-2019

Rok szkolny	Liczba posiedzeń
1995/1996	5
1996/1997	5
1997/1998	7
1998/1999	12
1999/2000	6
1999/2001	6
2001/2002	8
2002/2003	7
2003/2004	7
2004/2005	11
2005/2006	11

⁹⁶⁷ ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki publicznej katolickiej szkoły Archidiecezji Lubelskiej*, Lublin, 2019 r., s. 10–11.

2006/2007	11
2007/2008	11
2008/2009	8
2009/2010	10
2010/2011	6
2011/2012	8
2012/2013	8
2013/2014	9
2014/2015	9
2015/2016	b.d.
2016/2017	10
2017/2018	8
2018/2019	10

Opracowanie własne na podstawie: ALOSK, Księgi protokołów rady pedagogicznej

Opracowanie prawdopodobnie pierwszego Regulaminu Rady Pedagogicznej odnotowano w 1995 roku⁹⁶⁸. Później dokument aktualizowano. Wersja z 2014 roku zawiera 5 rozdziałów – oprócz postanowień ogólnych i końcowych opisano szczegółowo kompetencje, organizację pracy rady oraz dokumentowanie zebrań. Przy omawianiu składu rady poza nauczycielami realizującymi zajęcia wyliczono także szkolnego pedagoga, psychologa, doradcę zawodowego, nauczycieli bibliotekarzy oraz wychowawców w internacie. Wśród obowiązków członków rady wymieniono na pierwszym miejscu „współtworzenie atmosfery życzliwości, koleżeństwa i zgodnego współdziałania z pozostałymi członkami Rady”⁹⁶⁹. Przedstawiono też zasady postępowania w przypadku nieobecności. Wskazane w statucie kompetencje uściślono i dodano obszerny wykaz opiniowanych wniosków, propozycji i projektów. Dzięki temu zabiegowi zminimalizowano niejasności, które mogłyby się pojawić. Opisano strukturę rady (komisje i zespoły), kiedy

⁹⁶⁸ ALOSK, *KPRP t. 1, PPRP z dn. 28.08.1995 r.*, s. 1.

⁹⁶⁹ ALOSK, *Regulamin Rady Pedagogicznej XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki i Gimnazjum im. św. Stanisława Kostki w Zespole Szkół im. św. Stanisława Kostki w Lublinie, 28.08.2014*, s. 1.

mają być organizowane zebrania oraz ich ramowy porządek (w tym modlitwa na początku i końcu). Pokrywa się to z formą i treścią zachowanych protokołów posiedzeń rady pedagogicznej. W dokumentacji organu wyróżnia się ilość uwagi poświęcona analizie wyników egzaminów i osiągnięciom uczniów oraz losom absolwentów.

W szkole Michała Bobrzyńskiego do uprawnień rady pedagogicznej podchodzono mniej formalistycznie. Statut z 1991 roku wspomina jedynie, że organ ten wspomaga dyrektora w rozwiązywaniu problemów dydaktyczno-wychowawczych⁹⁷⁰. W wersji z 1995 roku poświęcono radzie więcej miejsca, choć są to głównie zapisy powtarzające treści podstawowe – kto ją tworzy, kto przewodniczy i co zatwierdza. Nowością jest wątek dotyczący indywidualizacji – „opiniowanie poszczególnych uczniów, wnioskowanie o przyjęcie konkretnych rozwiązań wychowawczych i dydaktycznych”⁹⁷¹. Ma ona także wydawać opinie na temat przedstawianych przez dyrektora projektów. Należy zwrócić uwagę, że dokument mówi też o drugim organie wspierającym dyrektora, który ma działać równoległe do rady pedagogicznej – radzie szkoły. Dyrektor może w porozumieniu z asystentem kościelnym powołać radę szkoły złożoną „z osób cieszących się powszechnym szacunkiem”. Jej członkami nie mogą być rodzice ani pracownicy Liceum. Główną kompetencją tego organu jest wspieranie poradą „w trosce o właściwy charakter, poziom i prestiż Szkoły”⁹⁷². Statut zatwierdzony w 2002 roku zawiera dodatkowo wyliczenie obligatoryjnych zebrań rady pedagogicznej. Ma się ich odbywać łącznie 6 – w ostatnim tygodniu sierpnia, na przełomie maja i czerwca przed sesją egzaminacyjną, w połowie czerwca po sesji oraz przynajmniej 3 razy w ciągu roku⁹⁷³. Terminy te ujawniają odmienną od pozostałych szkół organizację procesu edukacyjnego w „Gostyńskim”. Podkreślono również, że rada pedagogiczna ma kompetencje stanowiące w sprawie zatwierdzania zestawu programów i programu wychowawczego oraz promocji uczniów. W pozostałych kwestiach pozostaje organem doradczym dyrektora. W niedatowanym Regulaminie Rady Pedagogicznej (prawdopodobnie powstałym między 2002 a 2019 rokiem) częściowo powtórzone są powyższe treści. Zmieniono ilość zebrań – „Zebrania Rady odbywają się raz w miesiącu – zawsze w ostatnim tygodniu miesiąca,

⁹⁷⁰ APKLO, *Statut Liceum Ogólnokształcącego SHK-Z w Lublinie, 1991 r.*

⁹⁷¹ APKLO, *Statut Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego, Lublin, 1995 r.*, s. 7.

⁹⁷² *Ibid.*, s. 5.

⁹⁷³ APKLO, *Statut Prywatnego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie, 22.08.2002 r.*, Lublin, s. 3–4.

w terminie ustalonym i ogłoszonym przez dyrektora Szkoły”⁹⁷⁴. Znajdujemy tam także szczegółowe wytyczne co do sporządzania protokołów posiedzeń. W statucie przyjętym w 2008 roku częstotliwość spotkań kadry określona jest jeszcze inaczej. Wymieniono 3 obligatoryjne zebrania – w ostatnim tygodniu sierpnia, najpóźniej w ostatnim tygodniu stycznia oraz w drugiej połowie czerwca. Bieżące spotkania rady mają odbywać się co miesiąc⁹⁷⁵. Statut z 2019 roku rozszerza uprawnienia rady o przyjmowanie zasad rekrutacji uczniów⁹⁷⁶. Wywiadowani nauczyciele potwierdzili, że posiedzenia rady pedagogicznej Katolickiego Liceum im. K. Gostyńskiego odbywały się raz w miesiącu, a nawet częściej. Zdarzało się, że trwały nawet 5-6 godzin⁹⁷⁷. Nie wszystkie spotkania kadry miały charakter oficjalny.

4.5. Wyróżniający się nauczyciele

W ciągu 30 lat od powstania III Rzeczypospolitej przez lubelskie licea katolickie przewinęły się dziesiątki nauczycieli. Większość wywiązywała się ze swoich obowiązków dobrze lub nawet lepiej niż dobrze. Wiele osób łączyło działalność edukacyjną ze społeczną, naukową, literacką, publicystyczną, dobroczynną lub patriotyczną. Nie sposób jednak przedstawić wszystkich. Poniżej zaprezentowany zostanie przegląd jedynie wybranych przykładów ilustrujących różnorodne predyspozycje, zainteresowania i osiągnięcia pracowników pedagogicznych średnich szkół wyznaniowych w Lublinie – swoisty wachlarz osobowości nauczycielskich.

W dokumentacji Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego znajdujemy wzmianki o wyróżniających się pedagogach. *Ad exemplum*, podkreślano zaangażowanie Ireny Babkiewicz w pracę wychowawczą oraz działalność szkolnego teatru *Ad Hoc*⁹⁷⁸. Odnotowywano też uzyskiwane zaszczyty. Nagroda Dyrektora trafiła do Małgorzaty Fronczek, Artura Dyrki i Teresy Zajączkowskiej-Kijek⁹⁷⁹. Nagrodę Lubelskiego Kuratora Oświaty przyznano Beacie Jesionek-Biskupskiej⁹⁸⁰ oraz

⁹⁷⁴ APKLO, *Regulamin Rady Pedagogicznej Collegium Gostynianum*, Lublin, b.d.

⁹⁷⁵ APKLO, *Statut Zespołu Szkół Prywatnych im. bł. ks. Kazimierza Gostyńskiego „Collegium Gostynianum” w Lublinie*, 01.02.2008, Lublin, s. 6.

⁹⁷⁶ APKLO, *Statut Prywatnego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie*, 15.09.2019 r., Lublin, s. 4.

⁹⁷⁷ ZWA, *Wywiad z Tomaszem Mizerą*, Lublin, 05.10.2024 r.

⁹⁷⁸ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 2, PPRP w dn. 20.06.2003 r.*, s. 139.

⁹⁷⁹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 14.06.2017 r.*, s. 199.

⁹⁸⁰ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 28.08.2011 r.*, s. 173.

Barbarze Drożdż-Żytyńskiej⁹⁸¹. Jadwiga Lis otrzymała Medal Komisji Edukacji Narodowej⁹⁸². Niektóre dokonania przechodziły bez echa. Franciszek Jaśkowski specjalizował się w dydaktyce fizyki, zagadnieniu temu poświęcił doktorat⁹⁸³. Tworzył podręczniki i przewodniki metodyczne z tej dziedziny⁹⁸⁴. Nietuzinkową postacią była też Romana Kowalczyk, która przez siedem lat prowadziła w szkole „Kulturę żywego słowa”. Przedmiot ten wykładała również na UMCS i KUL. Wcześniej pracowała w Lubelskim Domu Kultury. Doradzała recytatorom oraz amatorskim zespołom teatralnym. Organizowała konkursy recytatorskie, kursy teatralne, przeglądy teatrów poezji. Współpracowała z aktorami Teatru im. Juliusza Osterwy w Lublinie, a także z ludźmi kultury z całego kraju, m.in. z Wisławą Szymborską czy Tadeuszem Różewiczem. Później podjęła pracę w Muzeum im. Bolesława Prusa w Nałęczowie, gdzie organizowała spotkania z wybitnymi aktorami i pisarzami. Jej działalność wielokrotnie doceniano – otrzymała m.in. Nagrodę Miasta Lublina, odznakę Zasłużonego Działacza Kultury i Złoty Krzyż Zasługi⁹⁸⁵.

Osobą szczególnie zaangażowaną społecznie był nauczyciel historii Zygmunt Łupina (ur. 1929, zm. 2017). Ukończył Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie w 1958 roku. Doktorat obronił w 1973 roku. Od 1956 roku nauczał historii w lubelskich szkołach średnich (m.in. w II LO im. Jana Zamoyskiego). W latach 1980-1981 był przewodniczącym Rady Regionalnej Sekcji Pracowników Oświaty i Wychowania lubelskiej Solidarności oraz członkiem Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego Regionu Środkowo-Wschodniego. Od grudnia 1980 roku pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Wszechnicy Związkowej Regionu i przewodniczącego Wszechnicy Nauczycielskiej. Zadaniem wykładów było odkłamanie historii i wiedzy o polskiej literaturze. Wiosną 1981 roku uczestniczył w rozmowach z Ministerstwem Oświaty na temat zmian w programach szkolnego nauczania. W listopadzie i grudniu 1981 roku współorganizował regionalny strajk nauczycieli Lubelszczyzny. Od 1983 do 1989 roku

⁹⁸¹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 28.06.2018 r.*, s. 350.

⁹⁸² *Ibidem*.

⁹⁸³ *Dr Franciszek Jaśkowski*, https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=34460&_k=lk71k5 [4 luty 2024 r.].

⁹⁸⁴ Zob. B. Gładyszewska, F. Jaśkowski, L. Gładyszewski, *Fizyka: gimnazjum 2: podręcznik*, Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2000; B. Gładyszewska, F. Jaśkowski, L. Gładyszewski, *Fizyka: gimnazjum 2: książka nauczyciela*, Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2001; B. Gładyszewska, F. Jaśkowski, M. Piłat, *Fizyka 8: podręcznik dla kl. ósmej szkoły podstawowej*, Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1994; F. Jaśkowski, *Przewodnik metodyczny dla studentów zaocznych I roku sekcji nauczycielskiej, przedmiot Fizyka ogólna - Wstęp do fizyki*, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. Wydział Matematyki, Fizyki i Chemii, Lublin 1978; F. Jaśkowski, M. Wessely, *Przewodnik metodyczny dla słuchaczy kierunku społeczno-prawnego zaocznego studium zawodowego: semestr szósty: fizyka*, Departament Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW, Warszawa 1978.

⁹⁸⁵ M.B. Styk, *Śp. mgr Romana Kowalczyk (1935-2002)*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2003, t. XXXI, nr z. 2.

działał w podziemnym Tymczasowym Zarządzie Regionu, odpowiadał za podziemną Wszechnicę. Zajęcia wszechnicowe powiązane były ze środowiskami duszpasterskimi (pracowniczymi, akademickimi, rolniczymi), aktywność Łupiny wpisywała się więc w działalność duszpasterstw. W 1987 roku wszedł w skład powołanej wiosną Rady Programowej „Wakacji z Bogiem”, która organizowała wypoczynek dla dzieci i czuwała nad koordynowaniem działań pomiędzy Kościołem a podziemnymi strukturami solidarnościowymi. Dwa lata później został posłem na Sejm. Zasiadał w Komisji Edukacji, Nauki i Postępu Technicznego. Uczył do 2004 roku. Współpracował także z Zarządem Regionu Środkowo-Wschodniego jako historyk i dokumentalista. Opublikował książki *Narodowa demokracja w woj. lubelskim 1919-1926* (Lublin 1973), *Strajk nauczycieli Lubelszczyzny 19 XI – 3 XII 1981* (Warszawa 1987), *Solidarność Nauczycielska Regionu Środkowowschodniego 1980-1989* (Lublin 2009)⁹⁸⁶.

Do grona pedagogicznego „Batorego” należeli także inni edukatorzy aktywni naukowo. Wymienić tu można anglistę Jarosława Krajkę, który uczył w pallotyńskim liceum w latach 1999-2004. Studia magisterskie odbył w Instytucie Anglistyki UMCS. W 2002 roku doktoryzował się w Instytucie Filologii Angielskiej Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Tytuł doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa angielskiego uzyskał w 2012 roku. Od lat związany jest z Zakładem, a następnie Katedrą Lingwistyki Stosowanej UMCS. Wykładał też na Uniwersytecie SWPS. Kierował licznymi projektami, m. in. Zespołem Języka Angielskiego na UMCS, był także członkiem Zespołu ds. Jakości Kształcenia Wydziału Humanistycznego UMCS. Aktualnie piastuje funkcje kierownika Katedry Lingwistyki Stosowanej UMCS, członka Rady Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych UMCS, przewodniczącego Komisji ds. Postępowań w sprawie nadania stopnia doktora w Instytucie Neofilologii UMCS oraz Prodziekana ds. kształcenia Wydziału Filologicznego UMCS. Wypromował 224 licencjatów i 138 magistrów. Wydał 28 publikacji dydaktycznych, opracował również autorski program zajęć „Technologia informacyjna w pracy nauczyciela i tłumacza”. Od 2000 roku jest redaktorem naczelnym czasopisma naukowego *Teaching English with Technology*

⁹⁸⁶ ag., *Do zobaczenia: pożegnanie Zygmunta Łupiny*, „Gość Lubelski” 2017, nr 42, s. II; M. Dąbrowski, *Łupina Zygmunt Władysław* [w:] *Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*, G. Waligóra (red.), Stowarzyszenie Pokolenie, Stowarzyszenie Pokolenie 2012, t.2; R. Lesicka, *Zygmunt Łupina*, „Czas Solidarności” 2017, nr 5, s. 20–21; Z. Łupina, *[Profesor Zygmunt Łupina o sobie]*, „Opornik” 2006, nr 21, s. 4–7; Z. Osiński, *Postawy nauczycieli Lubelszczyzny wobec władzy i ustroju w latach 1957-1989*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2012, nr 1 (19), s. 309–310, 320; E. Wilkowski, *Zanim powstanie biografia. Potrzeba świadectwa o dr. Zygmuncie Łupinie*, „Powinność. Pismo kulturalno-społeczne Ziemi Chełmskiej” 2015, nr 1(25), s. 24–27; *Zygmunt Łupina* [w:] *Nasi w Sejmie i Senacie*, Oficyna Wydawnicza Volumen, Warszawa 1990, s. 93.

wydawanego przez IATEFL Poland i Uniwersytet w Nikozji (Cypr), a od 2005 kieruje redakcją *Lubelskich Materiałów Neofilologicznych* (UMCS, razem z dr Jolantą Knieją). Uzyskał liczne wyróżnienia, w tym medal Prezydenta Miasta Lublina, nagrodę Rektora SWPS, nagrodę Rektora UMCS, Medal 700-lecia Lublina oraz Medal Komisji Edukacji Narodowej za szczególne zasługi dla oświaty i wychowania⁹⁸⁷.

Imponującym dorobkiem naukowym może pochwalić się również chemik Robert Charmas. Podczas studiów dwukrotnie zdobył stypendium Ministra Edukacji Narodowej. W 1989 roku uzyskał dyplom z wyróżnieniem na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii UMCS. W tym samym roku otrzymał Nagrodę Ministra Pracy i Polityki Socjalnej za wyniki w nauce osiągnięte podczas studiów. Zajął także I miejsce w konkursie na pracę naukową z zakresu fizykochemii powierzchni, organizowanym przez Polską Akademię Nauk, oddział w Krakowie. W 1993 roku otrzymał stypendium Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej dla młodych naukowców i obronił pracę doktorską pt. „Badania efektów niejednorodności powierzchni w adsorpcji jonów na granicy faz woda/tlenek metalu”, wyróżnioną w 1995 roku Nagrodą Ministra Edukacji Narodowej. Stopień doktora habilitowanego uzyskał w 2002 roku. Od 1989 do 2004 roku był pracownikiem Zakładu Chemii Teoretycznej Wydziału Chemii UMCS. W 2003 roku rozpoczął pracę w Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie (Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej). W latach 2006-2009 pełnił funkcję dyrektora Instytutu Wychowania Fizycznego w Państwowej Wyższej Szkole Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży. W 2009 roku został rektorem tej uczelni (urząd pełnił dwie kadencje). W latach 2010-2013 otrzymywał co roku Nagrody Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za pracę organizacyjną związaną z jej zarządzaniem. Jego dorobek obejmuje ponad 60 oryginalnych prac naukowych w czasopismach z listy filadelfijskiej. Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Chemicznego, Stowarzyszenia Stypendystów Zagranicznych Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej, Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich, Konferencji Rektorów Publicznych Szkół Zawodowych, a także ministerialnych zespołów eksperckich⁹⁸⁸.

W Prywatnym Katolickim Liceum Ogólnokształcącym im. K. Gostyńskiego przykładano szczególną wagę do edukacji filozoficznej. Dobór nauczycieli do nauczania

⁹⁸⁷ Dr hab. Jarosław Krajka, <https://www.umcs.pl/pl/adres-book-employee,1359,pl.html> [24 maj 2024 r.]; ZWA, Wywiad z Jarosławem Krajką, Lublin, 07.07.2023 r.

⁹⁸⁸ Dr hab., prof. nadzw. Robert Charmas - *Słownik Biograficzny Absolwentów UMCS*, <https://www.umcs.pl/pl/slownik-biograficzny-absolwentow-umcs,6372,robert,18587.chtm> [24 luty 2024 r.].

filozofii był bardzo wnikliwy. W kadrze znalazło się trzech późniejszych profesorów uniwersyteckich – Jacek Wojtysiak, Robert Ptaszek oraz Paweł Skrzydlewski. Jacek Wojtysiak ukończył studia filozoficzne na KUL w 1992 roku. Doktoryzował się w 1999 roku, a stopień doktora habilitowanego uzyskał w 2009 roku. Profesorem tytularnym został w 2015 roku. Interesuje się przede wszystkim ontologią, metafizyką, metafizologią i filozofią języka, a jego dorobek naukowy obejmuje kilkanaście książek i kilkadziesiąt artykułów⁹⁸⁹. Ponadto jest autorem podręczników do filozofii: *Filozofia. Pochwała ciekawości* (2003), *Filozofia i życie* (2007) oraz *Źródła mądrości* (2020). Wojtysiak jest także członkiem Rady Doskonałości Naukowej⁹⁹⁰. Robert Ptaszek obronił tytuł magistra filozofii na KUL w 1987 roku. Stopień doktora otrzymał w 1999 roku nad podstawie rozprawy *Filozoficzne implikacje współczesnych polskich koncepcji religii*. Habilitował się w 2009 roku w oparciu o pracę eksplorującą filozoficzny aspekt doktryny ruchu New Age. Tytuł profesora przyznano mu we wrześniu 2022 roku. Od sierpnia 2021 do stycznia 2024 roku Ptaszek pełnił funkcję dyrektora Instytutu Badań Edukacyjnych⁹⁹¹. Paweł Skrzydlewski również jest absolwentem Wydziału Filozofii KUL (1994). Stopień doktora otrzymał w 1999 roku, a doktora habilitowanego w 2014 roku. Wykładał na KUL, Akademii Ignatianum w Krakowie i w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Chełmie. W 2021 roku został rektorem Akademii Zamojskiej. Jest autorem ponad 250 publikacji naukowych i popularnonaukowych, a w badaniach skupia się na filozofii prawa, człowieka, cywilizacji, polityki, wychowania i edukacji⁹⁹².

Ze szkołą Michała Bobrzyńskiego przez wiele lat związany był też polonista Sławomir Żurek. Nie będzie nadużyciem twierdzenie, że jest on autorem sukcesu mającego początek w „Gostyńskim”, daleko wykraczającego poza poziom szkoły średniej czasopisma *Scriptores Scholarum*. W 1991 roku ukończył studia polonistyczne na KUL. W 1997 roku doktoryzował się na Uniwersytecie Jagiellońskim na podstawie rozprawy *Synowie światła - synowie ciemności. Sakralne motywy żydowskie w poezji Arnolda Śluckiego*. Stopień

⁹⁸⁹ ZWA, Wywiad z Jackiem Wojtysiakiem, Lublin, 27.06.2023 r.

⁹⁹⁰ Rada Doskonałości Naukowej - Członkowie Zespołów RDN w podziale na poszczególne dyscypliny - Zespół I Nauk Humanistycznych, <https://www.rdn.gov.pl/czlonkowie-rdn-w-podziale-na-poszczegolne-dyscypliny.dziedzina-nauk-humanistycznych.html> [4 czerwiec 2024 r.].

⁹⁹¹ Maciej Jakubowski dyrektorem Instytutu Badań Edukacyjnych, <https://www.ibe.edu.pl/pl/aktualnosci/2232-maciej-jakubowski-dyrektorem-instytutu-badan-edukacyjnych> [8 czerwiec 2024 r.]; Robert Tomasz Ptaszek nowym Dyrektorem Instytutu Badań Edukacyjnych, <https://www.ibe.edu.pl/pl/aktualnosci/1309-robert-tomasz-ptaszek-nowym-dyrektorem-instytutu-badan-edukacyjnych?highlight=WyJwdGFzemVrII0=> [8 czerwiec 2024 r.].

⁹⁹² Dr hab. Paweł Skrzydlewski, prof. AZ, <https://www.akademiazamojska.edu.pl/pl/page/1032-dr-hab-pawel-skrzydlewski-prof-az> [4 luty 2024 r.]; ZWA, Wywiad z Pawłem Skrzydlewskim, Zamość, 26.10.2023 r.

doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa – historii literatury polskiej uzyskał w 2006 roku na podstawie książki o poezji Aleksandra Wata i Henryka Grynberga w świetle tradycji i teologii żydowskiej. W latach 2006-2020 kierował Katedrą Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego KUL. Prowadził zajęcia, w tym seminaria magisterskie, poświęcone literaturze polsko-żydowskiej. W 2010 roku otrzymał tytuł profesora. Jego zainteresowania badawcze obejmują dydaktykę literatury i języka polskiego, historię literatury polskiej i żydowskiej, teologię judaistyczną oraz dialog chrześcijańsko-żydowski. Od 2020 roku pełni funkcję dyrektora Międzynarodowego Ośrodka Badań nad Historią i Dziedzictwem Kulturowym Żydów Europy Środkowej i Wschodniej KUL. Jest także koordynatorem międzynarodowego zespołu badawczego „Literatura XXI wieku i Holocaust. Perspektywa komparatystyczna i wielojęzyczna (2020–2023)” oraz członkiem Komitetu Episkopatu Polski ds. Dialogu z Judaizmem i Rady Naukowej Laboratorium „Więzi”⁹⁹³.

Część nauczycieli uczyła w więcej niż jednym katolickim liceum. Fizyk Tomasz Stańko pracował w „Gostyńskim” i w Biskupiaku. W 1989 roku ukończył studia magisterskie na UMCS. W latach 1980-1990 był członkiem, a następnie instruktorem niezależnego harcerstwa któremu przewodził Michał Bobrzyński. Pełnił funkcje drużynowego, hufcowego, komendanta kilkunastu obozów harcerskich. W 2005 roku współinicjował reaktywację Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Lublinie, obejmując funkcję instruktora i prezesa. Zorganizował szereg wydarzeń o charakterze patriotyczno-proobronnym, w tym rajdy, obozy, ćwiczenia strzelania, walki wręcz, survivalu, wspinaczek itp. oraz imprez kulturalno-oświatowych. Rozbudował Polową Drużynę Sokoła na Lubelszczyźnie do około 200 osób. Jednostka ta organizuje szkolenia wojskowe młodzieży powyżej 16 roku życia. Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” pod jego przewodnictwem organizuje we współpracy z IPN, Towarzystwem Naukowym KUL oraz stowarzyszeniami kombatanckimi różne imprezy upamiętniające Żołnierzy Wyklętych i tradycję AK wśród młodzieży Lubelszczyzny (konkursy wiedzy, rajdy szlakiem podziemia, prelekcje). W 2015 roku Tomasz Stańko został odznaczony przez prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudę Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski

⁹⁹³ ZWA, Wywiad ze Sławomirem Żurkiem, Lublin, 23.06.2023 r.

za wybitne zasługi w działalności na rzecz kształtowania moralności i patriotycznej postawy polskiej młodzieży⁹⁹⁴.

Na uwagę zasługuje bujna biografia s. Urszuli Michalak, która w latach 1994-1996 uczyła filozofii w XXI Liceum Ogólnokształcącym im. S. Kostki. Studia filozoficzne na Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie ukończyła w 1982 roku. W pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem prof. Bohdana Dziemidoka, analizowała etyczne problemy dzieła literackiego wykorzystując krytyczno-literacką twórczość Karola Ludwika Konińskiego. Następnie wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego. Ponad dekadę pracowała w administracji KUL w Domu Akademickim na Poczekajce, gdzie była kierownicą i zaopatrzeniowcem. W latach 1992-1996 wykładała metafizykę w Archidiecezjalnym Kolegium Katechetycznym. Przez dwa lata współpracowała z Telewizją Polsat, dla której tworzyła programy polskich świąt i błogosławionych. Tytuł doktora filozofii uzyskała w 1996 roku na KUL. W latach 1997-2009 pracowała na wyższych uczelniach w Łodzi. Prowadziła zajęcia z metafizyki, etyki, antropologii filozoficznej, historii filozofii, pedagogiki religii, a także konwersatoria i wykłady monograficzne. Jest autorką haseł w *Powszechnej Encyklopedii Filozofii* (t. VII, Lublin 2005) oraz w *Encyklopedii Filozofii Polskiej* (t. I, Lublin 2011). W trakcie pobytu w Łodzi zorganizowała kilkadziesiąt prelekcji o życiu i działalności św. Urszuli Ledóchowskiej. Jako poetka zadebiutowała w 1984 roku. Publikowała w licznych czasopismach i antologiach. Wydała kilkanaście tomików poetyckich, a także zbiór szkiców filozoficznych *Sens bycia człowiekiem. W poszukiwaniu ostatecznej perspektywy życia osobowego*. Jej wiersze zostały przetłumaczone na język ukraiński i fiński. W oparciu o twórczość s. Michalak powstało kilka prac dyplomowych. Jest laureatką kilkudziesięciu ogólnopolskich i międzynarodowych konkursów literackich. Otrzymała m. in. Literacką Nagrodę Młodych im. Józefa Czechowicza, Medal Prezydenta Miasta Lublina oraz Srebrny Wawrzyn Literacki⁹⁹⁵.

⁹⁹⁴ *Odznaczenia z okazji Narodowego Święta Niepodległości - 11 listopada 2015*, <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/ordery-i-odznaczenia/odznaczenia-z-okazji-narodowego-swietaniepodleglosci,6838> [4 maj 2024 r.].

⁹⁹⁵ Z. Łączkowski, *Prawdziwie anielska ucza (s. Urszula Michalak)* [w:] *Wolność niezniewolona czyli spacerkiem przez sacrum i profanum*, Staromiejski Dom Kultury, Warszawa 1997, s. 76–78; S.A. Łukowski, *Urszula Michalak poetka eseistka* [w:] *Informator Lubelskiego Oddziału Związku Literatów Polskich: poeci, prozaicy, eseści 1983-2013*, Związek Literatów Polskich Oddział w Lublinie, Lublin 2013, s. 118–120; J. Smolarz, *Urszula Michalak Poetka* [w:] *Pisarze współcześni regionu lubelskiego*, Związek Literatów Polskich Oddział w Lublinie, Lublin 1999, s. 193–194.

W pierwszych latach po reaktywacji Biskupiaka języka angielskiego uczyła Katarzyna Drelich. W 2007 roku zdecydowała się zrezygnować z pracy pedagogicznej i całkowicie poświęcić działalności dobroczynnej. Założyła fundację, której celem jest pomoc zwierzętom – finansowanie ich leczenia oraz ograniczanie bezdomności poprzez sterylizację i promowanie adopcji zamiast kupowania. Dzięki jej determinacji udało się znaleźć dom kilku tysiącom kotów i psów, tyle samo zwierząt wysterylizować. W gronie pedagogicznym szkoły nie brakowało nauczycieli z osiągnięciami naukowymi. Języka polskiego uczyła Magdalena Marzec-Jóźwicka, wybitna badaczka dydaktyki polonistycznej. Studia magisterskie ukończyła na KUL w 2004 roku, doktoryzowała się trzy lata później na tej samej uczelni. Tytuł doktora habilitowanego zdobyła w 2019 roku na podstawie pracy *Indywidualizacja kształcenia literackiego w szkole średniej. Model zadaniowy*. Jest członkiem Zespołu Dydaktycznego Rady Języka Polskiego przy Prezydium PAN⁹⁹⁶. Jej dorobek obejmuje m.in. książki *Miłość i gimnazjaliści: praca z tekstem kulturowym na lekcjach języka polskiego* (Lublin 2008) oraz *Komunikacja w pracy nauczyciela polonisty* (Lublin 2020), a także liczne artykuły w czasopismach naukowych i metodycznych⁹⁹⁷. Zajęcia z bioetyki prowadził w XXI LO etyk i publicysta Marek Czachorowski. Studia etyczne odbył na Wydziale Filozofii KUL. Tamże obronił w 1997 roku doktorat poświęcony stanowisku Jana Pawła II w sporze o miłość jako kryterium moralnej oceny antykoncepcji. Habilitował się w 2015 roku na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Wykładał na KUL, UKSW i Kujawsko-Pomorskiej Szkole Wyższej w Bydgoszczy⁹⁹⁸. Publikował też felietony w Radiu Maryja⁹⁹⁹.

W pierwszym dziesięcioleciu działalności Katolickiego Liceum im. św. Teresy członkiem grona pedagogicznego była Elżbieta Rzepa, artysta-plastyk. Ukończyła Państwowe Liceum Sztuk Plastycznych w Rzeszowie, następnie studiowała teologię i historię sztuki na KUL oraz na Wydziale Artystycznym UMCS. Jest członkiem Polskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Plastyków. W swojej twórczości nawiązuje do dawnych technik malarskich. Uprawia malarstwo olejne, akrylowe, zajmuje się też pastelą

⁹⁹⁶ Dr hab. Magdalena Marzec-Jóźwicka, https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=217303&_k=49zr0d [14 maj 2024 r.].

⁹⁹⁷ Zob. Dr hab. Magdalena Marzec-Jóźwicka - dorobek, <https://pracownik.kul.pl/magdalena.marzec-jozwicka/dorobek> [14 maj 2024 r.].

⁹⁹⁸ Dr hab. Marek Lesław Czachorowski, https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=80648&_k=pu0oqe [9 styczeń 2024 r.]; ZWA, Wywiad z Markiem Czachorowskim, *Lublin*, 05.07.2023 r.

⁹⁹⁹ Prof. Marek Czachorowski - *Radio Maryja*, <https://www.radiomaryja.pl/tag/prof-marek-czachorowski/> [9 styczeń 2024 r.].

i rysunkiem. Brała udział w licznych plenerach malarskich i akcjach charytatywnych. Uczestniczyła w kilkunastu wystawach, w tym 4 indywidualnych. Jej prace znajdują się w kolekcjach w kraju (Przemyśl, Poznań, Tarnów, Rzeszów, Kraków, Lublin) oraz zagranicą (USA, Kanada, Francja, Niemcy, Włochy, Afryka)¹⁰⁰⁰. Pod koniec lat dziewięćdziesiątych w Liceum im. św. Teresy pierwsze kroki w zawodzie stawiał też historyk Maciej Münnich. Po zakończeniu pracy w liceum poświęcił się pracy naukowej na KUL. W 2003 roku obronił doktorat, a tytuł doktora habilitowanego uzyskał w 2012 roku. Pełnił również funkcję dyrektora Instytutu Historii¹⁰⁰¹.

W drugiej dekadzie funkcjonowania szkoły również można wskazać wyróżniających się nauczycieli. Języka polskiego uczył filolog i poeta¹⁰⁰² Mateusz Wieczorek. Prowadził też w „Terese” kółko przedmiotowe¹⁰⁰³. Niedługo po utracie przez szkołę prawa do posługiwania się określeniem „Katolickie” zwyciężył w plebiscyie „Belfer Roku” organizowanym przez *Dziennik Wschodni*¹⁰⁰⁴. Pozostał on zaangażowanym dydaktykiem – publikował scenariusze zajęć¹⁰⁰⁵, działa w Stowarzyszeniu Nauczycieli Polonistów Oddział w Lublinie¹⁰⁰⁶. Nauczycielem religii był w „Terese” ks. Adam Jaszcz (ur. 1982) – aktualnie kanclerz i rzecznik prasowy Archidiecezji Lubelskiej. W 2007 roku uzyskał tytuł zawodowy magistra teologii na podstawie pracy *Prawo polskie a działalność oświatowo-wychowawcza Kościoła po roku 1989*. W tym samym roku w dniu przyjął święcenia kapłańskie i rozpoczął pracę jako wikariusz w Parafii św. Michała Archanioła w Lublinie. W 2012 roku ukończył z wyróżnieniem studia specjalistyczne z prawa kanonicznego na Uniwersytecie Nawarry w Pampelunie. Doktoryzował się w 2014 roku na Papieskim Uniwersytecie Świętego

¹⁰⁰⁰ E. Matczuk, *Wystawa ikon autorstwa Elżbiety Rzepy w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie*, https://blask.umlub.pl/article2.php?issue_nr=011&art_id=355 [4 luty 2024 r.].

¹⁰⁰¹ ZWA, *Wywiad z Maciejem Münnichem, Lublin, 03.07.2023 r.*

¹⁰⁰² M. Wieczorek, *Osobny*, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Zdrowia, Warszawa 2017; M. Wieczorek, *Inny*, Wydawnictwo Arka, Cieszyn 2021; *Na wiatr*, Wydawnictwo Arka, Cieszyn 2023.

¹⁰⁰³ ZWA, *Wywiad z Sebastianem Słodkiem, Lublin, 08.02.2024 r.*

¹⁰⁰⁴ *Wybraliśmy Belfrów 2011!*, <https://www.dziennikwschodni.pl/polecamy/wybralismy-belfrow-2011,n,1000143778.html> [1 luty 2024 r.].

¹⁰⁰⁵ M. Wieczorek, *Temat: Światy i zaświaty w poezji Arnsztajnowej, czyli kilka słów o poezji miejsca. Propozycja zajęć (2 godziny lekcyjne) dla uczniów szkoły ponadgimnazjalnej* [w:] *Lublin – od inspiracji do dydaktyki*, A. Zielińska (red.), Norbertinum, Lublin 2017, s. 71–77; M. Wieczorek, *Temat: Kilka słów o wolności, czyli próba interpretacji wierszy Kazimierza Wierzyńskiego i Antoniego Słonimskiego. Propozycja zajęć (2 godziny lekcyjne) dla uczniów szkoły ponadgimnazjalnej* [w:] *Niepodległa – od inspiracji do dydaktyki*, A. Zielińska (red.), Norbertinum, Lublin 2018, s. 81–85; M. Wieczorek, * * * *[Ktoś Bliski nie odchodzi na zawsze...]*, *Ślady, Kropla, Rejs, Rachunek, Żebrek* [w:] *Nobliści – od inspiracji do dydaktyki*, A. Zielińska (red.), Norbertinum, Lublin 2021, s. 59–64.

¹⁰⁰⁶ *Odbyło się walne spotkanie naszego oddziału...*, https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid0oBYTN8jX7QTAGCCzQaZFTNtw6VsXMYV LVQWnQFRAudox8JSNGE4x3zeVSUC2yCUPl&id=579337028935963 [14 czerwiec 2024 r.].

Krzyża w Rzymie. Ukończył także Studium Administracji Kościelnej w Kongregacji ds. Duchowieństwa, a także kursy specjalistyczne na Papieskim Uniwersytecie Urbaniana, Penitencjarii Apostolskiej, Papieskim Uniwersytecie Świętego Krzyża. W latach 2015-2017 pełnił funkcję sekretarza metropolity lubelskiego. We wrześniu 2017 roku został wicekanclerzem kurii metropolitalnej w Lublinie oraz rzecznikiem prasowym Archidiecezji Lubelskiej. Od października tego roku jest także asystentem w Katedrze Historii Prawa Kanonicznego na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL¹⁰⁰⁷.

¹⁰⁰⁷ *Ks. dr Adam Jaszcz - Katedra Historii Prawa Kanonicznego*, https://www.kul.pl/ks-dr-adam-jaszcz,art_76745.html [5 marzec 2024 r.]; ZWA, *Wywiad z Adamem Jaszczem, Lublin, 11.12.2023 r.*

Rozdział 5. Społeczność uczniowska

5.1. Liczba i płeć uczniów

Katolickie licea działające w Lublinie pomiędzy 1989 a 2019 rokiem kontrastowały pod względem liczby i płci uczniów. Najmniejszymi szkołami były Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. K. Gostyńskiego oraz Katolickie Liceum im. św. Teresy. W pierwszej dekadzie funkcjonowania miały też niekoedukacyjny charakter. Pallotyńskie Liceum Ogólnokształcące im. S. Batorego było placówką większą, choć wciąż niedużą. XXI Liceum Ogólnokształcące im. św. S. Kostki znacząco przewyższało rozmiarem pozostałe zakłady, co wiązało się z jego publicznością. Do „Batorego”, jak i Biskupiaka od początku uczęszczali uczniowie obu płci. Wymienione różnice wpływały między innymi na organizację pracy dydaktyczno-wychowawczej, formę zatrudnienia nauczycieli czy możliwości finansowe szkoły. Zachowane dokumenty pozwalają przyjrzeć się bliżej kwestii liczebności i strukturze płci społeczności uczniowskich badanych liceów.

Choć Liceum im. S. Batorego operujące z przerwami w latach 1906–1948 było szkołą męską, to inicjatorzy jego reaktywacji w 1990 roku zdecydowali się na model koedukacyjny. Wiosną 1991 roku o miejsce w szkole ubiegało się 271 ósmoklasistów, spośród których 100 miało świadectwo z czerwonym paskiem¹⁰⁰⁸. Kandydaci musieli zdać egzaminy wstępne z języka polskiego i matematyki, które obejmowały część pisemną oraz ustną¹⁰⁰⁹. Pozostano przy tej formule rekrutacyjnej na wiele lat¹⁰¹⁰. Prowadzono też kurs przygotowawczy¹⁰¹¹. Egzaminom towarzyszyły rozmowy kwalifikacyjne z trzyosobową komisją, w której zasiadał dyrektor, szkolny psycholog i przyszły wychowawca klasy. Na rozmowie nie zadawano pytań przedmiotowych, natomiast pytano o zainteresowania¹⁰¹². Wykorzystywano przygotowany przez szkolnego psychologa kwestionariusz osobowościowy. Pytania na egzamin układali nauczyciele¹⁰¹³. Za egzamin można było

¹⁰⁰⁸ 100 świadectw z czerwonym paskiem. Egzamin wstępny do „Batorego”, „Kurier Lubelski” 1991, nr 59, s. 4.

¹⁰⁰⁹ Pierwsi kandydaci do „Batorego” już są. Egzaminacyjna ściągawka, „Kurier Lubelski” 1992, nr 30, s. 4; Przed egzaminem do liceum. Ściągawka z matematyki, „Kurier Lubelski” 1992, nr 31, s. 8.

¹⁰¹⁰ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 1 PPRP w dn. 27.10.1999 r., nlb, s. nlb.

¹⁰¹¹ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 1 PPRP w dn. 16.02.2000 r., nlb, s. nlb.

¹⁰¹² AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 02.02.2005 r., s. 240.

¹⁰¹³ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 2, PPRP w dn. 20.06.2003 r., s. 139.

zdobyć 12 punktów, za rozmowę 20 punktów, za świadectwo 20 punktów¹⁰¹⁴. Szkoła cieszyła się dużym zainteresowaniem¹⁰¹⁵. Mimo to obserwowano problemy z naborem. W protokole posiedzenia rady pedagogicznej z końca roku szkolnego 2005/2006 roku odnotowano, że do „Batorego” wybierali się głównie absolwenci pallotyńskiego gimnazjum i to tylko część, a z innych szkół przychodziło niewiele osób¹⁰¹⁶. Kolejna wzmianka o tych trudnościach pojawia się w dokumencie z 2013 roku. Dyrektor upatrywał ich źródła w reformach wprowadzanych w liceum oraz sytuacji w kraju. Zwracał uwagę na pogarszającą się kondycję szkolnictwa katolickiego – zmniejszenie liczby uczniów i likwidację/drogę do likwidacji wielu konfesyjnych liceów – oraz konieczność zabezpieczenia przed deficytami. Wicedyrektor wskazywała na wolne miejsca w szkołach publicznych, kwestie ekonomiczne oraz coraz lepszą bazę szkół prywatnych¹⁰¹⁷. Mimo to nie obniżono wymagań przy rekrutacji i wciąż przyjmowano tylko najlepszych. Z kwestionariuszy wypełnionych przez kandydatów ubiegających się o przyjęcie do placówki w 2010 roku wynikało, że wybierają ją ze względu na poziom nauczania, dobrą opinię, miłą atmosferę, bezpieczeństwo, dobrze uczących nauczycieli, jak również nowoczesność, dobrze wyposażone pracownie, bliskość, duży wybór kółek, katolickość oraz wysoki poziom języków obcych. O pallotyńskim liceum kandydaci dowiadywali się najczęściej od rodziny, znajomych, z Internetu, parafii, prezentacji w szkole, z targów i ulotek. Wśród aplikujących było często rodzeństwo uczniów¹⁰¹⁸.

Tabela 5. Liczba przyjętych uczniów w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym im. S. Batorego/Pallotyńskim Liceum Ogólnokształcącym im. S. Batorego w latach 1990-2019

Rok szkolny	Liczba przyjętych osób				Ile z tych osób ukończyło szkołę
	Klasy 1	Klasy 2	Klasy 3	Klasy 4	
1990/1991	60	0	0	0	49
1991/1992	66	0	0	0	0

¹⁰¹⁴ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 02.02.2005 r., s. 240.

¹⁰¹⁵ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 23.01.2004 r., s. 168; AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 19.06.2009 r., s. 258; AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 27.06.2005 r., s. 267.

¹⁰¹⁶ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 26.06.2006 r., s. 376.

¹⁰¹⁷ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 26.02.2013 r., s. 21.

¹⁰¹⁸ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 25.03.2010 r., s. 344–345.

1992/1993	70	0	0	0	2
1993/1994	67	0	0	0	8
1994/1995	15	20	11	0	25
1995/1996	43	3	2	0	31
1996/1997	50	2	0	0	41
1997/1998	65	3	2	0	57
1998/1999	63	3	2	1	49
1999/2000	50	5	2	0	48
2000/2001	42	1	2	0	26
2001/2002	0	11	2	2	15
2002/2003	39	0	4	0	36
2003/2004	30	1	1	2	21
2004/2005	34	2	0	nd.	33
2005/2006	36	0	0	nd.	28
2006/2007	33	0	0	nd.	33
2007/2008	34	3	0	nd.	36
2008/2009	34	0	0	nd.	34
2009/2010	33	0	0	nd.	32
2010/2011	34	1	0	nd.	34
2011/2012	33	3	0	nd.	32
2012/2013	34	1	0	nd.	25
2013/2014	38	2	0	nd.	38
2014/2015	19	0	0	nd.	18
2015/2016	38	2	0	nd.	38
2016/2017	20	1	1	nd.	18
2017/2018	0	0	0	0	0

2018/2019	0	0	0	0	0
Łącznie	1178				807

Opracowanie własne na podstawie: AKOL, Zespół archiwalny PLOB, Księgi uczniów PLOB t. 1-2

W pierwszych czterech latach, gdy szkoła funkcjonowała jeszcze pod nazwą Społecznego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego, do pierwszej klasy przyjmowano co najmniej 60 dzieci, tworząc cztery oddziały (a-d). W księdze uczniów uwagę zwracają adnotacje, że 1 września 1994 roku 193 osoby (praktycznie całe 12 oddziałów z roczników 1991/1992, 1992/1993, 1993/1994) „przeszły do innej szkoły”. Był to rezultat opisanego w podrozdziale 3.1 konfliktu. Większość szkolnej społeczności odeszła do nowoutworzonego Liceum Ogólnokształcącego im. Jana III Sobieskiego. Ze „starego” składu uczniowskiego zostało jedynie 10 osób. Nowej dyrektorze Zenobii Kitównie udało się zrekonstruować klasy 1-3 (Zob. Tabela 5). Powoli odbudowywano szkołę. W latach 1995/1996 i 1996/1997 utworzono po 3 oddziały I roku, w latach 1997/1998 i 1998/1999 – po 4 (Zob. Tabela 6). Później nastąpiła tendencja spadkowa. Do roku 2002/2003 uruchamiano po 3 oddziały I, a następnie po 2. Wyjątki stanowiły lata 2001/2002, kiedy w ogóle nie przyjęto pierwszoroczników, a także 2014/2015 i 2016/2017, w których powstało po 1 oddziale I roku. W trakcie prawie 30 lat istnienia placówki przyjęto 1178 uczniów, z których szkołę ukończyło 807. W całym tym okresie liczba osób w klasie nie przekroczyła 20. W związku z wygaszaniem szkoły od 2017 roku nie przyjmowano nowych uczniów. Jako powody wypisu podawano przejście do innej szkoły, skreślenie z powodu niepłacenia czesnego, odejście na prośbę własną lub rodziców, usunięcie, wydalenie dyscyplinarne, brak promocji do kolejnej klasy, wnioski dyrektora szkoły, frekwencję i oceny, rozwiązanie umowy¹⁰¹⁹.

¹⁰¹⁹ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, Księga uczniów, t. 1; AKOL, Zespół archiwalny PLOB, Księga uczniów, t. 2.

Tabela 6. Oddziały I roku oraz liczba uczniów i struktura płci w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym im. S. Batorego/Palotyńskim Liceum Ogólnokształcącym im. S. Batorego w latach 1990-2019

Rok szkolny	Oddziały I roku	Łączna liczba uczniów w oddziale	Liczba dziewcząt	Liczba chłopców
1990/1991	a	16	10	6
	b	12	8	4
	c	16	7	9
	d	16	9	7
1991/1992	a	14	10	4
	b	16	9	7
	c	17	10	7
	d	19	11	8
1992/1993	a	15	10	5
	b	19	12	7
	c	18	10	8
	d	18	9	9
1993/1994	a	17	11	6
	b	17	8	9
	c	15	8	7
	d	18	8	10
1994/1995	a	15	5	10
1995/1996	a	13	7	6
	b	15	6	9
	c	14	6	8

1996/1997	a	15	11	5
	b	15	8	7
	c	15	7	8
1997/1998	a	16	11	5
	b	15	8	7
	c	16	9	7
	d	16	10	6
1998/1999	a	16	11	5
	b	15	6	9
	c	16	5	11
	d	15	10	5
1999/2000	a	16	10	6
	b	16	6	9
	c	17	9	8
2000/2001	a	15	9	6
	b	14	8	6
	c	13	9	4
2001/2002	-	-	-	-
2002/2003	a	13	4	9
	b	12	4	8
	c	12	5	7
2003/2004	a	16	6	10
	b	14	8	6
2004/2005	a	17	4	13
	b	17	4	13
2005/2006	a	17	9	8

	b	19	11	8
2006/2007	a	17	6	11
	b	16	7	9
2007/2008	a	17	5	12
	b	17	6	11
2008/2009	a	16	8	8
	b	18	10	8
2009/2010	a	16	4	12
	b	17	6	11
2010/2011	a	17	11	6
	b	17	9	8
2011/2012	a	16	10	6
	b	17	6	11
2012/2013	a	17	4	13
	b	17	6	11
2013/2014	a	19	9	10
	b	19	5	14
2014/2015	a	19	9	10
2015/2016	a	16	8	8
	b	18	7	11
2016/2017	a	20	12	8

Opracowanie własne na podstawie: AKOL, Zespół archiwalny PLOB, Księgi uczniów PLOB t. 1-2

Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. K. Gostyńskiego było szkołą kameralną, gdzie żaden uczeń nie był anonimowy. Właściciel znał osobiście każdego słuchacza¹⁰²⁰. Choć od liczby uczniów zależał dochód placówki, nie przyjmowano wszystkich chętnych. Wymagano zaakceptowania katolickiego profilu liceum oraz

¹⁰²⁰ ZWA, Wywiad z Michałem Bobrzyńskim, Lublin, 21.11.2023 r.

predyspozycji do kształcenia metodami inspirowanymi harcerstwem i szkolnictwem wyższym¹⁰²¹. Zrezygnowano z tradycyjnych egzaminów wstępnych na rzecz „specjalnej próby kwalifikacyjnej”. Pierwsza miała miejsce w dniach 10-12 czerwca 1991 roku. Poprzedzona była indywidualnymi spotkaniami z rodzicami oraz zebraniem kandydatów, na którym zapoznano ich z koncepcją szkoły, jak również charakterem i warunkami próby¹⁰²². Obejmowała ona sprawdziany z języka polskiego i matematyki oraz rozmowę kwalifikacyjną¹⁰²³. Kolejne próby wydłużono „dążąc do maksymalnej obiektywizacji kwalifikacji”¹⁰²⁴. Celem było „do minimum ograniczyć wszelką przypadkowość doboru, a kwalifikację kandydatów oprzeć na wszechstronnym ich poznaniu”¹⁰²⁵. Zainteresowanym zaproponowano zajęcia przygotowujące. Program próby obejmował m.in. naukę języków obcych, konsultacje w zakresie języka polskiego i matematyki oraz dowolnego przedmiotu, trening technik efektywnego uczenia się i zdawania egzaminów, jak również spotkania duszpasterskie i wyjazdy rekreacyjne¹⁰²⁶. Inicjatywę określano jako „zerowy semestr”, zachwalano jako możliwość dobrego i wszechstronnego poznania kandydatów, a także okazję do poznania szkoły i wzajemnego zaakceptowania¹⁰²⁷. Praktyki rekrutacyjne w placówce ewoluowały z czasem. Podczas naboru na rok 1996/1997 zapraszano do klas I licealnej oraz VII i VIII szkoły podstawowej przy liceum. Absolwentom tej ostatniej gwarantowano kontynuowanie nauki w liceum bez egzaminów wstępnych¹⁰²⁸. Osoby z innych placówek musiały odbyć rozmowę zapoznawczą w styczniu lub lutym, a w marcu podejść do sprawdzianów wiedzy¹⁰²⁹. Można było uzyskać punkty z 7 części próby: egzaminów z języka polskiego, matematyki, wiedzy religijnej, języka obcego, przedmiotu wybranego, zadań praktycznych oraz ogólnej rozmowy kwalifikacyjnej¹⁰³⁰. W roku kolejnym punktowano już tylko 4 elementy – egzamin z języka polskiego,

¹⁰²¹ APKLO, *Deklaracja rodziców - zgoda na podjęcie nauki w SLOZ, 1991-1993 r.*

¹⁰²² APKLO, *List Michała Bobrzyńskiego do rodziców kandydatów Liceum Społecznego ZHK-Z, Lublin, 11.05.1991 r., l.dz. s-3/91.*

¹⁰²³ APKLO, *Świadectwo złożenia egzaminu wstępnego w SLOZ, 1992/1993 r.*

¹⁰²⁴ APKLO, *List Michała Bobrzyńskiego do duszpasterzy i katechetów klas ósmych szkół podstawowych w Lublinie, Lublin, 11.09.1992 r.*

¹⁰²⁵ *Ibidem.*

¹⁰²⁶ *Ibidem*; APKLO, *„Uwaga rodzice - szansa dla waszych synów” (druk ulotny), 1993/1994.*

¹⁰²⁷ APKLO, *„Drodzy Chłopcy - uczniowie klas ósmych” (druk ulotny), 1993/1994.*

¹⁰²⁸ APKLO, *„Katolickie LO im. ks. K. Gostyńskiego zaprasza do klas: I licealnej oraz 7 i 8...” (broшура promocyjna), 1996/1997*; APKLO, *Ogłoszenie o planach naboru do klas 7 i 8 szkoły podstawowej przy liceum (druk ulotny), 1996/1997.*

¹⁰²⁹ APKLO, *„Katolickie LO im. ks. K. Gostyńskiego zaprasza do klas: I licealnej oraz 7 i 8...” (broшура promocyjna), 1996/1997.*

¹⁰³⁰ APKLO, *Zaświadczenie dyrekcji PKLO o odbyciu próby kwalifikacyjnej (formularz), 1996/1997.*

matematyki, dowolnego przedmiotu i rozmowę¹⁰³¹. Aby rozpocząć naukę w roku szkolnym 1998/1999 należało w styczniu lub lutym zgłosić się na wstępne spotkanie informacyjne z dyrektorem szkoły, najlepiej z rodzicami. Próba kwalifikacyjna polegała na rozmowie z zadaniami praktycznymi w marcu, kwietniu lub maju¹⁰³². Od 2009 roku z próby kwalifikacyjnej zwalniano kandydatów, którzy przedstawili „udokumentowane potwierdzenie rozwijania własnych uzdolnień i zainteresowań (naukowych, artystycznych, sportowych itp.), pozwalających przyznać kandydatowi indywidualny tok nauczania zgodnie z odpowiednim rozporządzeniem Ministra Edukacji”¹⁰³³.

W roku szkolnym 1991/1992, gdy szkoła działała jeszcze pod egidą ZHK „Zawisza”, epizodem była siedemnastoosobowa klasa żeńska, zlikwidowano ją bowiem po dwóch semestrach¹⁰³⁴. Uczennice te nie zostały wpisane do księgi uczniów, listę ich nazwisk załączono do księgi arkuszy ocen. Oficjalnie pierwsze dziewczęta rozpoczęły naukę w Gostynianum późną jesienią 2000 roku¹⁰³⁵. Do tego czasu przyjmowano tylko chłopców. W roku szkolnym 2001/2002 włączono do szkoły niemal dwudziestu uczniów z likwidowanego Liceum im. Krzysztofa Kamila Baczyńskiego. Maturzyści z tej szkoły przystąpili do egzaminu dojrzałości już w murach „Gostyńskiego”, ale jako uczniowie Liceum im. Baczyńskiego – i takie też otrzymali dyplomy. Uczniowie klasy II i jeden uczeń klasy III zostali włączeni do społeczności Prywatnego Katolickiego Liceum im. K. Gostyńskiego¹⁰³⁶. Od otwarcia do 2019 roku przez liceum przewinęło się 709 osób, z których 299 otrzymało świadectwo ukończenia. Wśród powodów wypisu wymieniono zmianę szkoły, rezygnację z nauki, skreślenie z listy uczniów, prośbę rodziców oraz w jednym przypadku zgon¹⁰³⁷.

¹⁰³¹ APKLO, *Świadectwo egzaminu wstępnego Jarosława B.*, Lublin, 22.04.1997 r.

¹⁰³² APKLO, „*Liceum im. ks. K. Gostyńskiego zaprasza chłopców z kl. VIII dla klasy I licealnej*” (broszura promocyjna), 1998/1998.

¹⁰³³ *Próba kwalifikacyjna*, https://web.archive.org/web/20091228130343fw_/http://www.pklo.lublin.pl/proba.html [1 lipiec 2024 r.].

¹⁰³⁴ APKLO, *Zbiór arkuszy ocen klasy I d w r. szk. 1991/1992*.

¹⁰³⁵ APKLO, *Księga uczniów, t. 1*, s. 52.

¹⁰³⁶ *O szkole w latach 1991-2003 (pierwszych 12 lat) - Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. K. Gostyńskiego w Lublinie, 31 sierpnia 2003 r.*, <http://web.archive.org/web/20041120095559/http://www.pklo.lublin.pl/o%20liceum/historia%20szkoly.html> [11 sierpień 2024 r.].

¹⁰³⁷ APKLO, *Księga uczniów, t. 1*; APKLO, *Księga uczniów, t. 2*.

Tabela 7. Liczba przyjętych uczniów w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”/Prywatnym Katolickim Liceum Ogólnokształcącym im. ks. K. Gostyńskiego w latach 1991-2019

Rok szkolny	Liczba przyjętych osób	Liczba osób, które ukończyły szkołę	% osób, które ukończyły szkołę
1991/1992	49	24	48%
1992/1993	38	11	28%
1993/1994	32	15	46%
1994/1995	25	12	48%
1995/1996	12	6	50%
1996/1997	23	8	34%
1997/1998	38	19	50%
1998/1999	36	15	41%
1999/2000	25	11	44%
2000/2001	23	10	43%
2001/2002	21	10	47%
2002/2003	12	6	50%
2003/2004	10	2	20%
2004/2005	29	5	17%
2005/2006	28	10	35%
2006/2007	23	8	34%
2007/2008	31	11	35%
2008/2009	22	12	54%
2009/2010	26	9	34%
2010/2011	39	15	38%
2011/2012	20	9	45%
2012/2013	24	11	45%

2013/2014	22	15	68%
2014/2015	20	13	65%
2015/2016	20	9	45%
2016/2017	31	9	29%
2017/2018	8	3	37%
2018/2019	22	11	50%
Łącznie	709	299	42%

Opracowanie własne na podstawie: APKLO, Księgi uczniów PKLO t. 1-2

Podobnie sytuacja wyglądała w pierwszych dziesięciu latach działalności Katolickiego Liceum im. św. Teresy. Zdecydowano, że będzie to zakład kameralny, wyłącznie dla dziewcząt. Na pytanie, co skłoniło ją do powołania żeńskiego liceum Janina Ostrowska odpowiadała: „W klasach koedukacyjnych dziewczęta przyswajają mnóstwo cech od swoich kolegów. Mówią, ubierają się i poruszają jak chłopcy tracąc w ten sposób swoją kobiecość. Szkoła żeńska ma przed tym chronić”¹⁰³⁸. Liczba rozpoczynających naukę uczennic w poszczególnych latach wahała się (zob. Tabela 8), wynosząc średnio 19 panien. Najwięcej – 34 – przyjęto w roku szkolnym 1996/1997, najmniej – 8 – liczył rocznik 2000/2001. Podczas dekady 1992-2002 w szkole uczyło się ponad 170 dziewcząt, z których mniej niż połowa sfinalizowała edukację. Księga uczniów się nie zachowała, natomiast w dostępnych arkuszach ocen znajdują się adnotacje o sporządzaniu odpisów dokumentacji przebiegu nauczania do innych liceów. Wnioskować zatem można, że jednym z powodów wypisu była chęć kontynuowania nauki gdzie indziej. Uczennice przenosiły się do różnych placówek, w tym do XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. S. Kostki i Pallotyńskiego Liceum im. S. Batorego w Lublinie. Po zmianach kierownictwa liceum i stowarzyszenia go prowadzącego w 2002 roku placówka miała charakter mieszany. Analizę liczebności i struktury płci społeczności uczniów w latach 2003-2010 uniemożliwiło przejęcie arkuszy ocen z tego okresu przez prokuraturę na potrzeby śledztwa wobec dyrektora szkoły Antoniego L., a następnie przekazanie ich sądom jako części materiału dowodowego

¹⁰³⁸ *Szkoła kobiet. Rozmowa z Janiną Ostrowską dyrektorem Katolickiego Żeńskiego Liceum Ogólnokształcącego w Lublinie*, „Kurier Lubelski” 1994, nr 199, s. 2.

sprawy. Na stronie internetowej Zespołu Szkół Katolickich im. św. Teresy w 2008 roku znajdowała się informacja, że rekrutacja trwa cały rok, a „cała Szkoła liczy 750 osób”¹⁰³⁹.

Tabela 8. Liczba przyjętych uczennic w Katolickim Żeńskim Liceum Ogólnokształcącym im. św. Teresy w Lublinie w latach 1992-2002

Rok szkolny	Liczba przyjętych dziewcząt	Liczba dziewcząt, które ukończyły szkołę	% dziewcząt, które ukończyły szkołę
1992/1993	24	11	45%
1993/1994	22	16	72%
1994/1995	21	14	66%
1995/1996	11	0	0
1996/1997	34	21	61%
1997/1998	22	9	40%
1998/1999	19	11	57%
1999/2000	10	b.d.	-
2000/2001	8	b.d.	-
2001/2002	b.d.	b.d.	-
Łącznie	≥171	≥82	-

Opracowanie własne na podstawie: AKOL, Zespół archiwalny KLOT, Arkusze ocen uczennic, które opuściły Liceum do czerwca 2006; Arkusze ocen uczennic, które opuściły Liceum od lipca 1996 r. do czerwca 1998 r.; Arkusze ocen uczennic, które opuściły Liceum od lipca 1998 r. do czerwca 2003 r.

W porównaniu z wcześniej omówionymi placówkami XXI Liceum Ogólnokształcące im. św. S. Kostki było szkołą ogromną. Wiązało się to z jego publicznym charakterem – placówkę utrzymywano ze środków finansowych państwa. Dzięki temu uczniowie nie płacili czesnego. Jednocześnie zasady rekrutacji musiały być dostosowane do

¹⁰³⁹ *Formy działalności w Naszej Szkole (2008 r.) - Zespół Szkół Katolickich im. św. Teresy*, http://web.archive.org/web/20080307203938/http://www.klo.lublin.pl/new/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=37 [22 sierpień 2024 r.].

warunków określonych w aktach prawnych obowiązujących szkoły publiczne¹⁰⁴⁰. Od reaktywacji zakładu w 1993 roku do 2004 roku przeprowadzano egzamin wstępny. Od 2004 roku liczyły się oceny i osiągnięcia wymienione na świadectwie ukończenia gimnazjum oraz wyniki egzaminu gimnazjalnego. Odpowiednie zapisy uwzględniano w kolejnych wersjach statutu¹⁰⁴¹. Od początku działalności Biskupiaka w latach 90. dodatkowym wymogiem była akceptacja katolickiego profilu szkoły. Co roku przyjmowano średnio 175 dziewcząt i chłopców – liczba osób w jednej klasie przekraczała 30. Przez 26 lat w szkole uczyło się prawie 4500 młodych ludzi. Większość z nich uzyskała świadectwo ukończenia placówki.

Tabela 9. Liczba przyjętych osób w XXI Liceum Ogólnokształcącym im. św. S. Kostki w Lublinie w latach 1993-2019

Rok szkolny	Liczba przyjętych osób	Liczba osób, które ukończyły szkołę	% osób, które ukończyły szkołę
1993/1994	179	144	80%
1994/1995	176	146	82%
1995/1996	191	164	85%
1996/1997	176	155	88%
1997/1998	184	166	90%
1998/1999	154	144	93%
1999/2000	202	187	92%
2000/2001	211	197	93%

¹⁰⁴⁰ Były to przede wszystkim: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 maja 1992 r. w sprawie warunków przyjmowania uczniów do szkół publicznych oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych (Dz.U. 1992 nr 42 poz. 186); Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do publicznych przedszkoli i szkół oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych (Dz.U. 1999 nr 14 poz. 132); Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 20 lutego 2004 r. w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do szkół publicznych oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych (Dz.U. 2004 nr 26 poz. 232); Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 lutego 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do szkół publicznych oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych (Dz.U. 2009 nr 31 poz. 208); Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 stycznia 2013 r. sygn. akt K 38/12 (Dz.U. 2013 poz. 87).

¹⁰⁴¹ ALOSK, Statut Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki szkoły publicznej w Lublinie, Lublin, 29.09.1992 r. §4; ALOSK, Statut XXI Liceum Ogólnokształcące im. Św. Stanisława Kostki, katolickiej, publicznej szkoły Archidiecezji Lubelskiej, Lublin, 15.04.2010 r., nlb. §31; ALOSK, Zasady rekrutacji do XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki w Lublinie, załącznik do Statutu z dn. 15 kwietnia 2010 r.

2001/2002	5	5	100%
2002/2003	161	156	96%
2003/2004	173	168	97%
2004/2005	198	185	93%
2005/2006	167	156	93%
2006/2007	168	159	94%
2007/2008	195	182	93%
2008/2009	166	147	88%
2009/2010	160	151	94%
2010/2011	b.d.	b.d.	-
2011/2012	b.d.	b.d.	-
2012/2013	b.d.	b.d.	-
2013/2014	b.d.	b.d.	-
2014/2015	b.d.	b.d.	-
2015/2016	b.d.	b.d.	-
2016/2017	b.d.	b.d.	-
2017/2018	235	216	-
2018/2019	237	216	-
Łącznie	≥3338	≥3044	-

Opracowanie własne na podstawie: ALOSK, Księgi uczniów t. 1-3, 5 (do kwerendy nie udostępniono t. 4 obejmującego lata 2010-2017 – uzupełnienie danych przedstawia Tabela 10).

Tabela 10. Liczba uczniów w I klasie XXI Liceum Ogólnokształcącym im. św. S. Kostki w Lublinie w latach 2010-2017

Rok szkolny	Liczba uczniów
2010/2011	159
2011/2012	152

2012/2013	161
2013/2014	148
2014/2015	158
2015/2016	162
2016/2017	162

Opracowanie własne na podstawie: ALOSK, Księgi protokołów rady pedagogicznej t. 5-7 (pod uwagę brano tabele klasyfikacyjne pierwszych semestrów).

5.2. Charakterystyka młodzieży

O charakterze placówki przesądzają nie tylko liczba i płeć uczniów, ale także ich pochodzenie społeczne i terytorialne, religijność, usposobienie, stosunek do nauki czy preferencje aksjologiczne. Determinują one relacje między szkolnymi podmiotami, kształtują uczącą się wspólnotę, a także współtworzą klimat i kulturę szkoły. Na podstawie zachowanych dokumentów oraz przeprowadzonych wywiadów możliwa była częściowa rekonstrukcja wymienionych elementów charakterystycznych. Jednak nawet to niepełne odtworzenie cech uczniowskiej społeczności pozwala lepiej zrozumieć różnice w funkcjonowaniu badanych liceów, zarówno w wymiarze organizacyjnym, jak i dydaktycznym oraz wychowawczym.

Dzięki badaniom przeprowadzonym w „Batorym” przez Franciszkę Wawro w 1994 roku wiemy, że przed szkolnym rozłamem większość uczniów miała pochodzenie inteligenckie – 71% rodziców posiadało wykształcenie wyższe, 11% wykształcenie niepełne wyższe, 10% – pomaturalne, 4% – średnie, 2% – niepełne średnie oraz 2% zasadnicze zawodowe¹⁰⁴². Przekładało się to na aspiracje edukacyjne dzieci. Sumienne uczenie się interesujących je przedmiotów deklarowało 68% młodzieży. Uczniowie preferowali także profesje dobrze płatne, o wysokim prestiżu. Planowali uzyskać zawód prawnika (14%), ekonomisty (12%) oraz lekarza (10%). Na czwartej pozycji znalazły się *ex aequo* zawody filologa i artysty (po 8%), następnie psychologa (6%), na przedostatnim miejscu menadżera, elektronika, polityka (po 4%), a jako ostatni wybierano zawód archeologa i policjanta (po 1%)¹⁰⁴³. Na przełomie lat dziewięćdziesiątych i dwutysięcznych uczniowie

¹⁰⁴² F. Wawro, *Szkoła jako środowisko kształtujące aspiracje edukacyjno-zawodowe i społeczno-polityczne młodzieży*, *op. cit.*, s. 122.

¹⁰⁴³ *Ibid.*, s. 124.

pallotyńskiego liceum byli „Bardzo zróżnicowani, zarówno grzeczni, poszukujący różnych pozytywnych wartości, współdzielenia pasji po osoby sprawiające trudności wychowawcze”¹⁰⁴⁴. Według relacji nauczycielki Patrycji Mikulskiej społeczność uczniowską „Batorego” w pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku tworzyli bardzo inteligentni, bystrzy ludzie, którzy chcieli się uczyć. Większość rodziców stanowili lekarze i prawnicy¹⁰⁴⁵. Uczennica Agata Starownik opisała ówczesnych szkolnych kolegów jako młodzież raczej spokojną, niekonfliktową i dość dojrzałą, choć zdarzały się również osoby zachowujące się dziecinnie¹⁰⁴⁶. W świadectwach dotyczących ostatniej dekady funkcjonowania szkoły zaczyna wybrzmiewać życie duchowe wychowanków. Jeden z absolwentów wspomina, że uczniowie w tym okresie dzielili się na 2 grupy. Do pierwszej, raczej hermetycznej, należały dzieci lekarzy czy prawników, które do kwestii religijnych odnosiły się dosyć sceptycznie. Do drugiej grupy zaliczali się uczniowie, którzy wybrali placówkę ze względu na jej katolicki charakter¹⁰⁴⁷. Nauczyciele zwracali uwagę na nieco inne aspekty. Michał Kosacki wspomina, że młodzież w „Batorym” była trochę spokojniejsza niż w innych szkołach, bardzo się jednak nie różniła. Młodzi ludzie lubili żartować na przerwach czy przychodzić na szkolne dyskoteki. Mieli natomiast inny stosunek do wartości chrześcijańskich, życiowych, rodzinnych. Na przykład bardzo chętnie brali udział w różnego rodzaju spotkaniach czy pogadankach na tematy chrześcijańskie z zapraszanymi gośćmi. Widać było po ich nastawieniu, że wartości takie jak Bóg, rodzina, patriotyzm nie są im obce, a wprost przeciwnie – są dla nich ważną częścią ich młodzieńczego życia¹⁰⁴⁸. Hiszpanistka Dominika Danielkiewicz charakteryzowała społeczność uczniów następująco: „Młodzież z tzw. dobrych domów tzn. takich, w których niczego nie brakowało, przynajmniej pod względem materialnym. Raczej ambitni, sympatyczni i w większości otwarci. Część młodzieży przynależała do jakiejś grupy modlitewnej i nierzadko były to osoby, które podkreślały swoją wiarę w sytuacjach codziennych. Czasem wydawało mi się, że niektóre z tych osób mają nierealistyczne podejście do życia i w innej szkole czułyby się bardzo zagubione”¹⁰⁴⁹. W protokołach posiedzeń rady pedagogicznej z 2019 roku jako główny problem wychowawczy wskazywano zbyt dużą ambicję uczniów, prowadzącą do podziałów wewnątrz klasy

¹⁰⁴⁴ ZWA, Wywiad z Joanną Kopyś, Lublin, 09.05.2024 r.

¹⁰⁴⁵ ZWA, Wywiad z Patrycją Mikulską, Lublin, 18.05.2024 r.

¹⁰⁴⁶ ZWA, Wywiad z Agatą Starownik, Lublin, 05.02.2024 r.

¹⁰⁴⁷ ZWA, Wywiad z Ignacym Wińskim, Lublin, 13.02.2024 r.

¹⁰⁴⁸ ZWA, Wywiad z Michałem Kosackim, Plewiska-Lublin, 08.05.2024 r.

¹⁰⁴⁹ ZWA, Wywiad z Dominiką Danielkiewicz, Lublin, 02.07.2024 r.

i odrzucania osób osiągających słabsze wyniki¹⁰⁵⁰. Zdecydowana większość uczniów Pallotyńskiego Liceum im. S. Batorego mieszkała w Lublinie, choć zdarzały się też osoby z podlubelskich miejscowości, jak Dys, Świdnik czy Bystrzejowice. Lokalizacje bardziej oddalone (np. Opole Lubelskie, Radzyń Podlaski, Łęczna, Serokomla) pojawiały się w dokumentach uczniów sporadycznie¹⁰⁵¹.

Społeczne Liceum Ogólnokształcące Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” przekształcone później w Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w zamyśle inicjatora placówki miało być szkołą harcerską. Jednak w pierwszym roku szkolnym 1991/1992 na 40 uczniów przyjętych do klasy pierwszej harcerzami było tylko 6¹⁰⁵² (lub 10¹⁰⁵³). Skauting w szkolnym programie okazał się natomiast czynnikiem motywującym do zapisu do szkoły młodzieży poszukującej alternatywy dla tradycyjnej edukacji: „Miałem tu dziwne przypadki, było kilka takich faz. Pierwsza faza to były pierwsze dwa, trzy roczniki, które były zaangażowane i zafascynowane pewną oryginalnością szkoły, właśnie przez ten harcerski charakter szkoły, przez nietypowe relacje, które od razu stwarzały młodym ludziom poczucie szczególności”¹⁰⁵⁴. Formuła ta jednak się nie sprawdziła: „niektórzy harcerze w »harcerskiej« szkole szybko się wypalali: i jako uczniowie i – w konsekwencji – jako harcerze. Połączenie szkoły i harcerstwa okazało się więc niewypałem. Byli tacy, co w swojej macierzystej drużynie świetni, a w szkole – zbuntowani. Bardzo szybko okazało się, że dużo lepszymi harcerzami są nowi uczniowie, których zaprosiłem do wspólnej pracy w szkolnej drużynie, natomiast ci, którzy byli harcerzami wyalienowali się ze szkoły”¹⁰⁵⁵. Po rezygnacji Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” z prowadzenia szkoły nie rozstano się całkowicie z metodą harcerską, ale nie odgrywała już ona tak dużej roli jak wcześniej.

Większość uczniów Prywatnego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. K. Gostyńskiego mieszkała w Lublinie lub w przylegających do niego Świdniku, Abramowicach lub Zemborzycach. Sporo wychowanków pochodziło z Kośminka

¹⁰⁵⁰ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 7, PPRP w dn. 24.01.2019 r.*, s. 384.

¹⁰⁵¹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, Księga uczniów, t. 1; AKOL, Zespół archiwalny PLOB, Księga uczniów, t. 2.*

¹⁰⁵² ZMB, M. Bobrzyński, *"Na przekór i pod prąd. Subiektywna prehistoria lubelskiego środowiska »Zawiszy«, czyli jak doszło do tego, do czego doszło"*, tom II - 1980-1994, kps, s. 96.

¹⁰⁵³ M. Bobrzyński, *Szkoła ma wychowywać poprzez rzetelne uczenie, op. cit.*, s. 201.

¹⁰⁵⁴ ATNN, *Program Historia Mówiona, Relacja Michała Bobrzyńskiego, Lublin, 16.01.2014 r. (rozmawiał Ł. Kijek).*

¹⁰⁵⁵ *Ibidem.*

i Bronowic, jako że szkoła mieściła się przy granicy tych dwóch dzielnic. Wśród adresów uczniów rzadziej pojawiały się miejscowości oddalone od kilku do około trzydziestu kilometrów, jak Motycz, Mełgiew, Ciecierzyn, Niemce, Serniki, Bychawa, Łęczna i Trawniki¹⁰⁵⁶. Status społeczny i materialny rodzin uczniów był zróżnicowany. W przeciwieństwie do „Batorego” nie dominowały dzieci z rodzin inteligentnych. Młodzież pochodziła z domów na tyle zamożnych, by opłacić czesne – bogatszych rzemieślników czy kupców (właściciele małych sklepów). Choć nie było tam tradycji intelektualnej, to rodzice ci uważali, że edukacja jest ważna¹⁰⁵⁷. Szkoła Michała Bobrzyńskiego, choć miała niepubliczny charakter i obowiązywały w niej opłaty za naukę, nie była placówką elitarną. Właścicielowi zależało na inkluzywności. Polonista Piotr Kalwiński wspomina, że „był bardzo elastyczny, jeśli chodzi o czesne. [...] był cały szereg osób, które nie płaciły, które płaciły mniej, które płaciły nieregularnie, więc to nie było tak, że to były dzieci tylko z bogatszych domów. Były, owszem, takie, które normalnie płaciły pełne czesne, ale [...] były też dzieci ze środowisk zaniedbanych z Bronowic, z Kośminka... [...] Pamiętam chłopaka, któremu na przykład złamano nogę [...] za jakieś długi. Przychodziłem do niego na domowe nauczanie przez kilka miesięcy”¹⁰⁵⁸.

Usposobienie i zdolności uczniów „Gostyńskiego” także nie były jednorodne. Polonista Sławomir Żurek opisał społeczność uczniowską jako specyficzną, ale też nieprzypadkową – rodzice świadomie wysyłali dzieci do tej szkoły¹⁰⁵⁹. Uczący filozofii Jacek Wojtysiak uważa, że jego podopieczni byli „ciekawi świata, ciekawi różnych spraw”¹⁰⁶⁰. Część młodzieży deklarowała ateizm, ale ich ulubionym tematem rozmów był Bóg¹⁰⁶¹. Wydaje się, że cechą wspólną była potrzeba indywidualizacji w procesie uczenia, niemożliwa do zaspokojenia w tradycyjnej, herbartowskiej placówce edukacyjnej. Psycholog, absolwentka szkoły Nasturcja Toruj stwierdziła: „Wszyscy są niedostosowani, wszyscy mają jakieś problemy, ale tylko niektórzy korzystają z możliwości, jakie daje »Gostyński«”¹⁰⁶². Poziom zdolności był różny – od dzieci bardzo zdolnych, realizujących program 3 lat liceum w 2 lata, do uczniów, którzy program jednej klasy robili 3 lata. Niektóre dzieci odznaczały się tak dużą samodzielnością, że rola nauczyciela sprowadzała się

¹⁰⁵⁶ APKLO, *Księga uczniów, t. 1*; APKLO, *Księga uczniów, t. 2*.

¹⁰⁵⁷ ZWA, *Wywiad z Jackiem Wojtysiakiem, Lublin, 27.06.2023 r.*

¹⁰⁵⁸ ZWA, *Wywiad z Piotrem Kalwińskim, Lublin, 12.02.2024 r.*

¹⁰⁵⁹ ZWA, *Wywiad ze Sławomirem Żurkiem, Lublin, 23.06.2023 r.*

¹⁰⁶⁰ ZWA, *Wywiad z Jackiem Wojtysiakiem, Lublin, 27.06.2023 r.*

¹⁰⁶¹ ZWA, *Wywiad z Patrycją Mikulską, Lublin, 18.05.2024 r.*

¹⁰⁶² ZWA, *Wywiad z Nasturcją Toruj, Lublin, 07.02.2024 r.*

do autoryzacji ich działań i wystawiania oceny. Była grupa dzieci zdyscyplinowanych, ale słabszych intelektualnie, które wymagały wsparcia. Zdarzały się też przypadki ciężkie: „Byli uczniowie z monstualnym ADHD, absolutnie nieprzystosowani i niezdolni do pracy w systemie klasowo-lekcyjnym i w żadnym innym... Przekrój bym powiedział wręcz modelowy, jeśli chodzi o typy takich uczniów, z którymi da się pracować”¹⁰⁶³. Zgadza się to ze spostrzeżeniem Pawła Skrzydlewskiego, że część uczniów była zbyt „dynamiczna”, by odnaleźć się w klasycznej szkole państwowej¹⁰⁶⁴. Oddzielną kategorię stanowiła młodzież w kryzysie. „Bobrzyński też miał, wie pani, taki charyzmat do takiej trudnej młodzieży, którą bardzo szybko udawało mu się resocjalizować”¹⁰⁶⁵. Zaliczały się tu dzieci znarkotyzowane i ze środowisk przestępczych, jak również młodzi ludzie z głębokimi problemami psychicznymi – „Taki chłopiec, który wchodził do sali i zawsze wychodził z sali idąc po swoich krokach [...] Bardzo różne przypadki i depresyjne i nie depresyjne”¹⁰⁶⁶.

W latach dziewięćdziesiątych Katolickie Liceum im. św. Teresy pod niektórymi względami przypominało Prywatne Katolickie Liceum im. ks. K. Gostyńskiego. Jako że szkoła nie cieszyła się dużą popularnością, klasy były mało liczne. Odnajdywały się tam dziewczęta potrzebujące mniej rozpraszającego środowiska do nauki i więcej uwagi ze strony nauczycieli. Historyk Maciej Münnich wyróżnił w społeczności uczniowskiej „Tereski” dwie grupy: „Były dziewczyny, które wybierały tę szkołę ze względu, że była taka nieliczna, katolicka, z dość dobrą opieką od tej strony wychowawczej. I była druga grupa dziewcząt, które... były to dziewczyny z problemami, które z różnych powodów rezygnowały z innych szkół lub szkoły z nich rezygnowały i trafiały do tej szkoły ze względu na to, że chodziło o małą klasę i większy nadzór wychowawczy”¹⁰⁶⁷. Zgadza się to z relacją dyrektorki placówki. Na pytanie, ile z uczących się dziewcząt jest w szkole z własnego wyboru Janina Ostrowska odpowiedziała: „Okolo połowy. Na egzaminy wstępne zgłaszają się dzieci bardzo nieśmiałe, potrzebujące w szkole ciszy, spokoju. Rodzice przyprowadzają uczennice, które gdzieś po drodze swojego życia zagubiły się, z czymś nie dawały sobie rady. [...] Mielśmy kilka dziewczyn, które w innej szkole powtarzały klasę, a po przyjściu tutaj doskonale dawały sobie radę. Jedna jest nawet najlepszą uczennicą”¹⁰⁶⁸. Jeśli chodzi

¹⁰⁶³ ZWA, Wywiad z Piotrem Kalwińskim, Lublin, 12.02.2024 r.

¹⁰⁶⁴ ZWA, Wywiad z Pawłem Skrzydlewskim, Zamość, 26.10.2023 r.

¹⁰⁶⁵ ZWA, Wywiad ze Sławomirem Żurkiem, Lublin, 23.06.2023 r.

¹⁰⁶⁶ ZWA, Wywiad z Piotrem Kalwińskim, Lublin, 12.02.2024 r.

¹⁰⁶⁷ ZWA, Wywiad z Maciejem Münnichem, Lublin, 03.07.2023 r.

¹⁰⁶⁸ Szkoła kobiet. Rozmowa z Janiną Ostrowską dyrektorem Katolickiego Żeńskiego Liceum Ogólnokształcącego w Lublinie, s. 2.

o zdolności, to romanistka Ewa Karpińska scharakteryzowała uczennice jako przeciętne, normalne dziewczyny, choć zdarzały się też słabsze, ze specjalnymi wymaganiami edukacyjnymi. Przyznała też, że te, które nie były zdolne, nadrabiały pracowitością¹⁰⁶⁹. Ostrowska miała podobne zdanie¹⁰⁷⁰. Po zmianie dyrekcji w 2002 roku Katolickie Liceum im. św. Teresy zaczęto nazywać „szkołą ostatniej szansy”. Szkolną społeczność szybko zdominowała młodzież trudna, często ze środowisk patologicznych. Katecheta Adam Jaszcz wyjaśnia, że „Katolickość tej szkoły miała polegać nie na elitarności, ale na tym, że wyciągamy rękę do tych, którym gdzieś tam w życiu nie wyszło. [...] byli tam też uczniowie usunięci z innych szkół, osoby które nie zdały do następnej klasy, osoby z orzeczeniami, jakimiś deficytami, które uniemożliwiały im naukę efektywną w szkole np. publicznej”¹⁰⁷¹.

Społeczność uczniowska XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. S. Kostki była znacznie większa niż w pozostałych liceach katolickich. Publiczny charakter szkoły, brak opłat za naukę i większa liczba klas przyczyniły się do dużego zainteresowania placówką u członków całej archidiecezji. Trzeba odnotować, że istotną część społeczności Biskupiaka stanowiły osoby spoza Lublina – ich odsetek wynosił nawet 50% (zob. Tabela 11). Wśród miejscowości pochodzenia uczniów znajdowały się i wsie (Stara Jedlanka, Poturzyn, Chłaniów, Rybczewice, Wilczopole), i miasta (Lubartów, Puławy, Ostrów Lubelski, Bełżyce, Bychawa, Łęczna), zlokalizowane zarówno blisko (Świdnik, Jastków, Ciecierzyn, Mełgiew, Garbów), jak też dalej (Kraśnik, Radzyń Podlaski, Biała Podlaska, Zamość, Włodawa). Dlatego w szkole od początku funkcjonował internat, do którego nie brakowało chętnych. W pierwszych paru latach działalności liceum w księdze uczniów odnotowywano także zawody rodziców, stąd możliwa jest częściowa rekonstrukcja statusu społecznego rodzin uczniów. Część rodziców wykonywała zawody wymagające wyższego wykształcenia. Najczęściej byli to nauczyciele, pielęgniarki, lekarze różnych specjalności oraz psychologowie i architekci. Dużą grupę stanowiły zawody rzemieślnicze: stolarz, kaletnik, krawiec, ślusarz, kucharz, masarz, mleczarz, frezer, spawacz. Niekiedy zamiast profesji wpisano wykształcenie, np. „technik ekonomista” pojawił się ponad 10 razy. Kilkunastu rodziców zajmowało się rolnictwem, kilku górnictwem. W mniejszości znajdowały się osoby wykonujące prace proste.

¹⁰⁶⁹ ZWA, Wywiad z Ewą Karpińską, Lublin, 23.05.2024 r.

¹⁰⁷⁰ *Szkoła kobiet. Rozmowa z Janiną Ostrowską dyrektorem Katolickiego Żeńskiego Liceum Ogólnokształcącego w Lublinie*, s. 2.

¹⁰⁷¹ ZWA, Wywiad z Adamem Jaszczem, Lublin, 11.12.2023 r.

Nauczyciele wypowiadali się bardzo pozytywnie o swoich uczniach. Uważali, że to „młodzi ludzie z zasadami: sympatyczni, pozytywni, uśmiechnięci, kulturalni, ambitni, szczerzy”¹⁰⁷². W szkole od lat funkcjonuje Program Wsparcia Rówieśniczego HELPsterzy, w ramach którego uczniowie między innymi pomagają kolegom w zrozumieniu materiału szkolnego czy propagują wśród rówieśników alternatywne metody rozwiązywania konfliktów. Działalność HELPsterów dokumentowana jest na portalu Facebook¹⁰⁷³. Projekt wymieniony jest na stronie Kuratorium Oświaty w Lublinie jako przykład dobrych praktyk w edukacji¹⁰⁷⁴. Absolwenci podkreślają duże zróżnicowanie społeczności uczniowskiej. Do placówki chodziły „i pobożne dziewczynki, i chłopaki-rozrabiaki”¹⁰⁷⁵. Wiele osób należało do harcerstwa¹⁰⁷⁶. Raczej nie było osób ze środowisk patologicznych¹⁰⁷⁷. Większość uczniów Biskupiaka deklarowała się jako katolicy. Oprócz członków Kościoła rzymskokatolickiego do placówki uczęszczali również grekokatolicy, a także wyznawcy innych religii chrześcijańskich, w szczególności osoby prawosławne¹⁰⁷⁸. Poziom religijności uczniów był nierówny – „byli uczniowie, którzy byli obecni na każdej szkolnej mszy, jak również tacy, którzy praktycznie nigdy nie przychodzili”¹⁰⁷⁹. Przy szkole działa Stowarzyszenie Absolwentów Biskupiaka, które zrzesza wychowanków byłego Gimnazjum i Liceum Biskupiego w Lublinie oraz Liceum Ogólnokształcącego im. Św. Stanisława Kostki w Lublinie¹⁰⁸⁰. Członkowie regularnie się spotykają¹⁰⁸¹.

Tabela 11. Liczba uczniów spoza Lublina w XXI Liceum Ogólnokształcącym im. św. S. Kostki w Lublinie w latach 1993-1998

Rok szkolny	Liczba przyjętych uczniów	Liczba uczniów spoza Lublina	Procent uczniów spoza Lublina
1993/1994	179	83	46%
1994/1995	176	94	53%

¹⁰⁷² ZWA, Wywiad z Magdaleną Marzec-Józwicką, Lublin, 29.06.2023 r.

¹⁰⁷³ HELPsterzy Biskupiak Lublin, <https://www.facebook.com/helpsterzy> [7 marzec 2024 r.].

¹⁰⁷⁴ Przykłady dobrych praktyk, <https://kuratorium.lublin.pl/?akc=akt&op=szcz&id=6536> [7 marzec 2024 r.].

¹⁰⁷⁵ ZWA, Wywiad z Magdaleną Świąć, Lublin, 20.02.2024 r.

¹⁰⁷⁶ ZWA, Wywiad z Mateuszem Targońskim, Lublin-Rzym, 19.02.2024 r.

¹⁰⁷⁷ ZWA, Wywiad z Polą Profetą, Warszawa, 15.02.2024 r.

¹⁰⁷⁸ ZWA, Wywiad z Grzegorzem Strugiem, Lublin, 15.07.2024 r.

¹⁰⁷⁹ ZWA, Wywiad z Mateuszem Targońskim, Lublin-Rzym, 19.02.2024 r.

¹⁰⁸⁰ ALOSK, Statut Stowarzyszenia Absolwentów Biskupiaka, b.d.

¹⁰⁸¹ ZWA, Wywiad z Jakubem Chmielem, Lublin, 01.02.2024 r.

1995/1996	191	98	51%
1996/1997	176	78	44%
1997/1998	184	88	47%

Opracowanie własne na podstawie: ALOSK, Księga uczniów t. 1

5.3. Prawa i obowiązki uczniów

W Polsce prawa ucznia określa kilka dokumentów: Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, a przede wszystkim Konwencja o Prawach Dziecka oraz akty prawa oświatowego. Zgodnie z ustawą z dnia 14 grudnia 2016 roku – Prawo oświatowe kluczowym dokumentem, zawierającym zarówno prawa, jak i obowiązki ucznia jest statut szkoły. Definiuje on reguły funkcjonowania danej placówki oświatowej, ustala także wzajemne relacje uczniów, nauczycieli i rodziców. To w nim powinny znaleźć się doprecyzowane uprawnienia i powinności społeczności uczniowskiej. Jak pokazuje działalność Stowarzyszenia na rzecz Praworządności w Szkołach „Stowarzyszenie Umarłych Statutów”, które zajmuje się weryfikowaniem statutów i interwencjami w szkołach na terenie kraju, w polskim szkolnictwie wciąż pozostaje wiele do zrobienia w tej sprawie. W finałach wszystkich trzech edycji organizowanego przez zrzeszenie plebiscytu Statutowy Absurd Roku znalazły się licea katolickie¹⁰⁸². Zasadne jest więc przyjrzenie się, jakie ustalenia znajdują się w dokumentacji badanych szkół. Jedynie w przypadku Katolickiego Liceum im. św. Teresy nie będzie to możliwe, bowiem nie zachował się statut zakładu ani inne dokumenty mogące zawierać zapisy odnośnie tej kwestii.

W statucie Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego uczniom poświęcony jest oddzielny rozdział VI, jednak pierwsze sformułowania dotyczące zobowiązań wychowanka odnajdujemy w rozdziale II traktującym o celach i zadaniach szkoły. Zastrzega się tam (§10), że uczniowie wyznający inną religię lub będący ateistami „mają obowiązek uczestniczenia w pełni w procesie wychowania i nauczania obowiązującym w szkole”. Kolejna sekcja (§11) zawiera informację, że nauka religii katolickiej i katecheza jest w szkole obowiązkowa¹⁰⁸³. Wyliczenie praw i obowiązków

¹⁰⁸² Zob. *Absurd roku*, <https://umarlestatuty.pl/absurd-roku/> [24 czerwiec 2024 r.].

¹⁰⁸³ *ZWA, Statut Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego w Lublinie, Lublin, 05.09.2013 r.*, s. 4.

uczniów zawiera §45 w rozdziale VI. Należy zauważyć, że praw jest mniej niż obowiązków. Uczniom przyznano w pierwszej kolejności prawo do podmiotowego i życzliwego traktowania oraz dobrze zorganizowanego procesu wychowania, nauczania i opieki. Pojawia się też element wyraźnie inspirowany nauczaniem Soboru Watykańskiego II, mówiący o wprowadzaniu ich na drogę mądrości życia przez uczenie syntezy wiedzy i wiary. Kolejne punkty są dosyć podstawowe, a nawet banalne. Uczeń bowiem może zapoznać się z programami nauczania, a także programem wychowawczym i profilaktycznym. Następnie wymieniono prawa do sprawiedliwej i jawnej oceny pracy, zrzeszania się w organizacjach działających w szkole, rozwijania zainteresowań, zdolności i talentów, otrzymania pomocy w przypadku trudności oraz wpływania na życie szkoły przez działalność w samorządzie uczniowskim. Przy prawie do wyrażania swoich myśli i poglądów zaznaczono, że może się to odbywać jedynie w sposób kulturalny i z szacunkiem wobec innych. Wyliczenie kończy stwierdzenie o możliwości korzystania z innych praw, w szczególności zapisanych w Konwencji o Prawach Dziecka¹⁰⁸⁴.

Uczniowskie obowiązki sformułowane są obszerniej, ale też nieco chaotycznie. Pierwsze sześć punktów dotyczy szkolnej codzienności. Ich spełnienie przełożyłoby się na dobrą jakość procesów dydaktyczno-wychowawczych oraz interakcji między szkolnymi podmiotami. Najpierw zobowiązuje się ucznia do przestrzegania statutu i szkolnych regulaminów. Następnie wymaga się włączania w życie szkoły, w tym w praktyki religijne. Oczekuje się także systematycznego i czynnego uczestnictwa w procesie edukacyjnym, przygotowywania się do zajęć oraz właściwego zachowywania się w ich trakcie, jak też usprawiedliwiania w określonym terminie i formie nieobecności na lekcjach. Część tą kończy zastrzeżenie o odnoszeniu się do wszystkich z szacunkiem. Nie zabrakło zobowiązań o charakterze moralnym. Obliguje się ucznia do odpowiedzialności za własne życie, zdrowie i rozwój, godnego reprezentowania szkoły oraz dbałości o wspólne dobro, ład i porządek w szkole. Pomiędzy nimi umieszczono element etosu Polaka-patrioty, tj. powinność okazywania szacunku ojczyźnie, symbolom narodowym i tradycjom narodu polskiego. Potem przykazano dbanie o schludny wygląd i noszenie odpowiedniego stroju. Kolejne obowiązki uczniowskie dotyczą przebywania w czasie zajęć i przerw międzylekcyjnych w budynku szkoły lub na terenie ściśle określonym w zarządzeniu dyrektora szkoły, a także przestrzegania warunków korzystania z telefonów komórkowych i innych urządzeń elektronicznych na terenie szkoły. Ostatnie trzy postulaty wiążące się

¹⁰⁸⁴ Ibid., s. 20–21.

z bezpieczeństwem skonstruowano na zasadzie negacji. Uczeń ma obowiązek nieużywania ani nieposiadania substancji uzależniających lub zagrażających zdrowiu i życiu, nieposiadania ani nieużywania przedmiotów zagrażających własnemu bezpieczeństwu i zdrowiu oraz bezpieczeństwu i zdrowiu innych, niestosowania przemocy fizycznej i psychicznej, również w cyberprzestrzeni. W osobnej sekcji (§46) dodano, że uczący się w szkole korzystają odpowiednio z uprawnień przysługujących uczniom szkół prowadzonych przez jednostkę samorządu terytorialnego¹⁰⁸⁵. Nie wymieniono jednak, o jakich konkretnie prawach mowa.

Nie można pominąć treści ślubowania uczniów „Batorego”, jako że również zawiera uczniowskie zobowiązania. Tekst stworzyła Zenobia Kitówna, dyrektor w roku szkolnym 1994/1995. Warto przytoczyć go w całości:

My uczniowie klas pierwszych Pallotyńskiego Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Batorego w Lublinie ślubujemy:

- rozwijać swe zdolności intelektualne i wartości duchowe, kierując się uświęconymi tradycją zasadami życia i pracy naszej Szkoły;

ślubuję

- przyczyniać się swą postawą i wiedzą do powiększania dobra powszechnego Najjaśniejszej Rzeczypospolitej;

ślubuję

- kształtować kulturę ludzi wolnych i ofiarnych w oparciu o ewangeliczną solidarność, sprawiedliwość, miłość i pokój.

ślubuję

Przyjmując Wasze ślubowanie zapewniamy, że wspomagać was będziemy w jego wypełnianiu.

Tak nam dopomóż Bóg¹⁰⁸⁶

Przysięga obejmuje trzy obszary. Pierwszy obliguje ucznia do integralnego rozwoju zgodnego z normami i obyczajami przekazywanymi kolejnym pokoleniom uczęszczających do szkoły – zapewniając wychowaniu pełnię, a tradycji ciągłość. Drugi odnosi się do kultywowania wartości patriotycznych. Trzeci zaś rozwija dwa poprzednie o działalność kulturotwórczą odpowiadającą nauce społecznej Kościoła.

¹⁰⁸⁵ Ibid., s. 21.

¹⁰⁸⁶ ZPP, *Ślubowanie [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura), Lublin 1999/2000, s. 22.*

W Prywatnym Katolickim Liceum Ogólnokształcącym im. K. Gostyńskiego, ze względu na dążenie do maksymalnego upodmiotowienia ucznia, kwestia uczniowskich praw i obowiązków przedstawiała się inaczej. Zarządzający szkołą Michał Bobrzyński regularnie wyciągał wnioski z prowadzonych działań edukacyjnych i odpowiednio modyfikował podejście, co ma odzwierciedlenie w szkolnej dokumentacji. W pierwszym statucie z 1991 roku, gdy szkoła działała jeszcze jako Liceum Ogólnokształcące Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”, uczniom poświęcono jedynie trzy krótkie sekcje w rozdziale III. Pierwsza stwierdza męski charakter szkoły. Druga informuje, że aby zostać uczniem, chłopiec musi zaakceptować harcerski – zawiszacki profil placówki. Trzecia odsyła do „Regulaminu Uczniowskiego Szkoły”, który precyzuje prawa i obowiązki uczniów¹⁰⁸⁷. „Regulamin ucznia” obejmuje 37 paragrafów uporządkowanych w pięć rozdziałów poświęconych kolejno postawie ogólnej, prezencji uczniów, dyscyplinie zajęć, zasadom klasyfikacji merytorycznej oraz punktowej ocenie postawy ucznia. Przed postanowieniami szczegółowymi zaznaczono, że podejmując naukę w szkole przyjmuje się na siebie prawa i obowiązki uczestnika Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”. W rozdziale I wymieniono powinność godnego reprezentowania liceum i stowarzyszenia poprzez świadectwo ich katolickiego i harcerskiego charakteru zakorzenionego w polskiej tradycji i kulturze. Dodano, że uczeń, który nie podejmuje lub realizuje niechętnie stawiane mu wymagania powinien sam opuścić szkolną społeczność. Zastrzeżono również, że uczniami nie mogą być osoby wyznające ideologię anty lub nawet tylko achrześcijańską lub mające związek z nurtami subkulturowymi, zwłaszcza o profilu szowinistycznym lub anarchistycznym. W rozdziale II zapisano obowiązek schludnego i estetycznego wyglądu, nie zdefiniowano go jednak. Rozdział III o dyscyplinie zajęć wymienia m.in. zobowiązanie do punktualności, posłuszości wobec przełożonych, wzajemnego szacunku¹⁰⁸⁸. Od roku szkolnego 1991/1992 obowiązywał także „Wykaz szczegółowych powinności ucznia”. Dokument zawiera 20 punktów, z których część jest dosyć rozbudowana. Pierwszy paragraf to wyczerpujący opis prezencji ucznia. Wymagano jasnej koszuli z krawatką i spodni o spokojnej kolorystyce i kroju. Zabroniono m.in. koleczyków, zbyt długich włosów czy jaskrawych kolorów, co wpisywało się

¹⁰⁸⁷ APKLO, *Statut Liceum Ogólnokształcącego SHK-Z w Lublinie, 1991 r.*

¹⁰⁸⁸ APKLO, *Regulamin ucznia Społecznego Liceum Ogólnokształcącego Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” w Lublinie, ca. 1991.*

w konserwatywne nachylenie szkoły¹⁰⁸⁹. Kolejne powinności stanowią instrukcję postępowania odnośnie zajęć szkolnych, w przypadku spóźnienia, nieobecności, poczynienia szkody czy karnego usunięcia z lekcji¹⁰⁹⁰. W roku szkolnym 1993/1994 obowiązki uczniów opisano w §31 „Regulaminie pracy dydaktycznej”. Zawarto je w czterech podpunktach, które są skróconą wersją zobowiązań zawartych w „Wykazie...” z roku 1991/1992. Wątpliwości może budzić zapis, że ucznia obowiązuje „bezwzględne podporządkowanie się poleceniom nauczyciela”¹⁰⁹¹. Jego paramilitarna surowość zdaje się kłócić z przewodnią ideą upodmiotowienia ucznia.

Po przejściu szkoły przez Michała Bobrzyńskiego i zmianie nazwy na Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. K. Gostyńskiego w 1995 roku przyjęto nowy statut. W rozdziale V sformułowano 7 zobowiązań (§34) i 13 praw (§35) ucznia. Zobowiązano ucznia do uszanowania (katolickiego) charakteru szkoły, przestrzegania jej statutu oraz godnego reprezentowania liceum i dbania o jego dobre imię. Powinien on brać udział we wszystkich zajęciach obowiązkowych oraz uroczystościach i imprezach szkolnych, w tym w wydarzeniach religijnych. Obowiązywały nienaganna postawa osobista i prezencja zgodna z przyjętymi w szkole normami, szacunek wobec wszystkich, a szczególnie karność wobec dyrektora i pracowników liceum, a także punktualność i sumienność. Zakazano substancji uzależniających oraz przynależności i propagowania w jakiegokolwiek formie nurtów subkulturowych, np. nihilistycznych. Uczeń miał prawo do: udziału we wszystkich zajęciach i formach pracy, korzystania ze szkolnej infrastruktury, dobrej jakości kształcenia i ukierunkowania pracy własnej, pomocy ze strony nauczyciela, indywidualizacji z uwzględnieniem zdolności, preferencji i predylekcji. Zagwarantowano mu też podmiotowość w pracy i partnerstwo w życiu szkolnym, uszanowanie jego godności, oraz obiektywne ocenianie. Dano możliwość aktywności samorządowej i udziału w młodzieżowych organizacjach. Przyznano także prawo do bezpośredniego, osobistego kontaktu z wychowawcą, prefektem lub dyrektorem i wyrażenia swoich potrzeb, ostrzeżenia i wyjaśnienia ze strony nauczyciela lub dyrektora istoty popełnionego błędu lub wykroczenia, stopniowania konsekwencji za zawinienie lub zaniedbanie, jak również

¹⁰⁸⁹ W czasie wakacji po zakończeniu pierwszego roku szkolnego dyrektor Bobrzyński wystosował oddzielną „Instrukcję w sprawie prezencji uczniów Społecznego Liceum Ogólnokształcącego SHKZ, w której oprócz opisu obowiązującego ubioru na zajęcia codzienne, znalazły się wytyczne odnośnie stroju na uroczystości, a także na zbiórki i zajęcia terenowe oraz uwagi dodatkowe. Zob. *APKLO, Instrukcja w sprawie prezencji uczniów Społecznego Liceum Ogólnokształcącego SHKZ (na rok sz. 1992/93), Lublin, 17.08.1992 r.*

¹⁰⁹⁰ Zob. *APKLO, Wykaz szczegółowych powinności ucznia, 1991/1992.*

¹⁰⁹¹ *APKLO, Regulamin pracy dydaktycznej, 1993/1994 r., s. 6.*

rehabilitacji wymazującej popełnione wykroczenie¹⁰⁹². Wiosną 1996 roku powstał „Regulamin pracy szkolnej (nauki) ucznia”, którego znajomość, akceptację oraz wolę zastosowania uczniowie potwierdzali pisemnie w obecności i przy aprobacie rodziców. Powinności ucznia zawiera rozdział V. Podzielono je na obowiązki w sferze dyscypliny i w sferze pracy merytorycznej. Uporządkowano tu i rozszerzono zobowiązania uczniowskie częściowo zawarte w poprzednich dokumentach (zwłaszcza w „Wykazie szczegółowych powinności ucznia”), w tym zadanie systematycznego uczestnictwa w zajęciach, postępowania w przypadku nieobecności, działań, które trzeba podjąć przed, w trakcie i po zajęciach. Wyjaśniono także, co jest rozumiane poprzez obowiązek rzetelnego i właściwego przygotowania do zajęć.

W wersji statutu z 2002 roku postanowienia dotyczące uczniów i uczennic (od 2000 roku przyjmowano także dziewczęta) umieszczono ponownie w rozdziale V. Powinności podsumowano w trzech krótkich punktach. Ucznia obowiązuje: uszanowanie charakteru szkoły, przestrzeganie zaleceń określonych w „Regulaminie Ucznia” (dyscypliny, pracy i punktowej oceny postawy), wykonywanie zarządzeń dyrektora oraz każdorazowych poleceń wychowawcy i nauczycieli poszczególnych przedmiotów. Pojawiają się też prawa ucznia ujęte w 8 paragrafach. Uprawniono ucznia do zapoznania się ze szkolną dokumentacją, udziału we wszystkich zajęciach i formach pracy szkolnej, w tym do indywidualnego i zespołowego korzystania z pomieszczeń i urządzeń liceum poza zajęciami obowiązkowymi, a także dobrej organizacji i właściwego przygotowania zajęć, komunikatywnego przekazu wiedzy, zainspirowania i pomocnego ukierunkowania w pracy własnej. Zagwarantowano mu uszanowanie podmiotowości i indywidualizację kontaktu dydaktycznego i formacyjnego z uwzględnieniem jego możliwości, zainteresowań i potrzeb. Zapewniono uszanowanie godności osobistej w procesie kształcenia i wychowania, jak też zachowanie dyskrecji w sprawach osobistych. Przyznano prawo do jawnej, obiektywnej, o jasnych i jednoznacznych kryteriach oceny postawy i wyników w nauce oraz do bezpośredniego, osobistego kontaktu z wychowawcą, prefektem i dyrektorem,

¹⁰⁹² APKLO, *Statut Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego, Lublin, 1995 r.*, s. 8–10.

jak również do udziału w samorządzie i stowarzyszeniach uczniowskich w szkole¹⁰⁹³. Zapisy pozostały bez zmiany w wersjach statutu z 2008 oraz 2019 roku¹⁰⁹⁴.

XXI Liceum Ogólnokształcące im. S. Kostki jako szkoła wyjątkowo liczna musiało mieć gruntownie opracowane prawa i obowiązki społeczności uczniowskiej, by uniknąć chaosu w szkolnej codzienności. Z biegiem lat dopracowywano postanowienia w tej kwestii. Pierwsze wersje statutu z lat 1992 i 1996 opisują uprawnienia i powinności uczniów dosyć oszczędnie – po osiem paragrafów. W obu odsłonach dokumentu zagadnieniu poświęcono rozdział VI. Pierwsze trzy uprawnienia inspirowane są personalizmem chrześcijańskim. Uczeń ma bowiem prawo do właściwie zorganizowanego procesu kształcenia, zgodnie z zasadami higieny pracy umysłowej; opieki wychowawczej i bezpiecznych pod każdym względem warunków rozwoju osobowego, a także podmiotowego i życzliwego traktowania w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Młodzież uprawniono także do swobody wyrażania myśli i przekonań; rozwijania zainteresowań, zdolności i talentów; sprawiedliwej, obiektywnej i jawnej oceny postępów w nauce; korzystania z pomieszczeń szkolnych i pomocy w ramach regulaminu szkoły oraz działalności w samorządzie i zrzeszania się w organizacjach działających w szkole. Widzimy, że część norm pokrywa się z zapisami w statucie „Batorego”, reszta – z treściami w dokumentach „Gostyńskiego”. Podobnie jest z obowiązkami. Wymieniono systematyczne i aktywne uczestniczenie w zajęciach lekcyjnych i życiu szkoły; przestrzeganie zasad kultury w stosunku do kolegów, nauczycieli i innych osób oraz odpowiedzialność za własne życie, zdrowie, higienę i rozwój oraz dbałość o dobro szkoły. Specyficzna dla Biskupiaka jako szkoły publicznej jest możliwość korzystania z uprawnień młodzieży uczącej się w takich szkołach, określonych w odrębnych przepisach. Pewne *novum* stanowią dwa ostatnie punkty mówiące o nagradzaniu i karaniu. Przewiduje się nagrody za rzetelną naukę, wzorowe postawy i wybitne osiągnięcia, w oparciu o katalog nagród określonych w regulaminie szkoły. Nie rozwinięto jednak, co rozumiane jest poprzez „wzorowe postawy” czy „wybitne osiągnięcia”. Jednocześnie, za nieprzestrzeganie regulaminu szkoły, uczniowie mogą być ukarani, zgodnie ze spisem kar w regulaminie szkoły¹⁰⁹⁵.

¹⁰⁹³ APKLO, *Statut Prywatnego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie*, 22.08.2002 r., Lublin, s. 5–6.

¹⁰⁹⁴ APKLO, *Statut Zespołu Szkół Prywatnych im. bł. ks. Kazimierza Gostyńskiego „Collegium Gostynianum” w Lublinie*, 01.02.2008, Lublin, s. 9–10; APKLO, *Statut Prywatnego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie*, 15.09.2019 r., Lublin, s. 6–7.

¹⁰⁹⁵ ALOSK, *Statut Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki szkoły publicznej w Lublinie*, Lublin, 29.09.1992 r., s. 9–10; ALOSK, *Statut Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki w Lublinie*, 1996 r. nlb.

W statucie zatwierdzonym w 2010 roku zmodyfikowane prawa i obowiązki uczniów umieszczono w §32 aktu. Powtarzają się punkty dotyczące dobrze zorganizowanego procesu edukacyjnego, sprawiedliwej oceny, podmiotowego traktowania, wszechstronnego rozwoju, zrzeszania się i działania w samorządzie uczniowskim. Przy wyrażaniu siebie dodano, że może się ono odbywać jedynie „w sposób kulturalny i z szacunkiem wobec innych”. Przyznano też uczniom prawo zaznajomienia się z programem edukacyjnym szkoły, otrzymania pomocy w przypadku trudności, a także korzystania z innych praw, w szczególności zapisanych w Konwencji o Prawach Dziecka. Pojawia się adnotacja, że uczniowi, którego prawo zostało naruszone, przysługuje odwołanie lub skarga do organu wyższego stopnia. Obowiązki rozszerzono o przestrzeganie statutu i regulaminów szkoły oraz włączanie się w życie szkoły, w tym praktyki religijne. Stosunek do innych podmiotów rozbito na dwa punkty – do nauczycieli zalecono odnoszenie się z szacunkiem, a do kolegów „właściwie”. Dodano powinność dbania o schludny wygląd, noszenia na terenie szkoły odpowiedniego stroju i obuwia, jeżeli w regulaminie szkoły zostały one określone. Nakazano również usprawiedliwianie nieobecności, jak też przestrzeganie zasad korzystania na terenie szkoły z telefonów komórkowych i innych urządzeń elektronicznych. Pod koniec zaznaczono, że szczegółowe zasady dotyczące praw i obowiązków uczniów zawiera regulamin szkoły zatwierdzany przez radę pedagogiczną, będący załącznikiem do statutu¹⁰⁹⁶.

W wersji statutu z 2019 roku dodatkowo uprawniono uczniów do informacji o terminie i zakresie pisemnych sprawdzianów wiadomości; korzystania pod opieką nauczycieli z pomieszczeń szkoły, sprzętu, środków dydaktycznych, księgozbioru biblioteki; udziału w organizowanych na terenie szkoły imprezach kulturalnych, sportowych i rozrywkowych. Przywołano też możliwość korzystania z praw nie tylko w Konwencji o Prawach Dziecka, ale również Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka¹⁰⁹⁷. Obszar powinności rozbudowano o właściwe zachowanie podczas zajęć edukacyjnych; systematyczne i punktualne uczęszczanie na zajęcia szkolne, jak również przystąpienie do wszystkich sprawdzianów wiedzy i umiejętności. Zalecono też dbałość o kulturę słowa w szkole i poza nią. Przy opisie obligacji związanych z prezencją dodano, że należy dbać, by wygląd był także estetyczny. Wprowadzono obowiązek stroju

¹⁰⁹⁶ ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcące im. Św. Stanisława Kostki, katolickiej, publicznej szkoły Archidiecezji Lubelskiej, Lublin, 15.04.2010 r., nlb.*

¹⁰⁹⁷ ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki publicznej katolickiej szkoły Archidiecezji Lubelskiej, Lublin, 2019 r., s. 19.*

odświętnego (galowego), „który wyraża szacunek wobec osób, wspólnot i tradycji” na wszystkich uroczystościach. Nie sprecyzowano czym jest „właściwe zachowanie”, ani na czym polega „estetyczny wygląd”. Stworzono także całkowicie nową sekcję, w której przedstawiono absolutny zakaz picia alkoholu, palenia papierosów, e-papierosów i zażywania środków odurzających w szkole i poza nią. Zabroniono przynoszenia do szkoły materiałów o treści niemoralnej lub godzących w katolicki charakter i dobre imię szkoły oraz przedmiotów, nie związanych z procesem nauczania i wychowania, mogących stanowić zagrożenie dla zdrowia, życia lub obyczajności. Zakaz objął też noszenie symboli i głoszenia haseł, przynależności lub identyfikowania się z grupami, których ideologia jest sprzeczna z nauką Kościoła katolickiego. Nie pozwolono stosować jakiegokolwiek formy przemocy oraz nagrywać bez wiedzy czy zgody głosu i wizerunku osób trzecich¹⁰⁹⁸.

Regulamin szkoły stanowi oddzielny dokument, który określa sposoby identyfikacji ucznia z tradycją szkoły, zasady szkolnej organizacji, zasady zachowania i przebywania na terenie liceum, reguły odpowiedzialności uczniowskiej oraz obowiązki i prawa uczniów. Tym ostatnim poświęcono rozdział III i IV. Zobowiązania omówiono bardzo obszernie (ponad 5 stron). Podzielono je na trzy tematyczne bloki: stosunek do nauki, zachowanie ucznia, stosunek do mienia szkolnego. Część wymagań nieuniknienie się powtarza. Są też oczywiście i nowe, na przykład terminowość wykonywania zadań domowych, posiadanie i przynoszenie na lekcje zeszytu przedmiotowego, czy wcześniejsze zgłaszanie nauczycielowi udziału w konkursach i olimpiadach. W bloku dotyczącym zachowania ucznia przedstawione są konkretne przykłady norm dobrego wychowania do zastosowania w szkole i poza nią, wyliczono także zjawiska uznawane za negatywne i naruszające zasadę uczciwości. Podkreślono odpowiedzialność ucznia za jego czyny i wytwory, również poza szkołą. Opisano strój galowy (codziennego niestety nie). Na co warto zwrócić uwagę, to że dzięki tym precyzacjom uczniom łatwiej spełnić oczekiwania szkoły i uniknąć nieporozumień lub potencjalnych sytuacji konfliktowych. Są też jednak fragmenty, które mogą być uznane za zbyt dużą ingerencję w prywatność ucznia i jego pozaszkolne życie, na przykład „Uczeń jest zobowiązany do poinformowania wychowawcy o przynależności do organizacji poza szkołą”¹⁰⁹⁹. Prawa uczniowskie opisano w siedmiu blokach: godność i bezpieczeństwo ucznia, zdobywanie wiedzy, udział w konkursach, zajęcia pozalekcyjne, rozrywka i kultura, akcje społeczne, opinie i skargi. Zagwarantowano spełnienie

¹⁰⁹⁸ Ibid., s. 19–20.

¹⁰⁹⁹ ALOSK, *Regulamin szkoły*, 11.09.2018 r., s. 8–13.

podstawowych potrzeb ucznia i opisano zasady udzielania pomocy. Ważne są punkty mówiące o prawie do wyrażania wątpliwości i prowadzeniu dyskusji, a także o indywidualnym traktowaniu ucznia i uwzględnianiu jego zdolności lub trudności. Podobnie, jak przy obowiązkach, treści zawarte w tym rozdziale są potrzebną klaryfikacją – zarówno dla ucznia, jak i nauczyciela.

Należy jeszcze przywołać treść ślubowania, jakie składali uczniowie rozpoczynający naukę w XXI Liceum Ogólnokształcącym im. S. Kostki. Brzmi ono:

My, nowi uczniowie Biskupiaka wzywając wstawiennictwa
Najświętszej Maryi Panny i Patrona naszej szkoły św. Stanisława
Kostki uroczycie ślubujemy:

- sumiennie wypełniać wszystkie obowiązki uczniowskie
ślubujemy!

- gorliwie pielęgnować tradycje narodowe i szkolne;
ślubujemy!

- poznawać naukę Jezusa Chrystusa i starać się żyć nią na co dzień;
ślubujemy!

- dążyć do wzniosłych ideałów, kształtować swój charakter i rzetelnie
zdobywać wiedzę o Bogu, człowieku i świecie;
ślubujemy!

- odnosić się z szacunkiem do wszystkich tworzących społeczność
szkolną, a potrzebującym nieść braterską pomoc;
ślubujemy!

Tak nam dopomóż Panie Boże Wszechmogący, w Trójcy jedyny
i wszyscy Święci¹¹⁰⁰

Tekst przysięgi odwołuje się do wartości religijnych, patriotycznych i ogólnoludzkich. Młodzież zobowiązuje się do pełnienia nie tylko roli ucznia – dobrego ucznia, ale także obywatela i wyznawcy swojej religii. Pozwala to aksjologicznie ukierunkować młodego człowieka, co w przyszłości ułatwi mu wejście w dorosłość.

Na przestrzeni trzydziestu lat działalności Biskupiaka dokumenty szkolne omawiały i samorząd uczniowski. Pierwszy statut jedynie definiował go jako reprezentanta społeczności uczniów w sprawach dotyczących szkoły, a szczególnie podstawowych praw i obowiązków ucznia¹¹⁰¹. W akcie z 2010 roku poświęcono mu już całą sekcję. Zaczyna się

¹¹⁰⁰ Ibid., s. 2.

¹¹⁰¹ ALOSK, *Statut Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki szkoły publicznej w Lublinie, Lublin, 29.09.1992 r.*, s. 4.

ona od adnotacji, że zasady wybierania i działania organów samorządu określa oddzielny regulamin uchwalany przez ogół uczniów i zatwierdzany przez dyrektora. Co istotne, organy samorządu są jedynymi reprezentantami uczniów. Rolę opiekuna pełni wybrany przez radę samorządu nauczyciel. Organ ten ma inicjować i organizować wspólne działania uczniów, ich plan musi zaakceptować dyrektor. Samorząd uczniowski może przedstawiać dyrektorowi szkoły propozycje i opinie we wszystkich sprawach szkoły. Organ ten wskazano jako zapewniający praworządność w szkole¹¹⁰². W statucie przyjętym w 2019 roku dodano dwa ważne stwierdzenia: samorząd uczniowski tworzą wszyscy uczniowie szkoły, a jego regulamin nie może być sprzeczny ze statutem szkoły¹¹⁰³.

5.4. Wyróżniający się uczniowie i absolwenci

W trzech z czterech badanych placówek możliwe było wyłonienie przykładów uczniów, którzy odznaczali się swoją aktywnością podczas uczęszczania do szkoły, a także po jej ukończeniu. Najczęściej były to osiągnięcia naukowe i/lub społeczne. Wśród absolwentów Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego wybitnym dorobkiem może pochwalić się prof. dr hab. n. med. Ewelina Grywalska. Będąc uczennicą liceum miała średnią ocen 5,50¹¹⁰⁴. Otrzymała specjalną nagrodę w formie stypendium w wysokości pełnego czesnego „za wyróżniającą się postawę oraz sukcesy w kilku dziedzinach”¹¹⁰⁵. Wnioskowano także o stypendium Prezesa Rady Ministrów dla niej¹¹⁰⁶. Po ukończeniu „Batorego” Grywalska związała się z Uniwersytetem Medycznym w Lublinie. Tamże uzyskała w 2010 roku tytuł lekarza. Doktorat obroniła w 2013 roku, habilitowała się w 2015 roku. Zarówno rozprawę doktorską, jak i habilitacyjną poświęciła immunologii. W 2020 roku została profesorem w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu¹¹⁰⁷. Obecnie zajmuje stanowisko profesora w Zakładzie Immunologii

¹¹⁰² ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcące im. Św. Stanisława Kostki, katolickiej, publicznej szkoły Archidiecezji Lubelskiej, Lublin, 15.04.2010 r.*, nlb.

¹¹⁰³ ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki publicznej katolickiej szkoły Archidiecezji Lubelskiej, Lublin, 2019 r.*, s. 11–12.

¹¹⁰⁴ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 28.04.2004 r.*, s. 183.

¹¹⁰⁵ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 13.02.2002 r.*, s. 40.

¹¹⁰⁶ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 18.06.2002 r.*, s. 67.

¹¹⁰⁷ Prof. dr hab. Ewelina Pia Grywalska, <https://ludzie.nauka.gov.pl/ln/profiles/HMatzBcSZ8L> [14 czerwiec 2024 r.]; Prof. dr hab. Ewelina Pia Grywalska, https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=247706&_k=i0o6pq [14 czerwiec 2024 r.].

Doświadczalnej tej uczelni¹¹⁰⁸. Współtworzyła pierwsze w województwie lubelskim centrum diagnostyki i leczenia dorosłych pacjentów z pierwotnymi i wtórnymi niedoborami odporności. Jest autorką i współautorką ponad stu publikacji naukowych, m. in. w *Cancer Research*, *Seminars in Oncology* czy *PLoSOne*, a także współautorką rozdziałów w podręcznikach dla lekarzy, diagnostów i studentów kierunków medycznych. Należy do kilkunastu komitetów redakcyjnych czasopism zagranicznych. Stale recenzuje dla kolejnych tytułów anglojęzycznych. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół zagadnień związanych z dysfunkcją układu odpornościowego w przebiegu chorób nowotworowych i zakażeń, co ściśle wiąże się z jej działalnością leczniczą¹¹⁰⁹.

Sukcesy naukowe odnoszą również trzej absolwenci tego samego rocznika (ur. 1988 r.) – Grzegorz Blicharz, Paweł Kozielowicz i Łukasz Zinkiewicz. Uznawano ich za najlepszych uczniów¹¹¹⁰. Już w pierwszym roku nauki przyznano Grzegorzowi Blicharzowi Nagrodę ks. Rektora¹¹¹¹. Był także przewodniczącym samorządu uczniowskiego¹¹¹². Jego średnia ocena wynosiła 5,56 i uzyskał całkowite zwolnienie z opłat za naukę w „Batorym”¹¹¹³. Otrzymał także nagrodę za wybitne wyniki w nauce, wzorowe zachowanie, pracę w samorządzie szkolnym i klasowym oraz za niezawodną życzliwość i dyscyplinę (2005), Stypendium Prezesa Rady Ministrów (2005), Nagrodę im. por. Wacława Policzkiewicza za wyniki naukowe w PLO im. Stefana Batorego (2005) oraz Specjalne gratulacje od całej społeczności Liceum (2007)¹¹¹⁴. Po maturze rozpoczął studia na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. W 2012 roku uzyskał tytuł magistra prawa, rok później tytuł magistra filozofii. Doktoryzował się w dyscyplinie prawo w 2016 roku. Po doktoracie był kolejno asystentem i adiunktem w Katedrze Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego¹¹¹⁵. Publikował m.in. w *Oxford Journal of Law and Religion* oraz *Harvard Journal of Law & Public Policy: Per Curiam*¹¹¹⁶. Był laureatem stypendium MNiSW dla wybitnych

¹¹⁰⁸ *Uniwersytet Medyczny w Lublinie - Pracownicy - prof. dr hab. n. med. Ewelina Grywalska*, <https://umlub.pl/uczelnia/pracownicy/szczegoly,3656.html> [4 sierpień 2024 r.].

¹¹⁰⁹ *Puls Medycyny: Dr hab. n. med. Ewelina Grywalska*, <https://pulsmedycyny.pl/dr-hab-n-med-ewelina-grywalska-962607> [22 czerwiec 2024 r.].

¹¹¹⁰ *AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 26.01.2007 r.*, s. 51.

¹¹¹¹ *AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 13.06.2003 r.*, s. 134.

¹¹¹² *AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 30.11.2004 r.*, s. 216.

¹¹¹³ *AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 27.01.2006 r.*, s. 349.

¹¹¹⁴ *ZWA, Lista osiągnięć sporządzona przez Grzegorza Blicharza na prośbę autorki, sierpień 2024.*

¹¹¹⁵ *CURRICULUM VITAE ET STUDIORUM – dr Grzegorz Jan Blicharz*, <https://www.law.uj.edu.pl/kprz/artykuy/pracownicy/curriculum-vitae-et-studiorum-dr-grzegorz-jan-blicharz/> [24 czerwiec 2024 r.].

¹¹¹⁶ *Grzegorz Blicharz - ORCID*, <https://orcid.org/0000-0001-8221-8983> [14 czerwiec 2024 r.].

młodych naukowców 2018-2021, stypendium START 2017 Fundacji na rzecz Nauki Polskiej oraz „Diamentowego Grantu” MNiSW. Jest członkiem redakcji czasopism krajowych i zagranicznych, a także dyrektorem fundacji „Utriusque Iuris”¹¹¹⁷. Paweł Kozielowicz i Łukasz Zinkiewicz w liceum również uzyskali stypendium zmniejszające czesne¹¹¹⁸. Kozielowicz uzyskał tytuł magistra farmacji na Warszawskim Uniwersytecie Medycznym w 2013 roku, a stopień doktora w naukach medycznych (PhD in Clinical and Experimental Medicine) na University of Birmingham w 2017 roku. Habilitował się na Uniwersytecie Medycznym w Lublinie w 2022 roku. Do 2017 roku pracował Międzynarodowym Instytucie Biologii Molekularnej i Komórkowej w Warszawie. Od 2017 roku piastuje stanowisko typu post-doc na Wydziale Fizjologii i Farmakologii w Karolinska Institute w Sztokholmie¹¹¹⁹. Łukasz Zinkiewicz doktoryzował się w dziedzinie nauk fizycznych w dyscyplinie fizyka w 2019 roku na Uniwersytecie Warszawskim. Aktualnie jest pracownikiem w instytucie Chemii Fizycznej Polskiej Akademii Nauk¹¹²⁰.

Z najmłodszych absolwentów można wyróżnić Krzysztofa Ślaskiego (ur. 1999 r.). W trakcie nauki w „Batorym” zdobył stypendium Prezesa Rady Ministrów, został laureatem Olimpiady Wiedzy o Społeczeństwie COPTIOSH, a także finalistą XXXVII Olimpiady Języka Łacińskiego oraz VI Ogólnopolskiej Olimpiady Wiedzy o III RP¹¹²¹. Ukończył z wyróżnieniem studia prawnicze na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, a także Międzywydziałową Szkołę Prawa Francuskiego (Uniwersytet Gdański we współpracy z Wydziałem Prawa i Nauk Politycznych Université Toulouse 1 – Capitole we Francji). Aktualnie jest aplikantem radcowskim przy Okręgowej Izbie Radców Prawnych w Warszawie oraz doktorantem w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie przygotowuje dysertację z zakresu prawa autorskiego w przestrzeni cyfrowej¹¹²².

¹¹¹⁷ Dr Grzegorz Jan Blicharz, <https://forumprawnicze.eu/o-nas/redakcja-forum/318-dr-grzegorz-blicharz> [24 czerwiec 2024 r.].

¹¹¹⁸ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 02.02.2005 r.*, s. 237.

¹¹¹⁹ *Autoreferat dr Paweł Kozielowicz - Biuletyn Informacji Publicznej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie*, https://bip.umlub.pl/download/gfx/bip/pl/defaultopisy/626/5175/1/dr_pawel_kozielowicz.autoreferat_wykaz_osiagniec.pdf [24 czerwiec 2024 r.]; *Dr hab. Paweł Kozielowicz - Ludzie Nauki*, <https://ludzie.nauka.gov.pl/ln/profiles/mwBQwPxz1yw> [24 czerwiec 2024 r.].

¹¹²⁰ *Dr Łukasz Zinkiewicz - Ludzie Nauki*, <https://ludzie.nauka.gov.pl/ln/profiles/NfYhNcD2MUa> [24 czerwiec 2024 r.]; ZWA, *Wywiad z Łukaszem Zinkiewiczem, Lublin, 25.06.2024 r.*

¹¹²¹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 28.06.2018 r.*, s. 349.

¹¹²² *Aplikant radcowski Krzysztof Ślaski*, <https://roa.pl/pl/team/krzysztof-slaski-2/> [4 sierpień 2024 r.]; *Krzysztof Ślaski - profil LinkedIn*, <https://www.linkedin.com/in/krzysztof-%C5%9Blaski-8368a72b3/> [1 sierpień 2024 r.].

Swoistym fenomenem była Alicja Mazurek (ur. 2000, zm. 2019). Będąc uczennicą II klasy w „Batorym” uległa poważnemu wypadkowi samochodowemu. Jej szanse na przeżycie oceniano jako małe. „Od samego początku kaplicę szpitalną okupowała młodzież. W tym szpitalu trwały na modlitwie za Alę setki ludzi. Kapelan, który tam pracował od 18 lat, stwierdził, że nigdy czegoś takiego nie widział”¹¹²³. Przed wypadkiem dziewczyna bardzo angażowała się religijnie i społecznie. Przez dwa lata przebywała w śpiączce. „Ten czas przyniósł dla Agnieszki [mamy Alicji – dop.] wiele cudów. Wokół ich rodziny cały czas było mnóstwo ludzi. Pomagali nieustannie. Zaczepiali na ulicy, mówiąc, że dzięki Ali po wielu latach wrócili do Pana Boga. Takich świadectw było mnóstwo. W nas samych dokonała się wielka przemiana: we mnie, w moim mężu – wspomina Agnieszka. Rodzice jeździli z Alicją przeszło rok po różnych klinikach w Polsce. W pewnym momencie, korzystając z możliwości, postanowili dla swojego dziecka wybudować własny ośrodek rehabilitacyjny. To był cud, bo udało się tego dokonać w ciągu 11 miesięcy. Otworzyliśmy go uroczystie 15 grudnia 2019 r. Ala, choć nic tego nie zapowiadało, pożegnała nas 29 grudnia. Nie zdążyła z niego skorzystać”¹¹²⁴. Centrum neurorehabilitacji funkcjonuje do dziś. Osobie Alicji i jej oddziaływaniu na innych poświęcono pracę magisterską na Wydziale Teologii KUL¹¹²⁵, którą później wydano¹¹²⁶, oraz artykuł w czasopiśmie teologicznym¹¹²⁷.

Również w Prywatnym Katolickim Liceum Ogólnokształcącym im. ks. K. Gostyńskiego nie brakło zdolnych uczniów. Nauczyciele pracujący w szkole w latach dziewięćdziesiątych, w wywiadach bez wahania wskazywali Łukasza Garbala (ur. 1976 r.) jako osobę wybitną. W czasach szkolnych Garbal był sekretarzem redakcji i autorem artykułów w kwartalniku *Scriptores Scholarum*, a także stypendystą Krajowego Funduszu na rzecz Dzieci. Będąc w III klasie potrafił zaimprovizować 30 minutowy wykład o twórczości Gombrowicza podczas nieplanowanej wizyty wojewody lubelskiego Adama Cichockiego w szkole¹¹²⁸. Ukończył studia magisterskie z filologii polskiej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Tamże również uzyskał w 2008 roku tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa. W 2009 roku został jednym z laureatów

¹¹²³ *Historia Alicji - Fundacja Wstawaj Alicja*, <https://fundacjawstawajalicja.pl/> [24 czerwiec 2024 r.].

¹¹²⁴ *Ibidem*.

¹¹²⁵ AKUL, Karol Staszczuk, „Fenomen osoby i życia Alicji Mazurek. Studium analityczne na podstawie jej własnych zapisków i relacji innych”, 2023 [praca magisterska].

¹¹²⁶ K. Staszczuk, *O szczęśliwej Alicji*, nakładem autora, Krzczonów 2024.

¹¹²⁷ M. Wachowicz, *Promocja zbiorów charytatywnych na przykładzie działalności komitetu „Wstawaj Alicja”*. Studium przypadku, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2023, nr 32 (3), s. 99–112.

¹¹²⁸ *O szkole z perspektywy minionych 11 lat - Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie*, 2002 r., <http://web.archive.org/web/20021015183202/http://www.pklo.lublin.pl/Szkola/historia.html>, 01.07.2024 r.

nagrody dla młodych naukowców „Zostańcie z nami” tygodnika „Polityka”. Jego dysertacja doktorska ukazała się drukiem w 2010 roku¹¹²⁹. Od 2005 roku pracuje w Instytucie Dokumentacji i Studiów nad Literaturą Polską, oddziale Muzeum Literatury im. A. Mickiewicza w Warszawie. Od 2015 zajmuje stanowisko kustosa dyplomowanego (najwyższy możliwy do uzyskania tytuł zawodowy w muzealnictwie, zatwierdzany przez ministra kultury i dziedzictwa narodowego po pozytywnym zaopiniowaniu wniosku przez komisję kwalifikacyjną). Opracował wybór pism Jana Józefa Lipskiego: *Słowa i myśli. Szkice wybrane* (2009), *Dziennik 1954-1957* (2010), *Pisma polityczne. Wybór* (2011), *Idea Katolickiego Państwa Narodu Polskiego* (2015), oraz korespondencję Jana Józefa Lipskiego z Jerzym Giedroyciem (*Listy 1957-1991*, 2015). Za dwutomową monografię *Jan Józef Lipski. Biografia źródłowa* (2018) Łukasz Garbal otrzymał Nagrodę Historyczną „Polityki”, Nagrodę im. Jerzego Giedroycia, wyróżnienie w konkursie im. Hanny Szwankowskiej Varsaviana Roku 2018/2019 oraz nominację do Nagrody im. Tomasza Strzembosza. W 2019 roku został laureatem Nagrody Znak i Hestii im. ks. J. Tischnera w kategorii publicystyki lub eseistyki na tematy społeczne¹¹³⁰.

Na polu społecznym wyróżnia się Andrzej Stanowski (ur. 1987 r.) – inżynier i konstruktor rowerów nietypowych. Po ukończeniu Collegium Gostynianum studiował inżynierię mechaniczną na Politechnice Lubelskiej. Od 2008 roku projektuje niestandardowe rowery, w dużej mierze dla osób niepełnoprawnych – niewidomych, osób z zaburzeniami równowagi, w spektrum autyzmu oraz dzieci z zespołem Downa. W 2010 roku zaczął produkować ekologiczne rowery do użytku w biurach, zamieniające energię mechaniczną na energię elektryczną. W 2013 roku został biegłym sądowym – specjalistą ds. rowerów w Sądzie Okręgowym w Lublinie. W kolejnych latach zaczął również wykonywać ekspertyzy dla sądów w Siedlcach, Rzeszowie, Radomiu, Wrocławiu, Warszawie, Krakowie i Gdańsku. W 2017 roku, w związku z powiększeniem rodziny, stworzył kolejną markę: Rower Rodzinny. W ofercie dostępne są różne modele rowerów (również elektrycznych) przeznaczonych do podróżowania w komfortowy i bezpieczny sposób z dwójką lub trójką dzieci. Stanowski prowadzi również działalność ekspercko-

¹¹²⁹ Ł. Garbal, *Ferdydurke. Biografia powieści*, Universitas, Kraków 2010.

¹¹³⁰ Łukasz Garbal - *Uzupełnienie autoreferatu*, *Biuletyn Informacji Publicznej Instytutu Historii PAN*, https://bip.ihpan.edu.pl/wp-content/uploads/2022/06/Garbal_Zalacznik-1_Uzupelnienie-autoreferatu.pdf [17 czerwiec 2024 r.]; *Nagroda imienia księdza Józefa Tischnera - Łukasz Garbal*, <https://nagrodatischnera.pl/lukasz-garbal/> [17 czerwiec 2024 r.].

doradczą polegającą na konsultowaniu projektów dla samorządów, organizacji pozarządowych oraz instytucji publicznych związanych z rowerami¹¹³¹.

Część absolwentów XXI Liceum Ogólnokształcącego im. S. Kostki decydowała się wejść w stan duchowny lub zakonny. Janusz Pyda (ur. 1980 r.) jako uczeń miał nie tylko wysoką średnią ocen, ale był także aktywny w pracach społecznych¹¹³². Ukończył filozofię na Uniwersytecie Jagiellońskim i teologię w Papieskiej Akademii Teologicznej. W 2000 roku wstąpił do Zakonu Kaznodziejskiego (Dominikanie). Święcenia kapłańskie przyjął w 2006 roku. Wykłada filozofię i teologię dogmatyczną w Kolegium Filozoficzno-Teologicznym Polskiej Prowincji Dominikanów. Od 2014 roku był duszpasterzem krakowskiego duszpasterstwa akademickiego DDA „Beczka”. Jest także członkiem jury Nagrody Skrzydła Dedala¹¹³³. Wysokimi wynikami w nauce (średnia 4.85¹¹³⁴) mógł się też pochwalić Mateusz Targoński (ur. 1987 r.), bratanek ks. Krzysztofa Targońskiego. Był on również laureatem konkursu „Test Matematyka Plus” organizowanego przez Educational Oxford oraz finalistą XV Ogólnopolskiej Olimpiady Wiedzy Teologicznej¹¹³⁵. Uzyskał także IV miejsce etapu diecezjalnego XV Olimpiady Teologii Katolickiej¹¹³⁶. Święcenia kapłańskie przyjął w 2012 roku. We wrześniu 2018 roku uzyskał tytuł doktora nauk teologicznych na podstawie rozprawy „Arcykapłan Pinchas i jego gorliwość o Boga. Model pobożności w judaizmie okresu Drugiej Świątyni i Nowym Testamencie” napisanej pod opieką ks. prof. dr hab. Mirosława Wróbla. Aktualnie jest rezydentem Polskiego Papieskiego Instytutu Kościelnego w Rzymie i pracuje nad drugim doktoratem z nauk biblijnych¹¹³⁷.

Do społeczności uczniowskiej Biskupiaka należały również osoby wyróżniające się pod względem naukowym, także po ukończeniu szkoły. Mikołaj Barcentewicz (ur. 1988 r.) już w I klasie wymieniany był wśród najlepszych uczniów. Zdobył wtedy V miejsce w ogólnopolskim konkursie „Od Jałty...” 25 lat NSZZ Solidarność¹¹³⁸. W klasie II zajął X miejsce w Olimpiadzie Wiedzy o Unii Europejskiej¹¹³⁹. W klasie maturalnej został

¹¹³¹ Andrzej Stanowski, <https://www.linkedin.com/in/andrzej-stanowski-a826522a7/> [14 czerwiec 2024 r.].

¹¹³² ALOSK, KPRP t. 1, PPRP z dn. 19.01.1996 r., s. 30.

¹¹³³ Autor Janusz Pyda OP, <https://wdrodze.pl/authors/janusz-pyda-op/> [7 sierpień 2024 r.].

¹¹³⁴ ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 21.06.2004 r.

¹¹³⁵ ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 20.06.2005r.

¹¹³⁶ ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 21.04.2006 r.

¹¹³⁷ ZWA, Wywiad z Mateuszem Targońskim, Lublin-Rzym, 19.02.2024 r.

¹¹³⁸ ALOSK, KPRP t. 4, PPRP z dn. 20.06.2005 r.

¹¹³⁹ ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 21.06.2006 r., s. 181.

finalistą Olimpiady Wiedzy o Polsce i Świecie Współczesnym¹¹⁴⁰. Po maturze odbył studia prawnicze na Uniwersytecie Warszawskim uzyskując w 2011 roku tytuł magistra. Następnie studiował na Uniwersytecie Oksfordzkim, gdzie uzyskał tytuł magistra prawa, z wyróżnieniem, w 2014 roku. Tamże również doktoryzował się w 2020 roku. Najpierw wykładał prawo konstytucyjne, prawoznawstwo, prawo Unii Europejskiej i prawo rzymskie na Uniwersytecie Oksfordzkim. Następnie został profesorem prawa i dyrektorem naukowym Law and Technology Hub na University of Surrey. Kieruje również projektem badawczym *Regulation of Crypto-Finance*. Jego zainteresowania badawcze obejmują przestrzenie wspólne prawa i technologii, prawo publiczne Wielkiej Brytanii i UE oraz filozofię prawa. Jest także pracownikiem naukowym University of Oxford oraz Senior Scholar w International Center for Law & Economics. Był też stypendystą wizytującym na Uniwersytecie w Melbourne, pracownikiem naukowym Centrum Technologii i Spraw Globalnych Uniwersytetu Oksfordzkiego oraz członkiem Transatlantyckiego Forum Prawa Technologicznego Stanford Law School i Uniwersytetu Wiedeńskiego. Publikował w *Oxford Journal of Legal Studies*, *Modern Law Review*, *Law Quarterly Review*¹¹⁴¹.

W najmłodszym pokoleniu absolwentów Biskupiaka z pewnością wyróżnia się Jakub Narodowicz (ur. 1998 r.). W pierwszej klasie został finalistą¹¹⁴², a w klasie trzeciej – zwycięzcą Olimpiady Chemicznej oraz laureatem Diamentowego Indeksu AGH w dziedzinie chemii, a także Ogólnopolskiego Konkursu Chemicznego Politechniki Warszawskiej i Ogólnopolskiego Konkursu Chemicznego Politechniki Śląskiej¹¹⁴³. Zdobył też srebrny medal na 49. Międzynarodowej Olimpiadzie Chemicznej w Nakhon Pathom w Tajlandii w lipcu 2017 roku¹¹⁴⁴. W 2022 roku ukończył Wydział Chemii Uniwersytetu Warszawskiego. W momencie uzyskania magisterium posiadał już pięcioletnie doświadczenie w pracy syntetycznej i badawczej w laboratoriach chemicznych. Obecnie pracuje jako chemik w Instytucie Chemii Organicznej PAN, gdzie prowadzi badania w zakresie fotochemii, syntezy organicznej i chemii układów supramolekularnych.

¹¹⁴⁰ ALOSK, *KPRP*, t. 4, *PPRP* w dn. 19.04.2007 r., s. 36.

¹¹⁴¹ ZWA, *Wywiad z Mikołajem Barcentewiczem*, Lublin, 20.02.2024 r.; *Mikołaj Barcentewicz - bio*, <https://www.barcentewicz.com/bio-contact/> [7 sierpień 2024 r.].

¹¹⁴² ALOSK, *Tabela klasyfikacyjna - liceum klasa I B*, zał. nr 3 do protokołu nr 8/2014/2015 rady pedagogicznej z dn. 23.06.2015 r.

¹¹⁴³ ALOSK, *Tabela klasyfikacyjna - liceum klasa III B*, zał. nr 3 do protokołu nr 6/2016/20175 rady pedagogicznej z dn. 24.04.2017 r.

¹¹⁴⁴ *Srebrny medal na Międzynarodowej Olimpiadzie Chemicznej w Tajlandii*, <https://kuratorium.lublin.pl/?akc=akt&op=szcz&id=8539> [14 sierpień 2024 r.].

Rozpoczął również proces doktoryzacji w Warszawskiej Szkole Doktorskiej¹¹⁴⁵.
Jest współautorem artykułów w zagranicznych czasopismach naukowych¹¹⁴⁶.

¹¹⁴⁵ *Jakub Narodowicz Member of the Research and Development Department*, <https://www.innoxpharma.com/pl/team/jakub-narodowicz> [13 sierpień 2024 r.].

¹¹⁴⁶ *Jakub Narodowicz - ORCID*, <https://orcid.org/0000-0002-3901-5168> [14 sierpień 2024 r.].

Rozdział 6. Praca dydaktyczna

6.1. Modele kształcenia i style nauczania

Katolickie licea ogólnokształcące działające w Lublinie po 1989 roku reprezentowały różne orientacje dydaktyczne. Każda ze szkół stworzyła inne środowisko edukacyjne, co wiązało się z omówionymi wcześniej kwestiami, jak warunki lokalowe, odpłatność za naukę lub jej brak, wielkość społeczności uczniowskiej, cechy młodzieży uczęszczającej do danej placówki czy zadania zatrudnionych nauczycieli. Odmienne podziały kompetencji w klasie szkolnej, warunkujące kto w większym stopniu decyduje o toku wydarzeń podczas zajęć wynikały z przyjętych założeń dydaktyczno-wychowawczych determinujących typy relacji nauczyciel-uczeń – od bardziej jednostronnego, nakazowego do obserwatora i doradcy.

Najbardziej tradycyjny model kształcenia przedstawiało XXI Liceum Ogólnokształcące im. Stanisława Kostki. Uwidacznia się on już w pierwszym statucie, w rozdziale dotyczącym organizacji szkoły. Dokument stwierdza, że uczniowie dzieleni są na klasy realizujące program przewidziany dla danego profilu. Klasy dzielą się na oddziały, w których liczba uczniów nie może przekraczać 35 i nie jest mniejsza niż 25. W celu zapewnienia właściwych warunków nauki i bezpieczeństwa na zajęciach języków obcych, fizyki, chemii, biologii, informatyki i w-f oddziały liczące ponad 30 uczniów dzieli się odpowiednio na grupy. Podstawową formą pracy szkoły jest system klasowo-lekcyjny, w którym godzina lekcyjna trwa 45 minut. Zaznaczono jednocześnie, że niektóre zajęcia mogą być prowadzone poza systemem klasowo-lekcyjnym, na przykład wycieczki i wyjazdy¹¹⁴⁷. W wersji statutu z 2010 roku dokonano modyfikacji niektórych treści dotyczących organizacji pracy. Zdecydowano, że liczba uczniów w oddziale nie może przekraczać 32, chyba że wymaga tego konieczność zapewnienia miejsca uczniowi tejże szkoły powtarzającemu klasę. Podział oddziału klasowego na grupy ograniczono do zajęć z języków obcych, informatyki i wychowania fizycznego¹¹⁴⁸. W akcie z 2019 roku znika zapis o liczbie uczniów w oddziale, a zajęcia edukacyjne mogą być prowadzone w grupach oraz zespołach międzyoddziałowych „w uzasadnionych przypadkach”.

¹¹⁴⁷ ALOSK, *Statut Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki szkoły publicznej w Lublinie*, Lublin, 29.09.1992 r., s. 5–6.

¹¹⁴⁸ ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcące im. Św. Stanisława Kostki, katolickiej, publicznej szkoły Archidiecezji Lubelskiej*, Lublin, 15.04.2010 r., nlb.

Informacje o systemie klasowo-lekcyjnym powtarzają się¹¹⁴⁹. Ważne treści znajdujemy także w Regulaminie Szkoły. Osobna sekcja „Zdobywanie wiedzy” stanowi część rozdziału IV o prawach ucznia. Na początku gwarantuje się uczniowi prawo do pomocy nauczyciela w zdobywaniu wiedzy i jej poszerzaniu. Dodano też, że może on wyrażać wątpliwości, własne sądy oraz prowadzić dyskusję z treściami zawartymi w podręczniku i przekazywanymi przez nauczyciela. Kolejny punkt stanowi, że w czasie lub po zakończeniu zajęć uczeń ma prawo zwrócić się do nauczyciela z prośbą o wyjaśnienie trudnych problemów omawianych na lekcjach lub występujących w zadaniach domowych. Według ostatniego ustępu uczeń ma prawo do indywidualnego traktowania przez nauczyciela ze względu na swoje zdolności lub trudności i dysfunkcje poprzez dostosowanie wymagań edukacyjnych, sprawdzianów oraz zadań domowych, zgodnie z zasadami pomocy psychologiczno-pedagogicznej¹¹⁵⁰.

Absolwenci, z którymi przeprowadzono wywiady (osoby uczęszczające do szkoły między 2000 a 2019 rokiem), w zdecydowanej większości określali sposób nauczania w Biskupiaku jako „tradycyjny”, z dominacją metod podających, choć wspominali również o pracy w grupach i dyskusjach na niektórych przedmiotach. Z rozmów wyłaniał się obraz mocnej strukturyzacji ról oraz reguł decydujących o relacji nauczyciel-uczeń, jak również sposobów przekazu wiedzy oraz kontroli aktywności uczniów. Nauczyciel rozporządzał czasem pracy uczniów i ujednolicał tempo realizowania zadań. Większość inicjatywy podejmowanej w toku lekcji spoczywała na nim. Po wizytacji kuratorskiej w 1998 roku zarzucono niektórym nauczycielom wymaganie od młodzieży uczenia się treści przedmiotowych na pamięć¹¹⁵¹. Później nie wspomniano już o tym problemie. W drugiej dekadzie działalności szkoły więcej uwagi zwracano na aktywizowanie uczniów w procesie dydaktycznym¹¹⁵². Bardzo liczne oddziały klasowe prawie uniemożliwiały indywidualizację, choć podejmowano jej próby. W 2004 roku dyrekcja poinformowała o przyjęciu do kl. I niewidomej uczennicy, absolwentki szkoły w Laskach. Zobowiązano nauczycieli uczących w tej klasie do obecności na spotkaniu z tyflopedagogami z Lasek, by uzyskać wiedzę, jak postępować z osobą niewidomą w trakcie codziennych zajęć¹¹⁵³.

¹¹⁴⁹ ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki publicznej katolickiej szkoły Archidiecezji Lubelskiej*, Lublin, 2019 r., s. 13–14.

¹¹⁵⁰ ALOSK, *Regulamin szkoły*, 11.09.2018 r., s. 14.

¹¹⁵¹ ALOSK, *KPRP t. 1, PPRP z dn. 04.11.1998 r.*, s. 19–20.

¹¹⁵² ALOSK, *Sprawozdanie i wnioski z nadzoru pedagogicznego w zakresie działań dydaktycznych za rok szkolny 2008/2009, zał. do PPRP z dn. 14.06.2009 r.*, s. 212–213.

¹¹⁵³ ALOSK, *KPRP t. 4, PPRP z dn. 30.08.2004 r.*, s. 80–81.

Trzy lata później odmówiono przyjęcia do Zespołu Szkół im. św. Stanisława Kostki niewidomego ucznia¹¹⁵⁴. Ta niekonsekwencja mogła wiązać się ze zmianą na stanowisku dyrektora – w 2004 roku szkołą zarządzał ks. Krzysztof Kłysiak, w 2007 roku dyrektorem był ks. Mirosław Zając. W roku szkolnym 2018/2019 podjęto próbę wprowadzenia innowacji pedagogicznej – jedna z klas pierwszych była wdrażana w technikę sketchnotingu na lekcjach języka polskiego i matematyki¹¹⁵⁵.

W Katolickim Liceum im. św. Teresy również obowiązywał system klasowo-lekcyjny¹¹⁵⁶. Tu jednak oddziały były mało liczne, nieprzekraczające 12 osób. Sprawiało to, że w szkole odnajdywały się dzieci gorzej znoszące hałas i większą liczbę bodźców, mające problemy z koncentracją¹¹⁵⁷. Ze wspomnień Janiny Ostrowskiej dowiadujemy się, że „Wszystkie podstawowe przedmioty prowadzili specjaliści. Nauczyciele traktowali swoje obowiązki bardzo sumiennie, w prowadzeniu lekcji ujawniając zdolności pedagogiczne”¹¹⁵⁸. Nie dookreśliła jednak, na czym one polegały. Wiemy natomiast, że podejście do treści kształcenia było konserwatywne – tradycyjnie podkreślano role płciowe: „Technika dla dziewcząt – to dosyć trudne zadanie. Rozwiązaliśmy sprawę kompromisowo, p. Sławomir Nawrocki będzie zapoznawał młodzież z fachową obsługą urządzeń technicznych, a jego żona Barbara Nawrocka nauczy dziewczęta typowo kobiecych czynności w gospodarstwie domowym”¹¹⁵⁹. O formie (sposobie) pracy dydaktycznej wiadomo niewiele. Badania wyników nauczania przeprowadzono dwa razy w roku (w grudniu i w maju). Analiza rezultatów pozwalała wysnuć wnioski na przyszłość¹¹⁶⁰. Po zmianie dyrektora w 2002 roku Katolickie Liceum im. św. Teresy mocno zliberalizowano. Antoni Leśniak deklarował: „Chciałbym także, aby zawsze było u nas sympatycznie i bezpiecznie, aby relacje nauczycieli z uczniami można nazwać przyjacielskimi. Uczniowie do szkoły powinni przychodzić z przyjemnością”¹¹⁶¹. Skuteczność nauczania znacząco spadła – z 75 osób, które podeszły do egzaminu

¹¹⁵⁴ M. Szlachetka, *Nie chcieli niewidomego ucznia*, „Gazeta Wyborcza. Lublin” 2007, nr 232.

¹¹⁵⁵ ALOSK, KPRP, t. 8, PPRP w dn. 15.10.2018 r., s. 4.

¹¹⁵⁶ ZWA, *Wywiad z Adamem Jaszczem*, Lublin, 11.12.2023 r.; ZWA, *Wywiad z Ewą Karpińską*, Lublin, 23.05.2024 r.; ZWA, *Wywiad z Maciejem Münnichem*, Lublin, 03.07.2023 r.

¹¹⁵⁷ *Szkoła kobiet. Rozmowa z Janiną Ostrowską dyrektorem Katolickiego Żeńskiego Liceum Ogólnokształcącego w Lublinie*, s. 2.

¹¹⁵⁸ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, op. cit., s. 9.

¹¹⁵⁹ *Ibidem*.

¹¹⁶⁰ *Ibid.*, s. 37.

¹¹⁶¹ A. Przytuła, *Szkoła - to nie takie proste*, op. cit., s. V.

maturalnego w roku 2010 zdało tylko 17¹¹⁶². Większość absolwentów nie kontynuowała nauki (według danych Miejskiego Urzędu Pracy w Lublinie z 26 absolwentów, którzy ukończyli szkołę w 2010 roku 12 było zarejestrowanych jako bezrobotni w MUP pod koniec tego roku¹¹⁶³).

Podobne warunki, t.j. mało liczne oddziały prowadzone w systemie klasowo-lekcyjnym, miało Pallotyńskie Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego. Rezultaty kształcenia były jednak diametralnie odmienne – placówkę dwukrotnie uznano za najlepszą w regionie¹¹⁶⁴. Szkoła od początku miała ambicje wykształcić przyszłą elitę intelektualną kraju¹¹⁶⁵. Przekładało się to na wysokie wymagania wobec ucznia – w „Batorym” nie było możliwości zgłaszania nieprzygotowań¹¹⁶⁶. Reguły organizacji pracy szkoły zawarto w rozdziale IV statutu. Były one zbieżne z zapisami w dokumentach Biskupiaka. Główną jednostką organizacyjną szkoły uczyniono oddział klasowy. Za podstawową formę pracy szkoły uznano zajęcia edukacyjne prowadzone w systemie klasowo-lekcyjnym i w grupach zgodnie z organizacją obowiązującą w danym roku szkolnym. Zdefiniowano, że jednostka dydaktyczna trwa 45 minut. Dodano również, że dopuszcza się przeprowadzanie zajęć edukacyjnych według innych zasad lub poza szkołą¹¹⁶⁷. Zajęcia z języków obcych oraz z przedmiotów ujętych w podstawie programowej w zakresie rozszerzonym, mogły być organizowane w zespołach oddziałowych i międzyoddziałowych. Ucznia obowiązywała nauka dwóch języków obcych nowożytnych. Pierwszym obowiązkowym językiem obcym był język angielski nauczany w grupach zaawansowania. Drugim – jeden z wybranych przez ucznia spośród: języka niemieckiego, języka hiszpańskiego i języka francuskiego. Zajęcia wychowania fizycznego realizowano w następujący sposób: 2 godziny w systemie klasowo-lekcyjnym, 1 godzina – zajęcia tańca towarzyskiego (w klasie pierwszej), 1 godzina – zajęcia turystyczne¹¹⁶⁸. Taką organizację potwierdzają słowa wieloletniego nauczyciela Roberta Sędziewskiego:

¹¹⁶² ZWA, *Zestawienie wyników egzaminu maturalnego. Sesja egzaminacyjna 2009/10 - dane OKE w Krakowie*, s. 47.

¹¹⁶³ ZWA, *Część prognostyczna Rankingu zawodów deficytowych i nadwyżkowych w mieście Lublin za 2010 rok, Lublin, lipiec 2011 r.*, s. 26.

¹¹⁶⁴ U. Buglewicz, *Wartościowa szkoła*, op. cit., s. VI–VII; A. Dunajska, „Batory” i *Technikum Elektroniczne najlepszymi szkołami w województwie lubelskim*, op. cit., s. 4; T. Górski, *Ranking szkół: Pallotyni przed Unią, Zamojem i Staszicem. Młode wilki w ataku na świętą trójcę*, op. cit., s. 4.

¹¹⁶⁵ F. Wawro, *Szkoła jako środowisko kształtujące aspiracje edukacyjno-zawodowe i społeczno-polityczne młodzieży*, op. cit., s. 115.

¹¹⁶⁶ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 16.04.2009 r.*, s. 220.

¹¹⁶⁷ ZWA, *Statut Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego w Lublinie, Lublin, 05.09.2013 r.*, s. 14.

¹¹⁶⁸ *Ibidem*.

„Nie eksperymentujemy w dziedzinie organizacji pracy (lekcje 45-minutowe, dzwonki, praca z zeszytem, podręczniki) ani dyscypliny, stawiamy stopnie, pilnujemy frekwencji, uczymy kultury osobistej”¹¹⁶⁹. W szkolnej broszurze z roku szkolnego 1999/2000 założenia dotyczące kształcenia sformułowano tak: „Młodzież zdobywa rzetelną wiedzę w zakresie wszystkich przedmiotów ogólnokształcących. Nauczanie przebiega w oparciu o programy autorskie bądź też pochodzące z oferty MEN. Proces dydaktyczny obejmuje lekcje, zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne oraz kółka zainteresowań”¹¹⁷⁰.

W opinii F. Wawro, akcentowaną w placówce metodą było aktywizowanie ucznia do twórczego, samodzielnego myślenia. Indywidualnemu podejściu do każdego podopiecznego sprzyjał fakt, że klasy były nieliczne (maksymalnie 16 uczniów)¹¹⁷¹. Grono pedagogiczne regularnie podnosiło swoje kompetencje. Można tu przywołać warsztaty z metody Open Space¹¹⁷² czy szkolenie na temat „Mierzenie jakości pracy szkoły” w wymiarze 10h zorganizowane przez Pallotyńskie Centrum Edukacji w Ożarowie, które objęło zagadnienia: jakość w edukacji, zarządzanie jakością, mierzenie jakości pracy szkoły jako ważny element systemu zapewnienia jakości, metody i narzędzia badawcze¹¹⁷³. W trosce o odpowiedni poziom kształcenia dla ucznia wybitnie zdolnego został zatrudniony nauczyciel akademicki¹¹⁷⁴. Po latach doświadczeń zespołom przedmiotowym udało się wypracować metody i formy pracy z uczniem mającym trudności w nauce oraz z uczniem zdolnym, co umożliwiała dostosowanie wymagań edukacyjnych do potrzeb i możliwości wychowanków¹¹⁷⁵. W 2018 roku ewaluacja wewnętrzna wykazała, że nauczyciele wychowania fizycznego, zajęć artystycznych, zajęć technicznych, religii, tańca towarzyskiego, muzyki i plastyki indywidualizują proces dydaktyczny z uwzględnieniem przeciwwskazań zdrowotnych i ograniczeń fizycznych uczniów, ich bieżącej sytuacji szkolnej, a także w zależności od rozpoznanych potrzeb udzielają wsparcia. Zespół ewaluacyjny badający, czy liceum wspomaga rozwój uczniów z uwzględnieniem ich indywidualnej sytuacji, stwierdził, iż szkoła podejmuje działania w zakresie wspierania

¹¹⁶⁹ ZPP, *Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura)*, Lublin 2000/2001., s. 30.

¹¹⁷⁰ ZPP, *Założenia dydaktyczno-wychowawcze - Nauka [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura)*, Lublin 1999/2000, s. 23-24.

¹¹⁷¹ F. Wawro, *Szkoła jako środowisko kształtujące aspiracje edukacyjno-zawodowe i społeczno-polityczne młodzieży*, op. cit., s. 115–116.

¹¹⁷² AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 27.02.2004 r.*, s. 173.

¹¹⁷³ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2, PPRP w dn. 02.09.2005 r.*, s. 278.

¹¹⁷⁴ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 14.03.2012 r.*, s. 257.

¹¹⁷⁵ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 15.02.2018 r.*, s. 289.

uczniów ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi. Dokonywano bieżących diagnoz edukacyjnych, a wymagania wobec uczniów uwzględniały zalecenia zawarte w opiniach poradni psychologiczno-pedagogicznej. Monitorowano również udział uczniów w zajęciach dydaktyczno-wyrównawczych, korekcyjno-kompensacyjnych i zajęciach rozwijających uzdolnienia. Uczniowie i ich rodzice, zgodnie z potrzebami, objęci byli indywidualnym wsparciem wychowawcy, a w razie konieczności psychologa i Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nr 4. Realizowano różnorodne programy edukacyjne i programy projakościowe obejmujące uczniów zdolnych i uczniów z trudnościami¹¹⁷⁶. Szkoła nie była jednak otwarta dla wszystkich. Mama niewidomego chłopca bardzo źle wspominała wizytę w Pallotyńskim LO im. Stefana Batorego. „Pani sekretarka najpierw powiedziała, że dyrektor nie będzie miał dla mnie czasu, a kiedy nie wychodziłam, to dla świętego spokoju wyjaśniła mi, z czym przychodzę. Ale pan dyrektor nawet do mnie nie wyszedł, zza drzwi jego gabinetu usłyszałam, że nie ma możliwości przyjęcia mojego syna w tej szkole – opowiada. Jadwiga Kozdra, zastępca dyrektora w tej szkole wyjaśnia: – Nie mamy wykwalifikowanej kadry do pracy z takim uczniem. Nie oznacza to, że nie przyjmujemy dzieci z dysfunkcjami, po prostu realnie oceniamy swoje możliwości”¹¹⁷⁷.

Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. K. Gostyńskiego można określić, za Bogusławem Śliwerskim, jako wyspę oporu edukacyjnego. Ze względu na przyjętą koncepcję pedagogiczną i wynikające z niej rozwiązania organizacyjne trzeba zaliczyć szkołę Michała Bobrzyńskiego do szkół alternatywnych, która „została powołana do życia w celu autentycznego kształcenia młodzieży”¹¹⁷⁸. Choć na początku nauka przypominała zajęcia w innych tego typu placówkach, to już wtedy zaczęto wprowadzać elementy niekonwencjonalne, jak leśny biwak naukowy z lekcjami wśród sosen lub na pokładzie jachtu. Wkrótce szkoła zaczęła wypracowywać własne, oryginalne rozwiązania organizacyjne i metodyczne: podzielono roczny program poszczególnych przedmiotów na działy i ustalono system zaliczeń. Dokumentem pracy ucznia stał się indeks, a zajęcia lekcyjne uzupełniono możliwością indywidualnych konsultacji ucznia z nauczycielami¹¹⁷⁹.

¹¹⁷⁶ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 28.06.2018 r.*, s. 351–353.

¹¹⁷⁷ M. Szlachetka, *Nie chcieli niewidomego ucznia, op. cit.*

¹¹⁷⁸ S. Żurek, *Szkoła po drugiej stronie lustra. Wykład z 1 września 1995 roku inaugurujący nowy rok szkolny 1994/95 w Prywatnym Katolickim Liceum Ogólnokształcącym im. ks. Kazimierza Gostyńskiego*, „Scriptores Scholarum” 1994, nr 5/6, s. 66.

¹¹⁷⁹ *O szkole z perspektywy minionych 11 lat - Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie, 2002 r.*, <http://web.archive.org/web/20021015183202/http://www.pklo.lublin.pl/Szkola/historia.html>, 01.07.2024 r.

Pomysły te, stopniowo doskonalone, określiły trwałą specyfikę liceum¹¹⁸⁰. Rozpoczęto wypracowywanie nowych, rozwiązań, które pozwalałyby na faktyczne upodmiotowienie ucznia, a nie tylko deklaratywne. Zajęcia, odbywające się w małych zespołach (8-12 osób) dzieliły się na wykładowe i konsultacyjno-zaliczeniowe. Obowiązywała zasada zaliczania kolejnych tematów-działów w każdym z przedmiotów. W celu uzyskania na koniec semestru oceny dobrej lub bardzo dobrej, należało zdać egzamin. Był to sprawdzian rzeczywistego i trwałego opanowania całego materiału semestralnego, a przede wszystkim umiejętności korzystania z przyswojonej wiedzy. Przyspieszona realizacja tzw. minimum programowego z przedmiotów obowiązkowych i system seminariów pozwalały na bardziej gruntowne powtórzenie i poszerzenie wybranych przedmiotów do egzaminu dojrzałości¹¹⁸¹. Z każdym rokiem ulepszano te specjalne, para-akademickie zajęcia przygotowujące uczniów do matury i egzaminów wstępnych na studia. Kurs taki trwał w „Gostyńskim” dwa lata: przez całą III i IV klasę liceum¹¹⁸². Pierwsze lata były dla szkoły czasem eksperymentowania, nie zawsze udanego – „projekty nowej, innej od tradycyjnej szkoły zderzyły się z realiami szkolnej rzeczywistości. Konfrontacja ta zweryfikowała wiele z naszych pierwotnych założeń”¹¹⁸³. Nauczyciele mieli dążyć do nauczania możliwie najbardziej zindywidualizowanego, dostosowanego do możliwości emocjonalnych i percepcyjnych każdego ucznia. Doświadczenie harcerskie pokazało, że optymalne wyniki osiągnąć się wtedy, gdy wiadomości teoretyczne powiązane są z praktyką¹¹⁸⁴. Sławomir Żurek przyznawał, że „w programie autorskim Michała Bobrzyńskiego od nauczyciela wymagało się i co gorsza wymaga się nadal naprawdę wiele. Profesor musi być niemalże »omnibusem«, menadżerem, zawsze perfekcyjnie przygotowanym do zajęć”¹¹⁸⁵. Informacje zwrotne, jakie otrzymywał od uczniów Bobrzyński były pozytywne: „sami chłopcy, o ile znane mi głosy są reprezentatywne dla całej społeczności, wręcz cenią sobie taki właśnie

¹¹⁸⁰ *O szkole w latach 1991-2003 (pierwszych 12 lat) - PKLO im. K. Gostyńskiego w Lublinie, 31 sierpnia 2003 r.*, <http://web.archive.org/web/20041120095559/http://www.pklo.lublin.pl/o%20liceum/historia%20szkoly.html> [01.07.2024], .

¹¹⁸¹ *Szkola prywatna - Szkoła społeczna. Debata o szkole z dyrektorami lubelskich szkół niepublicznych*, s. 34.

¹¹⁸² *O szkole z perspektywy minionych 11 lat - Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie, 2002 r.*, <http://web.archive.org/web/20021015183202/http://www.pklo.lublin.pl/Szkola/historia.html>, 01.07.2024 r.

¹¹⁸³ *Szkola prywatna - Szkoła społeczna. Debata o szkole z dyrektorami lubelskich szkół niepublicznych*, s. 29.

¹¹⁸⁴ S. Żurek, *Szkola po drugiej stronie lustra. Wykład z 1 września 1995 roku inaugurujący nowy rok szkolny 1994/95 w Prywatnym Katolickim Liceum Ogólnokształcącym im. ks. Kazimierza Gostyńskiego*, op. cit., s. 66–67.

¹¹⁸⁵ *Ibid.*, s. 68.

model swej szkoły”¹¹⁸⁶. Uczeń Ignacy Chwesiuk skarżył się na zbyt częste zmiany nauczycieli oraz niezbyt dobrą organizację pracy¹¹⁸⁷. Dostrzegał też zalety: „Ważną i cenną w rzeszą jest, że nauczyłem się tu konstruktywnego podejścia do trudnych nieraz zagadnień i problemów; krótko mówiąc – myślenia”¹¹⁸⁸.

Reforma systemu oświaty z 1999 roku, a zwłaszcza jej postulat uznania podmiotowości i samodzielności ucznia, zainspirowała Michała Bobrzyńskiego do poszukiwania nowych rozwiązań. Ich rezultatem stało się wypracowanie w 2003 roku autorskiego systemu, który – dla podkreślenia jego specyfiki – nazwał systemem indywidualnego nauczania symultanicznego. Inspirował się symultaną – grą szachową, w której mistrz prowadzi rozgrywkę z kilkoma partnerami jednocześnie. Autor podkreśla, że jego system „prowadzi do tego, aby każdy uczeń, indywidualnie inspirowany i ukierunkowywany, a także oceniany przez nauczyciela, pracując własnym tempem, »pokonał« z sukcesem szkolnym program, a niekiedy i własną słabość lub niewiarę w siebie uwarunkowaną ewentualnymi minionymi niepowodzeniami”¹¹⁸⁹. Inspirację metodyczną stanowiło także harcerstwo, w którym motyw indywidualizacji jest bardzo silny¹¹⁹⁰. Przyjęty w „Gostyńskim” sposób pracy dydaktycznej i wychowawczej jest również efektem wieloletnich starań wypracowania takiej oferty oświatowej, która uzasadniałaby podjęcie zobowiązania opłacania nauki dziecka w zamian za korzyści edukacyjne trudno osiągalne lub wręcz nieosiągalne w szkole publicznej. Dodatkowym bodźcem do stworzenia tego systemu stał się niż demograficzny, a także decyzja o rezygnacji z pracy z uczniami niespełniającymi wymagań szkoły w obszarze postawy osobistej lub świadomie i zagorzale sabotujących proces kształcenia¹¹⁹¹. Twórca stwierdza: „ujęte w SINS zasady symultany dydaktycznej nie są rozwiązaniem oryginalnym, a jedynie próbą przeniesienia w sferę nauczania szkolnego zasad skautowych [...] Pozostawienie swobody wykonawczej w takich sprawach, jak wybór realizowanego w danej chwili przedmiotu (a nawet tematu w ramach tegoż), [...] daje uczniowi poczucie podmiotowości i partnerskiej relacji z nauczycielem.[...] Przeciwdziałać temu ma z jednej strony bardzo precyzyjne

¹¹⁸⁶ *Szkola prywatna - Szkoła społeczna. Debata o szkole z dyrektorami lubelskich szkół niepublicznych*, s. 35.

¹¹⁸⁷ I. Chwesiuk, *Trzy lata w szkole Michała Bobrzyńskiego*, „Scriptores Scholarum” 1994, nr 5/6, s. 170.

¹¹⁸⁸ *Ibidem*.

¹¹⁸⁹ M. Bobrzyński, *System indywidualnego nauczania symultanicznego*, „Zeszyty Szkolne” 2006, nr 3, s. 45.

¹¹⁹⁰ M. Bobrzyński, *Szkola ma wychowywać poprzez rzetelne uczenie*, *op. cit.*, s. 201.

¹¹⁹¹ *System pracy Liceum – założenia i realizacja (Materiał przygotowany dla Kuratorium Oświaty w Lublinie z racji wizytacji Liceum w listopadzie 2003 r.)*, <http://web.archive.org/web/20041121125321/http://www.pklo.lublin.pl/o%20liceum/system%20pracy.htm> [11 sierpień 2024 r.].

sformułowanie stawianych uczniowi kolejnych zadań, obejmujących wszystkie treści programowe, z drugiej zaś bardzo dokładny, wręcz zalgorytmizowany tryb realizacji tych zadań przez ucznia (określony obowiązującym w szkole regulaminem jego pracy). [...] SINS zakłada, że uczeń się uczy, a nie jest uczony. Uczy się wprawdzie pod kierunkiem i przy pomocy nauczyciela, ale sam!”¹¹⁹². Ponieważ system rezygnuje z podziału uczniów na klasy, a młodzież w trakcie szkolnej nauki potrzebuje opieki i pokierowania, każdemu uczniowi przydziela się nauczyciela prowadzącego. Ma on najczęściej kilkunastu podopiecznych. Docelowo jest nim nauczyciel ulubionego przedmiotu, choć zasada ta nie jest bezwzględnie przestrzegana. Najważniejsze jest, by uczeń w pełni akceptował swego przewodnika. Ma zatem możliwość samodzielnego wyboru¹¹⁹³.

Uznając system klasowo-lekcyjny za anachroniczny, Bobrzyński odrzucił go w swojej szkole i skupił się na inspirowaniu samodzielnego wysiłku ucznia, indywidualnie prowadzonego w zakresie każdego z przedmiotów (poza wychowaniem fizycznym) przez nauczyciela¹¹⁹⁴. W spełnieniu postulatów zindywidualizowania nauczania dostrzegał warunki upodmiotowienia ucznia, a więc uszanowania go jako osoby¹¹⁹⁵. Autor uważał, że w systemie klasowo-lekcyjnym trudno jest traktować ucznia w pełni podmiotowo. Pozostawał pod wpływem idei Adama Stanowskiego¹¹⁹⁶, także myśli Heleny Radlińskiej i nurtu, który stawiał na samokształcenie¹¹⁹⁷. „Odejdźcie od systemu klasowo-lekcyjnego ma na celu zbudowanie innej relacji nauczyciel-uczeń; relacji, w której rzeczywiście poważnie potraktowane zostanie inspirowanie wysiłku samokształceniowego: uczeń się uczy, a nie – jest uczony. I to taki uczeń, jakiego nam Opatrzność daje, czyli niekoniecznie wybierany w superkonkursach. [...] Nie ma też u nas zwykłego kalendarza roku szkolnego, ani dzwonka, ani godzin lekcyjnych, z wyjątkiem lektoratów języków obcych.[...] Na tym polega istota systemu kształcenia indywidualnego: należy uszanować ucznia takim, jakim on jest, mobilizować go do rozwoju, ale z tego miejsca, w którym on się znajduje, a nie z jakiejś abstrakcyjnej pozycji wyznaczonej przez nieprzystający do rzeczywistości wzorzec

¹¹⁹² M. Bobrzyński, *System indywidualnego nauczania symultanicznego*, op. cit., s. 46.

¹¹⁹³ Ibid., s. 52.

¹¹⁹⁴ *Historia szkoły do sierpnia 2011 - PKLO im. K. Gostyńskiego w Lublinie*, <http://web.archive.org/web/20161023074522/http://pklo.lublin.pl/o-szkole/aktualnosci/historia-szkoly/> [11 sierpień 2024 r.].

¹¹⁹⁵ *APKLO, M. Bobrzyński, System Nauczania Symultanicznego: III System Nauczania Symultanicznego - założenia podstawowe*, Lublin, b.d., s. 25.

¹¹⁹⁶ Zob. przypis 662.

¹¹⁹⁷ M. Bobrzyński, *Szkoła ma wychowywać poprzez rzetelne uczenie*, op. cit., s. 203.

licealisty”¹¹⁹⁸. Po przyjęciu do liceum określano, jaki poziom wiedzy reprezentuje uczeń w zakresie poszczególnych dziedzin¹¹⁹⁹. Następnie stopniowo wdrażano go do samodzielnego spełniania szkolnych powinności¹²⁰⁰. Autor postrzegał system zaliczeń indywidualnych za formę gry dydaktycznej opartej o zasadę stawiania uczniowi konkretnych wymagań, których spełnienie owocuje uzyskaniem wymiernego efektu w postaci kolejnego zaliczenia – „To zastosowanie niemal sportowych zasad regulaminowych w dydaktyce”¹²⁰¹.

Indywidualne nauczanie symultaniczne redefiniuje rolę nauczyciela. Do jego obowiązków należy ujęcie wszystkich treści nauczania określonych programem w działą zaliczeniowe; zainspirowanie ucznia do podjęcia kolejnych zadań i ukierunkowanie jego nauki; pozostawanie w gotowości do pomocy; weryfikowanie efektów pracy ucznia poprzez kolokwium zaliczeniowe oraz ich uczciwa ocena. Interakcje nauczyciela z uczniem powinny być przemyślane, wręcz taktyczne. Nie każdy jest w stanie sprostać tak wysokim wymaganiom. Praca dydaktyczna przybiera w systemie Bobrzyńskiego charakter ożywionego dialogu, przerywanego dłuższymi okresami cichej pracy ucznia nad rozwiązaniem postawionych mu zadań¹²⁰². Relacje nauczyciel-uczeń powinny być oparte na partnerstwie, rozumianym jako wzajemne poszanowanie swoich podmiotowości. Żadna ze stron nie może być dla drugiej środkiem do osiągnięcia partykularnych celów, ani przedmiotem manipulacji. Nie ma tu miejsca na poczucie wyższości, oczekuje się od nauczyciela otwartości i serdeczności¹²⁰³. Kluczowe jest też respektowanie wolności ucznia: „Stawiamy im wymagania, oni je podejmują i funkcjonowanie szkoły zaczyna przypominać grę: głównym instrumentem pedagogicznym staje się gra, a więc coś, w co trzeba się zaangażować, co trzeba podjąć i co należy realizować według pewnych reguł, które są przyjmowane, a nie narzucane”¹²⁰⁴. Twórca podkreśla, że prowadzenie ucznia w jego systemie nie jest nauczaniem zaocznym, ani eksternistycznym, i tylko pozornie przypomina indywidualny tok nauki opisany w rozporządzeniu ministerialnym. Ta formuła metodyczna i sposób organizacji procesu nauczania wymaga dużego wysiłku zarówno od nauczyciela, jak i ucznia. System ma umożliwiać realną indywidualizację pozwalającą na dostosowanie

¹¹⁹⁸ Ibid., s. 205.

¹¹⁹⁹ Ibid., s. 206.

¹²⁰⁰ M. Bobrzyński, *System indywidualnego nauczania symultanicznego*, op. cit., s. 47.

¹²⁰¹ APKLO, *Uwagi na temat koncepcji pracy szkoły i przygotowania roku szkolnego 2004/2005 (list do rodziców uczniów)*, bd, s. 8.

¹²⁰² M. Bobrzyński, *System indywidualnego nauczania symultanicznego*, op. cit., s. 47.

¹²⁰³ M. Bobrzyński, *Szkoła ma wychowywać poprzez rzetelne uczenie*, op. cit., s. 207.

¹²⁰⁴ Ibid., s. 204.

zarówno tempa, jak i sposobu realizowania materiału do specyficznych potrzeb i możliwości każdego z uczniów. Bobrzyński zapewnia, że nadaje się zarówno dla uczniów wybitnie zdolnych, przeciętnych, jak i tych z dysfunkcjami (dysleksja, ADHD, niedosłuch i niedowidzenie) lub po prostu przejawiających pewne braki spowodowane dotychczasowymi zaniedbaniami w nauce¹²⁰⁵. Warto odnotować, że brak oddziałów klasowych i indywidualizacja kształcenia nie przeszkadzały uczniom w integracji i odnajdywaniu przyjaciół¹²⁰⁶. W roku szkolnym 2010/2011, siedem lat po wprowadzeniu, system nauczania symultanicznego ugruntował się i przynosił realne efekty wyraźnie podnosząc jakość uzyskiwanych przez uczniów wyników. Również w tym roku, w ramach unijnego projektu podnoszenia jakości kształcenia nauczyciele Gostynianum finalnie dopracowali własne materiały, pomocne dla uczniów. Z każdego przedmiotu dostępny był skrypt, będący swoistym „przewodnikiem po podręcznikach”¹²⁰⁷. Zachęcano bowiem uczniów do korzystania z wielu różnych opracowań. Po wdrożeniu innowacji pedagogicznej, jaką jest kształcenie młodzieży systemem indywidualnego nauczania symultanicznego swoje uznanie wyrazili przedstawiciele lubelskiego Kuratorium Oświaty¹²⁰⁸, jak i Ministerstwa Edukacji Narodowej¹²⁰⁹.

6.2. Profile klasowe

Różnice w ilości uczniów w badanych placówkach przekładały się na ich sposób organizacji oraz ofertę edukacyjną. W dwóch liceach katolickich w Lublinie przyjęto powszechny w polskim szkolnictwie podział klas na oddziały, którym przypisywano określony profil. W Katolickim Liceum im. św. Teresy w roku szkolnym 1992/1993 uruchomiono dwa oddziały klasy I: jeden o profilu ekologicznym (a), drugi o profilu językowym (b). Oba profile zmieniono rok później na ogólny z rozszerzonym językiem angielskim. W roku szkolnym 1994/1995 otwarto oddział o profilu językowym, w którym zamiast języka niemieckiego uczono dziewczęta włoskiego. Od roku 1995/1996 do

¹²⁰⁵ M. Bobrzyński, *System indywidualnego nauczania symultanicznego*, op. cit., s. 53.

¹²⁰⁶ ZWA, *Wywiad z Szymonem Furmaniakiem*, Lublin, 06.02.2024 r.

¹²⁰⁷ *Historia szkoły do sierpnia 2011 - PKLO im. K. Gostyńskiego w Lublinie*, <http://web.archive.org/web/20161023074522/http://pklo.lublin.pl/o-szkole/aktualnosci/historia-szkoly/> [3 sierpień 2024 r.].

¹²⁰⁸ APKLO, *Pismo wicekuratora oświaty Henryka Bogdana Wagnera do Michała Bobrzyńskiego*, Lublin 16.06.2009 r.

¹²⁰⁹ APKLO, *Pismo podsekretarza stanu MEN Krzysztofa Stanowskiego do Michała Bobrzyńskiego*, Warszawa 15.06.2009 r.

1998/1999 oferowano rozpoczynającym naukę w klasach o profilu ogólnym z rozszerzonym językiem angielskim¹²¹⁰. W 1999 roku zaproponowano kandydatkom klasę o zupełnie innym ukierunkowaniu. Prowadzono nabór do – jak zachwalano – „niezwykłych klas, pierwszych i jedynych w regionie, o profilu klasycznym”¹²¹¹. Program autorski napisali do nich profesorowie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, oni też mieli prowadzić większość zajęć. W programie gimnazjum i liceum największy nacisk położono na historię z elementami kultury antycznej, łacinę, grekę, język angielski¹²¹². Braki w zachowanej dokumentacji uniemożliwiają zweryfikowanie, czy faktycznie doszło do zrealizowania tego projektu. W drugiej dekadzie działalności szkoły raczej nie profilowano oddziałów¹²¹³.

W XXI Liceum Ogólnokształcącym im. S. Kostki od początku profilowano oddziały klasowe. Dzięki większej liczbie oddziałów oferta edukacyjna Biskupiaka była znacznie szersza niż w pozostałych placówkach. W pierwszym roku funkcjonowania szkoły uruchomiono pięć oddziałów klasy I o następujących profilach: biologiczno-chemiczny (a), matematyczno-informatyczny (b), humanistyczny z językiem niemieckim (c), humanistyczny z językiem francuskim (d), geograficzno-informatyczny (e). Z biegiem czasu modyfikowano część profili uwzględniając zainteresowania młodzieży i potrzeby rynku pracy. W roku szkolnym 1995/1996 zamieniono profil humanistyczny z językiem niemieckim na humanistyczny z językiem angielskim. W roku kolejnym zastąpiono profil humanistyczny z językiem francuskim humanistycznym z elementami historii sztuki. Na jednym z posiedzeń rady pedagogicznej przedstawiono pomysł utworzenia w przyszłości klasy o profilu plastycznym¹²¹⁴. W roku szkolnym 1997/1998 zlikwidowano profile geograficzno-informatyczny oraz humanistyczny z językiem angielskim, a w ich miejsce utworzono dwa profile ogólne, pierwszy z elementami dziennikarstwa, drugi – z rozszerzoną informatyką. W 1999 roku w klasie humanistycznej zrezygnowano z elementów historii sztuki. W klasie ogólnej zaś elementy dziennikarstwa zastąpiono rozszerzoną historią¹²¹⁵. We wrześniu 2000 roku uruchomiono aż dwa oddziały ogólne z rozszerzoną informatyką. Od 2002 roku dotychczasowy profil matematyczno-informatyczny stał się matematyczno-

¹²¹⁰ AKOL, *Zespół archiwalny KLOT, Arkusze ocen uczennic, które opuściły Liceum do czerwca 1996 r.*; AKOL, *Zespół archiwalny KLOT, Arkusze ocen uczennic, które opuściły Liceum od lipca 1996 r. do czerwca 1998 r.*

¹²¹¹ *Łacina - drzwi do wiedzy humanistycznej, prawniczej, lekarskiej. Pierwsza w regionie klasa o profilu klasycznym*, „Kurier Lubelski” 1999, nr 116, s. 24.

¹²¹² *Ibidem.*

¹²¹³ ZWA, *Wywiad z Sebastianem Soldrkiem, Lublin, 08.02.2024 r.*

¹²¹⁴ ALOSK, *KPRP t. 1, PPRP z dn. 30.08.1996 r.*, s. 82.

¹²¹⁵ ALOSK, *Księga uczniów LOSK, t. I.*

fizycznym. W roku szkolnym 2004/2005 oddziały d-f funkcjonowały jako ogólne. W roku następnym powrócono do zróżnicowania profili. Klasy c-e mianowano humanistyczną, europejską i matematyczno-fizyczną¹²¹⁶. Profile te w większości utrzymały się w latach kolejnych (w protokołach posiedzeń rady pedagogicznej nazywano je „nachyleniami”). Wyjątek stanowił rok szkolny 2007/2008, gdy eksperymentalnie utworzono klasy: biologiczno-chemiczno-fizyczną (a), matematyczno-fizyczno-informatyczną (b), z rozszerzonym językiem polskim, historią i wiedzą o kulturze (c), europejską z elementami dziennikarstwa (d), matematyczno-fizyczno-informatyczną (e) oraz europejską z elementami psychologii (f)¹²¹⁷. W roku szkolnym 2011/2012 zamiast klasy europejskiej uruchomiono menadżerską¹²¹⁸. Gdy zwiększano liczbę oddziałów klasy I do siedmiu (lata 2017/2018 i 2018/2019), to dublowano najpopularniejszy profil – biologiczno-chemiczny (i dodano do niego rozszerzoną matematykę) oraz stworzono profile lingwistyczny (2017/2018) i ogólny (2018/2019)¹²¹⁹.

W pozostałych dwóch szkołach nie przypisywano profili całym oddziałom. W pierwszych latach działalności „Batorego” uczniowie każdego z oddziałów mogli profilować swoją naukę dzięki systemowi wybieralnych fakultetów – przedmiotów z rozszerzonym programem. Szkoła proponowała bloki: humanistyczny, społeczny, ekonomiczny i przyrodniczy, jednocześnie zapewniając, że „w każdej chwili istnieje możliwość zorganizowania kolejnych fakultetów, które spełniłyby oczekiwania uczniów”¹²²⁰.

W 2000 roku młodzież mogła wybrać jeden spośród trzech profili nauczania: humanistyczno-społeczny, matematyczno-informatyczny i przyrodniczy. Zależnie od profilu – wiedza i umiejętności były poszerzane w ramach odpowiednich przedmiotów¹²²¹. W 2004 roku planowano dwa oddziały, którym proponowano trzy profile nauczania: humanistyczny, matematyczno-informatyczny i biologiczno-chemiczny –

¹²¹⁶ ALOSK, *Księga uczniów LOSK, t. II.*

¹²¹⁷ ALOSK, *Księga uczniów LOSK, t. III.*

¹²¹⁸ ALOSK, *KPRP, t. 4, PPRP w dn. 26.06.2012 r., s. 237.*

¹²¹⁹ ALOSK, *Tabela klasyfikacyjna - liceum klasa I D, zał. nr 5 do protokołu nr 4/2017/2018 rady pedagogicznej z dn. 25.01.2018 r.; ALOSK, Tabela klasyfikacyjna - liceum klasa I D, zał. nr 9 do protokołu nr 5/2018/2019 rady pedagogicznej z dn. 24.01.2019 r.; ALOSK, Tabela klasyfikacyjna - liceum klasa I F, zał. nr 7 do protokołu nr 4/2017/2018 rady pedagogicznej z dn. 25.01.2018 r.; ALOSK, Tabela klasyfikacyjna - liceum klasa I F, zał. nr 11 do protokołu nr 5/2018/2019 rady pedagogicznej z dn. 24.01.2019 r.*

¹²²⁰ ZPP, *Ostatnie lata [w:] Pierwsza matura w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego (broszura), Lublin 1994, s. 12-18., s. 15-16.*

¹²²¹ ZPP, *Założenia dydaktyczno-wychowawcze - Nauka [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura), Lublin 1999/2000, s. 23-24.*

3 grupy fakultatywne w obrębie 2 klas¹²²². W latach kolejnych dostosowywano ofertę bloków fakultetów do zainteresowań i potrzeb uczniów. Podczas jednego z posiedzeń rady pedagogicznej stwierdzono, że „metoda fakultetowa realizowana w naszym liceum sprawdza się bardzo dobrze”¹²²³.

Sprawa wyglądała zupełnie inaczej w Prywatnym Katolickim Liceum Ogólnokształcącym im. ks. K. Gostyńskiego. Jako że szkoła zrezygnowała z systemu klasowo-lekcyjnego, nie funkcjonowały tam oddziały. Nie narzucano młodzieży odgórnie tworzonych rozwiązań. Każdy uczeń mógł sam wybrać, które przedmioty będzie realizował w trybie rozszerzonym oraz w jakim tempie będzie to robił. W efekcie profili było tyle, ilu uczniów. W pierwszej dekadzie XXI wieku strona internetowa szkoły informowała o „poszerzonym fakultatywnym przygotowaniu do matury” polegającym na wyborze już od klasy II zajęć seminaryjnych w dowolnych profilach, uzupełnianych konsultacjami indywidualnymi¹²²⁴. Warto powiedzieć o swoistym wyjątku od formuły przyjętej w „Gostyńskim”. W latach 1999-2002 szkoła uczestniczyła, jako jedna z kilku w kraju, we wspólnym projekcie Ministra Obrony Narodowej i Ministra Edukacji, który nazwano „eksperymentem z zakresu edukacji obronnej”¹²²⁵. Grupa uczniów realizowała wtedy rozszerzony program wojskowy, tworząc poniekąd „klasę wojskową”¹²²⁶. Pierwsza taka klasa działała już od początku roku szkolnego w Liceum w Tucholi¹²²⁷. Szkolenie przysposobienia wojskowego obejmowało ponad 1000 godzin w ciągu całego cyklu¹²²⁸. W Gostynianum nabrało bardziej charakteru osobistej formacji ucznia niż „zawodowego” przygotowania. Do programu tego włączeni zostali uczniowie klasy

¹²²² AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 23.01.2004 r.*, s. 168.

¹²²³ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 19.11.2003 r.*, s. 150.

¹²²⁴ *Oferta Liceum (2002 r.) - Prywatne Katolickie LO im. K. Gostyńskiego*, http://web.archive.org/web/20020719033955/http://www.pklo.lublin.pl/Szkola/oferta_liceum.html [22 sierpień 2024 r.].

¹²²⁵ AUMŁ, *Uchwała nr 414/XXVI/2000 Rady Miejskiej w Lublinie z dnia 7 września 2000 r. w sprawie upoważnienia Zarządu Miasta do zawarcia porozumienia z Departamentem Kształcenia i Wychowania Ministerstwa Edukacji Narodowej w Warszawie, dotyczącego organizacji i dofinansowania eksperymentu z zakresu edukacji obronnej młodzieży realizowanego przez Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. K. Gostyńskiego w Lublinie*.

¹²²⁶ *Międzyszkolny Hufiec Przysposobienia Wojskowego przy klasie wojskowej Liceum im. ks. Kazimierza Gostyńskiego*, http://web.archive.org/web/20030408123258fw_/http://www.pklo.lublin.pl/Scholasticus/hufiec.html [11 wrzesień 2023 r.].

¹²²⁷ *O szkole z perspektywy minionych 11 lat - Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie, 2002 r.*, <http://web.archive.org/web/20021015183202/http://www.pklo.lublin.pl/Szkola/historia.html>, 01.07.2024 r.

¹²²⁸ APKŁO, M. Bobrzyński, *Inspiracje harcerskie, wojskowe i akademickie w programie formacyjnym szkoły*, Lublin, 16.11.1999 r., s. 7.

pierwszej i drugiej oraz kilku ochotników z klasy trzeciej. Włączenie się placówki do eksperymentalnego programu przysposobienia wojskowego miało nieoczekiwany skutek. Do liceum zgłosiły się pierwsze dziewczęta zainteresowane militarnym profilem. Tak męska przez dziewięć lat szkoła stała się koedukacyjna. W grudniu 1999 roku zakład odwiedził nowy dowódca lubelskiej 3 Brygady Zmechanizowanej Legionów im. Romualda Traugutta – płk. Marian Kobielski wraz z kilkoma oficerami sztabu Brygady. Na mocy decyzji Dowódcy Wojsk Lądowych lubelska Brygada stała się jednostką patronacką dla realizowanego w placówce programu przysposobienia wojskowego¹²²⁹. Tygodniowy plan lekcji dopełniał organizowany co drugi tydzień „dzień wojskowy”. Ubrani w polowe mundury uczniowie zamiast lekcji mieli ćwiczenia przysposobienia wojskowego – najczęściej w pobliskiej jednostce wojskowej. Były też ćwiczenia z bronią i z wykorzystaniem bojowych wozów piechoty¹²³⁰. Eksperyment zakończył się w roku szkolnym 2002/2003. Zaszły wówczas zmiany istotne dla współpracy liceum z wojskiem. Odszedł dotychczasowy dowódca brygady. Niemal jednocześnie z pracy w wojsku zrezygnował mjr Zbigniew Jakubczak, prowadzący zajęcia przysposobienia wojskowego w „Gostyńskim”. Zeszłoroczna zmiana rządu, a w konsekwencji odejście z ministerstwa osób, którym zależało na programie wojskowym w szkołach, proces reorganizacji armii, jak również zmiany personalne w urzędach w Lublinie oraz światowy kryzys polityczny i wojna w Iraku spowodowały, że dowództwo lubelskiej brygady zaniechało projektu¹²³¹.

6.3. Przedmioty

W działalności wszystkich lubelskich liceów katolickich dostrzec można staranie o urozmaicenie swojej oferty edukacyjnej. Każda z czterech szkół proponowała dodatkowe przedmioty, które miały rozwinąć uczniów i zapewnić im lepszy start na studiach wyższych i w pracy zawodowej. Wedle F. Wawro Społeczne Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego miało „ambicje wykształcić przyszłą elitę intelektualną kraju, osoby wszechstronnie przygotowane (chodzi o dobrą znajomość przedmiotów

¹²²⁹ *O szkole z perspektywy minionych 11 lat - Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie, 2002 r., <http://web.archive.org/web/20021015183202/http://www.pklo.lublin.pl/Szkola/historia.html>, 01.07.2024 r., s. 11.*

¹²³⁰ *O szkole w latach 1991-2003 (pierwszych 12 lat) - PKLO im. K. Gostyńskiego w Lublinie, 31 sierpnia 2003 r., <http://web.archive.org/web/20041120095559/http://www.pklo.lublin.pl/o%20liceum/historia%20szkoly.html> [01.07.2024].*

¹²³¹ *Ibidem.*

ogólnokształcących), znające obce języki”¹²³². W związku z tym placówka przyjęła rozszerzone programy autorskie oraz wprowadziła obowiązkowe 6 godzin tygodniowo języka angielskiego, 3 godziny innych języków do wyboru (niemiecki, francuski, włoski), a także naukę języka łacińskiego. W klasach I-II realizowano program nauczania określony przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, zaś klasy III-IV mogły wybierać przedmioty, których nie było wówczas w innych szkołach średnich, np. ekonomię, prawa człowieka, nauki polityczne, kulturę słowa, psychologię. We wszystkich klasach natomiast obowiązkowe były: filozofia, promocja zdrowia, *savoir vivre*¹²³³. Po przejściu szkoły przez pallotyńów zrezygnowano z ekonomii, praw człowieka, nauk politycznych i zajęć z etykiety¹²³⁴. Utrzymano filozofię, język łaciński i kulturę żywego słowa, dodano też taniec towarzyski¹²³⁵. W 2002 roku wprowadzono zajęcia z metod uczenia się¹²³⁶. Młodzież mogła także poszerzać dodatkowo wiedzę na kołach przedmiotowych, np. historycznym, matematycznym, fizycznym, biologicznym, filozoficznym¹²³⁷. Od nauczycieli prowadzących koła wymagano przedstawienia projektu tych zajęć¹²³⁸.

O różnorodność proponowanych przedmiotów dbano też w Katolickim Liceum im. św. Teresy. W roku szkolnym 1992/1993 oprócz języka angielskiego dziewczęta mogły uczyć się niemieckiego i łacińskiego oraz uczęszczać na fakultatywne zajęcia plastyczne. Od roku 1993/1994 w arkuszach ocen widnieje przedmiot „przysposobienie do życia w rodzinie katolickiej”, a także język francuski. W roku 1994/1995 do oferty edukacyjnej szkoły dodano język włoski, jak również fakultatywne zajęcia muzyczne i literackie. W kolejnym roku szkolnym wprowadzono *savoir vivre* i zajęcia teatralne¹²³⁹. W drugiej dekadzie działalności szkoły uczniowie realizowali rozszerzony kurs wiedzy o kulturze. Utrzymano też język łaciński. Wprowadzono także zajęcia z filozofii oraz edukację medialną, a także przedmiot „Moja Polska – edukacja europejska” i warsztaty

¹²³² F. Wawro, *Szkoła jako środowisko kształtujące aspiracje edukacyjno-zawodowe i społeczno-polityczne młodzieży*, op. cit., s. 115.

¹²³³ M. Szlachetka, *Jak dyrektor do szkoły ławki nosił*, op. cit.; F. Wawro, *Szkoła jako środowisko kształtujące aspiracje edukacyjno-zawodowe i społeczno-polityczne młodzieży*, op. cit., s. 115; ZPP, *Grono pedagogiczne szkoły [w:] Pierwsza matura w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego (brozura), Lublin 1994*, s. 25-26.

¹²³⁴ ZPP, *Skład osobowy „Batorego” w roku szkolnym 1999/2000 [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (brozura), Lublin 1999/2000*, s. 15-16.

¹²³⁵ ZPP, *Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (brozura), Lublin 2000/2001.*, s. 30.

¹²³⁶ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 12.02.2003 r.*, s. 112.

¹²³⁷ ZPP, *Założenia dydaktyczno-wychowawcze - Nauka [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (brozura), Lublin 1999/2000*, s. 23-24.

¹²³⁸ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 31.08.2004 r.*, s. 202.

¹²³⁹ AKOL, *Zespół archiwalny KLOT, Arkusze ocen uczennic, które opuściły Liceum do czerwca 1996 r.*

psychologiczne¹²⁴⁰. W 2008 roku w ramach zajęć wychowania fizycznego dziewczęta ćwiczyły aerobik, a chłopcy mogli korzystać z siłowni, stołu pingpongowego, stołu bilardowego, piłkarzyków i worka bokserskiego. Korzystano też z pobliskiego basenu MOSIR (2 godziny w-f). Proponowano również zajęcia taneczne w wymiarze 1 godz. tygodniowo prowadzone przez zawodowego tancerza. Każdy z uczniów zobowiązany był do nauki dwóch języków obcych. Uczono: angielskiego, francuskiego, niemieckiego, rosyjskiego, włoskiego¹²⁴¹.

W XXI Liceum Ogólnokształcącym im. S. Kostki także zabiegano o atrakcyjność oferty przedmiotowej. W zależności od profilu klasy uczniowie mogli uczęszczać na zajęcia poszerzające ich wiedzę i kompetencje w danym obszarze. W latach dziewięćdziesiątych oprócz języka angielskiego młodzież mogła uczyć się także niemieckiego, francuskiego, rosyjskiego oraz łaciny. Z dodatkowych przedmiotów można wymienić filozofię, ekonomię z elementami bankowości, prasoznawstwo, dziennikarstwo radiowe¹²⁴². W drugiej dekadzie działalności liceum proponowało język łaciński¹²⁴³, filozofię¹²⁴⁴, wiedzę o kulturze oraz elementy dziennikarstwa i psychologii¹²⁴⁵. W trzeciej dekadzie wśród przedmiotów znalazły się historia sztuki¹²⁴⁶, język hiszpański, edukacja dla bezpieczeństwa¹²⁴⁷, dziennikarstwo¹²⁴⁸, jak również ochrona środowiska, robotyka, programowanie, podstawy filozofii¹²⁴⁹, a także bioetyka¹²⁵⁰, Medical English, podstawy języka łacińskiego oraz grafika komputerowa¹²⁵¹. W szkole prężnie działały koła przedmiotowe – polonistyczne, matematyczne, informatyczne (zajęcia z programowania w języku C++), geograficzne, biologiczne oraz

¹²⁴⁰ AKOL, *Zespół archiwalny KLOT, Arkusze ocen Absolwenci Liceum 2006*.

¹²⁴¹ *Formy działalności w Naszej Szkole (2008 r.) - Zespół Szkół Katolickich im. św. Teresy*, http://web.archive.org/web/20080307203938/http://www.klo.lublin.pl/new/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=37 [2 lipiec 2024 r.].

¹²⁴² ALOSK, *Księga ocen 1993/1994*; ALOSK, *Księga ocen 1994/1995*; ALOSK, *Księga ocen 1995/1996*.

¹²⁴³ ALOSK, *KPRP t. 3, PPRP z dn. 11.01.2005 r.*, s. 93.

¹²⁴⁴ ALOSK, *KPRP, t. 4, PPRP w dn. 28.08.2006 r.*, s. 186; ALOSK, *KPRP t. 4, PPRP z dn. 29.08.2008 r.*, s. 161.

¹²⁴⁵ ALOSK, *Księga uczniów LOSK, t. III*.

¹²⁴⁶ ALOSK, *KPRP, t. 6, PPRP w dn. 13.10.2014 r.*, s. 23.

¹²⁴⁷ ALOSK, *KPRP, t. 5, PPRP w dn. 28.08.2013 r.*, s. 31; ALOSK, *KPRP, t. 7, PPRP w dn. 31.08.2017 r.*, s. 318.

¹²⁴⁸ ALOSK, *KPRP, t. 4, PPRP w dn. 30.08.2011 r.*, s. 159.

¹²⁴⁹ ALOSK, *KPRP, t. 8, PPRP w dn. 30.08.2018 r.*, s. 406–407.

¹²⁵⁰ ZWA, *Wywiad z Markiem Czachorowskim, Lublin, 05.07.2023 r.*

¹²⁵¹ *Planowane oddziały z przedmiotami rozszerzonymi i zajęciami dodatkowymi - XXI Liceum Ogólnokształcące im. św. Stanisława Kostki*, https://archiwalna.biskupiak.lublin.pl/pl/top/planowane_oddziały_4-letnie_lo [1 wrzesień 2024 r.].

chemiczne. Uczniowie mogli także uczestniczyć w fakultetach z biologii, historii, matematyki, wiedzy o społeczeństwie, chemii i języka angielskiego¹²⁵².

Liceum Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” realizowało od pierwszego roku szkolnego 1991/1992 program szkół państwowych o profilu podstawowym. Na wniosek rodziców zwiększeniu uległa ilość godzin przeznaczonych na nauczanie języków obcych – 8 godzin dla języka pierwszego, 4 godziny dla języka drugiego. Pozostałe przedmioty prowadzono zgodnie z „Planem nauczania liceum ogólnokształcącego – klasy o profilu podstawowym” ogłoszonym w Dz. Urz. MEN nr 2 z 12 lutego 1990 r. (zał. Nr 2, tab. Nr 1 do Zarządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 2 lutego 1990 r.)¹²⁵³. W pierwszym wykazie kadry nauczającej placówki faktycznie znalazły się przedmioty zapewniające podstawową wiedzę ogólną: język polski, dwa nieokreślone jeszcze języki obce, historia, biologia z higieną, geografia, matematyka, fizyka, chemia, technika, wychowanie fizyczne, przysposobienie obronne oraz przysposobienie do życia w rodzinie¹²⁵⁴. Z arkuszy ocen z początku lat dziewięćdziesiątych dowiadujemy się, że oprócz angielskiego chłopcy mogli uczyć się też języka francuskiego lub niemieckiego, a przedmiotami dodatkowymi były filozofia oraz kultura i sztuka¹²⁵⁵. Gdy szkoła zaczęła funkcjonować jako Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. K. Gostyńskiego wprowadzono także naukę języka łacińskiego, poszerzony program informatyki, a kurs filozofii rozplanowano na pełne cztery lata¹²⁵⁶ – bowiem „U Bobrzyńskiego filozofia była wielką rzeczą” – jak wspomina P. Mikulska¹²⁵⁷. Naukę języków obcych, podobnie jak w „Batorym”, prowadzono w systemie niezależnych od klas grup lektoratowych, do których dobierano uczniów zgodnie z osiąganym poziomem i posiadanymi możliwościami¹²⁵⁸. Ofertę przedmiotową rozszerzono też o wiedzę o społeczeństwie, a także plastykę i muzykę¹²⁵⁹. Dążąc do dojrzałej dydaktyki religii katolickiej, określano ją terminem

¹²⁵² *Zajęcia pozalekcyjne. Stan na dzień: 28.03.2019 r.*, https://archiwalna.biskupiak.lublin.pl/pl/top/zajecia_pozalekcyjne [5 lipiec 2024 r.].

¹²⁵³ APKLO, *Informacja o programie i planie nauczania w r. szk. 1991/92 w Liceum Stow. Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” w Lublinie, 1991 r.*

¹²⁵⁴ APKLO, *Wykaz kadry nauczającej Społecznego Liceum Ogólnokształcącego SHK-Z w Lublinie, 1991 r., mps.*

¹²⁵⁵ APKLO, *Arkusze ocen 1991/1992 r.*; APKLO, *Arkusze ocen 1992/1993 r.*

¹²⁵⁶ APKLO, *„Katolickie LO im. ks. K. Gostyńskiego zaprasza do klas: I licealnej oraz 7 i 8...” (broшура promocyjna), 1996/1997.*

¹²⁵⁷ ZWA, *Wywiad z Patrycją Mikulską, Lublin, 18.05.2024 r.*

¹²⁵⁸ APKLO, *„Katolickie LO im. ks. K. Gostyńskiego zaprasza do klas: I licealnej oraz 7 i 8...” (broшура promocyjna), 1996/1997.*

¹²⁵⁹ APKLO, *Regulamin pracy szkolnej (nauki) ucznia, Lublin, 22.03.1996 r., s. 3.*

„teologii” lub „propedeutyki teologii katolickiej”¹²⁶⁰. W wykazie kadry z 2004 roku znaleźli się nauczyciele takich przedmiotów, jak filozofia, język łaciński, wiedza o kulturze, logika, przedsiębiorczość, judo i samoobrona¹²⁶¹. W 2006 roku uczniowie mogli realizować język polski i angielski w zakresie podstawowym lub rozszerzonym. Wśród przedmiotów znalazły się także: filozofia, logika, język łaciński i teologia. W 2014 roku Michał Bobrzyński wspominał: „Od początku wprowadziłem w Liceum filozofię. [...] Problemem nauczania filozofii jest specyficzna mentalność znacznej części uczniów i, niestety, ich rodziców – jeśli z jakiegoś przedmiotu nie można być niepromowanym, to znaczy, że przedmiotu tego można się nie uczyć. Podobnie stało się z logiką. Wprowadziłem logikę chyba jako jedyna szkoła w Polsce i musiałem się wycofać, bo to była fikcja. Marzę o tym, żeby była porządna logika. Notabene jest to strasznie trudny przedmiot dla wykładowcy, dla nauczyciela. Ja chciałbym, żeby ta formacja logiczna była taka, by uczeń rzeczywiście budował swoją wypowiedź, świadomie korzystając z warsztatu logicznego. To nie jest łatwe do osiągnięcia, bo trzeba się tym zafascynować”¹²⁶². Dodatkowymi przedmiotami były: wiedza o kulturze, wiedza o literaturze, geografia społeczno-gospodarcza¹²⁶³.

W Collegium Gostynianum przykładano dużą wagę do korelacji w nauczaniu, na przykład między językiem polskim a historią. Przykładowo, uczeń nie mógł zaliczać tematów z literatury okresu baroku, jeżeli nie miał zaliczonych tematów z historii dotyczących tego okresu¹²⁶⁴. Stawiano na interdyscyplinarność organizując międzyprzedmiotowe seminaria. W ramach przedmiotów humanistycznych funkcjonowały dwa seminaria. Pierwsze, odbywające się od 3 do 4 razy w miesiącu, integrowało wiedzę z języka polskiego, historii oraz filozofii. Podczas tego rodzaju zajęć nauczyciele pełnili rolę moderatorów, a najczęściej stosowanymi metodami były dyskusja i debata. Wśród realizowanych tematów znalazły się: „Kim jest człowiek”, „Etos dobrego władcy”, „Wartości w epoce średniowiecza”, „Epistemologia oświecenia i romantyzmu – porównanie”, „Miłość w literaturze i filozofii”. Drugie seminarium miało miejsce raz

¹²⁶⁰ *Szkoła prywatna - Szkoła społeczna. Debata o szkole z dyrektorami lubelskich szkół niepublicznych*, s. 34.

¹²⁶¹ *Kadra Liceum (2004 r.) - Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. K. Gostyńskiego w Lublinie*.

¹²⁶² *ATNN, Program Historia Mówiona, Relacja Michała Bobrzyńskiego, Lublin, 16.01.2014 r. (rozmawiał Ł. Kijek)*.

¹²⁶³ M. Ausz, *Praktyki śródroczne w Prywatnym Katolickim Liceum im. Ks. K. Gostyńskiego jako przykład realizacji zadań kształcenia zawodowego studentów historii UMCS w Lublinie* [w:] *Jakość kształcenia w szkole wyższej. Nabywanie praktycznych umiejętności w kształceniu kierunkowym*, B. Sitarska, K. Jankowski, R. Droba (red.), Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2006, s. 453.

¹²⁶⁴ M. Ausz, K. Wróbel-Lipowa, *Model integracji międzyprzedmiotowej w szkole średniej na przykładzie Prywatnego Katolickiego Liceum im. Ks. K. Gostyńskiego w Lublinie* [w:] *Korelacja-integracja wiedzy-szansa dla ucznia*, G. Pańko, J. Wojdon (red.), Wydawnictwo Popularnonaukowe Linea, Wrocław 2006, s. 68.

w miesiącu i łączyło treści języka polskiego, historii oraz wiedzy o społeczeństwie. Tematyka spotkań był zróżnicowana: „Autorytety we współczesnym świecie”, „Między globalizacją a lokalnością”, „Idea patriotyzmu martwa czy żywa”. Mariusz Ausz zauważa, że zajęcia te były przykładem integracji wokół problemów i treści nauczania, czyli form trudniejszych, a zarazem bardziej pożądanym. Nauczanie zintegrowane realizowano głównie w oparciu o modele wielopredmiotowy i między-predmiotowy, czyli te najbardziej cenione pod względem metodycznym. Dbano także o weryfikację zdobywanej na tych zajęciach wiedzy i jej ocenianie. Dwa razy w roku organizowano tzw. sesje egzaminacyjne. Komisję tworzyli nauczyciele przedmiotów seminaryjnych i dyrektor szkoły. Zadawano pytania problemowe z zakresu wiedzy integrowanej. Oceny z tych egzaminów były częścią składową oceny wystawianej na koniec roku. Integracja była tu więc faktyczna, a nie tylko deklarowana. Dodać należy, że nauczyciele byli odpowiednio przygotowani do tego trudnego zadania (np. nauczyciel historii Piotr Boroń miał doktorat z historii i stopień magistra filozofii)¹²⁶⁵.

6.4. Sukcesy i niepowodzenia edukacyjne

Dwa katolickie licea ogólnokształcące w Lublinie były placówkami zorientowanymi na sukces edukacyjny, gdzie szczególną uwagę poświęcano uczniom zdolnym i utalentowanym. Pallotyńskie Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego już w latach dziewięćdziesiątych XX wieku wyrobiło sobie renomę. W podziękowaniu dla dyrekcji placówki od przewodniczącej Rady Miasta Lublin Heleny Pietraszkiewicz czytamy: „Wyrażam swój szacunek oraz serdeczną wdzięczność Księdzu Dyrektorowi za trzy lata wytrwałej, przynoszącej dobre owoce, trudnej i odpowiedzialnej pracy w prowadzeniu Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Batorego w Lublinie. W tym krótkim przecież czasie udało się Księdzu Dyrektorowi tak ukierunkować dydaktyczny i wychowawczy trud Państwa Profesorów, że Szkoła uzyskała 13 miejsce w Polsce w rankingu szkół średnich, co przynosi splendor całemu miastu oraz budzi radość i nadzieję jego mieszkańców”¹²⁶⁶. Dalej dążono do sukcesu – w celach zawartych w planie

¹²⁶⁵ Ibid., s. 68–69.

¹²⁶⁶ ZPP, *Podziękowanie (przedruk) [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura), Lublin 1999/2000, s. 4.*

dydaktyczno-wychowawczym na rok szkolny 1999/2000 znalazło się postawienie wysokich wymagań w zdobywaniu wiedzy oraz wzmocnienie aspiracji uczniów¹²⁶⁷.

Liceum nie spoczęło na laurach i w kolejnych latach ugruntowywało swoją pozycję jednej z najlepszych szkół w mieście. W protokole posiedzenia rady pedagogicznej w czerwcu 2003 roku zapisano, że drobne i większe sukcesy uczniów to wynik pracy nauczycieli, rezultat poświęcenia dodatkowego czasu¹²⁶⁸. W roku kolejnym wicedyrekcja uczestniczyła w szkoleniu dotyczącym mierzenia jakości pracy szkół, powołano też czteroosobowy zespół do tego pomiaru¹²⁶⁹. W 2007 roku rada pedagogiczna omówiła nowe narzędzie służące do pomiaru jakości pracy szkoły – Edukacyjną Wartość Dodaną i wyłoniono komisję jej dedykowaną¹²⁷⁰. Niedługo potem „Batory” zajął VII miejsce na Lubelszczyźnie w rankingu „Kuriera Lubelskiego” – Złota Tarcza¹²⁷¹. Grzegorz Blicharz przyznał, że uczniowie rywalizowali między sobą¹²⁷². Dwa lata później wicedyrekcja poinformowała nauczycieli, że w badaniu pozycji szkoły ze względu na trzyletnie wskaźniki wyniku końcowego i edukacyjnej wartości dodanej szkoła plasuje się wśród szkół sukcesu, tzn. że przyrost wiedzy i umiejętności uczniów jest bardzo dobry¹²⁷³. W 2010 roku grono pedagogiczne zostało przeszkolone w temacie „System nadzoru pedagogicznego i oceny jakości pracy szkoły”¹²⁷⁴.

Trzecia dekada działalności pallotyńskiego liceum jeszcze bardziej obfitowała w sukcesy. W roku szkolnym 2011/2012 otrzymało Puchar Prezydenta Miasta Lublin za wybitne osiągnięcia dydaktyczne, zajęło 39 miejsce w Polsce w rankingu „Rzeczypospolitej” i „Perspektyw”, a do tego 100% uczniów zdało egzamin maturalny¹²⁷⁵. Absolwentka Agata Starownik stwierdziła, że w szkole „było parcie na konkursy”¹²⁷⁶. W następnym roku liceum również dostało Puchar Prezydenta Miasta Lublin zajmując 3 miejsce wśród liceów niepublicznych, uzyskało tytuł „Złotej Szkoły” i miało 100% zdawalność matury¹²⁷⁷. Co więcej, wyniki matur na poziomie rozszerzonym były

¹²⁶⁷ ALOSK, KPRP t. 1, PPRP z dn. 30.08.1999 r.

¹²⁶⁸ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 2, PPRP w dn. 20.06.2003 r., s. 137.

¹²⁶⁹ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 20.10.2004 r., s. 206, 208.

¹²⁷⁰ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 14.03.2007 r., s. 60–61.

¹²⁷¹ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 25.06.2007 r., s. 88.

¹²⁷² ZWA, Wywiad z Grzegorzem Blicharzem, Lublin, 07.08.2024 r.

¹²⁷³ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 27.08.2009 r., s. 279.

¹²⁷⁴ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 29.06.2010 r., s. 17.

¹²⁷⁵ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 03.07.2012 r., s. 312–313.

¹²⁷⁶ ZWA, Wywiad z Agatą Starownik, Lublin, 05.02.2024 r.

¹²⁷⁷ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 03.07.2013 r., s. 57.

w pallotyńskim liceum znacznie wyższe od średniej na terenie miasta Lublina¹²⁷⁸. W 2014 roku zarząd szkoły poinformował, że pojawiły się wskaźniki EWD: „Nasza szkoła plasuje się w pierwszej dziesiątce w Polsce, jeśli chodzi o przygotowanie uczniów do egzaminów humanistycznych, jesteśmy szkołą sukcesu”¹²⁷⁹. W 2015 roku Pallotyńskie Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego zajęło 75 miejsce w Polsce w rankingu „Perspektyw”, 5 miejsce wśród publicznych i niepublicznych w województwie lubelskim, 4 miejsce w Lublinie, 70 miejsce w Polsce w rankingu STEM¹²⁸⁰. Starano się wpływać na ambicje uczniów – w czerwcu zorganizowano w szkole spotkanie z człowiekiem sukcesu Lubelszczyzny mgr inż. Jerzym Korszeniem¹²⁸¹. Choć szkołę wygaszano, nie zaniechano starań o wysokie wyniki. W 2018 roku średnia ocen w szkole wyniosła 4,50¹²⁸². „Batory” zajął wówczas 25. miejsce w Polsce w rankingu najlepszych liceów w Polsce otrzymując tytuł Złotej Szkoły, 1 miejsce w woj. Lubelskim, 1 miejsce w Lublinie, 31 miejsce w Polsce w rankingu maturalnym, 24 miejsce w Polsce w rankingu szkół olimpijskich, otrzymał również Puchar Prezydenta Miasta Lublin za wybitne osiągnięcia dydaktyczne w roku szkolnym 2017/2018¹²⁸³. Kultuwując kulturę zwycięstwa w czerwcu 2018 zorganizowano dla uczniów dwugodzinną galę sukcesu¹²⁸⁴. Na oficjalnej stronie internetowej szkoły sukcesom poświęcono oddzielną sekcję, gdzie skrupulatnie wyliczano osiągnięcia¹²⁸⁵. Na podstronie zatytułowanej „Dlaczego do nas” zachwalano między innymi, że 100% uczniów przystępuje do egzaminu maturalnego i go zdaje, wyniki egzaminu maturalnego znajdują się w ścisłej czołówce województwa lubelskiego i od lat mieszczą się w staninach¹²⁸⁶ wysokich i bardzo wysokich, szkoła zajmuje bardzo wysoką pozycję w rankingach ogólnopolskich, jak również „100% absolwentów studiuje na renomowanych uczelniach w kraju i za granicą”¹²⁸⁷. Trzeba zauważyć, że w protokołach posiedzeń rady

¹²⁷⁸ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 29.08.2013 r.*, s. 87–97.

¹²⁷⁹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 09.01.2014 r.*, s. 117.

¹²⁸⁰ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 02.07.2015 r.*, s. 356.

¹²⁸¹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 19.06.2015 r.*, s. 351.

¹²⁸² AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 15.02.2018 r.*, s. 286–287.

¹²⁸³ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 28.06.2018 r.*, s. 348.

¹²⁸⁴ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 14.06.2018 r.*, s. 332.

¹²⁸⁵ *Sukcesy Liceum - Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego w Lublinie*, <https://web.archive.org/web/20190815201538/http://www.batory.lublin.pl/sukcesy-liceum.html> [22 sierpień 2024 r.].

¹²⁸⁶ Skala staninowa stosowana w pomiarze dydaktycznym odpowiada na pytanie, jaką pozycję zajmuje wynik na tle wyników całej badanej populacji. Skala stosuje 9 przedziałów wyników.

¹²⁸⁷ *Dlaczego do nas - Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego w Lublinie*, <https://web.archive.org/web/20190815205014/http://www.batory.lublin.pl/dlaczego-do-nas-liceum.html> [22 sierpień 2024 r.].

pedagogicznej prawie nie ma wzmianek o ocenach niedostatecznych, czy innych niepowodzeniach dydaktycznych. Znajdujemy tam liczne wyliczenia i tabele z najlepszymi wynikami, braknie natomiast zestawień najniższych. Może to wynikać z ostrej selekcji kandydatów przy rekrutacji i/lub skupieniu na pozytywnych osiągnięciach edukacyjnych. Gdy mowa o skreśleniach z listy uczniów, to w większości powodem były naganne zachowania uczniów lub niepłacenie czesnego, nie ich wyniki kształcenia.

W XXI Liceum Ogólnokształcące im. św. S. Kostki także przykładano wagę do osiągnięć, ale sytuacja wyglądała inaczej niż w „Batorym”. Jako szkoła publiczna i masowa, którą obowiązywały zasady rekrutacji określone rozporządzeniem ministra edukacji, nie mogła selekcionować wyłącznie uczniów zdolniejszych i ambitniejszych. W placówce obowiązywał Wewnętrzny System Zapewniania Jakości Pracy XXI LO, w którym oddzielny moduł poświęcono kształceniu¹²⁸⁸. Sukcesy były odnotowywane na posiedzeniach rady pedagogicznej oraz na stronie szkoły¹²⁸⁹. Bardzo dbano też o odpowiednie wyeksponowanie licznych pucharów i statuetek w gablotach na korytarzach. Szkolono kadrę do pracy z uczniem zdolnym¹²⁹⁰. Dokonania szkoły były wielokrotnie doceniane. Na przykład, w roku szkolnym 1995/1996 liceum otrzymało od prezydenta miasta puchar i dyplomy „za szczególne osiągnięcia dydaktyczne”¹²⁹¹. W kolejnych latach wyróżnienia się powtarzały. W 2003 roku szkoła zajęła 3 miejsce w Lublinie pod względem liczby olimpijczyków i finalistów¹²⁹². U progu trzeciej dekady działalności placówki dyrekcja otrzymała list gratulacyjny od Marszałka Województwa za osiągnięcia uczniów i z życzeniami dalszej owocnej pracy¹²⁹³.

Nie bagatelizowano jednak niepowodzeń edukacyjnych. W statucie pod paragrafem 44 znajdujemy zapis, że zadaniem pedagoga jest między innymi rozpoznawanie indywidualnych potrzeb uczniów oraz analizowanie przyczyn niepowodzeń szkolnych¹²⁹⁴. W liceum, w którym uczy się kilkaset osób jest to zadanie bardzo utrudnione. Na klasyfikacyjnych posiedzeniach rady pedagogicznej pod koniec każdego roku szkolnego przedstawiano liczby ocen niedostatecznych i ich szczegółowe uzasadnienia, średnie klas

¹²⁸⁸ ALOSK, *KPRP t. 3, PPRP z dn. 02.11.2004 r.*, s. 85.

¹²⁸⁹ *Sukcesy szkoły - XXI LO im. S. Kostki w Lublinie*, https://archiwalna.biskupiak.lublin.pl/pl/top/sukcesy_liceum [16 kwiecień 2024 r.].

¹²⁹⁰ ALOSK, *KPRP t. 4, PPRP z dn. 11.10.2007 r.*, s. 65–66.

¹²⁹¹ ALOSK, *KPRP t. 1, PPRP z dn. 12.06.1996 r.*, s. 50.

¹²⁹² ALOSK, *KPRP t. 2, PPRP z dn. 11.06.2003 r.*, s. 31.

¹²⁹³ ALOSK, *KPRP t. 4, PPRP w dn. 22.06.2010 r.*, s. 4.

¹²⁹⁴ ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki publicznej katolickiej szkoły Archidiecezji Lubelskiej, Lublin, 2019 r.*, s. 18.

oraz uczniów z najwyższą średnią ocen. Porównywano także liczby tytułów w olimpiadach i turniejach z innymi szkołami znajdującymi się w czołówce. Przykładowo, w 2010 roku XXI LO zajęło *ex aequo* z II LO im. Hetmana J. Zamoyskiego w Lublinie trzecie miejsce z 11 tytułami. Lepsze były tylko I LO im. S. Staszica i III LO im. Unii Lubelskiej (odpowiednio 24 i 19 tytułów)¹²⁹⁵. Wtedy też ośmioosobowy zespół uczniów reprezentował szkołę w Konkursie Symulacji Procesu Amerykańskiego organizowanego przez KUL i zostało Champion of the Region 2010 – Mistrzem Roku¹²⁹⁶. Niedługo potem, w roku szkolnym 2012/2013 liceum uplasowało się na pierwszym miejscu w rankingu szkół ponadgimnazjalnych z liczbą 21 laureatów olimpiad i konkursów (najwyższy wynik w dotychczasowej historii szkoły) i po raz kolejny otrzymało Puchar Prezydenta Miasta Lublin¹²⁹⁷. W następnych latach placówka ugruntowała swoją pozycję w grupie najlepszych szkół Lubelszczyzny.

Tabela 12. Liczba finalistów i laureatów olimpiad przedmiotowych w XXI Liceum Ogólnokształcącym im. św. S. Kostki w Lublinie w latach 1994-2017.

Rok szkolny	Liczba finalistów	Liczba laureatów
1994/1995	2	-
1995/1996	1	-
1997/1998	1	-
1999/2000	1	1
2001/2002	2	1
2002/2003	3	2
2003/2004	3	-
2004/2005	6	1
2005/2006	3	2
2006/2007	6	-
2007/2008	6	1
2008/2009	8	2

¹²⁹⁵ ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 22.06.2010 r., s. 5–6.

¹²⁹⁶ Ibid., s. 7.

¹²⁹⁷ ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 26.06.2012 r., s. 249.

2009/2010	8	1
2010/2011	6	6
2011/2012	13	7
2012/2013	9	5
2013/2014	12	4
2014/2015	12	1
2015/2016	9	11
2016/2017	6	11

Opracowanie własne na podstawie: https://archiwalna.biskupiak.lublin.pl/pl/top/laureaci_i_finalisci [dostęp: 26.08.2024]

XXI Liceum Ogólnokształcące im. św. Stanisława Kostki stworzyło Regulamin Olimpijczyka, który określa szczegółową organizację oraz tryb pracy z uczniem zdolnym. Kuratorium Oświaty w Lublinie uznało tą inicjatywę za przykład dobrych praktyk¹²⁹⁸. Przez „olimpijczyka” należy rozumieć ucznia, który zakwalifikował się do etapu co najmniej międzyszkolnego olimpiady przedmiotowej, konkursu lub turnieju o zasięgu ogólnopolskim. Uczniowi, który przeszedł ten etap przydziela się nauczyciela prowadzącego, który się nim opiekuje. W przypadku olimpiady interdyscyplinarnej uczeń może korzystać z opieki kilku nauczycieli. Olimpijczykowi dano prawo do udziału i prezentacji swojej wiedzy w wielu różnych konkursach. Uczniowi przygotowującemu się do olimpiady, konkursu czy turnieju, przyznano przywilej zwolnienia z zajęć szkolnych w celu przygotowania się do tego przedsięwzięcia. Do etapu okręgowego przysługuje 7 dni kalendarzowych, do etapu centralnego – 15 dni kalendarzowych. Zwolnienia z zajęć lekcyjnych dokonuje dyrektor na podstawie wniosku nauczyciela prowadzącego po zasięgnięciu opinii wychowawcy klasy. W czasie przygotowania do etapu międzyszkolnego i dalszych olimpijczyk jest oceniany inaczej niż pozostali uczniowie. Zwalnia się go z odpowiedzi ustnych i pisemnych, zarówno zapowiedzianych jak też i niezapowiedzianych. Nie jest również zobowiązany do odrabiania prac domowych i innych obowiązkowych prac. Zaliczenie treści podstawy programowej następuje po zakończeniu olimpiady, o ile ostatni etap nie odbywa się w ostatnich dwóch miesiącach roku szkolnego, w terminie, formie

¹²⁹⁸ Przykłady dobrych praktyk, <https://kuratorium.lublin.pl/?akc=akt&op=szcz&id=6536> [1 sierpnia 2024] .

i zakresie uzgodnionym z nauczycielem przedmiotu i zaopiniowanym przez nauczyciela prowadzącego lub dyrekcję. Uczeń, który uzyskał tytuł laureata lub finalisty olimpiady przedmiotowej może mieć przyznany indywidualny tok nauki, jeżeli posiada oceny co najmniej dobre ze wszystkich przedmiotów, najwyższe oceny z zachowania oraz pozytywne opinie Rady Pedagogicznej i poradni psychologiczno-pedagogicznej¹²⁹⁹.

Sukces edukacyjny odmiennie definiowano w dwóch pozostałych szkołach. W Katolickim Liceum im. św. Teresy nie stawiano wygórowanych oczekiwań: „Już czwarta kolejna matura odbyła się w tym roku. Średnia ocena ze wszystkich egzaminów wyniosła 3,7. Jest to wynik zadowalający”¹³⁰⁰. Na podstawie wspomnień Janiny Ostrowskiej można zaryzykować stwierdzenie, że najważniejsze było dla niej przeprowadzenie dziewcząt przez edukację licealną do samego końca, mimo że nie były to najzdolniejsze uczennice. Kwestie wychowawcze i formacyjne uznawała za istotniejsze niż dydaktyczne. Doceniała też każde osiągnięcie swoich podopiecznych – „nasze zdobycze sportowe i artystyczne. Nie są one olbrzymie, ale warte odnotowania”¹³⁰¹. Po zmianie zarządu szkoły w 2002 roku liczba niepowodzeń edukacyjnych w „Terescie” osobliwie wzrosła – większość uczniów była wykreślana z powodu braku zaliczeń¹³⁰².

W Prywatnym Katolickim Liceum Ogólnokształcącym im. K. Gostyńskiego uczeń miał próbować stać się lepszym niż był dnia poprzedniego. Miał też prawo do porażki, którą traktowano jako okazję do nauki. Ryzyko niepowodzenia odgrywało znaczącą rolę w stworzonym przez M. Bobrzyńskiego systemie. Autor przeniósł na obszar szkolnej edukacji walor harcerskiej próby – młodzieniec wędrujący po lesie z kompasem i mapą mógł zabłądzić. Podejmując próbę wiedział o tym on, jak i jego instruktor. „Ta realna możliwość niepowodzenia sprawia, że odniesiony sukces jest sukcesem prawdziwym i nie tylko daje wielką satysfakcję, lecz także buduje wiarę młodego człowieka we własne siły, zachęcając do kolejnych prób i kolejnych zwycięstw. Jednocześnie uczy poważnego traktowania wszystkich możliwych do napotkania przeciwności i zagrożeń”¹³⁰³. Uczniom Gostynianum dawano wybór. Niepowodzenie mogli nadrobić zwiększonym wysiłkiem czy dłuższym

¹²⁹⁹ ALOSK, *Regulamin Olimpijczyka XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki w Lublinie*, *bd.*

¹³⁰⁰ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, *op. cit.*, s. 44.

¹³⁰¹ *Ibid.*, s. 21.

¹³⁰² AKOL, *Zespół archiwalny KLOT, Arkusze ocen Absolwenci Liceum 2006*; AKOL, *Zespół archiwalny KLOT, Arkusze ocen 2010 r.*

¹³⁰³ M. Bobrzyński, *System indywidualnego nauczania symultanicznego*, *op. cit.*, s. 46.

okresem szkolnej pracy lub też skapitulować i odejść ze szkoły¹³⁰⁴. Nie byli oceniani za nieudaną próbę przygotowania zadania (jak w tradycyjnym systemie szkolnym), lecz dopiero za jego wykonanie poprawne¹³⁰⁵. Uczniowskie tryumfy były nagradzane niebieską kartą – identyfikatorem dającym prawo niekontrolowanego przez kadre organizowania sobie dnia pracy. Warunkiem jej otrzymania był brak ocen niedostatecznych i odpowiednio wysoka punktacja za postawy i pracę w szkole. Spełniając te kryteria uczeń udowodniał swoją gotowość na samodzielność. Jedyłą jego formalną powinnością było poranne przybycie do szkoły na rozpoczęcie zajęć. Bobrzyński przyznał, że „Wprowadzenie tej karty bardzo mobilizuje uczniów i dynamizuje szkolną grę o wyniki”¹³⁰⁶.

6.5. Ocenianie, klasyfikacja i promocja uczniów

Ocenianie pracy ucznia stanowiło ważny element procesu dydaktycznego w każdym katolickim liceum w Lublinie. Klasyfikacja i promocja uczniów należały do priorytetowych zadań, jakimi zajmowały się rady pedagogiczne w trzech badanych szkołach. Dokonywano aktu klasyfikowania i promowania, ale też analizowano i dyskutowano wyniki w celu doskonalenia kształcenia i zwiększenia osiągnięć edukacyjnych podopiecznych. Najmniej informacji mamy o wykonywaniu tych czynności w Katolickim Liceum im. św. Teresy. W zachowanych arkuszach ocen figurują oceny śródroczne i końcowe oraz zapisy dat klasyfikacyjnych posiedzeń rady pedagogicznej na koniec roku szkolnego. Zamieszczono tam również protokoły egzaminów sprawdzających. W przypadku niepromowania uczeni – co zdarzało się dosyć często – niekiedy zapisywano w punktach powody takiej decyzji. Znajdujemy tam też skalę ocen z przedmiotów nauczania: celujący, bardzo dobry, dobry, dostateczny, mierny, niedostateczny¹³⁰⁷.

W XXI Liceum Ogólnokształcącym im. S. Kostki z czasem zamieszczono zapisy odnośnie oceniania w statucie szkoły. W pierwszych dwóch wersjach z 1992 i z 1996 roku dokumentu kwestii tej nie poruszono. W akcie z 2010 roku odniesiono się do zagadnienia zwięźle w 6 punktach (§ 34). Do przedmiotowego oceniania bieżącego uczniów

¹³⁰⁴ Ibid., s. 47.

¹³⁰⁵ *Ibidem*.

¹³⁰⁶ Ibid., s. 51.

¹³⁰⁷ AKOL, Zespół archiwalny KLOT, *Arkusze ocen uczennic, które opuściły Liceum do czerwca 1996 r.*; AKOL, Zespół archiwalny KLOT, *Arkusze ocen uczennic, które opuściły Liceum od lipca 1996 r. do czerwca 1998 r.*; AKOL, Zespół archiwalny KLOT, *Arkusze ocen uczennic, które opuściły Liceum od lipca 1998 r. do czerwca 2003 r.*

oraz oceniania śródrocznego przyjęto skalę ocen od 1 do 6. Ustalono, że ocena z każdego przedmiotu dotyczy wiedzy, jaką posiadał uczeń i umiejętności jej przetwarzania, jak również umiejętności jej pozyskiwania i wykorzystywania w praktyce. Przewidziano jednorazowe ocenianie śródroczne, w ostatnim tygodniu przed feriami zimowymi, a dla klas maturalnych – w połowie roku szkolnego. Po szczegółowe zasady oceniania uczniów odsyłało do wewnątrzszkolnego systemu oceniania będącego załącznikiem do statutu i do przedmiotowych systemów oceniania¹³⁰⁸. Wersja statutu obowiązująca od roku 2019 opisuje Wewnątrzszkolne Zasady Oceniania bardzo obszernie i szczegółowo. Dokument stwierdza, że ocenianiu podlegają „osiągnięcia edukacyjne ucznia”. Przedstawiono także jego cele. Oceny mają być informacją dla ucznia o poziomie jego osiągnięć. Umożliwiają też nauczycielom doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktycznej. Ocenianie traktuje się też jako pomoc w nauce polegającą na przekazaniu uczniowi informacji o tym, co zrobił dobrze i jak powinien się dalej uczyć. Oceny uznano również za wskazówki do samodzielnego planowania własnego rozwoju, motywację dla ucznia oraz informacje dla rodziców i nauczycieli o postępach, trudnościach w nauce, czy szczególnych uzdolnieniach ucznia¹³⁰⁹.

Nauczyciela zobowiązano do indywidualizacji pracy z uczniem na zajęciach edukacyjnych, odpowiednio do jego potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych. Prowadzący zajęcia powinien dostosować wymagania do tych potrzeb, jeśli uczeń posiada orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania – na podstawie tego orzeczenia lub opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej. Dotyczy to też uczniów nieposiadających orzeczeń, ale objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną w szkole¹³¹⁰. Sprecyzowano kwestie oceniania bieżącego. W Biskupiaku może się ono odbywać na różne sposoby: kontrolę ustną, obserwacje pracy ucznia, kontrole w formie pisemnej (prace klasowe, zadania klasowe, wypracowania, dyktanda, testy osiągnięć szkolnych, inne sprawdziany, poprawy sprawdzianów), kartkówki, szacowanie wytworów pracy uczniów poprzez ich: prezentację, projekty, konkursy, sprawdzanie osiągnięć sportowych (rozgrywki, testy sprawności, sprawdziany umiejętności, zawody, turnieje), analizę notatek sporządzonych w zeszytcie przedmiotowym lub w zeszytcie ćwiczeń, prace

¹³⁰⁸ ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcące im. Św. Stanisława Kostki, katolickiej, publicznej szkoły Archidiecezji Lubelskiej, Lublin, 15.04.2010 r., nlb.*

¹³⁰⁹ ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki publicznej katolickiej szkoły Archidiecezji Lubelskiej, Lublin, 2019 r., s. 23.*

¹³¹⁰ *Ibid.*, s. 24–25.

domowe i wypracowania domowe, prace dla chętnych¹³¹¹. Uczeń w trakcie nauki w szkole otrzymuje oceny bieżące oraz klasyfikacyjne śródroczne, roczne i końcowe. Oceny są jawne dla ucznia i jego rodziców. Uczeń, który uzyskał bieżącą ocenę niedostateczną jest zobowiązany nadrobić braki i uzupełnić zaległości¹³¹². W regulaminie szkoły dodano, że „uczeń ma obowiązek znać Statut i regulaminy szkoły, szczególnie w zakresie odnoszącym się do jego funkcjonowania w szkole oraz zasad oceniania”¹³¹³.

Klasyfikacyjne posiedzenia rady pedagogicznej Biskupiaka odbywały się regularnie w grudniu i kwietniu dla klas maturalnych, w styczniu i czerwcu – dla klas pozostałych. Protokoły spotkań zawierają liczne zestawienia liczbowe, w tym procentowe. Dotyczą one liczby uczniów klasyfikowanych i nieklasyfikowanych, promowanych i nie promowanych, dopuszczonych do egzaminów poprawkowych oraz powtarzających klasę. Sytuacje nieklasyfikowania i niepromowania zdarzały się rzadko, były to pojedyncze przypadki. Dokładnie ewidencjonowano ilość ocen niedostatecznych we wszystkich klasach. Obliczano średnie ocen osiągnęte przez poszczególne klasy. W każdym oddziale wyłaniano także uczniów z najwyższymi średnimi. Wykorzystywano je przy typowaniu kandydatów do nagród i stypendiów. Na posiedzeniach rady poświęcano także sporo czasu na przedyskutowanie ministerialnych rozporządzeń w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych¹³¹⁴. Szkolono kadre w tej problematyce. Przykładowo, jesienią 1995 roku odbyły się warsztaty metodyczne poświęcone problemowi stopni szkolnych, złożone z dwóch części: „Komu i w jakim celu potrzebne są stopnie szkolne” oraz „Co zrobić, aby proces oceniania był właściwy”¹³¹⁵. Z upływem lat doskonalono WSO. W 2004 roku uzależniono minimalną liczbę ocen cząstkowych w ciągu okresu, na podstawie którego wystawia się ocenę klasyfikacyjną, od tygodniowej ilości godzin danych zajęć edukacyjnych (zob. Tabela 13)¹³¹⁶. W trzeciej dekadzie funkcjonowania placówki zmieniono nieco optykę. W 2013 roku omówiono temat sposobów oceniania i pomocy uczniom z problemami. Dyrekcja prosiła, aby w uzasadnieniach ocen niedostatecznych dostosować się do rozporządzenia ministerialnego w sprawie warunków i sposobów oceniania¹³¹⁷.

¹³¹¹ Ibid., s. 26.

¹³¹² Ibid., s. 29.

¹³¹³ ALOSK, *Regulamin szkoły*, 11.09.2018 r., s. 8.

¹³¹⁴ ALOSK, *KPRP*, t. 6, *PPRP w dn. 23.06.2015 r.*, s. 4.

¹³¹⁵ ALOSK, *KPRP t. 1, PPRP z dn. 23.11.1995 r.*, s. 12–13.

¹³¹⁶ ALOSK, *KPRP t. 4, PPRP z dn. 30.08.2004 r.*, s. 83.

¹³¹⁷ ALOSK, *KPRP*, t. 5, *PPRP w dn. 24.01.2013 r.*, s. 318.

W 2015 roku przeprowadzono szkolenie pt. „Elementy oceniania kształtującego i ich rola motywacyjna. Wpływ na efektywność pracy nauczyciela i ucznia w świetle badań”¹³¹⁸.

Tabela 13. Minimalne liczby ocen cząstkowych przyjęte w 2004 roku w XXI Liceum Ogólnokształcącym im. św. S. Kostki w Lublinie.

Tygodniowa liczba godzin	Klasy I-II (minimalna liczba ocen)	Klasa III (minimalna liczba ocen)	
		I semestr	II semestr
1 godz.	3	3	2
2 godz.	3	3	2
3 godz.	4	4	3
4 i więcej	4	4	3

Źródło: ALOSK, KPRD t. 2, PPRP w dn. 30.08.2004 r. s. 83

W Pallotyńskim Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego istotne były wyniki kształcenia, w związku z czym dużą wagę przykładano do oceniania. W statucie placówki zawarto bardzo ogólnie ujęte zasady oceniania. Na początku zaznaczono, że ocenianie służy wychowaniu i pełnemu rozwojowi ucznia. Ustalono, że ocenianie bieżące, ocenianie śródroczne i końcoworoczne dokonywane jest według skali ocen: 1 – 6, przyjętej zgodnie z odrębnymi przepisami. Podobnie jak w Biskupiaku zapisano, że ocena z każdego przedmiotu dotyczy wiedzy, jaką posiada uczeń i umiejętności jej prezentowania oraz umiejętności pozyskiwania, wartościowania i przetwarzania informacji, a także wykorzystywania wiedzy w praktyce. Uściślono, że ocenianie śródroczne przeprowadza się raz w ciągu roku szkolnego. Po szczegółowe zasady oceniania odsyłano do dokumentu „Ocenianie wewnątrzszkolne w Pallotyńskim...”¹³¹⁹.

System oceniania wewnątrzszkolnego opracowano w „Batorym” na podstawie rozporządzenia MEN z 19 kwietnia 1999 roku. Przy jego tworzeniu przedyskutowano skalę i kryteria ocen z przedmiotów, formę i czas informowania uczniów o przewidywanych ocenach oraz tryb odwoływania się od ustalonej oceny¹³²⁰. Zadecydowano, że przy ocenach bieżących można stawiać plusy i minusy (16 stopniowa skala ocen)¹³²¹. W 2002 roku

¹³¹⁸ ALOSK, KPRP, t. 6, PPRP w dn. 19.02.2015 r., s. 102.

¹³¹⁹ ZWA, Statut Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego w Lublinie, Lublin, 05.09.2013 r., s. 22.

¹³²⁰ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 1 PPRP w dn. 18.10.1999 r., nlb.

¹³²¹ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 1 PPRP w dn. 27.10.1999 r., nlb.

zespoły nauczycieli przygotowały przedmiotowe systemy oceniania¹³²². Nauczyciele na pierwszych lekcjach zapoznawali uczniów z przedmiotowym systemem oceniania¹³²³. W 2008 roku zbadano zgodność zasad oceniania z założeniami oceniania wewnątrzszkolnego. Dokument opisujący zasady oceniania wewnątrzszkolnego zawierał 20 stron, w tym również te punkty, które wcześniej znajdowały się w Regulaminie Ucznia. Stwierdzono, że należy dostosować przedmiotowe systemy oceniania do zasad oceniania wewnątrzszkolnego. Rok później przeprowadzono ewaluację oceniania wewnątrzszkolnego¹³²⁴. W 2013 powołano komisję do spraw dokumentu Ocenianie Wewnątrzszkolne¹³²⁵. Wtedy też wprowadzono zmiany dotyczące przede wszystkim ogólnych kryteriów ocen. Ocenom przypisano wagę ustaloną przez nauczycieli wchodzących w skład zespołów przedmiotowych. Zdecydowano, że oceny śródroczne i roczne będą wyrażone pełnym stopniem w oparciu o średnią ważoną. Zmiany dotyczyły też zasad realizacji rozszerzeń w Liceum¹³²⁶. W 2014 roku dyrekcja przyjrzała się w ramach nadzoru pedagogicznego sposobowi oceniania ucznia. Prace podjął również zespół badający warunki wystawiania oceny celującej. Sprawdzono, że wystawiane są oceny celujące, a sposób wystawiania jest zgodny z ocenianiem wewnątrzszkolnym¹³²⁷. W tym samym roku wprowadzono uściślenia do dokumentu Ocenianie Wewnątrzszkolne¹³²⁸. Dokonano także zmian wynikających z wniosków zespołów ewaluacyjnych i przedmiotowych. Przypisano wagi do kategorii sprawdzian, kartkówka. Inne kategorie i ich wagi szczegółowo określono w Przedmiotowych Systemach Oceniania¹³²⁹. W 2015 roku sprawdzono szczegółowiej warunki wystawiania oceny celującej. Stwierdzono, że nauczyciele wystawiali bieżące oceny celujące (w 21 na 23 przedmioty). Informację na temat uzyskiwania oceny celującej posiadało 17 przedmiotowych systemów oceniania, brakowało jej w dwóch dokumentach. Wykazano też, że ocena celująca bardzo motywuje uczniów, wszyscy nauczyciele stwarzają sytuacje do jej uzyskania¹³³⁰.

Podobnie jak w Biskupiaku i innych szkołach, klasyfikacyjne posiedzenia rady pedagogicznej „Batorego” odbywały się cyklicznie w grudniu i kwietniu dla klas

¹³²² AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 30.08.2002 r., s. 76.

¹³²³ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 31.08.2004 r., s. 203.

¹³²⁴ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 22.01.2009 r., s. 190.

¹³²⁵ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 03.07.2013 r., s. 77.

¹³²⁶ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 29.08.2013 r., s. 98.

¹³²⁷ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 06.02.2014 r., s. 144–145.

¹³²⁸ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 27.08.2014 r., s. 254.

¹³²⁹ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 01.09.2014 r., s. 254, 258.

¹³³⁰ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 02.07.2015 r., s. 358–359.

maturalnych, w styczniu i czerwcu – dla reszty klas. Dokumentacja posiedzeń obejmuje szczegółowe opisy klas łącznie z wyliczonymi średnimi ocen. Wyniki większości uczniów były dobre lub bardzo dobre. Problem nieklasyfikowania i niepromowania prawie nie miał miejsca. Gdy dochodziło do takiej sytuacji, zazwyczaj dany uczeń opuszczał szkołę. Na posiedzeniach rady pedagogicznej wielokrotnie przypomniano o rytmiczności oceniania. Przykładano również dużo uwagi do poprawności dokumentacji – proszono o uzupełnianie braków w dziennikach i arkuszach oraz o dokładność. Chwalono także tych nauczycieli, którzy prowadzili je sumiennie.

Zupełnie inne podejście do oceniania i promowania prezentowało Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. K. Gostyńskiego. Zanim jednak wdrożono system indywidualnego nauczania symultanicznego w 2003 roku, eksperymentowano w tej kwestii szukając optymalnego rozwiązania. Gdy szkoła działała jeszcze jako Społeczne Liceum Ogólnokształcące ZHK „Zawisza” założenia oceniania, klasyfikowania i promowania zawarto w oddzielnym pięciostronicowym dokumencie. Całość otwiera wyjaśnienie o realizacji programu szkolnego w dwóch fazach – minimum programowego przerabianego w ramach wspólnej pracy niewielkich grup oraz pełnego lub poszerzonego programu przygotowywanym indywidualnie. Sprawdzanie stopnia opanowania materiału z poszczególnych tematów (na oceny częściowe) w pierwszej fazie odbywało się metodami stosowanymi w systemie klasowo-lekcyjnym, np. poprzez pisemne prace klasowe, testy czy odpowiedzi ustne. Jeśli uczeń był zainteresowany opanowaniem w zakresie danego przedmiotu pełnego programu i uzyskaniem wyższych ocen (dobrej lub bardzo dobrej), to otrzymywał na swą prośbę dodatkowe zadania od nauczyciela. Oceny okresowe (semestralne, roczne lub końcowe z danego przedmiotu) na poziomie dostatecznym, miernym i ewentualnie niedostatecznym wystawiano w oparciu o uzyskane podczas fazy pierwszej oceny częściowe. Warunkiem uzyskania oceny na poziomie dobrym lub bardzo dobrym było zdanie okresowego egzaminu wewnętrznego w formie pisemnej lub ustnej lub jednej z tych form (według uznania nauczyciela). Aby otrzymać ocenę celującą należało zrealizować indywidualny program wykraczający poza ramy określone programem szkolnym¹³³¹. Dodatkowe uwagi dotyczące „zasad klasyfikacji merytorycznej” umieszczono w Regulaminie Ucznia. Określono tam, że w ciągu miesiąca uczeń zobowiązany jest uzyskać zaliczenia minimum 1/5 obowiązujących do w danym semestrze tematów liczonych łącznie

¹³³¹ APKLO, *Założenia systemu oceniania, klasyfikowania i promowania w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” w Lublinie, 1991 r., nlb.*

dla wszystkich przedmiotów. Jeśli uczeń otrzymał ocenę roczną niedostateczną, miał ją poprawić przed 31 sierpnia¹³³².

Po przejęciu placówki przez Michała Bobrzyńskiego „dla bardziej systematycznego i wnikliwego oceniania efektów pracy ucznia w ramach ocen cząstkowych” wprowadzono rozróżnienie na oceny bieżące, oceny zaliczające kolejne działy, oceny zaliczające semestr (dopuszczające do egzaminu semestralnego) oraz oceny egzaminów semestralnych. Oceny bieżące stanowiły efekt bieżącej pracy ucznia. Oceniano w sposób analogiczny jak w innych szkołach – za wykonane prace domowe, odpowiedzi udzielone na zajęciach, wyniki prac klasowych i sprawdzianów, a także za jakość i zrozumienie własnych notatek. Na oceny zaliczające działy pracowano wykonując pracę zaliczeniową, np. test czy wypracowanie. Ocenę tą obowiązkowo wpisywano w indeksie ucznia oraz w specjalnych rubrykach w dzienniku. Oceny zaliczające semestr nauczyciel wystawiał na podstawie ocen zaliczających poszczególne działy. W przypadku niedopuszczenia (niezaliczenia semestru) uczniowi przysługiwało odwołanie¹³³³.

Po przyjęciu systemu indywidualnego nauczania symultanicznego i całkowitym odejściu od pracy klasowo-lekcyjnej na początku XX wieku zrezygnowano ze sztywnych terminów klasyfikacji i promocji. „W tej szkole nie było sytuacji, że jest promocja na koniec roku, tylko uczniowie realizowali materiał. [...] Nie było promocji całościowych, że on [uczeń – dop.] z pierwszej do drugiej... tylko przedmiotami i koniec jak już wszystkie przedmioty zaliczył. To mogło być w różnych miesiącach, niekoniecznie w czerwcu”¹³³⁴. Bobrzyński uważał powtarzanie tej samej klasy za nonsens. Nie widział potrzeby, by ktoś, kto nie został promowany dlatego, że nie opanował dwóch tematów z matematyki, miał powtarzać również polski, historię czy geografii¹³³⁵. Przewodnią ideą indywidualizacji kształcenia objęła również sposób oceniania. Weryfikacja wiedzy i umiejętności w systemie indywidualnego nauczania symultanicznego opierała się przede wszystkim na ustnym kolokwium zaliczającym dział (nauczyciel mógł w ten sposób sprawdzić nie tylko zapamiętanie informacji, ale też zbadać, czy uczeń materiał rozumiał). Ponadto uczeń był oceniany za pracę z podręcznikiem, wykonanie analitycznych notatek wstępnych – fiszek, zaproponowanie i wykonanie opracowań pomocniczych – na przykład tabel i wykresów,

¹³³² APKLO, *Regulamin ucznia Społecznego Liceum Ogólnokształcącego Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” w Lublinie, ca. 1991.*

¹³³³ APKLO, *Regulamin pracy szkolnej (nauki) ucznia, Lublin, 22.03.1996 r.*, s. 7–8.

¹³³⁴ ZWA, *Wywiad z Piotrem Kalwińskim, Lublin, 12.02.2024 r.*

¹³³⁵ M. Bobrzyński, *Szkoła ma wychowywać poprzez rzetelne uczenie, op. cit.*, s. 205.

rozwiązanie zadania, tematyczne wypowiedzi pisemne, jak również dobór i jakość wykorzystanych źródeł wiedzy¹³³⁶. Liceum przygotowywało dla każdego ucznia trzyletni indywidualny dziennik, odrębny do każdego przedmiotu. Na końcu indywidualne dzienniki zszywano razem i powstawała księga ucznia¹³³⁷. Do dokumentowania ociągnięć ucznia korzystano także z komputerowego arkusza kalkulacyjnego, który jednocześnie pełnił funkcję elektronicznego dziennika, umożliwiającego realizację systemu indywidualnego nauczania symultanicznego. Arkusz ten był równoległe jedną z form (obok trzyletniego przedmiotowego dziennika postępów ucznia i indeksu) zbierania i archiwizowania danych o przebiegu procesu nauczania¹³³⁸. Uczniowie zawsze mieli wgląd do swoich arkuszy¹³³⁹. Opracowany sposób dokumentowania ocen umożliwiał nauczycielowi dokładne rozeznanie, które partie materiału uczeń opanował i w jakim stopniu. Autor koncepcji przyznał, że wyzwaniem było opracowanie takiej formuły oceniania, która pozwoliłaby odzwierciedlić stopień sprostania wymaganiom stawianym uczniom w odniesieniu do upływającego czasu trzyletniego cyklu kształcenia. Mają temu służyć dwa typy ocen podsumowujących (finalnych): względna „na dziś” oraz bezwzględna „na zakończenie przedmiotu” (wykorzystujące tzw. współczynnik aktualizacji)¹³⁴⁰. Szczegółowe zasady oceniania umieszczono w prawie trzydziesto-stronicowym dokumencie będącym częścią opracowania omawiającego system indywidualnego nauczania symultanicznego. Zawiera on skalę ocen, strukturę ocen, czyli ich kategoryzację, kryteria ocen, czyli wymagania stawiane uczniom jako warunek uzyskiwania ocen w kolejnych ich kategoriach, oraz zasady klasyfikowania i promowania¹³⁴¹. Trzeba dodać, że system oceniania i jego dokumentacja zapobiegały sytuacji „prześlizgiwania się” uczniów. Polonista P. Kalwiński wspomina: „To nie było tak, że prawda to było przepychanie na siłę. Była inna szkoła prywatna, gdzie... gdzie... może nie będę mówił jaka, ale była wtedy taka znana szkoła prywatna, gdzie się wiadomo, że się zdaje, ale u nas tak nie było, więc normalnie się pracowało. Uczniowie musieli mieć wyniki i nie byli przepychani za to, że płacą”¹³⁴². Właściciel szkoły skomentował to następująco: „Muszę powiedzieć, że w ciągu szesnastu lat istnienia szkoły dopuściliśmy do matury tylko trzydzieści procent uczniów – jest to chyba jeden

¹³³⁶ M. Bobrzyński, *System indywidualnego nauczania symultanicznego*, op. cit., s. 48.

¹³³⁷ M. Bobrzyński, *Szkoła ma wychowywać poprzez rzetelne uczenie*, op. cit., s. 204.

¹³³⁸ M. Bobrzyński, *System indywidualnego nauczania symultanicznego*, op. cit., s. 49.

¹³³⁹ Ibid., s. 51.

¹³⁴⁰ Ibid., s. 49.

¹³⁴¹ APKLO, M. Bobrzyński, *System Nauczania Symultanicznego: VI System oceniania w nauczaniu symultanicznym*, Lublin, b.d.

¹³⁴² ZWA, *Wywiad z Piotrem Kalwińskim*, Lublin, 12.02.2024 r.

z najwyższych odsiewów w Polsce. [...] To, co inne szkoły robią w momencie selekcji na wstępie, ja robiłem w trakcie nauki ucznia w szkole”¹³⁴³.

6.6. Biblioteki szkolne

Wszystkie katolickie licea w Lublinie miały swoje biblioteki. Szkolne księgozbiory odgrywały istotną rolę w procesie kształcenia. Dlatego też Pallotyńskie Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego poświęciło bibliotece oddzielną sekcję w statucie. Zapisano tam, że służy ona realizacji potrzeb czytelniczych i zainteresowań uczniów, realizacji zadań edukacyjnych, w tym wychowawczych szkoły, doskonaleniu warsztatu pracy nauczycieli, doskonaleniu zawodowemu oraz wypełnianiu innych zadań szkoły. Wymieniono również zadania nauczyciela – bibliotekarza: opracowanie organizacji biblioteki szkolnej, gromadzenie i opracowanie zbiorów, prowadzenie zajęć dydaktyczno-wychowawczych z zakresu edukacji czytelniczej, a także pełnienie dyżuru podczas zajęć lekcyjnych i po ich zakończeniu w celu umożliwienia dostępu uczniom i nauczycielom do zbiorów biblioteki¹³⁴⁴. Statutowe zapisy były realizowane. W 1994 roku w placówce były zatrudnione dwie nauczycielki – bibliotekarki¹³⁴⁵. Po przejęciu liceum przez księży pallotynów biblioteką opiekowała się jedna osoba. Sprawozdania z działalności biblioteki wraz z wyciągniętymi wnioskami przedstawiano na posiedzeniach rady pedagogicznej na koniec I semestru oraz na koniec roku (styczeń i czerwiec). Z protokołów dowiadujemy się, że księgozbiór stale powiększono. Kupowano także programy komputerowe, jak „Mał 2000”¹³⁴⁶. W pomieszczeniu biblioteki początkowo znajdowały się 2 komputery¹³⁴⁷. Później dokupiono 4 urządzenia¹³⁴⁸, wymieniono też meble na nowe¹³⁴⁹. Lekcje biblioteczne prowadzono na 1 godzinie języka polskiego lub godzinie wychowawczej¹³⁵⁰. Społeczność szkolna korzystała z biblioteki. Książki wypożyczali zarówno uczniowie (80%), jak i nauczyciele (20%)¹³⁵¹. Nauczyciel bibliotekarz oprócz

¹³⁴³ M. Bobrzyński, *Szkola ma wychowywać poprzez rzetelne uczenie, op. cit.*, s. 202.

¹³⁴⁴ ZWA, *Statut Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego w Lublinie, Lublin, 05.09.2013 r.*, s. 16.

¹³⁴⁵ ZPP, *Grono pedagogiczne szkoły [w:] Pierwsza matura w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego (broszura), Lublin 1994*, s. 25-26., s. 26.

¹³⁴⁶ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 24.06.2004 r.*, s. 195–196.

¹³⁴⁷ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 20.10.2004 r.*, s. 212.

¹³⁴⁸ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 01.09.2005 r.*, s. 273.

¹³⁴⁹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 04.12.2007 r.*, s. 106.

¹³⁵⁰ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 28.08.2008 r.*, s. 145.

¹³⁵¹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 03.02.2011 r.*, s. 104.

prowadzenia zajęć edukacji czytelniczej, pomagał maturzystom w przygotowaniu prezentacji¹³⁵². Współpracował także z nauczycielami przedmiotowymi oraz psychologiem szkolnym¹³⁵³. Do biblioteki trafiały też książki podarowane przez księgarnie oraz przynieszone przez uczniów. Powiększono też zbiory elektroniczne. W bibliotece „Batorego” można również było korzystać z xero i drukarki¹³⁵⁴. Nauczycieli przedmiotowych szkolono z korzystania z bazy danych biblioteki¹³⁵⁵. Zakupy biblioteczne obejmowały także zestawy egzaminacyjne do matury¹³⁵⁶. Uczniowie korzystali ze stanowisk komputerowych. Mogli też obejrzeć ekspozycje o charakterze pedagogicznym, a także skorzystać z bogatej oferty filmów edukacyjnych¹³⁵⁷. W 2014 roku zakupiono urządzenia wielofunkcyjne do biblioteki¹³⁵⁸. Choć szkołę wygaszano, w 2018 roku do szkolnego księgozbioru trafiło 1047 nowych woluminów¹³⁵⁹.

Biblioteka pełniła ważną rolę również w XXI Liceum Ogólnokształcącym im. S. Kostki. Statut z 2010 roku informuje, że biblioteka szkolna służy realizacji potrzeb czytelniczych i zainteresowań uczniów, realizacji zadań dydaktyczno-wychowawczych szkoły, doskonaleniu warsztatu pracy nauczycieli, wspieraniu rodziców w wypełnianiu zadań wychowawczych oraz wypełnianiu innych zadań szkoły. Zgodnie z zapisami z biblioteki mogą korzystać: uczniowie, nauczyciele i inni pracownicy szkoły, rodzice uczniów oraz inne osoby za zgodą dyrektora. Oprócz zadań podstawowych, jak gromadzenie i opracowanie zbiorów oraz organizacji biblioteki, nauczycielom bibliotekarzom powierzono opracowanie regulaminu biblioteki, prowadzenie zajęć dydaktyczno-wychowawczych z zakresu edukacji czytelniczej, jak również pełnienie dyżuru podczas zajęć lekcyjnych i po ich zakończeniu w celu umożliwienia dostępu do zbiorów biblioteki uczniom i nauczycielom¹³⁶⁰. W wersji dokumentu z 2019 roku część zapisów powtórzono, ale dodano też nowe. Sformułowano obszerną listę zadań biblioteki, wymieniono między innymi realizację potrzeb czytelniczych i rozwijanie zainteresowań uczniów; doskonalenie warsztatu pracy nauczycieli; tworzenie warunków do poszukiwania, porządkowania

¹³⁵² AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 19.06.2009 r.*, s. 262.

¹³⁵³ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 23.02.2012 r.*, s. 242.

¹³⁵⁴ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 21.01.2010 r.*, s. 334.

¹³⁵⁵ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 28.10.2010 r.*, s. 46.

¹³⁵⁶ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 06.10.2011 r.*, s. 192.

¹³⁵⁷ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 23.02.2012 r.*, s. 242.

¹³⁵⁸ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 09.01.2014 r.*, s. 114.

¹³⁵⁹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 15.02.2018 r.*, s. 295.

¹³⁶⁰ ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcące im. Św. Stanisława Kostki, katolickiej, publicznej szkoły Archidiecezji Lubelskiej, Lublin, 15.04.2010 r.*, nlb.

i wykorzystywania informacji z różnych źródeł oraz efektywnego posługiwania się technologią informacyjną; rozbudzanie i rozwijanie indywidualnych zainteresowań uczniów oraz wyrabianie i pogłębianie u uczniów nawyku czytania i uczenia się; organizowanie różnorodnych działań rozwijających wrażliwość kulturową i społeczną. Do obowiązków nauczyciela bibliotekarza dodano organizowanie konkursów, wystaw oraz innych imprez służących promocji czytelnictwa wśród uczniów, współpracę z bibliotekami publicznymi i pedagogicznymi, prowadzenie polityki gromadzenia zbiorów uwzględniającej charakter szkoły¹³⁶¹.

Biblioteka Biskupiaka zajmuje dużą salę w jednym ze skrzydeł gmachu szkoły. Znajdują się tam również stanowiska komputerowe ze stałym łączem internetowym, sofa do czytania oraz skaner i drukarka. Regulamin wywieszono w gablocie na ścianie¹³⁶². Przez większość lat biblioteką opiekowało się dwóch nauczycieli, później jeden. Sprawozdania z działalności zdawano na klasyfikacyjnych posiedzeniach rady pedagogicznej. Dokumentacja jest dodatkowo archiwizowana w bibliotece. Zawiera ona informacje o działalności pedagogicznej, jak i raporty biblioteczno-techniczne. Oprócz udostępniania zbiorów nauczycielki przeprowadzały rozmowy z młodzieżą na temat doboru odpowiedniej literatury pięknej, popularnonaukowej, poezji itp. zgodnie z indywidualnymi zainteresowaniami uczniów. Prezentowały także zakupione nowości i uwzględniały sugestie młodzieży w dokonywaniu zakupów¹³⁶³. Młodzież przychodziła do biblioteki z pozytywnym nastawieniem, na przestrzeni lat nie było problemów¹³⁶⁴. W roku szkolnym 2006/2007 każdego dnia bibliotekę odwiedzało ponad 100 osób. W ciągu roku wypożyczono 11375 książek, co daje średnią wypożyczeń na jednego ucznia – 14,3 woluminów¹³⁶⁵. Szkolni bibliotekarze współpracowali z nauczycielami, wychowawcami i pedagogiem szkolnym w kwestii uzupełniania zbiorów bibliotecznych w pomoce naukowe, niezbędne do realizacji programu nauczania i procesu wychowawczego. Przygotowywano także gazetki okolicznościowe, tematyczne i rocznicowe. W roku szkolnym 2010/2011 były to między innymi: „Józef Piłsudski: 11 listopada”, „Zamordowane miasto – dzielnica

¹³⁶¹ ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki publicznej katolickiej szkoły Archidiecezji Lubelskiej*, Lublin, 2019 r., s. 15.

¹³⁶² Obserwacje poczynione podczas wizyty w szkole.

¹³⁶³ BLOSK, *Sprawozdanie z działalności biblioteki Zespołu Szkół im. św. St. Kostki w Lublinie w roku szkolnym 2003/2004*, Lublin, 21.06.2004 r.

¹³⁶⁴ ZWA, *Wywiad z Marzeną Radecką*, Lublin, 26.06.2023 r.

¹³⁶⁵ BLOSK, *Sprawozdanie z działalności biblioteki Zespołu Szkół im. św. St. Kostki w Lublinie w roku szkolnym 2006/2007*, Lublin, 21.06.2007 r.

żydowska za Bramą Grodzką”, „Beatyfikacja Jana Pawła II”¹³⁶⁶. Przeprowadzono także kilka edycji konkursu na Książkę Roku. W roku szkolnym 2013/2014 uczniowie liceum za najciekawszą książkę w zbiorach biblioteki uznali „Złodziejkę książek” Markusa Zusaka¹³⁶⁷. Do biblioteki trafiały dary książkowe od uczniów i absolwentów Biskupiaka, a także od nauczycieli i pracowników szkoły. Stan księgozbioru biblioteki na dzień 23.06.2017 to 29 990 woluminów na kwotę ponad 300 000 zł¹³⁶⁸. W Prywatnym Katolickim Liceum Ogólnokształcącym im. K. Gostyńskiego nie zatrudniano nauczyciela-bibliotekarza. Szkolny księgozbiór umieszczono w jednej z sal przedmiotowych¹³⁶⁹. W gronie pedagogicznym Katolickiego Liceum im. św. Teresy znajdował się jeden nauczyciel opiekujący się biblioteką¹³⁷⁰, o samym księgozborze nie ma informacji.

6.7. Stypendia

W trzech z czterech badanych placówek (w przypadku Katolickiego Liceum im. św. Teresy – brak danych) uważano, że wysiłek włożony w zdobywanie wiedzy i umiejętności powinien być doceniony. W statucie Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Batorego kwestii tej poświęcono oddzielny paragraf szkolnego statutu (§ 48). Zaznaczono tam, że system nagród przyznawanych w szkole zawsze ma znaczenie wychowawcze i wspierające rozwój osoby, a także charakter motywacyjny dla innych uczniów. Ucznia nagradza się za wybitne osiągnięcia edukacyjne lub za wzorową postawę. Nie zdefiniowano określenia „wybitne”. Przewidziano następujące formy nagradzania: pochwałą wychowawcy, pochwałą dyrektora szkoły, nagrodę książkową lub rzeczową, list gratulacyjny do rodziców/prawnych opiekunów ucznia, a także Nagrodę Dyrektora Szkoły, stypendium naukowe za wybitne osiągnięcia w nauce oraz stypendium specjalne za wzorową postawę. Po bardziej szczegółowe warunki otrzymania stypendium naukowego i specjalnego odsyłało do *Regulaminu przyznawania stypendiów naukowych i specjalnych oraz nagród w Pallotyńskim Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego*

¹³⁶⁶ BLOSK, *Sprawozdanie z działalności biblioteki Zespołu Szkół im. św. St. Kostki w Lublinie w roku szkolnym 2010/2011*, Lublin, 27.06.2011 r.

¹³⁶⁷ BLOSK, *Sprawozdanie z działalności biblioteki Zespołu Szkół im. św. St. Kostki w Lublinie w roku szkolnym 2013/2014*, *bd*.

¹³⁶⁸ BLOSK, *Sprawozdanie z działalności biblioteki Zespołu Szkół im. św. St. Kostki w Lublinie w roku szkolnym 2016/2017*, Lublin, 26.06.2017 r.

¹³⁶⁹ ZWA, *Wywiad z Tomaszem Mizerą*, Lublin, 05.10.2024 r.

¹³⁷⁰ *Nasze Grono*,

https://web.archive.org/web/20080307204020/http://www.klo.lublin.pl/new/index.php?option=com_content&task=view&id=26&Itemid=51 [12.11.2023].

w Lublinie¹³⁷¹. Dokument precyzował, że stypendium naukowe i specjalne przyznawane jest przez Komisję Stypendialną, której członków powołuje na dany rok szkolny dyrektor. W jej skład wchodziło kilka osób: dyrektor, zastępca dyrektora, nauczyciel uczący w gimnazjum, nauczyciel uczący w liceum. Posiedzenia odbywały się dwa razy w roku szkolnym, w ostatnim tygodniu przed rozpoczęciem kolejnego semestru. Dookreślono, że przez stypendium rozumie się pomniejszenie czesnego o kwotę przyznaną przez Komisję Stypendialną i nie jest ono wypłacane uczniowi ani jego rodzicom lub prawnym opiekunom. Stypendium naukowe i specjalne przyznawano oddzielnie na każdy semestr roku szkolnego obejmujący okresy od września do stycznia oraz od lutego do czerwca. Stypendium naukowe otrzymywali uczniowie, którzy uzyskali wzorową lub bardzo dobrą ocenę zachowania oraz najwyższe wyniki w nauce. Dodano, że arytmetyczną średnią ocen wylicza się ze wszystkich przedmiotów¹³⁷². Stypendium specjalne na wniosek wychowawcy, po zatwierdzeniu przez Komisję Stypendialną, mógł otrzymać uczeń, który spełniał przynajmniej jedno z kryteriów: w szczególny sposób angażował się w życie klasy i szkoły, reprezentował szkołę podczas konkursów, olimpiad, zawodów, imprez organizowanych przez środowisko lokalne, odznaczał się wzorową postawą, pomagał innym czy znacznie poprawił swoje zachowanie lub wyniki w nauce. Na zakończenie każdego roku szkolnego przyznawano Nagrodę Księdza Dyrektora dla szczególnie wyróżniającego się i zaangażowanego w życie szkoły ucznia liceum¹³⁷³. W „Batorym” możliwe było również uzyskanie stypendium socjalnego¹³⁷⁴. Trzeba dodać, że Paweł Policzkiewicz, inicjator reaktywacji szkoły, ufundował dla uczniów Nagrodę im. por. Wacława Policzkiewicza. W 2005 roku wyniosła ona 600 zł¹³⁷⁵.

W zachowanej dokumentacji¹³⁷⁶ pierwsze wzmianki o przyznaniu stypendium naukowego pojawiają się w 2000 roku¹³⁷⁷. Wtedy też na jednym z posiedzeń rady pedagogicznej zwrócono uwagę, że stypendia naukowe stanowią dodatkową motywację

¹³⁷¹ ZWA, *Statut Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego w Lublinie*, Lublin, 05.09.2013 r., s. 23.

¹³⁷² ZWA, *Regulamin przyznawania stypendiów w Pallotyńskim Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego w Lublinie*, 01.09.2014 r., s. 2.

¹³⁷³ Ibid., s. 3.

¹³⁷⁴ Ibid., s. 5.

¹³⁷⁵ ZPP, *Dyplom Nagrody im. por. Wacława Policzkiewicza dla Grzegorza Blicharza (kopia)*, Lublin, 25.06.2005 r.

¹³⁷⁶ Po wygaszeniu szkoły Pallotyni przekazali do Archiwum Kuratorium Oświaty w Lublinie księgi protokołów posiedzeń rady pedagogicznej z lat 1999-2019.

¹³⁷⁷ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 1 PPRP w dn. 16.02.2000 r.*, nlb.

do nauki, ale i „pretekst do naciągania ocen na piątki i szóstkę”¹³⁷⁸. W 2002 roku wprowadzono nowe zasady przyznawania stypendium – otrzymywać je miało 5 najlepszych uczniów z gimnazjum i 5 najlepszych uczniów z liceum¹³⁷⁹. Niedługo potem odnotowano, że wymogi stypendium naukowego spełniło znacznie więcej osób¹³⁸⁰. Oprócz stypendium naukowego przyznano zatem także 3 stypendia motywacyjne oraz 3 stypendia częstkowe. Zapowiedziano też, że od września rusza program stypendium rodzinnego¹³⁸¹. Komisja stypendialna składała się z 6 osób – dyrektora, wice-dyrektorów, księdza (prawdopodobnie prefekta szkoły) oraz 2 nauczycieli¹³⁸². W 2003 roku zapisy dotyczące stypendiów, które dotąd zawierał regulamin ucznia, zostały przeniesione od oddzielnego dokumentu – regulaminu stypendiów. Zdecydowano też, że stypendium naukowe będzie udzielane 3 uczniom. Kandydatów mogły typować trzy szkolne organy: rada pedagogiczna, samorząd uczniowski i dyrekcja. Postanowiono również o przyznaniu 8 nagród motywacyjnych w kwocie 50 zł miesięcznie. Pretendentów mógł wskazać każdy wychowawca. Kandydatów do stypendium naukowego należało przedstawić na radzie pedagogicznej, a do nagrody motywacyjnej – komisji stypendialnej¹³⁸³. Od 2008 roku obowiązywał nowy regulamin stypendialny¹³⁸⁴. Warto zwrócić uwagę, że z biegiem lat zmieniały się proporcje przyznawanych stypendiów naukowych i socjalnych. O ile wcześniej więcej osób uzyskiwało wsparcie socjalne, a za wyniki w nauce nagradzano 3-5 uczniów, to np. w 2012 roku tylko jedna uczennica otrzymała stypendium socjalne, a 9 uczniów stypendia naukowe¹³⁸⁵.

W Prywatnym Katolickim Liceum Ogólnokształcącym im. K. Gostyńskiego, podobnie jak w liceum pallotyńskim, wiedzę i umiejętności nabyte przez ucznia traktowano jak kapitał, wyrażony przez obniżkę czesnego. Według Michała Bobrzyńskiego praktyka dowodziła, że przy przeciętnej wysokości czesnego szkole opłaca się zrezygnować z części swych dochodów w zamian za aktywizację i lepsze wyniki uczniów, uzyskiwane nie tyle zwiększonym wysiłkiem szkoły, ile samych uczniów, głębiej i mocniej zmotywowanych do pracy. Możliwość znacznych ulg w kosztach nauki otworzyła szkołę dla uczniów dobrych,

¹³⁷⁸ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 1 PPRP w dn. 19.06.2000 r., nlb.

¹³⁷⁹ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 23.01.2002 r., s. 34.

¹³⁸⁰ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 13.02.2002 r., s. 40.

¹³⁸¹ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 20.06.2002 r., s. 72–73.

¹³⁸² AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 30.08.2002 r., s. 79.

¹³⁸³ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 19.11.2003 r., s. 147–148.

¹³⁸⁴ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 09.01.2008 r., s. 111.

¹³⁸⁵ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 23.02.2012 r., s. 239.

ale pochodzących z rodzin mniej zamożnych. Wprowadzono pięć progów zniżki: 10%, 20%, 30%, 40% i 50%. Prawo do niej miał jedynie uczeń nie obciążony na koniec miesiąca żadną oceną niedostateczną. Ta skutkowała utratą tego przywileju w danym miesiącu¹³⁸⁶.

Już w pierwszym statucie XXI Liceum Ogólnokształcącego im. S. Kostki z 1992 roku znajdował się punkt (pkt. 7 w rozdz. VII) informujący, że uczniowie mogą być nagradzani za rzetelną naukę, wzorowe postawy i wybitne osiągnięcia¹³⁸⁷. W statucie z 2010 roku czytamy, że uczeń może być doceniony za właściwe zachowanie, wysokie wyniki lub postępy w nauce, pracę społeczną oraz osiągnięcia w dziedzinie kultury i sportu. Przewidziano nagrody w następującej formie: pochwałę wychowawcy lub dyrektora, udzieloną indywidualnie lub publicznie, udział w poczcie sztandarowym szkoły, nagrodę rzeczową lub udział w wycieczce, dyplom, list pochwalny dla ucznia lub jego rodziców, stypendium naukowe¹³⁸⁸. W 2019 roku zapisy rozszerzono. Dodano adnotację, że system nagród i kar stosowanych w szkole ma znaczenie wychowawcze i wspierające rozwój osoby, a także ma wymiar motywujący innych uczniów do właściwego postępowania. Uczeń mógł być nagrodzony za: wybitne osiągnięcia w nauce, sporcie, działalności kulturalnej lub artystycznej, wyróżniającą postawę moralną i społeczną będącymi wzorem dla innych, rzetelną naukę i pracę społeczną, znaczące działania i osiągnięcia promujące szkołę, 100% frekwencję. Wymieniono 8 rodzajów nagród: pochwałę wpisaną do dziennika lub dzienniczka ucznia, pochwałę wychowawcy wobec klasy, pochwałę dyrektora wobec szkoły, list pochwalny dyrektora szkoły do rodziców, dyplom, odznaka lub medal, nagrody książkowe z okazji zakończenia roku szkolnego, nagrody rzeczowe, stypendium naukowe¹³⁸⁹.

Najprawdopodobniej najdłużej funkcjonującym było stypendium Stowarzyszenia Uczniów i Wychowanków Liceum i Gimnazjum Biskupiego. Wzmianki o nim pojawiają się w dokumentach najwcześniej. Podczas posiedzenia rady pedagogicznej na początku 2002 roku przedstawiono propozycje zmian w tymże stypendium – przede wszystkim, by różny był poziom stypendiów dla uczniów gimnazjum i liceum. Ostatecznie regulamin miało ustalić zrzeczenie. Wtedy też poinformowano, że udało się uzyskać stypendium

¹³⁸⁶ M. Bobrzyński, *System indywidualnego nauczania symultanicznego*, op. cit., s. 51.

¹³⁸⁷ ALOSK, *Statut Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki szkoły publicznej w Lublinie*, Lublin, 29.09.1992 r., s. 10.

¹³⁸⁸ ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcące im. Św. Stanisława Kostki, katolickiej, publicznej szkoły Archidiecezji Lubelskiej*, Lublin, 15.04.2010 r., nlb.

¹³⁸⁹ ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki publicznej katolickiej szkoły Archidiecezji Lubelskiej*, Lublin, 2019 r., s. 21.

socjalne dla ponad 20 osób¹³⁹⁰. Z protokołu z 2005 roku dowiadujemy się, że w szkole wyłaniano też kandydatów do zewnętrznego stypendium Rady Ministrów. Oprócz wysokiej średniej ocen brano pod uwagę uczestnictwo w konkursach i zaangażowanie w życie szkoły. Przedstawiono też wtedy pretendenta do stypendium Stowarzyszenia Wychowanków i Absolwentów Biskupiaka – dwie kandydatki, a także nowego stypendium rady rodziców – dwie kandydatki, obie ze średnią przynajmniej 5.00. Zauważono, że organ nie przedstawił opracowanego regulaminu stypendium. Postanowiono więc zmobilizować rodziców do opracowania kryteriów¹³⁹¹. W 2006 roku przy typowaniu kandydatów do stypendium stowarzyszenia absolwentów i rady rodziców wywiązała się dyskusja o tym, jak należy liczyć średnie ocen. Wyjaśniono, że powinny być uwzględniane oceny z wszystkich przedmiotów (także dodatkowych). W przypadku dwóch takich samych średnich miała decydować wyższa ocena z religii¹³⁹². Od 2007 roku dokumentacja wspomina o stypendium dyrektora szkoły – przyznaje się go uczniom, którzy otrzymali świadectwo z wyróżnieniem (średnia powyżej 4.75) i nie zakwalifikowują się do żadnego innego stypendium¹³⁹³. W 2008 roku miało miejsce bezprecedensowe zdarzenie. Żaden z kandydatów nie spełnił warunków przedstawionych w regulaminie przyznawania stypendium Ministra Edukacji Narodowej (następna taka sytuacja miała miejsce dopiero w 2019 roku¹³⁹⁴). Wtedy też poinformowano o stypendium organu prowadzącego szkołę dla laureatów i finalistów olimpiad i konkursów w wysokości 150 zł. Swoje stypendium ufundował ks. biskup Ryszard Karpiński (100zł). Otrzymał je uczeń ze średnią 5,12 oraz zachowaniem wzorowym i oceną bardzo dobrą z religii. Również prywatne stypendium ufundował ks. dr Czesław Biela (50 zł). Podano wtedy także stawki stypendium Stowarzyszenia Wychowanków. Pierwsza osoba dostawała 80 zł, druga 60 zł. Stypendium rady rodziców wynosiło 60 zł dla obu laureatów. Stypendium dyrektora szkoły za świadectwo z wyróżnieniem (jednorazowo 50 zł) otrzymało 11 uczniów¹³⁹⁵. W drugiej dekadzie działalności szkoły funkcjonowała też Szkolna Komisja Stypendialna¹³⁹⁶. W 2009 za najwyższą frekwencję (powyżej 90%) 3 klasy otrzymały nagrody pieniężne w wysokości: I miejsce – 500 zł, II miejsce – 350 zł, III miejsce

¹³⁹⁰ ALOSK, KPRP t. 3, PPRP z dn. 23.01.2002 r., s. 92.

¹³⁹¹ ALOSK, KPRP t. 4, PPRP z dn. 20.06.2005 r., s. 120.

¹³⁹² ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 21.04.2006 r., s. 182.

¹³⁹³ ALOSK, KPRP t. 4, PPRP z dn. 20.06.2007 r., s. 51.

¹³⁹⁴ ALOSK, KPRP, t. 8, PPRP w dn. 12.06.2019 r., s. 7.

¹³⁹⁵ ALOSK, KPRP t. 4, PPRP z dn. 17.06.2008 r., s. 138–139.

¹³⁹⁶ ALOSK, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 22.06.2010 r., s. 4.

– 200 zł¹³⁹⁷. Z archiwalnej strony Biskupiaka wiadomo, że w 2012 roku można było uzyskać stypendia językowe w partnerskiej szkole Marienschule der Ursulinen w Bielefeld¹³⁹⁸. W kolejnych latach liczba laureatów stypendiów szkolnych za wyniki w nauce zwiększyła się. Przykładowo, w roku szkolnym 2014/2015 otrzymało je 27 osób:

- 1) Stypendium Ks. Biskupa Ryszarda Karpińskiego (najwyższy wynik w szkole) – 1 osoba;
- 2) Stypendia Stowarzyszenia Absolwentów Biskupiaka
 - dla najlepszych uczniów szkoły: 2 osoby;
 - stypendium internackie: 1 osoba;
- 3) Stypendia Rady Rodziców
 - dla najlepszego ucznia na poziomie klas – 3 osoby;
- 4) Stypendium Dyrektora Szkoły (jednorazowe)
 - 1 stopnia (średnia ocen: $\geq 4,75$; zachowanie: przynajmniej bardzo dobre): 4 osoby;
 - 2 stopnia (średnia ocen: $<4,75 \geq 4,50$; zachowanie: przynajmniej bardzo dobre): 16 osób¹³⁹⁹.

6.8. Współpraca ze szkołami wyższymi

Lublin, jako miasto akademickie, jest miejscem sprzyjającym kontaktom szkół z uczelniami wyższymi. Wszystkie katolickie licea w mieście były w jakiś sposób powiązane z tutejszym środowiskiem akademickim. Łącznikami niewątpliwie byli nauczyciele równoległe zatrudnieni na lubelskich uczelniach, głównie na UMCS i KUL. Zdarzały się też jednak sytuacje, gdy nauczyciel nie dostał od uniwersytetu zgody na kontynuowanie pracy w szkole¹⁴⁰⁰. Powiązania personalne skutkowały też organizacją praktyk studenckich w badanych placówkach. W Biskupiaku możliwość odbycia praktyk pedagogicznych przez słuchaczy zakładów kształcenia nauczycieli oraz studentów szkół wyższych kształcących nauczycieli przewidywał nawet statut¹⁴⁰¹. W Pallotyńskim Liceum Ogólnokształcącym im. S. Batorego przeszkolenie zdobywali studenci anglistyki i lingwistyki stosowanej UMCS¹⁴⁰². Praktykantów było często aż tylu, ilu uczniów¹⁴⁰³.

¹³⁹⁷ ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 16.06.2009 r., s. 211.

¹³⁹⁸ Stypendia (2012 r.) - XXI Liceum Ogólnokształcące im. św. S. Kostki w Lublinie, <http://archiwalna-biskupiak.lublin.pl/liceum/stypendia/> [3 sierpień 2024 r.].

¹³⁹⁹ ALOSK, Wykaz laureatów stypendiów szkolnych za wyniki w pierwszym półroczu roku szkolnego 2014/2015.

¹⁴⁰⁰ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 01.09.2006 r., s. 270.

¹⁴⁰¹ ALOSK, Statut XXI Liceum Ogólnokształcące im. Św. Stanisława Kostki, katolickiej, publicznej szkoły Archidiecezji Lubelskiej, Lublin, 15.04.2010 r., nlb.

¹⁴⁰² ZWA, Wywiad z Jarosławem Krajką, Lublin, 07.07.2023 r.

¹⁴⁰³ ZWA, Wywiad z Patrycją Mikulską, Lublin, 18.05.2024 r.

Od 2004 roku studentów historii uczęszczających na konwersatorium z dydaktyki historii w Instytucie Historii UMCS kierowano do Prywatnego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. K. Gostyńskiego¹⁴⁰⁴. Wiązało się to z przekonaniem, że zapoznanie się z unikatowym systemem pracy tej placówki przełoży się na lepsze, bardziej wszechstronne przygotowanie teoretyczne i praktyczne studentów planujących pracę nauczyciela historii¹⁴⁰⁵. Dzięki zaangażowaniu Sławomira Żurka, kierownika Katedry Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego KUL w latach 2006-2020, liceum stało się niemal szkołą ćwiczeń dla studentów polonistyki z lubelskich uczelni¹⁴⁰⁶. Trzeba nadmienić, że lubelskie licea katolickie stanowiły przedmiot badań, zarówno studentów, jak i pracowników naukowych. Piotr Kalwiński poświęcił nauczaniu języka polskiego w Gostyńskim pracę magisterską, a Magdalena Marzec-Józwicka – część książki habilitacyjnej¹⁴⁰⁷.

Katolickie licea podejmowały się także ściślejszej kooperacji z miejscowymi szkołami wyższymi, przede wszystkim z KUL. Pallotyńskie Liceum Ogólnokształcące im. S. Batorego podpisało 21 września 2015 roku umowę o współpracy z Instytutem Historii KUL. Głównym celem projektu było budowanie relacji między edukacją na poziomie szkolnym i akademickim. Umowę podpisali: dr hab. Urszula Paprocka-Piotrowska, prof. KUL, prorektor ds. promocji i współpracy z zagranicą oraz ks. Andrzej Zelek, dyrektor „Batorego”. Katolicki Uniwersytet Lubelski objął patronatem uczniów realizujących rozszerzony program z historii. Oferta edukacyjna KUL objęła wykłady gościnne pracowników naukowych, możliwość uczestniczenia przez uczniów w sympozjach, konferencjach i imprezach organizowanych w Instytucie, udział uczniów w konsultacjach z pracownikami naukowymi, współpracę z Kołem Historyków KUL, korzystanie z zasobów bibliotecznych, a także udział w warsztatach terenowych poświęconych dziedzictwu kulturowemu i atrakcjom turystycznym regionu¹⁴⁰⁸ (Instytut Historii KUL prowadzi studia I stopnia *Krajoznawstwo i turystyka kulturowa*). Na przestrzeni lat uczniowie „Batorego”

¹⁴⁰⁴ M. Ausz, *Praktyki śródroczne w Prywatnym Katolickim Liceum im. Ks. K. Gostyńskiego jako przykład realizacji zadań kształcenia zawodowego studentów historii UMCS w Lublinie*, op. cit., s. 452.

¹⁴⁰⁵ Ibid., s. 456.

¹⁴⁰⁶ *O szkole z perspektywy minionych 11 lat - Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie*, 2002 r.

¹⁴⁰⁷ AKUL, P. Kalwiński, „Koncepcja, model i metody nauczania języka polskiego w prywatnym gimnazjum i liceum im. ks. K. Gostyńskiego”, 2006 r. [praca magisterska]; M. Marzec-Józwicka, *Indywidualizacja kształcenia literackiego w szkole średniej. Model zadaniowy*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2018.

¹⁴⁰⁸ *Nasi licealiści objęci patronatem KUL - Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego w Lublinie*, <https://web.archive.org/web/20170515143630/http://www.batory.lublin.pl/nasi-licealisci-objeci-patronatem-kul.html> [22 sierpień 2024 r.].

uczestniczyli także w Lubelskim Festiwalu Nauki, wykładach na UMCS, warsztatach na Uniwersytecie Przyrodniczym w Lublinie oraz Akademii Młodych Humanistów¹⁴⁰⁹, wspólnej inicjatywie Wydziału Nauk Humanistycznych i Wydziału Filozofii KUL.

XXI Liceum Ogólnokształcące im. S. Kostki także miało powiązania z KUL. W 2003 roku Biskupiak zawarł z tą uczelnią porozumienie dotyczące łączenia egzaminu maturalnego i egzaminów wstępnych na niektóre kierunki uniwersytetu. Uczniowie mogli zdawać egzamin łączony na następujące kierunki: pedagogika, socjologia, marketing i zarządzanie, filologia polska, romanistyka, historia, historia sztuki, matematyka, informatyka¹⁴¹⁰. Kilka lat później KUL objął patronat nad szkołą. Umowę o współpracy podpisali 16 czerwca 2010 roku dyrektor szkoły ks. Mirosław Zajac i prof. dr hab. Józef Fert, Prorektor ds. Dydaktyki i Wychowania KUL. Uniwersytet zobowiązał się do umożliwienia młodzieży udziału w wybranych zajęciach akademickich, informowania o wydarzeniach kulturalnych i naukowych na uczelni, udostępniania uczniom księgozbioru w czytelni Biblioteki Uniwersyteckiej, a także organizowania wyjazdowych zajęć w szkole, prowadzonych przez pracowników lub studentów KUL. Liceum obiecało promocję uniwersytetu wśród swoich uczniów oraz kooperację w zakresie odbywania przez studentów praktyk przedmiotowo-metodycznych i pedagogicznych¹⁴¹¹. Biskupie liceum zawarło również porozumienie z Uniwersytetem Medycznym w Lublinie. 22 czerwca 2010 roku umowę podpisali prof. dr hab. Ryszard Maciejewski – prorektor ds. nauki UM oraz ks. Mirosław Zajac – dyrektor szkoły. Jej przedmiotem było przeprowadzenie zajęć w ramach bloku tematycznego z zakresu biologii człowieka dla klas o profilu biologiczno-chemicznym oraz dla kandydatów na studia medyczne. Zajęcia miały na celu zapoznanie uczniów ze strukturą i funkcjonowaniem ciała człowieka, przedstawienie podstaw anatomii i fizjologii w oparciu o najnowsze techniki audiowizualne, obrazowania i diagnostyki medycznej oraz przygotowanie uczniów do efektywnego rozwiązywania testów egzaminacyjnych. Wśród dopuszczonych form kształcenia znalazła się m.in. nauka oparta na rozwiązywaniu przypadków medycznych. Zajęcia realizowano w Pracowni Biostruktury Katedry i Zakładu Anatomii Prawidłowej oraz w I Zakładzie Radiologii Lekarskiej

¹⁴⁰⁹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 29.08.2013 r.*, s. 80; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 19.01.2012 r.*, s. 232; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 09.01.2014 r.*, s. 133, 134, 138; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 19.06.2015 r.*, s. 348, 350; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 22.06.2010 r.*, s. 376–377.

¹⁴¹⁰ ALOSK, *KPRP t. 2, PPRP z dn. 14.04.2003 r.*, s. 34–35.

¹⁴¹¹ ALOSK, *KPRP, t. 5, PPRP w dn. 22.06.2010 r.*, s. 14–16.

Uniwersytetu Medycznego¹⁴¹². W kwietniu 2011 roku Wydział Nauk Przyrodniczych KUL zaferował młodzieży bezpłatny udział w zajęciach laboratoryjnych z chemii¹⁴¹³.

Katolickie Liceum im. św. Teresy nawiązało współpracę z KUL przy projekcie klasy o profilu klasycznym opisanej w podrozdziale 6.2. Podobne przedsięwzięcie zrealizowano w szkole Michała Bobrzyńskiego. W marcu 2004 roku, po konsultacjach z rektorem KUL – ks. prof. Andrzejem Szostkiem, podpisał on z ówczesnym prorektorem ks. prof. Stanisławem Wilkiem umowę o objęciu przez uczelnię patronatu nad humanistyczno-filozoficzną klasą uniwersytecką. W związku z tym, że uczniowie „Gostyńskiego” prowadzeni byli indywidualnie poza tradycyjnym systemem klasowo-lekcyjnym, nazwę „klasa” przyjęto dla określenia uczniów wytypowanych przez szkołę do realizacji w indywidualnym toku nauczania programu filozoficzno-humanistycznego¹⁴¹⁴. Bobrzyński powołał specjalny zespół problemowy dla przygotowania i realizacji projektu klasy uniwersyteckiej, złożony z nauczycieli filozofii, języka polskiego, historii i wiedzy o społeczeństwie. W opracowanym programie istniejący w szkole kurs filozofii przeredagowano tak, że stworzono dwa równoległe przedmioty filozoficzne: 1. Podstawy filozofii i 2. Historię filozofii. Dodano do nich pełen kurs logiki i powierzono go doktorantce na Wydziale Filozoficznym KUL. Przepracowano też program nauki religii – oparto go o wydany w KUL podręcznik „Być chrześcijaninem dziś” i, jako „Propedeutykę Teologii Katolickiej”, zintegrowano z pozostałymi przedmiotami humanistycznymi. Jego realizację przydzielono doktorantce Wydziału Teologii. Z przyjętych w roku szkolnym 2004/2005 18 uczniów do zespołu klasy uniwersyteckiej zakwalifikowano 8, którzy byli w stanie sprostać wymaganiom programowym i metodycznym projektu¹⁴¹⁵. Po ukończeniu klasy uniwersyteckiej uczniowie byli przyjmowani na studia w KUL bez egzaminów¹⁴¹⁶.

¹⁴¹² Ibid., s. 17–20.

¹⁴¹³ ALOSK, *KPRP t. 5, PPRP z dn. 15.04.2011 r.*, s. 112.

¹⁴¹⁴ APKLO, *Pismo Michała Bobrzyńskiego do prof. Józefa Fertę Prorektora KUL (kserokopia)*, Lublin, 26.01.2005 r.

¹⁴¹⁵ APKLO, *Realizacja projektu Uniwersyteckiej Klasy Filozoficzno-Humanistycznej w ramach PKLO, Załącznik do pisma Michała Bobrzyńskiego do prof. Józefa Fertę Prorektora KUL (kserokopia)*, Lublin, 26.01.2005 r.

¹⁴¹⁶ P. Klejny, *Katolicki Uniwersytet Lubelski - otwarte drzwi*, „Niedziela Lubelska” 2004, nr 20, s. 5.

Rozdział 7. Działalność wychowawczo-opiekuńcza i jej patriotyczno-religijny wymiar¹⁴¹⁷

7.1. Założenia pracy wychowawczej

Katolickie licea ogólnokształcące w Lublinie nie ograniczały się do funkcji dydaktycznej, ale były też instytucjami wychowującymi. Katolickie Stowarzyszenie Oświatowe im. św. Teresy za swój cel obrało „Tworzenie optymalnych warunków do wszechstronnego rozwoju intelektualnego wychowanków i kształtowania ich charakteru w służbie Bogu i ojczyźnie”¹⁴¹⁸. Do zadań organizacji należało także wspieranie wychowawczej funkcji rodziny, przeciwdziałanie demoralizacji oraz rozwijanie chrześcijańskiej tożsamości osób wychowujących młodzież. W opisie misji wymieniano również wychowanie estetyczne. Stworzono zatem szkołę średnią, której dążeniem było „podnoszenie świadomości religijnej i kształtowanie patriotycznego zaangażowania wychowanków i wychowawców”¹⁴¹⁹. Uzasadniając katolicki charakter liceum, Janina Ostrowska wskazywała potrzebę autorytetu u młodego człowieka, pragnienie oparcia w chwilach zwątpienia. Mówiła także o powszechnym kryzysie wartości. Sądziła, że tylko Kościół jest tu odpowiedzią¹⁴²⁰. Charakteryzowała go jako dobrze zorganizowaną instytucję, z długą praktyką w dziedzinie głoszenia znanych ogólnie zasad moralnych. Uważała go za siłę społeczną, z którą trzeba się liczyć. „Jest więc rozumowo uzasadniona idea oparcia się w pracy wychowawczej na autorytecie Kościoła. Ale to jeszcze nie wszystko. Człowiek wierzący uznaje rzeczywistość nadprzyrodzoną, zna pojęcia pokusy, grzechu i łaski Bożej, rozumie znaczenie modlitwy i sakramentów świętych. Stąd wynika, że szkoła katolicka dysponuje środkami wychowawczymi naturalnymi i religijnymi. Dlatego utworzyliśmy żeńskie liceum katolickie, które oddaliśmy pod patronalną opiekę Świętej Teresy

¹⁴¹⁷ Praca naukowa (badawcza) składająca się na ten rozdział dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu realizowanego przez Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki”. Tytuł projektu: „Patriotyzm w konserwatywnej i katolickiej myśli pedagogicznej Polaków w XX wieku”; numer projektu NPRH/F/SP/507975/21/11. Projekt realizowany jest w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, całkowita wartość projektu 713 875, 50 PLN.

¹⁴¹⁸ ZWA, *Odpis pełny z rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej*, nr 0000116237, wydany przez Oddział Centralnej Informacji Krajowego Rejestru Sądowego, ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego 18 21-040 Świdnik; stan na dzień 23.02.2021 godz. 13:23:01.

¹⁴¹⁹ *Ibidem*.

¹⁴²⁰ *Szkoła kobiet. Rozmowa z Janiną Ostrowską dyrektorem Katolickiego Żeńskiego Liceum Ogólnokształcącego w Lublinie*, s. 2.

z Lisieux”¹⁴²¹. Dyrektorka uznawała katolickość szkoły za jej najistotniejszą cechę. W jej opinii liceum wzbogacało psychikę uczennic w nieprzemijające wartości¹⁴²².

Traktując światopogląd katolicki jako fundament moralny starano się stworzyć placówkę, gdzie w atmosferze życzliwości dziewczęta mogły się rozwijać¹⁴²³. „Chcieliśmy nawiązać do chwalebnej tradycji przedwojennych »pensji« dla dziewcząt, spod których opiekuńczych skrzydeł wyszło tak wiele wartościowych żon, matek i przedstawicielek polskiej inteligencji”¹⁴²⁴. Przed założeniem Katolickiego Liceum im. św. Teresy Janina Ostrowska pracowała 35 lat w placówce koedukacyjnej. Uważała, że w takich warunkach dziewczęta przyswajają za dużo cech od swoich kolegów. Naśladując sposób mówienia, ubierania i poruszania chłopców tracą swoją kobiecość. Szkoła żeńska miała przed tym chronić¹⁴²⁵. Celem liceum było wychowanie prawdziwej kobiety – „Takiej, która oddziaływałaby na otaczających ją mężczyzn, była tajemnicza, pociągająca, a jednocześnie dobrze wypełniała rolę matki i gospodyni domowej. [...] wychowujemy te dziewczyny do życia, do bycia obok mężczyzn”¹⁴²⁶. Zamierzano to osiągnąć między innymi poprzez rozmowę na godzinach wychowawczych oraz zajęciach przysposobienia do życia w rodzinie. Dążono do tego, by uczennice poznały siebie i rozwijały swoje najlepsze kobiece cechy. Nawiązując do dawnej szkoły rzemiosł, umieszczono w programie zajęcia techniki, gdzie uczennice uczyły się prowadzić kuchnię, wykonywać robótki ręczne, poznawały obowiązki przyszłej pani domu. Nie postrzegano tego jako zagrożenia dla aspiracji zawodowych uczennic¹⁴²⁷. Proponowany przez szkołę model wychowania dziewcząt był konserwatywny. Wychowanie rozumiano w sposób „dawny” jako oddziaływanie na osobowość, jej formowanie, zmienianie i kształtowanie, wyzwalamie w dziewczętach pożądanym stanów. Polaryzowano kobiecość i męskość, wyznaczano wychowankom określone role płciowe. Dyrektorka doceniała duże zaangażowanie wychowawczyń oraz ich dbałość o psychiczny i umysłowy rozwój uczennic¹⁴²⁸.

¹⁴²¹ J.T. Ostrowska, *Katolickość szkoły podstawą jej pracy wychowawczej*, op. cit., s. 33.

¹⁴²² J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, op. cit., s. 53–54.

¹⁴²³ Ibid., s. 7.

¹⁴²⁴ Ibidem.

¹⁴²⁵ *Szkoła kobiet. Rozmowa z Janiną Ostrowską dyrektorem Katolickiego Żeńskiego Liceum Ogólnokształcącego w Lublinie*, s. 2.

¹⁴²⁶ Ibidem.

¹⁴²⁷ Ibidem.

¹⁴²⁸ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, op. cit., s. 44.

W Katolickim Liceum im. św. Teresy elementy formacji religijnej stanowiły integralną część procesu wychowawczego – świadomie rozwijano religijny światopogląd uczennic¹⁴²⁹. Do szkolnej praktyki wprowadzono codzienną modlitwę rano, przed rozpoczęciem lekcji, cotygodniową mszę świętą, 2 godziny katechezy w tygodniu, dni skupienia i rekolekcje. Miały one umocnić młodzież w wierze i pozytywnie nastawić do rzeczywistości nadprzyrodzonej i tego, co ona oferuje¹⁴³⁰. Jeden z dni skupienia odbył się pod hasłem „Wzór osobowy współczesnej kobiety”. Korzystano wtedy z listu Jana Pawła II o roli kobiety¹⁴³¹. Przyjęto, że nie można prowadzić wychowania religijnego uczennic w oderwaniu od środowiska¹⁴³². Zebrania rodziców dziewcząt odbywały się co dwa miesiące i były poprzedzone wystawianiem uczennicy częściowej oceny z zachowania. Sześć spotkań w roku szkolnym umożliwiało odpowiednie udokumentowanie końcowej oceny z zachowania. Wynikało to ze szkolnego systemu oceniania¹⁴³³. Janina Ostrowska uważała, że choć szkoła istnieje dla młodzieży, a uczniowie są przedmiotem jej troski, to jakość pracy szkoły zależy przede wszystkim od nauczycieli¹⁴³⁴. Zatrudniała osoby, których autentyczna wiara mogła być wzorem do naśladowania. Przykładała też dużą wagę do przyzwoitej i skromnej prezencji kadry¹⁴³⁵. W wychowaniu dziewcząt współuczestniczyli ksiądz kapelan, katechetka i nauczyciele przedmiotowi. Dbano o rozwój duchowy grona pedagogicznego, wymagano uczestnictwa w szkolnych dniach skupienia i innych spotkaniach o charakterze formacyjnym¹⁴³⁶. Dostrzegano zagrożenia duchowe we współczesnej kulturze, na przykład negatywne wzorce zachowania w dostępnych młodzieży kasetach wideo, prasie młodzieżowej i innych środkach masowego przekazu. Sądzono jednak, że mimo trudności uda się odnieść sukces wychowawczy: „my – wierzący nauczyciele – mamy nadzieję, że nasza praca »nie pójdzie na marne«, że choć w pewnym stopniu przyczyni się do kształtowania wartościowych osobowości przyszłych kobiet polskich”¹⁴³⁷.

¹⁴²⁹ Ibid., s. 11.

¹⁴³⁰ J.T. Ostrowska, *Katolickość szkoły podstawą jej pracy wychowawczej*, op. cit., s. 33.

¹⁴³¹ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, op. cit., s. 20.

¹⁴³² J.T. Ostrowska, *Katolickość szkoły podstawą jej pracy wychowawczej*, op. cit., s. 34.

¹⁴³³ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, op. cit., s. 48.

¹⁴³⁴ Ibid., s. 53.

¹⁴³⁵ *Optymista w marynarce*, s. 6.

¹⁴³⁶ J.T. Ostrowska, *Katolickość szkoły podstawą jej pracy wychowawczej*, op. cit., s. 33.

¹⁴³⁷ Ibid., s. 34.

Już w pierwszych latach funkcjonowania, jeszcze przed przejściem szkoły przez księży pallotynów, „Batorego” wyróżniały ambicje dydaktyczne oraz katolickie nachylenie. F. Wawro stwierdziła: „organizatorom liceum zależało, by było ono katolickie. [...] I SLO im. Stefana Batorego nawiązuje do tradycji tamtej szkoły, kładąc akcent szczególnie na moralne wychowanie młodzieży, w myśl zasad i wartości chrześcijańskich oraz stawia na rzetelne wykształcenie przyszłej elity intelektualnej. Przyjęto także ideę szkoły patriotycznej, wychowującej w duchu narodowym, w szacunku dla tradycji polskiej”¹⁴³⁸. Faktycznie w pierwszym statucie znajdował się zapis, że „najistotniejszym celem Liceum jest wykształcenie katolickiej elity intelektualnej, gotowej służyć Bogu i Ojczyźnie”¹⁴³⁹. Kładziono nacisk nie tylko na jakość kształcenia, ale i na wychowanie intelektualne, rozumiane jako działania służące kształtowaniu i rozwijaniu zainteresowań poznawczych, pozytywnych postaw wobec wiedzy i aktywności intelektualnej. Nauka i wychowanie miały jednakowo wysoką rangę w szkole¹⁴⁴⁰. Intelektualizm równoważono wiarą. Ratująca szkołę po rozłamie dyrektor Zenobia Kitówna podkreślała, że szkoła określa jednoznacznie swój profil światopoglądowy: „Obca nam jest tzw. neutralność światopoglądowa. Dzisiaj przeżywamy różnorodne zawirowania w tej materii, np. lewica nie tylko, że reprezentuje opcję socjalistyczną, ale również światopogląd wrogi duchowi polskiemu”¹⁴⁴¹. W wywiadzie zaznaczyła, że w swojej pracy kierowała się wartościami chrześcijańskimi¹⁴⁴².

Gdy organem prowadzącym stali się pallotyni, placówka pogłębiła swój katolicki charakter. Wiara i etos religii katolickiej stały się podstawą działań podejmowanych w szkole¹⁴⁴³. Wychowanie oparto na Dekalogu i Ewangelii. Promowano zgodne z nimi wartości, jak życie, miłość, rodzina, prawda, własność, zdrowie. Punktem wyjścia działań wychowawczych uczyniono respektowanie godności osoby ludzkiej. Szanowano uczniów licząc jednocześnie na wzajemność¹⁴⁴⁴. Zapisano to także w statucie: „Pallotyńskie Liceum

¹⁴³⁸ F. Wawro, *Szkoła jako środowisko kształtujące aspiracje edukacyjno-zawodowe i społeczno-polityczne młodzieży*, op. cit., s. 114–115.

¹⁴³⁹ Cyt. za: ZPP, *Historia Gimnazjum i Liceum im. Stefana Batorego w Lublinie (1906-1999) [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura)*, Lublin 1999/2000, s. 5-10., s. 9.

¹⁴⁴⁰ ZPP, *Założenia dydaktyczno-wychowawcze - Nauka [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura)*, Lublin 1999/2000, s. 23-24.

¹⁴⁴¹ *Szkoła prywatna - Szkoła społeczna. Debata o szkole z dyrektorami lubelskich szkół niepublicznych*, s. 37.

¹⁴⁴² ZWA, *Wywiad z Zenobią Kitówną*, Lublin, 14.09.2022 r.

¹⁴⁴³ ZWA, *Statut Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego w Lublinie*, Lublin, 05.09.2013 r., s. 19.

¹⁴⁴⁴ ZPP, *Założenia dydaktyczno-wychowawcze - Wychowanie [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura)*, Lublin 1999/2000, s. 24., s. 24.

Ogólnokształcące im. Stefana Batorego jest szkołą katolicką, w której nauczanie i wychowanie opiera się na systemie wartości chrześcijańskich głoszonych przez Kościół Katolicki. [...] Wychowanie i nauczanie w szkole oparte jest na personalistycznej koncepcji człowieka głoszonej przez Kościół Katolicki, w szczególności na myśli i nauce papieża Jana Pawła II o godności osoby, uwzględnia przesłanie duchowe św. Wincentego Pallottiego¹⁴⁴⁵. Za podstawowy cel obrano wspieranie integralnego rozwoju uczniów w szeroko rozumianym procesie edukacyjnym¹⁴⁴⁶. Zdawano sobie sprawę, że przychodząca do szkoły młodzież potrzebuje uformowania. Dostrzegano niebezpieczeństwo w procesach dechrystianizacji i laicyzacji obecnych w mass mediach. Wierzano jednak, że zjawiska te można wyhamować, a nawet odwrócić dzięki zaangażowaniu grona pedagogicznego¹⁴⁴⁷. W programie wychowawczym wychowanie religijne i moralne omówiono łącznie. Do celów w tym obszarze zaliczono uświadamianie znaczenia wiary w życiu człowieka, towarzyszenie uczniowi w procesie rozwoju religijnego, budowanie wierności wyznawanym wartościom. Wymieniono także uświadamianie istotnych problemów moralnych człowieka i sposobów ich rozwiązywania, ukazywanie znaczenia zasad moralnych w relacjach interpersonalnych w życiu społecznym i politycznym oraz przygotowanie do podejmowania odpowiedzialności za siebie i innych oraz za dokonywane wybory moralne. Nie zapomniano o uświadamianiu znaczenia świąt chrześcijańskich, nabożeństw i ich właściwego przeżywania¹⁴⁴⁸. Miało to przełożenie na szkolną codzienność. Pierwszą lekcję zaczynało modlitwą, ostatnią lekcję kończono modlitwą¹⁴⁴⁹. Psycholog Helena Kistelska potwierdza, że katolickość szkoły była ważna z perspektywy wychowawczej¹⁴⁵⁰. Wprowadzono liczne działania formacyjne: dni skupienia, rekolekcje, msze święte, nabożeństwa, uroczystości religijne, wspólną modlitwę, prenumeratę prasy katolickiej, duszpasterstwo nauczycieli i wychowawców¹⁴⁵¹. Uważano, że różnorodność aktywności realnie wspiera rozwój religijny uczniów¹⁴⁵². Według statutu szkoła „wychowuje młodzież w wierze, poszanowaniu

¹⁴⁴⁵ ZWA, *Statut Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego w Lublinie*, Lublin, 05.09.2013 r., s. 1.

¹⁴⁴⁶ *Ibid.*, s. 3.

¹⁴⁴⁷ ZPP, *Założenia dydaktyczno-wychowawcze - Wychowanie [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura)*, Lublin 1999/2000, s. 24., s. 24.

¹⁴⁴⁸ ZWA, *Program wychowawczy w Pallotyńskim Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego w Lublinie*, Lublin, 01.09.2014 r., s. 3.

¹⁴⁴⁹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 13.09.2018 r.*, s. 368.

¹⁴⁵⁰ ZWA, *Wywiad z Heleną Kistelską*, Lublin, 15.05.2024 r.

¹⁴⁵¹ ZWA, *Program wychowawczy w Pallotyńskim Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego w Lublinie*, Lublin, 01.09.2014 r., s. 5.

¹⁴⁵² ZWA, *Statut Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego w Lublinie*, Lublin, 05.09.2013 r., s. 5.

tradycji, historii i kultury narodowej, ucząc jednocześnie otwartości i szacunku dla społeczności i osób reprezentujących inne kultury i narody¹⁴⁵³.

Za osobę odpowiedzialną za realizację procesu wychowania i kształcenia według zasad obowiązujących szkołę katolicką uznano dyrektora¹⁴⁵⁴. W procesie formowania postaw chrześcijańskich szczególną rolę odgrywał ksiądz prefekt¹⁴⁵⁵. Do zadań księdza prefekta oprócz sprawowania liturgii i udzielania sakramentów należały wspieranie wychowania duchowego i moralnego uczniów, uwrażliwianie na wartości duchowe, pomoc w kształtowaniu właściwego obrazu Boga, udzielanie pomocy duchowej społeczności szkolnej, kształtowanie postawy otwartości na angażowanie się w służbę liturgiczną, organizacja działań formacyjnych i uroczystości religijnych, jak również pełnienie funkcji promotora powołań¹⁴⁵⁶. Prefekta wspomagało całe grono pedagogiczne¹⁴⁵⁷. Proces wychowawczy i formacyjny w szkole opierał się na relacji osób: nauczyciela i ucznia we współpracy z rodzicami, nauczycieli między sobą, dyrektora i nauczycieli¹⁴⁵⁸. W procesie rozwoju ucznia nauczyciel powinien okazać życzliwość i szacunek dla wychowanka. Do jego obowiązków zaliczono instruowanie, kierowanie i towarzyszenie w dążeniu do prawdy, bycie wzorem oraz odwoływanie się przede wszystkim do dialogu, wiarygodnych źródeł i przykładów. Wspierając rozwój osobowy ucznia nauczyciel powinien uwzględnić sfery dojrzewania intelektualnego, emocjonalnego, moralnego, woli, społecznego¹⁴⁵⁹. Jako wychowawca klasy nauczyciel powinien tworzyć atmosferę zaufania oraz otaczać indywidualną opieką i wspierać w trudnościach każdego wychowanka. Ważnym jego zadaniem było ukazywanie odpowiedzialnej postawy życiowej, wynikającej z faktu bycia członkiem wspólnoty szkolnej, rodziny, narodu, Kościoła. Do jego powinności zaliczano także współdziałanie z nauczycielami uczącymi w oddziale, uzgadnianie z nimi i koordynowanie działań dydaktyczno-wychowawczych, a także utrzymywanie kontaktu z rodzicami¹⁴⁶⁰. Za szczególną formę dialogu klasy z wychowawcą uważano godziny

¹⁴⁵³ *Ibidem*.

¹⁴⁵⁴ *Ibid.*, s. 18.

¹⁴⁵⁵ ZPP, *Założenia dydaktyczno-wychowawcze - Wychowanie [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura)*, Lublin 1999/2000, s. 24., s. 24.

¹⁴⁵⁶ ZWA, *Program wychowawczy w Pallotyńskim Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego w Lublinie*, Lublin, 01.09.2014 r., s. 6–7.

¹⁴⁵⁷ ZPP, *Założenia dydaktyczno-wychowawcze - Wychowanie [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura)*, Lublin 1999/2000, s. 24., s. 24.

¹⁴⁵⁸ ZWA, *Statut Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego w Lublinie*, Lublin, 05.09.2013 r., s. 3.

¹⁴⁵⁹ *Ibidem*.

¹⁴⁶⁰ *Ibid.*, s. 18.

wychowawcze. Każdy wychowawca miał planować tematykę tych lekcji adekwatnie do zamierzonych celów, wieku i zainteresowań swych uczniów. Program obejmował zagadnienia z zakresu edukacji psychologicznej, kulturowej, obywatelskiej, politycznej, informacyjnej oraz uwzględniał bieżące wydarzenia z życia szkoły. Lekcje te nie sprowadzały się do rozliczania uczniów z frekwencji i złych stopni¹⁴⁶¹. Co istotne, tematy lekcji wychowawczych konsultowano w „Batorym” z rodzicami¹⁴⁶². Sposób wychowania uczniów przez szkołę był akceptowany przez rodziców¹⁴⁶³. W czerwcu 2010 roku szkolny psycholog przeprowadził w pallotyńskim liceum badanie wśród rodziców klas pierwszych. Na pytanie „Jak szkoła wypełnia swoje funkcje wychowawcze?” rodzice odpowiedzieli – bardzo dobrze 40,9 % i dobrze 59,1 %. Opinie na pytanie „Jak szkoła wypełnia misję szkoły katolickiej?” kształtowały się następująco: bardzo dobrze 57,1%, dobrze 33,3%, trudno powiedzieć 9,5%¹⁴⁶⁴. Rok później praca szkoły w zakresie podejmowanych działań wychowawczych i profilaktycznych oraz realizacji misji szkoły katolickiej została bardzo wysoko oceniona przez rodziców¹⁴⁶⁵. W szkole zdawano sobie sprawę, że skuteczność przekazywania wartości młodzieży jest ściśle uzależniona od współpracy z rodzicami i tylko wspólna linia postępowania rodziców i pedagogów może przynieść oczekiwane rezultaty¹⁴⁶⁶. Szanowano ideały i pozytywne wartości, które uczeń wyniósł z domu rodzinnego¹⁴⁶⁷.

Do przygotowania projektu programu wychowawczego zgodnego z charakterem szkoły i spójnego z programem wychowawczym projektu programu profilaktyki powołano zespół wychowawczy. W październiku 2004 roku powstał pierwowzór programu wychowawczego szkoły. Każdy nauczyciel dostał tekst i kwestionariusz z pytaniami dotyczącymi programu¹⁴⁶⁸. Statut stanowił, że programy wychowawczy i profilaktyczny „muszą uwzględniać koncepcję człowieka jako osoby, zasady wiary i moralności katolickiej oraz poszanowanie dla wartości kultury, tradycji i Ojczyzny”¹⁴⁶⁹. W listopadzie 2005 roku

¹⁴⁶¹ ZPP, *Założenia dydaktyczno-wychowawcze - Wychowanie [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura), Lublin 1999/2000, s. 24., s. 24.*

¹⁴⁶² AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 01.09.2006 r., s. 8.*

¹⁴⁶³ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 02.06.2017 r., s. 207–208.*

¹⁴⁶⁴ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 29.06.2010 r.*

¹⁴⁶⁵ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 28.08.2011 r., s. 180.*

¹⁴⁶⁶ ZPP, *Założenia dydaktyczno-wychowawcze - Wychowanie [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura), Lublin 1999/2000, s. 24., s. 24.*

¹⁴⁶⁷ ZWA, *Program wychowawczy w Pallotyńskim Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego w Lublinie, Lublin, 01.09.2014 r., s. 2.*

¹⁴⁶⁸ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 20.10.2004 r., s. 212.*

¹⁴⁶⁹ ZWA, *Statut Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego w Lublinie, Lublin, 05.09.2013 r., s. 9.*

zatwierdzono Program Wychowawczy Szkoły¹⁴⁷⁰. Dokument otwiera deklaracja, że „Głównym zadaniem Pallotyńskiego Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Batorego w Lublinie – jako szkoły katolickiej – jest wykształcenie młodzieży gotowej służyć Bogu i Ojczyźnie”¹⁴⁷¹. Zawarte w dokumencie cele wychowawcze podzielono na pięć bloków: kształtowanie dojrzałej osobowości, wychowanie religijne i moralne, wychowanie patriotyczne i kultywowanie tradycji szkolnej, wychowanie społeczne i kulturalne oraz wychowanie zdrowotne¹⁴⁷².

Najwięcej miejsca w programie wychowawczym poświęcono kwestii wychowania patriotycznego i kultywowania tradycji szkolnej. Wśród celów wychowawczych wymieniono kształtowanie szacunku do własnego państwa i symboli narodowych; kształtowanie szacunku i miłości do narodowego dziedzictwa, wartości kultury narodowej, polskiej historii, literatury i języka polskiego; ugruntowanie poczucia tożsamości narodowej; uświadamianie własnych praw i obowiązków obywatelskich, obchodzenie rocznic świąt narodowych, udział w uroczystościach organizowanych przez władze miasta i państwa; dbałość o to, by uczniowie poznawali historię i dziedzictwo kulturowe. Kolejne zadania wychowawcze wiążą się z podtrzymywaniem tradycji: obchodzenie świąt patronów szkoły oraz podtrzymywanie tradycji szkolnej poprzez zapoznanie nowych uczniów z historią i tradycją szkoły, naukę hymnu szkoły, opiekę nad sztandarem szkoły, obchodzenie Święta Szkoły; tworzenie tradycji szkoły poprzez udział w zajęciach integracyjnych oraz różnego rodzaju wyjazdach i imprezach. Do tego dodano również promocję szkoły poprzez udział w targach edukacyjnych, w Drzwiach Otwartych Szkoły, prowadzenie strony internetowej, wydawanie gazetki „Wilcze Kły” oraz pracę na rzecz środowiska lokalnego¹⁴⁷³. Częściowa realizacja tych założeń miała się odbyć poprzez godziny wychowawcze o odpowiednich tematach. Plan przewidywał trzy lekcje. W klasie pierwszej liceum planowano zajęcia „Nasi patroni – Stefan Batory i św. Wincenty Pallotti”, których celami edukacyjnymi było poznanie sylwetki króla Stefana Batorego oraz świętego Wincentego Pallottiego poprzez pogadankę i dyskusję¹⁴⁷⁴. W drugiej klasie przewidziano dwie lekcje „Postawa patriotyczna i obywatelska” i „Sylwetki patriotów polskich”.

¹⁴⁷⁰ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2, PPRP w dn. 23.11.2005 r.*, s. 298.

¹⁴⁷¹ ZWA, *Program wychowawczy w Pallotyńskim Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego w Lublinie, Lublin, 01.09.2014 r.*, s. 2.

¹⁴⁷² Ibid., s. 2–4.

¹⁴⁷³ Ibid., s. 3–4.

¹⁴⁷⁴ ZWA, *Wykaz tematów godzin wychowawczych dla poszczególnych poziomów klas, Załącznik do Programu wychowawczego w Pallotyńskim Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego w Lublinie, Lublin, 01.09.2014 r.*, s. 17.

Pierwsza lekcja miała zapoznać uczniów z pojęciem patriotyzmu poprzez wykład i pracę z tekstem. Druga – przedstawić portrety polskich patriotów z wykorzystaniem wykładu i dyskusji¹⁴⁷⁵. Ks. Mieczysław Olech zarządzający „Batorym” w latach 1996-1999, pisał: „Cel szkoły leży poza nią, gdy zwracamy uwagę na jej służbę społeczeństwu, np. ojczyźnie [...] Absolwenci są żywą ewaluacją celów szkoły, bowiem w nich samych weryfikuje się jedność dynamiki rozwoju z użytecznością społeczną”¹⁴⁷⁶.

Wychowanie było także kluczowym tematem na posiedzeniach rady pedagogicznej. W 2001 roku ks. dyrektor stwierdził: „Problemów wychowawczych nie ma dużo i nie są trudne. W szkole jest wartościowa młodzież”¹⁴⁷⁷. Po wizytacji kuratorskiej w 2006 roku obok perfekcyjnej organizacji szkoły i wysokiego poziomu kształcenia pochwalono wychowanie¹⁴⁷⁸. Rozpatrywano też sytuacje problemowe. Przykładowo, w 2007 roku dwóch uczniów przyszło do szkoły pod wpływem alkoholu, co potwierdził wezwany przez dyrektora lekarz. Omówiono sytuację obu uczniów, głos zabrał też psycholog szkolny. Po przeprowadzeniu głosowania zdecydowano o usunięciu uczniów ze szkoły¹⁴⁷⁹. Reagowano również na mniejsze problemy codzienności szkolnej. W 2013 roku zwrócono uwagę, że marnuje się dużo kanapek, uczniowie zostawiają je w szkole. Postanowiono, że wszyscy wychowawcy przeprowadzą rozmowę z uczniami i rodzicami na temat szacunku dla chleba¹⁴⁸⁰. W tym samym roku zaplanowano powołanie komisji do spraw wychowawczych¹⁴⁸¹. Dyskutowano też efekty prac różnych zespołów, na przykład powołanego w 2017 roku do zbadania, czy w szkole respektowane są normy społeczne i kształtowane są postawy. Zespół składał się z czterech osób, w tym księdza. Przeprowadzono ankiety wśród nauczycieli, uczniów i rodziców. Stwierdzono, że działania szkoły sprzyjają kształtowaniu postaw pożądanych. Dzięki inicjatywom formacyjnym i wychowawczym uczniowie wiedzą, jakie postawy są właściwe. Do najbardziej wpływających uczniowie zaliczyli godziny wychowawcze i dni skupienia, a rodzice najwyżej ocenili dni skupienia i rekolekcje¹⁴⁸². Drugi, również czteroosobowy zespół badał, czy szkoła realizuje koncepcję pracy ukierunkowaną na rozwój człowieka. Przeanalizowano

¹⁴⁷⁵ Ibid., s. 20.

¹⁴⁷⁶ M. Olech, *Tradycja jako istotny wymiar tożsamości szkoły* [w:] *Pluralizm w oświacie niepublicznej*, A. Rebeta (red.), Lubelskie Społeczne Liceum Ogólnokształcące im. Jana III Sobieskiego, Lublin 1998, s. 11.

¹⁴⁷⁷ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 25.10.2001 r.*, s. 11.

¹⁴⁷⁸ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 19.06.2006 r.*, s. 361.

¹⁴⁷⁹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 13.11.2007 r.*, s. 104–105.

¹⁴⁸⁰ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 17.01.2013 r.*, s. 384.

¹⁴⁸¹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 03.07.2013 r.*, s. 77.

¹⁴⁸² AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 02.06.2017 r.*, s. 204–205.

dokumenty i przeprowadzono ankiety. Skonstatowano, że szkoła ma przyjętą koncepcję szkoły, nauczyciele przedstawili ją rodzicom na zebraniach i uczniom na godzinach wychowawczych, zarówno rodzice jak i uczniowie uczestniczyli w pracach nad koncepcją, znają ją i akceptują¹⁴⁸³.

Źródłem pedagogicznej pasji Michała Bobrzyńskiego było harcerstwo (polski skauting). Uważał, że „To poczucie realnej służby Ojczyźnie sprawiło, że harcerstwo nie stało się, traktowaną nieco z przymrużeniem oka, »pożyteczną« dziecięcą organizacją, ale poważnym ruchem społecznym, dla wielu – wręcz życiowym powołaniem”¹⁴⁸⁴. Zafascynowany wychowawczą efektywnością harcerstwa chciał wykorzystać jego metody w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”. Obowiązujące uczniów normy ujęto w system zadań i prób umożliwiających każdemu z nich stopniowe osiąganie coraz lepszych efektów w pracy nad sobą i w pracy dla innych¹⁴⁸⁵. Wychowanie było tu przede wszystkim inspirowaniem samowychowawczej aktywności młodzieży „w służbie Bogu, Polsce i bliźnim”, na dojrzałych i odpowiedzialnych członków narodu i Kościoła, uczestników życia społecznego i obywateli państwa¹⁴⁸⁶. Wzorzec wychowawczy został sformułowany w prawo harcerskie¹⁴⁸⁷. Prawo Harcerskie Zawiszaka miało następujące brzmienie:

Zawiszak całym życiem służy Bogu i Polsce

1. Zawiszak jest spadkobiercą i kontynuatorem tradycji ojczyściej, poznaje historię i kulturę swego narodu.
2. Zawiszak jest odpowiedzialny i sumiennie spełnia swoje obowiązki.
3. Zawiszak jest twórczy, aktywnie pomnaża otrzymane od Boga talenty.
4. Zawiszak jest pożyteczny i ofiarny, służy Chrystusowi w bliźnich.
5. Zawiszak szanuje każdego człowieka, a za brata uważa innego harcerza.
6. Zawiszak jest rycerski, swoim przykładem zdobywa innych dla Jezusa.
7. Zawiszak jest karny, opanowany i pogodny, swoją ufność pokłada w Bogu.

¹⁴⁸³ Ibid., s. 206.

¹⁴⁸⁴ APKLO, M. Bobrzyński, *System nauczania symultanicznego: I harcerskie inspiracje w dydaktyce szkolnej*, Lublin, b.d., s. 1.

¹⁴⁸⁵ APKLO, *List Michała Bobrzyńskiego do rodziców - uczniów klas szóstych i siódmych szkół podstawowych (kopia)*, Lublin, 24.05.1996 r., s. 3.

¹⁴⁸⁶ APKLO, *Statut Liceum Ogólnokształcącego SHK-Z w Lublinie, 1991 r.*

¹⁴⁸⁷ APKLO, M. Bobrzyński, *Kilka refleksji o harcerskim wychowaniu*, bd., s. 14.

8. Zawiszak jest pomocny rodzicom, kocha swój dom rodzinny.
9. Zawiszak jest wolny od nałogów i czysty w myśli, mowie i uczynkach.
10. Zawiszak stara się być zdrowy i sprawny, dba o swój rozwój fizyczny.
11. Zawiszak dostrzega dzieło Boże w przyrodzie, poznaje ją i chroni.
12. Zawiszak czerpie swą siłę z modlitwy i częstego Sakramentu Eucharystii!¹⁴⁸⁸

Zawiszak ma być jednostką samoświadomą, prezentującą wysokie standardy moralne i duchowe. Pojawia się też oryginalny wątek wyrobienia u ucznia podstawowej kultury ekologicznej. Nacisk położono na prospołeczną formację ucznia przygotowującą go do dojrzałego uczestnictwa we wspólnotowo rozumianym życiu społecznym: rodzinnym, lokalnym/sąsiedzkim, zawodowym, we wspólnocie narodowej i religijnej. Celem staje się równomierny, harmonijny rozwój osobowości ucznia w sferze cielesnej (fizycznej), psychicznej (w tym – emocjonalnej), moralnej i intelektualnej¹⁴⁸⁹.

Do 2000 roku wyróżnikiem szkoły był jej męski charakter. Bobrzyński chciał przywrócić w praktyce oświatowej dawny model szkół gimnazjalnych, ale dążył także do wypracowania realnego oddziaływania formacyjnego szkoły, uwzględniającego odrębną specyfikę psychofizyczną chłopców i dziewcząt w wieku szkolnym. Odrzucał koedukację przez wzgląd na tradycję szkolnictwa katolickiego, ale brał też pod uwagę doświadczenia wychowania harcerskiego, jak również poświęcone wychowaniu chłopców refleksje pedagogów – szczególnie ks. Władysława Okońskiego MIC¹⁴⁹⁰. Starano się osiągnąć maksymalną aktywizację chłopców w ich samodzielnej pracy, wdrożyć do uczciwości i odpowiedzialności za powierzone im zadanie oraz osadzić pracę wychowawczą „na rzetelnej, pogłębionej formacji religijnej i żywej więzi z polską tradycją”¹⁴⁹¹. Po przyjęciu do szkoły dziewcząt właściciel wciąż obstawał, że korzystniejsza dla wychowania byłaby jednorodność szkoły¹⁴⁹².

¹⁴⁸⁸ APKŁO, *Statut Liceum Ogólnokształcącego SHK-Z w Lublinie, 1991 r.*

¹⁴⁸⁹ APKŁO, *Ramowy plan pracy dydaktyczno-wychowawczej Społecznego Liceum Ogólnokształcącego SHK-Z w Lublinie, 1991 r.*, s. 3.

¹⁴⁹⁰ APKŁO, PKŁO im. ks. K. Gostyńskiego w Lublinie - *Informacja o Szkole, bd.*

¹⁴⁹¹ APKŁO, „*Katolickie LO im. ks. K. Gostyńskiego zaprasza do klas: I licealnej oraz 7 i 8...*” (broшура promocyjna), 1996/1997.

¹⁴⁹² ZWA, *Wywiad z Michałem Bobrzyńskim, Lublin, 21.11.2023 r.*

Od początku wśród spraw wychowawczych szczególne miejsce zajmowały w Gostynianum problemy wychowania i życia religijnego¹⁴⁹³. Wspólną szkolną powołano świadomie jako wspólnotę o zdecydowanie określonym katolickim charakterze¹⁴⁹⁴. Absolwenci szkoły mieli stać się „elitą katolickiego narodu”¹⁴⁹⁵. Chciano zainspirować chłopców do pogłębiania życia religijnego – dokonywało się to zwłaszcza w formie różnorodnych zadań zastępów, takich jak cotygodniowa wspólna modlitwa i refleksja nad treścią czytań biblijnych z bieżącej niedzieli (tzw. apele ewangeliczne), kilkudniowe rekolekcje zamknięte poszczególnych zastępów, czy przygotowanie chłopców do posługi liturgicznej. Szczególny sposób pracy formacyjnej stanowił program religijny kolejnych, zdobywanych przez chłopców stopni¹⁴⁹⁶. Cotygodniowe szkolne Msze św. były dla uczniów propozycją i wezwaniem, a nie przymusem¹⁴⁹⁷. W wersji statutu z 2002 roku zaznaczono, że celem liceum jest wszechstronna formacja młodzieży realizowana w oparciu o wskazania katolickiej nauki społecznej¹⁴⁹⁸. Zabezpieczono szkole stałą opiekę duszpasterską kapłana – prefekta, kapelana. Społeczność szkolną zachęcano do uczestnictwa w liturgii także w dni robocze, w które przypadają święta kościelne, adwentowy dzień skupienia i rekolekcje wielkopostne. W kalendarzu imprez szkolnych uwzględniano uroczyste spotkania lub inne formy związane z obchodami świąt religijnych¹⁴⁹⁹. Katolickość szkoły obligowała do stworzenia uczniom szansy osiągnięcia takiej formacji intelektualnej, która harmonijnie łączyłaby przekonania religijne i „naukowe” i mogła stanowić podstawę dojrzałego światopoglądu¹⁵⁰⁰. W „Gostyńskim łącono zadania dydaktyczne z praktyczną realizacją zasad i norm chrześcijańskich w wychowaniu¹⁵⁰¹. Bobrzyński uważał, że szkoła ma wychowywać poprzez rzetelne uczenie: „Szkoła dobrze wypełnia swoją funkcję wychowawczą, gdy solidnie uczy, gdy wymaga spełnienia obowiązku, a to zakłada

¹⁴⁹³ APKLO, *List Michała Bobrzyńskiego do rodziców uczniów Liceum Społecznego ZHK-Z, Lublin, 14.08.1992 r.*

¹⁴⁹⁴ *Ibidem.*

¹⁴⁹⁵ APKLO, *List Michała Bobrzyńskiego do rodziców - uczniów klas szóstych i siódmych szkół podstawowych (kopia), Lublin, 24.05.1996 r., s. 1.*

¹⁴⁹⁶ APKLO, *PKLO im. ks. K. Gostyńskiego w Lublinie - Informacja o Szkole, bd.*

¹⁴⁹⁷ APKLO, *List Michała Bobrzyńskiego do rodziców - uczniów klas szóstych i siódmych szkół podstawowych (kopia), Lublin, 24.05.1996 r., s. 4.*

¹⁴⁹⁸ APKLO, *Statut Prywatnego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie, 22.08.2002 r., Lublin, s. 2.*

¹⁴⁹⁹ APKLO, *Program wychowawczy szkoły - Collegium Gostynianum, Lublin, 30.08.2008 r., s. 2.*

¹⁵⁰⁰ *Ibidem.*

¹⁵⁰¹ APKLO, *List Michała Bobrzyńskiego do rodziców - uczniów klas szóstych i siódmych szkół podstawowych (kopia), Lublin, 24.05.1996 r., s. 2.*

i rzetelność, i uczciwość – czyli wychowanie”¹⁵⁰². Formacji religijnej towarzyszyło więc wychowanie intelektualne. Rozwijano w uczniach zdolności poznawcze oraz chęć do samokształcenia. Podkreślano przy tym wątki patriotyczne: „Liceum pragnie kształtować swych wychowanków w duchu Ewangelii, w sferze intelektualnej, moralnej i społecznej, tak, by w pełni przygotować ich do życiowych zadań, wykształcić i wychować na dojrzałych, twórczych i odpowiedzialnych członków Kościoła i narodu, uczestników życia społecznego i obywateli Państwa Polskiego”¹⁵⁰³. Inspirowano zatem uczniów do udziału w akcjach charytatywnych oraz uwrażliwiano na wartości kultury chrześcijańskiej – szczególnie na jej rolę w Polsce¹⁵⁰⁴.

W pracy wychowawczej odwoływano się także do patrona szkoły – ukazywano jego osobę jako wzór dla uczniów. Zapoznanie uczniów z życiorysem i dorobkiem patrona – jego zasługami i męczeńską śmiercią powierzono katechecie. Wykorzystywano również symbolikę herbu szkolnego. Przedstawiano go jako widomy znak i symbol wartości, które szkoła pragnie ukazywać wychowankom. Na herbie znajdujemy napis „Veritas vincit”, godło państwowe, lilie skautową, krzyż rycerski oraz lubelskiego koziołka. Znak „Veritas vincit” („Prawda zwycięża”) został przez szkołę przyjęty za pośrednictwem Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” – pierwszego organu prowadzącego, z tradycji przedwojennego Stowarzyszenia Katolickiej Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie”. Stanowi on nawiązanie do tradycji akademickiego i inteligenckiego nurtu Ruchu „Odrodzenia” – podejmującego dzieło kształtowania życia społecznego w duchu katolickiej nauki społecznej. Zapoznawano uczniów w symboliką znaku oraz tradycją, dorobkiem i znaczeniem ruchu. Próbowano też zainspirować starszych uczniów do podejmowania i kontynuowania tradycji SKMA w ramach szkolnego koła Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży. Włączenie miniaturki godła państwowego – Orła Białego do symboliki szkoły wyraża formalne włączenie treści wychowania patriotycznego do pracy wychowawczej. Wagę przykładano do obchodów „świąt narodowych i państwowych”, w szczególności 11 listopada, Święta Konstytucji 3 maja i Święta Flagi Narodowej – 2 maja. Nauczyciele mieli wyakcentowywać treści o charakterze wychowania patriotycznego w nauczaniu literatury, historii, wiedzy o kulturze, plastyki i muzyki, geografii, a także pozostałych przedmiotów, mówić o wkładzie Polaków do nauki światowej i o walorach Polski

¹⁵⁰² M. Bobrzyński, *Szkoła ma wychowywać poprzez rzetelne uczenie*, op. cit., s. 208.

¹⁵⁰³ APKLO, *Statut Prywatnego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie*, 22.08.2002 r., Lublin, s. 2.

¹⁵⁰⁴ APKLO, *Program wychowawczy szkoły - Collegium Gostynianum*, Lublin, 30.08.2008 r., s. 2.

w omawianych dziedzinach. Włączenie do symboliki herbu szkoły znaku lilii skautowej obligowało do kultywowania tradycji harcerskich. Krzyż rycerski nawiązywał nie tylko do harcerstwa, ale również do polskiego wychowania i wykształcenia w zakresie przysposobienia wojskowego. Umieszczenie w herbie lubelskiego koziołka wyraża uwzględnienie treści regionalnych w pracy formacyjnej szkoły i dbałość o patriotyzm lokalny¹⁵⁰⁵.

W Prywatnym Katolickim Liceum Ogólnokształcącym im. K. Gostyńskiego gwarantowano uczniom „maksymalną podmiotowość”¹⁵⁰⁶. Uczeń miał zatem prawo do indywidualizacji kontaktu formacyjnego, uszanowania godności osobistej w procesie wychowawczym oraz jawnej, o jasnych i jednoznacznych kryteriach oceny własnej postawy, a także bezpośredniego, osobistego kontaktu z wychowawcą i prefektem¹⁵⁰⁷. Jednocześnie właściciel uważał, że młody człowiek ma „prawo do kary”: „Znalazłem to sformułowanie najpierw u Zofii Kossak-Szczuckiej, a następnie u ojca Jacka Woronieckiego, który wśród uszczegółowień praw człowieka wyróżnia prawo do kary. Nikt nie napisał nic lepszego na temat kary niż ojciec Woroniecki, który zresztą bronił stosowania kary cielesnej w ramach rodziny. A my dzisiaj boimy się karać”¹⁵⁰⁸. Dla Bobrzyńskiego wychowawca, który łamie dziecięce prawo do kary – prawo wychowanka do uzyskania wyrazistego i jednoznacznego komunikatu o swoim zachowaniu, dopuszcza się wobec niego zaniedbania¹⁵⁰⁹.

Podobnie jak poprzednie szkoły, XXI Liceum Ogólnokształcące im. S. Kostki podkreślało swój katolicki profil. W pierwszym statucie z 1992 roku czytamy: „wychowanie i nauczanie w szkole opiera się na zasadach doktryny chrześcijańskiej. Zadaniem szkoły jest danie młodzieży podstaw pełnego rozwoju kulturalnego i przygotowanie jej do czynnego udziału w życiu społecznym Rzeczypospolitej Polskiej”¹⁵¹⁰. W statucie z 2010 roku określono wyraźnie, że liceum „jest szkołą katolicką”¹⁵¹¹. W najnowszym dokumencie z 2019 roku przeformułowano to na: „Całokształt działalności szkoły opiera się na systemie

¹⁵⁰⁵ Ibid., s. 3–5.

¹⁵⁰⁶ APKLO, *Statut Prywatnego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie*, 22.08.2002 r., Lublin, s. 2.

¹⁵⁰⁷ Ibid., s. 5.

¹⁵⁰⁸ M. Bobrzyński, *Szkoła ma wychowywać poprzez rzetelne uczenie*, op. cit., s. 207.

¹⁵⁰⁹ Ibidem.

¹⁵¹⁰ ALOSK, *Statut Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki szkoły publicznej w Lublinie*, Lublin, 29.09.1992 r., s. 1.

¹⁵¹¹ ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcącego im. Św. Stanisława Kostki, katolickiej, publicznej szkoły Archidiecezji Lubelskiej*, Lublin, 15.04.2010 r., nlb.

wartości chrześcijańskich głoszonych przez Kościół katolicki”¹⁵¹². Znajdujemy tam także bezpośrednie odniesienie do personalistycznej koncepcji człowieka wyrażonej zwłaszcza w nauczaniu św. Jana Pawła II¹⁵¹³. Konsekwentnie, podstawą działania szkoły uczyniono naukę religii katolickiej oraz katechezę. Za podstawowy cel obrano wspieranie rozwoju osobowego młodzieży w procesie edukacyjnym *sensu largo*. Jako szczególną wartość wychowawczą wymieniono odpowiedzialność „za siebie i za innych oraz za dobro wspólne w życiu rodzinnym i społecznym”¹⁵¹⁴. W związku z tym, zachowanie ucznia w szkole i poza szkołą podlega ocenie¹⁵¹⁵. Za fundament procesu wychowawczego i formacyjnego w szkole uznano relację osób: nauczyciela i ucznia, nauczycieli między sobą oraz dyrektora i nauczycieli¹⁵¹⁶. Dodano, że placówka wychowuje uczniów w poszanowaniu tradycji, historii i kultury narodowej, przy zachowaniu szacunku dla innych kultur. Poczucie tożsamości narodowej i patriotyzmu zdefiniowano jako identyfikowanie się z chrześcijańskimi i humanistycznymi korzeniami narodu i jego tradycjami¹⁵¹⁷. Założenia wychowawcze omawiano też na posiedzeniach rady pedagogicznej. Przykładowo, w sierpniu 1998 roku dyrekcja przypomniała o katolickości szkoły. Podczas spotkania podkreślono, że ważne są relacje oparte na katolickiej nauce społecznej. Nauczycieli zobowiązano do zapoznania się z dokumentem *Religijny wymiar wychowania w szkole katolickiej*. Zaznaczono, że wychowanie jest tak ważne jak nauczanie. Każdy nauczyciel powinien być wychowawcą oraz pozytywnym wzorem dla ucznia i nie może być w jawnym konflikcie z Kościołem¹⁵¹⁸.

Program wychowawczy powtarza treści zawarte w statucie: „XXI Liceum Ogólnokształcące im. św. Stanisława Kostki w Lublinie jest publiczną szkołą katolicką, kształcąca i wychowująca zgodnie z katolickimi zasadami i polskimi tradycjami narodowymi”¹⁵¹⁹. Zapisano, że szkoła nie redukuje swojej roli do dydaktyki, ale świadomie współuczestniczy w procesie wychowania. Udowodniono jednak, że nie jest to rola wiodąca,

¹⁵¹² ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki publicznej katolickiej szkoły Archidiecezji Lubelskiej*, Lublin, 2019 r., s. 4.

¹⁵¹³ *Ibidem*.

¹⁵¹⁴ *Ibid.*, s. 5.

¹⁵¹⁵ ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcące im. Św. Stanisława Kostki, katolickiej, publicznej szkoły Archidiecezji Lubelskiej*, Lublin, 15.04.2010 r., nlb.

¹⁵¹⁶ ALOSK, *Statut XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki publicznej katolickiej szkoły Archidiecezji Lubelskiej*, Lublin, 2019 r., s. 5.

¹⁵¹⁷ *Ibidem*.

¹⁵¹⁸ ALOSK, *KPRP t. 1, PPRP z dn. 28.08.1998 r.*, s. 10.

¹⁵¹⁹ ALOSK, *Program wychowawczy XXI LO im. św. Stanisława Kostki w Lublinie*, b.d., s. 1.

ale pomocnicza w stosunku do rodziny ucznia¹⁵²⁰. Przechodząc do celów wychowania ponownie odwołano się do pedagogiki personalistycznej, chrześcijańskiej antropologii oraz społecznej nauki Kościoła. Proces wychowania w Biskupiaku miał mieć charakter podmiotowy oraz uwzględniać uwarunkowania jednostkowe. Strategię wychowawczą opisano – akcentując subsydiarność – jako polegającą na „optymalnym inspirowaniu i aktywizowaniu uczniów” do rozwoju oraz wspomaganiu działań wychowanków na tyle, ile to konieczne¹⁵²¹. Do podstawowych celów wychowania zaliczono: kształtowanie dojrzałej osobowości i integralny rozwój (dążenie do spójności rozumu, woli i uczuć z prawidłowo uformowanym sumieniem), umiejętność pracy nad sobą przez rozwijanie cnót i eliminowanie wad, integrowanie naturalnych procesów rozwojowych z rozwojem duchowo-religijnym, umiejętność pokonywania trudności rozwojowych wieku młodzieńczego, uczestniczenie w życiu społecznym i kulturalnym, budowanie własnej tożsamości we wspólnocie Kościoła i narodu¹⁵²². Podobnie, jak w pozostałych szkołach katolickich przedstawiano patrona szkoły jako wzorzec osobowy dla ucznia. Miał on wyznaczać drogę osiągnięcia pełnej dojrzałości osobowościowej i chrześcijańskiej¹⁵²³.

Zadania i treści wychowania rozpisano adekwatnie do celów. Trzeba zauważyć, że niektóre punkty były bardzo hasłowe. Fundamentem uczyniono rozwój osobowy. Aby był integralny, uwzględniono sferę psychofizyczną, umysłową oraz moralną. Przewidziano dbałość o zdrowie fizyczne i psychiczne, w tym dojrzałość emocjonalną, wyrabianie pozytywnych cech charakteru i kultury osobistej, a także kształtowanie „prawidłowego sumienia”. To ostatnie rozumiano prawdopodobnie jako postawę odpowiedzialności. Nie wymieniono natomiast szczegółowych treści wychowania intelektualnego. Kolejnym etapem była formacja religijna. Opisano ją zaskakująco zwięźle. Miała się odbywać poprzez służbę Bogu, pogłębianie pobożności, oddanie chwały Bogu i uświęcenie wychowanka poprzez sakramenty, pielęgnowanie tradycji religijnych, poszerzanie wiedzy religijnej, a także pielgrzymowanie. Wychowanie w Biskupiaku miało również sprzyjać poszukiwaniu przez ucznia własnej drogi życia. W tym obszarze wymieniono poszukiwanie życiowych wzorów, świadomy wybór wartości, przewycięzanie negatywnych wpływów środowiska, a także rozwijanie talentów i zainteresowań,

¹⁵²⁰ *Ibidem*.

¹⁵²¹ *Ibid.*, s. 4.

¹⁵²² *Ibidem*.

¹⁵²³ *Ibid.*, s. 6.

planowanie własnego rozwoju, odpowiedzialność za siebie i innych oraz solidarność z potrzebującymi. Za bardzo istotne uznano odkrywanie społecznej tożsamości wychowanka. W środowisku domowym zaplanowano pomoc w trudnych sytuacjach, wspomaganie relacji rodzinnych i międzypokoleniowych, tworzenie prawdziwego obrazu rodziny. Tego ostatniego elementu nie doprecyzowano, przez co wydaje się mętny. Przewidziano też współpracę szkoły i rodziców. W szkole przewidziano wprowadzenie zasady poszanowania zasad, pielęgnowanie tradycji szkolnej, budowanie poczucia wspólnoty, sprzyjanie samorządności uczniowskiej. W przestrzeni eklezjalnej przewidziano troskę o dobro wspólne w Kościele, pogłębianie więzi ze wspólnotą kościelną, naukę ponoszenia odpowiedzialności za świadectwo wiary. W narodzie i społeczeństwie za główną ideę obrano patriotyzm. Postawiono również na obecność w środowisku lokalnym, odpowiedzialność za środowisko naturalne, formowanie postawy wobec innych kultur, narodowości i religii (nie określono, jakiej postawy)¹⁵²⁴. W wychowaniu patriotycznym przewidziano treści: świadomość narodowa, szacunek dla narodowych symboli, tradycji i świąt, budowanie historycznej pamięci, troskę o kulturę i czystość języka polskiego, poznawanie polskiego dziedzictwa kulturowego. Wśród form realizacji znalazły się kształtowanie postawy umiłowania ojczyzny i troski o jej dobro, znajomość i pokonywanie wad narodowych, poznanie i śpiewanie hymnu państwowego, obecność znaków i symboli narodowych w szkole. Przewidziano też poznawanie historii Polski, akademie okolicznościowe związane ze świętami narodowymi, upamiętnianie rocznic i wydarzeń związanych z dziejami Polski¹⁵²⁵. Wysiłki w obszarze formowania tożsamości narodowej były dostrzegane: „to dobra szkoła. To wizytówka naszego miasta. Po moich córkach widzę, że kształtuje postawy patriotyczne i katolickie, przekazuje dobre wartości” – mówił Stanisław, ojciec dwóch uczennic¹⁵²⁶.

Internat stanowił integralną część XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki. Jego założenia pracy wychowawczej nie mogły być zatem sprzeczne z zapisami zawartymi w statucie i programie wychowawczym szkoły. Za cel obrano tworzenie jak najbardziej optymalnych warunków do pełnego rozwoju wychowanków. Wychowawcy wzorowali się na systemie prewencyjnym św. Jana Bosko i zasadach obowiązujących w jego oratoriach. Wielki wychowawca z Turynu w centrum

¹⁵²⁴ Ibid., s. 7–8.

¹⁵²⁵ Ibid., s. 15.

¹⁵²⁶ M.M. Zając, *Szkoła z katolickim charakterem. Jak uczy i wychowuje lubelski Biskupiak*, „Nasz Dziennik” 2016, nr 51, s. II.

stawia osobę wychowanka, a proces wychowawczy oparł na trzech wartościach – rozumie, religii i miłości wychowawczej. Pedagodzy starają się więc stworzyć w internacie domową atmosferę pełną życzliwości i zaufania. Jednocześnie dopilnowują, by nie brakowało elementów wychowania intelektualnego oraz formacji duchowej. Wychowanie w internacie Biskupiaka nie odbywa się w oderwaniu od środowiska ucznia. Wręcz przeciwnie – pracownicy i podopieczni wraz z rodzicami oraz kapłanem tworzą wspólnotę, której fundamentem są relacje osobowe. Wszyscy traktowani są podmiotowo. W działaniach wychowawczych dużo uwagi poświęcane jest odniesieniu do wartości chrześcijańskich w życiu codziennym. Realizuje się je poprzez wspólnotowe czynności modlitewne (np. Apel Jasnogórski, Adoracja Najświętszego Sakramentu) oraz regularne uczestnictwo w Eucharystii. Istotną rolę pełni także dbałość o właściwą atmosferę w relacjach między członkami wspólnoty internatowej. Odbywa się to między innymi poprzez wspólne świętowanie (spotkania wielkanocne i bożonarodzeniowe). Oprócz aktywizowania wychowanków w ich wolnym czasie i uwrażliwiania na kwestie społeczne (wolontariat, samorząd, pomoc koleżeńska), wychowawcy bursy uczą szacunku dla dobra wspólnego, dziedzictwa kultury i narodowej tradycji¹⁵²⁷.

7.2. Uroczystości i imprezy szkolne

Wspólne świętowanie stanowiło ważną część procesu wychowawczego we wszystkich badanych szkołach. W Katolickim Liceum im. św. Teresy już w pierwszym roku zorganizowano Święto Szkoły. Pod okiem polonistki przygotowano przedstawienie w dwóch częściach. Pierwszą było misterium dotyczące dzieci pokrzywdzonych pt. „Kto przyjmuje jedno z tych dzieci w imię Moje, Mnie przyjmuje”. Drugą – parafraza II części „Dziadów”. Widowisko pokazano również parafianom oraz wystawiono gościnnie w kościele św. Antoniego¹⁵²⁸. Ważnym wydarzeniem w życiu szkoły było nadanie liceum imienia świętej Teresy. Uroczystość poprzedziły konkursy dla młodzieży oraz przygotowanie wystaw i dekoracji sal. 15 października 1994 roku arcybiskup Bolesław Pylak przybył do szkoły, celebrował Mszę świętą, poświęcił obraz patronki, a następnie uczestniczył w części oficjalnej i artystycznej¹⁵²⁹. W Dniu Otwartych Drzwi w 1995 roku

¹⁵²⁷ ZWA, Wywiad z Anną Gumieniak-Sagan, Lublin, 27.06.2023 r.; ZWA, Wywiad z Magdaleną Józwiną, Lublin, 27.06.2023 r.

¹⁵²⁸ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, op. cit., s. 10.

¹⁵²⁹ Ibid., s. 15.

miało miejsce widowisko w formie kabaretu pod hasłem „O czym marzy dziewczyna”. Zaproszono także uczniów szkół podstawowych¹⁵³⁰. We wrześniu 1996 roku, z okazji setnej rocznicy śmierci patronki w szkole wystąpiła Izabela Drobotowicz-Orkisz z monodramem o świętej Teresie „Zamieszkać z Tobą”. Na Dzień Patronki (1 października) wykonano kontur serca udekorowanego różami i przygotowano recytacje. Na szkolne imprezy zapraszano proboszcza ks. Stanisława Chomicza i Siostry Opatrzności Bożej¹⁵³¹. W następnym roku zorganizowano konkurs poetycki pod hasłem „O róże Świętej Teresy”. Napłynęło ponad sto prac od kilkudziesięciu autorów z całej Polski. W jury zasiadli Zbigniew Strzałkowski – poeta, plastyk, ks. Janusz Kozłowski, ks. Tadeusz Domżał – współredaktor „Głosu Katolickiego” w Paryżu, Urszula Buglewicz – dziennikarka „Niedzieli Lubelskiej”. Uroczyste wręczenie nagród odbyło się w kwietniu 1998 roku. Młodzież deklamowała nagrodzone wiersze¹⁵³². Utwory wydano w formie tomiku¹⁵³³. W Dzień Otwartych Drzwi w 1999 roku fakultet teatralny pod okiem polonistki wystawił przedstawienie „Kopciuszek raz jeszcze”¹⁵³⁴. W kwietniu tego roku placówka uczestniczyła w prezentacji Katolickich Liceów Ogólnokształcących Lublina pod patronatem biskupa Mieczysława Cisły i władz miasta¹⁵³⁵. W listopadzie 2000 roku odbyło się poświęcenie sztandaru szkoły. Sztandar przekazano młodzieży w obecności dyrektorów lubelskich szkół katolickich, przedstawicieli Kuratorium Oświaty oraz rodziców¹⁵³⁶.

Oprócz pielęgnowania tradycji szkolnych celebrowano wydarzenia patriotyczne. Często łączono je z okolicznościami religijnymi. W 1994 roku akademie trzeciomajowa łączyła uroczystość Matki Boskiej Królowej Polski i rocznicę uchwalenia Konstytucji. Wprowadzono obraz Matki Boskiej Częstochowskiej i postać króla. Imprezę przygotowali wspólnie nauczyciele języka polskiego, historii, plastyki i muzyki¹⁵³⁷. W 1998 roku akademię z okazji Święta Niepodległości przygotował nauczyciel historii. Młodzież deklamowała wiersze patriotyczne. W kolejnych latach święto to również przygotowywał historyk¹⁵³⁸. Na spotkanie opłatkowe w grudniu 1998 roku polonistka zorganizowała

¹⁵³⁰ Ibid., s. 16.

¹⁵³¹ Ibid., s. 24–25.

¹⁵³² Ibid., s. 30.

¹⁵³³ *Róże świętej Teresy: wiersze nagrodzone w Ogólnopolskim Konkursie Poetyckim*, J.T. Ostrowska (red.), Katolickie Stowarzyszenie Oświatowe im. Świętej Teresy, Lublin 1998.

¹⁵³⁴ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, op. cit., s. 35.

¹⁵³⁵ Ibid., s. 36.

¹⁵³⁶ Ibid., s. 47.

¹⁵³⁷ Ibid., s. 16.

¹⁵³⁸ Ibid., s. 47.

Wieczór Mickiewiczowski, podczas którego uczennice recytowały *Świteziankę* i wyjątki *Pana Tadeusza*¹⁵³⁹. W 1999 roku Święto Narodowe Trzeciego Maja uczczono akademią z wykonanymi przez uczennice dekoracjami¹⁵⁴⁰. W roku szkolnym 2001/2002 dała się zauważyć specjalna troska nauczycieli o kształtowanie postaw patriotycznych. Nauczyciel historii zabrał uczennice do muzeum i na spotkanie z byłym więźniem obozu na Majdanku. Polonistka przygotowała z młodzieżą montaż słowno-muzyczny upamiętniający wprowadzenie stanu wojennego w 1981 roku¹⁵⁴¹. Społeczność szkolna angażowała się też w Dni Majdanka¹⁵⁴².

Uczennice Katolickiego Liceum im. św. Teresy brały także udział w imprezach artystycznych. W kwietniu 1996 roku uczestniczyły w wernisażu prac nauczycielki plastyki Elżbiety Rzepy „W tradycji ikony” w Miejskim Domu Kultury¹⁵⁴³. Rzepa podjęła się też przygotowania w szkole wystawy dotyczącej życia św. Teresy z Lisieux. Zaproszono parafian i uczniów z innych lubelskich szkół. Niedługo potem do placówki trafiła również inna wystawa tej samej treści, wypożyczona od OO Karmelitów¹⁵⁴⁴. W „Terescie” nie brakowało uroczystości o charakterze religijnym. W październiku 1999 roku przygotowano misterium o Opatrzności Bożej. W grudniu odbyła się uroczystość „złożenia Bogu dziękczynienia za dwa tysiące lat chrześcijaństwa”. Arcybiskup Józef Życiński odprawił nabożeństwo w kościele św. Teresy, a następnie spotkał się ze społecznością szkolną przy łamaniu się opłatkiem. Część artystyczna obejmowała konkurs na najlepsze przedstawienie postaci ilustrującej swoim życiem błogosławieństwa ewangeliczne¹⁵⁴⁵. W szkole odbywały się też imprezy taneczne, na które uczennice przyprowadzały kolegów¹⁵⁴⁶.

Palotyńskie Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego uroczyście obchodziło początek i koniec każdego roku szkolnego. Okazjom tym towarzyszyły wątki patriotyczne. Inaugurację roku 1992/1993 rozpoczęto nabożeństwem w Kościele Garnizonowym. Kolejnym punktem był przemarsz na Plac Litewski i złożenie kwiatów na grobie Nieznanego Żołnierza. Następnie udano się do dawnej siedziby Szkoły Lubelskiej na ulicy Spokojnej i tam odsłonięto i poświęcono tablicę pamiątkową profesorów, absolwentów

¹⁵³⁹ Ibid., s. 35.

¹⁵⁴⁰ Ibid., s. 36.

¹⁵⁴¹ Ibid., s. 51.

¹⁵⁴² Ibid., s. 29.

¹⁵⁴³ Ibid., s. 21.

¹⁵⁴⁴ Ibid., s. 30–31.

¹⁵⁴⁵ Ibid., s. 43–44.

¹⁵⁴⁶ *Szkoła kobiet. Rozmowa z Janiną Ostrowską dyrektorem Katolickiego Żeńskiego Liceum Ogólnokształcącego w Lublinie*, s. 2.

i wychowanków szkoły poległych i pomordowanych w latach 1939-1956¹⁵⁴⁷. W czerwcu 1994 roku odbyła się uroczystość pożegnania pierwszych maturzystów. Wydarzenie poprzedziła Msza święta w kościele księży pallotynów. Uroczystość rozpoczęto odśpiewaniem hymnu państwowego. Następnie dyrektor Alicja Rebeta przedstawiła sprawozdanie z pracy i osiągnięć szkoły w latach 1990-1994. Po niej wystąpili kolejno prezes Towarzystwa Oświatowego im. Stefana Batorego w Lublinie dr Paweł Policzkiewicz, Prezes Koła Absolwentów i Wychowanków Prywatnego Męskiego Gimnazjum im. Stefana Batorego inż. Adam Jastkowiak oraz przewodniczący Rady Rodziców Tadeusz Rękas. Potem nastąpiło wręczenie świadectw maturalnych, dyplomów i nagród. Całość zamknęło odśpiewanie hymnu szkoły¹⁵⁴⁸. W refrenie słyszymy:

Oto młodzi my Polacy
Strzec będziemy kraju bram.
W uniesieniu, rytmie pracy
Bóg i Polska hasłem nam!
W uniesieniu, rytmie pracy
Bóg i Polska hasłem nam!¹⁵⁴⁹

Ważny punkt w kalendarzu „Batorego” stanowiło Święto Patrona szkoły obchodzone w grudniu. Na zaproszeniu na tą uroczystość w 1995 roku widnieją słowa wypowiedziane przez poetę w *Weselu* Stanisława Wyspiańskiego: „Polska to jest wielka rzecz”. W programie znalazły się Msza św. celebrowana przez arcybiskupa Bolesława Pylaka, ślubowanie uczniów klas pierwszych, odśpiewanie hymnu szkoły, przekazanie szkoły księżom pallotynom oraz wykład inauguracyjny ks. dra Mariana Nowaka z KUL¹⁵⁵⁰. Trzeba odnotować, że pierwszoklasiści ślubowali „przyczyniać się postawą i wiedzą do powiększania dobra powszechnego Najjaśniejszej Rzeczypospolitej”¹⁵⁵¹.

W szkolną tradycję wpisane były obchody rocznic historycznych. Warto przywołać dyskusję odnośnie przygotowań do Święta Niepodległości w 2001 roku. Historyk Zygmunt Łupina podkreślał, że święto powinno być zorganizowane, aby uniknąć obojętności uczniów oraz „nowej, natrętnej retoryki skompromitowanego nacjonalizmu”.

¹⁵⁴⁷ ZPP, *Zaproszenie na odsłonięcie tablicy pamiątkowej i inaugurację roku szkolnego 1992/1993*, Lublin, 08.1992 r.

¹⁵⁴⁸ ZPP, *Zaproszenie na pożegnanie pierwszych maturzystów*, Lublin, 06.1994 r.

¹⁵⁴⁹ ZPP, *Hymn Szkoły [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura)*, Lublin 1999/2000, s. 26.

¹⁵⁵⁰ ZPP, *Zaproszenie na Święto Patrona Szkoły*, Lublin, 12.1995 r.

¹⁵⁵¹ ZPP, J. Targosz, „Droży rodzice i uczniowie” [w:] *Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura)*, Lublin 2000/2001, s. 3-4.

Zdecydowano, że treści wydarzenia będą skoncentrowane wokół haseł wolności i oddania czci tym, którzy zginęli za ojczyznę. Przygotowanie uczniów miało nastąpić 29 października na lekcjach wychowawczych. Proponowano, by je przeprowadzić zgodnie ze scenariuszem prof. Marii Braun-Gałkowskiej¹⁵⁵². Ustalono, że należy powiedzieć o wkładzie Polaków do nauki, kultury, cywilizacji. Przewidziano też wizytę na cmentarzu, aby uprzątnąć groby bohaterów narodowych. Zaplanowano udział w miejskich obchodach 11 listopada, a dzień później uroczysty strój, udekorowanie klas oraz akademię okolicznościową¹⁵⁵³. W listopadzie 2018 roku oprócz akademii z okazji 100 rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę rozdawano biało-czerwone cukierki oraz białe i czerwone balony¹⁵⁵⁴. Przygotowywano także akademie trzeciomajowe¹⁵⁵⁵. Poczёт sztandarowy szkoły uczestniczył w corocznych oficjalnych uroczystościach świąt państwowych na placu Litewskim w Lublinie¹⁵⁵⁶.

Pallotyńskie liceum było zaangażowane także w inne imprezy podnoszące świadomość narodową. Od 6 grudnia 2003 roku w szkole gościła wystawa „O Wolną Polskę”, powstała we współpracy z Lubelskim Klubem Kolekcjonerów i Polskim Towarzystwem Numizmatycznym Oddział w Lublinie. Na ekspozycji znalazły się dokumenty i medale związane z uczniami Szkoły Lubelskiej, którzy walczyli o niepodległość Polski, pochodzące ze zbiorów liceum oraz zbiorów prywatnych dra Pawła Policzkiewicza. Prezentowano również broń białą ze zbiorów Zbigniewa Barcza, Dariusza Kowalskiego i innych kolekcjonerów. Broń ta stanowiła wyposażenie żołnierzy polskich, którzy walczyli w powstaniach narodowych (Insurekcja Kościuszkowska, Legiony Polskie gen. H. Dąbrowskiego, Powstanie Listopadowe i Styczniowe), a także podczas I i II wojny światowej¹⁵⁵⁷. Wychodzono z inicjatywą także poza teren szkoły. W 2006 roku uczniowie

¹⁵⁵² Maria Braun-Gałkowska (1939-2023) – psycholog, psychoterapeuta, wieloletni pracownik Instytutu Psychologii KUL, kierownik Katedry Psychologii Wychowawczej i Rodziny. Jej zainteresowania badawcze obejmowały m.in. psychologię małżeństwa i rodziny, psychologię wychowawczą i aktywizujące metody nauczania. Opublikowała kilkanaście książek oraz około 200 artykułów naukowych i popularno-naukowych. Wypromowała 22 doktorów i ponad 300 magistrów. Wykonywała ekspertyzy dla Sejmu RP, KRRiT, Rzecznika Praw Dziecka. Należała do Polskiego Towarzystwa Psychologicznego i International Academy of Family Psychology. Zob. M. Braun-Gakowska, *Jubileusz pięćdziesięciolecia pracy*, „Przegląd uniwersytecki KUL” 2012, nr 2 (136); *Dalej w tę samą stronę*, „Przegląd uniwersytecki KUL” 2012, nr 2 (136).

¹⁵⁵³ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 25.10.2001 r.*, s. 14.

¹⁵⁵⁴ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 08.11.2018 r.*, s. 372.

¹⁵⁵⁵ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 19.06.2006 r.*, s. 369; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 14.06.2011 r.*, s. 149.

¹⁵⁵⁶ ZPP, *Fotografie z obchodów świąt państwowych, Lublin, lata 1990-1998*.

¹⁵⁵⁷ L. Sadowski, *Wystawa „O Wolną Polskę” w Pallotyńskim Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego w Lublinie 6 grudnia 2003 r.*, „Lubelskie Wiadomości Numizmatyczne”, 2003, t. 12, s. 127.

zorganizowali happening patriotyczny „Batory pod ratuszem”¹⁵⁵⁸. 23 października 2015 roku w Oddziale Historii Miasta Lublina Muzeum Lubelskiego otwarto wystawę „Uczniowie szkół lubelskich w walkach w okresie I wojny światowej oraz wojny polsko-bolszewickiej. Szkoła Lubelska”. Wystawie towarzyszyło spotkanie „Uczniowie Szkoły Lubelskiej w walce o niepodległość i granice Polski w latach 1914-1920”, które poprowadziła historyk Małgorzata Surmacz¹⁵⁵⁹.

W placówce obchodzono również uroczystość św. Wincentego Pallottiego – drugiego patrona szkoły, a także szereg mniej oficjalnych wydarzeń, m.in. Dzień Maturzysty, klasowe mikołajki i spotkania opłatkowe, Dzień Chłopaka, Dzień Hiszpański, Dzień Zdrowia, Turniej Tańca Towarzyskiego, Dzień Kobiet, Dzień Dobroci dla Zwierząt, Światowy Dzień Życzliwości, Dzień Wiosny, Batory Kicz Day, Dzień Liczby Pi. Opinie o klasach załączane do protokołów klasyfikacyjnych posiedzeń rady pedagogicznej pokazują dużą aktywność i urozmaicenie szkolnej codzienności.

W Prywatnym Katolickim Liceum Ogólnokształcącym im. K. Gostyńskiego w pierwszych latach przyjęto zwyczaj, że poza wspólnym udziałem we Mszy św., pierwszy dzień nowego roku szkolnego był zwykłym dniem nauki. Uroczystym spotkaniem inauguracyjnym nowy rok stał się obchodzony w październiku Dzień Edukacji Narodowej¹⁵⁶⁰. Podczas inauguracji wygłaszano wykład¹⁵⁶¹. 14 października 1994 roku był wyjątkowy, bowiem miało wtedy miejsce uroczyste przyjęcie przez liceum nowego statusu i imienia z udziałem arcybiskupa Bolesława Pylaka i proboszcza parafii św. Maksymiliana – ks. kan. Józefa Siemczyka. Po Mszy św. i krótkim programie oficjalnym metropolita był gościem szkolnej społeczności¹⁵⁶². W późniejszych latach 1 września uczniowie uczestniczyli we Mszy św. w kościele św. Maksymiliana, a potem słuchali mowy powitalnej

¹⁵⁵⁸ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 19.06.2006 r.*, s. 371.

¹⁵⁵⁹ ZPP, *Zaproszenie na wystawę „Uczniowie szkół lubelskich w walkach w okresie I wojny światowej oraz wojny polsko-bolszewickiej. Szkoła Lubelska”*, Lublin, 2015 r.

¹⁵⁶⁰ *O szkole w latach 1991-2003 (pierwszych 12 lat) - PKLO im. K. Gostyńskiego w Lublinie, 31 sierpnia 2003 r.*,

<http://web.archive.org/web/20041120095559/http://www.pklo.lublin.pl/o%20liceum/historia%20szkoly.html> [01.07.2024].

¹⁵⁶¹ J. Wojtysiak, *O filozofii, wychowaniu i polityce. Wykład inauguracyjny rok szkolny 1993/94 w S.L.O. Stowarzyszenia Harcerstwa „Zawisza” w Lublinie*, „Scriptores Scholarum” 1993, nr 1; S. Żurek, *Szkoła po drugiej stronie lustra. Wykład z 1 września 1995 roku inauguracyjny nowy rok szkolny 1994/95 w Prywatnym Katolickim Liceum Ogólnokształcącym im. ks. Kazimierza Gostyńskiego*, op. cit.

¹⁵⁶² *O szkole w latach 1991-2003 (pierwszych 12 lat) - PKLO im. K. Gostyńskiego w Lublinie, 31 sierpnia 2003 r.*,

<http://web.archive.org/web/20041120095559/http://www.pklo.lublin.pl/o%20liceum/historia%20szkoly.html> [01.07.2024].

dyrektora¹⁵⁶³. W podobny sposób zamykano rok. W 2010 roku po uroczystej Mszy św. na zakończenie nauki społeczność szkolna przygotowała jeszcze podziękowanie dla księdza Józefa Siemczyka, który odchodził na emeryturę¹⁵⁶⁴. Stałym punktem w kalendarzu Gostynianum był też bal studniówkowy, który organizowano zawsze po feriach zimowych¹⁵⁶⁵. Imprezy odbywały się mimo niewielkiej liczby osób¹⁵⁶⁶.

W tradycje Collegium Gostynianum, jako szkoły katolickiej, wpisane były obchody świąt religijnych. W ostatnim dniu zajęć przed świętami Bożego Narodzenia cała społeczność szkolna, wspólnie z właścicielem, dyrekcją i kapłanem uczestniczyła w wieczorze z kolędami i dzieleniem się opłatkiem¹⁵⁶⁷. Spotkania opłatkowe przygotowywali uczniowie razem ze szkolnym katechetą¹⁵⁶⁸. Liceum angażowało się również w inicjatywy na rzecz dialogu międzywyznaniowego. Przykładowo, w roku szkolnym 1994/1995 Boże Narodzenie obchodzono w „Gostyńskim” dwukrotnie. Po raz pierwszy, jak zwykle w ostatni dzień zajęć, przed Świętami katolickimi. Po raz drugi w styczniu, gdy szkołę odwiedził proboszcz lubelskiej parafii prawosławnej, by wziąć udział w zorganizowanej specjalnie prawosławnej Wigilii i zapoznać uczniów ze zwyczajami społeczności prawosławnej w Polsce. Kontynuacją nawiązanej współpracy był udział grupy uczniów w uroczystościach prawosławnych w Holi¹⁵⁶⁹ z udziałem prawosławnego biskupa chełmsko-lubelskiego Abła¹⁵⁷⁰. We wrześniu i listopadzie 2000 roku uczniowie uczestniczyli w towarzyszących Kongresowi Kultury Chrześcijańskiej KUL imprezach na Podzamczu i na terenie obozu koncentracyjnego na Majdanku z udziałem arcybiskupa lubelskiego ks. Józefa Życińskiego oraz przedstawicieli prawosławia, protestantyzmu, judaizmu i islamu¹⁵⁷¹.

¹⁵⁶³ Z kroniki - od września 2011, <https://web.archive.org/web/20161023074952/http://pklo.lublin.pl/o-szkole/aktualnosci/z-kroniki-od-wrzesnia-2011/>, [01.08.2024].

¹⁵⁶⁴ Pierwsze 20 lat, <https://web.archive.org/web/20161023074522/http://pklo.lublin.pl/o-szkole/aktualnosci/historia-szkoly/> [01.02.2024 r.], .

¹⁵⁶⁵ *Ibidem*; Z kroniki - od września 2011, <https://web.archive.org/web/20161023074952/http://pklo.lublin.pl/o-szkole/aktualnosci/z-kroniki-od-wrzesnia-2011/>, [01.08.2024 r.].

¹⁵⁶⁶ „Studniówka 2010” - Albumy Collegium Gostynianum... na portalu Facebook, <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.369676016497169&type=3> [1 wrzesień 2024 r.].

¹⁵⁶⁷ Z kroniki - od września 2011, <https://web.archive.org/web/20161023074952/http://pklo.lublin.pl/o-szkole/aktualnosci/z-kroniki-od-wrzesnia-2011/>, [01.08.2024].

¹⁵⁶⁸ *Ibidem*.

¹⁵⁶⁹ Holi – wieś w powiecie włodawskim, mieści się tam najstarsza cerkiew diecezji lubelsko-chełmskiej.

¹⁵⁷⁰ O szkole w latach 1991-2003 (pierwszych 12 lat) - PKLO im. K. Gostyńskiego w Lublinie, 31 sierpnia 2003 r., <http://web.archive.org/web/20041120095559/http://www.pklo.lublin.pl/o%20liceum/historia%20szkoly.html> [01.07.2024].

¹⁵⁷¹ *Ibidem*.

Specjalne miejsce w kalendarzu „Gostyńskiego” zajmowały wydarzenia patriotyczne. Uczniowie liceum co roku brali udział w uroczystych obchodach Święta Konstytucji 3 Maja w lubelskiej Archikatedrze i na Placu Litewskim¹⁵⁷². W 2000 roku, po uroczystych oficjalnych obchodach na Placu Litewskim i pod Zamkiem, młodzież zakończyła dzień 11 listopada specjalnie przygotowanym przez siebie capstrzykiem pod pomnikiem legionistów poległych w bitwie pod Jastkowem. Gościem tej uroczystości był historyk dr hab. Jan Konefał z KUL. Szkolna uroczystość Święta Niepodległości, uświetniona koncertem pieśni patriotycznych w wykonaniu koleżanek ze szkoły muzycznej odbyła się kilka dni później¹⁵⁷³. Z kolei w 2011 roku, na zaproszenie Akcji Katolickiej, społeczność uczniowska przygotowała i przeprowadziła wieczornicę Święta Niepodległości. Gawędę wygłosił Michał Bobrzyński, oprawę muzyczną zapewnił nauczyciel Dariusz Kwiatkowski i chór parafialny, a uczniowie Collegium recytowali teksty historyczne¹⁵⁷⁴. Społeczność Gostynianum wspierała także działalność muzeum martyrologicznego mieszczącego się przy tej samej ulicy co szkoła. W ostatnią niedzielę września 1994 roku, tradycyjnie już, wspólnie z parafią św. Maksymiliana, uczniowie „Gostyńskiego” wzięli aktywny udział w uroczystej Mszy św. na terenie obozu zagłady na Majdanku: nieśli w procesji obraz św. Maksymiliana, pełnili służbę porządkową, a także przygotowali pod kierunkiem ks. Józefa Sarzyńskiego okolicznościowy program artystyczny¹⁵⁷⁵. W kolejnych latach kontynuowano uczestnictwo we wrześniowych Mszach św. na stopniach Pomnika Walki i Męczeństwa na Majdanku w intencji wszystkich pomordowanych oraz w towarzyszących uroczystościach¹⁵⁷⁶.

Młodzież uczęszczająca do Prywatnego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. K. Gostyńskiego brała udział w różnych innych przedsięwzięciach. *Ad exemplum*, w grudniu 1994 roku, z inicjatywy nauczycielki plastyki Urszuli Nadziei, odbył się pierwszy wernisaż prac plastycznych licealistów, połączony z koncertem i prezentacją uczniowskiej twórczości literackiej¹⁵⁷⁷. W roku szkolnym 1998/1999 uczniowie uczestniczyli w poetyckim recitalu Ewy Benesz, podczas którego performerka deklamowała obszernie

¹⁵⁷² *O szkole w latach 1991-2003 (pierwszych 12 lat) - Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. K. Gostyńskiego w Lublinie, 31 sierpnia 2003 r.*

¹⁵⁷³ *Ibidem.*

¹⁵⁷⁴ *Z kroniki - od września 2011, <https://web.archive.org/web/20161023074952/http://pklo.lublin.pl/o-szkole/aktualnosci/z-kroniki-od-wrzesnia-2011/>, [01.08.2024].*

¹⁵⁷⁵ *O szkole w latach 1991-2003 (pierwszych 12 lat) - Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. K. Gostyńskiego w Lublinie, 31 sierpnia 2003 r.*

¹⁵⁷⁶ *Z kroniki - od września 2011, <https://web.archive.org/web/20161023074952/http://pklo.lublin.pl/o-szkole/aktualnosci/z-kroniki-od-wrzesnia-2011/>, [01.08.2024].*

¹⁵⁷⁷ *O szkole w latach 1991-2003 (pierwszych 12 lat) - Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. K. Gostyńskiego w Lublinie, 31 sierpnia 2003 r.*

fragmenty „Pana Tadeusza”¹⁵⁷⁸. Trzeba odnotować, że pierwszy „Dzień Otwarty” Collegium Gostynianum zorganizowano dopiero w 2013 roku¹⁵⁷⁹. W 2015 roku przedstawiciele szkolnej społeczności uczestniczyli w publicznej obronie rozprawy doktorskiej byłej nauczycielki religii w „Gostyńskim” Terezy Druki na KUL¹⁵⁸⁰.

W tak dużej szkole jak XXI Liceum Ogólnokształcące im. S. Kostki organizacja imprez stanowiła niemałe wyzwanie. Mimo to, uroczystości było mnóstwo. Część wydarzeń miała charakter ogólnoszkolny. Każdy rok szkolny rozpoczynano uroczystą Mszą świętą w kaplicy szkolnej, a następnie spotkaniami w klasach z wychowawcą. Zakończenie nauki także obchodzono uroczystie¹⁵⁸¹. W szkolnym kalendarzu na rok 1997/1998 przewidziano: Dzień Patrona św. Stanisława, Dzień Jesieni, Dzień Edukacji Narodowej, akademię z okazji Święta Niepodległości, zabawę andrzejkową, dzień patrona parafii św. Mikołaja, opłatek, zabawę karnawałową, zabawę walentynkową, Dzień Wiosny, Święto Konstytucji 3 Maja¹⁵⁸². Okazje te celebrowano w szkolnej auli. W kolejnych latach doszły jeszcze spotkania z arcybiskupem oraz Dni Językowe w listopadzie. Szkolne potańcówki kończyły się o godzinie 21 apelem jasnogórskim¹⁵⁸³. Po kilkunastu latach zaprzestano organizacji dyskotek ze względów bezpieczeństwa¹⁵⁸⁴. Odbywały się także imprezy wewnątrzklasowe, jak Dzień Chłopaka, spotkania wigilijne, Dzień Kobiet, „jajeczko” przed Wielkanocą, czy Dzień Ziemi¹⁵⁸⁵. Liczne imprezy organizowała również społeczność internatowa¹⁵⁸⁶. Zostały one utrwalone na ręcznie wykonanych kartach kroniki internatu¹⁵⁸⁷.

3 września przypada rocznica śmierci ks. Michała Słowikowskiego, dyrektora Gimnazjum Biskupiego w Lublinie w latach 1935-1939 oraz 1944-1962. W 1995 roku społeczność szkolna uczestniczyła z tej okazji we mszy w kościele św. Mikołaja sąsiadującym ze szkołą¹⁵⁸⁸. Wydarzenie to nie wpisało się na stałe w tradycje szkoły, choć

¹⁵⁷⁸ *Ibidem*.

¹⁵⁷⁹ Z kroniki - od września 2011, <https://web.archive.org/web/20161023074952/http://pklo.lublin.pl/o-szkole/aktualnosci/z-kroniki-od-wrzesnia-2011/>, [01.08.2024].

¹⁵⁸⁰ „Obrona pracy doktorskiej pani Terezy Druki” - Albumy Collegium Gostynianum... na portalu Facebook, <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.607023566095745&type=3> [1 wrzesień 2024 r.].

¹⁵⁸¹ ZWA, Wywiad z Krzysztofem Targońskim, Lublin, 26.09.2024 r.; ZWA, Wywiad z Pawłem Putowskim, Lublin, 26.09.2024 r.

¹⁵⁸² ALOSK, KPRP t. 1, PPRP z dn. 29.08.1997 r., s. 157–158.

¹⁵⁸³ ZWA, Wywiad z Krzysztofem Targońskim, Lublin, 26.09.2024 r.

¹⁵⁸⁴ ZWA, Wywiad z Pawłem Putowskim, Lublin, 26.09.2024 r.

¹⁵⁸⁵ ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 16.06.2009 r., s. 203–211; ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 21.04.2006 r., s. 178–181; ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 21.06.2004 r., s. 74–76; ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 26.06.2012 r., s. 232–241; ALOSK, KPRP, t. 7, PPRP w dn. 14.09.2016 r., s. 5; ALOSK, Załączniki nr 1-12 do PPRP w dn. 23.06.2015 r.

¹⁵⁸⁶ ZWA, Wywiad z Magdaleną Józwiną, Lublin, 27.06.2023 r.

¹⁵⁸⁷ ILOSK, Kronika t. 1-3.

¹⁵⁸⁸ ALOSK, KPRP t. 1, PPRP z dn. 28.08.1995 r., s. 8.

ks. Słowikowskiego nieraz wspomiano¹⁵⁸⁹. Stałym punktem w kalendarzu Biskupiaka jest Święto Patronalne, które przypada 18 września. Cała społeczność szkolna maszeruje spod gmachu szkoły do katedry i uczestniczy w uroczystej Mszy świętej, a biskup przyjmuje ślubowanie i wręcza legitymacje szkolne przedstawicielom klas pierwszych. Dawniej tego samego dnia w godzinach popołudniowych odbywały się otrzęsiny, a po nich wspólna dyskoteka szkolna¹⁵⁹⁰. Mimo upływu lat dzień ten obchodzono rokrocznie tak samo¹⁵⁹¹. 18 września 2018 roku świętowano 25 lat istnienia Biskupiaka. W uroczystości w szkolnej auli wzięli udział między innymi arcybiskup Stanisław Budzik, który wcześniej celebrował Mszę świętą, prezydent Lublina Krzysztof Żuk oraz Teresa Misiuk, Lubelski Kurator Oświaty. Nie zabrakło uczniów, nauczycieli, a także absolwentów oraz emerytowanych dyrektorów i pracowników. Po przygotowanym przez uczniów programie artystycznym, odwołującym się do historii szkoły i przywiązania do tradycji, wygłoszono okolicznościowe przemówienia. Prezydent Żuk uhonorował XXI Liceum Ogólnokształcące jubileuszowym Medalem 700-lecia Miasta Lublin¹⁵⁹².

Bardzo poważnie podchodzono w XXI LO do obchodów świąt państwowych i rocznic historycznych. W latach dziewięćdziesiątych i dwutysięcznych uczniowie przygotowywali pod opieką historyk Beaty Sikory okolicznościowe akademie dla Katolickiego Stowarzyszenia Emerytów i Rencistów¹⁵⁹³. W 2004 roku historyk Krzysztof Fiołka wspominał: „Wydarzeniem, któremu poświęca się dużo czasu i energii, jest akademie rocznicowa z okazji Święta Niepodległości – 11 listopada. Zazwyczaj już na 2-3 tygodnie wcześniej ze świetlicy dochodzą odgłosy prób i przygotowań. Uroczystość ta ma charakter niezwykle podniosły. Dzięki niej młodzież w praktyczny, przyjemny i wzruszający sposób kształtuje swoje uczucia patriotyczne. Łączy – jak od wieków na naszym obszarze – elementy miłości do ojczyzny z katolicyzmem”¹⁵⁹⁴. Pod koniec kwietnia tradycyjnie przygotowywano uroczystą akademię z okazji Święta Konstytucji 3 Maja¹⁵⁹⁵. W 2018 roku było to widowisko poetycko-muzyczne przypominające wydarzenia sprzed 227 lat i jego skutki dla dalszej historii Polski. Każdego roku poczet sztandarowy szkoły uczestniczył

¹⁵⁸⁹ ZWA, Wywiad z Pawłem Putowskim, Lublin, 26.09.2024 r.

¹⁵⁹⁰ K. Fiołka, *Biskupiak. Historia i teraźniejszość*, op. cit., s. 62.

¹⁵⁹¹ ALOSK, KPRP, t. 6, PPRP w dn. 28.08.2014 r., s. 7; ALOSK, KPRP, t. 7, PPRP w dn. 14.09.2016 r., s. 8; ALOSK, KPRP, t. 7, PPRP w dn. 14.09.2017 r., s. 2; ALOSK, KPRP, t. 8, PPRP w dn. 30.08.2018 r., s. 409.

¹⁵⁹² *Jubileusz 25-lecia XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki*, <https://lublin.eu/mieszkanicy/edukacja/aktualnosci/jubileusz-25-lecia-xxi-liceum-ogolnoksztalcatcego-im-sw-stanislaw-kostki,289,1082,1.html> [15 wrzesień 2024 r.].

¹⁵⁹³ ALOSK, KPRP t. 2, PPRP z dn. 13.06.2003 r.; ZWA, Wywiad z Krzysztofem Targońskim, Lublin, 26.09.2024 r.; ZWA, Wywiad z Pawłem Putowskim, Lublin, 26.09.2024 r., s. 38.

¹⁵⁹⁴ K. Fiołka, *Biskupiak. Historia i teraźniejszość*, op. cit., s. 66.

¹⁵⁹⁵ Ibid., s. 69.

w oficjalnych uroczystościach państwowych w Lublinie¹⁵⁹⁶. Wartości patriotyczne zawierał także hymn szkoły:

Historia przeorała szlak
Przez nasze wsie i miasta
Bóg i Ojczyzna to nasz znak
*Per aspera ad astra*¹⁵⁹⁷

Na uroczystościach szkolnych używano go jednak tylko 2 lub 3 lata, później śpiewano już tylko hymn państwowy¹⁵⁹⁸. Oprócz obchodów 11 listopada i 3 maja każdego roku odbywały się w Biskupiaku różne inne imprezy patriotyczne. Za swojej kadencji ks. Targoński zorganizował wystawę poświęconą NSZZ „Solidarność”¹⁵⁹⁹. W 2003 roku w szkole gościł teatr „Lajkonik” z Krakowa ze spektaklem *Polak – obywatel Europy*¹⁶⁰⁰. 27 września 2014 roku obchodzono rocznicę powstania Polskiego Państwa Podziemnego¹⁶⁰¹. Rok później, 9 listopada odbył się koncert pieśni patriotycznych *Ojczyzno ma...* w wykonaniu uczniów¹⁶⁰². W marcu 2016 roku drużyna Biskupiaka (Kamil Gruszka, Krzysztof Siegieda i Karol Samorański) zajęła I miejsce wśród liceów w IV edycji gry miejskiej *Żołnierze Wyklęci, Żołnierze Niezłomni*¹⁶⁰³. W kwietniu przedstawiciele szkoły pojechali do Poznania, żeby uczestniczyć w obchodach 1050 rocznicy Chrztu Polski¹⁶⁰⁴. Kilka lat uczniowie uczestniczyli również w akcji *Polacy – Rodakom* zbierając dary dla Polaków mieszkających za wschodnią granicą¹⁶⁰⁵. W 2018 roku w ramach obchodów 100 rocznicy odzyskania niepodległości nauczyciele wychowania fizycznego zorganizowali 6 listopada Sztafetę Niepodległości. Każdy ze 100 uczestników miał za zadanie pokonać dystans 250 metrów, co łącznie dało 25 km (25 lat Biskupiaka). Sztafetę rozpoczął ksiądz dyrektor Grzegorz Strug, kontynuowali nauczyciele i uczniowie¹⁶⁰⁶. Z tej samej okazji

¹⁵⁹⁶ Narodowe Święto Niepodległości - oficjalnie, <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.1170835709668101&type=3> [15 wrzesień 2024 r.]; ZWA, *Wywiad z Pawłem Putowskim, Lublin, 26.09.2024 r.*

¹⁵⁹⁷ K. Fiołka, *Biskupiak. Historia i terażniejszość, op. cit.*, s. 81.

¹⁵⁹⁸ ZWA, *Wywiad z Pawłem Putowskim, Lublin, 26.09.2024 r.*

¹⁵⁹⁹ ZWA, *Wywiad z Krzysztofem Targońskim, Lublin, 26.09.2024 r.*

¹⁶⁰⁰ *ALOSK, KPRP t. 2, PPRP z dn. 13.06.2003 r.*, s. 39.

¹⁶⁰¹ *ALOSK, KPRP, t. 6, PPRP w dn. 28.08.2014 r.*, s. 6.

¹⁶⁰² *Ojczyzno ma...*, https://archiwalna.biskupiak.lublin.pl/news_pl_577.html [15 wrzesień 2024 r.].

¹⁶⁰³ *Żołnierze Wyklęci, Żołnierze Niezłomni*, <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.979120212172986&type=3> [15 wrzesień 2024 r.].

¹⁶⁰⁴ *1050 rocznica Chrztu Polski*, <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.1006404492777891&type=3> [15 wrzesień 2024 r.].

¹⁶⁰⁵ *Akcja Polacy – Rodakom*, https://archiwalna.biskupiak.lublin.pl/news_pl_598.html [15 wrzesień 2024 r.].

¹⁶⁰⁶ *Szkolna Sztafeta Niepodległości*, <https://www.instagram.com/p/Bp38YemFHIw/> [15 wrzesień 2024 r.]; *Sztafeta Niepodległości*, https://archiwalna.biskupiak.lublin.pl/news_pl_1681.html [15 wrzesień 2024 r.].

polonistki G. Krzemińska i Eliza Cieślak zorganizowały szkolny konkurs literacki *Dla Niepodległej?*¹⁶⁰⁷

Nieodzowną częścią kalendarza XXI LO były okazje religijne. 6 grudnia społeczność Biskupiaka obchodziła dzień patrona parafii św. Mikołaja. Oprócz Mszy organizowano klasowe mikołajki, podczas których uczniowie wymieniali się prezentami¹⁶⁰⁸, a także kiermasz bożonarodzeniowy¹⁶⁰⁹. W okresie poprzedzającym święta Bożego Narodzenia uczniowie dzielili się opłatkiem na godzinach wychowawczych. Często spotkania te przybierały bardzo uroczysty charakter, szczególnie w najstarszych klasach. W świetlicy wystawiano również przygotowane przez uczniów jasełka oraz odbywało się wspólne kolędowanie¹⁶¹⁰. W kolejnych latach utrzymano tę tradycję¹⁶¹¹. Wielkanoc poprzedzał co roku Dzień Wiosny, w którym uczniowie prezentowali program artystyczny. W tygodniu bezpośrednio przed świętami wielkanocnymi uczniowie i nauczyciele składali sobie życzenia na godzinach wychowawczych¹⁶¹². Pierwszy dyrektor ks. Krzysztof Targoński zainicjował coroczny konkurs na palmę wielkanocną¹⁶¹³. Za jego kadencji w szkole gościła także wystawa poświęcona biskupowi lubelskiemu Stefanowi Wyszyńskiemu¹⁶¹⁴. Po erygowaniu przez Józefa Życińskiego Archidiecezjalnego Centrum Dialogu Katolicko-Żydowskiego XXI Liceum Ogólnokształcące im. S. Kostki wytypowano na miejsce spotkań międzywyznaniowych¹⁶¹⁵. W 2019 roku szkoła zorganizowała konkurs *Świadkowie pierwszej pielgrzymki Jana Pawła II do Ojczyzny*¹⁶¹⁶.

¹⁶⁰⁷ ALOSK, KPRP, t. 8, Załącznik nr 12 do protokołu nr 9/2018/2019, s. 394.

¹⁶⁰⁸ ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 16.06.2009 r., s. 203–211; ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 21.04.2006 r., s. 74–76; ZWA, Wywiad z Magdaleną Świć, Lublin, 20.02.2024 r.

¹⁶⁰⁹ Kiermasz Bożonarodzeniowy, https://archiwalna.biskupiak.lublin.pl/pl/top/galeria_159.htm [15 wrzesień 2024 r.]; Kiermasz Bożonarodzeniowy w Biskupiaku - podsumowanie, <http://archiwalna-biskupiak.lublin.pl/liceum/aktualnosci/kiermasz-bozonarodzeniowy-w-e2%80%9ebiskupiaku%e2%80%9d-podsumowanie/> [15 wrzesień 2024 r.].

¹⁶¹⁰ K. Fiołka, *Biskupiak. Historia i teraźniejszość*, op. cit., s. 67; ZWA, Wywiad z Pawłem Putowskim, Lublin, 26.09.2024 r.

¹⁶¹¹ ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 21.06.2004 r., s. 74–76.

¹⁶¹² K. Fiołka, *Biskupiak. Historia i teraźniejszość*, op. cit., s. 69.

¹⁶¹³ ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 16.06.2009 r., s. 203–211; *Konkurs na palmę wielkanocną*, <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.1322238514527819&type=3> [15 wrzesień 2024 r.]; *Palmy wielkanocne*, <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.983659878385686&type=3> [15 wrzesień 2024 r.]; ZWA, Wywiad z Pawłem Putowskim, Lublin, 26.09.2024 r.

¹⁶¹⁴ ep, *Przywoływanie ducha. Wystawa w XXI LO im. Św. Stanisława Kostki*, „Kurier Lubelski” 1996, t. r. 40, nr 73, s. 8.

¹⁶¹⁵ J. Kopaczek, *Dialog w nowym stylu. Lublin miastem porozumienia katolicko-żydowskiego*, „Kurier Lubelski” 1999, t. r. 43, nr 109, s. 16.

¹⁶¹⁶ ALOSK, KPRP, t. 8, Załącznik nr 12 do protokołu nr 9/2018/2019, s. 398.

7.3. Zajęcia pozalekcyjne

Wszystkie katolickie licea w Lublinie posiadały ofertę zajęć pozalekcyjnych, które dawały uczniom możliwość wartościowego spędzania wolnego czasu. Miały one różnorodny charakter – część poszerzała wiedzę uzyskaną podczas lekcji, pozostałe rozwijały młodzież w różnych obszarach – od obywatelskiego, przez artystycznego, po sportowy. W „Batorym” od początku bardzo aktywny był szkolny poczet sztandarowy. Jego działalność kultywowała tradycje szkolne oraz wartości religijne i patriotyczne. Jak relacjonował Paweł Policzkiewicz: „wszystkie uroczystości, jakie były w Lublinie, od 90 roku do 95, to była na czele zawsze nasza szkoła. Czy to były państwowe uroczystości czy kościelne, byliśmy zawsze widoczni”¹⁶¹⁷. Po przejęciu placówki przez pallotyńców poczet wciąż był wystawiany, aż do wygaszenia placówki w 2019 roku. Istniały także możliwości realizowania zainteresowań uczniów. W pierwszych latach zorganizowano kółka: fotograficzne, rzeźbiarskie, dziennikarskie, radiowe, teatralne, recytatorskie. Był również chór szkolny oraz koła dedykowane poszczególnym przedmiotom. Ponadto młodzież zdobywała umiejętności obsługi komputerów, a nawet programowania. Na terenie szkoły organizowano też dodatkowe wykłady. Wygłaszali je specjaliści np. medycyny, pielęgniarstwa czy psychologii¹⁶¹⁸. Kilka lat później, w roku szkolnym 1999/2000, uczniowie mogli uczęszczać na koła zainteresowań: humanistyczne, teatralne, dziennikarskie, historyczne, matematyczne, fizyczne, biologiczne, biblijne, filozoficzne, filmowe i szachowe¹⁶¹⁹. W roku następnym w ofercie znalazło się też kółko chemiczne i Szkolny Klub Sportowy. Uczniowie mogli też korzystać po lekcjach z Internetu w pracowni komputerowej¹⁶²⁰. Propozycje zajęć dostosowywano do potrzeb i preferencji uczniów. W roku szkolnym 2010/2011 działało koło informatyczne, fotograficzno-plastyczne, tańca towarzyskiego, teatralne, dziennikarskie, gitarowe, chór, SKS, pływackie, liturgiczne, rowerowe, języka łacińskiego i fizyczne, a także sekcja wspinaczkowa¹⁶²¹.

¹⁶¹⁷ ZWA, *Wywiad z Pawłem Policzkiewiczem, Lublin, 11.07.2023 r.*

¹⁶¹⁸ F. Wawro, *Szkoła jako środowisko kształtujące aspiracje edukacyjno-zawodowe i społeczno-polityczne młodzieży, op. cit.*, s. 115.

¹⁶¹⁹ ZPP, *Założenia dydaktyczno-wychowawcze - Nauka [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (brozura), Lublin 1999/2000, s. 23-24.*

¹⁶²⁰ ZPP, *Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (brozura), Lublin 2000/2001.*, s. 30.

¹⁶²¹ *Koła zainteresowań w roku szkolnym 2010/2011 - Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego w Lublinie*, http://web.archive.org/web/20101220152716/http://www.batory.plo.lublin.pl/viewpage.php?page_id=14 [22 sierpień 2024 r.].

W roku 2013/2014 zajęcia pozalekcyjne obejmowały koła informatyczne, teatralne, dziennikarskie, liturgiczne, gitarowe, rowerowe, języka łacińskiego, chór Pallotina, taniec towarzyski, SKS, zajęcia sportowe na Orliku, basen i sekcję wspinaczkową¹⁶²². W roku szkolnym 2017/2018 oferowano koło biologiczne, chemiczne, teatralne, dziennikarskie, liturgiczne, zespół muzyczny – chór, SKS, zajęcia sportowe na Orliku¹⁶²³.

W Pallotyńskim Liceum Ogólnokształcącym im. S. Batorego działał samorząd uczniowski. Zgodnie z zapisami w statucie szkoły inicjował on i organizował wspólne działania uczniów, a jego aktywność miała wymiar wychowawczy¹⁶²⁴. Samorząd „Batorego” skupiał się na działalności kulturalnej i charytatywnej. W roku szkolnym 2017/2018 przygotował akcję *Szukamy słońca*, dyskotekę andrzejkową, Dzień Świętego Mikołaja, dyskotekę walentynkową, Dzień Świętego Walentego, Crazy Hair Day z okazji pierwszego dnia wiosny oraz akcję „10 złotych dla Alicji”. Funkcjonowała tablica samorządu. Na finanse samorządu składały się fundusze pozostałe z poprzedniego roku szkolnego oraz bilety wstępu na dyskoteki szkolne¹⁶²⁵. „Batory” rozwijał też postawy obywatelskie i patriotyzm lokalny. Uczniowie liceum przez lata angażowali się w wybory i działalność młodzieżowej rady miasta¹⁶²⁶.

W szkole nie brakowało działalności formacyjnej. Była ona bardzo bogata i różnorodna. Obejmowała dni skupienia, asystę liturgiczną na Mszy św., zajęcia wspólnoty *Duc in Altrum* z osobami niepełnosprawnymi, czuwania nocne, w tym pod hasłem *Otwórz oczy. Z Jezusem pozytywniej każdego dnia*, rekolekcje adwentowe i wielkopostne, regularne

¹⁶²² *Zajęcia pozalekcyjne w roku szkolnym 2013/2014 - Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego w Lublinie*, <https://web.archive.org/web/20140605095556/http://www.batory.lublin.pl/zajecia-pozalekcyjne.html> [22 sierpień 2024 r.].

¹⁶²³ *Zajęcia pozalekcyjne w roku szkolnym 2017/2018 - Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego w Lublinie*, <https://web.archive.org/web/20190815201535/http://www.batory.lublin.pl/zajecia-pozalekcyjne.html> [22 sierpień 2024 r.].

¹⁶²⁴ *ZWA, Statut Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego w Lublinie, Lublin, 05.09.2013 r.*, s. 11.

¹⁶²⁵ *AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 28.06.2018 r.*, s. 354.

¹⁶²⁶ *ZWA, Załącznik nr 1 do Zarządzenia nr 8/10/2015 Prezydenta Miasta Lublin z dnia 15 października 2015 r. w sprawie wyników wyborów do Młodzieżowej Rady Miasta Lublin*, s. 11; *ZWA, Załącznik nr 1 do Zarządzenia nr 14/10/2012 Prezydenta Miasta Lublin z dnia 5 października 2012 r. w sprawie wyników wyborów do Młodzieżowej Rady Miasta Lublin*, s. 11; *ZWA, Załącznik nr 1 do zarządzenia nr 24/10/2017 Prezydenta Miasta Lublin z dnia 13 października 2017 r. w sprawie wyników wyborów do Młodzieżowej Rady Miasta Lublin*, s. 10; *ZWA, Załącznik nr 1 do Zarządzenia nr 25/10/2014 Prezydenta Miasta Lublin z dnia 15 października 2014 r. w sprawie wyników wyborów do Młodzieżowej Rady Miasta Lublin*, s. 9; *ZWA, Załącznik nr 1 do zarządzenia nr 719/2009 Prezydenta Miasta Lublin z dnia 6 października 2009 r. w sprawie wyników wyborów do Młodzieżowej Rady Miasta Lublin*, s. 12; *ZWA, Załącznik nr 1 do zarządzenia nr 780/2010 Prezydenta Miasta Lublin z dnia 21 października 2010 r. w sprawie wyników wyborów do Młodzieżowej Rady Miasta Lublin*, s. 12; *ZWA, Załącznik nr 1 do Zarządzenia nr 990/2011 Prezydenta Miasta Lublin z dnia 5 października 2011 r. w sprawie wyników wyborów do Młodzieżowej Rady Miasta Lublin*, s. 10.

nabożeństwa: Anioł Pański, Adoracje Najświętszego Sakramentu, Roraty, czuwanie nocne z okazji adwentu *Przygotuj serce, nie mieszkanie*, rozmowy indywidualne z uczniami, spotkania liturgiczne i sportowe Wspólnoty Lektorskiej, udział w Forum Młodzieży Katolickiej w Częstochowie, udział w konkursach (Olimpiada Teologii Katolickiej, Patron mojej szkoły, Konkurs Apostoła, Biblia Księga Życia, Olimpiada Wiedzy o św. Maksymilianie Kolbe), akcję *Pallotyńska adopcja serca*¹⁶²⁷. Przedłużeniem działalności formacyjnej było zaangażowanie młodzieży w wolontariat. Odbywały się akcje charytatywne na rzecz lubelskiego Hospicjum dla Dzieci im. Małego Księcia, Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Bystrzycy, akcja Solidarni z Gruzją, kiermasze ciast, zbiórki dla Banku Żywności, zbiórki słodczy dla Fundacji *W duchu miłości*, akcje *Góra Grosza*, *Szlachetna Paczka*, *Adopcja serca*, zbiórka dla Rodzinnego Domu Dziecka Sióstr Dominikanek na Sławinku, akcja Wyścig Kaczek, organizowano też pomoc dla Danuty Wiącek oraz dla Alicji Mazurek¹⁶²⁸.

Katolickie Liceum im. św. Teresy w pierwszym dziesięcioleciu działalności miało uboższą ofertę zajęć pozalekcyjnych. Były to przede wszystkim aktywności religijne i formacyjne – szkolne Msze św., dni skupienia, rekolekcje oraz zajęcia fakultatywne o profilu artystycznym – plastyczne, muzyczne, taneczne i teatralne¹⁶²⁹. Po 2002 roku zmieniły się formy zajęć dodatkowych. Na stronie internetowej placówki deklarowano działalność kółka teatralnego, filmowego, informatycznego, sportowego, filozoficznego, a także możliwość uczestnictwa w warsztatach dziennikarskich i psychologicznych oraz w zajęciach socjoterapeutycznych. Miały się one odbywać codziennie, od poniedziałku do piątku w godzinach 15:00-20:00. Oprócz tego prowadzono indywidualne zajęcia wyrównawcze oraz konsultacje w ramach zajęć dodatkowych¹⁶³⁰.

Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. K. Gostyńskiego odróżniało się od pozostałych szkół nie tylko podejściem do procesu dydaktycznego, ale także do zajęć dodatkowych. Choć w 1994 roku Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”

¹⁶²⁷ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 23.02.2012 r.*, s. 243; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 02.07.2015 r.*, s. 360; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 06.02.2014 r.*, s. 147; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 28.06.2018 r.*, s. 355.

¹⁶²⁸ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 19.06.2009 r.*, s. 261; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 21.01.2010 r.*, s. 334; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 31.01.2013 r.*, s. 16; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 28.06.2018 r.*, s. 354.

¹⁶²⁹ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002, op. cit.*, s. 12, 16, 20–21.

¹⁶³⁰ *Zajęcia pozalekcyjne 2008 r. - Zespół Szkół Katolickich im. św. Teresy*, http://web.archive.org/web/20080307204005/http://www.klo.lublin.pl/new/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=48 [22 sierpień 2024 r.].

zrezygnowało z prowadzenia placówki, w szkole pozostało żywe dążenie do maksymalnego wykorzystania harcerskich doświadczeń w prowadzeniu pracy wychowawczej. Do 2000 roku realizacji tego założenia służyło zorganizowane na wzór drużyny harcerskiej szkolne stowarzyszenie uczniów „Sodalitas Nobilium”, które jednocześnie miało być formą praktycznej realizacji uczniowskiej samorządności. W ramach tego stowarzyszenia chłopców podzielono na zastępy liczące około 7-9 osób. Grupowano uczniów z różnych klas, celowo ich mieszając. Pracą zastępu kierował zastępowy – jeden z najstarszych i najbardziej wyrobionych członków zastępu. Program pracy zastępu obejmował zadania z różnych obszarów: życia religijnego, wychowania patriotycznego, służby społecznej, turystyki, obozownictwa, życia kulturalnego i towarzyskiego, gospodarki. Ideał wychowawczy stowarzyszenia określał kodeks honorowy zredagowany na wzór Prawa Harcerskiego, a program pracy formacyjnej i wyszkolenia – regulamin sześciu kolejnych stopni. Podstawowym warunkiem harcerskiego wychowania była zasada dobrowolności przynależności do organizacji, dlatego podjęcie pełnej realizacji programu stowarzyszenia – szczególnie w sferze formacyjnej: przyjęcia i przestrzegania honorowego kodeksu oraz złożenia przysięgi – było w pełni dobrowolne. Praktycznie każdy zastęp, złożony z kilku chłopców, którzy podjęli pełny program stowarzyszenia, opiekował się 2-3 kolegami, którzy propozycji tej nie podjęli i byli jedynie zapraszani do współudziału w konkretnych zadaniach¹⁶³¹.

Po wprowadzeniu do liceum koedukacji zmieniono też stosunek do aktywności ponadobowiązkowej: „Inicjatywy zrodzone i realizowane przy Szkole nie są więc traktowane jako obszar działalności samej Szkoły. Szkoła jest dla nich jedynie życzliwym patronem, dyskretnie dbającym o jakość oddziaływań, którym patronuje. Są to natomiast inicjatywy niejako niezależne i otwarte dla uczniów z różnych szkół”¹⁶³². Wśród tych inicjatyw znalazły się: koło turystyczno-krajoznawcze, uczniowski klub sportowy z sekcjami judo, samoobrony (dla starszych uczniów i studentów – w systemie krav maga) i biegów na orientację, rodzące się stowarzyszenie Korpus Kadetów „Szkoła Rycerska” będące próbą kontynuowania projektu klas wojskowych w oparciu o metodykę wychowania harcerskiego, krąg pracy duszpasterskiej (zmierzający w kierunku Ruchu Światło-Życie). Wszystkie wymienione w programie wychowawczym cele były w tych środowiskach realizowane – z uwzględnieniem ich programowej i metodycznej specyfiki¹⁶³³.

¹⁶³¹ APKLO, PKLO im. ks. K. Gostyńskiego w Lublinie - Informacja o Szkole, *bd*.

¹⁶³² APKLO, *Sprawozdanie z nadzoru pedagogicznego dyrektora PKLO w roku szkolnym 2004/2005*, s. 16.

¹⁶³³ *Ibidem*.

Oryginalnym projektem pozalekcyjnym i jednocześnie sukcesem wykraczającym poza poziom liceum było czasopismo *Scriptores Scholarum* stworzone przez uczniów i nauczycieli Gostynianum. Nie była to zwykła (wewnątrz)szkolna gazetka (taką funkcję pełnił biuletyn *Res Nostrae*), a poważny kwartalnik popularnonaukowy, w którym znalazły się wywiady z czołowymi polskimi intelektualistami, eseje krytycznoliterackie, filozoficzne i społeczne oraz poezja i jej przekłady. Nakład wynosił 1000 egzemplarzy. Periodyk można było znaleźć między innymi w Bibliotece Uniwersytetu Jagiellońskiego¹⁶³⁴. *Scriptores* doczekało się wielu pozytywnych recenzji, pisała o nim nawet paryska „Kultura”¹⁶³⁵. Redakcja otrzymała nagrodę specjalną ministra edukacji narodowej „za wysoki poziom merytoryczny, walory edukacyjne pisma i jego oryginalność”¹⁶³⁶. Początki były jednak niepozorne: „Historia pisma jest prosta. Na zakończenie drugiego roku szkolnego niektórzy chłopcy odczytali publicznie swoje najlepsze klasówki napisane u Sławka Żurka. Na zakończenie zaproponowałem uczniom, by te swoje prace opublikowali w szkolnym piśmie. Na jesieni, dzięki Sławkowi, ukazał się pierwszy numer *Scriptores*”¹⁶³⁷. Redaktorem naczelnym był nauczyciel języka polskiego Sławomir Żurek (wówczas doktorant, dziś profesor literaturoznawstwa). Redakcja miała następujące działy: literacki, filozoficzny, filologii obcych, historyczny, artystyczny, matematyczny, a później także kulturalny, edukacyjny, ekumeniczny, teatralny i informatyczny. Każdy dział miał kierownika (ucznia) oraz opiekuna (nauczyciela). Pierwotne działy odpowiadały istniejącym w szkole seminariom przedmiotowym drugiej i trzeciej klasy, podczas których powstał sam pomysł wydawniczy¹⁶³⁸. Było to czasopismo katolickie, a jednocześnie otwarte. Inicjatywę aprobował arcybiskup Bolesław Pylak¹⁶³⁹. Numery kwartalnika miały charakter monograficzny. Pierwszy zeszyt poświęcono filozofii, drugi Norwidowi, trzeci i czwarty

¹⁶³⁴ APKLO, *Pismo Kierownika Oddziału Gromadzenia i Uzupelniania Zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej do dyrektora SLOZ, Kraków, 02.02.1994 r., nr B-27a/2310/93/94/KT.*

¹⁶³⁵ M. Czajkowski, *Dzieje się wiele dobrego*, „Więź” 1996, nr 7 (453); K.J. Dębowska, *O „Scriptores Scholarum” - kilka uwag...*, „Akcent: literatura i sztuka” 1995, nr 3-4 (61-62); B. Lewi, *Dziesięciu sprawiedliwych z Lublina*, „Słowo Żydowskie. Dwutygodnik Społeczno-Kulturalny” 1995, nr 21 (99); H. Niemiec, „*Scriptores Scholarum*”: *szkolny kwartalnik lubelski*, „Ethos: kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL” 1995, nr 4; (PAS), *Przeciw mitom i stereotypom*, „Społeczeństwo otwarte” 1996, nr 7-8; (PAS), *Spotkania kultur*, „Społeczeństwo otwarte” 1996, nr 6; J. Pleszyński, *Ambitny kwartalnik*, „Gazeta Wyborcza. Lublin” 1996, nr 22/1489; J. Strojnowski, *Brawo młodzież katolicka*, „Gazeta Wyborcza” 1996, nr 132/2122; A. Zieliński, *Scriptores Scholarum*, „Przegląd Powszechny” 1997, nr 1.

¹⁶³⁶ (t), *Brawo Scriptores Scholarum. Nagroda ministra*, „Kurier Lubelski” 1996, t. r. 40, nr 13, s. 8.

¹⁶³⁷ ATNN, *Program Historia Mówiona, Relacja Michała Bobrzyńskiego, Lublin, 16.01.2014 r. (rozmawiał Ł. Kijek).*

¹⁶³⁸ S. Żurek, *O potrzebie tworzenia środowiska uczniowsko-nauczycielskiego w Nowej Szkole. Na przykładzie pracy w kwartalniku „Scriptores Scholarum” [1993-2000]* [w:] *Dziś i wczoraj edukacji polonistycznej: ścieżki badawcze*, A. Książek-Szczepanikowa, M. Wlazło (red.), Wydawnictwo naukowe US, Szczecin 2002, s. 74.

¹⁶³⁹ *Błogosławieństwo Arcybiskupa Metropolity Lubelskiego ks. Bolesława Pylaka*, „Scriptores Scholarum” 1994, nr 2, s. 3.

filozofii w szkole, dwa następne dotyczyły edukacji i wychowania, a kolejne – dziennikarstwa, ekologii, wyborów, samorządności. Redakcja *Scriptores Scholarum* propagowała też patriotyzm lokalny. W 1995 roku zorganizowała w Pliszczynie nieopodal Lublina Międzyszkolne Warsztaty Dziennikarskie pod hasłem *Środki społecznego przekazu w Małej Ojczyźnie*¹⁶⁴⁰. Numer 4 (17) wydany jesienią 1997 roku zatytułowany „Rzeczpospolita w Europie” oddzielną sekcję poświęcił tematyce małych ojczyzn. Comiesięczne spotkania redakcji były dwuetapowe. Część pierwsza poświęcona była jakiemuś konkretnemu zagadnieniu, na którego temat wypowiadali się zaproszeni goście. Na przykład w listopadzie 1996 roku w otwartym zebraniu redakcji *Scriptores Scholarum* poświęconym problemom edukacji w środowisku lokalnym brał udział prof. Wiesław Theiss z Uniwersytetu Warszawskiego¹⁶⁴¹. Część druga była robocza, już bez gości – omawiano sprawy numerów, nad którymi pracowano i podejmowano decyzje¹⁶⁴².

W XXI Liceum Ogólnokształcącym im. S. Kostki aktywność fakultatywną gwarantował statut: „dla pełniejszego rozwoju uczniów szkoła prowadzi zajęcia pozalekcyjne”¹⁶⁴³. Ważną częścią szkolnej rzeczywistości była cotygodniowa Eucharystia, a także dni skupienia i rekolekcje¹⁶⁴⁴. Od 28 września 1996 roku rozpoczęło działalność kółko plastyczne¹⁶⁴⁵. W 1998 roku było już kilka kół: koło recytatorskie, polonistyczne, plastyczne i DKF¹⁶⁴⁶. Później zaczęło działalność Szkolne Koło Teatralne. Wykształciło się też szkolne koło PCK. Współpracowało ono z Zarządem Miejskim PCK, Studium Medycznym, jak również utrzymywało kontakty z wykładowcami Akademii Medycznej z wydziału Medycyny Katastrof oraz ratownikami Państwowej Straży Pożarnej. Coroczne uczestnictwo w zawodach szkolnych zespołów ratownictwa medycznego było sprawdzianem opanowania wiedzy i gotowości do wypełniania zadań ratunkowych w praktyce. Był też wątek patriotyczny – Sekcja Strzelectwa Sportowego Szkolnego Koła Ligi Obrony Kraju, która liczyła 12 osób. Z uwagi na trudne warunki do uprawiania tego

¹⁶⁴⁰ *Program Międzyszkolnych Warsztatów Dziennikarskich*, „*Scriptores Scholarum*” 1995, nr 7, s. 10; *Kalendarium wspólnych działań edukacyjnych Ośrodka „Brama Grodzka - Teatr NN” oraz Redakcji Kwartalnika „Scriptores Scholarum”*, „*Scriptores Scholarum*” 1997, nr 1 (14), s. 175.

¹⁶⁴¹ (kow), *O problemach edukacji. Spotkanie w redakcji Scriptores Scholarum*, „*Kurier Lubelski*” 1996, nr 256, s. 2.

¹⁶⁴² S. Żurek, *Twórcze środowisko edukacyjne - „Scriptores Scholarum. Kwartalnik uczniów i nauczycieli oraz ich przyjaciół”* [w:] *Polonistyczny autoportret dydaktyczny. Studia - Rozprawy - Szkice*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2020, s. 33.

¹⁶⁴³ *ALOSK, Statut Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki szkoły publicznej w Lublinie, Lublin, 29.09.1992 r.*, s. 5–6.

¹⁶⁴⁴ M.M. Zając, *Szkoła z katolickim charakterem. Jak uczy i wychowuje lubelski Biskupiak*, *op. cit.*

¹⁶⁴⁵ *ALOSK, KPRP t. 1, PPRP z dn. 17.06.1997 r.*, s. 141.

¹⁶⁴⁶ *ALOSK, KPRP t. 1, PPRP z dn. 10.06.1998 r.*, s. 5.

sportu, liczba uczniów uczęszczających była ograniczona. Podczas zajęć uczestnicy poznawali budowę broni palnej sportowej, wymagania regulaminowe, praktycznie wykonywali strzelanie ze sportowej broni pneumatycznej, którą szkoła dzierżawiła z LOK w Lublinie (4 karabiny i 4 pistolety). Członkowie regularnie brali udział w zawodach strzeleckich w Lublinie, jak i w szkole (np. z okazji Święta Niepodległości)¹⁶⁴⁷. W piwnicy Biskupiaka uczniowie po lekcjach, a czasem i w trakcie, budowali łódki¹⁶⁴⁸. Były to zajęcia w ramach Sekcji Żeglarskiej. Łodzie ukończono w 2006 roku i sprawdzono na lubelskim Zalewie Zemborzyckim¹⁶⁴⁹. W 2008 roku powstał Uczniowski Klub Sportowy „Biskupiak”¹⁶⁵⁰. Prowadzono także zajęcia fakultatywne z matematyki, fizyki i informatyki¹⁶⁵¹, jak również koło filozoficzne¹⁶⁵², biologiczne, chemiczne i geograficzne¹⁶⁵³ oraz języka angielskiego¹⁶⁵⁴. Uczniowie mogli też uczęszczać na zajęcia pozalekcyjne z piłki nożnej, siatkówki, koszykówki, piłki ręcznej, tenisa stołowego i aerobiku. W ramach edukacji dla bezpieczeństwa odbywały się zgrupowania paramilitarne drużyny sokolej propagujące patriotyzm¹⁶⁵⁵. W roku szkolnym 2016/2017 prowadzono koło lingwistyczne, matematyczne, informatyczne¹⁶⁵⁶, biologiczne, chemiczne i geograficzne¹⁶⁵⁷ oraz zespół muzyczny *Gwardia*¹⁶⁵⁸. W roku szkolnym 2018/2019 działało koło polonistyczne, dyskusyjne, kółko *Sztuka interpretacji*, Polowa Drużyna Sokola, koło filozoficzne¹⁶⁵⁹, lingwistyczne, koło z programowania, matematyczne¹⁶⁶⁰, koła zainteresowań z biologii, chemii i geografii oraz przedmiotowe koła olimpijskie¹⁶⁶¹.

7.4. Wyjścia i wycieczki

Jednym z istotniejszych elementów działalności oświatowej Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego były wycieczki krajoznawcze i wyjazdy na wydarzenia

¹⁶⁴⁷ ALOSK, KPRP t. 2, PPRP z dn. 13.06.2003 r., s. 38–40.

¹⁶⁴⁸ ZWA, Wywiad z Magdaleną Świć, Lublin, 20.02.2024 r.

¹⁶⁴⁹ (arle), *Biskupiak popłynął*, <https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/biskupiak-poplynal,n,1000046580.html> [7 październik 2024 r.].

¹⁶⁵⁰ ALOSK, KPRP t. 4, PPRP z dn. 23.06.2008 r., s. 153.

¹⁶⁵¹ ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 22.06.2009 r., s. 222.

¹⁶⁵² ALOSK, KPRP, t. 6, Załącznik nr 4 do protokołu nr 9/2014/2015, s. 181.

¹⁶⁵³ ALOSK, KPRP, t. 6, Załącznik nr 6 do protokołu nr 9/2014/2015, s. 191.

¹⁶⁵⁴ ALOSK, KPRP, t. 6, Załącznik nr 7 do protokołu nr 9/2014/2015, s. 195.

¹⁶⁵⁵ ALOSK, KPRP, t. 6, Załącznik nr 8 do protokołu nr 9/2014/2015, s. 197.

¹⁶⁵⁶ ALOSK, KPRP, t. 7, Załącznik nr 4 do protokołu nr 9/2016/2017, s. 259.

¹⁶⁵⁷ ALOSK, KPRP, t. 7, Załącznik nr 5 do protokołu nr 9/2016/2017, s. 263.

¹⁶⁵⁸ ALOSK, KPRP, t. 7, Załącznik nr 7 do protokołu nr 9/2016/2017, s. 281.

¹⁶⁵⁹ ALOSK, KPRP, t. 8, Załącznik nr 12 do protokołu nr 9/2018/2019, s. 394–400.

¹⁶⁶⁰ Ibid., s. 403.

¹⁶⁶¹ ALOSK, KPRP, t. 8, Załącznik nr 13 do protokołu nr 9/2018/2019, s. 407.

kulturalne. Wicedyrektor Robert Sędziewski sądził, że wyjazdy, szczególnie klasowe to najlepszy sposób na poznanie postaw i zachowań uczniów, ponieważ w takich warunkach młodzież zachowuje się o bardziej spontanicznie, a co za tym idzie – autentycznie. Uważał, że „Wycieczki są także okazją do formowania postaw patriotycznych poprzez poznanie piękna ojczystej przyrody oraz najbardziej interesujących przejawów polskiej kultury”¹⁶⁶². W 2008 roku ustalono w „Batorym” tzw. tydzień wycieczkowy, czyli czas przeznaczony na organizację dłuższych wyjazdów. Miał on zapobiec dezorganizacji pracy dydaktycznej w ciągu roku. Zdecydowano, że najlepszym czasem dla niego będzie maj¹⁶⁶³. Rok później postanowiono, że jedna wycieczka powinna realizować elementy sportowe, również jedna powinna być skoncentrowana na zwiedzaniu Lubelszczyzny, np. w porozumieniu z PTTK¹⁶⁶⁴.

Szkoła intensywnie uczestniczyła w środowisku lokalnym. Wychodzono na wykłady i konferencje na lubelskich uczelniach, na spacerzy do ogrodu botanicznego i nad Zalew Zemborzycki, zwiedzano Stare Miasto, lubelską trasę podziemną, Muzeum *Pod Zegarem*, Muzeum Wsi Lubelskiej, lubelski zamek, ratusz, katedrę, wystawy w Teatrze NN, zabytkowy cmentarz przy ul. Lipowej. Brano udział w grze miejskiej *Lublin w czasach Jagiellonów i Unii z Litwą*. Odwiedzano Centrum Kultury, bywano na spektaklach w Teatrze im. J. Osterwy i w Teatrze im. Hansa Christiana Andersena. Uczniowie „Batorego” regularnie gościli w kinie. Wybierano głównie filmy religijne (*Prymas, Karol – papież, który pozostał człowiekiem, Świadectwo, Dwie korony*) oraz obrazy o tematyce patriotycznej (*Pan Tadeusz, General Nil*). Eksplorowano region. Jeźdzono na warsztaty ekologiczne w Motyczu, warsztaty przygodowe w Prawiednikach, na kulig w lasach kozłowieckich, do podlubelskich Gardzienic na noc teatralną, na wycieczki do Kazimierza Dolnego, Puław, Zamościa, Zwierzyńca, nad jezioro Krasne i na Roztocze, szlakiem *Percy Lubelszczyzny*.

Przykładano dużą wagę do różnorodności wyjazdów religijnych. Uczniowie i nauczyciele brali udział w Światowych Dniach Młodzieży i Forum Szkół Katolickich w Częstochowie, maturzyści pielgrzymowali na Jasną Górę. Dni skupienia organizowano w całym kraju – Lubieniu, Maniówce, Czarnej koło Kielc, Wrzosowie, Wadowicach, w Świętej Katarzynie i Częstochowie. Odbyła się wycieczka ekumeniczna do Kodnia,

¹⁶⁶² ZPP, *Założenia dydaktyczno-wychowawcze - Wychowanie [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura), Lublin 1999/2000, s. 24., s. 25.*

¹⁶⁶³ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 23.06.2008 r., s. 139.*

¹⁶⁶⁴ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 27.08.2009 r., s. 284.*

wyjazd na wystawę *Świątynie Polski dawnej i dzisiejszej* oraz do teatru na sztukę *Skrzydła anioła*.

Odbywały się także wyjazdy nie związane z religią. Wyjeżdżano na warsztaty językowe w hiszpańskiej Maladze oraz na wycieczki do Rzymu, Wilna, Wiednia, Budapesztu, Paryża, Berlina, Pragi oraz na Słowację i do Norwegii. Liczne destynacje zagraniczne wskazują na wyższy status materialny rodzin uczniów. W Polsce wybierano Bieszczady, Tatry, Pieniny, Sudety, Pomorze, Mazury. Z miast można wymienić Zakopane, Wrocław, Kraków i Warszawę. W stolicy odwiedziono między innymi Muzeum Literatury, Teatr Narodowy, Muzeum Narodowe oraz Sejm¹⁶⁶⁵. Na jednej z wycieczek uczniowie pili alkohol, w związku z czym „przeprowadzono dużo trudnych rozmów”¹⁶⁶⁶.

Organizowano też obozy. Pierwszy odbył się na poligonie wojskowym w Lipie. „Dla uczniów to była przygoda jak safari w Afryce. Spali w namiotach, jedli to, co przygotowała wojskowa kuchnia. Zdarzało się, że w trakcie tego miesięcznego wyjazdu rodzice uczniów podjeżdżali samochodami pod poligon i przez lornetki obserwowali, co się dzieje” – wspominał Paweł Policzkiewicz¹⁶⁶⁷. Dokumentacja przebiegu nauczania wymienia też pięciodniowy obóz integracyjny dla klas pierwszych w Gródku nad Dunajcem, w którym wzięło udział 30 uczniów oraz obóz przetrwania w Serpelicach nad Bugiem. W protokole z 2018 roku wspomniano o obozach dydaktyczno-integracyjnych dla klas pierwszych z przysposobienia obronnego oraz techniki¹⁶⁶⁸. Ze szkolnej broszury dowiadujemy się też,

¹⁶⁶⁵ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 1 PPRP w dn. 14.06.2000 r.*, nlb; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 1 PPRP w dn. 23.01.2001 r.*, nlb; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 1 PPRP w dn. 24.01.2000 r.*, nlb; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 01.09.2005 r.*, s. 271; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 11.10.2006 r.*, s. 19; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2, PPRP w dn. 13.04.2005 r.*, s. 249; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 19.06.2006 r.*, s. 369–372; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 24.06.2004 r.*, s. 197; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 14.06.2011 r.*, s. 146–150; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 15.06.2009 r.*, s. 249–254; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 17.01.2007 r.*, s. 39–42; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 19.01.2012 r.*, s. 208–232; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 21.06.2012 r.*, s. 304–309; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 22.01.2009 r.*, s. 180–186; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 22.06.2010 r.*, s. 374–377; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 25.03.2010 r.*, s. 349; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 25.06.2007 r.*, s. 81–83; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 27.08.2009 r.*, s. 248; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 17.06.2014 r.*, s. 205–210; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 19.06.2015 r.*, s. 347–351; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 20.06.2013 r.*, s. 50–54; AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 02.06.2017 r.*, s. 202.

¹⁶⁶⁶ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 23.10.2002 r.*, s. 93.

¹⁶⁶⁷ M. Szlachetka, *Jak dyrektor do szkoły ławki nosił*, op. cit.

¹⁶⁶⁸ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 28.06.2018 r.*, s. 353.

że aranżowano zimowiska na Słowacji, letnie obozy językowe w Anglii, spływy kajakowe, rajdy rowerowe¹⁶⁶⁹.

XXI Liceum Ogólnokształcące im. S. Kostki również organizowało wyjścia i wycieczki uczniów. Wydaje się jednak, że nie odgrywały one tak dużej roli, jak w liceum pallotyńskim. Nie brakowało wyjazdów religijnych. Wzięto na przykład udział w obozie w Częstoborowicach zorganizowanym przez Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, Światowych Dniach Młodzieży w Toronto oraz Międzynarodowej Parafiadzie w Warszawie¹⁶⁷⁰. Wykorzystywano historyczny, jak i akademicki charakter Lublina. Obywały się wycieczki przedmiotowe na zamek i na Majdanek oraz wyjścia szlakami *Lublin renesansowy* i *Lublin barokowy*, do ogrodu botanicznego, odwiedzano uczelnie w ramach Lubelskiego Festiwalu Nauki. Wychodzono do teatru, a także do kina. Podobnie jak w Batorym, najczęściej wybierano obrazy religijne (*Popiełuszko*) i patriotyczne (*Czarny czwartek*, *Janek Wiśniewski padł*, *Miasto 44*). Jeźdzono po województwie – do Pliszczyna, Lubartowa, Suśca, Krasnobrodu, Zamościa, Bełżca, Kazimierza Dolnego, Nałęczowa, do Urzędowa, na Roztocze. Poza Lubelszczyznę często odwiedzano Warszawę i Kraków, szczególnie tamtejsze teatry i muzea. Organizowano wycieczki do Zakopanego, w Tatry, na Mazury, Suwalszczyznę, do Opatowa, Wrocławia, w Karkonosze, Pieniny, Bieszczady, Góry Stołowe. Odbywały się również wycieczki zagraniczne, głównie do miast w krajach ościennych: do Ukrainy – Kołomyi, Kamieńca Podolskiego i Lwowa, do Wilna, Pragi i Berlina. Jedyńm odleglejszym celem podróży był Londyn¹⁶⁷¹. Na jednej z wycieczek zaistniała sytuacja spożywania alkoholu przez uczniów. Winnych ukarano obniżeniem oceny z zachowania do nagannego i wykonaniem prac na rzecz szkoły¹⁶⁷².

W Katolickim Liceum im. św. Teresy nie było tak dużo wyjść i wyjazdów, jak w poprzednio omówionych placówkach. Na początku pierwszego roku szkolnego zorganizowano dla uczennic obóz zapoznawczy w Dysie koło Lublina. Zapoczątkował on szkolną tradycję obozów dla pierwszoklasistek¹⁶⁷³. W kolejnych latach również wybierano niedalekie miejsca na Lubelszczyźnie. Zadbano też, by nie brakowało elementu religijnego.

¹⁶⁶⁹ ZPP, *Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura)*, Lublin 2000/2001., s. 30.

¹⁶⁷⁰ ALOSK, KPRP t. 3, PPRP z dn. 30.08.2002 r., s. 4.

¹⁶⁷¹ *Ibidem*; ALOSK, KPRP t. 2, PPRP z dn. 13.06.2003 r., s. 38; ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 21.04.2006 r., s. 178–181; ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 16.06.2009 r., s. 203–211; ALOSK, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 17.06.2011 r., s. 118–134; ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 26.06.2012 r., s. 232–241; ALOSK, KPRP, t. 6, Załączniki 1-12 do protokołu z dn. 23.06.2015 r.

¹⁶⁷² ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 19.06.2006 r., s. 171.

¹⁶⁷³ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, op. cit., s. 9.

W roku szkolnym 1995/1996 wyjechano do Kazimierza nad Wisłą. Tam zwiedzano zabytkowe budowle i modlono się przed koronowanym niedawno obrazem Zwiastowania NMP w kościele Ojców Franciszkanów¹⁶⁷⁴. We wrześniu 1999 roku wybrano się do Wąwolnicy, gdzie uczennice dokonały symbolicznego „pierwszego kroku w Nowe Tysiąclecie” przechodząc przez próg na placu przed kościołem¹⁶⁷⁵. Organizowano także wyjazdowe dni skupienia i rekolekcje, na przykład w klauzurowym klasztorze SS Karmelitanek w Dysie czy w domu rekolekcyjnym w Dąbrowicy na peryferiach Lublina¹⁶⁷⁶. W 1997 roku udano się dalej, do Choszczówki koło Warszawy, by w ulubionym domu rekolekcyjnym prymasa Stefana Wyszyńskiego przeżyć 3 dni wielkiego postu¹⁶⁷⁷. Wyjeżdżał także szkolny fakultet teatralny. W Ogólnopolskim Przeglądzie Teatrów Szkolnych w Józefowie koło Warszawy zespół wystawił w 1996 roku widowisko „Zaczarowana dorożka”¹⁶⁷⁸. Trzy lata później to samo przedstawienie uzyskało III miejsce na Ogólnopolskim Przeglądzie Teatrów Szkół Katolickich w Otwocku¹⁶⁷⁹. Inne odwiedzone przez szkolną społeczność miejscowości to Dukla, Bóbrka, uzdrowisko Iwonicz, Odrzykoń i Krosno¹⁶⁸⁰.

Działalność turystyczna, w szczególności krajoznawcza, stanowiła integralną część procesu wychowawczego w Prywatnym Katolickim Liceum Ogólnokształcącym im. K. Gostyńskiego. Każdego roku organizowano liczne i różnorodne wycieczki, biwaki i obozy. Dużym przeżyciem były dla uczniów wędrowki rowerowe (na trasach przekraczających niekiedy 1000 km), zimowiska narciarskie, wspinaczka skałkowa, obozy survivalowe w pięknym i często dzikim jeszcze otoczeniu przyrodniczym. Wiele z tych wypraw łączyło przygodę z walorami dydaktycznymi: pogłębianiem znajomości geografii, biologii, historii, wiedzy o życiu społecznym¹⁶⁸¹. Dawało to możliwość zerwania z werbalizmem w nauczaniu, przyczyniało się do pogłębienia uczuć patriotycznych oraz odgrywało ważną rolę w wychowaniu fizycznym i estetycznym. Uczyło dzieci samodzielności oraz szacunku do środowiska naturalnego. Liceum zainaugurowało działalność wspólnym wyjazdem pierwszych uczniów na międzynarodowy zlot harcerski pod Częstochową oraz udziałem w spotkaniu młodzieży z Ojcem Św. Janem Pawłem II

¹⁶⁷⁴ Ibid., s. 19.

¹⁶⁷⁵ Ibid., s. 43.

¹⁶⁷⁶ Ibid., s. 12, 35.

¹⁶⁷⁷ Ibid., s. 25.

¹⁶⁷⁸ Ibid., s. 21.

¹⁶⁷⁹ Ibid., s. 36.

¹⁶⁸⁰ Ibid., s. 22.

¹⁶⁸¹ ZWA, Wywiad z Michałem Bobrzyńskim, Lublin, 21.11.2023 r.

na Jasnej Górze. Pierwszy rok zakończono miesięcznym obozem całej szkoły na Roztoczu – w Rebizantach nad Tanwią. Ponieważ wyjazd nastąpił jeszcze w trakcie roku szkolnego, ostatecznie lekcje i roczne egzaminy odbyły się w lesie. W wyjeździe wzięli udział również kandydaci do liceum – uczniowie klasy pierwszej z roku szkolnego 1992/1993¹⁶⁸². Szczególnym powodzeniem cieszyły się wśród chłopców śródroczne weekendowe ćwiczenia i wakacyjne obozy przysposobienia obronnego. Starszych chłopców obejmowano fachowym przygotowaniem w zakresie służb ratowniczych uwieńczonym przyznaniem formalnych uprawnień¹⁶⁸³. Na rajdzie rowerowym do Kazimierza i Puław w październiku 1996 roku uczestnicy podziwiali rzadkie zjawisko niemal pełnego zaćmienia słońca. Maturzyści z „Gostyńskiego” brali udział w pielgrzymkach na Jasną Górę. W czerwcu 1997 roku cała szkolna społeczność wyjechała do Krakowa na sprawowaną przez papieża Jana Pawła II uroczystą Mszę św. i kanonizację polskiej królowej, bł. Jadwigi. Koniec roku szkolnego 1998/1999 zbiegł się z wyniesieniem przez Ojca św. patrona szkoły na ołtarze. Na sprawowaną z tej okazji w Warszawie uroczystą Mszę św. wyjechała cała szkolna społeczność. Kolejne lata szkolne kończono obozami, np. w lesie nad Wierną Rzeką (Łosośną) koło Małogoszcza, na Mazurach – w harcerskim ośrodku w Przerwankach nad jeziorem Gołdopiwo albo w Bieszczadach¹⁶⁸⁴. Wyjeżdżano też w innych celach – od maja do lipca 2010 roku grupy uczniów Gostynianum uczestniczyły w akcji pomocy powodziom w Wilkowie¹⁶⁸⁵.

7.5. Współpraca z rodzicami

Interakcje z rodzicami uczniów są koniecznym elementem szkolnej codzienności. Nie inaczej było w liceach katolickich w Lublinie po 1989 roku. Najmniej danych pozostało po Katolickim Liceum im. św. Teresy. Wiemy jedynie, że szkolne zebrania rodziców

¹⁶⁸² *O szkole w latach 1991-2003 (pierwszych 12 lat) - PKLO im. K. Gostyńskiego w Lublinie, 31 sierpnia 2003 r.,*
<http://web.archive.org/web/20041120095559/http://www.pklo.lublin.pl/o%20liceum/historia%20szkoly.html> [01.07.2024 r.].

¹⁶⁸³ *APKLO, PKLO im. ks. K. Gostyńskiego w Lublinie - Informacja o Szkole, bd.*

¹⁶⁸⁴ *O szkole w latach 1991-2003 (pierwszych 12 lat) - PKLO im. K. Gostyńskiego w Lublinie, 31 sierpnia 2003 r.,*
<http://web.archive.org/web/20041120095559/http://www.pklo.lublin.pl/o%20liceum/historia%20szkoly.html> [01.07.2024].

¹⁶⁸⁵ *Pierwsze 20 lat,* <https://web.archive.org/web/20161023074522/http://pklo.lublin.pl/o-szkole/aktualnosci/historia-szkoly/> [01.02.2024].

dziewcząt odbywały się co dwa miesiące¹⁶⁸⁶. Najbogatsza w informacje okazała się dokumentacja Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Batorego. W najważniejszym akcie szkoły – statucie znajdujemy zapisy definiujące relacje szkoła-rodzic. Podkreślono tam, że rodzice/prawni opiekunowie są pierwszymi wychowawcami dzieci. Szkoła jako katolicka instytucja oświatowa wspiera wychowawczą funkcję rodziny. W konsekwencji widzi w rodzicach sprzymierzeńców w swej pracy wychowawczej, dydaktycznej, opiekuńczej oraz prewencyjno-profilaktycznej. W dokumencie przewidziano stały kontakt z rodzicami, okresowe spotkania w formie zebrań lub konsultacji, indywidualne rozmowy oraz formy doksztalcania i formacji. Zdefiniowano także prawa i obowiązki rodziców. Uprawniono ich do zapoznania się ze statutem i regulaminami szkoły, jak również programem wychowawczym i profilaktycznym, stawianymi wymaganiami i kryteriami oceniania, a także do uzyskiwania informacji na temat zachowania i postępów w nauce swoich dzieci oraz przyczyn trudności szkolnych. Zobowiązano rodziców do współpracy ze szkołą w sprawach kształcenia i wychowania swoich dzieci, brania udziału w organizowanych dla nich spotkaniach oraz wspierania, w szczególności postawą, szkoły jako katolickiej instytucji wychowawczej¹⁶⁸⁷.

W pierwszych latach funkcjonowania „Batorego” rodzice spotykali się z dyrekcją, nauczycielami i katechetą w każdą pierwszą środę miesiąca. Poza tymi obowiązkowymi spotkaniami przewidziane były także kontakty i współpraca w zależności od potrzeb¹⁶⁸⁸. Pod koniec pierwszej dekady działalności szkoły wciąż stawiano na częste i regularne interakcje. Wicedyrektor Robert Sędziewski pisał: „Warunkiem powodzenia pracy wychowawczej jest dobra współpraca z rodzicami. W tej dziedzinie proponujemy zupełnie nową jakość: comiesięczne spotkania z rodzicami stają się forum dyskusyjnym mającym na celu wypracowanie spójnej i jednolitej wizji pedagogicznej. Rodzice traktowani są życzliwie, otrzymują pełną i rzetelną informację o dzieciach”¹⁶⁸⁹. Faktycznie dbano o uczestnictwo rodziców w życiu szkoły – konsultowano z nimi program wychowawczy¹⁶⁹⁰ oraz koncepcję pracy szkoły¹⁶⁹¹. By uniknąć nieporozumień informowano rodziców

¹⁶⁸⁶ J.T. Ostrowska, *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, op. cit., s. 48.

¹⁶⁸⁷ ZWA, *Statut Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego w Lublinie*, Lublin, 05.09.2013 r., s. 12.

¹⁶⁸⁸ F. Wawro, *Szkoła jako środowisko kształtujące aspiracje edukacyjno-zawodowe i społeczno-polityczne młodzieży*, op. cit., s. 116.

¹⁶⁸⁹ ZPP, *Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broszura)*, Lublin 2000/2001., s. 30.

¹⁶⁹⁰ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 1 PPRP w dn. 30.08.1999 r.*, nlb.

¹⁶⁹¹ AKOL, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 20.11.2014 r.*, s. 268.

o wymaganiach, zapoznanie się z nimi opiekunowie potwierdzali podpisem w zeszycie dziecka¹⁶⁹². W 2000 roku wprowadzono spotkania zespołu wychowawców – comiesięczne narady przed zebraniem rodziców jako pomoc w ich przygotowaniu¹⁶⁹³. Na zebraniach zapoznawano rodziców ze statutem szkoły¹⁶⁹⁴, a także z wewnątrzszkolnym systemem oceniania i przedmiotowym systemem oceniania, co również potwierdzano podpisem¹⁶⁹⁵. Do rodziców uczniów sprawujących problemy wychowawcze i odnoszących słabe wyniki w nauce dyrektor wystosowywał pisma¹⁶⁹⁶. Najczęstszym zarzutem wobec rodziców, wielokrotnie powtarzającym się w protokołach posiedzeń rady pedagogicznej, była pobłażliwość przy usprawiedliwianiu nieobecności. Nauczyciele szkolili się w zakresie prowadzenia spotkań i rozmów z rodzicami uczniów¹⁶⁹⁷. W ostatniej dekadzie prowadzono ewaluację wewnętrzną w zakresie „Rodzice są partnerami szkoły”¹⁶⁹⁸. Z raportu zespołu ewaluacyjnego do tego obszaru z 2015 roku dowiadujemy się, że w szkole wprowadzono karty spotkań z rodzicami, zaproszono rodziców do udziału w spotkaniu mającym na celu opracowanie koncepcji pracy szkoły, a także zorganizowano dla rodziców warsztaty „Nie daj się wkręcić”¹⁶⁹⁹.

Na przestrzeni lat przeprowadzano ankiety wśród rodziców uczniów „Batorego”. Ich celem było nie tylko sprawdzenie, jak postrzegają oni działania szkoły, ale także doskonalenie relacji. W ankiecie przeprowadzonej wiosną 2000 roku rodzice bardzo dobrze ocenili wszystkie obszary działalności placówki, najwyższe noty dając interakcjom szkoła-rodzic:

Poziom dydaktyczny – 4,32
Praca wychowawcza – 4,97
Organizacja pracy – 4,56
Baza szkolna – 4,08
Kwalifikacja kadry – 4,47
Forma współpracy z rodzicami – 5,03¹⁷⁰⁰

¹⁶⁹² AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 1 PPRP w dn. 27.10.1999 r., nlb.

¹⁶⁹³ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 1 PPRP w dn. 16.02.2000 r., nlb.

¹⁶⁹⁴ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 01.09.2005 r., s. 275.

¹⁶⁹⁵ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 3 PPRP w dn. 31.08.2007 r., s. 99.

¹⁶⁹⁶ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 21.01.2004 r., s. 165; AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 27.01.2006 r., s. 355.

¹⁶⁹⁷ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 19.11.2009 r., s. 297.

¹⁶⁹⁸ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 27.08.2014 r., s. 251.

¹⁶⁹⁹ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 19.02.2015 r., s. 303–304.

¹⁷⁰⁰ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 1 PPRP w dn. 19.06.2000 r., nlb.

Badanie przeprowadzone w 2009 roku wykazało, że za najbardziej odpowiednie formy kontaktu ze szkołą rodzice uważali zebrania klasowe (21 odp.), konsultacje (15 odp.) i indywidualne rozmowy z nauczycielami (15 odp.). 59,3% rodziców chętnie uczestniczyło w kontaktach ze szkołą, 33,3% – raczej chętnie. Na pytanie o częstotliwość kontaktów z wychowawcą dziecka 20 osób odpowiedziało „w czasie wywiadówki”, 5 osób – „raz w miesiącu”. 55,6% rodziców wyraziło opinię, że szkoła wypełnia swoje funkcje wychowawcze dobrze, 44,4% – że bardzo dobrze. 92,5% rodziców oceniło, że współpraca ze szkołą ma charakter przyjazny, 7,5% stwierdziło, że stosunki są obojętne¹⁷⁰¹. W badaniu przeprowadzonym rok później przez szkolnego psychologa wśród rodziców klas pierwszych proporcje nieco się zmieniły. 85,7% osób określiło atmosferę współpracy jako przyjazną, zaś 14,3% rodziców opisało swoje relacje ze szkołą jako obojętne¹⁷⁰². Z ankiet z 2015 roku wynikało, że najbardziej atrakcyjnymi i wykorzystywanymi formami kontaktu rodziców ze szkołą są zebrania, kontakt przez dziennik elektroniczny oraz korzystanie ze strony internetowej szkoły. Większość rodziców uważała, że liczba zebrań i konsultacji jest wystarczająca, że mieli możliwość współdecydowania w sprawach dotyczących życia klasy i szkoły oraz że chętnie wzięliby udział w warsztatach organizowanych przez szkołę. Przeważająca część rodziców licealistów znała konkretne działania innych rodziców na rzecz szkoły. 56% rodziców uczestniczyło w koncercie zorganizowanym przez szkołę z okazji Dnia Matki. Rodzice byli zainteresowani tym, co dzieje się w szkole¹⁷⁰³ i opowiadali się za utrzymaniem dotychczasowego profilu funkcjonowania placówki¹⁷⁰⁴. Rok przed wygaszeniem liceum, w 2018 roku, ewaluacja wewnętrzna wykazała, że rodzice znają ofertę edukacyjnych zajęć pozalekcyjnych w szkole. W ocenie większości respondentów (72%) szkoła wspierała uczniów w osiąganiu sukcesu szkolnego, uwzględniała indywidualną sytuację dziecka i motywowała do pracy. 11% uważało, że tak nie jest, a 15% rodziców nie miało zdania na ten temat. Rodzice wskazywali na fakt, że wychowawcy prowadzili z nimi indywidualne rozmowy na temat potrzeb i możliwości uczniów¹⁷⁰⁵.

Statut Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego przewidywał możliwość utworzenia rady rodziców, mającej stanowić reprezentację rodziców/prawnych opiekunów uczniów. Organ – jak w każdej szkole – miał pełnić funkcję opiniodawczą oraz wspierać współpracę rodziców ze szkołą. Jego głównymi zadaniami było współdziałanie

¹⁷⁰¹ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 05.03.2009 r., s. 208, 2010.

¹⁷⁰² AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 3, PPRP w dn. 29.06.2010 r., s. 8.

¹⁷⁰³ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 02.07.2015 r., s. 357–358.

¹⁷⁰⁴ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 02.06.2017 r., s. 207.

¹⁷⁰⁵ AKOL, Zespół archiwalny PLOB, KPRP, t. 5, PPRP w dn. 28.06.2018 r., s. 352.

z dyrektorem i gromadzenie środków finansowych na potrzeby uczniów¹⁷⁰⁶. Rada rodziców działała w „Batorym” od lat dziewięćdziesiątych. Wspierała integrację rodziców i inicjatywy nauczycieli, miała głos doradczy. W pierwszych latach należało do niej 16 rodziców¹⁷⁰⁷. Wraz ze zwiększeniem liczby oddziałów, zwiększała się liczba członków rady rodziców – z każdej klasy należało do niej dwóch rodziców¹⁷⁰⁸. Lista osób wchodzących w skład organu była do wglądu u dyrekcji¹⁷⁰⁹.

Organizując swoją szkołę Michał Bobrzyński zapewniał rodziców, że będzie „szkołą samych uczniów i szkołą środowiska rodzicielskiego. Partycypując finansowo w decydującej mierze w kosztach tego przedsięwzięcia powinniście mieć Państwo, jako Rodzice uczniów, współdecydujący głos w sprawie jego kształtu i funkcjonowania, a także – dzięki randze społecznie wyrażonego zapotrzebowania – w sfinalizowaniu tej inicjatywy Waszych synów”¹⁷¹⁰. Przed rozpoczęciem przez chłopca nauki w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” rodzic musiał podpisać deklarację, w której oświadczał, że zapoznał się z *Deklaracją Ideowo-Programową ZHK-Z*, statutem liceum oraz że akceptuje katolicki i harcerski-zawiszacki charakter szkoły oraz związane z nim specyficzne rozwiązania programowe i metodyczne w zakresie dydaktyki i wychowania¹⁷¹¹. Nie organizowano tradycyjnych zebrań, rodzice indywidualnie kontaktowali się z nauczycielami dostępnymi w określonych godzinach¹⁷¹². Po przekształceniu placówki w Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. K. Gostyńskiego relacjom z rodzicami poświęcono oddzielny paragraf w statucie. Zapisano, że dyrektor ponosi przed rodzicami uczniów odpowiedzialność za dobór kompetentnej kadry dydaktycznej, efektywną organizację zajęć i realizację programu, oraz formacyjne oddziaływanie szkoły, zgodne z jej charakterem. Rodziców zobowiązano do systematycznego i terminowego wpłacania czesnego oraz zgłaszania dyrekcji wszelkich zastrzeżeń odnośnie spełniania przez szkołę jej zadań statutowych nie później niż sześć tygodni od chwili zaistnienia problemu. Zaznaczono też, że rodzice uczniów słabych,

¹⁷⁰⁶ ZWA, *Statut Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego w Lublinie*, Lublin, 05.09.2013 r., s. 12.

¹⁷⁰⁷ F. Wawro, *Szkoła jako środowisko kształtujące aspiracje edukacyjno-zawodowe i społeczno-polityczne młodzieży*, op. cit., s. 116.

¹⁷⁰⁸ ZPP, *Wychowawcy i Rada Rodziców w roku szkolnym 1999/2000 [w:] Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broшуra)*, Lublin 1999/2000, s. 21.

¹⁷⁰⁹ APKLO, *Zespół archiwalny PLOB, KPRP t. 2 PPRP w dn. 19.11.2003 r.*, s. 147.

¹⁷¹⁰ APKLO, *List hm. Michała Bobrzyńskiego do rodziców zawiszaków - uczniów klas ósmych*, Lublin, 12.04.1991 r., msp.

¹⁷¹¹ APKLO, *Deklaracja rodziców - zgoda na podjęcie nauki w SLOZ, 1991-1993 r.*

¹⁷¹² ZWA, *Wywiad z Agnieszką Monies-Mizera*, Lublin, 05.10.2024 r.

po otrzymaniu stosownego pisemnego zawiadomienia, winni kontaktować się ze szkołą w sprawie postawy i postępów ucznia w nauce nie rzadziej niż raz na sześć tygodni¹⁷¹³. W pierwszych dwóch dekadach funkcjonowania szkoły istotnym kanałem komunikacji były listy do rodziców pisane przez dyrektora i właściciela szkoły. Później przyjęto inną strategię. W wersji statutu z 2008 roku zapisano, że za nawiązanie umowy o edukację dziecka uważa się złożenie w kancelarii liceum Kwestionariusza Ucznia i podpisanej przez przynajmniej jedno z rodziców Deklaracji-Podania o przyjęcie. Obowiązek utrzymywania kontaktu z rodzicami uczniów niepełnoletnich, w tym szczególnie informowanie ich o wszelkich uchybieniach ze strony ucznia, powierzono pedagogowi szkolnemu. Podstawową formą informowania ucznia i jego rodziców o postawie i postępach szkolnych uczyniono przekazywany uczniom co miesiąc wydruk stron indywidualnego dziennika komputerowego ucznia. Rodzice mieli także dostęp do tych informacji na stronie internetowej szkoły po wpisaniu kodu ucznia. Zapewniono rodziców, że wyczerpujących informacji o jakości osiągniętych przez ucznia efektów pracy i postawy szkolnej udzieli nauczyciel prowadzący lub pedagog, a w miarę możliwości osobiście dyrektor liceum¹⁷¹⁴. Po prawie trzech dekadach funkcjonowania szkoły ponownie zmodyfikowano regulacje statutowe dotyczące współpracy z rodzicami. W dokumencie z 2019 roku zaznaczono, że zgłaszając dziecko do Gostynianum rodzice akceptują oferowany przez placówkę system nauczania symultanicznego i zobowiązują się do właściwego rodzicielskiego nadzoru nad postawą i pracą swojego dziecka. Do szczególnych powinności rodzica zaliczono systematyczną kontrolę Tygodniowych Kart Pracy ucznia oraz, wykazywanych w dzienniku elektronicznym, ilości działów tematycznych – postulowanych na dany dzień roku szkolnego oraz ilości działów zaliczonych i brakujących. Za utrzymywanie kontaktów z rodzicami wciąż odpowiadał pedagog szkolny. Podstawową formą informowania ucznia i jego rodziców o postawie i postępach szkolnych stał się udostępniony w Internecie raport ze stron dziennika komputerowego ucznia¹⁷¹⁵.

Współpraca z rodzicami wyglądała inaczej w XXI Liceum Ogólnokształcącym im. S. Kostki. Społeczność rodziców była znacznie większa przez co indywidualizowanie relacji stanowiło trudność. Podstawową formą kontaktu były zebrania, które początkowo

¹⁷¹³ APKLO, *Statut Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego, Lublin, 1995 r.*, s. 12.

¹⁷¹⁴ APKLO, *Statut Zespołu Szkół Prywatnych im. bł. ks. Kazimierza Gostyńskiego „Collegium Gostynianum” w Lublinie, 01.02.2008, Lublin*, s. 14–16.

¹⁷¹⁵ APKLO, *Statut Prywatnego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie, 15.09.2019 r., Lublin*, s. 10.

odbywały się w niedziele¹⁷¹⁶. W szkole działała Rada Rodziców będąca organem opiniodawczym i wspierającym placówkę. Organizowała współpracę rodziców ze szkołą oraz wspierała jej działalność statutową współdziałając z dyrekcją. Rada gromadziła środki finansowe, którymi dysponował dyrektor szkoły¹⁷¹⁷. Było to bardzo istotne, ponieważ Biskupiak jako szkoła publiczna, ale prowadzona przez podmiot inny niż jednostka samorządu terytorialnego, nie dostawał od państwa środków na remont budynku i jego wyposażenie. W Regulaminie Rady Rodziców czytamy, że realizuje zbiorowe prawa rodziców poprzez występowanie z wnioskami i wyrażanie opinii we wszystkich sprawach szkoły w celu doskonalenia jej działalności. Do jej kompetencji zaliczono opiniowanie wykazu dni wolnych od zajęć szkolnych oraz dorobku zawodowego nauczyciela za okres stażu, a także występowanie z wnioskiem do dyrektora o dokonanie oceny pracy nauczyciela. Głównym sposobem wsparcia działalności szkoły jest (do)finansowanie wycieczek szkolnych i dodatkowych zajęć pozalekcyjnych, fundowanie stypendiów, organizowanie lub pomoc w organizacji imprez kulturalnych i okolicznościowych¹⁷¹⁸. Dodatkowe informacje o radzie rodziców XXI LO znajdujemy w statucie. Za szczególny cel organu uznano działanie na rzecz opiekuńczej funkcji szkoły. Zadaniem rady ma być pobudzanie i organizowanie form aktywności rodziców na rzecz wspomagania szkoły, a także zapewnienie rodzicom znajomości zamierzeń dydaktyczno-wychowawczych w szkole i w klasie, możliwości uzyskania w każdym czasie rzetelnej informacji na temat swego dziecka i jego postępów lub trudności, zapoznanie z podstawowymi dokumentami szkolnymi oraz uzyskiwanie porad w sprawie wychowania i dalszego kształcenia swych dzieci¹⁷¹⁹. Nie doprecyzowano, w jaki sposób ma się to odbywać.

Źródło wiedzy o relacjach z rodzicami uczniów XXI LO stanowią również protokoły posiedzeń rady pedagogicznej. Dowiadujemy się z nich między innymi, że rada rodziców opiniowała zmiany podręczników i programów¹⁷²⁰ oraz że jej przedstawiciele zapraszali nauczycieli na studniówkę oficjalnie podczas posiedzeń¹⁷²¹. W 1999 roku przeprowadzono anonimową ankietę wśród rodziców uczniów klas trzecich. 87% osób zadeklarowało, że jest

¹⁷¹⁶ ZWA, Wywiad z Krzysztofem Targońskim, Lublin, 26.09.2024 r.; ZWA, Wywiad z Pawłem Putowskim, Lublin, 26.09.2024 r.

¹⁷¹⁷ ALOSK, Zasady rekrutacji do XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki w Lublinie, załącznik do Statutu z dn. 15 kwietnia 2010 r.

¹⁷¹⁸ ALOSK, Regulamin Rady Rodziców XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki w Lublinie, Lublin, 01.09.2013 r., nlb.

¹⁷¹⁹ ALOSK, Statut XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki publicznej katolickiej szkoły Archidiecezji Lubelskiej, Lublin, 2019 r., s. 11.

¹⁷²⁰ ALOSK, KPRP t. 4, PPRP z dn. 31.05.2007 r., s. 39.

¹⁷²¹ ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 25.01.2010 r., s. 231.

zadowolone ze szkoły. 55% ankietowanych orzekło, że informacja o postępach dziecka jest rzetelna i wyczerpująca. 25% stwierdziło, że najczęściej dowiadują się o niedociągnięciach dziecka w nauce. 30% rodziców uznało swój wpływ na sprawy szkoły za bardzo dobry, 34% za mierny, a 25% za niedostateczny. Kontakt z wychowawcą dziecka oceniono bardzo dobrze (36%) i doskonale (34%). Kontakty z innymi nauczycielami opisano jako doskonale (46%) lub bardzo dobre (21%). W ocenie rodziców zebrania organizowane przez szkołę były dobrze przygotowane (51%), odbywały się w przyjaznej atmosferze (25%) i dawały wiele informacji (23%)¹⁷²². Warto również przywołać wystąpienie jednego z rodziców na posiedzeniu rady pedagogicznej w grudniu 2007 roku. Wybrał on Biskupiaka na szkołę swoich dzieci, bo uważał go za dobrą szkołę i chciał, by placówka kontynuowała wychowanie katolickie wyniesione przez dzieci z domu. Przedstawił też swoje oczekiwania jako rodzica względem szkoły katolickiej. Podkreślił, że jako rodzic pragnąłby, aby szkoła nie promowała i nie zachęcała uczniów do tzw. „wyścigu szczurów”, aby nauczyciele stwarzali raczej atmosferę skłaniającą uczniów do zindywidualizowanej nauki niż do niezdrowej konkurencji stawiającej sobie za cel bycie najlepszym za wszelką cenę. Oczekiwałby od szkoły, aby ta nakłaniała uczniów do współpracy i wzajemnej pomocy nie tylko w nauce, ale i w innych dziedzinach, np. by szkoła stwarzała możliwości do włączenia się we wszelkiego rodzaju akcje charytatywne, również te poza szkołą, co uwrażliwiałoby uczniów na potrzeby innych. Przedstawił pogląd, że szkoła powinna kierować do rodziców propozycje dotyczące wychowania dzieci oraz kreowania postawy świadomego katolika u rodziców¹⁷²³. Na posiedzeniach rady pedagogicznej odczytywano także listy dziękczynne od rodziców absolwentów. Przykładowo, w protokole z czerwca 2008 roku zapisano: „Na zakończenie ksiądz Dyrektor przeczytał podziękowanie rodziców maturzystów za wychowanie młodzieży, za serce, opiekę, patriotyzm, bezpieczeństwo i atmosferę w szkole”¹⁷²⁴.

¹⁷²² ALOSK, KPRP t. 1, PPRP z dn. 21.06.1999 r., s. 73.

¹⁷²³ ALOSK, KPRP, t. 4, PPRP w dn. 18.12.2007 r., s. 70–71.

¹⁷²⁴ ALOSK, KPRP t. 4, PPRP z dn. 17.06.2008 r., s. 149.

Zakończenie

Kościół katolicki wypracowywał swoją współczesną wizję szkolnictwa kilkadziesiąt lat. Temat edukacji był dla Stolicy Apostolskiej na tyle ważny, że stworzono oddzielny urząd jej poświęcony – Kongregację Edukacji Katolickiej. Kolejne dokumenty dotyczące szkół katolickich tworzone co kilka lat. Zapisy często były nieprecyzyjne. Niejednokrotnie też odnoszono się do różnych zjawisk społecznych z opóźnieniem. Mimo to, po pół wieku z aktów kongregacyjnych wyłania się dosyć wyraźny obraz placówki edukacyjnej. Trzon stanowią tu: integralność wychowania, apostołstwo, łączenie świeckości z religijnością, chrystocentryzm, wysokie standardy moralne, dialogiczność, wspólnotowość. Sporo uwagi poświęcono zagadnieniom pedeutologicznym, uczniowskim – niewystarczająco. Podstawowy dokument ustawodawczy Kościoła, czyli Kodeks Prawa Kanonicznego dookreśla kwestie formalne i organizacyjne, podkreślając hierarchiczność instytucji kościelnej. Nauczanie papieskie rozwija wcześniejsze ustalenia, nierzadko odnosząc się do rzeczy pominiętych w regulacjach kongregacyjnych i kodeksowych. Postanowienia II Polskiego Synodu Plenarnego (1991-1999) oraz Konferencji Episkopatu Polski stanowią repetycję wytycznych Kościoła powszechnego. Jest to jednak potrzebne, bowiem tylko część aktów Kongregacji została przetłumaczona na język polski. Sformułowane w prawodawstwie i nauczaniu kościelnym wymagania definiują tożsamość szkoły katolickiej i odróżniają od innych jednostek oświatowych. Uwydatniający się profil aksjologiczny determinuje role i relacje podmiotów uczestniczących w procesie edukacyjnym. Placówka katolicka nie tylko kształci, ale też wychowuje, wspierając rodziców. Nakierowanie na wartości wyklucza neutralność i rozszerza pole działania nauczyciela. Ponieważ ma on być wzorem, wymaga się nie tylko kompetencji pedagogicznych, ale również religijnej postawy. Zarysowuje się tu pewna asymetria. Grupa osób mogących pracować w szkole katolickiej jest zawężona do członków wspólnoty eklezjalnej. Uczniem natomiast może zostać każdy, nie tylko katolik – musi tylko szanować katolicki charakter szkoły. Relacja nauczyciel-uczeń też ma charakter asymetryczny (uczący pełni rolę autorytetu). Trzeba też dodać, że katolickie koncepcje wychowania są jednocześnie chrześcijańskie i personalistyczne, powiązanie odwrotne zdaje się nie zachodzić.

Szkolnictwo katolickie ma w Polsce długą tradycję, sięga bowiem średniowiecza. Przez pierwsze kilkaset lat każda szkoła była szkołą katolicką (w XVI-XVIII funkcjonowały

też szkoły protestanckie). Od XVI wieku dużą rolę w edukacji zaczęły odgrywać zakony, przede wszystkim jezuitów i pijarów. W wieku następnym zaczęły powstawać szkoły dla dziewcząt, w których prowadzenie zaangażowały się klasztory żeńskie. W 1773 roku po kasacie zakonu jezuitów, którzy zdominowali polskie szkolnictwo, powstała Komisja Edukacji Narodowej będąca pierwszym centralnym organem władzy oświatowej. Państwo musiało bowiem przejąć kuratelę nad dotychczasowymi szkołami jezuickimi. W czasie zaborów likwidowano kolejne zakony i przejmowano ich szkoły. Ominięto jednak pijarów. Po powstaniu listopadowym działania laicyzacyjne nabrały na sile. Tylko w Galicji szkolnictwo katolickie mogło funkcjonować bez przeszkód, a nawet się rozwijać. Po odzyskaniu niepodległości można mówić o odrodzeniu oświaty wyznaniowej. W latach 1944-1989 ponownie zwalczano Kościół, zamykając prowadzone przez niego instytucje. Lata dziewięćdziesiąte XX wieku to okres sprzyjający powstawaniu szkół katolickich, w tym liceów. Reforma oświatowa z 1999 roku przyczyniła się do wzrostu liczby placówek katolickich. W latach 2009-2019 liczba uczniów szkół katolickich rosła, mimo zmniejszania się ogólnej liczby uczniów. Choć Kościół katolicki odegrał znaczącą rolę w dziejach polskiego szkolnictwa, a liczba Polaków deklarujących się jako katolicy utrzymuje się od trzech dekad na wysokim poziomie, to szkoły katolickie pozostają niszą, stanowiąc mniej niż 5% wszystkich placówek oświatowych w kraju. Podobnie sytuacja wygląda na Lubelszczyźnie.

Po 1989 roku w Lublinie szybko (w ciągu 5 lat) powstały cztery licea katolickie. Dwa z nich miały stanowić kontynuację szkół zamkniętych kilkadziesiąt lat wcześniej, dwa zaczynały z czystą kartą, ale odwoływały się do tradycji szkolnictwa międzywojennego. Trzy placówki miały charakter niepubliczny, jedna – publiczny. Dwa zakłady w pierwszej dekadzie funkcjonowania były niekoedukacyjne. Przy każdym liceum z czasem erygowano gimnazjum. Katolickie licea zaznaczyły swoją obecność na lokalnym rynku oświatowym nie tylko swoją wyznaniową specyfiką, ale również ofertą edukacyjną. Po trzydziestu latach, w 2019 roku w Lublinie działały już tylko dwa katolickie licea – jedno publiczne, drugie niepubliczne. Wydaje się, że jednej z przyczyn należy upatrywać w kryzysie demograficznym, który dał się odczuć po 2000 roku. Zamknięcie odnoszącego sukcesy Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego pokazuje, że kwestie finansowe nie są bez znaczenia dla osób konsekrowanych, a prowadzenie niepublicznej szkoły katolickiej wymaga wytrwałości i poczucia misji, których tu zabrakło. Sytuacja Liceum im. św. Teresy, które utraciło prawo do posługiwania się określeniem „Katolickie”, świadczy o wadze kompetencji etycznych zarządu szkoły oraz konieczności wnikliwego nadzoru

nawet w placówkach powołujących się na wartości chrześcijańskie. Lubelskie licea katolickie prowadziły cztery różne organy – diecezja, stowarzyszenie życia apostołskiego, stowarzyszenie świeckie oraz osoba fizyczna. Michał Bobrzyński oraz członkowie Katolickiego Stowarzyszenia Oświatowego im. św. Teresy byli wcześniej związani ze szkolnictwem, przedstawiciele Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego oraz Archidiecezji Lubelskiej nie mieli doświadczenia pedagogicznego. W Katolickim Liceum im. św. Teresy wyrobienie nauczycielskie dyrekcji i kadry nie zagwarantowało powodzenia, a w „Batorym” i Biskupiaku początkowy brak edukacyjnej wprawy nie przeszkodził w odnoszeniu sukcesów. Kwestią, nad którą katolickie licea w Lublinie powinny popracować, jest dostępność przestrzenna.

Działalność katolickich liceów w Lublinie udowadnia, że postać dyrektora oraz jego zastępców jest w tego typu placówkach szczególnie ważna. To oni nadają ton szkole i to od nich w dużej mierze zależy jej przetrwanie. Katolickie Liceum im. św. Teresy zaczęło podupadać po odejściu Janiny Ostrowskiej. To przez działania kolejnego zarządcy szkoła utraciła prawo do nazywania się katolicką. Gdyby nie Michał Bobrzyński, Krzysztof Targoński i Zenobia Kitówna, pozostałe trzy szkoły nie funkcjonowałyby. Dyrektorzy badanych jednostek oświatowych znali się i nierzadko konsultowali ze sobą (w szczególności księża dyrektorzy „Batorego” i Biskupiaka). Dyrekcja dbała także, by zatrudniani nauczyciele reprezentowali właściwe wartości. Liczba nauczycieli zależała od wielkości szkoły. W każdej ze społeczności nauczycielskich można było znaleźć w różnych proporcjach trzy typy osób – jednostki wyróżniające się religijnością, poczuciem misji lub działalnością naukową, będące w trakcie lub po procesie doktoryzacji. Niektóre osoby traktowały pracę w katolickim liceum jako etap przejściowy, inne wiązały się z danym zakładem na wiele lat. Zgodnie z ustawodawstwem i nauczaniem Kościoła pracownicy pedagogiczni mieli szersze obowiązki niż w szkole świeckiej. Oprócz prowadzenia zajęć dydaktycznych musieli być zaangażowani w proces wychowania, zwłaszcza wychowania do wartości. Wiązało się to z oczekiwaniem wzorowej postawy i koniecznością formacji duchowej, obowiązkowym udziałem w rekolekcjach i dniach skupienia. Często dochodziły jeszcze inne zadania, na przykład związane z promocją szkoły. Szczególnie dużo wymagano od kadry Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego i Prywatnego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. K. Gostyńskiego. Nie wszystkie osoby były w stanie sprostać takim wyzwaniom, przez co odchodziły. Część nauczycieli uczyła w więcej niż jednym liceum katolickim. We wszystkich placówkach można było wyłonić

nauczycieli, którzy oprócz dobrego wykonywania swojej pracy wykazywali się działalnością społeczną, naukową, literacką, publicystyczną, dobroczynną lub patriotyczną.

Status placówki decydował o wielkości szkoły. Licea niepubliczne miały małe społeczności uczniowskie, mimo niewielkich rozmiarów utrzymywały się na rynku oświatowym 2-3 dekady. Publiczny Biskupiak był placówką wyjątkowo liczną, jedną z największych w kraju. Po reformie systemu oświaty z 2017 roku liczba chętnych do nauki w tej szkole istotnie wzrosła. Procesy rekrutacyjne różnicowały się w poszczególnych jednostkach – od ostrej selekcji do wysokiej dostępności. Katolickość szkoły nie była głównym czynnikiem wyboru, choć w przypadku części uczniów miała duże znaczenie. Wyprzedzały ją motywy niereligijne, jak jakość i sposób kształcenia, dobra opinia w środowisku, tradycje rodzinne. Początkowo licea były zróżnicowane pod względem płci uczniów. Jedno miało charakter żeński, drugie męski, a dwa pozostałe były koedukacyjne. Po 2000 roku wszystkie zakłady stały się mieszane. Brak możliwości utrzymania konserwatywnej jednorodności płci w szkołach powodowała sytuacja demograficzna, a także zachodzące przemiany kulturowo-obyczajowe. Każda ze szkół stworzyła inne środowisko uczniowskie. O charakterze grupy decydowały pochodzenie społeczne i terytorialne, religijność, usposobienie oraz stosunek do nauki. Najbardziej homogeniczna okazała się młodzież w Pallotyńskim Liceum Ogólnokształcącym im. S. Batorego. Były to w większości dzieci z rodzin inteligentnych i wysoko sytuowanych, ambitne i skupione na nauce. Uczniowie XXI Liceum Ogólnokształcącego im. S. Kostki cechowali się dużo większym zróżnicowaniem. Duża ich część pochodziła spoza Lublina, często z dosyć oddalonych miejscowości. Uczniowie wywodzili się zazwyczaj z rodzin średnio- lub mniej zamożnych i mieli raczej pozytywny stosunek do nauki. Dwie pozostałe szkoły gromadziły młodzież o specyficznych potrzebach edukacyjnych, często borykającą się z problemami, wymagającą większej indywidualizacji kształcenia i wychowania. Wszystkie szkoły miały wspólny trzon – preferencje aksjologiczne uczniów. We wszystkich badanych szkołach jasno określono zasady codziennego funkcjonowania uczniów. Starano się dokładnie sformułować katalog praw i obowiązków, by zminimalizować ryzyko nieporozumień i konfliktów. W trzech z czterech katolickich liceów możliwe było wytypowanie uczniów, którzy wyróżniali się aktywnością, najczęściej naukową i/lub społeczną, niekiedy wręcz wybitną.

Największa dyferencjacja między placówkami zachodziła w obszarze działalności dydaktycznej. W trzech placówkach obowiązywał system klasowo-lekcyjny, jednak proces kształcenia i jego rezultaty były inne. Wiązało się to ze statusem danej placówki,

jej wielkością, cechami społeczności nauczycielskich i uczniowskich oraz przyjętymi celami edukacyjnymi. W efekcie w każdym katolickim liceum w Lublinie inaczej wyglądały relacje między podmiotami uczestniczącymi w procesie edukacyjnym, a to przekładało się na uzyskiwane wyniki. W XXI Liceum Ogólnokształcącym im. S. Kostki i Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącym wyciągano wnioski i modyfikowano podejście w celu jego doskonalenia. Najbardziej oryginalne rozwiązania dydaktyczne stosowano w Prywatnym Katolickim Liceum Ogólnokształcącym im. K. Gostyńskiego, gdzie dążono do maksymalnej indywidualizacji procesu nauczania-uczenia się i przykładano dużą wagę do korelacji międzyprzedmiotowej. Całkowite odejście od systemu klasowo-lekcyjnego, przededefiniowanie ról nauczyciela i ucznia oraz harcerskie i akademickie inspiracje uczyniły tą placówkę interesującą opcją zarówno dla kandydatów o specyficznych potrzebach, jak i dla studentów odbywających praktyki oraz badaczy dydaktyk szczegółowych. Lubelskie licea katolickie starały się uatrakcyjnić swoją ofertę edukacyjną, tworząc różne profile oddziałów klasowych i proponując nietypowe przedmioty nauczania. Nauczanie filozofii w każdym zakładzie pozwala wysnuć wniosek, że prowadzącym placówki zależało na nabyciu przez młodych ludzi umiejętności krytycznego myślenia. Realizowano w ten sposób postulat równoległego rozwoju wiary i rozumu. Kulturę klasyczną doceniano dodatkowo ucząc łaciny. Poszczególne szkoły kontrastowały pod względem podejścia do sukcesów i niepowodzeń edukacyjnych. Biskupiak i „Batory” były nastawione na osiągnięcia w postaci dobrych ocen, dużej zdawalności egzaminów oraz liczby finalistów i laureatów w konkursach czy olimpiadach. Placówki te plasowały się wysoko w rankingach liceów nie tylko w mieście, ale również w województwie i kraju. Skutkowało to jednocześnie niższą tolerancją dla niepowodzeń szkolnych. Dla Katolickiego Liceum im. św. Teresy i Collegium Gostynianum tryumfem było przeprowadzenie ucznia przez cykl kształcenia mimo jego trudności. Skupiano się na rozwijaniu potencjału podopiecznego. Wszystkie szkoły miały powiązania z lokalnymi uczelniami wyższymi, w tym z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim. Nawiązywano współpracę krótko- i długoterminowe, zarówno w obszarze nauk humanistycznych, jak i przyrodniczych. Współpraca ze środowiskiem akademickim wpływała pozytywnie na jakość kształcenia i konkurencyjność szkół.

Badane szkoły prezentowały bardzo różnorodne modele kształcenia, ale w kwestii wychowania ich założenia i cele były zbieżne. Odwoływano się do personalizmu chrześcijańskiego. Dążono do integralnego rozwoju wychowanków, uwzględniając nie tylko ich wymiar intelektualny, ale także fizyczny, społeczny, moralny i duchowy. Dwa ostatnie elementy doskonalono łącznie. Światopogląd katolicki stanowił bowiem fundament

moralny. Formacja duchowa była inherentną częścią szkolnej codzienności oraz spoiwem nauczycielsko-uczniowskiej wspólnoty. Wyznaczano kapelana, którego zadaniem było dbanie o duchowy rozwój szkolnej społeczności. Działał on w ścisłej współpracy z innymi pracownikami. Wspólnym wyróżnikiem było także przykładanie dużej wagi do socjalizacji uczniów. Obok indywidualności doceniano to, co społeczne. Nie zamykano się we wspólnocie eklezjalnej. Zarówno w założeniach pracy wychowawczej, jak i praktyce wszystkich placówek najbardziej wybijały się dwie wartości – Bóg i ojczyzna. To religijno-narodowe nachylenie uwidaczniało się podczas szkolnych celebracji, wyjazdów, a nawet w zajęciach pozalekcyjnych. Faktycznie zatem łączono cele nadprzyrodzone z doczesnymi, jednoczono święte ze świeckim. Głębokie przywiązanie do tradycji, wykorzystanie autorytetu i wzoru osobowego oraz odwoływanie się do wartości cywilizacji łacińskiej świadczą o konserwatyzmie w podejściu do wychowania. Choć omawiane placówki nie ograniczały się do funkcji dydaktycznej i były również instytucjami wychowującymi, to pierwszeństwo przyznawały rodzicom uczniów. Każde liceum utrzymywało regularny kontakt z opiekunami dzieci. Umożliwiało to utrzymanie ciągłości między działaniami wychowawczymi w domu i szkole. Konkludując można stwierdzić, że badane placówki realizowały idee szkoły katolickiej zgodne z prawodawstwem i nauczaniem Kościoła. Ich zróżnicowanie pokazuje jednocześnie, jak pojemna jest to kategoria.

Bibliografia

Źródła archiwalne

1. Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

Piotr Kalwiński, „Koncepcja, model i metody nauczania języka polskiego w prywatnym gimnazjum i liceum im. ks. K. Gostyńskiego”, 2006 r. [praca magisterska].

Karol Staszczuk, „Fenomen osoby i życia Alicji Mazurek. Studium analityczne na podstawie jej własnych zapisków i relacji innych”, 2023 [praca magisterska].

Leszek Wojtowicz, „Harcerski Ruch Liturgiczny (Ruch Zawiszacki) 1982–1989”, Lublin 1998, [praca magisterska].

2. Archiwum Kuratorium Oświaty w Lublinie

2.1. Zespół archiwalny Katolickiego Liceum im. św. Teresy w Lublinie

Arkusze ocen 2010 r.

Arkusze ocen Absolwenci Liceum 2006.

Arkusze ocen Absolwenci Liceum 2006.

Arkusze ocen uczennic, które opuściły Liceum do czerwca 1996 r.

Arkusze ocen uczennic, które opuściły Liceum do czerwca 1996 r.

Arkusze ocen uczennic, które opuściły Liceum od lipca 1996 r. do czerwca 1998 r.

Arkusze ocen uczennic, które opuściły Liceum od lipca 1998 r. do czerwca 2003 r.

2.2. Zespół archiwalny Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Batorego w Lublinie

Księgi Protokołów Posiedzeń Rady Pedagogicznej, t. 1-7 (1999-2019)

Księgi uczniów, t. 1-2

List nauczycieli do Rady Prowincjalnej Prowincji Chrystusa Króla Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Warszawie [kopia], Lublin, 22.06.2001 r.

3. Archiwum XXI Liceum Ogólnokształcącego im. S. Kostki w Lublinie

Akt założycielski XXI Liceum Ogólnokształcącego imienia św. Stanisława Kostki w Lublinie, Lublin, 09.02.1993 r., nr 90/Gł/93.

Decyzja KO w Lublinie w sprawie udzielenia dotacji LOSK, Lublin, 13.09.1993 r., nr WOK-014-20-EK/93.

Decyzja kuratora oświaty w Lublinie w sprawie udzielenia zezwolenia na założenie szkoły publicznej, Lublin, 14.12.1992 r., nr WOK-014-1-EK/92.

Informacja o liczbie uczniów Liceum Ogólnokształcącego imienia św. Stanisława Kostki oraz o liczbie wychowanków w internacie, Lublin, 30.09.1992 r., nr 1143/Gł/92.

Informacja udzielona przez dyrektora Wydziału Ekonomiczno-Administracyjnego KO, Lublin, 16.06.1993 r., nr WE-I-MW/202/158/93.

Księgi Protokołów Posiedzeń Rady Pedagogicznej, t. 1-8 (1995-2019)

Księgi ocen 1993-1996.

Księgi uczniów, t. I-III.

List gratulacyjny KO Wacława Czajki do dyrektora LOSK i społeczności szkolnej, Lublin, 04.09.1993 r.

Orzeczenie Komisji Majątkowej w Warszawie o przywróceniu własności nieruchomości na rzecz Archidiecezji Lubelskiej, Warszawa, 02.04.1992 r., sygn. akt W.KM-I-178/90.

Pismo Abpa B. Pylaka do KO Wacława Czajki, Lublin, 29.09.1992 r., nr 1130/Gł/92.

Pismo Abpa B. Pylaka do ks. K. Janika, Lublin, 03.07.1992 r., nr 780/Gł/92.

Pismo Abpa B. Pylaka do ks. K. Targońskiego, Lublin, 03.07.1992 r., nr 779/Gł/92.

Pismo Abpa B. Pylaka do ks. K. Targońskiego, Lublin, 08.05.1992 r., nr 411/Gł/92.

Pismo Abpa B. Pylaka do ks. K. Targońskiego, Lublin, 11.06.1993 r., nr 420/Gł/93.

Pismo Abpa B. Pylaka do ks. K. Targońskiego, Lublin, 28.09.1992 r., nr 1129/Gł/92.

Pismo Abpa B. Pylaka do Kuratorium Oświaty w Lublinie, Lublin, 10.08.1992 r., nr 941/Gł/92.

Pismo Dyrektora Wydziału Organizacji i Kadr KO Genowefy Turskiej do ks. K. Targońskiego, Lublin, 02.06.1993 r., nr WOK-171-15-ZG/93.

Pismo Dyrektora Wydziału Pedagogicznego KO w Lublinie Tomasza Biernata do ks. K. Targońskiego, Lublin, 04.03.1993 r.

Pismo Kierownika Oddziału Planowania i Finansów KO do ks. K. Targońskiego, Lublin, 02.07.1993 r., nr WE-311-37/SG/93.

Pismo KO Wacława Czajki do abpa Bolesława Pylaka, Lublin, 29.03.1993.

Pismo ks. K. Targońskiego do bpa R. Karpińskiego [kopia], Lublin, 01.08.1997 r., l.dz. 323/96/97.

Pismo Kurii Metropolitalnej w Lublinie do Wydziału Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Lublin, Lublin, 11.07.1992 r., nr 823/Gł/92.

Program wychowawczy XXI LO im. św. Stanisława Kostki w Lublinie, b.d.

Regulamin Olimpijczyka XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki w Lublinie, bd.

Regulamin Rady Pedagogicznej XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki i Gimnazjum im. św. Stanisława Kostki w Zespole Szkół im. św. Stanisława Kostki w Lublinie, 28.08.2014.

Regulamin Rady Rodziców XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki w Lublinie, Lublin, 01.09.2013 r., nlb.

Regulamin szkoły, 11.09.2018 r.

Sprawozdanie i wnioski z nadzoru pedagogicznego w zakresie działań dydaktycznych za rok szkolny 2008/2009, zał. do PPRP z dn. 14.06.2009 r.

Statut Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki szkoły publicznej w Lublinie, Lublin, 29.09.1992 r.

Statut Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki w Lublinie, 1996 r.

Statut Stowarzyszenia Absolwentów Biskupiaka, b.d.

Statut XXI Liceum Ogólnokształcące im. Św. Stanisława Kostki, katolickiej, publicznej szkoły Archidiecezji Lubelskiej, Lublin, 15.04.2010 r., nlb.

Statut XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki publicznej katolickiej szkoły Archidiecezji Lubelskiej, Lublin, 2019 r.

Umowa między biskupem diecezjalnym lubelskim a kuratorem oświaty w Lublinie dot. zwrotu wywłaszczonej nieruchomości Rzymskokatolickiej Parafii Katedralnej św. Jana w Lublinie, Lublin, 30.10.1991 r.

Upoważnienie przez Biskupa B. Pylaka ks. mgr. Krzysztofa Targońskiego do reprezentowania Kurii Archidiecezjalnej w Lublinie w sprawach odzyskania tytułu własności byłego Liceum Biskupiego przy ul. Krzywej w Lublinie, 5.02.1992, nr 77/Gł/92.

Wykaz laureatów stypendiów szkolnych za wyniki w pierwszym półroczu roku szkolnego 2014/2015.

Wypis z Ewidencji Gruntów i Budynków, Lublin, 29.07.1991 r.

Zasady rekrutacji do XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki w Lublinie, załącznik do Statutu z dn. 15 kwietnia 2010 r.

4. Biblioteka XXI Liceum Ogólnokształcącego im. S. Kostki w Lublinie

Sprawozdania z działalności biblioteki Zespołu Szkół im. św. St. Kostki w Lublinie z lat 2003-2019

5. Internat XXI Liceum Ogólnokształcącego im. S. Kostki w Lublinie

Kronika internatu t. 1-3

6. Zbiory kierownika gospodarczego XXI Liceum Ogólnokształcącego im. S. Kostki w Lublinie

Fotografie wykonane przez Edwarda Cieślę.

Plany budynku, b.d.

Uproszczony wypis z rejestru gruntów z dnia 27.02.2018, nr GD-OI-I-6621.1198.2018.

Wykaz informacji dot. nieruchomości i wyposażenia do Systemu Informacji Oświatowej, Lublin, 07.03.2014, l.dz. 20-Sz/2014.

7. Archiwum Prywatnego Katolickiego Liceum im. ks. K. Gostyńskiego w Lublinie

Arkusze ocen 1991-1993 r.

Decyzja KO nr KO.0138/10/91 w sprawie zezwolenia na uruchomienie szkoły, Lublin, 22.05.1991 r.

Decyzja KO nr WOK-017-8a-PF/94 w sprawie przekształcenia SLOZ w liceum prywatne, Lublin, 29.07.1994 r.

Decyzja KO nr WOK-018-5-EK/93 w sprawie nadania szkole uprawnień szkoły publicznej, Lublin, 15.07.1993 r.

Decyzja KO nr WOK-018-23-JR/92 w sprawie nadania szkole uprawnień szkoły publicznej, Lublin, 26.05.1992 r.

Decyzja Ministra Edukacji Narodowej nr WSN-0145/46/KPS, Warszawa, 14.05.1991 r., kps.

Deklaracja rodziców - zgoda na podjęcie nauki w SLOZ, 1991-1993 r.

„Drodzy Chłopcy - uczniowie klas ósmych” (druk ulotny), 1993/1994.

Informacja o programie i planie nauczania w r. szk. 1991/92 w Liceum Stow. Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” w Lublinie, 1991 r.

Instrukcja w sprawie prezencji uczniów Społecznego Liceum Ogólnokształcącego SHKZ (na rok sz. 1992/93), Lublin, 17.08.1992 r.

„Katolickie LO im. ks. K. Gostyńskiego zaprasza do klas: I licealnej oraz 7 i 8...” (broszura promocyjna), 1996/1997.

Księgi uczniów, t. 1-2.

„Liceum im. ks. K. Gostyńskiego zaprasza chłopców z kl. VIII dla klasy I licealnej” (broszura promocyjna), 1998/1998.

List do dyrektorów liceów ogólnokształcących w Lublinie (kopia), brak podpisu, Lublin, 22.06.1991 r., kps.

List dyrekcji SPLZ do dyrektorów szkół podstawowych w Lublinie, Lublin, 11.09.1992 r., kps.

List hm. Michała Bobrzyńskiego do rodziców zawiszaków – uczniów klas ósmych, Lublin, 12.04.1991 r., msp.

List Michała Bobrzyńskiego do abpa B. Pylaka, Lublin, 05.07.1994 r.

List Michała Bobrzyńskiego do duszpasterzy i katechetów klas ósmych szkół podstawowych w Lublinie, Lublin, 11.09.1992 r.

List Michała Bobrzyńskiego do KO Zbigniewa Kaznowskiego (kopia), Lublin, 05.07.1994 r.

List Michała Bobrzyńskiego do nauczycieli PKLO, Lublin, 08.08.1994 r.

List Michała Bobrzyńskiego do rodziców - uczniów klas szóstych i siódmych szkół podstawowych (kopia), Lublin, 24.05.1996 r.

List Michała Bobrzyńskiego do rodziców kandydatów Liceum Społecznego ZHK-Z, Lublin, 11.05.1991 r., l.dz. s-3/91.

List Michała Bobrzyńskiego do rodziców kandydatów Liceum Społecznego ZHK-Z, Lublin, 11.05.1991 r., l.dz. s-3/91.

List Michała Bobrzyńskiego do rodziców, Lublin, 17.08.1995 r.

List Michała Bobrzyńskiego do rodziców uczniów Liceum Społecznego ZHK-Z, Lublin, 14.08.1992 r.

M. Bobrzyński, *Inspiracje harcerskie, wojskowe i akademickie w programie formacyjnym szkoły*, Lublin, 16.11.1999 r.

M. Bobrzyński, *Kilka refleksji o harcerskim wychowaniu*, bd.

M. Bobrzyński, *System nauczania symultanicznego: I harcerskie inspiracje w dydaktyce szkolnej*, Lublin, b.d.

M. Bobrzyński, *System Nauczania Symultanicznego: III System Nauczania Symultanicznego - założenia podstawowe*, Lublin, b.d.

M. Bobrzyński, *System Nauczania Symultanicznego: VI System oceniania w nauczaniu symultanicznym*, Lublin, b.d.

Notatka o stanowisku rady harcmistrzowskiej SHK-Z w sprawie utworzenia Społecznego Liceum Ogólnokształcącego SHK-Z w Lublinie, Lublin, 17.04.1991 r., kps.

Ogłoszenie o planach naboru do klas 7 i 8 szkoły podstawowej przy liceum (druk ulotny), 1996/1997.

Ogłoszenie przez PKLO naboru do klas 7. i 8. szkoły podstawowej (druk ulotny), 1996 r.

Pismo Abpa B. Pylaka do ks. Józefa Sarzyńskiego (kopia), Lublin, 19.06.1993 r., nr 532/Gł/93.

Pismo Kierownika Oddziału Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej do dyrektora SLOZ, Kraków, 02.02.1994 r., nr B-27a/2310/93/94/KT.

Pismo Kurii Diecezjalnej w Lublinie do naczelnictwa Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”, Lublin, 20.04.1991 r., nr 326/GŁ/91, kps.

Pismo Michała Bobrzyńskiego do KO Wacława Czajki (kserokopia), Lublin, 16.05.1991 r., l.dz. Z-2/91, kps.

Pismo Michała Bobrzyńskiego do Ministra Edukacji Narodowej (kserokopia), Lublin, 20.04.1991 r., kps.

Pismo Michała Bobrzyńskiego do prof. Józefa Ferta Prorektora KUL (kserokopia), Lublin, 26.01.2005 r.

Pismo Michała Bobrzyńskiego do Wydziału Duszpasterstwa Kurii Biskupiej w Lublinie (kopia), Lublin, 14.06.1991 r., kps.

Pismo podsekretarza stanu MEN Krzysztofa Stanowskiego do Michała Bobrzyńskiego, Warszawa 15.06.2009 r.

Pismo wicekuratora oświaty Henryka Bogdana Wagnera do Michała Bobrzyńskiego, Lublin 16.06.2009 r.

PKLO im. ks. K. Gostyńskiego w Lublinie - Informacja o Szkole, bd.

Plakat informacyjny SLOZ, załącznik do listu Michała Bobrzyńskiego do Wydziału Duszpasterstwa Kurii Biskupiej w Lublinie (kopia), Lublin, 14.06.1991.

Podsumowanie roku szkolnego 2005/2006 (list do rodziców uczniów), bd.

Program wychowawczy szkoły - Collegium Gostynianum, Lublin, 30.08.2008 r.

Protokół z okresowej „rocznej” kontroli stanu technicznego budynku przy ul. Droga Męczenników Majdanka 27 w Lublinie, Lublin, 15.01.2014 r.

Ramowy plan pracy dydaktyczno-wychowawczej Społecznego Liceum Ogólnokształcącego SHK-Z w Lublinie, 1991 r.

Realizacja projektu Uniwersyteckiej Klasy Filozoficzno-Humanistycznej w ramach PKLO, Załącznik do pisma Michała Bobrzyńskiego do prof. Józefa Ferta Prorektora KUL (kserokopia), Lublin, 26.01.2005 r.

Regulamin pracy dydaktycznej, 1993/1994 r.

Regulamin pracy szkolnej (nauki) ucznia, Lublin, 22.03.1996 r.

Regulamin Rady Pedagogicznej Collegium Gostynianum, Lublin, b.d.

Regulamin ucznia Społecznego Liceum Ogólnokształcącego Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” w Lublinie, ca. 1991.

Sprawozdanie z nadzoru pedagogicznego dyrektora PKLO w roku szkolnym 2004/2005.

Statut Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego, Lublin, 1995 r.

Statut Liceum Ogólnokształcącego SHK-Z w Lublinie, 1991 r.

Statut Prywatnego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie, 15.09.2019 r., Lublin.

Statut Prywatnego Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie, 22.08.2002 r., Lublin.

Statut Zespołu Szkół Prywatnych im. bł. ks. Kazimierza Gostyńskiego „Collegium Gostynianum” w Lublinie, 01.02.2008, Lublin.

Świadectwo egzaminu wstępnego Jarosława B., Lublin, 22.04.1997 r.

Świadectwo złożenia egzaminu wstępnego w SLOZ, 1992/1993 r.

Uchwała Rady Harcmistrzowskiej ZHK-Z, Lublin, 11.06.1994 r.

„Uwaga rodzice - szansa dla waszych synów” (druk ulotny), 1993/1994.

Uwagi na temat koncepcji pracy szkoły i przygotowania roku szkolnego 2004/2005 (list do rodziców uczniów), bd.

Wykaz kadry nauczającej Społecznego Liceum Ogólnokształcącego SHK-Z w Lublinie, 1991 r., mps.

Wykaz szczegółowych powinności ucznia, 1991/1992.

Założenia systemu oceniania, klasyfikowania i promowania w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” w Lublinie, 1991 r., nlb.

Założenia systemu oceniania, klasyfikowania i promowania w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym Stowarzyszenia Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” w Lublinie, 1993 r.

Zaświadczenie dyrekcji PKLO o odbyciu próby kwalifikacyjnej (formularz), 1996/1997.

Zbiór arkuszy ocen klasy I d w r. szk. 1991/1992.

8. Archiwum Państwowe w Lublinie

8.1. Prywatne Męskie Gimnazjum i Liceum „Szkoła Lubelska” im. Stefana Batorego w Lublinie, nr zesp. 533.

8.2. Spółka Akcyjna Fabryki Maszyn i Narzędzi Rolniczych M. Wolski i S-ka w Lublinie, nr zesp. 688.

9. Archiwum Urzędu Miasta Lublin

Uchwała nr 414/XXVI/2000 Rady Miejskiej w Lublinie z dnia 7 września 2000 r. w sprawie upoważnienia Zarządu Miasta do zawarcia porozumienia z Departamentem Kształcenia i Wychowania Ministerstwa Edukacji Narodowej w Warszawie, dotyczącego organizacji i dofinansowania eksperymentu z zakresu edukacji obronnej młodzieży realizowanego przez Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. K. Gostyńskiego w Lublinie.

Uchwała nr 479/XXII/2004 Rady Miasta Lublin z dnia 2 września 2004 r. w sprawie zmiany nazwy ulicy położonej w granicach administracyjnych miasta Lublin.

10. Archiwum Zakładowe Ośrodka „Brama Grodzka-Teatr NN”

10.1. Program Historia Mówiona

Janina Szymajda - biogram świadka historii.

Relacja Michała Bobrzyńskiego, Lublin, 16.01.2014 r. (rozmawiał Ł. Kijek).

Relacja Pawła Policzkiwicza, Lublin, 22.01.2014 r. (rozmawiał Ł. Kijek).

11. Kuria Archidiecezjalna Lubelska

Dekret metropolity lubelskiego z dnia 14 stycznia 2004 r., nr 32/Gł/2004.

Dekret metropolity lubelskiego z dnia 14 stycznia 2005 r., nr 16/Gł/2005.

Dekret metropolity lubelskiego z dnia 15 lipca 1994 r., nr 628/Gł/1994.

Dekret metropolity lubelskiego z dnia 17 września 2010 r., nr 618/Gł/2010.

12. Zbiory prywatne Michała Bobrzyńskiego

M. Bobrzyński, "Na przekór i pod prąd. Subiektywna prehistoria lubelskiego środowiska »Zawiszy«, czyli jak doszło do tego, do czego doszło", tom I - 1954-1980, kps [wspomnienia].

M. Bobrzyński, "Na przekór i pod prąd. Subiektywna prehistoria lubelskiego środowiska »Zawiszy«, czyli jak doszło do tego, do czego doszło", tom II - 1980-1994, kps [wspomnienia].

Statut Katolickiej Szkoły Podstawowej im. św. Dominika Savio w Lublinie, Lublin, 2023.

Statut Prywatnego Gimnazjum im. ks. K. Gostyńskiego, Lublin, 1999.

13. Zbiory prywatne Pawła Policzkiewicza

Dyplom Nagrody im. por. Wacława Policzkiewicza dla Grzegorza Blicharza (kopia), Lublin, 25.06.2005 r.

Fotografie z inauguracji roku szkolnego w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym im. S. Batorego, Lublin, 1990.

Fotografie z obchodów świąt państwowych, Lublin, lata 1990-1998.

Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broшуra), Lublin 1999/2000.

Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego dawna Szkoła Lubelska (broшуra), Lublin 2000/2001.

Pierwsza matura w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego (broшуra), Lublin 1994, s. 25-26.

Społeczne Liceum Ogólnokształcące - Prywatne Męskie Gimnazjum imienia Stefana Batorego (d. „Szkoła Lubelska”) (broшуra), Lublin 1991.

Zaproszenie na odsłonięcie tablicy pamiątkowej i inaugurację roku szkolnego 1992/1993, Lublin, 08.1992 r.

Zaproszenie na pożegnanie pierwszych maturzystów, Lublin, 06.1994 r.

Zaproszenie na Święto Patrona Szkoły, Lublin, 12.1995 r.

Zaproszenie na wystawę „Uczniowie szkół lubelskich w walkach w okresie I wojny światowej oraz wojny polsko-bolszewickiej. Szkoła Lubelska”, Lublin, 2015 r.

14. Zbiory własne autorki

Część prognostyczna Rankingu zawodów deficytowych i nadwyżkowych w mieście Lublin za 2010 rok, Lublin, lipiec 2011 r.

Korespondencja z Biurem Obsługi Interesantów Sądu Apelacyjnego w Lublinie dot. sprawy AKa 194/20 (IV K 3/14).

Lista osiągnięć sporządzona przez Grzegorza Blicharza na prośbę autorki, sierpień 2024.

Nota biograficzna sporządzona przez Pawła Policzkiewicza na prośbę autorki, 2023.

Odpis pełny z rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej, nr 0000116237, wydany przez Oddział Centralnej Informacji Krajowego Rejestru Sądowego, ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego 18 21-040 Świdnik; stan na dzień 23.02.2021 godz. 13:23:01.

Program wychowawczy w Pallotyńskim Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego w Lublinie, Lublin, 01.09.2014 r.

Regulamin przyznawania stypendiów w Pallotyńskim Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego w Lublinie, 01.09.2014 r.

Statut Pallotyńskiego Liceum Ogólnokształcącego im. S. Batorego w Lublinie, Lublin, 05.09.2013 r.

Wykaz tematów godzin wychowawczych dla poszczególnych poziomów klas, Załącznik do Programu wychowawczego w Pallotyńskim Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego w Lublinie, Lublin, 01.09.2014 r.

Załącznik nr 1 do Zarządzenia nr 8/10/2015 Prezydenta Miasta Lublin z dnia 15 października 2015 r. w sprawie wyników wyborów do Młodzieżowej Rady Miasta Lublin.

Załącznik nr 1 do Zarządzenia nr 14/10/2012 Prezydenta Miasta Lublin z dnia 5 października 2012 r. w sprawie wyników wyborów do Młodzieżowej Rady Miasta Lublin.

Załącznik nr 1 do zarządzenia nr 24/10/2017 Prezydenta Miasta Lublin z dnia 13 października 2017 r. w sprawie wyników wyborów do Młodzieżowej Rady Miasta Lublin.

Załącznik nr 1 do Zarządzenia nr 25/10/2014 Prezydenta Miasta Lublin z dnia 15 października 2014 r. w sprawie wyników wyborów do Młodzieżowej Rady Miasta Lublin.

Załącznik nr 1 do zarządzenia nr 719/2009 Prezydenta Miasta Lublin z dnia 6 października 2009 r. w sprawie wyników wyborów do Młodzieżowej Rady Miasta Lublin.

Załącznik nr 1 do zarządzenia nr 780/2010 Prezydenta Miasta Lublin z dnia 21 października 2010 r. w sprawie wyników wyborów do Młodzieżowej Rady Miasta Lublin.

Załącznik nr 1 do Zarządzenia nr 990/2011 Prezydenta Miasta Lublin z dnia 5 października 2011 r. w sprawie wyników wyborów do Młodzieżowej Rady Miasta Lublin.

Zestawienie wyników egzaminu maturalnego. Sesja egzaminacyjna 2009/10 - dane OKE w Krakowie.

Źródła drukowane

Ausz M., *Praktyki śródroczne w Prywatnym Katolickim Liceum im. Ks. K. Gostyńskiego jako przykład realizacji zadań kształcenia zawodowego studentów historii UMCS w Lublinie* [w:] *Jakość kształcenia w szkole wyższej. Nabywanie praktycznych umiejętności w kształceniu kierunkowym*, B. Sitarska, K. Jankowski, R. Droba (red.), Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2006.

Ausz M., Wróbel-Lipowa K., *Model integracji międzyprzedmiotowej w szkole średniej na przykładzie Prywatnego Katolickiego Liceum im. Ks. K. Gostyńskiego w Lublinie* [w:] *Korelacja-integracja wiedzy-szansa dla ucznia*, G. Pańko, J. Wojdon (red.), Wydawnictwo Popularnonaukowe Linea, Wrocław 2006.

Błogosławieństwo Arcybiskupa Metropolity Lubelskiego ks. Bolesława Pylaka, „Scriptores Scholarum” 1994, nr 2.

Bobrzyński M., *System indywidualnego nauczania symultanicznego*, „Zeszyty Szkolne” 2006, nr 3.

Bobrzyński M., *Szkoła ma wychowywać poprzez rzetelne uczenie*, „Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL” 2006, nr 3.

Chwesiuk I., *Trzy lata w szkole Michała Bobrzyńskiego*, „Scriptores Scholarum” 1994, nr 5/6.

Fiołka K., *Biskupiak. Historia i terażniejszość*, „Bamka” Studio Komputerowo-Wydawnicze, Lublin 2004.

Gładyszewska B., Jaśkowski F., Gładyszewski L., *Fizyka: gimnazjum 2: książka nauczyciela*, Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2001.

Gładyszewska B., Jaśkowski F., Gładyszewski L., *Fizyka: gimnazjum 2: podręcznik*, Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2000.

Gładyszewska B., Jaśkowski F., Piłat M., *Fizyka 8: podręcznik dla kl. ósmej szkoły podstawowej*, Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1994.

Garbal Ł., *Ferdynand. Biografia powieści*, Universitas, Kraków 2010.

Informacje o autorach, „Scriptores Scholarum” 1999, nr 1 (22).

Jaśkowski F., *Przewodnik metodyczny dla studentów zaocznych I roku sekcji nauczycielskiej, przedmiot Fizyka ogólna - Wstęp do fizyki*, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. Wydział Matematyki, Fizyki i Chemii, Lublin 1978.

Jaśkowski F., Wessely M., *Przewodnik metodyczny dla słuchaczy kierunku społeczno-prawnego zaocznego studium zawodowego: semestr szósty: fizyka*, Departament Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW, Warszawa 1978.

Kalendarium wspólnych działań edukacyjnych Ośrodka „Brama Grodzka - Teatr NN” oraz Redakcji Kwartalnika „Scriptores Scholarum”, „Scriptores Scholarum” 1997, nr 1 (14).

Kitówna Z.,*Całym życiem pełnić służbę* [w:] *Wychowanie chrześcijańskie metodą harcerską*, A. Petkowicz (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2009.

Kitówna Z., *Harcerki lubelskie 1939-1989*, Koło Przyjaciół Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej Okręgu Lubelskiego, Lublin 2003.

Kitówna Z., *Ja też będę żołnierzem. Opowieść o Alinie Blaszyńskiej*, Związek Żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych. Okręg Lubelski, Lublin 2013.

Kitówna Z., *Nasz jest ten dzień. Nauczyciele regionu środkowowschodniego wobec komunizmu w latach 1980-1989*, Sandomierz 2011.

Kitówna Z., *Poprzedził Popieluszkę. Książdz Jan Szczepański (1890-1948)*, Krzysztof Szczepański, Warszawa 2017.

Kłysiak K., *Wiara w epoce cyfrowej rewolucji*, Gaudium, Lublin 2024.

Leśniak A., *Katolicyzm wobec Unii Europejskiej*, Inicjatywa Wydaw. „ad astra”, Warszawa 2001.

Leśniak A., *Mormoni: amerykański wynalazek religijny*, Maternus Media, Tychy 2001.

Na wiatr, Wydawnictwo Arka, Cieszyn 2023.

Latoń J., *Apostolski wymiar życia w parafii Wieczerzy Pańskiej* [w:] *Wszystko dla Niego i przez Niego stworzone. 25 lat Parafii Wieczerzy Pańskiej w Lublinie. 50. rocznica przybycia Pallotynów do Lublina*, Polihymnia, Lublin 2008.

Latoń J., *Budowanie kościoła Wieczerzy Pańskiej w latach 1984-1993* [w:] *Wszystko dla Niego i przez Niego stworzone. 25 lat Parafii Wieczerzy Pańskiej w Lublinie. 50. rocznica przybycia Pallotynów do Lublina*, Polihymnia, Lublin 2008.

Lesicka R., *Zygmunt Łupina*, „Czas Solidarności” 2017, nr 5.

Łupina Z., [Profesor Zygmunt Łupina o sobie], „Opornik” 2006, nr 21.

Niemiec H., „*Scriptores Scholarum*”: *szkolny kwartalnik lubelski*, „Ethos: kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL” 1995, nr 4.

Ostrowska J.T., *Katolickie Żeńskie Liceum Ogólnokształcące im. św. Teresy. Dziesięć lat działalności 1992-2002*, Polihymnia, Lublin 2002.

Ostrowska J.T., *Katolickość szkoły podstawą jej pracy wychowawczej* [w:] *Pluralizm w oświacie niepublicznej*, A. Rebeta (red.), Lubelskie Społeczne Liceum Ogólnokształcące im. Jana III Sobieskiego, Lublin 1998.

Róże świętej Teresy: wiersze nagrodzone w Ogólnopolskim Konkursie Poetyckim, J.T. Ostrowska (red.), Katolickie Stowarzyszenie Oświatowe im. Świętej Teresy, Lublin 1998.

Rada Szkół Katolickich, *Informator Adresowy Szkół Katolickich w Polsce*, , 2001.

Staszczuk K., *O szczęśliwej Alicji*, nakładem autora, Krzczonów 2024.

Szkoła prywatna - Szkoła społeczna. Debata o szkole z dyrektorami lubelskich szkół niepublicznych, „*Scriptores Scholarum*” 1994, nr 5/6.

Wieczorek M., * * * [Ktoś Bliski nie odchodzi na zawsze...], *Ślady, Kropla, Rejs, Rachunek, Żebrak* [w:] *Nobliści – od inspiracji do dydaktyki*, A. Zielińska (red.), Norbertinum, Lublin 2021.

Wieczorek M., *Inny*, Wydawnictwo Arka, Cieszyn 2021.

Wieczorek M., *Osobny*, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Zdrowia, Warszawa 2017.

Wieczorek M., *Temat: Kilka słów o wolności, czyli próba interpretacji wierszy Kazimierza Wierzyńskiego i Antoniego Słonimskiego. Propozycja zajęć (2 godziny lekcyjne) dla uczniów szkoły ponadgimnazjalnej* [w:] *Niepodległa – od inspiracji do dydaktyki*, A. Zielińska (red.), Norbertinum, Lublin 2018.

Wieczorek M., *Temat: Światy i zaświaty w poezji Arnsztajnowej, czyli kilka słów o poezji miejsca. Propozycja zajęć (2 godziny lekcyjne) dla uczniów szkoły ponadgimnazjalnej* [w:] *Lublin – od inspiracji do dydaktyki*, A. Zielińska (red.), Norbertinum, Lublin 2017.

Wojtysiak J., *O filozofii, wychowaniu i polityce. Wykład inauguracyjny rok szkolny 1993/94 w S.L.O. Stowarzyszenia Harcerstwa „Zawisza” w Lublinie*, „Scriptores Scholarum” 1993, nr 1.

Wspomnienia ks. Henryka Kietlińskiego SAC [w:] Wszystko dla Niego i przez Niego stworzone. 25 lat Parafii Wieczery Pańskiej w Lublinie. 50. rocznica przybycia Pallotynów do Lublina, Polihymnia, Lublin 2008.

Wspomnienia ks. Jerzego Błaszczaka SAC - cz. I [w:] Wszystko dla Niego i przez Niego stworzone. 25 lat Parafii Wieczery Pańskiej w Lublinie. 50. rocznica przybycia Pallotynów do Lublina, Polihymnia, Lublin 2008.

Żurek S., *O potrzebie tworzenia środowiska uczniowsko-nauczycielskiego w Nowej Szkole. Na przykładzie pracy w kwartalniku „Scriptores Scholarum” [1993-2000] [w:] Dziś i wczoraj edukacji polonistycznej: ścieżki badawcze*, A. Książek-Szczepanikowa, M. Wlazło (red.), Wydawnictwo naukowe US, Szczecin 2002.

Żurek S., *Szkoła po drugiej stronie lustra. Wykład z 1 września 1995 roku inauguracyjny nowy rok szkolny 1994/95 w Prywatnym Katolickim Liceum Ogólnokształcącym im. ks. Kazimierza Gostyńskiego*, „Scriptores Scholarum” 1994, nr 5/6.

Żurek S., *Twórcze środowisko edukacyjne - „Scriptores Scholarum. Kwartalnik uczniów i nauczycieli oraz ich przyjaciół” [w:] Polonistyczny autoportret dydaktyczny. Studia - Rozprawy - Szkice*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2020.

Prasa

100 świadectw z czerwonym paskiem. Egzamin wstępny do „Batorego”, „Kurier Lubelski” 1991, nr 59.

ag., *Do zobaczenia: pożegnanie Zygmunta Łupiny*, „Gość Lubelski” 2017, nr 42.

„Batory” chce osiąść na swoim. Tulacze, „Kurier Lubelski” 1992, nr 160.

Bielesz M., *Kręcą „Carte Blanche”*, „Gazeta Wyborcza. Lublin” 2014, nr 44.

Buglewicz U., *Wartościowa szkoła*, „Niedziela” 2016, nr 9.

Chrzest u Batorego, „Kurier Lubelski” 1994, nr 90.

Czajkowski M., *Dzieje się wiele dobrego*, „Więź” 1996, nr 7 (453).

Dalej w tę samą stronę, „Przegląd uniwersytecki KUL” 2012, nr 2 (136).

Dębowska K.J., *O „Scriptores Scholarum” - kilka uwag...*, „Akcent: literatura i sztuka” 1995, nr 3-4 (61-62).

Dorośli się klóćą, uczniowie na wakacjach. Stary i nowy Batory, „Kurier Lubelski” 1994, nr 147.

Dunajska A., „Batory” i Technikum Elektroniczne najlepszymi szkołami w województwie lubelskim, „Kurier Lubelski” 2018, nr 8.

Dziaman A., Najlepsze licea regionu: podajemy wyniki V Rankingu Kuriera Lubelskiego: III LO z Lublina znów zwycięzcą, „Kurier Lubelski” 2006, nr 110.

Dziaman A., Trzy pierwsze miejsca dla szkół z Lublina: „Staszic” zwycięzcą w rankingu szkół średnich, „Kurier Lubelski” 2006, nr 16.

ep, Blask kryształów, „Kurier Lubelski” 1996, t. r. 40, nr 136.

ep, Przywoływanie ducha. Wystawa w XXI LO im. Św. Stanisława Kostki, „Kurier Lubelski” 1996, t. r. 40, nr 73.

Fundacja przejęła szkołę i wybrała dyrektora. Batory na nowym kursie, „Kurier Lubelski” 1994, nr 143.

Główny inspektor z Lublina, „Kurier Lubelski” 1999, t. 43, nr 280.

Jackowski M., Staszic nadal najlepszy. Sześć szkół ze Złotą Tarczą, „Gazeta Wyborcza. Lublin” 2016, nr 11.

Jarosińska J., Liceum z purpurowym dachem, „Gość Niedzielny (Lublin)” 2018, nr 38.

Jarosińska J., Z tradycjami, choć całkiem nowa, „Gość Lubelski” 2017, nr 40.

Kalwińska E., Kto ze złotą tarczą, a kto na tarczy, „Nowy Tydzień w Lublinie” 2018, nr 3.

Kalwińska E., „Staszic” i „Elektronik” najlepsze, „Nowy Tydzień w Lublinie” 2018, nr 2.

Kasperska A., Szkoły nie tylko dla orłów, „Dziennik Wschodni” 2019, nr 8.

Klejny P., Katolicki Uniwersytet Lubelski - otwarte drzwi, „Niedziela Lubelska” 2004, nr 20.

Kopaczek J., Dialog w nowym stylu. Lublin miastem porozumienia katolicko-żydowskiego, „Kurier Lubelski” 1999, t. r. 43, nr 109.

(kow), O problemach edukacji. Spotkanie w redakcji Scriptorum Scholarum, „Kurier Lubelski” 1996, nr 256.

Krzos M., Sześć rodzyneków w jednej setce: Liceum im. Staszica w Lublinie numerem 1, „Polska Kurier Lubelski” 2010, nr 12.

Kudyba K., Słoneczna energia na Biskupiaku, „Polska Kurier Lubelski” 2011, nr 209.

Lewi B., Dziesięciu sprawiedliwych z Lublina, „Słowo Żydowskie. Dwutygodnik Społeczno-Kulturalny” 1995, nr 21 (99).

Liceum zmienia właściciela. Palotyni przejmą Batorego, „Kurier Lubelski” 1994, nr 122.

Łacina - drzwi do wiedzy humanistycznej, prawniczej, lekarskiej. Pierwsza w regionie klasa o profilu klasycznym, „Kurier Lubelski” 1999, nr 116.

Nekrolog Janiny Ostrowskiej, „Kurier Lubelski” 2010, nr 274.

Nie chciane dziecko. Batory wrócił do pierwszego właściciela, „Kurier Lubelski” 1994, nr 154.

Optymista w marynarce, „Kurier Lubelski” 1999, nr 178.

(PAS), *Przeciw mitom i stereotypom*, „Społeczeństwo otwarte” 1996, nr 7–8.

(PAS), *Spotkania kultur*, „Społeczeństwo otwarte” 1996, nr 6.

Pierwsi kandydaci do „Batorego” już są. Egzaminacyjna ściągawka, „Kurier Lubelski” 1992, nr 30.

Pierwsze żeńskie gimnazjum w Lublinie. Tylko dla dziewcząt (artykuł reklamowy), „Kurier Lubelski” 2001, nr 111.

Pleszyński J., *Ambitny kwartalnik*, „Gazeta Wyborcza. Lublin” 1996, nr 22/1489.

Przed egzaminem do liceum. Ściągawka z matematyki, „Kurier Lubelski” 1992, nr 31.

Program Międzyszkolnych Warsztatów Dziennikarskich, „Scriptores Scholarum” 1995, nr 7.

Przytuła A., *Szkola - to nie takie proste*, „Gość Lubelski” 2005, nr 35/364.

Sadowski L., *Wystawa „O Wolną Polskę” w Pallotyńskim Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego w Lublinie 6 grudnia 2003 r.*, „Lubelskie Wiadomości Numizmatyczne”, 2003, t. 12.

Sobieski w teatrze. Stare liceum z nową twarzą, „Kurier Lubelski” 1994, nr 231.

Szkola kobiet. Rozmowa z Janiną Ostrowską dyrektorem Katolickiego Żeńskiego Liceum Ogólnokształcącego w Lublinie, „Kurier Lubelski” 1994, nr 199.

Szlachetka M., *Jak dyrektor do szkoły ławki nosił*, „Gazeta Wyborcza. Lublin”, 2009.

Szlachetka M., *Nie chcieli niewidomego ucznia*, „Gazeta Wyborcza. Lublin” 2007, nr 232.

(t), *Brawo Scriptores Scholarum. Nagroda ministra*, „Kurier Lubelski” 1996, t. r. 40, nr 13

Targoński K., *„Biskupiak” odżyje!*, „Kurier Lubelski” 1992, nr 115.

Targoński K., *Dawny „Biskupiak” zaprasza*, „Kurier Lubelski” 1992, nr 139.

Wach M., *Unia, Czarniecki, Liceum im. ONZ: finał IV wojewódzkiego rankingu liceów zorganizowany przez Kurier Lubelski*, „Kurier Lubelski” 2005, nr 107.

Zając M.M., *Szkoła z katolickim charakterem. Jak uczy i wychowuje lubelski Biskupiak*, „Nasz Dziennik” 2016, nr 51.

Zieliński A., *Scriptores Scholarum*, „Przegląd Powszechny” 1997, nr 1.

Strony internetowe

1050 rocznica Chrztu Polski,

<https://www.facebook.com/media/set/?set=a.1006404492777891&type=3> [15 wrzesień 2024 r.].

Akcja Polacy – Rodakom, https://archiwalna.biskupiak.lublin.pl/news_pl_598.html [15 wrzesień 2024 r.].

Andrzej Stanowski, <https://www.linkedin.com/in/andrzej-standowski-a826522a7/> [14 czerwiec 2024 r.].

Aplikant radcowski Krzysztof Ślaski, <https://roa.pl/pl/team/krzysztof-slaski-2/> [4 sierpień 2024 r.].

Archiwalna strona internetowa Zespołu Szkół Katolickich im. św. Teresy w Lublinie, <http://web.archive.org/web/20071221170245/http://zsk.lublin.pl/> .

Autor Janusz Pyda OP, <https://wdrodze.pl/authors/janusz-pyda-op/> [7 sierpień 2024 r.].

Autoreferat dr Paweł Kozielowicz - Biuletyn Informacji Publicznej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie,

https://bip.umlub.pl/download/gfx/bip/pl/defaultopisy/626/5175/1/dr_pawel_kozielewicz.a_utoreferat_wykaz_osiagniec.pdf [24 czerwiec 2024 r.].

Absurd roku, <https://umarlestatuty.pl/absurd-roku/> [24 czerwiec 2024 r.].

(arle), Biskupiak popłynął, <https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/biskupiak-poplynal,n,1000046580.html> [7 październik 2024 r.].

Charakterystyka Liceum (Materiał przygotowany dla Kuratorium Oświaty w Lublinie z racji wizytacji Liceum w listopadzie 2003 r.),

http://web.archive.org/web/20041120014145/http://www.pklo.lublin.pl/o%20liceum/charakterystyka_e.htm, 11.08.2024, .

Dlaczego do nas - Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego w Lublinie,

<https://web.archive.org/web/20190815205014/http://www.batory.lublin.pl/dlaczego-do-nas-liceum.html> [22 sierpień 2024 r.].

CURRICULUM VITAE ET STUDIORUM – dr Grzegorz Jan Blicharz,
<https://www.law.uj.edu.pl/kprz/artykuy/pracownicy/curriculum-vitae-et-studiorum-dr-grzegorz-jan-blicharz/> [24 czerwiec 2024 r.].

Dr Franciszek Jaśkowski, https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=34460&_k=lk71k5
[4 luty 2024 r.].

Dr Grzegorz Jan Blicharz, <https://forumprawnicze.eu/o-nas/redakcja-forum/318-dr-grzegorz-blicharz> [24 czerwiec 2024 r.].

Dr hab. Jarosław Krajka, <https://www.umcs.pl/pl/adres-book-employee,1359,pl.html>
[24 maj 2024 r.].

Dr hab. Magdalena Marzec-Józwicka, https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=217303&_k=49zr0d [14 maj 2024 r.].

Dr hab. Magdalena Marzec-Józwicka - dorobek,
<https://pracownik.kul.pl/magdalena.marzec-jozwicka/dorobek> [14 maj 2024 r.].

Dr hab. Marek Lesław Czachorowski, https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=80648&_k=pu0oqe [9 styczeń 2024 r.].

Dr hab. Paweł Koziół - Ludzie Nauki,
<https://ludzie.nauka.gov.pl/ln/profiles/mwBQwPxz1yw> [24 czerwiec 2024 r.].

Dr hab. Paweł Skrzydlewski, prof. AZ, <https://www.akademiazamojska.edu.pl/pl/page/1032-dr-hab-pawel-skrzydlewski-prof-az> [4 luty 2024 r.].

Dr hab., prof. nadzw. Robert Charnas - Słownik Biograficzny Absolwentów UMCS,
<https://www.umcs.pl/pl/slownik-biograficzny-absolwentow-umcs,6372,robert,18587.chtm>
[24 luty 2024 r.].

Dr Krzysztof Kłysiak, https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=213089&_k=2iy9no
[3 luty 2023 r.].

Dr Łukasz Zinkiewicz - Ludzie Nauki,
<https://ludzie.nauka.gov.pl/ln/profiles/NfYhNcD2MUa> [24 czerwiec 2024 r.].

Dyrekcja szkoły,
https://web.archive.org/web/20080307204015/http://www.klo.lublin.pl/new/index.php?option=com_content&task=view&id=25&Itemid=50 [24 maj 2023 r.].

Formy działalności w Naszej Szkole (2008 r.) - Zespół Szkół Katolickich im. św. Teresy,
http://web.archive.org/web/20080307203938/http://www.klo.lublin.pl/new/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=37 [22 sierpień 2024 r.].

Formy działalności w Naszej Szkole (2008 r.) - Zespół Szkół Katolickich im. św. Teresy,
http://web.archive.org/web/20080307203938/http://www.klo.lublin.pl/new/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=37 [2 lipiec 2024 r.].

Fundacja „Do Mądrości”, <http://domadrosoci.pl/> [26 wrzesień 2023 r.].

Grzegorz Blicharz - ORCID, <https://orcid.org/0000-0001-8221-8983> [14 czerwiec 2024 r.].

HELPsterzy Biskupiak Lublin, <https://www.facebook.com/helpsterzy> [7 marzec 2024 r.].

Historia Alicji - Fundacja Wstawaj Alicja, <https://fundacjawstawajalicja.pl/> [24 czerwiec 2024 r.].

Historia naszej szkoły – Katolicka Szkoła Podstawowa im. św. Jadwigi Królowej w Lublinie, <http://ksp.inten.pl/historia-naszej-szkoly/> [26 wrzesień 2023 r.].

Historia parafii, <http://www.wieczerza.lublin.pl/index.php/parafia/historia-parafii> [15 maj 2023 r.].

Historia szkoły - Collegium Gostynianum, <https://gostynianum.pl/historia-szkoly/#reforma-2017> [26 wrzesień 2023 r.].

Historia szkoły - Collegium Gostynianum, <https://gostynianum.pl/historia-szkoly/> [26 wrzesień 2023 r.].

Historia szkoły - Urszulanki Lublin, <https://www.urszulanki.lublin.eu/historia-szkoly> [26 wrzesień 2023 r.].

Historia szkoły do sierpnia 2011 - PKLO im. K. Gostyńskiego w Lublinie, <http://web.archive.org/web/20161023074522/http://pklo.lublin.pl/o-szkole/aktualnosci/historia-szkoly/> [11 sierpień 2024 r.].

Historia szkoły do sierpnia 2011 - PKLO im. K. Gostyńskiego w Lublinie, <http://web.archive.org/web/20161023074522/http://pklo.lublin.pl/o-szkole/aktualnosci/historia-szkoly/> [3 sierpień 2024 r.].

<https://jadwiga.lublin.pl/wprowadzenie-liceum/>, [29 kwiecień 2023 r.].

<https://kazimierz Wielki.lublin.pl/szkola/o-nas/>, .

<https://paderewski.lublin.pl/liceum/pl/o-szkole/sukcesy/liceum-paderewski-historia-szkoly/>, [29 kwiecień 2023 r.].

<https://sobieski.lublin.pl/szkola/historia-szkoly/>, [30 kwiecień 2023 r.].

<https://zsarche.pl/o-nas/>, [30 kwiecień 2023 r.].

Jakub Narodowiec - ORCID, <https://orcid.org/0000-0002-3901-5168> [14 sierpień 2024 r.].

Jakub Narodowiec Member of the Research and Development Department, <https://www.innoxpharma.com/pl/team/jakub-narodowiec> [13 sierpień 2024 r.].

Jubileusz 25-lecia XXI Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki, <https://lublin.eu/mieszkanicy/edukacja/aktualnosci/jubileusz-25-lecia-xxi-liceum-ogolnoksztalczacego-im-sw-stanislaw-a-kostki,289,1082,1.html> [15 wrzesień 2024 r.].

Kadra Liceum (2004 r.) - Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. K. Gostyńskiego w *Lublinie*, <https://web.archive.org/web/20041120165353/http://www.pklo.lublin.pl/o%20liceum/kadra%20liceum.html> [22 styczeń 2023 r.].

Karty, https://web.archive.org/web/20091228131913fw_/http://www.pklo.lublin.pl/karty.html [13 lipiec 2023 r.].

Kiermasz Bożonarodzeniowy, https://archiwalna.biskupiak.lublin.pl/pl/top/galeria_159.htm [15 wrzesień 2024 r.].

Kiermasz Bożonarodzeniowy w Biskupiaku - podsumowanie, <http://archiwalna-biskupiak.lublin.pl/liceum/aktualnosci/kiermasz-bozonarodzeniowy-w-%e2%80%9ebiskupiaku%e2%80%9d-podsumowanie/> [15 wrzesień 2024 r.].

Koła zainteresowań w roku szkolnym 2010/2011 - Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego w Lublinie, http://web.archive.org/web/20101220152716/http://www.batory.plo.lublin.pl/viewpage.php?page_id=14 [22 sierpień 2024 r.].

Konkurs na palmę wielkanocną, <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.1322238514527819&type=3> [15 wrzesień 2024 r.].

Krzysztof Ślaski - profil LinkedIn, <https://www.linkedin.com/in/krzysztof-%C5%9Blaski-8368a72b3/> [1 sierpień 2024 r.].

Krzyż Wolności i Solidarności Lista Osób Odznaczonych: Michał Justyn Bobrzyński, <https://odznaczeni-kwis.ipn.gov.pl/persons/view/c04bd218-7af6-472a-9b8c-2922ffdad6c5> [7 luty 2024 r.].

Ks. dr Adam Jaszcz - Katedra Historii Prawa Kanonicznego, https://www.kul.pl/ks-dr-adam-jaszcz,art_76745.html [5 marzec 2024 r.].

Ks. dr Andrzej Zelek, https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=133546&_k=gy6fxd [3 luty 2023 r.].

Ks. prof. dr hab. Marian Walerian Nowak [w:] Baza Nauka Polska, https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=12004&_k=4v4uqq [12 sierpień 2023 r.].

Maciej Jakubowski dyrektorem Instytutu Badań Edukacyjnych, <https://www.ibe.edu.pl/pl/aktualnosci/2232-maciej-jakubowski-dyrektorem-instytutu-badan-edukacyjnych> [8 czerwiec 2024 r.].

Międzyszkolny Hufiec Przysposobienia Wojskowego przy klasie wojskowej Liceum im. ks. Kazimierza Gostyńskiego,
http://web.archive.org/web/20030408123258fw_/http://www.pklo.lublin.pl/Scholasticus/hufiec.html [11 wrzesień 2023 r.].

Mikołaj Barczentewicz - bio, <https://www.barczentewicz.com/bio-contact/> [7 sierpień 2024 r.].

Nagroda imienia księdza Józefa Tischnera - Łukasz Garbal,
<https://nagrodatischnera.pl/lukasz-garbal/> [17 czerwiec 2024 r.].

Narodowe Święto Niepodległości - oficjalnie,
<https://www.facebook.com/media/set/?set=a.1170835709668101&type=3> [15 wrzesień 2024 r.].

Nasi licealiści objęci patronatem KUL - Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego w Lublinie,
<https://web.archive.org/web/20170515143630/http://www.batory.lublin.pl/nasi-licealisci-objeci-patronatem-kul.html> [22 sierpień 2024 r.].

Nasze Grono,
https://web.archive.org/web/20080307204020/http://www.klo.lublin.pl/new/index.php?option=com_content&task=view&id=26&Itemid=51 [11 wrzesień 2023 r.].

O nas - Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. Cypriana Norwida w Białej Podlaskiej,
<https://www.klobp.pl/o-nas/> [26 wrzesień 2023 r.].

O szkole - Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. Papieża Jana Pawła II w Biłgoraju,
https://test6716.futurehost.pl/?page_id=9 [11 wrzesień 2023 r.].

O szkole w latach 1991-2003 (pierwszych 12 lat) - PKLO im. K. Gostyńskiego w Lublinie, 31 sierpnia 2003 r.,
<http://web.archive.org/web/20041120095559/http://www.pklo.lublin.pl/o%20liceum/historia%20szkoly.html> [01.07.2024], .

O szkole w latach 1991-2003 (pierwszych 12 lat) - Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. K. Gostyńskiego w Lublinie, 31 sierpnia 2003 r.,
<http://web.archive.org/web/20041120095559/http://www.pklo.lublin.pl/o%20liceum/historia%20szkoly.html> [11 sierpień 2024 r.].

O szkole z perspektywy minionych 11 lat - Prywatne Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. ks. Kazimierza Gostyńskiego w Lublinie, 2002 r.,
<http://web.archive.org/web/20021015183202/http://www.pklo.lublin.pl/Szkola/historia.html> [21 lipiec 2024 r.].

„Obrona pracy doktorskiej pani Terezy Druki” - Albumy Collegium Gostynianum... na portalu Facebook, <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.607023566095745&type=3> [1 wrzesień 2024 r.].

O odbyło się walne spotkanie naszego oddziału...,
https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid0oBYTN8jX7QTAGCCzQaZFTNtw6VsXMVYLVQWnQFRAudox8JSNGE4x3zeVSUC2yCUPl&id=579337028935963 [14 czerwiec 2024 r.].

Odznaczenia z okazji Narodowego Święta Niepodległości - 11 listopada 2015,
<https://www.prezydent.pl/aktualnosci/ordery-i-odznaczenia/odznaczenia-z-okazji-narodowego-swiet-niepodleglosci,6838> [4 maj 2024 r.].

Oferta Liceum (2002 r.) - Prywatne Katolickie LO im. K. Gostyńskiego,
http://web.archive.org/web/20020719033955/http://www.pklo.lublin.pl/Szkola/oferta_liceum.html [22 sierpień 2024 r.].

Łukasz Garbal - Uzupełnienie autoreferatu, Biuletyn Informacji Publicznej Instytutu Historii PAN,
https://bip.ihpan.edu.pl/wp-content/uploads/2022/06/Garbal_Zalacznik-1_Uzupelnienie-autoreferatu.pdf [17 czerwiec 2024 r.].

Maczuk E., Wystawa ikon autorstwa Elżbiety Rzepy w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, https://blask.umlub.pl/article2.php?issue_nr=011&art_id=355 [4 luty 2024 r.].

Ojczyzno ma..., https://archiwalna.biskupiak.lublin.pl/news_pl_577.html [15 wrzesień 2024 r.].

Palmy wielkanocne,
<https://www.facebook.com/media/set/?set=a.983659878385686&type=3> [15 wrzesień 2024 r.].

Pierwsze 20 lat, <https://web.archive.org/web/20161023074522/http://pklo.lublin.pl/oszkole/aktualnosci/historia-szkoly/> [01.02.2024], .

Planowane oddziały z przedmiotami rozszerzonymi i zajęciami dodatkowymi - XXI Liceum Ogólnokształcące im. św. Stanisława Kostki,
https://archiwalna.biskupiak.lublin.pl/pl/top/planowane_oddzialy_4-letnie_lo [1 wrzesień 2024 r.].

Prof. dr hab. Ewelina Pia Grywalska, <https://ludzie.nauka.gov.pl/ln/profiles/HMatzBcSZ8L> [14 czerwiec 2024 r.].

Prof. dr hab. Ewelina Pia Grywalska, https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=247706&_k=i0o6pq [14 czerwiec 2024 r.].

Prof. Marek Czachorowski - Radio Maryja, <https://www.radiomaryja.pl/tag/prof-marek-czachorowski/> [9 styczeń 2024 r.].

Próba kwalifikacyjna,
https://web.archive.org/web/20091228130343fw_/http://www.pklo.lublin.pl/proba.html [1 lipiec 2024 r.].

Puls Medycyny: Dr hab. n. med. Ewelina Grywalska, <https://pulsmedycyny.pl/dr-hab-n-med-ewelina-grywalska-962607> [22 czerwiec 2024 r.].

Rada Doskonałości Naukowej - Członkowie Zespołów RDN w podziale na poszczególne dyscypliny - Zespół I Nauk Humanistycznych, <https://www.rdn.gov.pl/czlonkowie-rdn-w-podziale-na-poszczegolne-dyscypliny.dziedzina-nauk-humanistycznych.html> [4 czerwiec 2024 r.]. *Rada Szkół Katolickich, Baza szkół*, <https://rsk.edu.pl/baza-szkol> [4 wrzesień 2023 r.].

Rada Szkół Katolickich, Materiały formacyjne, <https://rsk.edu.pl/dokumenty/biblioteka> [4 wrzesień 2023 r.].

Robert Tomasz Ptaszek nowym Dyrektorem Instytutu Badań Edukacyjnych, <https://www.ibe.edu.pl/pl/aktualnosci/1309-robert-tomasz-ptaszek-nowym-dyrektorem-instytutu-badan-edukacyjnych?highlight=WyJwdGFzemVrII0=> [8 czerwiec 2024 r.].

Sack B., Czerniawska M., Poczucie podmiotowości nauczycieli szkół niepublicznych, <http://edukacyjne.dyskursy.univ.szczecin.pl/poczucie.htm> [2 luty 2022 r.].

Srebrny medal na Międzynarodowej Olimpiadzie Chemicznej w Tajlandii, <https://kuratorium.lublin.pl/?akc=akt&op=szcz&id=8539> [14 sierpień 2024 r.].

Stowarzyszenie Przyjaciół Szkół Katolickich, Cele i Misja Stowarzyszenia, <https://www.spsk.edu.pl/cele-i-misja-stowarzyszenia/> [4 wrzesień 2023 r.].

Stowarzyszenie Przyjaciół Szkół Katolickich, Mapa szkół, <https://www.spsk.edu.pl/mapa-szkol/> [4 wrzesień 2023 r.].

„Studniówka 2010” - Albumy Collegium Gostynianum... na portalu Facebook, <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.369676016497169&type=3> [1 wrzesień 2024 r.].

Stypendia (2012 r.) - XXI Liceum Ogólnokształcące im. św. S. Kostki w Lublinie, <http://archiwalna-biskupiak.lublin.pl/liceum/stypendia/> [3 sierpień 2024 r.].

Sukcesy Liceum - Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego w Lublinie, <https://web.archive.org/web/20190815201538/http://www.batory.lublin.pl/sukcesy-liceum.html> [22 sierpień 2024 r.].

Sukcesy szkoły - XXI LO im. S. Kostki w Lublinie, https://archiwalna.biskupiak.lublin.pl/pl/top/sukcesy_liceum [16 kwiecień 2024 r.].

System pracy Liceum – założenia i realizacja (Materiał przygotowany dla Kuratorium Oświaty w Lublinie z racji wizytacji Liceum w listopadzie 2003 r.), <http://web.archive.org/web/20041121125321/http://www.pklo.lublin.pl/o%20liceum/system%20pracy.htm> [11 sierpień 2024 r.].

Szkolna Sztafeta Niepodległości, <https://www.instagram.com/p/Bp38YemFHIw/>
[15 wrzesień 2024 r.].

Szkoła Przynosząca do Pracy - Benedyktyński Zakątek Pomoc dzieciom z niepełnosprawnością, <https://benedyktynskizakatek.pl/niepubliczna-szkola-specjalna-przynoszajaca-do-pracy/> [11 sierpień 2023 r.].

Sztafeta Niepodległości, https://archiwalna.biskupiak.lublin.pl/news_pl_1681.html
[15 wrzesień 2024 r.].

Uniwersytet Medyczny w Lublinie - Pracownicy - prof. dr hab. n. med. Ewelina Grywalska,
<https://umlub.pl/uczelnia/pracownicy/szczegoly,3656.html> [4 sierpień 2024 r.]

Wybraliśmy Belfrów 2011!, <https://www.dziennikwschodni.pl/polecamy/wybralismy-belfrow-2011,n,1000143778.html> [1 luty 2024 r.].

Z kroniki - od września 2011,
<https://web.archive.org/web/20161023074952/http://pklo.lublin.pl/o-szkole/aktualnosci/z-kroniki-od-wrzesnia-2011/>, [01.08.2024], .

Zajęcia pozalekcyjne 2008 r. - Zespół Szkół Katolickich im. św. Teresy,
http://web.archive.org/web/20080307204005/http://www.klo.lublin.pl/new/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=48 [22 sierpień 2024 r.].

Zajęcia pozalekcyjne. Stan na dzień: 28.03.2019 r.,
https://archiwalna.biskupiak.lublin.pl/pl/top/zajecia_pozalekcyjne [5 lipiec 2024 r.].

Zajęcia pozalekcyjne w roku szkolnym 2013/2014 - Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego w Lublinie,
<https://web.archive.org/web/20140605095556/http://www.batory.lublin.pl/zajecia-pozalekcyjne.html> [22 sierpień 2024 r.].

Zajęcia pozalekcyjne w roku szkolnym 2017/2018 - Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego w Lublinie,

<https://web.archive.org/web/20190815201535/http://www.batory.lublin.pl/zajecia-pozalekcyjne.html> [22 sierpień 2024 r.].

Żołnierze Wyklęci, Żołnierze Niezłomni,
<https://www.facebook.com/media/set/?set=a.979120212172986&type=3> [15 wrzesień 2024 r.].

Wywiady

- Wywiad z Adamem Jaszczem, Lublin, 11.12.2023 r.
- Wywiad z Agatą Starownik, Lublin, 05.02.2024 r.
- Wywiad z Agnieszką Monies-Mizera, Lublin, 05.10.2024 r.
- Wywiad z Anną Gumieniak-Sagan, Lublin, 27.06.2023 r.
- Wywiad z Dominiką Danielkiewicz, Lublin, 02.07.2024 r.
- Wywiad z Edwardem Cieślą, Lublin, 22.06.2022 r.
- Wywiad z Ewą Karpińską, Lublin, 23.05.2024 r.
- Wywiad z Franciszkiem Czachorowskim, Lublin, 11.07.2023 r.
- Wywiad z Grzegorzem Blicharzem, Lublin, 07.08.2024 r.
- Wywiad z Grzegorzem Strugiem, Lublin, 15.07.2024 r.
- Wywiad z Heleną Kistelską, Lublin, 15.05.2024 r.
- Wywiad z Ignacym Wińskim, Lublin, 13.02.2024 r.
- Wywiad z Jackiem Wojtysiakiem, Lublin, 27.06.2023 r.
- Wywiad z Jakubem Chmielem, Lublin, 01.02.2024 r.
- Wywiad z Jarosławem Krajką, Lublin, 07.07.2023 r.
- Wywiad z Joanną Kopyść, Lublin, 09.05.2024 r.
- Wywiad z Krzysztofem Targońskim, Lublin, 26.09.2024 r.
- Wywiad z Łukaszem Zinkiewiczem, Lublin, 25.06.2024 r.
- Wywiad z Maciejem Münnichem, Lublin, 03.07.2023 r.
- Wywiad z Magdaleną Józwiną, Lublin, 27.06.2023 r.
- Wywiad z Magdaleną Marzec-Jóźwicką, Lublin, 29.06.2023 r.
- Wywiad z Magdaleną Świć, Lublin, 20.02.2024 r.
- Wywiad z Markiem Czachorowskim, Lublin, 05.07.2023 r.
- Wywiad z Marzeną Radecką, Lublin, 26.06.2023 r.
- Wywiad z Mateuszem Targońskim, Lublin-Rzym, 19.02.2024 r.

Wywiad z Michałem Bobrzyńskim, Lublin, 21.11.2023 r.
Wywiad z Michałem Kosackim, Plewiska-Lublin, 08.05.2024 r.
Wywiad z Mikołajem Barczentewiczem, Lublin, 20.02.2024 r.
Wywiad z Nasturcją Toruj, Lublin, 07.02.2024 r.
Wywiad z Patrycją Mikulską, Lublin, 18.05.2024 r.
Wywiad z Pawłem Policzkiewiczem, Lublin, 11.07.2023 r.
Wywiad z Pawłem Putowskim, Lublin, 26.09.2024 r.
Wywiad z Pawłem Skrzydlewskim, Zamość, 26.10.2023 r.
Wywiad z Piotrem Kalwińskim, Lublin, 12.02.2024 r.
Wywiad z Połą Profetą, Warszawa, 15.02.2024 r.
Wywiad z Sebastianem Sołdrkiem, Lublin, 08.02.2024 r.
Wywiad z Szymonem Furmaniakiem, Lublin, 06.02.2024 r.
Wywiad z Tomaszem Mizera, Lublin, 05.10.2024 r.
Wywiad z Zenobią Kitówną, Lublin, 14.09.2022 r.
Wywiad ze Sławomirem Żurkiem, Lublin, 23.06.2023 r.

Dokumenty Kościoła

Franciszek, *Adhortacja apostolska Evangelii gaudium: o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie*, Wydawnictwo M, Kraków 2013.

Franciszek, *Encyklika Laudato si: w trosce o wspólny dom*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2015.

Franciszek, *Między godnością a transcendencją, Przemówienie w Parlamencie Europejskim*, „opoka.org”, 2015.

Franciszek, *Posynodalna adhortacja apostolska Christus vivit Ojca Świętego Franciszka: do młodych i całego ludu Bożego*, Tum Wydawnictwo i Drukarnia Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Warszawa 2019.

Benedykt XVI, *Przemówienie do polskich biskupów przybyłych z wizytą ad limina Apostolorum [w:] Służyć wzrastaniu w prawdzie i miłości: wybór dokumentów Kościoła na temat szkoły katolickiej i wychowania*, J. Poniewierski (red.), Wydawnictwo AA, Kraków 2009.

Benedykt XVI, *Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Kongregacji do spraw Wychowania Katolickiego, Rzym, 21 stycznia 2008* [w:] *Służyć wzrastaniu w prawdzie i miłości: wybór dokumentów Kościoła na temat szkoły katolickiej i wychowania*, J. Poniewierski (red.), Wydawnictwo AA, Kraków 2009.

Benedykt XVI, *Przemówienie na Katolickim Uniwersytecie Ameryki, Waszyngton, 17 kwietnia 2008* [w:] *Służyć wzrastaniu w prawdzie i miłości: wybór dokumentów Kościoła na temat szkoły katolickiej i wychowania*, J. Poniewierski (red.), Wydawnictwo AA, Kraków 2009.

II Polski Synod Plenarny, *Szkoła i uniwersytet w życiu Kościoła i narodu* [w:] *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*, Pallotinum, Poznań 2001.

Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska o katechizacji w naszych czasach Catechesi tradendae* [w:] *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, Wydaw. Św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 1996, t.1.

Jan Paweł II, *Konstytucja Apostołska „Pastor bonus” o Kurii Rzymskiej* [w:] *Dzieła zebrane. Konstytucje Apostołskie*, 2006, Kraków.

Jan Paweł II, *Powołaniem nauczyciela jest przygotowanie uczniów do życia według zasad wiary. Audiencja dla uczestników XV Krajowego Kongresu Włoskiego Katolickiego Związku Nauczycieli Szkół Średnich, Watykan, 16 marca 1981* [w:] *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła: wybór dokumentów*, Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Szczecin, Warszawa 2002.

Jan Paweł II, *Przez katolickie nauczanie dokonuje się pogłębienie treści wiary. Do wychowanków z Marsylii, 8 maja 1981* [w:] *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła: wybór dokumentów*, A. Dymmer (red.), Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Szczecin, Warszawa 2002.

Jan Paweł II, *Sacrae disciplinae leges* [w:] *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983)*, AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.

Jan Paweł II, *Szkoła katolicka miejscem integralnej formacji młodego człowieka. Do uczestników zebrania Federacji Instytutów Działalności Wychowawczej, 28 grudnia 1981* [w:] *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła: wybór dokumentów*, A. Dymmer (red.), Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Szczecin, Warszawa 2002.

Jan Paweł II, *Świadomość specyfiki szkoły katolickiej, Do nauczycieli, uczniów i rodziców dwóch instytutów prowadzonych przez zakonnice, 27 listopada 1982* [w:] *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła: wybór dokumentów*, A. Dymmer (red.), Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Szczecin, Warszawa 2002.

Jan Paweł II, *Zadania szkoły katolickiej dzisiaj. Przemówienie do uczestników Międzynarodowego Kongresu Katolickich Szkół Europy, Watykan, 28 kwietnia 2001* [w:] *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła: wybór dokumentów*, A. Dymmer (red.), Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Szczecin, Warszawa 2002.

Jan Paweł II, *Żywotność szkoły katolickiej. Do wspólnot szkolnych „Collegium Massimo” oraz „Santa Maria”, 9 lutego 1980* [w:] *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła: wybór dokumentów*, A. Dymmer (red.), Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Szczecin, Warszawa 2002.

Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.

Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Educating Together in Catholic Schools. A Shared Mission between Consecrated Persons and the Lay Faithful* [w:] 2007.

Kongregacja Edukacji Katolickiej, *The Identity of the Catholic School for a Culture of Dialogue* [w:] 2022.

Kongregacja ds. Edukacji Katolickiej, *Religijny wymiar wychowania w Szkole Katolickiej* [w:] *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła: wybór dokumentów*, A. Dymmer (red.), Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Szczecin, Warszawa 2002.

Kongregacja ds. Edukacji Katolickiej, *Szkoła Katolicka* [w:] *Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła: wybór dokumentów*, A. Dymmer (red.), Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Szczecin, Warszawa 2002.

Kongregacja ds. Edukacji Katolickiej, *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole* [w:] *Szkoła Katolicka w nauczaniu Kościoła. Wybór dokumentów*, A. Dymmer (red.), Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Szczecin, Warszawa 2002.

Kongregacja Wychowania Katolickiego, *Osoby konsekrowane i ich misja w szkole: refleksje i wskazania*, Pallotinum, Poznań 2003.

Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce*, WAM, Kraków 2001.

Sobór Watykański II, *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim* [w:] *Sobór Watykański II: konstytucje, dekryty, deklaracje*, M. Przybył (red.), Pallotinum, Poznań 2002.

Sobór Watykański II, *Dekret o misyjnej działalności Kościoła* [w:] *Sobór Watykański II: konstytucje, dekryty, deklaracje*, M. Przybył (red.), Pallotinum, Poznań 2002.

Sobór Watykański II, *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele* [w:] *Sobór Watykański II: konstytucje, dekryty, deklaracje*, M. Przybył (red.), Pallotinum, Poznań 2002.

Akty prawne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 20 lutego 2004 r. w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do szkół publicznych oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych (Dz.U. 2004 nr 26 poz. 232).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 maja 1992 r. w sprawie warunków przyjmowania uczniów do szkół publicznych oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych (Dz.U. 1992 nr 42 poz. 186).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do publicznych przedszkoli i szkół oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych (Dz.U. 1999 nr 14 poz. 132).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 lutego 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do szkół publicznych oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych (Dz.U. 2009 nr 31 poz. 208).

Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty (Dz.U. 1991 nr 95 poz. 425).

Ustawa z dnia 8 lipca 2021 r. o utworzeniu Akademii Zamojskiej (Dz.U. 2021 poz. 1494).

Ustawa z dnia 9 kwietnia 1938 r. o nadaniu Katolickiemu Uniwersytetowi Lubelskiemu pełnych praw państwowych szkół akademickich (Dz.U. 1938 nr 27 poz. 242).

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe (Dz.U. 2017 poz. 59).

Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 1989 Nr 29 poz. 154).

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 stycznia 2013 r. sygn. akt K 38/12 (Dz.U. 2013 poz. 87).

Opracowania

Ameen R., Hassan N., *Are faith schools educationally defensible?*, „Research in Teacher Education” 2013, t. 3, nr 1.

Ausz M., *Konwikt Szaniawskich przy kościele księży pijarów w Łukowie w XVIII-XIX wieku – kształcenie i życie codzienne* [w:] *Virginibus puerisque cz. I, Z dziejów szkolnictwa i oświaty w XVIII-XX wieku*, E. Kula, M. Pękowska (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego, Kielce 2011.

Ausz M., *Odbudowa Polskiej Prowincji Pijarów: działalność wychowawczo-edukacyjna zakonu w latach 1873-1918*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013.

- Ausz M., *Pijarzy - współpracownicy i kontynuatorzy dzieła reformy ks. Stanisława Konarskiego w okresie przedrozbiorowym* [w:] *Staropolski etos wychowania*, E.J. Kryńska (red.), Trans Humana Wydawnictwo Uniwersyteckie, Białystok 2006.
- Ausz M., *Rola szkolnictwa pijarskiego w okresie zaborów* [w:] *Funkcja prywatnych szkół średnich w II Rzeczypospolitej*, E. J. Kryńska (red.), Trans Humana Wydawnictwo Uniwersyteckie, Białystok 2004.
- Ausz M., *Szkoły pijarskie na Lubelszczyźnie w wiekach XVII-XIX*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2006.
- Ausz M., *Wkład pijarów w odbudowę i rozwój szkolnictwa Księstwa Warszawskiego* [w:] *Księstwo Warszawskie w historii i tradycji napoleońskiej (1807-2007)*, K. Bucholc-Srogosz, M. Trąbski (red.), Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Muzeum Częstochowskie, Częstochowa 2008.
- Ausz M., Kupisz D., *Szkoły pijarskie w Radomiu, Chełmie i Opolu Lubelskim w latach 1809-1815* [w:] *W służbie Bogu i społeczeństwu. Zakony na ziemiach polskich w XVI i XIX wieku*, RTN, Radom 2004.
- Ausz M., Puchowski K., *Komisja Edukacji Narodowej 1773-1794. Szkoły w wydziale pijarskim*, Wydawnictwo IHN PAN, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2018, t.9.
- Babicki Z., *Edukacyjny wymiar Kościoła katolickiego* [w:] *Różne oblicza edukacji: instytucje i ich znaczenie edukacyjne w zmieniającym się świecie*, J. Korczak, B. Przybylski (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2019.
- Babicki Z., *Społeczno-wychowawcza działalność Księży Pallotynów w Polsce: idee, zakresy, formy*, Apostolicum, Ząbki 2009.
- Bachanek G., *Osoba z dysfunkcją słuchu w świetle życia i twórczości ks. Jakuba Falkowskiego, założyciela pierwszego w Polsce Instytutu Głuchoniemych*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2018, t. 27, nr 3.
- Bakiera L., Harwas-Napierała B., *Wzory osobowe w rozwoju człowieka*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2016.
- Bała P., *Oświata w państwie autorytarnym. Spór o charakter szkoły w II Rzeczypospolitej Polskiej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2011, t. Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi XXXIII, nr 3365.
- Bar J., *Z dziejów wychowania dziewcząt w dawnej Polsce*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny” 1959, t. 2, nr 3–4.
- Baran A., *Niepokorni i niezależni. Walka o kształt harcerstwa w Polsce (1980-1990)*, ISP PAN, Oficyna Wydawnicza RYTM, Fundacja „Historia i Kultura”, Warszawa 2007.
- Bartnicka K., *Oryginalność Komisji Edukacji Narodowej na tle europejskim*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2015, nr 33.
- Ustawy Komisji Edukacji Narodowej dla Stanu Akademickiego i na szkoły w krajach Rzeczypospolitej przepisane*, K. Bartnicka (red.), Ministerstwo Edukacji Narodowej, Instytut Historii Nauki im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2015.
- Bartoszewski W., Komar M.,*Mimo wszystko. Wywiadu rzeki księga druga*, Świat Książki, Warszawa 2008.
- Bayldon M., „*Gravissimum Educationis*” 30 Years on, „New Blackfriars” 1996, t. 77, nr 902.
- Beczek P., „*Ateneum Kapłańskie*” (1925-1939) jako forum obrony katolickiego charakteru szkoły w *Drugiej Rzeczypospolitej*, „Studia Gdańskie”, 2014, t. XXXV.
- Bednarski Ł., *Struktura organizacyjna władz oświatowych Księstwa Warszawskiego 1807-1815*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2009, t. XIX, nr 2.

- Bednarski Ł., *Zasady funkcjonowania Komisji Edukacji Narodowej jako pierwszego Ministerstwa Oświaty*, „Roczniki Humanistyczne” 2009, t. LVII, nr 2.
- Bednarski S., *Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce: studjum z dziejów kultury i szkolnictwa polskiego*, Wydawnictwo Księży Jezuitów, Kraków 1933.
- Edukacja katolicka: szanse i zagrożenia*, K. Bieliński (red.), Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej, Toruń 2009.
- Bieńkowski T., *Na przelomie epok: edukacja na ziemiach polskich w latach 1720-1740*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1996, nr 37.
- Błaszczak D., *Wybory prezydenckie w latach 2000-2010. Lubelszczyzna versus Polska. Socjologiczno-politologiczna analiza zachowań wyborczych*, „Rozprawy Społeczne” 2011, t. 5, nr 1.
- Błaszczak O., Zajac M., *Zespół Szkół im. Św. Stanisława Kostki* [w:] *Archikatedra i zabytkowe obiekty Lublina*, T. Pajurek i in. (red.), Vena Art na zlecenie Archidiecezji Lubelskiej, Lublin 2011.
- Boldyrew A., Krakowiak M., *Obszary działalności edukacyjnej i opiekuńczej Kościoła Katolickiego wobec dzieci i młodzieży w Królestwie Polskim i na Kresach zaboru rosyjskiego na początku XX w.*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 2019, t. 20, nr 1.
- Borkowska M., *Szkoły klasztorne* [w:] *Zakony żeńskie w Polsce w epoce nowożytnej*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010.
- Borowski J., *Gimnazjum i liceum franciszkanów – bernardynów w Radecznicy 1920–1950*, Oficyna Wydawnicza Fund. Uniwersyteckiej, Stalowa Wola 2015.
- Borowski J., *Pedagodzy bernardyńscy w kolegium serafickim w Radecznicy w latach 1922-1939*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1999, t. XXVII, nr 2.
- Borowski J., Draus J., *Klasztor i gimnazjum oo. Bernardynów w Radecznicy w latach 1939-1950*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1996, t. XXIV, nr 2.
- Braun-Gakowska M., *Jubileusz pięćdziesięciolecia pracy*, „Przegląd uniwersytecki KUL” 2012, nr 2 (136).
- Brodziński W., *Gwarancje wolności sumienia i wyznania (kilka uwag na marginesie ustawy z 17 maja 1989 roku)*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica” 1991, nr 45.
- Bronk A., *Kłopoty nauk religioznawczych z definicją religii*, „Roczniki Filozoficzne” 1995, t. 43/44, nr 2.
- Bronk A., *Wartości chrześcijańskie (Uwagi amatora)*, „Roczniki Filozoficzne” 1993, t. XLI, nr 2.
- Byzdra-Kusz P., *Między wizją a rzeczywistością. Sto lat Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, „Analecta” 2019, t. XXVIII, nr 2.
- Cabaj D., Dmowski R., *Pod opieką Świętej Rodziny: od Podlaskiego Liceum Biskupiego do I Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego 1923-2018*, Fundacja „Bonum Educationis”, Siedlce 2018.
- Callaghan T.D., Esterhuizen A., *‘Too gay to teach’: dismissals of lesbian teachers in select North American Catholic schools*, „Teaching Education”, 04.03.2020.
- Chajko G., *Święty Józef Bilczewski arcybiskup lwowski*, „Folia Historica Cracoviensia”, 2010.2009, t. XV/XVI.
- Chałas K., *Edukacja aksjologiczna i wychowanie ku wartościom podstawą budowania szkoły jako wspólnoty życia, pracy i służby*, „Prima Educatione”, 2018, t. 2.
- Chałas K., *Wychowanie ku wartościom religijnym - elementy teorii i praktyki pedagogicznej* [w:] *Wychowanie ku wartościom religijnym. Elementy teorii i praktyki*, Jedność, Lublin - Kielce 2009, t.IV.
- Chałupniak R., *Pedagogika katolicka - znaczenie i aktualność w kontekście chaosu wartości*, „Studia Pastoralne” 2017, nr 13.

- Charytański J., *Życie narodowe w galicyjskiej szkole pierwszej połowy XIX w.*, „Studia Theologica Varsaviensia” 1966, t. 4, nr 2.
- Chlewiński Z., *Dojrzałość, osobowość, sumienie, religijność*, W drodze, Poznań 1991.
- Chmiel J., *Z dziejów gimnazjum i liceum biskupiego w Lublinie w latach 1923-1939*, „Teki Komisji Prawniczej Oddział PAN w Lublinie”, 2017, t. XIV.
- Chmielewski M., *Wykaz prac dyplomowych napisanych pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Tadeusza Zasepy*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2016, nr 1.
- Chmielewski W.J., *Likwidowanie szkolnictwa katolickiego w drugiej połowie lat czterdziestych XX wieku*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2019.
- II Liceum Ogólnokształcące im. Hetmana Jana Zamoyskiego w Lublinie: krótka historia z życia szkoły 2008-2011*, E. Choduń (red.), Petit Skład-Druk-Oprawa Wojciech Guz i Wspólnicy: na zlec. II Liceum Ogólnokształcącego im. Hetmana Jana Zamoyskiego, Lublin 2011.
- Chomentowska E., Grzybowski A., *Błogosławiona Elżbieta Róża Czacka (1876-1961) – niewidoma Matka niewidomych*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”, 2022.
- Chrobak S., *O aktualności przesłania Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim Gravissimum educationis*, „Pedagogika Społeczna” 2016, nr 3(61).
- Chyła A.M., *Szkolnictwo ewangelickie i ewangelikalne w Polsce po 1989 roku*, Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2019.
- Cichosz W., *Educational Effectiveness of Catholic Schools in Poland Based on the Results of External Exams*, „Religions” 2023, t. 14, nr 1.
- Cichosz W., *Możliwości dialogu wychowania chrześcijańskiego ze współczesną edukacją polską*, Bernardinum, Pelplin 2013.
- Cichosz W. (red.), *Nauczyciel świadkiem wiary i kultury w szkole katolickiej [w:] Formacyjna rola szkoły katolickiej*, Bernardinum, Gdynia 2007.
- Cichosz W., *Wychowanie integralne. Praktyczna recepcja gimnazjum w Zespole Szkół Katolickich im. św. Jana Pawła II w Gdyni 1992-2019*, Bernardinum, Gdynia 2019.
- Danecki J., *The Process of Educating Children and Young People in the Association of Catholic Scouting “Zawisza” Federation of European Scouting*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 2020, t. 41, nr 4.
- Dąbrowski M., *Bobrzyński Michał Justyn [w:] Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*, G. Waligóra (red.), Stowarzyszenie Pokolenie, Stowarzyszenie Pokolenie 2012, t.2.
- Dąbrowski M., *Łupina Zygmunt Władysław [w:] Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*, G. Waligóra (red.), Stowarzyszenie Pokolenie, Stowarzyszenie Pokolenie 2012, t.2.
- Dąbrowski S.J., *200 lat diecezji lubelskiej w służbie Bogu, ojczyźnie i człowiekowi*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie, Lublin 2005.
- Denek K., *Wartości i cele edukacji szkolnej*, Edytor, Poznań-Toruń 1994.
- Domagała B., *Polak-katolik w oglądzie socjologicznym (analiza wyników badań i wybranych problemów debaty publicznej)*, „Humanistyka i Przyrodoznawstwo” 2018, nr 24.
- Doroszewski J., *Szkolnictwo miasta Lublina w latach 1918-1939*, Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Lublin 2004.
- Doroszewski J., *Szkolnictwo średnie ogólnokształcące na Lubelszczyźnie w latach 1944–1948*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio J” 1989, t. II, nr 6.
- Dudek A., *Państwo i kościół w Polsce: 1945-1970*, PiT, Kraków 1995.
- Dycht M., *Wartość osiągnięć pedagogicznych profesor Zofii Sękowskiej (1924–1997) dla pedagogiki specjalnej*, „Forum Pedagogiczne” 2022, t. 12, nr 1.

- Dyduch J., *Szkoły katolickie w świetle nowego kodeksu prawa kanonicznego*, „Analecta Cracoviensia”, 1986, t. XVIII.
- Dyjakowska M., *Wyznaniowy charakter Akademii Zamojskiej (1594–1784)*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, 2001, t. 3.
- Dyjakowska M., Kuryłowicz M., *Akademia Zamojska - historia i terażniejszość*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica” 2023, nr 102.
- Dyl J., *Geneza i rozwój idei powszechnego apostołstwa nakreślone przez ks. Wincentego Pallottiego (1795-1850)*, „Roczniki Teologiczne” 1999, t. XLVI, nr 4.
- Dyl J., *Gimnazjum i Liceum im. Stefana Batorego w Lublinie (1906-1996)*, „Roczniki Teologiczne” 1998, t. XLV, nr 4.
- Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła: wybór dokumentów*, A. Dymmer (red.), Centrum Edukacyjne Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Szczecin, Warszawa 2002.
- Dymmel A., Dymmel P., *Biblioteka kolegium Jezuitów w Lublinie i jej losy*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” 2018, nr 109.
- Ensslen K., *Who Has a Genuine Interest in the Funding of Catholic Schools?*, „Education & Law Journal” 2014, t. 23, nr 2.
- Fetzki T., *Dziękuję nas za ledwie poglądy; rzecz o współpracy Marii Grzegorzewskiej i Elżbiety Róży Czackiej*, „Biografistyka Pedagogiczna” 2022, t. 7, nr 2.
- Flaga J., *Losy jezuitów polskich po kasacie zakonu w 1773 roku* [w:] Grzegorz Piramowicz i jego epoka, K. A. Boreczek, A. A. Witusik (red.), Kurowskie Towarzystwo Regionalne, Lubelski Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego, Kurów 2001.
- Froch W., *Dzieje szkoły lubelskiej przy kościele parafialnym św. Michała w XV-XVIII wieku*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1999.
- Froch W., *Lubelska szkoła parafialna w XV wieku*, „Rocznik Lubelski” 1966, nr 9.
- Froch W., *Lubelska szkoła parafialna w XVI w. do czasu powstania Kollegium Jezuickiego w roku 1586*, „Rocznik Lubelski” 1973, nr 16.
- Gach P.P., *Szkoły i drukarnie zakonne na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej w XVIII-XIX wieku*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2002, t. XXX, nr 2.
- Gacka B., *Personalizm chrześcijański św. Jana Pawła II*, „Studia Theologica Varsaviensia” 2014, t. 52, nr 1.
- Gajewski S., *Kasata klasztorów w diecezji lubelskiej w roku 1864*, „Roczniki Humanistyczne” 1973, t. XXI, nr 2.
- Program wychowawczy Stowarzyszenia Przyjaciół Szkół Katolickich*, S. Gancarek (red.), Kuria Metropolitalna i Tygodnik Katolicki „Niedziela”, Częstochowa 2000.
- Gapski H., *(Archi)diecezja lubelska* [w:] Atlas historyczny (archi)diecezji lubelskiej 1805-2010, H. Gapski (red.), TN KUL, Lublin 2011.
- Gapski H., *Władysław Bartoszewski. Z kalendarium człowieka niezwykłego* [w:] Władysław Bartoszewski: doktor honoris causa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2008.
- Gąsecki K., *Prezbiter w kontekście eklezjologii komunijnej*, „Studia Gdańskie”, 2010, t. XXVI.
- Gąsior A., *Losy jezuitów na terenie diecezji tarnowskiej po ich wygnaniu z Rosji w 1820 roku* [w:] Kasata Towarzystwa Jezusowego – 1773 rok. Zagadnienia wybrane, A. Gąsior, J. Królikowski (red.), Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, Kraków 2020.
- Gerber R., *Szkolnictwo Królestwa Polskiego w okresie międzypowstaniowym*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, 1960, t. 3.
- Giermakowski M., *Zamoy to my: II Liceum Ogólnokształcące im. Hetmana Jana Zamoyskiego w Lublinie*, Petit Skład-Druk-Oprawa SK : na zlec. II LO im. Hetmana Jana Zamoyskiego, Lublin 2013.

- Glajcar R., *Polski Kościół w dobie transformacji systemowej*, „Roczniki Administracji i Prawa”, 2012, t. XII.
- Gliński W., *Komisja Rządowa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wobec wspólnot religijnych w Królestwie Polskim 1815-1820*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 2002.
- Głowacka-Sobiech E., *Harcerstwo w Polsce w latach 1944-1990*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2013.
- Godziszewski W., Juszcakowski K., *Historja Zakładu (1906-1936) [w:] Prywatne Męskie Gimnazjum imienia Stefana Batorego („Szkoła Lubelska”) w XXX lecie*, Lublin 1936.
- Goliszek P., *Szkoły katolickie [w:] W służbie ewangelii i człowiekowi. Archidiecezja Lubelska w latach 1992-2002*, J. Mariański (red.), Gaudium, Lublin 2005.
- Gołek B., *Pedagogia pijarów [Zakonu Kleryków Regularnych Ubogich Matki Bożej Szkół Pobożnych] [w:] Pedagogie katolickich zgromadzeń zakonnych. Historia i współczesność*, J. Kostkiewicz (red.), Impuls, Kraków 2012, t.1.
- Góralski W., *Filozofia Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z dnia 28 lipca 1993 roku*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, 2022, t. 25.
- Góralski W., *Realizacja dekretu „Cum adolescentium aetas” Soboru Trydenckiego w Polsce w XVI wieku. Szkic do badań nad dziejami najstarszych polskich seminariów duchownych*, „Studia Włocławskie”, 2020, t. 22.
- Góralski W., *Wkład kard. Zenona Grocholewskiego w dzieło edukacji katolickiej w świecie*, „Prawo Kanoniczne” 2015, t. 58, nr 4.
- Górski J.J., *Rzecz o Liceum św. Augustyna*, Pax, Warszawa 1994.
- Górski T., *Ranking szkół: Pallotyni przed Unią, Zamojem i Staszicem. Młode wilki w ataku na świętą trójcę*, „Kurier Lubelski” 1999, t. r. 43, nr 74.
- Grabarczyk S., *Podejście jezuitów do rywalizacji w szkolnictwie w okresie nowożytnym na podstawie „Ratio Studiorum”*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2022, nr 12.
- Grace G., *Faith Schools: democracy, human rights and social cohesion*, „Policy Futures in Education” 2012, t. 10, nr 5.
- Grace G., *Leadership in Catholic Schools [w:] The Contemporary Catholic School: Context, Identity And Diversity*, T. McLaughlin, J. O’Keefe (red.), The Falmer Press, Londyn - Waszyngton 2003.
- Grace G., *On the international study of Catholic education: why we need more systematic scholarship and research*, „International Studies in Catholic Education” 2009, t. 1, nr 1.
- Grace G., *Vatican II and New Thinking about Catholic Education. Aggiornamento thinking and principles into practice [w:] Vatican II and New Thinking about Catholic Education: The Impact and Legacy of Gravissimum Educationis*, S. Whittle (red.), Abington 2016.
- Gręźlikowski J., *Pierwsze seminaria duchowne w Polsce – recepcja dekretu Soboru Trydenckiego o seminariach*, „Teologia i Człowiek” 2013, nr 2 (22).
- Grzebień L., *Czy Stanisław Konarski SP był natchnieniem dla jezuitów w reformie szkolnictwa XVIII wieku?*, „Analecta” 2001, t. 10, nr 2 (20).
- Grzebień L., *Pedagogika ignacjańska na tle innych pedagogik zakonnych (refleksje nad dziejami szkolnictwa polskiego) [w:] Pedagogika ignacjańska: historia, teoria, praktyka*, A. Królikowska (red.), Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, Wydawnictwo WAM, Kraków 2010.
- Grzesiak K., *Koncepcje zbawienia w głównych nurtach chrześcijaństwa [w:] Zbawienie bez zbawiciela? Idea samozbawienia i jej kulturowe konsekwencje*, R. T. Ptaszek (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2014.

- Grzybowski K., *Bobrzyński Michał* [w:] *Filozofia w Polsce. Słownik pisarzy*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk 1971.
- Gulczyńska J., *Przemiany w szkolnictwie średnim ogólnokształcącym w latach 1944-1989*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2013.
- Gumuła T., *Działalność oświatowo-wychowawcza Cecylii Plater-Zyberkówny (1853-1920)*, „Kieleckie Studia Pedagogiczne i Psychologiczne”, 1996, t. 11.
- Gumuła T., *Prywatne szkoły żeńskie w systemie oświatowym II Rzeczypospolitej - stan badań, postulaty badawcze* [w:] *Funkcja prywatnych szkół średnich w II Rzeczypospolitej 1918-1939*, E. J. Kryńska (red.), Trans Humana, Białystok 2004.
- Gumuła T., Majewski S., *Prywatne szkolnictwo średnie ogólnokształcące w Drugiej Rzeczypospolitej - organizacja i zasięg społecznego oddziaływania*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, 1994, t. 36.
- Hanas Z., *Charyzmat pallotyński przejawiający się w charakterze i naturze Zjednoczenia Apostolstwa Katolickiego* [w:] *100-lecie Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Polsce: dziedzictwo, charyzmat, apostołstwo*, A. Dyr, R. Forycki, M. Kowalczyk (red.), Apostolicum, Ząbki 2009.
- Hand M., *A philosophical objection to faith schools*, „Theory and Research in Education” 2003, t. 1, nr 1.
- Handke M., *Wychowanie misją szkoły katolickiej*, „Wychowawca” 2010, nr 9.
- Handke M., *Wychowanie oparte na chrześcijańskim systemie wartości*, „Wychowawca” 2011, nr 12.
- Hańderek J., *Pojęcia i definicje kultury* [w:] *Filozofia kultury*, P. Mróz (red.), Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2015.
- Himniak A., *Polska religijność w liczbach*, „Społeczeństwo. Studia, prace badawcze i dokumenty z zakresu nauki społecznej Kościoła” 2020, nr 4.
- Hochschild P.E., *Gravissimum Educationis* [w:] *The Reception of Vatican II*, M. L. Lamb, M. Levering (red.), Oxford University Press, Oxford.
- Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, Główny Urząd Statystyczny, *Kościół katolicki w Polsce 1991-2011*, Warszawa 2014.
- Jackiw O., *Działalność edukacyjna żeńskich zgromadzeń franciszkańskich na terenie Galicji w drugiej poł. XIX i na pocz. XX w.*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” 2020, nr 4.
- Jagodziński M., *Teologiczne znaczenie pojęcia koinonia*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2011, nr 3.
- Jakubowski A., *Lublin jako ośrodek nauki* [w:] *Lublin: historia - społeczeństwo - gospodarka*, W. Janicki (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2018.
- Jamrożek W., *Źródła w badaniach historyka wychowania dziejów najnowszych (wybrane problemy)* [w:] *Źródła w badaniach naukowych historii edukacji*, W. Szulakiewicz (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2003.
- Janeczek S., *Opinia w sprawie nadania arcybiskupowi metropolacie lubelskiemu Stanisławowi budzikowi tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie* [w:] *Arcybiskup Stanisław Budzik Metropolita Lubelski: doktor honoris causa Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie*, I. Pachcińska (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego, Lublin 2020.
- Jaroszyński P., *KUL w czasach PRL-u - kartka z historii*, „Człowiek w kulturze”, 2010, t. 21.
- Jastrzębski K., *Pijarska szkoła rzemieślnicza w Opolu Lubelskim - pomyłka badaczy*, „Analecta” 2011, t. 20, nr 2(39).

- Jaworski P., *Korelacja nauczania religii z innymi przedmiotami szkolnymi na łamach „Miesięcznika Katechetycznego i Wychowawczego”*, „Kultura – Przemiany – Edukacja”, 2021, t. IX.
- Jażdżewski L., *Szkolnictwo parafialne na obecnym obszarze archidiecezji gdańskiej w okresie staropolskim*, „Studia Gdańskie”, 2015, t. XXXVII.
- Jemielity W., *Duchowieństwo katolickie w szkolnictwie elementarnym Królestwa Polskiego*, „Studia Podlaskie”, 2001, t. XI.
- Jemielity W., *Z dziejów Kościoła w Królestwie Polskim w XIX wieku*, „Roczniki Humanistyczne” 1973, t. XXI, nr 2.
- Jeż S., *Rada Szkół Katolickich – organizacja wspomagająca wychowanie w szkołach katolickich*, „Ateneum Kapłańskie” 2007, t. 149, nr 3 (592).
- Jeżowski A., *Finansowanie publiczne oświaty niepublicznej*, Wolters Kluwer, Wolters Kluwer 2013.
- Jędruszczak E., *Wpływ zarządzania na przyszłość szkoły katolickiej na przykładzie Zespołu Szkół Katolickich im. Św. Ojca Pio w Zamościu* [w:] *Pedagogiczne aspekty zarządzania organizacją*, M. Szpakowski, E. Dąbek (red.), Knowledge Innovation Center, Zamość 2014, t.3.
- Jusiak R., *Szkoły katolickie w Polsce jako instytucje pomocowe rodziny*, „Pedagogika Rodziny” 2011, nr 1 (2).
- Kalinowska-Witek B., *Kartka z dziejów oświaty lubelskiej: Prywatne Żeńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące Wacławy Arciszowej w Lublinie (1912-1949)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2012.
- Kamiński S., Zdybicka Z., *Definicja religii a typy nauk o religii*, „Roczniki Filozoficzne” 1974, t. 22, nr 1.
- Karbowiak A., *Dzieje wychowania i szkół w Polsce w wiekach średnich*, nakł. Księgarni K. Grendyszyńskiego, Petersburg 1898, t.1.
- Karolewicz G., *Geneza Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego* [w:] *Katolicki Uniwersytet Lubelski. Wybrane zagadnienia z dziejów Uczelni*, G. Karolewicz, M. Zahajkiewicz, Z. Zieliński (red.), Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1992.
- Karolewicz G., *Katolicki Uniwersytet Lubelski jako ośrodek promieniowania kulturalnego w okresie międzywojennym*, „Roczniki Teologiczne” 1995, t. XLII, nr 4.
- Karolewicz G., *Potrzeba badań nad biografistyką pedagogiczną*, Katolicki Uniwersytet Lubelski. Wydział Nauk Społecznych, Lublin 2002.
- Karpiński P., *Sprawozdanie z Konferencji „Przyroda – Człowiek – Bóg. Wokół myśli filozoficznej Arcybiskupa Józefa Życińskiego”*, Lublin, 10 lutego 2012 r., „Studia Philosophiae Christianae” 2012, t. 48, nr 2.
- Kędzierski J., *Rodzice uczniów szkoły katolickiej. Wychowanie do życia we wspólnocie*, „Ateneum Kapłańskie” 2007, nr 3 (592).
- Klajmon-Lech U., *Działalność wychowawcza Kościoła katolickiego na Śląsku Cieszyńskim w latach 1945-2008*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Cieszyn-Warszawa-Toruń 2010.
- Kłoczowski J., *Klasztor dominikański w Lublinie w prowincji polskiej w XV-XVI wieku* [w:] *Religie, edukacja, kultura. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Stanisławowi Litakowi*, M. Surdacki (red.), TN KUL, Lublin 2002.
- Kłoczowski J., *Laudacja* [w:] *Władysław Bartoszewski: doktor honoris causa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2008.
- Kochanowicz J., *Problem denuncjacji w szkolnictwie jezuickim* [w:] *Pamięć wieków kształtuje potomność: księga jubileuszowa dedykowana księdzu profesorowi*

- Ludwikowi Grzebieniowi SJ z okazji 70. urodzin, A. Bieś, B. Topij-Stempińska (red.), Wydawnictwo WAM, Kraków 2010.
- Kochanowicz J., *Wychowanie w szkołach jezuickich okresu staropolskiego* [w:] *Pedagogika ignacjańska: historia, teoria, praktyka*, A. Królikowska (red.), Wydawnictwo WAM, Kraków 2010.
- Kołodziej K., *Dzieje szkół prowadzonych przez Zgromadzenie Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej w Sandomierzu*, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia, Sandomierz 2007.
- Komorowska B., *Motywy podejmowania nauki w szkołach katolickich* [w:] *Tożsamość współczesnej szkoły katolickiej*, A. Maj (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2015.
- Konefał J., *Wizytacje w lubelskim Biskupiąku z lat 1947-1949 przykładem walki komunistów z Kościołem i katolicką szkołą*, „Kwarta. Pismo historyczno-społeczne” 2012, nr 4(5).
- Kosobudzka E., *Diecezja lubelska po II wojnie światowej oraz posługa biskupa lubelskiego Stefana Wyszyńskiego* [w:] *Letnia Szkoła Historii Najnowszej 2011. Referaty*, P. Gasztold-Seń, Ł. Kamiński (red.), Instytut Pamięci Narodowej, Warszawa 2012.
- Kostkiewicz J., *Aksjologiczne podstawy katolickich koncepcji pedagogicznych* [w:] *Chrześcijańskie inspiracje w pedagogice*, J. Kostkiewicz (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011.
- Kostkiewicz J., *Kierunki i koncepcje pedagogiki katolickiej w Polsce 1918-1939*, Impuls, Kraków 2013.
- Kot S., *Reforma szkolna Stanisława Konarskiego*, Gebethner i Wolff, Kraków 1923.
- Kowalski Z., *Szkolnictwo średnie w mieście Lublinie w latach 1900-1915*, UMCS, Lublin 1968.
- Kozak M., *Nowatorstwo myśli pedagogicznej św. Józefa Kalasancjusza* [w:] *Chrześcijańskie inspiracje w pedagogice*, J. Kostkiewicz (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011.
- Kozłowska Z.T., *Życie Anny Radziwiłł było służbą*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 2014, nr 1-2 (231-232).
- Kozłowski R., *Edukacja inkluzyjna w ujęciu papieża Franciszka* [w:] *Sprawności moralne a wartości*, I. Jazukiewicz, E. Rojewska (red.), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2017.
- Kozyrska A., *Katolickie Towarzystwo Misyjne w Polsce (1921-1931)*, „Studia Polonijne”, 2007, t. 28.
- Koźmian D., *Ideal wychowawczy Komisji Edukacji Narodowej na tle pedagogiki nowożytnej w Europie Zachodniej i w Polsce XVIII wieku (w 240 rocznicę powstania Komisji Edukacji Narodowej)*, „Edukacja Humanistyczna” 2014, nr 1 (30).
- Koźmian D., *Wychowanie obywatelskie w poglądach ks. Stanisława Konarskiego (1700-1773)*, „Szczecińskie Studia Kościelne” 1993, nr 4.
- Krajczyński J., *Wybrane problemy Kościoła katolickiego w PRL w zakresie realizacji własnej misji*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Iuridica” 2017, nr nr 80 W nurcie zagadnień prawa kanonicznego i wyznaniowego. Cz. 1.
- Krapiec M., *Człowiek bytem osobowym* [w:] *Wychowanie na rozdrożu. Personalistyczna filozofia wychowania*, F. Adamski (red.), Wydawnictwo UJ, Kraków 1999.
- Kroeber A.L., Kluckhohn C., *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*, Peabody Museum of Archaeology & Ethnology, Harvard University, Peabody Museum of Archaeology & Ethnology, Harvard University 1952.
- Królikowska A., *Chyrowski Zakład Naukowo-Wychowawczy w Sprawozdaniach*, „Studia Paedagogica Ignatiana” 2016, t. 19, nr 2.

- Krukowski J., *Kościół i państwo. Podstawy relacji prawnych*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 2000.
- Krukowski J., *Państwo polskie a Kościół katolicki w ujęciu historycznym*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2016, t. XXVI, nr 2.
- Krukowski J., *Spór wokół ratyfikacji Konkordatu*, „Roczniki Nauk Prawnych”, 1996, t. VI.
- Krupa M., *Szkoła parafialna Komisji Edukacji Narodowej a szkoła ludowa w Prusach i Austrii*, „Rocznik Lubelski”, 1972, t. 15.
- Krześniak-Firlej D., *Nauczanie religii rzymskokatolickiej w prawodawstwie państwowym i kościelnym Drugiej Rzeczypospolitej*, „Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne” 2003, nr 14.
- Krzyżanowska U.M., *Poglądy pedagogiczne Zenona Grocholewskiego*, „Polska Myśl Pedagogiczna” 2022, t. 8, nr 8.
- Kucha R., *Szkolnictwo Lublina w latach 1864-1915: zarys dziejów*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1995.
- Szkoła czterech wieków: Liceum Ogólnokształcące im. Stanisława Staszica w Lublinie*, R. Kucha (red.), Zakład Historii Wychowania UMCS, Lublin 1992.
- Kuczyńska-Kwapis J., Dycht M., *Myśl i praktyka tyflopedagogiczna matki Elżbiety - Róży Czackiej*, „Forum Pedagogiczne” 2019, t. 9, nr 1.
- Kulbaka J., *Między pedagogiką a historią wychowania. Rozważania metodologiczne*, „Studia Społeczne” 2018, nr 23 (4).
- Kulbaka J., *Szkolnictwo i kształcenie specjalne w Polsce. W perspektywie setnej rocznicy odzyskania niepodległości*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 2018, t. 250, nr 4.
- Kulbaka J., *Tradycje kształcenia specjalnego w Królestwie Polskim [w:] Szkolnictwo, opieka i wychowanie w Królestwie Polskim od jego ustanowienia do odzyskania przez Polskę niepodległości 1815–1918*, H. Markiewiczowa, I. Czarnecka (red.), Wydawnictwo APS, Warszawa 2016.
- Kumor-Mielnik J., *Organizacja terytorialna diecezji chełmskiej i lubelskiej do 1805 r.*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2010, nr 94.
- Kunowski S., *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2004.
- Kupisz A., *Działalność pisarska nauczycieli kolegium jezuickiego w Lublinie w XVI-XVII wieku [w:] W służbie Bogu i społeczeństwu. Zakony na ziemiach polskich w XVI-XVII wieku*, D. Kupisz (red.), Radomskie Towarzystwo Naukowe, Radom 2004.
- Kupisz A., *Pedagodzy kolegium jezuickiego w Lublinie w XVI i XVII wieku*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2005, t. XXXIII, nr 2.
- Kurdybacha Ł., *Dzieje Oświaty Kościelnej do końca XVIII wieku*, Czytelnik Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1961.
- Kurdybacha Ł., *Średniowieczna oświata kościelna*, Czytelnik Spółdzielnia Wydawnicza, Łódź 1950.
- Langier C., *Wychowanie moralne w kontekście przemian społeczno-kulturowych epoki ponowoczesnej. Zarys problematyki*, „Peace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika”, 2014, t. XXIII.
- Lis R., *Działalność duszpastersko-katechetyczna Wydziału ds. Wychowania Katolickiego Archidiecezji Lubelskiej [w:] W służbie ewangelii i człowiekowi. Archidiecezja Lubelska w latach 1992-2002*, J. Mariański (red.), Gaudium, Lublin 2005.
- Litak S., *Formowanie sieci parafialnej w Łukowskim do końca XVI wieku*, „Roczniki Humanistyczne”, t. XII, nr 2.
- Litak S., *Sieć szkół parafialnych w Rzeczypospolitej w XVI i pierwszej połowie XVII w. Próba podsumowania*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1996, nr 37.

- Litak S., *Szkoły parafialne w Polsce XVIII w. przed powstaniem Komisji Edukacji Narodowej*, „Roczniki Humanistyczne” 1977, t. 25, nr 2.
- Lubiński D., *Integralne wychowanie w nauczaniu J. Ratzingera – Benedykta XVI* [w:] *Filozoficzny i teologiczny wymiar sprawności moralnych w wychowaniu*, I. Jazukiewicz, E. Kwiatkowska (red.), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2012.
- Łączkowski Z., *Prawdziwie anielska uczta (s. Urszula Michalak)* [w:] *Wolność niez niewolona czyli spacerkiem przez sacrum i profanum*, Staromiejski Dom Kultury, Warszawa 1997.
- Łętocha R., *Laski jako przykład formacji katolickiej lat II Rzeczypospolitej*, „Studia Religioznawcze” 2001, t. MCCLIII, nr 34.
- Łobocki M., *Wychowanie moralne w zarysie*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2006.
- Łukowski S.A., *Urszula Michalak poetka eseistka* [w:] *Informator Lubelskiego Oddziału Związku Literatów Polskich: poeci, prozaicy, eseiści 1983-2013*, Związek Literatów Polskich Oddział w Lublinie, Lublin 2013.
- Macąła J., *Z dyskusji o szkole katolickiej w II RP*, „Polityka i Społeczeństwo” 2006, nr 3.
- Madero C., *50 years of the Declaration on Christian Education Gravissimum Educationis: A review of its reception in Latin America*, „International Journal of Christianity & Education”, 2018.
- Magier D., *Szkolnictwo podstawowe i średnie* [w:] *Dzieje Lubelszczyzny 1944-1956. Aspekty społeczne, gospodarcze, oświatowe i kulturalne*, T. Osiński, M. Mazur (red.), Instytut Pamięci Narodowej - Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Oddział w Lublinie, Lublin 2017.
- Magier P., Salamucha A., *W obronie pedagogiki chrześcijańskiej*, „Paedagogia Chirsitana” 2013, t. 31, nr 1.
- Maj A., *Inspiracje papieża Franciszka dla współczesnej szkoły katolickiej*, „Roczniki Pedagogiczne” 2016, t. 8 (44), nr 2.
- Maj A., *Integralne wychowanie w szkole katolickiej. Koncepcja i jej rola we współczesnych tendencjach pedagogicznych*, Polihymnia, Lublin 2010.
- Maj A., *Standardy kwalifikacji wyróżniających nauczyciela w szkole katolickiej* [w:] *Edukacja „głębszego poziomu” w dialogu i perspektywie*, A. Karpińska (red.), Trans Humana Wydawnictwo Uniwersyteckie, Białystok 2005.
- Maj A., *Szkolnictwo katolickie w III RP (1989-2001). Status i rozwój w okresie przemian oświatowych*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „ADAM”, Warszawa 2002.
- Maj A., *Wartości religijne konstytuujące tożsamość szkoły katolickiej* [w:] *Kreowanie tożsamości szkoły*, K. Chałas, B. Komorowska (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2009, t.2.
- Maj A., *Wybrane aspekty wychowania w szkole katolickiej* [w:] *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, A. Rynio (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2007.
- Majewski S., *Przemiany oświaty i wychowania w Polsce w latach 1989-1995*, „Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne” 1996, nr 11.
- Majewski S., *Tendencje zmian w systemie zarządzania oświatą w Polsce doby transformacji ustrojowej (1989-2004)*, „Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne” 2005, nr 15.
- Majorek C., *Najnowsza historia edukacji wobec potrzeb pedagogiki* [w:] *Edukacja i jej historiografia. W poszukiwaniu płaszczyzny twórczego dialogu*, S. Sztobryn, J. Semkow (red.), Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2006.
- Malarczyk J., *Szkolnictwo wyższe i instytuty naukowe* [w:] *Dzieje Lubelszczyzny*, A. Kierek (red.), PWN, Warszawa 1979, t.II.

- Małachowski R., *Średnie szkolnictwo katolickie w Polsce i wybranych państwach europejskich (lata 1945 - 2000)*, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2005.
- Marczuk J., *Oświata i nauka w Lublinie w latach 1918-1939* [w:] *Dzieje Lublina*, S. Krzykała (red.), Wydawnictwo Lubelskie, Lublin 1975, t.2.
- Marek Z., Walulik A., *Ewangelia inspiracją dla nauk o wychowaniu*, 2019, t. 18, nr 45.
- Marek Z., Walulik A., *Pedagogika katolicka w perspektywie pedagogiki transcendentnej*, „Horyzonty wychowania” 2017, t. 16, nr 38.
- Marzec-Jóźwicka M., *Indywidualizacja kształcenia literackiego w szkole średniej. Model zadaniowy*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2018.
- Maziarz A., *Szkolnictwo poznańskich wspólnot zakonnych w XIX wieku* [w:] *Świat dziecka*, J. Kita, M. Korybut-Marciniak (red.), seria „Życie prywatne Polaków w XIX wieku”, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź - Olsztyn 2016, t.V.
- Mazurek K., *Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie” – geneza, działalność, znaczenie* [w:] *Sen o potęgę: bezpieczeństwo, suwerenność, mocarstwowość. Rzeczpospolita Polska 1918-1939*, E. Maj, J. Gryz, E. Kirwiel, E. Podgajna (red.), Wydawnictwo UMCS, Lublin 2014.
- Mazurek P., *Działalność społeczna ks. Antoniego Kwiatkowskiego*, „Roczniki Filozoficzne” 1975, t. 23, nr 2.
- Mąkosza P., *Challenges for teachers of religious education in Catholic and state schools in Poland: a comparative study*, „International Studies in Catholic Education” 2016, t. 8, nr 2.
- Mąkosza P., *St. John Paul II and Catholic education. A review of his teachings: an essay to inspire Catholic educators internationally*, „International Studies in Catholic Education” 2020, t. 12, nr 2.
- McClelland V.A., *Education (Gravissimum Educationis)* [w:] *Modern Catholicism: Vatican II and After*, A. Hastings (red.), Londyn 1991.
- Meissner A., *Współczesna koncepcja historii wychowania. Wybrane zagadnienia* [w:] *Historia wychowania u progu XXI wieku. Potrzeby badań naukowych i wyzwania edukacyjne*, A. Meissner, R. Ślęczka (red.), Wydawnictwo Naukowe UKEN, Kraków 2024.
- Pedagogika miejsca*, M. Mendel (red.), Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji TWP, Wrocław 2006.
- Mendel M., *Pedagogika miejsca wspólnego: miasto i szkoła*, Wydawnictwo Naukowe Katedra, Gdańsk 2017.
- Mezglewski A., *Dyskryminacyjne działania władz oświatowych i lokalowych wobec Gimnazjum Biskupiego w Lublinie w latach 1944-1962* [w:] *Historia et ius: księga pamiątkowa ku czci księdza profesora Henryka Karbownika*, A. Dębiński (red.), Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1998.
- Mezglewski A., *Problem erekcji Gimnazjum Biskupiego w Lublinie*, „Roczniki Nauk Prawnych”, 1996, t. VI.
- Mezglewski A., *Szkolnictwo wyznaniowe w Polsce w latach 1944-1980. Studium historyczno-prawne*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004.
- Mezglewski A., *Wywłaszczenie nieruchomości szkolnej Gimnazjum Biskupiego w Lublinie w 1966 r.*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, 2001, t. III.
- Miąso J., *Rola Konwiktu Szaniawskich w Łukowie w edukacji młodzieży drobnoszlacheckiej* [w:] *Religie, edukacja, kultura: księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Stanisławowi Litakowi*, M. Surdacki (red.), TN KUL, Lublin 2002.
- Michalski J., *Doświadczenie przeżyte czy rytualne wdrożenie. Propozycja edukacji religijnej w epoce ponowoczesnej*, „Społeczeństwo. Edukacja. Język”, 2017, t. 1(5).

- Michalski S., *Rola historii wychowania w systemie nauk pedagogicznych*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1989, nr 32.
- Mirek A., *Wychowanie integralne w pracy oświatowo-wychowawczej bezhabitowych wspólnot zakonnych na przykładzie Zgromadzenia Córek Maryi Niepokalanej* [w:] *Wychowanie integralne w edukacji katolickiej. Idee - twórcy - instytucje*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2014.
- Misiurek J., *Gimnazjum i Liceum Biskupie w Lublinie (1923-1962)* [w:] *Wychowawcy i wychowankowie Gimnazjum i Liceum Biskupiego w Lublinie (1923-1962)*, J. Misiurek (red.), Polihymnia, Lublin 2004.
- Misiurek J. (red.), *Targoński Krzysztof Kazimierz Andrzej ks. kan. mgr lic.* [w:] *Wychowawcy i wychowankowie Gimnazjum i Liceum Biskupiego w Lublinie (1923-1962)*, Polihymnia, Lublin 2004.
- Mizia T., *Przepisy dla szkół parafialnych z 1780 roku*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, 1964, t. 7.
- Młynarczyk S., *Z dziejów Seminarium Duchownego łacińskiej diecezji chełmskiej w Krasnymstawie*, „Roczniki Humanistyczne” 1953, t. 4, nr 3.
- Morbitzer J., *Edukacja w epoce współczesnych kryzysów*, „Studia Edukacyjne” 2020, nr 56.
- Münnich M., *Polityka finansowo-podatkowa władz komunistycznych wobec Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, „Roczniki Humanistyczne” 2018, t. LXVI, nr 2.
- Natoński B., *Jezuici a Komisja Edukacji Narodowej*, „Roczniki Humanistyczne” 1977, t. XXV, nr 2.
- Nazaruk S., Marchel J., Kruszewska A., *Znaczenie wartości chrześcijańskich w wychowaniu dzieci w wieku przedszkolnym wśród rodziców ze środowisk wiejskich i miejskich*, „Rozprawy Społeczne” 2020, t. 14, nr 3.
- Niemiec J., *Z dziejów szkolnictwa jezuickiego na ziemiach Rzeczypospolitej w latach 1564-1886*, „Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej”, 1998.
- Niewęglowski J., *Oświata i wychowanie w II Rzeczypospolitej. Próby przeniesienia charyzmatu salezjańskiego na ziemię polskie*, „Seminare” 2018, t. 39, nr 2.
- Nowak M., *Czy szkoła ma przekazywać wiedzę, czy też wychowywać?*, „Paedagogia Christiana” 2012, t. 1, nr 29.
- Nowak M., *Personalistyczna koncepcja szkoły i dydaktyki*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1997, t. XXV, nr 2.
- Nowak M., *Podstawy pedagogiki otwartej. Ujęcie dynamiczne w inspiracji chrześcijańskiej*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1999.
- Nowak M., *Program wychowawczy szkoły katolickiej i jego konstruowanie*, „Ateneum Kapłańskie” 2007, t. 149, nr 3 (592).
- Nowak M., *Tożsamość pedagogiki chrześcijańskiej*, „Paedagogia Christiana” 2013, t. 1, nr 13.
- Nowak P., *Afera w szkole im. św. Teresy w Lublinie. Były dyrektor skazany za fałszowanie świadectw i przyjmowanie łapówek*, „Kurier Lubelski”, 2019.
- Nowicki M., *Opieka duchowa w szkolnictwie jezuickim od XVI do XVIII wieku*, „Studia Paedagogica Ignatiana” 2021, t. 24, nr 2.
- Okniński P., *Formowanie się ram przestrzennych i instytucjonalnych gminy miejskiej w średniowiecznym Lublinie (XIII i XIV w.)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio F – Historia”, 2017, t. 72.
- Okrasa M., Leśniewski G., *Z historii szkolnictwa Lubelszczyzny: Ogólnokształcące Liceum Wojskowe w Lublinie w latach 1985-1992*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2017.

- Olbrycht K., *Aksjologia szkoły katolickiej*, „Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL” 2006, t. 3, nr 75.
- Olbrycht K., *Współczesne obszary pedagogiki chrześcijańskiej*, „Paedagogia Christiana” 2013, t. 1, nr 3.
- Olczak S.K., *Siec szkół parafialnych w wielkopolskiej części diecezji poznańskiej w XVII stuleciu (w świetle wizytacji kanonicznych)*, „Roczniki Humanistyczne” 1973, t. XXI, nr 2.
- Olczak S.K., *Wkład pijarów w dzieło Komisji Edukacji Narodowej w funkcji edukacji młodzieży*, „Biblioteka Teologii Fundamentalnej” 2008, nr 3.
- Olech M., *Tradycja jako istotny wymiar tożsamości szkoły* [w:] *Pluralizm w oświacie niepublicznej*, A. Rebeta (red.), Lubelskie Społeczne Liceum Ogólnokształcące im. Jana III Sobieskiego, Lublin 1998.
- O'Malley J.W., *What Happened at Vatican II?*, Belknap/Harvard University Press, Cambridge, MA 2008.
- Opiela M.L., *Catholic pedagogy in early childhood education: a report on a neglected field of research*, „International Studies in Catholic Education” 2020, t. 12, nr 2.
- Opozda D., *Współpraca rodziny i szkoły – o lepszą jakość relacji rodzice–nauczyciele*, „Paedagogia Christiana” 2009, t. 23, nr 1.
- Ordon M., *Represje władz komunistycznych wobec lubelskiej placówki Zgromadzenia Sług Jezusa*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2000, nr 1.
- Osewska E., *Die Katholische Schule: zu Beginn des XXI. Jahrhunderts am Beispiel Polens und Englands*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2015.
- Osiński Z., *Postawy nauczycieli Lubelszczyzny wobec władzy i ustroju w latach 1957-1989*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2012, nr 1 (19).
- Palak Z., *Profesor Zofia Sękowska (1924–1997) – twórczyni lubelskiej szkoły pedagogiki specjalnej*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio J” 2012, t. XXV, nr 1–2.
- Wykaz publikacji i innych osiągnięć prof. zw. dr hab. Zofii Sękowskiej 1924-1997*, Z. Palak, A. Lewicka, A. Bujnowska (red.), UMCS, Lublin 2002.
- Palka S., *Pedagogika teoretycznie i praktycznie zorientowana a badania historii wychowania i myśli pedagogicznej* [w:] *Konteksty i metody w badaniach historyczno-pedagogicznych*, T. Jałmużna, I. Michalska, G. Michalski (red.), Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2004.
- Pamuła S., *Abp prof. Józef Życiński - życie i wspomnienia*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 2011, nr XXXIX.
- Partyka W., *Instytucje opieki w Lublinie w XIX wieku*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici Pedagogika” 2021, t. 42, nr 2.
- Partyka W., *Szkolne organizacje religijne w diecezji lubelskiej w dwudziestoleciu międzywojennym*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2023, nr 120.
- Parzyszek C., *Natura życia konsekrowanego – „drzewo o licznych gałęzkach”* [w:] *Życie konsekrowane w posoborowym nauczaniu Kościoła*, Wydawnictwo Księży Pallotyńów „Apostolicum”, Ząbki 2007.
- Pelczar R., *Klasztorne szkoły żeńskie w Polsce w XVI-XVIII w.: problematyka i perspektywy badawcze*, „Nasza Przeszość. Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce”, 1998, t. 89.
- Petrani A., *Szkolnictwo teologiczne w Polsce*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny” 1964, t. 7, nr 1–2.
- Piechnik L., *Przemiany w szkolnictwie jezuickim w Polsce w XVIII wieku*, „Roczniki Humanistyczne” 1977, t. XXV, nr 2.

- Pikuła N., Łukasik J., *Edukacja współczesnego człowieka do sensu życia* [w:] *Septuaginta Pedagogiczno-katechetyczna. Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi dr. hab. Zbigniewowi Markowi SJ w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, A. Walulik, J. Mólka (red.), Akademia Ignatianum, Kraków 2017.
- Pitala A., *Pijarskie zakłady kształcenia nauczycieli w dawnej Polsce - profesoria* [w:] *Wkład pijarów do nauki i kultury w Polsce XVII-XIX w.*, I. Stasiewicz-Jasiukowa (red.), Zakład Historii Nauk Społecznych IHNOiT PAN, Wydawnictwo Zakonu Polskiej Prowincji Pijarów, Warszawa-Kraków 1993.
- Piwnicki G., *Relacje państwo–Kościół na przełomie XX i XXI wieku. Przypadek Polski*, „Cywilizacja i Polityka” 2017, nr 15.
- Płaziński A., *Rola szkoły katolickiej wobec wyzwań społeczeństwa ponowoczesnego*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 2019, nr 18.
- Podkowiński T., *Od ruchu zawieszackiego do skautów Europy*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2010, nr 5-6 (114-115).
- Polak G., *Nowak Marian* [w:] *Kto jest kim w Kościele. Ekumeniczne „who is who” chrześcijaństwa w Polsce*, Katolicka Agencja Informacyjna, Warszawa 1999.
- Polak G., *Targoński Krzysztof* [w:] *Kto jest kim w Kościele. Ekumeniczne „who is who” chrześcijaństwa w Polsce*, Katolicka Agencja Informacyjna, Warszawa 1999.
- Popławski A., *Zdanie na podaną w roku 1770 do rezolucji kwestią następującą: jakie nauki należałoby dawać kmiotkom* [w:] *Pisma pedagogiczne*, Ossolineum, Wrocław 1957.
- Popławski J.M., *Błogosławiony ks. Kazimierz Gostyński: wierny woli Boga aż po krzyż*, Gaudium, Lublin 2021.
- Postek S., *Dzieje szkoły pijarskiej w Łukowie 1701-1833*, „Analecta” 1996, t. 5, nr 2(10).
- Potocki A., *Jaka powinna być szkoła katolicka?*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 1998, nr 7.
- Poznański K., *Przebudowa struktury szkolnictwa w Królestwie Polskim w latach trzydziestych XIX stulecia* [w:] *Szlakami przeszłości i czasów współczesnych*, K. Puchowski, J. Żerko (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1996.
- Pring R., *The Future of Publicly Funded Faith Schools. A Critical Perspective*, Routledge, Abington 2018.
- Przegaliński A., *Z historii lubelskiej oświaty. Zarys dziejów Prywatnej Ośmioklasowej Filologicznej Szkoły Męskiej S. Śliwińskiego (tzw. „Szkoły Lubelskiej”) w latach 1906–1914*, „Rocznik Łódzki”, 2018, t. LXVIII.
- Przełęcki M., *Intuicja wartości jako rodzaj poznania*, „Przegląd Filozoficzny” 1996, t. V, nr 3.
- Przybył-Sadowska E., *Początki Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża w Łaskach w świetle materiałów archiwalnych*, „Studia Religioznawcze” 2014, t. 47, nr 3.
- Przybył-Sadowska E., *Triuno. Instytucje we wspólnocie Lasek 1911-1961*, Wydawnictwo Libron, Kraków 2015.
- Przykłady dobrych praktyk*, <https://kuratorium.lublin.pl/?akc=akt&op=szcz&id=6536> [7 marzec 2024 r.].
- Przytuła F., *Struktury kurialne* [w:] *W służbie ewangelii i człowiekowi. Archidiecezja Lubelska w latach 1992-2002*, J. Mariański (red.), Gaudium, Lublin 2005.
- Puchowski K., *Kolegia szlacheckie teatynów, pijarów i jezuitów a reformy edukacyjne w Rzeczypospolitej Obojga Narodów doby oświecenia*, „Nasza Przeszłość”, 2012, t. 117.
- Puchowski K., *„Sposobić do rady” - edukacja w Collegium Nobilium Societatis Jesu w Lublinie* [w:] *W przestrzeni słowa i czasu: księga jubileuszowa dla księdza profesora Jana Walkusza*, T. Moskal, M. Nabożny (red.), Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2020.

- Radzik T., Witusik A.A., Ziółek J. (red.), *Gostyński Kazimierz* [w:] *Słownik Biograficzny Miasta Lublina*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1996, t.2.
- Radziszewski I., *Uniwersytet katolicki w Polsce*, „Wiadomości Towarzystwa Uniwersytetu Lubelskiego” 1923, t. 1, nr 1.
- Rakoczy B., *Ustawa o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska, Wolters Kluwer Polska 2008.
- Ratajczak K., *Edukacyjne aspekty ustawodawstwa kościelnego w Polsce (późne średniowiecze–początek czasów nowożytnych). Zarys zagadnienia*, „Paedagogia Christiana”, 2021, t. 2/48.
- Ratajczak K., *Ustawodawstwo szkolne soborów od XII do pierwszej połowy XIV w. i początki jego recepcji w średniowiecznej Polsce - zarys problemu*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2007, nr 23.
- Ratajczak K., *XIII wiek - stulecie przełomu w dziejach średniowiecznego szkolnictwa w Polsce*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2009, nr 25.
- Ratzinger J., *Theological Highlights of Vatican II*, Paulist Press, Nowy Jork/Mahwah 2009.
- Rechowicz M., *Początki szkoły katedralnej w Gnieźnie*, „Roczniki Humanistyczne” 1972, t. XX, nr 2.
- Rogozińska A., *Edukacja w szkołach urszulanek na ziemiach polskich w XIX i XX wieku* [w:] *Edukacja w szkołach urszulańskich (XVII-XX wiek)*, U. Borkowska (red.), Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2012.
- Romaniak M., Węgrzyn J., *Prowadzenie działalności edukacyjnej przez Kościół Katolicki – aspekty prawne*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2010, nr 3264.
- Rynio A., *Wybrane paradoksy pedagogiki chrześcijańskiej podstawą jej tożsamości*, „Forum Pedagogiczne”, 2013, t. 2.
- Rynio A., *Wzory osobowe a budowanie autorytetu nauczyciela i wychowawcy* [w:] *Sprawności moralne a przestrzenie pedagogiczne*, I. Jazukiewicz, E. Rojewska (red.), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2017.
- Ryś J., *Szkoły kolegiackie w nauczaniu kościelnym w Małopolsce w okresie średniowiecza* [w:] *Nauczanie w dawnych wiekach. Edukacja w średniowieczu i u progu ery nowożytnej. Polska na tle Europy*, W. Iwańczak, K. Bracha (red.), Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, Kielce 1997.
- Samuś P., *Rola socjalistów w edukacji politycznej społeczeństwa Królestwa Polskiego w latach rewolucji 1905-1907*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2005, t. IV, nr 2 (8).
- Sapia-Drewniak E., *Działalność oświatowa Uniwersytetu Krakowskiego w dobie Komisji Edukacji Narodowej* [w:] *Komisja Edukacji Narodowej: kontekst historyczno-pedagogiczny*, K. Dormus, B. Popiołek, A. Chłosta-Sikorska, R. Ślęczka (red.), Wydawnictwo Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej, Kraków 2014.
- Sapia-Drewniak, Eleonora, *Działalność oświatowa polskich towarzystw na Górnym Śląsku na przełomie XIX i XX stulecia*, „Studia Paedagogica Ignatiana” 2016, t. 19, nr 2.
- Sarek S., *Abp prof. dr hab. Bolesław Pylak*, „Summarium” 2019, nr 48 (68).
- Sawicki F., *Poznanie wartości*, „Polonia Sacra”, 1952, t. 5, z. 1–4.
- Sąd Rejonowy Lublin-Zachód w Lublinie, X Wydział Ksiąg Wieczystych, Księga Wieczysta nr LU11/00114675/2.*
- Secretaria Status, *Annuario Statisticum Ecclesiae 2018*, 2020.
- Selejdak R., *Watykańska Kongregacja Edukacji Katolickiej: historia, kompetencje i działalność*, „Collectanea Theologica” 2011, t. 2, nr 81.
- Semrau K., *Metody i formy pracy w szkolnictwie pijarskim*, „Progress. Journal of Young Researchers” 2018, nr 5.

- Serzhanova V., Tuora-Schwierskott E., *Wolność sumienia i wyznania w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Gdańskie Studia Prawnicze”, 2018, t. XL.
- Sieńkowski M., *Wiara a inne typy poznania*, „Civitas et Lex” 2014, nr 4.
- Sierpowski S., *Stan wiedzy i ewolucja poglądów na temat strajku szkolnego we Wrześni z 1901 roku* [w:] *Strajk dzieci wrześnińskich z perspektywy wieku*, S. Sierpowski (red.), Urząd Miasta i Gminy Września, Poznań-Września 2001.
- Skibiński T., *Pallotyni w Polsce* [w:] *100 lat pallotynów na ziemiach polskich*, P. Góralczyk (red.), Apostolicum, Ząbki 2007.
- Skoczkowa E., *Szkoły społeczne w systemie edukacji w Polsce*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSB w Krakowie. Prace Socjologiczne” 1994, nr 162.
- Skrzyniarz R., *Akademicki Lublin w biografjach - przedsięwzięcie podjęte z okazji rocznicy powstania lubelskich uczelni*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2015, nr 103.
- Skrzyniarz R., *Dokumenty źródłem analiz i badań biograficznych w pedagogice*, „Biografistyka Pedagogiczna” 2018, t. 3, nr 1.
- Skrzyniarz R., *Wyższe uczelnie Lublina, ich fundatorzy, założyciele, twórcy i pierwsi rektorzy* [w:] *W służbie nauki, wychowania i wartości. Szkice biograficzne o lubelskim środowisku naukowym*, R. Skrzyniarz, M. Łobacz, B. Borowska (red.), Wydawnictwo Episteme, Lublin 2015.
- Skrzyniarz R., *Zygmunt Kukulski, Stefan Kunowski i Teresa Kukołowicz – ich rola w rozwoju pedagogiki na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, „Biografistyka Pedagogiczna” 2018, t. 3, nr 1.
- Skrzypczak R., *Kościół jako misterium, communio i missio*, „Warszawskie Studia Teologiczne”, 2004, t. XVII.
- Sławiński S., *Uczeń szkoły katolickiej. Wychowanie do odpowiedzialności*, „Ateneum Kapłańskie” 2007, t. 149, nr 3 (592).
- Smak M., *Czynniki warunkujące zainteresowanie szkołami katolickimi*, „Opuscula Sociologica” 2014, nr 4(10).
- Smolarz J., *Urszula Michalak Poetka* [w:] *Pisarze współcześni regionu lubelskiego*, Związek Literatów Polskich Oddział w Lublinie, Lublin 1999.
- Sobczak J., Gołda-Sobczak M., *Wolność sumienia i wyznania jako prawo człowieka*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia” 2012, t. 19, nr 1.
- Soboń M., *20 lat XXIII Liceum Ogólnokształcącego im. Nauczycieli Tajnego Nauczania w Lublinie: 1998-2018*, Drukarnia AKAPIT: na zlecenie XXIII Liceum Ogólnokształcącego im. Nauczycieli Tajnego Nauczania, Lublin 2018.
- Stanisz P., *Rozwój polskiego prawa wyznaniowego w latach 1989-2009*, „Premisla Christiana”, 2011.2010, t. 14.
- Stawniak H., Wawrzyńczak P., *Wychowawca w szkole katolickiej*, „Seminare” 2000, nr 16.
- Stegner T., *Wyznania - państwo - naród w II Rzeczypospolitej*, „Prace Historyczne” 2020, t. 147, nr 4.
- Stępień R., *Szkoły publiczne benedyktynów sieciechowskich w latach 1791-1819*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 2020, t. 114.
- Stężowska A., *Prywatna Żeńska Szkoła Powszechna Sióstr Urszulanek w Lublinie w latach 1932-1939* [w:] *Edukacja w szkołach urszulańskich (XVII-XX wiek)*, U. Borkowska (red.), TN KUL, Lublin 2012.
- Stopniak F., *Bilczewski Józef* [w:] *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, R. Bender (red.), TN KUL, Lublin 1994, t.1.
- Strojnowski J., *Brawo młodzież katolicka*, „Gazeta Wyborcza” 1996, nr 132/2122.

- Strzelecka A., *Liceum Ogólnokształcące Sióstr Urszulanek Unii Rzymskiej w Poznaniu* [w:] *Edukacja w PRL*, M. Wiśniewska (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2016.
- Styk J., *Działalność i myśl społeczna ks. Ignacego Kłopotowskiego (1866-1931)*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1983, t. XI, nr 1.
- Styk M.B., *Śp. mgr Romana Kowalczyk (1935-2002)*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2003, t. XXXI, nr z. 2.
- Sullivan J., *Catholic Education: Distinctive and Inclusive*, Springer Netherlands, Dordrecht 2001.
- Suplicka A., *Wpływ strajku szkolnego na rozwój szkolnictwa prywatnego* [w:] *Szkolnictwo, opieka i wychowanie w Królestwie Polskim od jego ustanowienia do odzyskania przez Polskę niepodległości 1815–1918*, H. Markiewiczowa, I. Czarnecka (red.), Wydawnictwo APS, Warszawa 2016.
- Surdacki M., *Szkoła parafialna i oświata w Urzędowie w XV-XVIII wieku*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 2003, nr 42.
- Szafranko A., *Regulacje dotyczące szkół katolickich w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i w prawie polskim*, „Kościół i Prawo” 2014, t. 3 (16), nr 1.
- Szczepaniak J., *Konflikt pomiędzy państwem a Kościołem dotyczący rozporządzeń wykonawczych do konkordatu z 1925 roku w sprawach nauczania religii w szkołach*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2006, nr 3.
- Szczepaniak J., *Szkoła parafialna w Kraśniku w okresie staropolskim*, „Studia Sandomierskie” 2019, nr 26.
- Szczygieł R., *Lublin czasów renesansu i baroku. Gospodarczy, polityczny i kulturalny wizerunek miasta*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio FF”, 2005, t. XXIII.
- Szeloch H., *Program wychowawczy „Stowarzyszenia Przyjaciół Szkół Katolickich” jako próba odpowiedzi na nauczanie magisterium Kościoła dotyczące wychowania chrześcijańskiego w szkole katolickiej*, „Warszawskie Studia Pastoralne UKSW” 2012, nr 15.
- Szmerek A., *Okoliczności powstania Polskiej Prowincji Zakonu Pijarów (1642-1662)*, „Nasza Przeszłość. Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce”, 2012, t. 118.
- Sztaba M., *Zagadnienie duchowości i religijności w integralnym wychowaniu osoby* [w:] *Wychowanie integralne w edukacji katolickiej. Idee – twórcy – instytucje*, M. L. Opiela, M. Łobacz, E. Świdrak (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2014.
- Sztaba M., *Źródło i przyczyny współczesnego, wielopostaciowego kryzysu społecznego*, „Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne”, 2014, t. 24.
- Sztafrowski E., *Podręcznik prawa kanonicznego*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1986, t.3.
- Sztychmiller R., *Śp. Ks. bp prof. Piotr Hemperek*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 1992, t. 2, nr 3.
- Szuba L., *Polityka oświatowa państwa polskiego w latach 1955-1970*, Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit” oraz Jagielloński Instytut Wydawniczy, Toruń 2021.
- Szulakiewicz W., *Ego-dokumenty i ich znaczenie w badaniach naukowych*, „Przegląd Badań Edukacyjnych” 2013, t. 1, nr 16.
- Szulakiewicz, Władysława, *Działalność oświatowa i myśl pedagogiczna Kazimierza Twardowskiego* [w:] *Historyczne źródła wybranych ofert edukacyjnych w Polsce współczesnej*, D. Drynda (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1996.

- Szybiak I., *Szkoły parafialne w Wielkim Księstwie Litewskim w czasach Komisji Edukacji Narodowej*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1968, nr 11.
- Szylar A., *Działalność oświatowa benedyktynek sandomierskich w latach 1616-1865*, Tow. Nauk. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2002.
- Szylar A., *Ideaty wychowawcze w klasztorach żeńskich w okresie potrydenckim do początków XIX wieku*, „Paedagogia Christiana” 2012, t. 2, nr 30.
- Szylar A., *Nasze najmilejsze siostrzyczki... czyli habitki w klasztorze Wizytek Warszawskich w XVII wieku*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2010, nr 26.
- Szymanek A., *Konwent Dominikanów Obserwantów przy kościele św. Krzyża w Lublinie w świetle inwentarza z 1743 roku* [w:] *W służbie Bogu i społeczeństwu. Zakony na ziemiach polskich w XVI-XVII wieku*, D. Kupisz (red.), Radomskie Towarzystwo Naukowe, Radom 2004.
- Szymański J., *Rola szkół kanonickich w Małopolsce XIII wieku*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, 1965, t. 8.
- Taraszkiewicz J., *Józef Kalasancjusz - twórca szkół pijarskich* [w:] *Szlakami przeszłości i czasów współczesnych*, K. Puchowski, J. Żerko (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1996.
- Topij-Stempińska B., *Geneza pedagogiki ignacjańskiej* [w:] *Pedagogika ignacjańska: historia, teoria, praktyka*, A. Królikowska (red.), Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, Wydawnictwo WAM, Kraków 2010.
- Topij-Stempińska B., *Kasata zakonu jezuitów w polskiej historiografii XX wieku i początkach XXI wieku*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2018, nr 1–2.
- Topij-Stempińska B., *Uczniowie jezuickich instytucji edukacyjnych w Galicji w XIX wieku. Portret zbiorowy*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2019.
- Topij-Stempińska B., Bieś A., *Rodzinne tradycje edukacji młodzieży ziemiańskiej w szkołach jezuickich w Galicji w XIX wieku* [w:] *W poszukiwaniu prawdy. Prace dedykowane profesorowi Stanisławowi Głazowi SJ z okazji 70-lecia urodzin i 50-lecia życia zakonnego*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2021.
- Topolski J., *Metodologia historii*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1968.
- Truchim S., *Historia szkolnictwa i oświaty polskiej w Wielkim Księstwie Poznańskim 1815-1915*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź 1968, t.II.
- Tylus S., *100-lecie obecności pallotynów na ziemiach polskich (1907-2007)* [w:] *100-lecie Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Polsce: dziedzictwo, charyzmat, apostołstwo*, A. Dyr, R. Forycki, M. Kowalczyk (red.), Apostolicum, Ząbki 2009.
- Tylus S., *Formy działalności apostołskiej polskich pallotynów w latach 1907-2007* [w:] *100-lecie Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Polsce: dziedzictwo, charyzmat, apostołstwo*, A. Dyr, R. Forycki, M. Kowalczyk (red.), Apostolicum, Ząbki 2009.
- Wachowicz M., *Promocja zbiorów charytatywnych na przykładzie działalności komitetu „Wstawaj Alicja”*. Studium przypadku, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2023, nr 32 (3).
- Wadowski J.A., *Kościół Ś. Mikołaja B. i W. na Czwartku* [w:] *Kościoty lubelskie na podstawie źródeł archiwalnych*, Nakładem Akademii Umiejętności, Kraków 1907.
- Walewander E., *Ks. Wincenty Pieńkowski (1786-1863): biskup lubelski, propagator szkolnictwa*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2017, t. 60, nr 1/2.
- Walewander E., *Pedagogia katolicka w diecezji lubelskiej: 1918-1939*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2007.
- Walewander E., *Starnawski Zbigniew* [w:] *Słownik Biograficzny Miasta Lublina*, P. Jusiak, M. Sioma, J. Ternes (red.), Wydawnictwo UMCS, Lublin 2014, t.4.

- Walewander E., *Znaczenie działalności biskupa Mariana Leona Fulmana dla współczesnej pedagogiki* [w:] *Biskup Lubelski Marian Leon Fulman. Pedagog trudnych lat*, E. Walewander (red.), Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2010.
- Wałęga A., *Autorzy podręczników szkolnych Komisji Edukacji Narodowej: próba zarysu portretu zbiorowego* [w:] *Komisja Edukacji Narodowej: kontekst historyczno-pedagogiczny*, K. Dormus, B. Popiołek, A. Chłosta-Sikorska, R. Ślęczka (red.), Wydawnictwo Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej, Kraków 2014.
- Warchałowski K., *Szkoły katolickie w obowiązujących konkordatach z państwami europejskimi*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny” 1998, nr 41/3–4.
- Wawer P., *Zakład Teologiczny Zakonu Ojców Jezuitów w Lublinie – Kolegium Bobolanum, czyli o kontemplacji w działaniu* [w:] *W służbie nauki, wychowania i wartości. Szkice biograficzne o lubelskim środowisku naukowym*, R. Skrzyniarz, M. Łobacz, Borowska (red.), Wydawnictwo Episteme, Lublin 2015.
- Wawro F., *Szkoła jako środowisko kształtujące aspiracje edukacyjno-zawodowe i społeczno-polityczne młodzieży*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1995, t. XXIII, nr 2.
- Wawrzyńczak P., *Szkoła katolicka wyrazem misji nauczycielskiej Kościoła*, „Seminare” 1997, nr 13.
- Węgrzecki J.S., *Wolność religii w zamyśle autorów Konstytucji RP z 1997 roku*, „Horyzonty Polityki” 2018, t. 9, nr 28.
- Whittle S., *A Theory of Catholic Education*, Bloomsbury, Londyn, Nowy Jork 2015.
- Wierzchowska-Konera B., *Sieć szkolnictwa średniego ogólnokształcącego w województwie lubelskim w latach 1918-1939* [w:] *Szkolnictwo Lubelszczyzny w XVIII-XX wieku*, Lublin 1993.
- Wierzchowska-Konera B., *Szkolnictwo średnie ogólnokształcące w województwie lubelskim w latach 1918-1939*, UMCS, Lublin 1981, t.1, 2.
- Więcek K., *Prawo Kościoła Katolickiego do zakładania i prowadzenia szkół*, „Studia z prawa wyznaniowego” 2014, nr 17.
- Więcek K., *Status prawny nauczycieli w szkołach prowadzonych przez osoby prawne Kościoła katolickiego*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2016.
- Wilkowski E., *Zanim powstanie biografia. Potrzeba świadectwa o dr. Zygmuncie Łupinie*, „Powinność. Pismo kulturalno-społeczne Ziemi Chełmskiej” 2015, nr 1(25).
- Wilkowski M., *Strona internetowa jako źródło historyczne*, „Historyka. Studia Metodologiczne”, 2021, t. 51.
- Wilkowski M., *Wayback Machine – podstawy wykorzystania*, „Biuletyn EBIB” 2017, nr 2 (172).
- Winiarz A., *Prywatne szkolnictwo żeńskie na Lubelszczyźnie w latach 1809-1833* [w:] *Szkolnictwo Lubelszczyzny w XVIII-XX wieku*, R. Kucha (red.), Wydawnictwo UMCS, Lublin 1993.
- Winiarz A., *Szkolnictwo Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego (1807-1831)*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2002.
- Wiśniewska J., *„Szkoła należy do państwa, a nie do Kościoła”: między polityką wyznaniową a oświatową Władysława Gomułki* [w:] *Edukacja w PRL*, M. Wiśniewska (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2016.
- Witusik A.A., *Zamojskie „Ateny”* [w:] *Spojrzenia w przeszłość Lubelszczyzny*, K. Myśliński, A. A. Witusik (red.), UMCS, Lublin 1974.
- Włodarczyk Z., *Losy zakonników i zakonnice z klasztorów skasowanych w Wielkim Księstwie Poznańskim (do 1841 r.)*, „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2022, nr 8.

- Wnuk J., *Działalność wychowawcza salezjanów na Kalinowszczyźnie [w:] 75 lat salezjanów w Lublinie*, J. Gocko, A. Paszek (red.), Poligrafia Inspektoratu Towarzystwa Salezjańskiego, Lublin 2002.
- Woch A., *Szkolnictwo średnie ogólnokształcące Lublina w latach 1918-1939*, Norbertinum, Lublin 2013.
- Wodon Q., *How well do Catholic and other faith-based schools serve the poor?*, „International Studies in Catholic Education” 2019, t. 11, nr 1.
- Wojnar M., *Stan szkolnictwa katolickiego w Polsce [w:] Szkolnictwo katolickie w myśli Kościoła*, J. Zimny (red.), Katedra Pedagogiki Katolickiej KUL, Stalowa Wola 2007.
- Wojtkowski A., *Katolicki Uniwersytet Lubelski 1918-1944 [w:] Księga Jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, S. Kunowski (red.), TN KUL, Lublin 1969.
- Wolski T., *Rozwój szkolnictwa lubelskiego w latach 1917-1927 [w:] Monografia szkolnictwa m. Lublina za czas od 1917 do 1927 roku*, T. Wolski (red.), Magistrat m. Lublina, Lublin 1928.
- Wołk K., *Sztuka wychowania Kukulskiego w Szkole Lubelskiej w latach 1930-1936 [w:] Zygmunt Bolesław Kukulski (1890-1944): pedagog, wychowawca i społecznik*, Wydawnictwo Episteme, Lublin 2018.
- Woś M., *Pojęcie podmiotowości i podmiotu w kontekście wychowania aksjonormatywnego*, „Edukacja Humanistyczna” 2022, nr 2 (47).
- Woźniak J., *Ks. prof. dr hab. Tadeusz Zasepa – kapłan, naukowiec, wychowawca*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2016, nr 1.
- Wrońska K., *Uzasadnienie wychowania w świetle personalizmu chrześcijańskiego Karola Wojtyły - Jana Pawła II [w:] Wychowanie w refleksji Karola Wojtyły - Jana Pawła II: wybrane aspekty*, M. Sztaba, A. Różyło (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2015.
- Wysocki A., *„Polak-katolik”? O związkach między deklarowaną religijnością a poczuciem tożsamości narodowej Polaków*, „Przegląd Religioznawczy” 2022, nr 2/284.
- Zabawa K., Łukoszczyk K. (tłum.), *Aparecida*, Wydawnictwo Przystanek Jezus, Gubin 2014.
- Archidiecezja lubelska. *Historia i administracja*, M. Zahajkiewicz (red.), Kuria Metropolitalna w Lublinie, Lublin 2000.
- Zahajkiewicz M., *Centralne urzędy i instytucje diecezjalne [w:] Dzieje archidiecezji lubelskiej (1805-2005)*, M. Zahajkiewicz (red.), Gaudium, Lublin 2005.
- Zahajkiewicz M., *Diecezja, jej granice i organizacja terytorialna [w:] Dzieje archidiecezji lubelskiej (1805-2005)*, M. Zahajkiewicz (red.), Gaudium, Lublin 2005.
- Zahajkiewicz M., *Zarys historii Archidiecezji lubelskiej [w:] Archidiecezja lubelska. Historia i administracja*, M. Zahajkiewicz (red.), Kuria Metropolitalna w Lublinie, Lublin 2000.
- Zakrzewska A.M., *Edukacja religijna dzieci i młodzieży szkolnej okresu międzywojennego źródłem humanizacji życia społecznego*, „Paedagogia Christiana” 2012, t. 2, nr 30.
- Zakrzewska A.M., *„Program wychowawczy Stowarzyszenia Przyjaciół Szkół Katolickich”*, red. Stanisław Gancarek, Częstochowa, 2000: [recenzja], „Chowanna” 2003, nr 2.
- Zakrzewska A.M., *Wielorakość kulturowo-religijna a wychowanie obywatelskie w szkole katolickiej*, „Paedagogia Christiana” 2017, t. 1, nr 39.
- Zakrzewska A.M., *Wychowanie katolickie w praktyce edukacyjnej II Rzeczypospolitej [w:] Szkoła polska od średniowiecza do XX wieku między tradycją a innowacją*, I. Szybiak, A. Fijałkowski, J. Kamińska (red.), Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2010.
- Zalewski L., *Orlęta lubelskie. Nauka, wychowanie i życie młodzieży męskiej w Lublinie 1586- 1773*, Instytut Pracy Nauczycielskiej, Lublin 1947.

- Szkola katolicka w XXI wieku*, T. Zasepa (red.), Norbertinum, Lublin 2003.
- Zawojcka T., *Wychowanie oparte na wartościach chrześcijańskich jako odpowiedź na poczucie kryzysu sensu we współczesnym świecie*, „Paedagogia Christiana” 2017, nr 2/40.
- Ziombra A., *Fides et ratio w epoce kryzysu humanistycznego*, „Społeczeństwo. Studia, prace badawcze i dokumenty z zakresu nauki społecznej Kościoła” 2021, nr 2 (154).
- Zubrzycka-Maciąg T., *Uczeń jako podmiot/przedmiot oddziaływań pedagogicznych we współczesnej szkole*, „Edukacja – Technika – Informatyka” 2018, nr 3/25.
- Zwoliński K., *Dzieje Lasek do 1945 roku*, „Mazowieckie Studia Humanistyczne” 1998, t. 4, nr 2.
- Zygmunt Łupina [w:] *Nasi w Sejmie i Senacie*, Oficyna Wydawnicza Volumen, Warszawa 1990.
- Żaryn J., *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce (1944-1989)*, Wydawnictwo Neriton, Instytut Historii PAN, Warszawa 2003.
- Żołądź-Strzelczyk D., *Szkoły w Wielkopolsce od średniowiecznych początków do reform Komisji Edukacji Narodowej*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2010.
- Żurek W.W., *Salezianie na lubelskiej „Kalinie” 1927-1951: kronika*, Waldemar Witold Żurek, Lublin 2018.
- Żurek W.W., *Szkolnictwo zakonne w okresie międzywojennym na tle prądów epoki [w:] Katolicka a liberalna myśl wychowawcza w Polsce w latach 1918-1939*, E. Walewander (red.), Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 2000.
- Żywicki J., *Adaptacje dawnych cerkwi na świątynie rzymskokatolickie w międzywojennym Lublinie*, 2018, t. LXVI, nr 3.

Aneks 1. Kwestionariusz wywiadu dla dyrektorów

0. Czy wyraża Pan/Pani zgodę na nagrywanie?
1. W jakich latach Pan/Pani uczył/uczyła w [nazwa szkoły]?
2. Jakie było wówczas Pana/Pani wykształcenie i doświadczenie zawodowe?
3. Po jakim czasie został/została Pan/Pani dyrektorem/wicedyrektorem?
4. Co było dla Pana/Pani największym wyzwaniem podczas zarządzania [nazwa szkoły]?
5. Które osiągnięcia nauczycieli i uczniów [nazwa szkoły] uznaje Pan/Pani za największy sukces?
6. Jak opisałby/opisałaby Pan/Pani swoje relacje z organem prowadzącym?
7. Jak opisałby/opisałaby Pan/Pani relacje z pozostałymi nauczycielami?
8. Co należało do Pana/Pani obowiązków podczas pracy w [nazwa szkoły]?
9. Jak opisałby/opisałaby Pan/Pani młodzież uczęszczającą do tej szkoły?
10. Jak według Pana/Pani przejawiał się katolicki charakter szkoły?
11. Czy w szkole przykładano wagę do jakości kształcenia?
12. Czy szkoła wspierała proces awansu zawodowego nauczycieli po 2000 roku?
13. Czy szkoła dofinansowywała doksztalcanie się nauczycieli?
14. Czy w szkole prowadzona była formacja duchowa nauczycieli? Jeśli tak, jak wyglądała?
15. Jak ocenia Pan/Pani bazę materialną szkoły?
16. Czy któryś nauczyciel wyróżniał się pozytywnie swoją działalnością pedagogiczną, społeczną lub naukową?
17. Jakie były założenia pracy wychowawczej w szkole? Czy na coś kładziono nacisk?
18. Czy w szkole uczyli się także wyznawcy innych religii lub ateści?
19. Czy w szkole aktywnie działały koła przedmiotowe/koła zainteresowań dla uczniów?
20. Jak opisałby/opisałaby Pan/Pani pracę dydaktyczną w [nazwa szkoły]?
21. Czy coś wyróżniało pracę dydaktyczną w tej szkole? Jeśli tak, co?
22. Czy szkoła śledziła ścieżki dalszego kształcenia swoich absolwentów?
23. Jak często odbywały się posiedzenia Rady Pedagogicznej?
24. Jak wyglądały posiedzenia Rady Pedagogicznej?
25. Czy chciałby/chciałaby Pan/Pani dodać coś od siebie?

Aneks 2. Kwestionariusz wywiadu dla nauczycieli

0. Czy wyraża Pan/Pani zgodę na nagrywanie?
1. W jakich latach Pan/Pani uczył/uczyła w [nazwa szkoły]?
2. Jakie było wówczas Pana/Pani wykształcenie i doświadczenie zawodowe?
3. Jak doszło do Pana/Pani zatrudnienia w tej szkole?
4. Jak opisałby/opisałaby Pan/Pani swoje relacje z dyrekcją szkoły?
5. Jak opisałby/opisałaby Pan/Pani relacje z pozostałymi nauczycielami?
6. Co należało do Pana/Pani obowiązków podczas pracy w [nazwa szkoły]?
7. Jak opisałby/opisałaby Pan/Pani młodzież uczęszczającą do tej szkoły?
8. Jak według Pana/Pani przejawiał się katolicki charakter szkoły?
9. Czy w szkole przykładano wagę do jakości kształcenia?
10. Czy szkoła wspierała proces awansu zawodowego nauczycieli?
11. Czy szkoła dofinansowywała doksztalcanie się nauczycieli?
12. Czy w szkole prowadzona była formacja duchowa nauczycieli? Jeśli tak, jak wyglądała?
13. Jak ocenia Pan/Pani bazę materialną szkoły?
14. Jak ocenia Pan/Pani działalność organu prowadzącego szkołę?
15. Czy któryś nauczyciel wyróżniał się pozytywnie swoją działalnością pedagogiczną, społeczną lub naukową?
16. Jakie były założenia pracy wychowawczej w szkole? Czy na coś kładziono nacisk?
17. Czy w szkole uczyli się także wyznawcy innych religii lub ateści?
18. Czy w szkole aktywnie działały koła przedmiotowe/koła zainteresowań dla uczniów?
19. Jak opisałby/opisałaby Pan/Pani pracę dydaktyczną w [nazwa szkoły]?
20. Czy coś wyróżniało pracę dydaktyczną w tej szkole? Jeśli tak, co?
21. Czy szkoła śledziła ścieżki dalszego kształcenia swoich absolwentów?
22. Jak często odbywały się posiedzenia Rady Pedagogicznej?
23. Jak wyglądały posiedzenia Rady Pedagogicznej?
24. Jak wyglądała współpraca z rodzicami?
25. Czy chciałby/chciałaby Pan/Pani dodać coś od siebie?

Aneks 3. Kwestionariusz wywiadu dla uczniów

0. Czy wyraża Pan/Pani zgodę na nagrywanie?
1. Dlaczego podjął/podjęła Pan/Pani naukę w [nazwa szkoły]?
2. Jak wspomina Pan/Pani czas w [nazwa szkoły]?
3. Jak według Pana/Pani objawiał się katolicki charakter szkoły?
4. Co Pan/Pani sądzi o budynku i wyposażeniu szkoły?
5. Jak wspomina Pan/Pani dyrekcję szkoły?
6. Czy dyrekcja przychodziła hospitować lekcje?
7. Jak opisałby/opisałaby Pan/Pani nauczycieli w [nazwa szkoły]?
8. Czy któryś nauczyciel wyróżniał się pozytywnie?
9. Jak opisałby/opisałaby Pan/Pani uczniów [nazwa szkoły]?
10. Czy któryś z Pana/Pani kolegów lub koleżanek wyróżniał się pozytywnie?
11. Czy w szkole uczyły się też osoby innego wyznania lub ateści?
12. Czy zdarzyła się sytuacja, że jakiś uczeń nie uzyskał promocji do następnej klasy lub został wydalony ze szkoły?
13. Jak wyglądała nauka w [nazwa szkoły]?
14. Jakie formy nauczania dominowały na lekcjach?
15. Które lekcje najbardziej Pan/Pani lubił/lubiła i dlaczego?
16. Jak wyglądały lekcje religii?
17. Jak wyglądały lekcje wychowawcze?
18. Czy w szkole była możliwość uczestnictwa w zajęciach pozalekcyjnych?
Jeśli tak, jakich?
19. Jakie uroczystości i imprezy odbywały się w szkole?
20. Dokąd jeździliście na wycieczki szkolne?
21. Czy w szkole była możliwość uzyskania stypendium? Jeśli tak, jakiego/jakich?
22. Czy brał/brała Pan/Pani udział w konkursach przedmiotowych i olimpiadach? Jeśli nie – dlaczego? Jeśli tak, czy otrzymał/otrzymała Pan/Pani pomoc nauczyciela?
23. Czy uważa Pan/Pani, że szkoła dobrze przygotowała Pana/Panią do egzaminu maturalnego?

24. Czy po zakończeniu nauki utrzymywał/utrzymywała Pan/Pani kontakt ze szkołą, z którymś nauczycielem lub innymi uczniami?
25. Czy chciałby/chciałaby Pan/Pani coś dodać?